

**Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen
täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa
koskevaksi lainsäädännöksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeva lainsäädäntö.

Kokonaisuudistuksen lähtökohtana on säätää vankien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä vankien perusoikeuksien rajoituksista täsmällisesti lain tasolla perustuslain asettamien vaatimusten ja ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti. Eräs keskeinen pyrkimys on ollut lakitekniisen selkeyden lisääminen.

Keskeisimpiä vankeuslakiin sisältyviä ehdotuksia ovat vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden uudelleen määrittelemineen, toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön uudistaminen, sijoittajayksiköiden toiminnan säätely ja vankien sijoittamista ja siirtoa koskevan menettelyn uudistaminen. Täytäntöönpanon lykkäämistoimivaltaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että muista kuin terveydellisistä syistä myönnettävät lykkäykset olisivat ulosottomiehen toimivallassa. Myös alistusjärjestelmästä luovuttaisiin. Keskeinen muutos on myös rangaistusajan suunnitelmaa koskeva säätely, johon rangaistuksen suorittaminen kytkettäisiin. Vankien toimintarajajärjestelmä ehdotetaan uudistettavaksi ja eroja suljettujen vankiloiden ja avolaitosten välillä vähennettäväksi. Myös tarkastamista,

turvaamistoimenpiteitä ja voimakeinojen käyttöä koskevat säännökset uudistettaisiin. Vankeinhoitoviranomaisille ehdotetaan oikeutta määrätyin edellytyksin pitää lyhyen aikaa säilössä vankilan alueella luvatta olevaa henkilöä.

Vangille annettaisiin nykyistä laajempi muutoksenhakuoikeus. Päätösvaltaa ehdotetaan delegoitavaksi yksittäistä vankia koskevissa päätöksissä keskusvirastolta vankiloille.

Kuntien ja valtion väliseen kustannusten jakoon ei ehdoteta muutoksia.

Tutkintavankien kohteluun aiheuttaa muutoksia syyttömyysperiaatteen huomioon ottaminen ja eräiden kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kirjaaminen kansalliseen lainsäädäntöön. Myös tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista säädettäisiin täsmällisesti laissa. Poliisin säilytystilojen hyväksyminen ehdotetaan siirrettäväksi sisäasiainministeriölle ja tutkintavangin säilyttämiselle poliisin säilytystiloissa säädettäväksi enimmäisaika. Lisäksi ehdotetaan, että tutkintavangin sijoittamisesta ja tutkintavangille määrättävistä yhteydenpitorajoituksista päätäisi tuomioistuin. Uutta olisi myös tutkintavankien kurinpitäjärjestelmä.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	7
1. Johdanto	7
1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	7
1.2. Laki tutkintavankeudesta.....	10
2. Nykytila	10
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	10
2.1.1. Vankeinhoitolaitos.....	10
2.1.2. Vankien määrä.....	13
2.1.3. Vankien taustatietoja	17
2.1.4. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	18
Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset	18
Rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäys	19
Rangaistusajan alkaminen ja laskeminen.....	21
Saapuminen ja sijoittaminen rangaistuslaitokseen.....	22
Sijoittaminen rangaistuslaitoksen sisällä.....	24
Vangin siirtäminen	28
Perushuolto	29
Toiminnot	30
Tulot.....	37
Omaisuus	41
Terveystieteidenhuolto.....	42
Vapaa-aika.....	43
Yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle.....	44
Valvonta ja tarkastaminen	48
Kurinpito	51
Turvaamistoimenpiteet	52
Muutoksenhaku	53
2.1.5. Laki tutkintavankeudesta.....	55
Tutkintavangin sijoittaminen	57
Tutkintavankien määrä.....	57
2.2. Kansainväliset velvoitteet ja lainsäädäntö muissa pohjoismaissa.....	60
2.2.1. Kansainväliset sopimukset ja suositukset	60
2.2.2. Lainsäädäntö muissa pohjoismaissa	67
Ruotsi	67
Norja	71
Tanska	75
2.3. Nykytilan arviointi.....	79
2.3.1. Muutostarpeiden lähtökohdat	79

2.3.2.	Lähtökohdat perusoikeussäätelyn ja perustuslain pohjalta	81
2.3.3.	Vankeusrangaistuksen sisällölliset muutostarpeet	82
	Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset	82
	Rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäys	84
	Rangaistusajan laskeminen	87
	Saapuminen ja sijoittaminen rangaistuslaitokseen.....	88
	Sijoittaminen rangaistuslaitoksen sisällä.....	91
	Perushuolto	93
	Toiminnot	93
	Tulot ja omaisuus	96
	Terveystarkastus.....	96
	Yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle.....	97
	Valvonta ja tarkastaminen	97
	Kurinpito	99
	Turvaamistoimenpiteet	101
	Muutoksenhaku	102
2.3.4.	Tutkintavankeudesta annetun lain muutostarpeet	103
	Syyttömyysolettama.....	103
	Tutkintavankien oikeuksien turvaaminen.....	104
	Tutkintavankien sijoittaminen	104
	Tutkintavankien säilytystilojen hyväksyminen	105
	Tutkintavangille määrättävät rajoitukset	105
	Tutkintavankien kurinpitajärjestelmä.....	106
	Tutkintavankeudesta annetun lain soveltamisala	106
3.	Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	107
	Vankeusrangaistusten täytäntöönpano	108
	Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset	108
	Rangaistusajan alkaminen ja laskeminen.....	109
	Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan	110
	Rangaistusajan suunnitelma	110
	Sijoittaminen vankilan sisällä.....	112
	Vangin siirtäminen.....	112
	Perushuolto	113
	Toiminnot ja vapaa-aika	113
	Tulot ja omaisuus	114
	Yhteydet vankilan ulkopuolelle.....	114
	Kurinpito	115
	Vankien valvonta ja tarkastaminen	118
	Muun henkilön tarkastaminen	118
	Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö	118
	Muutoksenhaku	119
	Tutkintavankeus.....	121
4.	Esityksen vaikutukset	123
4.1.	Vaikutukset vankien ja tutkintavankien asemaan	123
4.2.	Taloudelliset vaikutukset	124

4.3.	Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....	129
4.4.	Ympäristövaikutukset	131
4.5.	Yhteenveto	131
5.	Asian valmistelu.....	131
5.1.	Valmisteluvaiheet ja –aineisto.....	131
5.2.	Lausunnot.....	132
6.	Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	132
6.1.	Riippuvuus muista esityksistä.....	132
6.2.	Riippuvuus kansainvälisistä velvoitteista.....	133
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT		134
1.	Lakiehdotusten perustelut	134
1.1.	Vankeuslaki.....	134
I OSA.	YLEISET SÄÄNNÖKSET.....	134
1 luku.	Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta.....	134
II OSA.	TÄYTÄNTÖÖNPANON ALOITTAMINEN JA VANKILAAN SI- JOITTAMINEN	139
2 luku.	Täytäntöönpanon aloittaminen	139
3 luku.	Rangaistusaajan laskeminen.....	144
4 luku.	Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan	146
5 luku.	Sijoittaminen vankilassa	152
6 luku.	Siirtäminen vankilasta toiseen	154
III OSA.	VANKEUDEN TÄYTÄNTÖÖNPANON SISÄLTÖ	158
7 luku.	Perushuolto ja asuminen.....	158
8 luku.	Toimintaan osallistuminen.....	161
9 luku.	Vangin omaisuus ja tulot.....	166
10 luku.	Sosiaali- ja terveydenhuolto.....	170
11 luku.	Vapaa-aika	172
IV OSA.	VANGIN YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE	175
12 luku.	Kirjeenvaihto ja puhelut.....	175
13 luku.	Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle.....	179
14 luku.	Poistumislupa	183
V OSA.	KURINPITO, VALVONTA JA TARKASTAMINEN	188
15 luku.	Vankilan järjestys ja kurinpito	188
16 luku.	Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen.	194
17 luku.	Muun henkilön tarkastaminen	198
18 luku.	Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö	201
19 luku.	Ilmoitukset ja tiedon antaminen	206
VI OSA.	MUUT SÄÄNNÖKSET	209
20 luku.	Muutoksenhaku	209
21 luku.	Vapauttaminen	211
22 luku.	Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	212
1.2.	Tutkintavankeuslaki	213
I OSA.	YLEISET SÄÄNNÖKSET.....	214
1 luku.	Tutkintavankeuden toimeenpanon yleiset periaatteet	214

II OSA.	TUTKINTAVANKEUDEN ALOITTAMINEN	216
2 luku.	Saapuminen vankilaan	216
3 luku.	Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen	218
III OSA.	TUTKINTAVANKEUDEN TOIMEENPANON SISÄLTÖ	220
4 luku.	Toiminta	220
5 luku.	Tutkintavangin omaisuus ja tulot	221
6 luku.	Sosiaali- ja terveydenhuolto	221
7 luku.	Vapaa-aika	222
IV OSA.	TUTKINTAVANGIN YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE 223	
8 luku.	Kirjeenvaihto ja puhelut	223
9 luku.	Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle	226
V OSA.	KURINPITO, VALVONTA JA TARKASTAMINEN	228
10 luku.	Vankilan järjestys ja kurinpito	228
11 luku.	Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen	229
12 luku.	Muun henkilön tarkastaminen	230
13 luku.	Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö	230
VI OSA.	MUUT SÄÄNNÖKSET	231
14 luku.	Tutkintavangin kuljetus	231
15 luku.	Muutoksenhaku	232
16 luku.	Erinäiset säännökset	232
17 luku.	Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	233
1.3.	Pakkokeinolaki	233
1 luku.	Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen	233
1.4.	Tuloverolaki	235
1.5.	Kansanterveyslaki	236
1.6.	Laki sakon täytäntöönpanosta	236
1.7.	Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa	236
1.8.	Laki Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa	236
1.9.	Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelu- ja tarkoituksessa rikosasioissa	236
1.10.	Rikoslaki	236
45 luku.	Sotilasrikoksista	236
1.11.	Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa	236
1.12.	Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista	237
1.13.	Laki avioliittolain voimaannpanosta	237
2.	Tarkemmat säännökset ja määräykset	237
3.	Voimaantulo	237
4.	Säätämisyjärjestys	237
LAKIEHDOTUKSET		240
Vankeuslaki		240

Tutkintavankeuslaki	284
pakkokeinolain muuttamisesta.....	308
tuloverolain 92 §:n muuttamisesta.....	309
kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta.....	309
sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta.....	310
kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta	310
Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta	311
vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta.....	311
rikoslain 45 luvun 26 a §:n muuttamisesta.....	312
henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 10 §:n muuttamisesta.....	312
tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	313
avioliittolain voimaanpanosta annetun lain 1 §:n 2 momentin kumoamisesta....	313
LIITE	314
RINNAKKAISTEKSTIT	314
pakkokeinolain muuttamisesta.....	314
tuloverolain 92 §:n muuttamisesta.....	317
kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta.....	318
sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta.....	319
kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta.....	320
Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta	321
vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta.....	322
rikoslain 45 luvun 26 a §:n muuttamisesta.....	323
henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 10 §:n muuttamisesta.....	324
tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	325

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

Rangaistusten täytäntöönpanosta säädettiin 19 päivänä joulukuuta 1889 samanaikaisesti rikoslain kanssa (39/1889, RTL; nimike muutettiin ”asetuksesta” ”laiksi” lailla 128/1995). Tällöin poistettiin häpeä-, ruumiin- ja karkotusrangaistukset rangaistusjärjestelmästä ja pääsääntöisiksi rangaistuksiksi säädettiin vapaus- ja sakkorangaistus. Vapausrangaistuksia olivat kuritushuone ja vankeus. Lakia uudistettiin ja muutettiin useita kertoja 1900-luvun aikana. Uudistukset ennen 1960-luvun puoliväliä olivat kuitenkin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta teknisiä. Käytännössä vapausrangaistuksen täytäntöönpano muuttui muun muassa siten, että kuritushuone- ja vankeusrangaistus lähenivät sisällöllisesti toisiaan.

Kokonaisvaltainen uudistustyö aloitettiin osauudistuksina vuonna 1966, jolloin muutettiin ehdonalaista vapauttamista koskevia säännöksiä. Sakon muuntorangaistusta koskeva asetuksen 6 luku uudistettiin vuonna 1969. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, elintason nousu, vilkas kriminaalipoliittinen keskustelu sekä yhteiskuntakriittiset liikkeet, Marraskuun liike ja Valtakunnallinen vankiliitto Krim, loivat 1960-luvun lopussa keskustelun avaajina pohjaa vapausrangaistusjärjestelmän uudistustyölle. Kriminaalipoliittisessa ajattelussa oltiin valmiita hylkäämään kasvatus- ja hoitoideologia. Vangin parantamisajattelulle perustunut progressiivi järjestelmä, josta oli muotoutunut kaavamainen vankien suorituspisteiden tilastointijärjestelmä, haluttiin lakkauttaa. Vankien kohtelussa uusklassisismien ajatuksille ja normaalisuusperiaatteelle perustuva vapausrangaistuksen täytäntöönpano hyväksyttiin laajasti. Normaalisuusperiaatteen mukaan läotosolojen tuli vastata yhteiskunnassa yleensä vallitsevia olosuhteita. Vangin tuli voida

osallistua nomaaliin työtoimintaan, josta hänelle tuli maksaa käypä palkka. Vangin tuli saada yhteiskunnassa annettavaa koulutusta vastaavaa opetusta sekä yhteiskunnassa yleensä tarjolla olevat normaalit terveydenhuolto- ja muut palvelut.

Vuonna 1969 ilmestyneessä vapausrangaistuskomitean mietinnössä (KM 1969:4) ehdotettiin progressiivisesta järjestelmästä luopumista, asianmukaisen korvauksen maksamista vangin työstä sekä vangille oikeutta poistua laitoksesta pakottavista syistä. Vapausrangaistuskomitean mietinnön pohjalta aloitettiin laaja rangaistusten täytäntöönpanoasetuksen uudistustyö vuonna 1971. Tuolloin mahdollistettiin vapausrangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen eräissä tapauksissa ja otettiin käyttöön poistumislupajärjestelmä. Samana vuonna muutettiin Vankeinhoitolaitoksesta annettua asetusta. Periaatteellisesti tärkein muutos oli, että vapausrangaistuksen tavoitteeksi asetettiin aiemman parantamisen sijasta nyt se, että vangin sijoittumista yhteiskuntaan oli pyrittävä edistämään ja rangaistuksen haittoja minimoimaan. Vangin oikeutta pitää yhteyttä ulkopuoliseen maailmaan lisättiin ja vankilakirjastojen tasoa parannettiin. Vangille annettiin oikeus hankkia kirjoja, harrastusmateriaalia, seurata tv- ja radiolähetyksiä sekä laajennettiin mahdollisuuksia siirtää vanki hoidettavaksi laitoksen ulkopuolelle.

Vuonna 1972 hallitus antoi eduskunnalle vapausrangaistusten täytäntöönpanoa koskevan laajan esityksen (HE 239/1972 vp), joka sisälsi useita lainmuutoksia. Tätä lakiesityksen kokonaisuutta, niin sanottua RTA-pakettia, käsiteltiin eduskunnassa lähes puolitoista vuotta. Eduskunta hyväksyi sen vuonna 1974 ja uudistettu asetusta rangaistusten täytäntöönpanosta astui voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1975. Nimestään huolimatta säädös oli laintasoinen. Samana päivänä astui voimaan uusi vankeinhoitoasetus (431/1975), joka oli uudistetun täytäntöönpanoasetuksen pohjalta valmisteltu oikeusministeriössä.

Vuonna 1975 voimaan tulleen uudistuksen

keskeisenä lähtökohtana oli vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevien säännösten muotoileminen siten, että rangaistuksena olisi pelkästään vapaudenmenetys. Vapaudenmenetyksen rangaistusarvoa pidettiin suurempana kuin rikoslain säätämisen aikoihin. Sen vuoksi erityisiä rangaistuksen kovennuksia ei tarvittu. Koska laitosoja koskevilla tiukoilla säännöksillä ei voitu osoittaa olevan erityisestävää tehoa, vankilaloja koskevat säännökset voitiin muotoilla inhimilliset näkökohdat huomioon ottaen niin väljiksi kuin vankilassa pitämisen varmuus ja yleinen järjestys edellyttivät. Tähän perustuen luovuttiin kuritushuonerangaistuksesta ja progressiivijärjestelmästä sekä niihin liittyvästä autoritäärisestä kasvattamisperiaatteesta. Progressiivijärjestelmä sisälsi ristiriitaisia elementtejä kuten pelotusta ja kasvatusta, joiden samanaikaisen käytön nähtiin pikemminkin lisäävän vangin vihamielistä suhtautumista yhteiskuntaan kuin parantavan häntä. Sen sijaan korostettiin vangin ammattitaidon säilyttämistä ja kehittämistä. Vangin toimeentulomahdollisuuksia vapautumisen jälkeen pyrittiin edistämään ammattiopetuksella ja muulla yleistietoa lisäävällä kouluttamisella, vangin kuntouttamisella sekä vangin sijoittamisella taipumuksiaan vastaavaan työhön.

Samalla pyrittiin nykyaikaistamaan rangaistusajana tehtävä työ, koulutus, ammattiopetus ja kuntoutus. Niiden tuli vastata laitoksen ulkopuolella käytössä olevia toimintoja. Vangin yhteyksiä laitoksen ulkopuolelle kehitettiin sallimalla laitoksen ulkopuolella tehtävä työ ja opiskelu. Vangin mahdollisuuksia osallistua laitoksen ulkopuolisiin tilaisuuksiin lisättiin, vangin kirjeiden sensurointia rajoitettiin ja mahdollistettiin valvomattomat tapaamiset. Vangin yhteydet entiseen elinympäristöönsä pyrittiin turvaamaan määräämällä sijoitteluperusteeksi vangin kotipaikka. Kurinpitäjärjestelmää rajoitettiin poistamalla ruumiillisina tai epäinhimillisinä pidettävät rangaistukset. Myös oikeutta vangin kahlehtimiseen rajoitettiin. Vangin kohtelua koskevat säännökset erotettiin vankeinhoidon organisaatiota koskevista hallinnollisista säännöksistä. Ne koottiin uuteen vankeinhoitoasetukseen, joka valmisteltiin oikeusministeriössä vankisäännöstoimikunnan

mietinnön (KM 1975:7) pohjalta. Siihen sisällytettiin myös ne perusperiaatteet, joita oli noudatettava laitosojen kehittämisessä, rangaistusten täytäntöönpanossa ja vankien kohtelussa.

Vankeinhoitoasetukseen kirjattiin ensi kerran normaalisuusperiaate, joka velvoittaa laitosoja kehitettäessä seuraamaan laitoksen ulkopuolella tapahtuvaa kehitystä. Vankeinhoitoasetuksen 3 §:n mukaan rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja. Myös rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitetta määrittelevä säännös kirjattiin asetukseen. Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys sitä edellyttävät. Asetuksen 4 §:ssä rangaistuksen tavoitteeksi asetettiin, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja tuli mahdollisuuksien mukaan ehkäistä. Vankeinhoitoasetuksen 5 §:ään kirjattiin vankien kohtelua koskevat perusperiaatteet ja syrjinnän kieltämistä koskeva säännös. Sen mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Vankeja ei saa perusteettomasti asettaa eri asemaan rodun, ihonvärin, sukupuolen, kielen, kansallisuuden tahi uskonnollisen, poliittisen tai muun vakaumuksen, yhteiskunnallisen aseman, varallisuuden taikka muun vastaavan seikan perusteella. Rangaistuksen tavoitetta määrittelevä lainkohta jätettiin muutoin vuodelta 1971 peräisin olevaan muotoonsa, mutta siihen lisättiin täytäntöönpanon haittojen vähentämiseen velvoittava toinen momentti.

Vankisäännöstoimikunnan mielestä vangin parantaminen yhteiskuntaan sopeutuvaksi oli epärealistinen tavoite, koska sopeutuminen oli etupäässä sopeutumista laitospelämään eikä elämään vapaassa yhteiskunnassa. Erityisestävien seikkojen korostaminen jätti liian vähälle huomiolle muut yhteiskunnassa valitsevat rikollisuutta lisäävät olot. Rangaistuslaitos ei voinut vaikuttaa niihin oloihin, joihin vanki vapauduttuaan joutui. Vangeille voitiin kuitenkin antaa rangaistuslaitoksessa

paremmat edellytykset näiden olosuhteiden kohtaamiseen. Tällaisina edellytyksinä mainittiin ammattitaidon ja työtottumusten säilyttäminen ja parantaminen, ammattiopetus, yleistietoja lisäävä koulutus ja harrastukset sekä vangin kaikinpuolinen fyysinen ja psyykinen kuntouttaminen. Rangaistuslaitoksen tuli myös ehkäistä vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja, kuten yhteyksien heikkenemistä omaisiin, asunto-, työ- ja oikeusasioiden hoidon vaikeutumista ja laitsooloihin joutumisesta aiheutuvia mielenterveysongelmia.

Lisäksi vankisäännöstoimikunnan toimeksiannossa oli nimenomaan edellytetty, että toimikunnan tuli työssään ottaa huomioon Yhdistyneiden Kansakuntien taloudellisen ja sosiaalisen neuvoston (ECOSOC) 31 päivänä heinäkuuta 1957 hyväksymät vankeinhoidon vähimmäissäännöt. Vankeinhoidon vähimmäissääntöihin perustuen tavoitteena oli vangin kohtelun ja aseman parantaminen, hänen oikeuksiensa korostaminen ja turvaaminen sekä kurinpitorangeistusjärjestelmän supistaminen.

Vuoden 1975 uudistuksen jälkeen lainsäätöön rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun asetukseen on tehty useita pienempiä muutoksia. Sakon muuntorangeistusta koskevia säännöksiä uudistettiin vuosina 1977 (HE 65/1976 vp), 1981 (HE 55/1981 vp) ja 1986 (HE 153/1985 vp). Vuonna 1987 (HE 99/1986 vp) uudistettiin vangin erillään pitämistä koskevia säännöksiä, vuonna 1988 (HE 155/1986 vp) ehdonalaista vapauttamista koskevia säännöksiä ja vuonna 1990 (HE 225/1989 vp) vankeusrangaistuksen lykkäämistä koskevia säännöksiä. Vuonna 1990 (HE 23/1990 vp) toteutettiin ne muutokset, jotka aiheutuivat Suomen liittymisestä Euroopan neuvostoon sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi solmitun yleissopimuksen (Euroopan ihmisoikeus sopimus, SopS 18—19/1990) ratifioimisesta.

Vuonna 1995 (HE 66/1994 vp) toteutetussa uudistuksessa asetuksen nimike muutettiin laiksi ja tehostettiin huumausainevalvontaa ja päihdehuoltoa vankiloissa. Uudistuksessa täsmennettiin vangin tarkastamista koskevia säännöksiä ja otettiin lakiin säännökset päihdeiden käytön valvonnasta. Lainmuutoksella mahdollistettiin myös erityisosastojen perus-

taminen niille vangeille, jotka haluavat sitoutua päihteettömyyteen.

Viimeisin laaja uudistus tuli voimaan 1 päivänä kesäkuuta 1999 (HE 10/1998 vp). Tässä uudistuksessa lakiin lisättiin säännökset henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta, laajennettiin päihteettömyyden valvontaa ja tarkennettiin henkilöntarkastuksen edellytyksiä. Laissa säädettiin myös varmuusosastoista ja vangin eristämisestä lyhyeksi ajaksi silloin, kun vankia epäillään huumeiden tai muiden päihdyttävien aineiden kuljettamisesta kehonsa sisällä. Lisäksi säädettiin, että vanki voidaan lyhyeksi aikaa sijoittaa rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai yksikköön päihdehuoltoa tai muuta tavoitteellisesta toimintaa varten.

Vuonna 2001 lakiin tulivat säännökset syyntutkimuksen ottamisesta (19/2001) ja tehtiin Vankeinhoitolaitoksen organisaatiouudistuksesta aiheutuvat muutokset (137/2000). Vuonna 2001 toteutettiin myös vankien muutoksenhakua ja kurinpitoa koskeva osittaisuudistus (580/2001, HE 13/2001 vp). Uudistus yhtenäisti vankien kurinpitojärjestelmän ja teki mahdolliseksi valittaa kurinpitopäätöksistä yleiseen tuomioistuimeen.

Vuonna 2002 voimaan tulleen sakkorangeistuksen täytäntöönpanoa koskevan uudistuksen yhteydessä siirrettiin aiemmin RTL:n 6 luvussa sijainneet sakon muuntorangeistusta koskevat säännökset uuteen lakiin sakon täytäntöönpanosta (672/2002). Luvun sisällyksiksi jäi tuolloin ainoastaan 14 §:n 2 momentti, joka kumottiin seuraavana vuonna lailla RTL:n 6 luvun kumoamisesta (384/2003).

Rikoksen uhrin aseman parantamiseksi lakiin lisättiin vuonna 2002 säännös, jonka mukaan vankeinhoitoviranomainen voi tiettyin edellytyksin ilmoittaa rikoksen asianomistajalle vangin poistumisesta rangaistuslaitoksesta. RTL:n 2 luvun 12 §:n (198/2002) 1 momentin mukaan vangin vapauttamisesta ja laitoksesta poistumisesta sekä poistumislupaa koskevasta ratkaisusta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen.

Pykälän 2 momentin mukaan ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen, eikä sitä saa tehdä vastoin 1 momentissa tarkoitettua, vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa. Ilmoittamisesta päättää 3 momentin mukaan Rikosseuraamusvirasto tai rangaistuslaitoksen johtaja.

1.2. Laki tutkintavankeudesta

Tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) ovat rikoksen johdosta vangitun henkilön eli tutkintavangin oikeuksia, asemaa ja kohtelua koskevat säännökset. Laki tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 1974. Nimestään huolimatta lakia sovelletaan myös pidätettyjen ja muidenkin rikoksen johdosta vapautensa menettäneiden henkilöiden kohteluun soveltuvain osin. Ennen vuo nna 1974 toteutettua uudistusta tutkintavankeja koskeva säättely oli niukkaa ja sisältyi rikoslain voimaannpanemisesta annettuun asetukseen (39/1889). Vuoden 1974 uudistuksessa tutkintavangin asemaa ja oikeuksia käsittelevät säännökset pyrittiin kokoamaan yhteen lakiin ja kirjoittamaan siten, että ne ovat sopusoinnussa Yhdistyneiden Kansakuntien talous- ja sosiaalineuvoston (ECOSOC) hyväksymien vankeinhoidon vähimmäissääntöjen kanssa.

Tutkintavankeudesta annettua lakia on muutettu osittaisuudistuksilla vuosina 1987, 1995 ja 1999. Näissä uudistuksissa on muutettu tutkintavankien sijoittamista, tarkastamista ja yhteydenpitoa koskevia säännöksiä. Vuonna 1989 (HE 14/1985 vp) voimaan tulleen esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevan uudistuksen yhteydessä tutkintavankeudesta annettuun lakiin tehtiin muutoksia, jotka koskivat tutkintavangin sijoittamista ja yhteyksiä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle. Vuonna 1999 (HE 10/1998 vp) tutkintavankeudesta annettuun lakiin lisättiin säännökset henkilönkatsastuksesta, tutkintavangin eristämisestä kehonsisäistä huumeiden kuljetusta epäiltäessä, päihteettömyyden valvonnasta, erityistarkastuksista ja luvottomien rahavarojen säilönnöstä.

Myös lakiin tutkintavankeudesta on otettu säännös asianomistajalle tai muulle henkilölle ilmoittamisesta silloin, kun tutkintavanki poistuu laitoksesta. Lain uusi 14 a §

(199/2002) vastaa sisällöltään edellä mainittua RTL:n 2 luvun 12 §:ää.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Vankeinhoitolaitos

Rangaistuslaitokset. Vankeinhoitolaitoksessa toimii nykyisin 17 suljettua vankilaa, 5 avo vankilaa, 10 avovankilaosastoa ja suljet- tujen laitosten alaisuudessa 4 työsiirtolaa. Lisäksi Vankeinhoitolaitokseen kuuluu Hämeenlinnan vankilan yhteydessä toimiva vankisairaala somaattisen sairaanhoidon sekä Vankimielisairaala akuutin mielisairaanhoidon tarpeessa oleville vangeille.

Vahvistettuja vankitiloja oli 1 päivänä tammi-kuuta 2004 yhteensä 3 420, joista suljet- tuissa laitoksissa 2 486 (72 prosenttia) ja avo laitoksissa 934 (28 prosenttia). Vankilä- sa olevista vankeusvangeista (2 749) oli sul- jettuun vankilaan sijoitettu 2 060 (75 prosent- tia) ja avolaitoksiin 689 (25 prosenttia).

Suuressa osassa vankiloista on nykyään jatkuvasti enemmän vankeja kuin niissä on vankipaikkoja: laitosten keskimääräinen käyttöaste oli vuonna 2003 jo 109 prosenttia. Vuonna 2001 käyttöaste oli 99 prosenttia. Avolaitoksiin on jatkuvasti ollut mahdollista sijoittaa niiden majoituspaikkamäärää vä- hemmän vankeja puuttuvista työ- ja toimin- tamahdollisuuksista ja rahoituksen vajavuus- desta johtuen. Monissa lai toksissa on huo- mattavaa ylimajoitusta: vuoden 2003 lopussa suljetuissa vankiloissa oli noin 300 vankia yli vahvistetun paikkamäärän. Osa paikoista ei täytä vankitiloille asetettavia vähimmäisvaai- timuksia ja tulee poistumaan käytöstä vanho- jen laitosten perusparannusten yhteydessä.

Vankeinhoidon laadun parantamiseksi ja tulohajauksen tehostamiseksi rangaistuslai- tokset on lääninjaon pohjalta jaettu kolmeen vankeinhoitoalueeseen: Etelä-Suomen, Län- si-Suomen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen alu- eeseen. Kunkin alueen toimintaa johtaa Ri- kosseuraamusviraston määräämä aluejohtaja. Aluejohtajien tehtäviin kuuluvat alueensa lai- tosten toimintojen yhteensovittaminen, toi- minnallisen laadun kehittäminen ja tar-

kastustoiminta sekä voimavarojen tarkoituksenmukainen kohdistaminen. Myös vuosittaiset tulosneuvottelut käydään aluejohtajan johdolla vankeinhoitoalueittain.

Vankiloiden nimet muutettiin 25 päivänä helmikuuta vuonna 2000 annetulla asetuksella. Rangaistuslaitosten nimistä poistettiin keskusvankilan, lääninvankilan, varavankilan, nuorisovankilan, avovankilan ja kurssikeskuksen käsitteet. Nykyään kaikki laitokset ovat nimeltään vankiloita täydennettynä sijaintipaikan nimellä. Uudistus tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta vuonna 2001.

Vankimielisairaala on valtakunnallinen,

psykiatrista hoitoa vaativille vangeille tarkoitettu laitos. Vankimielisairaalaassa tehdään myös rikoksesta syytettyjen mielentilatutkimuksia. Vankimielisairaala on suljettu laitos ja toimii hallinnollisesti Rikosseuraamusviraston alaisuudessa. Sairaanhoidon liittyvissä kysymyksissä laitos on lääninhallituksen valvonnan alainen.

Vankeinhoidon koulutuskeskus vastaa vankeinhoitoalan tutkintoon johtavasta perus- ja jatkokoulutuksesta, järjestää koulutus-, kehittämis- ja asiantuntijapalveluita sekä tuottaa julkaisuja. Vankeinhoitolaitoksen kirjasto sijaitsee koulutuskeskuksessa.

Kartta 1. Vankeinhoitolaitoksen yksiköt

Suljetut laitokset ja niiden lyhenteet ovat:

Hev	Helsingin vankila
Häv	Hämeenlinnan vankila
Kyv	Kylmäkosken vankila
Kev	Keravan vankila
Kov	Konnunsuon vankila
Kuv	Kuopion vankila
Miv	Mikkelin vankila
Ouv	Oulun vankila
Pev	Pelson vankila
Pyv	Pyhäselän vankila
Riv	Riihimäen vankila
Suv	Sukevan vankila
Tuv	Turun vankila
Ttv	Turun tutkintavankila
Jov	Jokelan vankila
Vav	Vaasan vankila
Vanv	Vantaan vankila

Itsenäisinä avovankiloina toimivat seuraavat laitokset:

Lav	Laukaan vankila
Nav	Naarajärven vankila
Sav	Satakunnan vankila
Sulv	Sulkavan vankila
Viv	Vilppulan vankila

Turun tutkintavankila ja Turun vankila on 1 päivänä kesäkuuta 2003 hallinnollisesti yhdistetty uudeksi Lounais-Suomen vankilaksi. Toiminta vanhoissa vankiloissa kuitenkin jatkuu, kunnes rakenteilla olevat uudet tilat valmistuvat. Uuden vankilan perustaminen Turkuun on osa Vankeinhoitolaitoksen uudisrakennus- ja perusparannusohjelmaa. Laitoksen arvioidaan valmistuvan vuoden 2006 lopulla.

Avolaitosjärjestelmä. Avolaitoksia oli leväällä 2004 yhteensä 19. Avolaitoksiin kuuluu 5 avovankilaa, 10 avovankilaosastoa sekä 4 työsiirtolaa. Avovankilat ovat itsenäisiä laitoksia, kun taas avovankilaosastot toimivat hallinnollisesti jonkin suljetun laitoksen alaisuudessa. Työsiirtolat perustetaan tiettyä työkohtetta varten. Työn valmistuttua työsiirtola joko lakkautetaan tai siirretään uuteen kohteeseen. Avolaitoksiin sijoitetaan joko työtoimintaan tai muuhun toimintaan osallistuvia henkilöitä, joiden katsotaan sopeutuvan

avolaitosten suljettua laitosta vapaampiin oloihin ja joiden ei oleteta poistuvan sieltä luvatta. Avolaitosvangilta edellytetään myös sitoutumista päihitteettömyyteen..

Avolaitosjärjestelmän kehitys. Avolaitosjärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1946, jolloin lakiin lisättiin työsiirtolaan määräämisen edellytyksiä koskevat säännökset (RTA 4 luvun 1 a §). Lainkohdan mukaan oikeusministeriö saattoi määrätä enintään yhden vuoden pituisen vankeusrangaistuksen tai sakon muuntorangaistuksen suoritettavaksi valtion työsiirtolassa. Säännöstä ei sovellettu rikoksen uusijoihin. Täytäntöönpanon sisältöä koskevat määräykset sisältyivät työsiirtoloista annettuun asetukseen (479/1947).

Vuonna 1955 perustettiin vankisiirtolajärjestelmä, josta otettiin säännös RTA 2 luvun 11 a §:ään (506/1954). Vankisiirtolat olivat progressiivisen järjestelmän ylimpään luokkaan kohonneiden vankeus- tai kuritushuonevankien rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Samalla lievennettiin myös työsiirtolaan määräämisen edellytyksiä siten, että työsiirtolassa täytäntöön pantavaksi saatettiin määrätä enintään kahden vuoden pituinen vapausrangaistus aikaisemman yhden vuoden sijasta. Työ- ja vankisiirtoloissa tapahtuvaa täytäntöönpanoa koskevat tarkemmat määräykset annettiin asetuksilla (507/1954 ja 508/1954).

Vapautta työsiirtolassa tuli rajoittaa vain sen verran kuin hyvän järjestyksen ja työkurin ylläpitäminen vaati. Vanki sai työsiirtolassa tekemästään työstä käyvän palkan, josta ylläpito kustannuksiin pidätettiin oikeusministeriön vahvistama määrä. Käytännössä työ- ja vankisiirtolat eivät juuri eronneet toisistaan. Näkyvin ero oli se, että työsiirtoloissa vangit käyttivät omaa vaatetustaan ja vankisiirtolassa vangit käyttivät vangin vaatteita.

Eräs RTA-uudistuksen johtavista uudistuspyrkimyksistä oli avolaitostoiminnan vakinaistaminen ja lisääminen, avolaitoksissa tehtävän työn monipuolistaminen sekä avolaitostoiminnan kehittäminen. Hallituksen esityksessä todettiin avolaitosten vaativan vähemmän henkilökuntaa ja niissä saavutettavan parempia tuloksia kuin suljetuissa laitoksissa. Vankien kannalta pidettiin tärkeänä sitä, että avolaitoksissa voitiin järjestää va-

paammat olot ja että työnteosta maksettiin sama palkka kuin vapaassa yhteiskunnassa.

Uudistuksen yhteydessä työsiirtoloiden ja vankisiirtoloiden välinen ero poistettiin. Avolaitoksia tuli kahta tyyppiä. Määrättyä työtä suorittavat tai muutoin lyhytaikaiseksi suunnitellut laitokset ovat työsiirtoloita, joihin vanhat vankisiirtolatkin muutettiin. Eräät varavankilat muutettiin avovankiloiksi.

Avolaitosjärjestelmää oli hallituksen esityksen mukaan pyrittävä kehittämään siten, että suurempi osa rangaistuksista voitaisiin määrätä suoritettavaksi avolaitoksessa. Avolaitospaikkojen määrää tuli lisätä niin, että vuoden 1976 lopussa olisi yhteensä 2 300 avolaitospaikkaa.

Avolaitokseen määräämisen edellytyksiä esitettiin muutettavaksi siten, että vangin aikaisemalla rangaistuksella ei olisi merkitystä avolaitoskelpoisuutta harkittaessa. Oikeusministeriön olisi siten määrättävä avolaitoksessa suoritettavaksi sakon muuntorangaistukset sekä enintään kahden vuoden vankeusrangaistukset, jos tuomittu ikänsä, terveydentilansa ja työkykynsä puolesta soveltuu avolaitokseen. Avolaitokseen ei kuitenkaan määrättäisi sellaisia tuomittuja, joiden ei voitaisi katsoa sopeutuvan laitoksen oloihin ja työskentelyyn aiheuttamatta haittaa järjestykselle. Hallituksen esityksessä myös edellytettiin, että luotettavaksi katsottu elinkauteen rangaistusvanki voitaisiin päästää avolaitokseen. Tämän vuoksi säännökseen esitettiin otettavaksi määräys mahdollisuudesta päästä avolaitokseen määrääjäksi.

Vuonna 1978 annetulla lailla (969/78) RTA 4 luvun 21 §:ää muutettiin kuitenkin niin, että avolaitokseen määrääminen tehtiin kaikissa tapauksissa harkinnanvaraiseksi. Samalla kumottiin siirtymäsäännökseen sisältyneet uusijoita koskeneet erityiskriteerit. Muutosta perusteltiin hallituksen esityksessä sillä, ettei silloisessa taloudellisessa tilanteessa voitu osoittaa riittävästi varoja RTA-paketin avolaitosta koskeneiden säännösten voimaan saattamiseksi. Lain voimaan saattaminen olisi hallituksen esityksen mukaan edellyttänyt huomattavaa avolaitospaikkojen lisäämistä ja lisävarojen saamista vankien työllistämiseksi.

Kun avolaitokseen määrääminen vuonna 1978 säädettiin jälleen harkinnanvaraiseksi,

romutettiin samalla osa RTA-uudistuksen keskeisimmistä tavoitteista. Eduskunta edellytti tosin lakia hyväksyessään, että avolaitostoiminnan kehittämistä ja laajentamista edelleenkin jatketaan.

Vuonna 1995 avolaitokseen sijoittamisen edellytykset muutettiin nykyiseen muotoonsa (laki 128/1995). Asiasta säädetään RTL:n 4 luvun 2 §:ssä, johon vuonna 2001 tehtiin vankeinhoidon organisaatiouudistuksen edellyttämät muutokset (laki 137/2001).

Vuoden 1995 muutokset aiheutuivat pääosin siitä, että tuolloin toteutetun uudistuksen yhteydessä vankien yleinen työvelvollisuus laajennettiin osallistumisvelvollisuudeksi. Tämän vuoksi myös työkykyä, ikää ja terveydentilaa koskevat avolaitokseen sijoittamisen edellytykset poistettiin. Avolaitokseen sijoittamisen edellytykseksi säädettiin soveltuvuus avolaitokseen ja sen toimintaan. Lisäksi edellytetään, ettei ole syytä olettaa tuomitun luvatta poistuvan laitoksesta. Lain perusteluiden mukaan työkykyisyys ja terveydentila avolaitokseen määräämisen edellytyksinä eivät kuitenkaan kokonaan menettäisi merkitystään, sillä soveltuvuutta voitaisiin arvioida kussakin tapauksessa avolaitoksessa järjestettävien toimintojen kannalta. Koska suuri osa avolaitoksista säilyttäisi työnteon perustuvan erityisluonteensa, nämä kriteerit pysyivät sijoitusedellytyksinä kyseisissä laitoksissa.

Myös alentuneesti työkykyisten vankien sijoittaminen avolaitoksiin tehtiin mahdolliseksi. Hallituksen esityksen mukaan tarkoituksena oli luoda alueellisesti entistä kattavampi järjestelmä, jossa kuntoutusta tarvitsevan vangin sijoitusvankilan etäisyys hänen kotipaikkaansa ei muodostuisi kohtuuttoman pitkäksi. Muutosten tarkoituksena oli mahdollistaa vangin toimintakykyä parantavan kuntoutuksellisen toiminnan kuten päihdehuoltoon liittyvän kuntoutuksen sekä vangin sosiaalista, fyysistä ja psyykkistä kuntoa edistävien toimintojen järjestäminen avolaitoksissa. Uudistukseen liittyen kolme suljettua vankilaa muutettiin avolaitoksiksi.

2.1.2. Vankien määrä

Rikoslain kokonaisuudistuksen päälinjoja

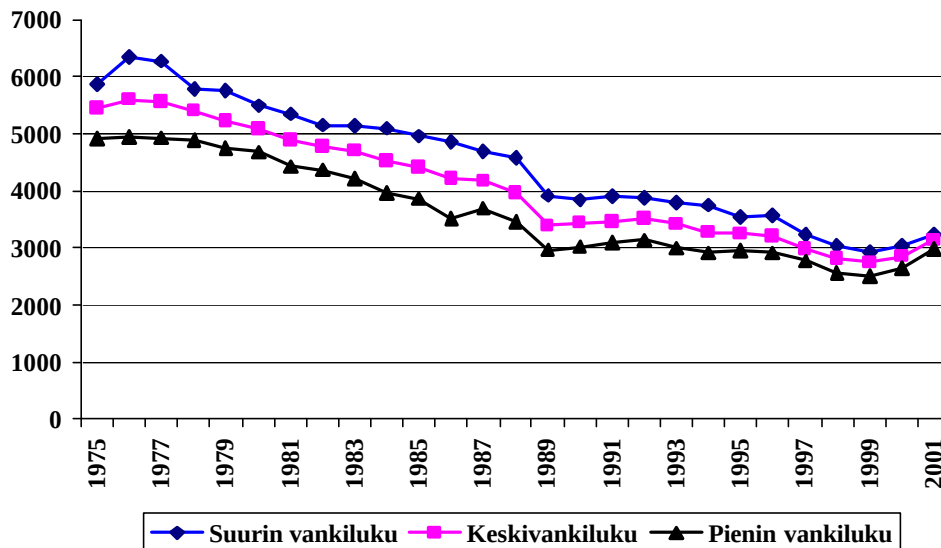
hahmotellut, vuonna 1976 mietintönsä luovuttanut rikosoikeuskomitea otti tavoitteekseen vankiluvun oleellisen pienentämisen. Vankiluku laskikin lähes yhtäjaksoisesti 1970-luvun lopulta vuosituhannen vaihteeseen asti. Vielä vuonna 1976 oli maassamme keskimäärin yli 5 500 vankia. Kriminaalipoliittisten asiantuntijoiden lisäksi myös yleispoliittinen ilmapiiri mahdollisti rikoslainsäädännön uudistamisen komitean tavoitteen mukaisesti. Vankiluku puolittui vajaan

25 vuoden kuluessa. Kehitykseen vaikuttivat uuden rikoslainsäädännön lisäksi myös muutokset oikeuskäytännössä.

Vankiloissa oli 1 päivänä tammikuuta 2004 yhteensä 3 463 vankia. Viime vuosina vankiluku on selvästi noussut: vuoden 2003 keskivankiluku oli 3 578, mikä oli 800 vankia enemmän kuin kolme vuotta aikaisemmin.

Suomen vankiluvun kehitys vuosina 1975–2002 ilmenee kuviosta 1.

Kuvio 1. Vankiluvun vaihteluväli vuosina 1975–2002.

Pääosa vangeista on vankeusvankeja, jotka ovat suorittamassa tuomioistuimen heille määräämää lainvoimaista tuomiota. Tutkintavangit ovat tuomioistuimen vangitsemia henkilöitä, jotka odottavat tuomiotaan tutkintavankeudessa. Sakkovangit suorittavat sakon muuntorangaistusta.

Vankien väheneminen on kohdistunut lähinnä varkausrikoksista ja rattijuopumukses-

ta tuomittuihin. Varkausrikoksia koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin jo vuonna 1972. Tämän jälkeen oikeuskäytäntö alkoi vähitellen muuttua. Ehdottomien tuomioiden osuus näissä rikoksissa pieneni aina 1990-luvun lopulle saakka. Vuosituhannen taitteessa on kuitenkin tapahtunut selvä muutos. Rangaistukset ovat ankaroituneet. Ehdottomien rangaistusten osuus varkausrikoksissa aleni la-

kiuudistuksen jälkeisestä lähes 60 prosentista puoleen 1990-luvun puoleen väliin mennessä. Tämän jälkeen ovat rangaistukset kovenneet. Tällä hetkellä noin 40 prosenttia varkausrikoksista tuomituista saa ehdottoman rangaistuksen.

Rattijuopumusta koskeva lainsäädäntö uudistettiin vuonna 1977. Voimaan tuli niin kutsuttu "promillelaki", jossa rikoksen törkeys määriteltiin veren alkoholipitoisuuden perusteella. Törkeän rattijuopumuksen rajaksi tuli 1.5 promillea. Vankeuteen johtavat rattijuopumukset ylittävät lähes aina tämän rajan. Törkeän rattijuopumuksen rajaa alennettiin 1.2 promilleen vuonna 1994.

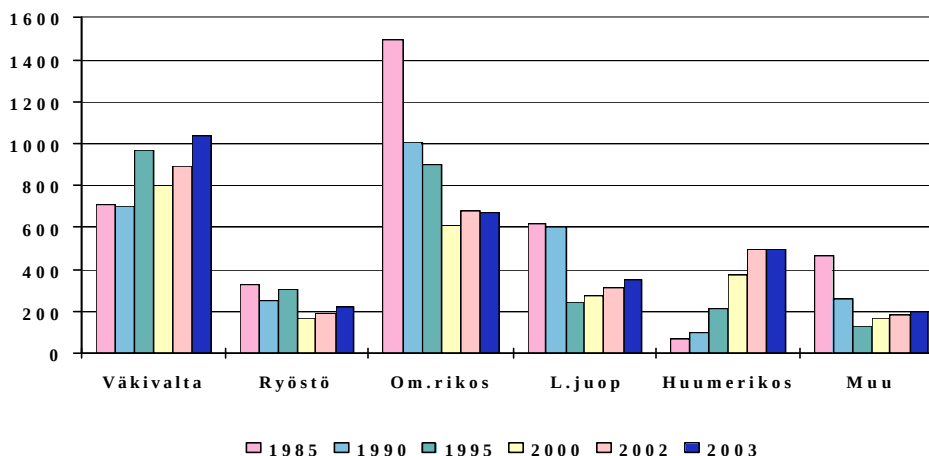
Lisäksi vuonna 1976 toteutettiin lakiuudistus, joka mahdollisti sakon käytön ehdollisen rangaistuksen yhteydessä. Se yhdessä promillelain kanssa alensi ehdottomien rangaistusten käyttöä liikennejuopumuksissa lähes 50 prosentista hieman yli 10 prosenttiin. Tämän jälkeen on tuomioistuinkäytäntö jonkin verran kiristynyt. Viimeisten oikeustilastojen mukaan noin joka viides oikeudessa tuomittu rattijuoppo saa ehdottoman rangaistuksen. Noin puolet näistä suoritetaan yhdyskuntapalveluna.

Väkivaltarikosten tuomioistuinkäytännössä ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Vankiluon ja sen rakenteeseen ovat vaikuttaneet lähinnä henkirikoksista annettujen tuomioiden lisääntyminen 1990-luvulla sekä mielen-tila-arviointien kiristyminen. Yhä suurempi osa henkirikoksiin syyllistyneistä on tuomittu täydessä ymmärryksessä. Vähentyneesti syyntakeisten määrän pienentyessä ovat pitkät rangaistukset entisestään pidentyneet. Elinkautisvankien määrä on lisääntynyt 1990-luvun alun noin 30:stä nykyiseen 105 elinkautisvankiin.

Huumerikollisuus lisääntyi 1990-luvulla tuntuvasti, mikä näkyy myös huumerikoksista tuomittujen vankien määrän kasvusta vankiloissa. Toukokuun 1 päivänä 2003 vankiloissa oli 496 huumerikos päärikoksena tuomittua. Lisäksi tutkintavangeista 106 oli syytteessä huumerikoksesta. Ulkomaalaisista vangeista on huomattavan suuri osuus huumerikoksesta päärikoksena tuomittuja, noin 60 prosenttia. Kaikista vankeusvangeista runsaalla 17 prosentilla on päärikoksena huumerikos.

Kuvioissa 2 esitetään vankien päärikokset vuosina 1985–2003.

Kuvio 2. Vankien päärikos vuosina 1985-1995 (1.10.) ja 2000-2003 (1.5.).

Naisten ja nuorten vankien määrissä ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Naiset on tuomittu lähinnä väkivalta- tai huumorikoksista, nuoret puolestaan omaisuusrikoksista. Naisia on vangeista noin 6 prosenttia. Vuonna 2003 vajeat 4 prosenttia vangeista oli alle 21-vuotiaita nuoria.

Viime vuosina ulkomaalaisten vankien määrä on noussut. Vielä vuonna 1988 ulkomaalaisia vankeja oli keskimäärin vain 11. Vuonna 1994 luku oli 55 ja vuonna 2003 306 jo 306. Vankiloissa oli 15 päivänä marraskuuta 2004 ulkomaalaisia vankeja 260. Ulkomaalaisten vankien osuus Suomessa on kuitenkin edelleen alhainen (noin 8 prosenttia vankiluvusta) verrattuna esimerkiksi muihin pohjoismaihin (osuus 15–25 prosenttia).

Asteittain 1990-luvun alkupuolella käyttöön otettu yhdyskuntapalvelu on vaikuttanut vankilukuun merkittävästi. Viime vuosina on päivittäin yhdyskuntapalvelua suorittavia ollut 1200–1300 henkilöä. Määrä on kuitenkin jonkin verran vähentynyt ja yhdyskuntapalvelun käyttö näyttää vakiintuvan noin 1000 henkilöön. Vuonna 2001 yhdyskuntapalvelun käyttöaste oli noin 35 prosenttia, kun se vuonna 1998 oli vielä noin 43 prosenttia. Käyttöasteella tarkoitetaan yhdyskuntapalvelutuomioiden osuutta sellaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista, jotka rangaistuksen pituuden ja rikoksen puolesta olisi voitu muuntaa yhdyskuntapalveluksi.

Yhdyskuntapalveluun määrääminen on josakin määrin korvannut ehdollista rangaistus-

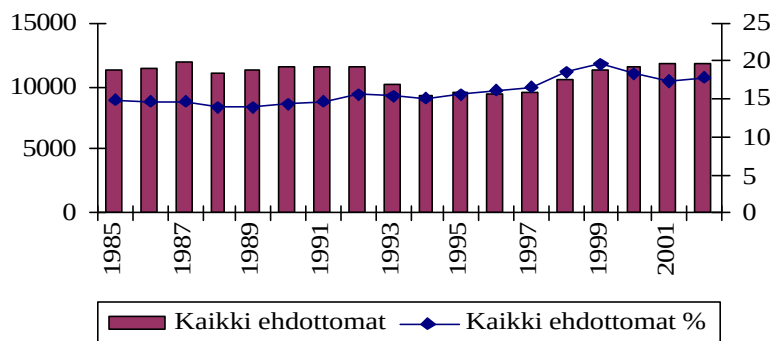
ta. Sen vankilukua pienentävä vaikutus on ollut noin 400–500 vankia.

Vankien määrä on kääntynyt viime vuosina kasvuun. Syynä ovat lähinnä olleet muutokset seuraamusvalinnoissa. Rikollisuustilastoissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia, mutta ehdottomien rangaistusten osuus on lisääntynyt etenkin varkausrikoksissa. Myös väkivalta- sekä liikennejuopumusrikoksissa tuomitaan entistä useammin ehdottomia vankeustuomioita. Lisäksi lainsäädännössä on tapahtunut joukko uudistuksia, joiden vaikutuksesta vankiluku on kasvanut. Lähivuosina on odotettavissa lisää samansuuntaisia uudistuksia. Toisaalta vireillä on lainvalmistelua, jolla voitaisiin vankeus osittain tai kokonaan korvata vapaudessa tapahtuvien seuraamusten.

Vankilukuun ovat pitkällä aikavälillä yleensä vaikuttaneet ensi kertaa vankilaan joutuneiden ja nuorten vankien määrissä tapahtuneet muutokset. Ensikertaisista vangeista tulee mahdollisesti uusijoita ja nuoret vangit, joilla on suuri uusimistodennäköisyys, ovat Suomen lisäksi myös muissa maissa hyvä tulevan vankiluvun ennuste. Vankiluvun suurentuminen ei viime aikoina ole kuitenkaan johtunut näistä vankiluvun rakenteellisista tekijöistä, koska vankeusrangaistusten käyttö on lisääntynyt yleisesti kaikissa ikä- ja rikosryhmissä.

Kuvio 3 kertoo ehdottomien vankeusrangaistusten vuosittaisen määrän ja prosenttiosuuden kaikista alioikeuksissa annetuista tuomioista vuosina 1985–2002.

Kuvio 3. Ehdottomat vankeusrangaistukset ja niiden prosentuaalinen osuus kaikista vankeusrangaistuksista vuosina 1985–2002.

2.1.3. Vankien taustatietoja

Vankiluvun kehitys on vuodesta 2000 lähtien kääntynyt kasvuun. Vuonna 2000 vankien päivittäinen keskimäärä oli 2 855 eli se kasvoi runsaalla sadalla vuodesta 1999 (2 743). Vuonna 2001 kasvu edelleen jatkui, vuoden keskimääräinen vankiluku oli 3 135. Vuoden 2002 keskimääräinen vankiluku oli jo 3 434 ja vuonna 2003 vastaavasti 3 578. Varsinkin sakkovankien ja lyhyen tuomion saaneiden osuus kaikista vangeista on lisääntynyt. Tutkintavankien määrä on noussut erityisen voimakkaasti.

Kaikista vapautuneista 54 prosenttia palaa vankilaan. Rikosseuraamusvirastossa tehty tutkimus käsitti kaikki vuonna 1993–2001 vankeusrangaistuksen saaneet ja vankilasta vapautuneet. Rikosseuraamusviraston keskusvankirekisteristä poimittu aineisto käsittää 100 000 vankilakautta ja 30 000 henkilöä.

Vankilasta vuosina 1993–1997 vapautuneista ensikertalaisista uuden ehdottoman vankeustuomion sai 40 prosenttia. Neljännes heistä palasi vankilaan ilman uutta rikosta suorittamaan tuomiota, joka ei ole ollut lainvoimainen ensimmäisen vankeusrangaistuksen aikana.

Miehet uusivat naisia ja nuoret vanhoja useammin. Ensi kertaa vankilassa olleet uusivat harvemmin kuin vankilatuomion jo vähintään kaksi kertaa saaneet. Alle 18-vuotiaina vapautuneista vankilaan joutui uudestaan 85–95 prosenttia. Tämän ikäryhmän koko on kuitenkin pieni. Korkein uusimisriski oli ryöstöistä ja omaisuusrikoksista tuomituilla ja alhaisin henki- ja seksuaalirikoksista tuomituilla. Uusijoiden osuus kasvaa vankilakertaisuuden myötä. Vankilakierteeseen joutuneista noin kaksi kolmesta palaa takaisin vankilaan kolmen vuoden sisällä vapautumisestaan.

Vankilakierteeseen joutuu sadasta vankilasta vapautuneesta ensikertalaisesta muutama. Yleinen käsitys vankilakierteeseen joutumisen suuresta todennäköisyydestä on tämän tutkimuksen valossa väärä ja perustuu siihen, että vankiloissa olevista vangeista suurin osa on monta kertaa vankilaan palanneita. Todennäköisyydestä saa virheellisen käsityksen, jos uusiminen lasketaan vain niistä, jotka

ovat tietyllä hetkellä vankilassa.

Vankilakierteeseen jääneet vangit ovat erityinen haaste sekä viranomaisille että laajemmin yhteiskunnalle: he ovat aikuisväestömme sairain, köyhin ja syrjäytynein väestönosa. Heistäkin silti noin joka kolmas jää jokaisen uuden vankilajakson suoritettuaan pysyvästi vapauteen. Vapaudessa pysymisen todennäköisyys on erityisen suuri niiden kohdalla, jotka pysyttäytyvät irti päihteistä.

Vapautuneiden vankien muuta väestöä huomattavasti korkeampi kuolleisuusaste liittyy vankilakierteen katkeamisen vain osittain. Keskusvankirekisterin mukaan vuoden 1991 jälkeen vankilatuomion oli Suomessa suorittanut 13 340 sellaista henkilöä, jotka olivat väestörekisterin verrannusajon aikaan (1.3.2002) elossa ja jotka ovat olleet vapaudessa jo vähintään viisi vuotta, eivätkä siksi enää todennäköisesti palaa enää vankilaan.

Pitkäaikaisvankien määrä on suuri, sillä nykyisin noin joka viides vanki viipyy vankilassa vähintään neljä vuotta. Syynä ovat muun muassa törkeiden huumausainerikosten lisääntyminen ja muuttunut syyntakeisuuskäytäntö. Yhä useampi rikollinen tuomitaan täydessä ymmärryksessä olevana ja tämä pidentää erityisesti pitkiä tuomioita.

Älittää vangit ovat keskimäärin 34-vuotiaita. Vuonna 2003 tehdyn selvityksen mukaan ennen vankilaan tuloa työssä tai opiskelemissa oli käynyt 17 prosenttia vangeista, muut saivat toimeentulonsa erilaisina tulonsiirtoina. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvat myös eläkeläiset (noin 10 prosenttia). Noin 40 prosentilla vangeista on takanaan säännöllinen työhistoria, noin 15 prosentilla ei ole minkäänlaista työkokemusta. Ennen vankilaan tuloa vailla vakituista asuntoa oli 36 prosenttia vangeista.

Vankien ongelmana on lisäksi heikko ammatillinen ja yleissivistävä koulutus. Kolmanneksella vangeista on ammattitutkinto, noin viidesosalla koulutuksena on ammatillinen kurssi tai kursseja ja noin puolella vangeista ei ole minkäänlaista ammatillista koulutusta. Vankien yleissivistävänä peruskoulutuksena on useimmiten peruskoulu (72 prosentilla vangeista) tai kansakoulu (18 prosentilla vangeista), lukion on suorittanut ainoastaan vajaat 3 prosenttia vangeista. Noin 7

prosenttia vangeista ei ole suorittanut oppivelvollisuuden edellyttämää peruskoulua.

Myös kasvuolosuhteet ovat usein olleet ongelmalliset. Lapsuuden tausta on vaikea tai erittäin vaikea 31 prosentilla vangeista. Lapsuuden tausta on sitä vaikeampi, mitä useampikertaisesta rikoksentekijästä on kysymys. Sosiaaliset sidokset siviilissä ovat niukat tai olemattomat 23 prosentilla vangeista. Vaikea tai erittäin vaikea mielenterveyshistoria arvioidaan olevan 22 prosentilla ja vaikea tai erittäin vaikea päihdeongelma 76 prosentilla vangeista. Vapautuneiden vankien keskimääräinen kuolinikä on 45 vuotta.

Erityisesti päihdeongelmien määrä vankiloissa on lisääntynyt. Vuonna 2003 tehdyn selvityksen mukaan joskus huumeita suonensisäisesti käyttäneitä oli lähes puolet vangeista. Suonensisäisten huumeiden käytön lisääntyminen ilmenee myös HIV-tartunnan saaneiden vankien määrän lisääntymisenä. Ennen vuotta 1997 HIV-tartuntoja havaittiin yksi tai ei yhtään tapausta vuosittain. Vuonna 1998 uusia HIV-tartuntoja ilmeni kuusi ja seuraavana vuonna 33. Vuonna 2000 todettiin 14 ja vuonna 2001 12 uutta tartuntaa. Pahin tilanne näyttää olevan taittumassa, sillä vuonna 2003 uusia tartuntoja löytyi vain kolme. Huippuvuoden 1999 HIV-positiivisten määrä oli kaksi prosenttia testatuista. Vuonna 2001 positiivisia oli 0,8 prosenttia ja vuonna 2003 vain 0,2 prosenttia testatuista.

Rikosseuraamusvirasto asetti keväällä 2002 työryhmän selvittämään vankien terveydenhuollon nykytilaa ja kehittämistarpeita. Työryhmän asettamiseen vaikutti vankien terveydentilassa viime aikoina tapahtunut heikentyminen. Joulukuun 31 päivänä 2002 luovuttamassaan raportissa (Rikosseuraamusviraston monisteita 1/2003) työryhmä esittää huolensa siitä, että syrjäytyneisyyteen liittyvät vakavat terveydenhuolto-ongelmat ovat entistä enemmän langenneet vankeinhoidon terveydenhuollon hoidettaviksi. Tilanne on kriisiytynyt sekä vankien lisääntyneen sairastavuuden, vankien määrän että hoitohenkilökunnan vähäisyyden vuoksi.

Raportissa on yhden päivän poikkileikkausselvityksellä kartoitettu potilasasiakirjamerkintöihin kirjattua vankien sairastavuutta. Vähintään joka neljännellä vangilla on selvityksen mukaan C-hepatiitti eli viruspe-

räinen maksatulehdus, joka leviää lähinnä suonensisäisten huumeiden käytöllä. Noin 46 prosentilla vangeista on sairauden asteinen huumeriippuvuus. Alkoholi riippuvaisia ja vankilassa psykiatrista hoitoa tarvitsevia on selvityksen mukaan yhtä paljon, noin 39 prosenttia vangeista. Työryhmän mukaan on myös selviä viitteitä yleistyneestä mielisäraiden potilaiden ajautumisesta vankiloihin.

2.1.4. *Laki rangaistusten täytäntöönpanosta*

Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

Vankeusrangaistuksen ja sakon muunto-rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset ovat nykyään rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 1 luvussa (128/1995), johon ne siirrettiin lähes muutoksitta vankeinhoitoasetuksesta vuonna 1995 tehdyn uudistuksen yhteydessä. RTL:n 1 luvun 4 §:n mukaan rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vastavasti vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä. Lain 3 §:ssä on ilmaistu tärkeä normaalisuuden periaate, jonka mukaan rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja. Täytäntöönpano on myös järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.

Vankien ihmisarvoisen ja humanin kohtelun periaate on ilmaistu lain 1 luvun 5 §:ssä. Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Vankeja ei saa perusteettomasti asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen diskuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muuhun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Nuorelle rikoksentekijälle tuomittua rangaistusta täy-

täytäntönpantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin erityistarpeisiin. Vankia on lain 1 luvun 6 §:n mukaan kuultava asumista ja työhön tai muuhun toimintaan sijoittamista sekä muuta hänen kohteluaan koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä.

Rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäys

Säännökset rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisestä ovat RTL:n 2 luvun 1 b—d §:ssä. Rangaistuksen täytäntöönpanoa voidaan lykätä terveydellisistä, sosiaalisista ja taloudellisista syistä. Täytäntöönpanon lykkäämistä koskevia säännöksiä on viimeksi laajamittaisesti uudistettu vuonna 1990 (555/1990).

Rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisestä terveydellisiin perustein säädetään lain 2 luvun 1 b §:ssä (137/2001). Jos tuomittu on vakavan sairauden tai vaikean vamman takia sellaisessa tilassa, että hänen hoitonsa vaarantuisi rangaistuslaitokseen toimittamisesta, taikka mielisairas, Rikosseuraamusviraston on lykättävä rangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista, kunnes tuomittu on toipunut. Lykkäystä voidaan myöntää sekä vankeusrangaistuksen että sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon, eikä lykkäyksen pituudelle ole asetettu laissa enimmäisrajaa. Jos henkilö kuitenkin jo on rangaistus- tai pakkolaitoksessa taikka vankeinhoitoviranomaisten toimesta laitoksen ulkopuolella hoidettavana, kun rangaistuksen täytäntöönpano voisi alkaa, rangaistus saadaan panna täytäntöön.

Lykkäystä voidaan myöntää myös tuomitun raskauden vuoksi. RTL:n 2 luvun 1 b §:n mukaan Rikosseuraamusvirasto voi määrätä vankeus- tai sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkäytymään, kunnes synnytys ja siitä toipuminen on tapahtunut.

Sosiaaliin ja taloudellisiin syihin perustuvasta lykkäyksestä säädetään lain 2 luvun 1 c §:ssä. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa voidaan lykätä, jos välittömästi tapahtuva täytäntöönpano aiheuttaisi poikkeuksellisia ja huomattavia menetyksiä tai vaikeuksia tuomitulle, hänen perheelleen, työnantajalle tai yhteiskunnalle. Laissa menetyksiä ja vai-

keuksia ei ole yksityiskohtaisesti määritelty. Kysymykseen saattavat tulla esimerkiksi keskeneräinen opiskelu, työasiat tai erilaiset taloudelliset, sosiaaliset tai inhimilliset syyt. Lykkääminen edellyttää tuomitun hakemusta tai suostumusta.

Lykkäystä ei saa RTL:n 2 luvun 1 c §:n mukaan myöntää, jos tuomittu on asian vuoksi vangittuna tai on perusteltua aihetta olettaa hänen pakoilevan täytäntöönpanoa taikka jos rangaistuksen välitöntä täytäntöönpanoa puoltavat näkökohdat eivät ole haittavaikutuksiin verrattuina olennaisesti merkittävämmät.

Sosiaalisilla ja taloudellisilla perusteilla enintään yhden vuoden lykkäyksen vankeusrangaistukseen myöntää lain 2 luvun 1 d §:n (137/2001) mukaan täytäntöönpanoviranomaisena toimiva ulosottomies. Rikosseuraamusvirasto voi tämän jälkeen lykätä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista enintään yhdellä vuodella kerrallaan, jos se on yleisen edun mukaista.

Sakon muuntorangaistuksen lykkäämisessä toimivalta on vain ulosottomiehellä. Ulosottomies voi lykätä muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa enintään kolmella kuukaudella. Ulosottomiestä koskevat määräajat lasketaan siitä, kun täytäntöönpanokirja on saapunut ulosottomiehelle tai kun muuntorangaistuksen täytäntöönpanon este on lakannut.

Jollei ulosottomies ole myöntänyt lykkäystä täytäntöönpanoon, kielteinen päätös tulee alistaa Rikosseuraamusviraston ratkaistavaksi. Jos myönnetään anottua lyhyempi, alle kolmen kuukauden lykkäys, päätös tulee myös alistaa. Kielteistä päätöstä ei kuitenkaan alisteta, jos: 1) lykkäyksen hakija ei pyynnöstä huolimatta ole esittänyt selvitystä hakemuksessa mainitsemistaan perusteista; 2) lykkäyshakemuksessa mainitut perusteet ovat ilmeisen totuudenvastaisia; 3) hakija on syyllistynyt uusiin rikoksiin tai on perusteltua aihetta olettaa hänen pakoilevan täytäntöönpanoa; 4) hakija on asian vuoksi vangittuna; tai 5) Rikosseuraamusvirasto on muusta perustellusta syystä päättänyt, ettei vankeusrangaistuksen lykkäyshakemusta koskevia päätöksiä tarvitse alistaa.

Lain 2 luvun 1 c §:n mukaan täytäntöönpanon lykkäys on peruutettava, jos sen myöntämisen jälkeen ilmenee paon vaara tai jos

lykkäyksen edellytyksiä ei muutoin enää ole olemassa. Täytäntöönpanon lykkäyksen peruuttamisesta päättää lykkäyksen myöntänyt viranomais.

Lain 2 luvun 1 d §:ssä säädetään, että rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäystä tai lykkäyksen peruuttamista koskevaan päätöseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Sakon muuntorangaistusta koskevan 2 luvun 1 e §:n (595/1977) mukaan sakon muuntorangaistusta ei saa panna täytäntöön sinä aikana, kun sakotettu on päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta annettujen säännösten nojalla hoidettavana huoltolassa tai muussa vastaavassa hoitolaitoksessa. Sakotetun pyynnöstä ulosottomiehen on lykättävä muuntorangaistuksen täytäntöönpanon alkamista siihen saakka, kunnes kolme kuukautta on kulunut sakotetun päästämisestä laitoksesta. Täytäntöönpanoon saadaan kuitenkin ryhtyä, jos on ilmeistä, että sakotettu on hakeutunut hoitolaitokseen välttääkseen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa tai että sakotettu ei tule täytäntöönpanon lykkäyksestä huolimatta maksamaan sakkoaan tai jos muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon on erittäin painavia syitä. Vastaavia säännöksiä on sovellettava lastensuojelua koskevan lainsäädännön nojalla lastensuojelulaitokseen sijoitettuun henkilöön.

Lisäksi yksityishenkilöiden velkajärjestelystä annetun lain (57/1993) 18 §:n 3 momentin perusteella sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä, kun velkajärjestely on alkanut. Lain 40 §:n mukaan myöskään maksuohjelman keston aikana ei saa ryhtyä sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen 10 §:n (447/1975) mukaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ei saa lykätä, jos tuomittu on jo aloittanut rangaistuksensa suorittamisen rangaistuslaitoksessa. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa voidaan kuitenkin vielä vankilassa lykätä. Lykkäyksestä sakon maksamista varten vankilassa säädetään RTL:n 2 luvun 1 d §:ssä. Jos vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten tai tutkintavangiksi rangaistuslaitokseen tulevalle on suoritettavanaan muuntorangaistus tai jos muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten sinne tulevan suoritetta-

vana on toinen muuntorangaistus tai rangaistuslaitoksessa olevan vangin suoritettavaksi tulee muuntorangaistus, rangaistuslaitoksen johtaja saa sakon maksamista varten lykätä suoritettavan muuntorangaistuksen täytäntöönpanon alkamista enintään kahdella kuukaudella täytäntöönpanokirjan saapumisesta rangaistuslaitokseen. Lykkäystä ei saa kuitenkaan myöntää pitemmäksi ajaksi kuin että sanotun muuntorangaistuksen täytäntöönpano voidaan aloittaa ennen kuin vanki pääsee rangaistuslaitoksesta.

Sakon muuntorangaistuksen lykkääminen vankilassa liittyy RTL:n 2 luvun 1 a §:n (703/1991) säännökseen, jonka mukaan silloin kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus ovat täytäntöön pantavana, tuomittu katsotaan ensin suorittavan muuntorangaistuksen. Jos muuntorangaistusta ei sakon maksamista varten vankilassa lykättäisi, se tulisi ensiksi täytäntöön pantavaksi.

Lisäksi RTL:n 2 luvun 1 d §:n mukaan rangaistuslaitokseen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten saapuneella on oikeus maksaa muunnetuista sakoista maksamatta oleva koko rahamäärä vielä saapumispäivän jälkeisenä viitena sellaisena arkipäivänä, jona valtion virastoissa yleensä työskennellään. Jos täytäntöön pantavana on useampia muuntorangaistuksia, sakotetulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta. Rahamäärän maksamalla tuomittu vapautuu kysymyksessä olevaa muuntorangaistusta enemmälti suorittamasta.

Lykkäysten määrä. Täytäntöönpanon lykkäämistä koskevat menettelysäännökset uudistettiin vuonna 1990 (555/1990). Tuolloin päätösvaltaa siirrettiin vankeinhoito-osastolta ulosottoviranomaisille. Aikaisemmin täytäntöönpanon lykkäykset myönsi yleensä vankeinhoito-osasto ja ulosottoviranomaiset saattoivat myöntää vain lyhyitä alle kolmen kuukauden lykkäyksiä.

Uudistuksen syynä oli vankeinhoito-osastoon tulevien lykkäyshakemusten suuri määrä ja käsittelyn hitaus. Päätöksenteon katsottiin tapahtuvan tarpeettoman korkealla tasolla, etäällä lykkäystä hakevasta kansalaisesta.

Vuoden 1990 lainmuutoksen jälkeen ulosottoviranomaiset voivat myöntää sosiaalisin perustein enintään yhden vuoden lykkäyksen

vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon. Lykkäys terveydellisillä perusteilla, tuomitun sairauden tai raskauden vuoksi jäi kuitenkin vankeinhoito-osaston päätösvaltaan. Lykkäyspäätöksiin ei vuoden 1990 uudistuksessa tullut muutoksenhakumahdollisuutta. Sen sijaan luotiin järjestelmä, jonka mukaan ulosottoviranomaisten oli yleensä alistettava kielteiset päätöksensä vankeinhoito-osaston ratkaistavaksi.

Vuonna 2000 ulosottopiireissä käsiteltiin yhteensä 1 253 lykkäyshakemusta. Näistä 766 tapauksessa lykkäystä myönnettiin. Myönnettyistä lykkäyksistä hieman alle puolet (369 kappaletta) oli pituudeltaan enintään kolme kuukautta. Vankeinhoito-osastolle alistettiin vuonna 2000 yhteensä 397 lykkäyshakemusta. Vankeinhoito-osasto vahvisti ulosottoviranomaisten tekemät päätökset yhtä päätöstä lukuun ottamatta. Ulosottoviranomaiset peruuttivat 28 myönnettyä lykkäystä.

Vuonna 2002 Rikosseuraamusvirasto käsitelti 1 025 lykkäyshakemusta. Niistä Rikosseuraamusvirastolle alistettuja, ulosottoviranomaisten kielteisiä tai anottuja lyhyempinä myönnettyjä päätöksiä oli 580, terveydellisin syin haettuja lykkäyksiä 393, vankeinhoito-osaston toimivallassa olevia, yli vuosi sitten täytäntöönpanoon lähteneitä päätöksiä 37 ja muita päätöksiä 15 (peruutettu myönnetty lykkäys).

Rangaistusajan alkaminen ja laskeminen

Rangaistusajan alkaminen. Rangaistusajan alkamista koskevat pääsäännöt ovat RTL:n 2 luvun 2 §:ssä (302/1971). Jos tuomittu ei ole asian takia vangittuna, rangaistus luetaan alkavaksi sinä päivänä, jona hän menettää vapautensa rangaistuksen täytäntöönpanoa varten taikka hänen muusta syystä tapahtunut vapaudenmenetyksensä jatkuu vain hänen toimittamiseksi rangaistuslaitokseen tai, jos hän jo muusta syystä on rangaistuslaitoksessa, tuomio tulee täytäntöönpanokelpoiseksi.

Jos tuomittu on asian takia vangittuna, rangaistusaika luetaan alkavaksi sinä päivänä, jona täytäntöönpanon perusteena oleva tuomio on julistettu tai annettu. Jos tuomittu

vangituksi määräämisen perusteella menettää vapautensa myöhemmin kuin edellä tarkoitettuna rangaistusajan laskemisen ajankohtana, rangaistusaika luetaan alkavaksi sinä päivänä, jona vapaudenmenetys tapahtuu.

Vangittuna olevan täytäntöönpanon aloittamisesta hänen suostumuksellaan säädetään RTL:n 2 luvun 1 §:ssä (612/1974). Jos tuomittu on asian takia vangittuna ja tyytyy tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu vankeusrangaistukseen tai muuten määrätty suorittamaan vankeusrangaistusta, saadaan rangaistuksen täytäntöönpano hänen suostumuksellaan aloittaa heti, vaikka tuomittu muilta osin tai toinen asianosainen valittaa tuomiosta. Aika, jonka tuomittu on ennen lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanotavaksi tulemista suorittanut rangaistusta, on tällöin luettava hänen hyväkseen.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta annetun asetuksen 6 §:n mukaan vangitun tulee kahden todistajan läsnä ollessa ilmoittaa rangaistuslaitoksen johtajalle tyytymisestä täytäntöönpanoon. Tästä on tehtävä merkintä täytäntöönpanokirjaan.

Rangaistusajan laskeminen. Rangaistusajan laskemista koskeva pääsääntö on RTL:n 2 luvun 2 §:ssä. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen aika lasketaan vuosien ja kuukausien osalta kalenteriajan mukaan. Tuomioon mahdollisesti sisältyvät päivät lisätään näin saatuun aikaan. Täysin päivin tuomittu vankeusrangaistus muunnetaan kuukausiksi siten, että kolmekymmentä päivää luetaan yhdeksi kuukaudeksi. Sakon muuntorangaistuksen aika lasketaan aina päiväluvun mukaan.

Jos vankeusrangaistuksen aika on määrätty vuosin ja kuukausin, tuomittu päästetään vapaaksi sinä päivänä, joka numerolleen vastaa sitä, josta ajan laskeminen alkaa, taikka, jos vastaavaa numeroa ei ole siinä kuukaudessa, johon laskeminen päättyy, kuukauden viimeisenä päivänä.

RTL:n 2 luvun 3 §:ssä (137/2001) säädetään vangin syyttä tapahtuneesta rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäytymisestä. Jos rangaistuksen täytäntöönpanon alkaminen on viivästynyt tai täytäntöönpano keskeytynyt vangin syyttä, Rikosseuraamusviraston tai, sen antamien ohjeiden mukaan, rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, onko tähän kulunut aika kokonaan, osaksi tai lainkaan

luettava rangaistusajaksi.

Jos vanki karkaa, RTL:n 2 luvun 3 c §:n mukaan karkaamispäivää ei lueta rangaistusajaksi ja rangaistusaika jatkuu kiinniottopäivää seuraavasta päivästä. Lain 4 luvun 7 §:n (580/2001) mukaan samaa säännöstä sovelletaan myös avolaitoksesta luvatta poistumiseen. Poistumis-, siviilityö- ja opintolupien rangaistusajaksi laskemisessa noudatetaan vastaavaa periaatetta. Poistumisluvan rangaistusajaksi laskemisesta säädetään RTL:n 2 luvun 3 b §:ssä, siviilityöluvun rangaistusajaksi laskemisesta RTL:n 3 luvun 6 §:n 3 momentissa (580/2001) ja opintoluvan rangaistusajaksi laskemisesta 3 luvun 8 §:n 3 momentissa (580/2001). Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi mainitut päivät mukaan lukien.

Rangaistusten yhteenlaskemisesta säädetään RTL:n 2 luvun 1 a §:ssä (703/1991). Jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava useampia määräaikaista vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä tai joista ei ole muodostettava yhteistä vankeusrangaistusta, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta eikä sakon muuntorangaistuksen pitempi kuin satakaksikymmentä päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan muuntorangaistuksen.

RTL:n 2 luvun 1 a §:n mukaan elinkautisen vankeusrangaistus käsittää kaikki vankeusrangaistukset, sakon muuntorangaistukset ja arestirangaistukset.

Jos täytäntöönpantavana on yhdistetty tai yhteinen vankeusrangaistus, johon sisältyvä rangaistus on ollut aikaisemmin täytäntöönpantavana, tai tuomitun vastapuolen muutoksenhakuvaatimuksen perusteella pidentynyt rangaistus, joka on aikaisemmin ollut täytäntöönpantavana silloisen tuomion perusteella lyhyempänä, suoritettava rangaistus on täytäntöönpantavana olevan ja aikaisemmin täytäntöönpantavana olleen rangaistuksen ero-

tus.

RTL:n 2 luvun 2 a §:ssä (158/1976) säädetään tutkintavankeusajan vähentämisestä. Lainkohdan mukaan rikoslain 3 luvun 11 §:ssä tarkoitettu vapaudenmenetystä vastaava vähennys otetaan rangaistuksen täytäntöönpanossa huomioon sen pituisena kuin tuomioistuimen päätöksessä on määrätty. Samaa kalenteriaikaa koskeva vähennys otetaan huomioon vain kerran. Jos tuomittu on päätöksessä mainittuna kalenteriaikana suorittanut vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta, vähennystä ei tältä ajalta lasketa.

Saapuminen ja sijoittaminen rangaistuslaitokseen

Rangaistuslaitokset. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 1 luvun 2 §:n (135/2001) mukaan rangaistuslaitoksia ovat vankilat, avolaitokset ja nuorisovankilat. Avolaitoksina toimivat avovankilat, työsiirtolat ja muut rangaistuslaitokset tai niiden osastot, jotka Rikosseuraamusvirasto on määrännyt toimimaan avolaitoksina. Rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun valtioneuvoston asetuksen (275/2001) 16 §:n mukaan Vankeinhoitolaitokseen kuuluu suljettuja laitoksia, avolaitoksia ja sairaalaysiköitä.

Rangaistuslaitoksista ja niiden nimitystä on säädetty asetuksella rangaistuslaitoksen nimien muuttamisesta (248/2001), joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2001.

Vankeusrangaistuksen suorittaminen voi alkaa siten, että tutkintavankeudessa olevan henkilön saama tuomio muuttuu täytäntöönpanokelpoiseksi, jolloin rangaistuslaitoksessa jo oleva tutkintavanki muuttuu vankeusvankiksi ja alkaa suorittaa vankeusrangaistustaan. Tällöin vanki siirretään sijoitusvankilaan suorittamaan rangaistustaan. Tätä yleisempää on kuitenkin se, että vankeusrangaistukseen tuomittu tulee suorittamaan vankeusrangaistusta vapaudesta. Suoraan vapaudesta saapuvan henkilön vankeusrangaistuksen suorittaminen alkaa pääsääntöisesti siten, että vanki ilmoittautuu vankeusrangaistusta suorittamaan alitäytäntöönpanijana toimivan kihlakunnanvoudin antaman täytäntöönpanomääräyksen (suljetut laitokset) tai Ri-

kosseuraamusviraston antaman avolaitosmääräyksen (avolaitokset) perusteella. Päällisenä ulosottoviranomaisena voi valtioneuvoston yleisistunnon tekemän päätöksen perusteella toimia myös nimismies.

Joulukuussa 2002 aloitetun käytännön mukaan alitaytöntöönpanijan esitys avolaitokseen sijoittamisesta tehdään kunkin alueen sijoittajayksikölle, joka arvioi vangin soveltuvuuden avolaitokseen ennen päätöksen vahvistamista Rikosseuraamusvirastossa.

Vankeusrangaistuksen suorittaminen voi alkaa myös etsintäkuulutuksen nojalla tehdyn kiinniottamisen nojalla, jolloin poliisi toimittaa tuomitun vankeusrangaistusta suorittamaan.

Yleisperiaatteet. Yleissäännökset vangin sijoittamisessa huomioon otettavista periaatteista ovat RTL:n 3 luvun 2 §:ssä. Vankeja sijoitettaessa on otettava huomioon kotipaikka, ikä, terveydentila, oletettava sopeutuminen laitoksen olosuhteisiin, ammattitaito ja työkyky, ammattikoulutuksen ja muun opetuksen tarve sekä muut yksilölliset ominaisuudet. Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa ja mahdollisuuksien mukaan eri laitoksissa.

Lakia täydentää vankeinhoitoasetuksen 3 §, jossa säädetään kotipaikan läheisyyden periaatteesta. Vangit on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava rangaistuslaitoksiin siten, että heidän yhteytensä omaisiin eivät kohtuutomasti vaikeudu. Vangit on lisäksi sijoitettava niin, että heille voidaan järjestää sopivaa toimintaa sekä heidän tarvitsemaansa hoitoa. Sijoittamisessa on lisäksi otettava huomioon vankien yksilölliset ominaisuudet sekä heidän sukupuolensa ja ikänsä, henkinen ja ruumiillinen tilansa, kykynsä ja taipumuksensa samoin kuin rangaistuslaitokseen joutumisen syy sekä suoritettavan rangaistuksen pituus. Oikeusministeriö on vahvistanut vankien rangaistuslaitoksiin sijoittamista koskevan yleisohjeen (4/011/2000), joka sisältää yksityiskohtaiset määräykset vankien laitoksiin sijoittamisesta.

Sijoittaminen avolaitokseen. Suoraan vapaudesta tapahtuvasta avolaitokseen sijoittamisesta säädetään RTL:n 4 luvun 2 §:ssä (137/2001). Rikosseuraamusvirasto voi määrätä sakon muuntorangaistuksen ja enintään kahden vuoden pituisen yhdestä tai useam-

masta rikoksesta tuomitun vankeusrangaistuksen ja sellaiseen rangaistukseen yhteenlasketun sakon muuntorangaistuksen suoritettavaksi avolaitoksessa. Edellytyksenä avolaitokseen sijoittamiselle on, että tuomittu soveltuu avolaitokseen eikä ole syytä olettaa hänen luvatta poistuvan avolaitoksesta.

Oikeusministeriön Rikosseuraamusvirastoa edeltänyt ministeriön vankeinhoito-osasto on rajannut avolaitokseen sijoittamisen edellytyksiä nimismiehille ja kaupunginvoudeille osoittamallaan kirjeellä (1/40/96). Kirjeen mukaan avolaitosilmoitusta ei tule tehdä, jos tuomitun todennäköinen oloaika laitoksessa on alle 14 päivää. Kirjeen mukaan suoraan vapaudesta avolaitoksiin pyritään ensisijaisesti sijoittamaan vankeinhoidollisesti 1–3 – kertaiset, mahdollisesti aikaisemmat rangaistuskautensa moitteettomasti suorittaneet henkilöt sekä useampikertaiset korkeintaan kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen tuomitut. Rajausta perustellaan avolaitosten toimintaa varten käytettävissä olevien määrärahojen niukkuudella.

Nykyisin avolaitokseen pääsemisen lisäksi edellytykseksi on asetettu, että vanki sitoutuu päihteettömyyskontrolliin. RTL:n 2 luvun 9 c §:n (137/2001) mukaan rangaistuslaitoksessa voi olla osastoja vangeille, jotka sitoutuvat olemaan käyttämättä alkoholia ja muita päihdyttäviä aineita sekä pyydettyä antamaan virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittamaan puhalluskokeen. Vanki, joka rikkoo sitoumuksensa, poistetaan osastolta. Rikosseuraamusviraston päätöksellä koko rangaistuslaitos voidaan määrätä toimimaan tällaisena yksikkönä. Nykyisin kaikki avolaitokset on muutettu päihteettömiksi laitoksiksi.

Avolaitokseen sijoittamisesta päättää Rikosseuraamusvirasto. Kuten edellä on todettu, tuomitun kotikunnan perusteella määräytyvä sijoitusyksikkö tutkii nykyään tuomitun edellytykset sopeutua avolaitokseen ja sitoutua päihteettömyyteen ennen kuin Rikosseuraamusvirasto vahvistaa asiaa koskevan ulosottoviranomaisen esityksen. Käytäntö on vähentänyt varsinkin suoraan vapaudesta avolaitoksiin sijoitettavien vankien määrää.

Avolaitoksessa olosuhteet ovat monessa suhteessa vapaammat ja vankien elinolosuhteet normaalimmat kuin suljetuissa laitoksissa. Vangit käyttävät omia vaatteitaan ja yh-

teydenpito laitoksen ulkopuolelle on vähemmän rajoitettua. Vangin kannalta hyvin merkityksellinen ero on se, että avolaitoksissa vangille maksetaan työstä käypä palkka, kun taas suljetuissa laitoksissa vankityöstä maksetaan nimellinen korvaus.

Nuorisovangit. Nuorisovankilaan määrätty ja pakkolaitokseen eristetyt vangit sijoitetaan muista vangeista poikkeavasti. Nuorista rikoksenteikijöistä annetun lain (262/1940) 14 §:n mukaan vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi vankeusrangaistukseen tuomitun nuoren rikoksenteikijän sijoittamisen rangaistuslaitokseen käsittelee vankilaoikeus. Nuorena rikoksenteikijänä pidetään lain 1 §:n mukaan henkilöä, joka tehdessään rangaistavan teon on ollut viisitoista mutta ei kahtakymmentä vuotta täyttänyt. Nuorisovankilaan määrätty sijoitetaan edellä mainitun oikeusministeriön ohjeen (4/011/2000) mukaan Keravan, Hämeenlinnan, Kylmäkosken, Vaasan, Oulun tai Pyhäselän vankilaan.

Vaaralliset rikoksenuusijat. Vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain (317/1953) 5 §:n mukaan vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä pakkolaitokseen määrää vankilaoikeus. Lain 10 §:n mukaan pakkolaitos on eristettyjä vaarallisia rikoksenuusijoita varten perustettu erityinen laitos tai muun laitoksen erityisesti sitä tarkoitusta varten järjestetty osasto. Osastoja pakkolaitokseen määrättyille on Helsingin, Turun (nykyisin Lounais-Suomen vankilan), Riihimäen sekä Hämeenlinnan vankiloissa (oikeusministeriön ohje 3/00/99).

Sijoittaminen rangaistuslaitoksen sisällä

Nykyiseen lakiin sisältyy useita rangaistuslaitoksen sisällä tapahtuvaa sijoittelua koskevia säännöksiä. Säännökset koskevat osastolle sijoittamista, asumaan sijoittamista, erityisryhmien (naiset, äiti-lapsiosastot, pakkolaitokseen eristetyt, nuorisovangit, alle 18-vuotiaat, omasta pyynnöstään erillään asuvat) sijoittamista sekä yksittäisen vangin erillään pitämistä muista vangeista. Omat erityissäännöksensä ovat voimassa varmuusosastoista ja päihitteettömistä osastoista. Sääntely sisältää siten sekä tavanomaisia osastolle sijoittamisia

että turvaamistoimenpiteen luontoisia säännöksiä. Pohjimmiltaan kysymys on vangin vapauden ja toimintamahdollisuuksien eri asteisesta rajoittamisesta.

Avolaitoksissa ei yleensä ole eriasteisesti valvottuja osastoja, joten säännökset osastolle sijoittamisesta koskevat pääasiallisesti suljettuja laitoksia. Tarvittaessa laitoksen sisäistä sijoittelua koskevia säännöksiä voidaan RTL:n 4 luvun 9 §:n nojalla soveltaa myös avolaitoksissa.

Osastot. Nykyisen lain yleissäännös rangaistuslaitoksen osastoista on RTL:n 3 luvun 2 a §:ssä (364/1999). Rangaistuslaitoksessa voi olla valvonnan asteeltaan ja toimintatavoiltaan erilaisia osastoja. Osastolle sijoittamista koskevaa päätöstä tehtäessä on otettava huomioon vangin yksilölliset ominaisuudet, hänen mahdollisuutensa täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä laitosisjärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Osastolle sijoittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Osastoilla tulee olla päiväjärjestys, jonka johtaja vahvistaa. Lakia täydentää vankeinhoidonasetuksen 3 §, jonka mukaan vankien sijoittelussa ja ryhmittelyssä on otettava huomioon vankien yksilölliset ominaisuudet sekä heidän sukupuolensa ja ikänsä, henkinen ja ruumiillinen tilansa, kykynsä ja taipumuksensa samoin kuin rangaistuslaitokseen joutumisen syy sekä rangaistuksen pituus.

Osastoja koskevan yleissäännöksen ottaminen lakiin perustui eduskunnan oikeusasiamiehen Turun keskusvankilan pohjoisseliosaston olosuhteita koskeneeseen päätökseen (710/31.8.1995). Siinä todettiin, että vankiloissa on eritasoisia osastoja, vaikkei lainsäädännössä ole säännelty niiden välistä jakoa. Eduskunnan oikeusasiamies katsoi, että lain säännökset mahdollistivat osastojaon, mutta toivoi lakia selkeytettävän.

Hallituksen esityksen (HE 10/1998 vp) myötä lakiin kirjattiin laitoksissa vallinnut käytäntö. Sen mukaan vankiloissa on erilaisia ja eritasoisia osastoja, joille vangit sijoitetaan työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistumisen, laitokseen sopeutumisen tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Osastot ovat suljettuja, puoliavoimia tai avoimia.

Nykyään lähes kaikissa suljetuissa laitoksissa on erilaisia osastoja. Tavallista on si-

joittaa työssä tai muutoin aktiivisessa toiminnassa olevat vangit samalle osastolle. Osastoilla on päiväjärjestys, jonka johtaja on vahvistanut. Osastojen erilaisuus ilmenee eniten siinä, missä määrin ja kuinka pitkään vangeilla on mahdollisuus oleskella yhdessä toisten vankien kanssa sellinsä ulkopuolella. Käytännöt vaihtelevat eri laitoksissa. Joillakin osastoilla ovet suljetaan kello 17.00. Ovien sulkeuduttua vanki pääsee ilta-aikana osallistumaan vain laitoksessa järjestettyihin vapaa-ajan ja ilta-toimintoihin. Joillakin osastoilla ovet ovat auki klo 22.00 asti illalla, viikonloppuna tätä pitempäänkin. Vangilla saattaa olla hallussaan myös oman sellinsä avaimet.

RTL:n 3 luvun 3 §:n mukaan vangit on sijoitettava yksinäis- ja yhteishuoneisiin noudattaen mahdollisuuksien mukaan vankien omia toivomuksia. Luotettavaksi katsottavien vankien asunto- ja työhuoneiden ovet voidaan pitää lukitsemattomina.

Päiheteettömät osastot. RTL:n 2 luvun 9 c §:n mukaan rangaistuslaitoksessa voi olla osastoja vangeille, jotka sitoutuvat olemaan käyttämättä alkoholia tai muita huumausaineita sekä pyydettyä antamaan virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittamaan puhalluskokeen. Vanki, joka rikkoo sitoumuksensa, poistetaan osastolta. Rikosseuraamusvirasto on antanut ohjeen (1000/011/2001) vangin päiheteettömyyden valvonnasta, päihtymystilan toteamisesta ja päihdevalvonnan testeistä.

Hallituksen esityksen (HE 66/1995 vp) mukaan säännöksen tarkoitus on helpottaa päiheteettömien osastojen perustamista Vankienhoitolaitokseen. Osastojen toiminta perustuu vangin vapaaehtoiseen pyrkimykseen pidättäytyä huumeiden ja muiden päihteiden käytöstä. Osastoilla järjestetään päihdeongelmaisille tarkoitettua kuntouttavaa ohjelmaa. Näytteen antamisvelvollisuus tukee vangin omaa päätöstä hänen pyrkiessään päiheteettömyyden elämäntapaan. Osastolle pääsemisen ehtona on, että vanki sitoutuu noudattamaan osastolla asumiselle ja päiheteettömyydelle asetettuja ehtoja. Ehdot voivat liittyä päiheteettömyyteen, myös velvollisuuteen osallistua osaston toimintoihin. Asumiselle asetetut ehdot voivat vaihdella sen mukaan, millaisia toimintoja osastolla järjestetään. Kaikilla osastoilla on kui-

tenkin näytteen antamis- tai puhalluskokeen suorittamisvelvollisuus. Velvollisuus päiheteettömyyskontrolliin ei perustu konkreettiseen epäilyyn, vaan se voi olla rutiininomainen ja voi kohdistua myös koko osastoon.

Nykyisin lähes kaikissa suljetuissa laitoksissa on päiheteettömäksi määritelty osasto, mutta niiden välillä on varsin suuria eroja esimerkiksi osastoilla järjestettävien toimintojen ja päiväjärjestyksen suhteen.

Lain mukaan osastolle sijoittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Sijoittamista koskeva päätösvalta on kuitenkin kaikissa laitoksissa delegoitu RTL:n 1 luvun 7 §:n (128/1995) nojalla johtajalta laitoksen muulle virkamiehelle. Käytännössä vangin sijoittamisesta useimmissa laitoksissa vastaa apulaisjohtaja tai vartiopäällikkö.

Naisvangit. RTL:n 3 luvun 2 §:n mukaan miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa ja mahdollisuuksien mukaan eri laitoksissa. Nykyään naisvangeille ei ole omaa laitosta vaan heidät sijoitetaan omalle osastolleen samoihin laitoksiin kuin miesvangit. Tammikuun 1 päivänä 2004 naisvankeja oli seitsemässä suljetussa laitoksessa ja Hämeenlinnan vankilan alaisessa vankisäiläalassa. Avolaitoksissa naisvangeille on paikkoja kahdessa avolaitososastossa, Hämeenlinnan vankilan alaisessa Vanajan osastossa ja Oulun vankilan alaisessa Ylitomion avo-osastossa.

Naisvankeja oli vankiloissa vuonna 2003 keskimäärin 205, mikä on noin kuusi prosenttia keskimääräisestä vankiluvusta. Tammikuun alussa vuonna 2004 naisvankeja oli laitoksissa 193.

Nuoret vangit. RTL:n 5 luvun 2 §:n mukaan nuorisovankila on erityinen laitos tai laitoksen osasto. Edellä mainitun oikeusministeriön päätöksen (4/011/2000) mukaan nuorisovankeja voidaan sijoittaa seitsemään vankilaan. Ainoa alle 18-vuotiaiden sijoittelua koskeva laintasoinen säännös on RTL:n 4 luvun 2 §:n 2 momentissa (137/2001), joka koskee alle 18-vuotiaan siirtämistä suljetusta laitoksesta avolaitokseen. Alle 18-vuotiaan vangin siirtämisen on oltava hänen etunsa mukaista, vaikka häntä ei voitaisi pitää erillään aikuisista vangeista. Oikeusministeriön yleisohjeen (4/011/2000) mukaan alle 18-vuotiaiden sijoitusvankilat ovat Hämeenlin-

nan, Keravan, Turun, Vaasan, Oulun ja Pyhäselän vankilat. Tarkemmat säännökset alle 18-vuotiaiden kohtelusta vankilassa on annettu oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeessa (5/011/94). Ohjeessa ei edellytetä, että alle 18-vuotiaita varten olisi oma osastonsa. Ohjeen mukaan alle 18-vuotiaiden asuminen on järjestettävä erillään aikuisista vangeista omassa huoneessa tai yhdessä toisten alle 18-vuotiaiden kanssa paitsi silloin, kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Ohjeessa on erityissäännöksiä myös alaikäisten osallistumisesta toimintoihin yhdessä vanhempien vankien kanssa.

Alle 18-vuotiaita on vankiloissa nykyisin vähän, 1 päivänä tammikuuta vuonna 2004 yhteensä 8, joista 4 oli tutkintavankeina. Alle 21-vuotiaita oli vankiloissa mainittuna päivänä yhteensä 115, joista 79 rangaistusvankeina. Nuorten joukossa oli yksi tyttö.

Valtiollinen vanki. Valtiollisella vangilla tarkoitetaan RTL:n 2 luvun 11 a §:n (583/1995) mukaan vankia, joka on tuomittu rikoslain 12 ja 13 luvuissa tarkoitettusta rikoksesta (maanpetos- ja valtiopetosrikokset). RTL:n 3 luvun 3 §:n mukaan valtiollista vankia ei ole vasten tahtoaan pantava yhteen sellaisen vangin kanssa, joka suorittaa rangaistusta muusta rikoksesta. Säännös kirjattiin tässä muodossa lakiin vuoden 1975 uudistuksen yhteydessä. Tätä ennen valtiollista vankia tuli lain mukaan aina pitää erillään toisista vangeista, mikä esti valtiollisen vangin siirtämisen avolaitokseen myös tapauksissa, joissa vanki olisi sitä itse halunnut. Samassa yhteydessä valtiollisen vangin erityisoikeudet kirjattiin RTL:n 2 luvun 11 a §:ään.

Pakkolaitokseen eristetyt. Vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain (317/1953) 10 §:n mukaan pakkolaitos on eristettyjä vaarallisia rikoksenuusijoita varten perustettu erityinen laitos tai muun laitoksen erityisesti sitä tarkoitusta varten niin järjestetty osasto. Pakkolaitoksesta annetun asetuksen (448/1971) 2 §:n mukaan pakkolaitoksessa on puoliavoin, avoin ja suljettu osasto. Asetuksen 3–8 §:ssä sekä oikeusministeriön 25 päivänä tammikuuta 1996 tekemällä päätöksellä annetussa pakkolaitoksen ohjesäännössä on annettu yksityiskohtai-

set ohjeet siitä, miten ja millaisin edellytyksin eristetyt sijoitetaan eri osastoille, mikä viranomaisen sijoituksesta päättää sekä millaiset oikeudet eri osastoilla sijoitetuilla eristetyillä on.

Osastoja pakkolaitokseen määrättyille on Helsingin, Turun, Riihimäen ja Hämeenlinnan vankiloissa (oikeusministeriön ohje 3/00/99). Helsingin, Turun ja Riihimäen vankiloissa ovat suljetut ja puoliavoimet osastot. Hämeenlinnan vankilan miesten osasto toimii miesvankien pakkolaitoksen avoimena ja naisosasto naisvankien suljetuna, puoliavoimena ja avoimena osastona. Ohjeen mukaan eristetty voidaan erityisestä syystä siirtää määrääjäksi myös rangaistuslaitokseen, jossa ei ole pakkolaitosta, jos sijoitus on perusteltu eristetyin tarvitseman hoidon tai koulutuksen takia, tai jos sijoitus liittyy pakkolaitokseen eristetyin vapautumisjärjestelyihin. Käytännössä pakkolaitokseen eristetyt asuvat samoilla osastoilla muiden vankeusvankien kanssa. Pakkolaitokseen eristettyjen määrä on viime vuosina jonkin verran noussut. Tammikuun alussa 2004 heitä oli vankiloissa yhteensä 23.

Varmuusosasto. Varmuusosastoa koskevat säännökset lisättiin lakiin vuonna 1999. RTL:n 3 luvun 2 b §:n (384/1999) mukaan varmuusosasto on erityinen turvallisuussyistä perustettu, muusta laitoksesta eristetty osasto. Varmuusosasto voidaan perustaa Rikosseuraamusviraston päätöksellä. Toistaiseksi tällaista osastoa ei ole Suomeen perustettu. Varmuusosastoa koskevien säännösten lisääminen lakiin perustui edellä mainittuun oikeusasiamiehen päätökseen, joka ko s ki Turun keskusvankilan pohjoisselliosastoa. Oikeusasiamies totesi päätöksessään, että erillään pitämistä koskevaa lain säännöstä ei saa kiertää siten, että jollakin osastolla on niin vähän toimintoja, että vangit ovat tosiasiallisesti eristettyjä. Mitä vähemmän vangeilla on mahdollisuuksia olla sellin ulkopuolella, sitä selvempää on, että johtajan on tehtävä eristämispäätös lain 3 luvun 9 §:n muodossa. Eduskunnan oikeusasiamies korosti, että suljetulle osastolle määrääminen ei saa olla lisärangaistus, vaan perusteena voi olla ainoastaan laitoksessa pitämisen varmistaminen tai laitosjärjestyksen turvaaminen. Eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kysy-

mys on siinä määrin normaalista poikkeavasta vankeusrangaistuksen suorittamisesta, että se tulee säädellä täsmällisemmin. Laissa tulee olla säännökset, joissa vankien oikeusturva otetaan huomioon. Laissa tulee säätää vähintään siitä, mikä elin päättää sijoituksesta, millä edellytyksillä sijoitus tapahtuu sekä millaisin väliajoin asia otetaan uudelleen harkittavaksi.

Varmuusosastojen tarvetta perusteltiin hallituksen esityksessä (HE 10/1998 vp) myös vankiluvun koostumuksessa tapahtuneilla muutoksilla ja sillä, että vankiloissa on vankeja, joita tulee voida pitää erillään muista vangeista pitempiä aikoja. Tällaisia ovat vangit, jotka jatkavat rikollista toimintaa vankilassa tai muutoin vakavasti vaarantavat laitosjärjestystä. Perusteluissa esitettiin myös, että varmuusosastolle sijoitetun erillään pitämisen ei tarvitse olla sillä tavoin ympärivuorokautista kuin se voi RTL:n 3 luvun 9 §:n nojalla olla, vaan muista vangeista erillään pidettävät vangit voivat esimerkiksi pienemmissä ryhmissä tehdä työtä tai viettää vapaa-aikaansa yhdessä osaston toisten vankien kanssa. Erillään pitäminen tarkoittaa erilläänpitoa muista kuin osastolle sijoitetuista vangeista sekä vangin vankilan ulkopuolisten yhteyksien tarkkaa valvontaa.

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset ovat RTL:n 3 luvun 2 b §:ssä. Sen mukaan vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos: 1) vangin perustellusti voidaan epäillä syyllistyvän huumausaineiden tai muiden päihdyttävien aineiden levittämiseen taikka muuten osallistuvan tällaiseen toimintaan tai syyllistyvän muunlaiseen vakavaan rikolliseen toimintaan; 2) vanki muutoin vakavasti vaarantaa laitosturvallisuutta; 3) vanki on karannut tai yrittänyt karata ja hänen katsotaan edelleen olevan erityisen karkaamisaltis; tai 4) on syytä epäillä, että vanki yritetään vapauttaa.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos sijoitus on perusteltu hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi. Tämän lainkohdan nojalla varmuusosastolle ei sijoiteta vankeja, jotka omasta pyynnöstä haluavat asua erillään muusta vankiyhteisöstä. Säännöksen lisäämisellä lakiin varauduttiin lähinnä entisen Jugoslavian alueelta tulevien sotarikoksista tuomittujen sijoittamiseen siten, et-

tä heidän turvallisuutensa rangaistuksen täytäntöönpanon aikana voidaan taata.

Vangin sijoittamisesta varmuusosastolle päättää RTL:n 3 luvun 2 c §:n (137/2001) mukaan Rikosseuraamusvirasto rangaistuslaitoksen johtajan esityksestä tai tätä kuultuaan. Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittavaksi väliajoin, joiden pituus saa olla enintään kolme kuukautta. RTL:n 3 luvun 2 d §:ssä on säännökset varmuusosastolle sijoitetun vangin osallistumisvelvollisuuden täyttämistä. Pykälässä on myös säännökset niistä edellytyksistä, joilla osastolle sijoitetun vangin omaisuuden hallussapito-oikeutta ja tapaamisia voidaan rajoittaa ja kirje- ja puhelinyhteyksiä valvoa.

Omasta pyynnöstään erillään asuvat. RTL:n 3 luvun 9 a §:n (364/1999) mukaan vanki voidaan pitää erillään muista vangeista hänen omasta pyynnöstään, jos siihen on perusteltu syy. Omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä erillään pitämisestä välttämättä aiheutuu. Erillään pidettävälle on pyrittävä järjestämään työtä, koulutusta tai muuta toimintaa, joka soveltuu osaston päiväjärjestykseen.

Säännös lisättiin lakiin vuoden 1999 uudistuksen yhteydessä. Säännöksellä kirjattiin lain tasolle laitoksissa jo vallinnut käytäntö, jonka mukaan omasta pyynnöstään erillään asuvat vangit käytännössä sijoitettiin omalle osastolleen. Uutta vallitsevaan käytäntöön nähden oli vankiloita velvoittava maininta toimintamahdollisuuksien järjestämisestä vangille. Tämä perustui siihen, että eduskunnan apulaisoikeusasiamies on eräissä ratkaisuissaan katsonut, että omasta pyynnöstään erillään pidettävälle on järjestettävä työtä, koulutusta tai muuta toimintaa. Hallituksen esityksessä pidettiin suotavana, että erillään pidettävät vangit sijoitettaisiin normaalille asunto-osastolle.

Omasta pyynnöstään erillään asuvia vankeja on varsin paljon vankiloissa. Vuonna 2002 heitä oli päivittäin keskimäärin 101. Kesäkuun ensimmäisenä päivänä 2004 omasta pyynnöstään erillään asuvia vankeja oli rangaistuslaitoksissa 195.

Pyyntö asua erillään muista vangeista joh-

tuu lähes poikkeuksetta siitä, että vanki pelkää muita vankeja. Pelkäämisen syynä ovat useimmiten huumausaineisiin liittyvät velat tai se, että vanki on toiminut todistajana jotakin toista vankia koskevassa rikosasiassa.

Vangin pieni lapsi. Vangin pieni lapsi voidaan RTL:n 2 luvun 1 b §:n mukaan ottaa hoidettavaksi rangaistuslaitokseen, jos se on lapsen edun mukaista ja vanki sitä itse haluaa. Pieniä lapsia varten on vankeinhoidossa nykyisin Hämeenlinnan vankilan 8-paikkainen äiti-lapsi -osasto. Pieniä lapsia ädit voivat hoitaa myös Vanajan avovankila-osastossa, jossa on tätä tarkoitusta varten kolme paikkaa. Vaikka lainsäädännössä lapselle ei ole asetettu tarkkaa ikärajaa, käytännössä on pyritty siihen, ettei lapsi olisi kahta vuotta vanhempi. Vanajan osastolla on ollut tätä vanhempiakin lapsia. Ikärajasta on joissakin tapauksissa muutenkin joustettu. Laki mahdollistaa periaatteessa myös miesvangin pienen lapsen ottamisen laitokseen. Toistaiseksi miesvangin pientä lasta ei ole otettu laitoksessa hoidettavaksi.

Tammikuun 1 päivänä vuonna 2004 vankiloissa oli hoidettavana kolme lasta.

Vangin siirtäminen

Vankeinhoitoasetuksen 8 §:n mukaan vanki voidaan hakemuksesta siirtää suljetusta laitoksesta toiseen suljettuun laitokseen, jos siihen on perusteltu syy ja jos vangin voidaan olettaa sopeutuvan laitoksen olosuhteisiin. Vastoin tahtoaan vanki voidaan siirtää, jos laitoksessa pitämisen varmuus, laitoksen järjestys, vangin oma tai muiden turvallisuus taikka muu vastaava syy sitä edellyttää. Poikkeustapauksissa vanki voidaan siirtää toiseen laitokseen myös vankiloiden käyttöasteen tasoittamiseksi. Vangin on siirrosta huolimatta voitava mahdollisuuksien mukaan jatkaa hänelle sopivaa toimintaa ja saatava tarvitsemaansa hoitoa. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeen mukaan päätöksen siirrosta tekee vastaanottavan laitoksen johtaja. Rikosseuraamusvirasto voi eräissä tapauksissa pidättää johtajalle kuuluvan ratkaisuvallan. Säännös vangin siirtämisestä suljetusta laitoksesta toiseen suljettuun laitokseen annettiin vuonna 1995 vankeinhoito-

asetuksen muuttamisen yhteydessä. Säännöksellä tahdottiin korostaa laitossijoituksen pysyvyyden periaatetta.

Vanki voidaan RTL:n 4 luvun 2 §:n mukaan Rikosseuraamusviraston päätöksellä siirtää suljetusta laitoksesta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos se on vankeinhoidollisesti tarkoituksenmukaista. Säännös on nykyisessä laissa lähes siinä muodossaan kuin se säädettiin vuoden 1975 RTA-uudistuksen yhteydessä. Vuonna 1995 päätösvaltaa delegoitiin rangaistuslaitoksen johtajalle.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen (3/011/96) mukaan avolaitokseen siirtämisen edellytyksenä on, että avolaitokseen siirrettävällä on pääsääntöisesti enintään vuosi säännönmukaiseen vapautumiseen. Jos vapautumiseen on yli vuosi, avolaitokseen sijoittamisen tulee olla perusteltu osa vangille laadittua henkilökohtaista kuntoutussuunnitelmaa tai opinto-ohjelmaa. Jos vapautumiseen on yli kaksi vuotta, voidaan vanki sijoittaa määräajaksi avolaitokseen vain, jos se on yksittäisessä tapauksessa erittäin perusteltua. Avolaitokseen pääsyn edellytyksenä on, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja antamaan vaadittaessa virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. Avolaitokseen siirtämisestä päättää avolaitoksen johtaja, lukuun ottamatta elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittuja, joiden siirrosta avolaitokseen päättää Rikosseuraamusvirasto. Avolaitosmääräyksen peruuttamisesta eli avolaitoksessa olevan siirtämisestä suljettuun laitokseen säännökset ovat erilaiset riippuen siitä, mikä on avolaitosmääräyksen peruuttamisen syy. RTL:n 4 luvun 2 §:n (137/2001) mukaan avolaitoksessa oleva vanki voidaan Rikosseuraamusviraston päätöksellä siirtää suljettuun laitokseen, jos hän osoittaa mielenlaatunsa, käyttäytymisensä tai ruumiillisen kuntonsa puolesta sopimattomaksi avolaitokseen. RTL:n 4 luvun 7 §:ssä (580/2001) säädellään tilanteet, joissa avolaitoksessa oleva poistuu avolaitoksesta, rikkoo laitoksen järjestystä taikka poistumis-, siviilityö- tai opintoluvan ehtoja. Näissä tapauksissa vanki voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan. Avolaitoksessa olevalle, joka tekee siellä järjestyksrikkomuksen tai poistuu

sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan määrätä RTL:n 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitorangeistus. Kurinpitorangeistuksen määrää rangaistuslaitoksen johtaja. Avolaitosmääräyksen peruuttamisesta päättää Rikosseuraamusvirasto.

Perushuolto

Vaatetus. Vaatetuksesta suljetussa rangaistuslaitoksessa säädetään RTL:n 2 luvun 7 §:ssä (612/1974). Suljetussa laitoksessa on vangille annettava asianmukainen vaatetus. Vangin on annettava käyttää omia vaatteitaan, jos ne ovat hyvässä kunnossa ja jos siitä ei voida olettaa olevan ilmeistä karkaamisvaaraa. Vankeinhoitoasetuksen 9 §:n mukaan vangille on tarvittaessa annettava asianmukainen vaatetus työtä ja vapaa-aikaa varten. Hänelle on myös annettava tarpeelliset makuu- ja liinavaatteet.

Tuomioistuimessa vangilla on RTL:n 2 luvun 7 §:n mukaan oikeus esiintyä pukeutuneena muuhun kuin vangin pukuun. Vangille, jolla ei ole asianmukaista omaa vaatetusta, on vankeinhoitoasetuksen 10 §:n mukaan annettava tuomioistuimessa esiintymistä varten vangin puvusta erottuva sovelias vaatetus. Vangille voidaan antaa samanlainen vaatetus muutakin laitoksesta poistumista varten.

Vaatteiden huollosta säädetään vankeinhoitoasetuksen 11 §:ssä. Vangin on pidettävä rangaistuslaitoksen antama vaatetus asianmukaisessa kunnossa. Vangin on itse huollettava käytössään olevat omat vaatteensa. Rangaistuslaitoksen on järjestettävä vangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun taikka niiden pesettämiseen rangaistuslaitoksessa tai vangin kustannuksella rangaistuslaitoksen ulkopuolella.

Avolaitokseen määrätyn on RTL:n 4 luvun 3 §:n (137/2001) mukaan käytettävä omia vaatteitaan. Rikosseuraamusvirasto voi kuitenkin määrätä, että avovankiloissa tai joissakin niistä noudatetaan, mitä vangin vaatetuksesta RTL:n 2 luvun 7 §:ssä säädetään.

Vangin käyttöön annettavat vaatteet on määritellyt Rikosseuraamusviraston ohjeella (3/011/2003). Vuonna 1998 otettiin miesvangeilla käyttöön puna-harmaa vankipuku,

joka korvasi ruskean kenttäpuvun ja puna-harmaa oloasu, joka korvasi ruskean verrytelypuvun.

Asuintilat ja siisteys. Vankien asuintiloista säädetään vankeinhoitoasetuksen 12 §:ssä. Rangaistuslaitoksia rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava siten, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia.

Vangin on RTL:n 3 luvun 4 §:n (612/1974) mukaan noudatettava järjestystä ja puhtautta rangaistuslaitoksessa ja sen ulkopuolella. Saman luvun 5 §:ssä (128/1995) säädetään, että vangin on osallistuttava rangaistuslaitoksen päiväjärjestyksen mukaisiin puhtaanapito- ja muihin vastaaviin taloustöihin. Lisäksi vankeinhoitoasetuksessa säädetään, että vapaa-aikanaan vanki on velvollinen huolehtimaan asuinhuoneensa ja oleskelutilojen siivouksesta sekä muista puhtaanapito- ja taloustöistä.

Ruokahuolto. Vankeinhoitoasetuksen 15 §:n mukaan vankien ruokahuolto on järjestettävä siten, että vangit saavat terveellisen, monipuolisen ja riittävän ravinnon. Pykälän 2 momentin (669/2001) mukaan Rikosseuraamusvirasto vahvistaa ruokahuollon perusteet. Rikosseuraamusvirasto on antanut Vankeinhoidon laitoksen ruokahuollosta ohjeen (2/011/2003). Lisäksi ruokavalioita vankilassa koskee Rikosseuraamusviraston ohje (9/011/2002).

Ohjeiden mukaan peruseruokavaliosta poiketaan, jos vangin terveys tai uskonnollinen vakaumus sitä edellyttää. Peruseruokavaliosta voidaan muutenkin poiketa, jos siihen on erityistä syytä.

Vankiloissa järjestetään vangeille kokopäiväinen ruokahuolto. Ruoka täyttää valtion ravitsemusneuvottelukunnan antamat suomalaiset ravitsemussuositukset. Ruokalaatutaso, kustannustaso, ruoan valmistustilat ja ruoan tarjoilu pyritään järjestämään vastaviksi kuin muussakin laitoseruokailussa Suomessa. Ravintopäivä sisältää arkisin aamiaisen, lounaan, päivällisen ja iltapalan sekä viikonloppuisin aamiaisen ja iltapäivällä tarjottavan päivän pääaterian sekä iltapalan. Yhteisen peruseruokailun lisäksi Vankeinhoidon laitoksessa ovat käytössä yhteiset erityiseruokavaliolistat. Uskonnollisin perustein

erityisruokavaliota pyytävälle valmistetaan ruoka tarpeen mukaan.

Vankeinhoitolaitoksen oman ruokahuollon piirissä on 25 valmistuskeittiötä. Niistä 18:ssa vangit osallistuvat keittiötyöhön. Vankeja käytetään aputehtävissä niissä vankiloissa, joissa se on toiminnallisesti ja la-
tosturvallisuuden huomioon ottaen järkevää. Muissa vankiloissa ruoka valmistetaan ammattityövoimalla. Puolustusvoimat järjesti ruokahuollon yhdessä työsiirtolassa ja yksityinen ruokalanpitäjä toimi kahdessa työsiirtolassa ja kahdessa avovankilaosastossa.

Ulkoilu. Vangin ulkoilusta säädetään RTL:n 2 luvun 8 §:ssä (612/1974). Vangin on saatava päivittäin oleskella ulkona ja harjoittaa sopivaa liikuntaa. Vankeinhoitoasetuksen 16 § edellyttää lisäksi, että ulkoilua ja liikuntaa on vähintään tunnin päivässä.

Toiminnot

Vankiloiden toimintojen painopiste on vaihdellut aikakausittain. Vankiloiden maatalousvaltaisuuden vähentämiseen ja vankiloiden työtoiminnan teollistamiseen pyrittiin 1960—1970-luvulla. Tavoitteena oli saada työalat, työmenetelmät ja työtavat normaalisuusperiaatteen mukaisesti vastaamaan yhteiskunnassa yleensä noudatettavia vastaavia järjestelmiä. Tuotannolliset työt jaksoitettiin helposti opittaviksi, pieniksi kokonaisuuksiksi. Rakennettiin työ- ja teollisuustiloja, joissa tehtävää työtä on jouduttu myöhemmin supistamaan ja osittain myös lopettamaan työkykyisten vankien määrän vähenemisen myötä. Viime vuosikymmenellä ryhdyttiin kehittämään uudenlaisia, käsityövaltaisempia ja pienemmin investointikustannuksin toteutettavia työtapoja, joihin myös alentuneesti työkykyiset vangit voivat osallistua. Työn rinnalle lisättiin 1990-luvun loppupuolella päihteiden käytön vähentämiseen tähtääviä toimintoja ja vankien uusintarikollisuuteen vaikuttavia toimintaohjelmia.

Osallistumisvelvollisuus. Nykyiset osallistumisvelvollisuutta koskevat säännökset kirjattiin lakiin vuonna 1995, jolloin vankien aikaisempi työvelvollisuus laajennettiin yleisemmäksi osallistumisvelvollisuudeksi. Uudistuksella pyrittiin toimintojen kehittämi-

seen entistä monipuolisemmiksi niin, että entistä suurempi osa vangeista osallistuisi laitoksen toimintoihin. Tavoitteena oli lisätä nimenomaan alentuneesti työkykyisten osallistumista erilaisiin toimintoihin ja mahdollistaa myös muunlaisen toiminnan kuin työteon tai työtekoon liittyvän koulutuksen toteuttaminen avolaitoksissa. Tällaisina toimintoina hallituksen esityksessä (HE 66/1994 vp) mainittiin päihdehuollolliset sekä vangin henkistä ja fyysistä toimintakykyä parantavat toiminnot. Samoista syistä työkykyisyydestä luovuttiin avolaitokseen sijoittamisen kriteerinä.

Nykyisin vangeilla on velvollisuus osallistua laitoksessa järjestettyihin toimintoihin eli osallistumisvelvollisuus. RTL:n 3 luvun 5 §:n (128/1995) mukaan vanki on velvollinen rangaistusajanaan tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Avolaitoksissa vastaava säännös on RTL:n 4 luvun 5 §:ssä (128/1995), jonka mukaan avolaitoksessa oleva on velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä valtion lukuun tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun avolaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Laitoksen järjestämällä toiminnalla tarkoitetaan erilaisia toimintaohjelmia ja päihdekuntoutusta. Laitoksen hyväksymällä toiminnalla tarkoitetaan siviilityötä, opiskelua laitoksen ulkopuolella ja omaa työtä.

Vuoden 1995 uudistuksen yhteydessä lakiin kirjattiin myös vankeinhoitoviranomaisia velvoittava säännös, jonka mukaan vangille on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä sellaista hänen taipumuksiaan vastaavaa työtä tai muuta toimintaa, joka on omiaan ylläpitämään tai kehittämään ammattitaitoa tai muuten edistämään hänen mahdollisuuksiaan tulla toimeen yhteiskunnassa (RTL:n 3 luvun 7 §). Laitoksissa järjestettävän toiminnan tulee olla riittävän monipuolista, jotta laissa asetettu tavoite voitaisiin saavuttaa.

Laissa on nykyisin myös joitakin toimintoihin osallistumista koskevia erityissäännöksiä, jotka velvoittavat lähinnä vankeinhoitoviranomaisia. RTL:n 3 luvun 2 d §:n (364/1999) mukaan varmuusosastolle sijoitetulle vangille annetaan mahdollisuus täyttää

osallistumisvelvollisuutensa varmuus osastolle soveltuviissa toiminnoissa. Hallituksen esityksen (HE 10/1998 vp) mukaan osastolla järjestettävän työn tulee olla pienimuotoista siten, ettei se vaadi paljon tilaa. Opiskelu ja muu vangille tarkoitettu toiminta tulee suunnitella vangin yksilöllisten tarpeiden perusteella.

RTL:n 3 luvun 9 a §:ssä (364/1999) on erityissäännös, joka koskee omasta pyynnöstään muista vangeista erillään asuvia vankeja. Säännöksen mukaan erillään pidettävälle vangille on pyrittävä järjestämään työtä, koulutusta tai muuta toimintaa, joka soveltuu osaston päiväjärjestykseen.

Tarkemmat säännökset toimintojen järjestämisestä ja osallistumisvelvollisuuden täyttämistä koskevasta menettelystä ovat vankeinhoitoasetuksessa. Vankeinhoitoasetuksen 17 §:n mukaan vangeille toimintoja järjestettäessä on otettava huomioon vankien työkyky, ammattitaito, koulutus, taipumukset ja

muut yksilölliset seikat. Vanki tulee sijoittaa toimintaan, joka ylläpitää ja kehittää vangin ammattitaitoa tai muutoin edistää hänen mahdollisuuksiaan tulla toimeen yhteiskunnassa. Asetuksessa veloitetaan järjestämään osallistumisvelvollisuus suunnitelmallisesti. Vankeinhoitoasetuksen 19 §:n mukaan vangin saavuttua rangaistus laitokseen selvitetään ne tekijät, jotka vaikuttavat hänen sijoittamiseensa eri toimintoihin. Vangille on tiedotettava eri toimintavaihtoehtoista laitoksessa. Osallistumisvelvollisuutta koskeva päätös on tehtävä kirjallisesti. Jos päätös poikkeaa vangin esittämästä toiveesta, se on perusteltava.

Vuonna 2003 noin 57 prosenttia vangeista oli päivittäin osallistumisvelvollisuuden edellyttämässä toiminnassa. Osallistumisaktiivisuus vaihtelee laitoksittain ja on suurinta avolaitoksissa ja työsiirtoloissa. Vankien ajankäyttöä koskevan tilaston mukaan ajankäyttö oli vuonna 2003 keskivankiluvun perusteella laskettuna seuraava:

Taulukko 1. Vankien ajankäyttö vuonna 2003 (keskivankiluku 3 378).

Toiminto	%	N
Tuotanto	19	691
Kiinteistötoimi	11	408
Työsiirtolatyöt	4	138
Taloushuolto	5	191
Koulutus	10	338
Muut aktiivitoiminnot	8	284
Sairaus	6	212
Vaikeasti työllistettävät	18	640
Muut toiminnot	19	676

Noin 41 prosenttia vangeista osallistuu työtoimintaan, johon luetaan myös taloushuoltoon liittyvät työt. Erityisesti muihin aktiivitoimintoihin osallistuvien vankien määrä on noussut huomattavasti viime vuosina. Nousu johtuu muun muassa vangeille tarkoitettujen toimintaohjelmien ja päihteiden käyttöä ehkäisevien ohjelmien lisääntymisestä vankeinhoidossa. Tuotantotoiminnan ja koulutuksen suhteellinen osuus on pysynyt varsin vakana. Taloushuoltoon osallistuvien van-

kien määrä on laskenut siksi, että nykyään useissa laitoksissa ruoan valmistuksesta huolehtii laitoksen henkilökunta eivätkä vangit kuten aikaisemmin.

Työtoiminnan säilyminen ajanmukaisena on pyritty turvaamaan vankeinhoitoasetuksen 20 §:n säännöksellä, jonka mukaan vankityön järjestelyssä seurataan asianomaisen alan teknistä kehitystä sekä noudatetaan ajanmukaisia työtapoja. Pääperiaatteena on, että vankityötä voidaan suorittaa muun työnanta-

jan kuin Vankeinhoitolaitoksen lukuun ainoastaan vankeinhoitoviranomaisten valvonassa.

Tärkeimmät työalat Vankeinhoitolaitoksessa ovat teollinen tuotanto, maatalous, käsityöt, rakentaminen, kiinteistönhoito ja taloustyöt. Tuotannollisen työn tärkeimmät työalat ovat puusepän- ja metalliteollisuus. Käsityöaloista tärkeimmät ovat jalkine-, nahka- ja verhoilutyöt, kirjansidontatyöt, pienimuotoiset taantatyöt sekä koriste- ja käyttöesineiden valmistus. Maataloutta harjoitetaan kahdeksassa laitoksessa, joista kolmessa on myös kotieläintaloutta. Kaikkia tiloja viljellään nykyään luonnonmukaisesti. Maatalouden myyntikate muodostaa 35 prosenttia koko Vankeinhoitolaitoksen myyntikatteesta.

Vanki voi tehdä vankityötä, omaa työtä tai siviilityötä. RTL:n 3 luvun 6 §:n (612/1974) mukaan vangin on varsinaisena työaikana tehtävä työtä valtion lukuun (vankityö), tai omaan lukuunsa sellaista hyväksyttävää työtä, joka haitatta soveltuu rangaistuslaitoksessa vangin omilla tai hänen käyttöönsä annetuilla välineillä tehtäväksi (oma työ).

Alentuneesti työ- ja toimintakykyiset vangit pyritään sijoittamaan valmentavaan työhön. Vuonna 2002 valmentavan työtoiminnan osuus vankien kaikesta työtoiminnasta oli 24 prosenttia. Työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmällä arvioituna noin 40 prosenttia vangeista on työ- ja toimintakykyisiä ja noin 40 prosentilla vangeista työ- ja toimintakyky on alentunut. Sellaisia vankeja, joilla ei juurikaan ole työ- ja toimintakykyä jäljellä, on noin viidennes vangeista.

Oma työ. Oman työn tekemisen edellytykseksi on asetettu, että se soveltuu tehtäväksi rangaistuslaitoksessa ja työstä saatu tulo katsotaan riittäväksi. Pääsääntöisesti omassa työssä on noudatettava säännöllistä työaikaa. Vangille voidaan vankeinhoitoasetuksen 23 §:n mukaan antaa laitoksen työvälineitä korvauksetta omassa työssä käytettäväksi. Oman työn tekeminen on käytännössä erittäin harvinaista. Oma työtä on tehnyt viime vuosina vain muutama vanki päivittäin. Vanki saa myös RTL:n 3 luvun 9 §:n 4 momentin (128/1987) mukaan vapaa-aikanaan omaan lukuunsa tehdä sellaista työtä, joka haitatta soveltuu rangaistuslaitoksessa vangin omilla tai hänen käyttöönsä annetuilla välineillä teh-

täväksi.

Siviilityö. RTL:n 3 luvun 6 §:n 2 momentin (137/2001) mukaan luotettavaksi katsottava vanki saa varsinaisena työaikana tehdä työtä vapaudessa työpaikassa sopivasti valvottuna (siviilityö). Virkarikoksesta tuomitulle vankeusrangaistusta suorittavalle ei kuitenkaan voida myöntää lupaa siviilityönä hoitaa julkista virkaa tai tointa. Vankeinhoitoasetuksen 24 §:n (878/1995) mukaan siviilityölupa voidaan antaa vain, jos työhön liittyvät ehdot eivät olennaisesti poikkea asianomaisella työalalla yleisesti noudatettavista ehdoista ja jos työajan ja työmatkojen järjestelyistä ei aiheudu kohtuutonta haittaa. Vangille on kirjallisesti ilmoitettava siviilityön ehdot. Jos vanki rikkoo ehtoja eikä kurinpitorangeistusta pidetä riittävänä, lupa voidaan peruuttaa.

Siviilityötä eli laitoksen ulkopuolella tehtävää työtä koskevat säännökset lisättiin lakiin RTA-uudistuksen yhteydessä vuonna 1975. Hallituksen esityksen mukaan tällaiseen työhön voi päästä luotettavaksi katsottava vanki, jonka työntekoa voidaan sopivasti valvoa. Säännöksen soveltaminen tuli aluksi rajoittaa suhteellisen harvoin tapauksiin. Sitä tuli soveltaa lähinnä silloin, kun työsuhte rangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi muutoin katkeaisi tai kun vangin olisi tärkeää ennen vapautumistaan päästä harjaantumaan vankilassa oppimaansa ammattiin. Säännöstä ei tullut valvonnan järjestämisen vaikeuden vuoksi soveltaa, jos työpaikka sijaitsi kaukana laitoksesta.

Tarkemmat määräykset siviilityöluvasta on nykyisin annettu oikeusministeriön 7 päivänä kesäkuuta 1998 tekemällä päätöksellä ja vankeinhoito-osaston määräyksellä (4/011/98). Määräyksen mukaan siviilityölupa voidaan myöntää vankeusvangille, nuorisovangille tai elinkautista vankeusrangaistusta suorittavalle vangille. Mahdollisuus siviilityöhön ei ole sidottu vangin jäljellä olevaan rangaistusaikaan. Luvan myöntäminen edellyttää vangin suostumusta siihen, että vankeinhoitoviranomaiset voivat olla yhteydessä poliisi, ulosotto-, vero- ja muihin viranomaisiin luvnan edellytysten varmistamiseen sekä työnantajaan luvan valmisteluun ja ehtojen noudattamiseen liittyvissä asioissa. Vangilla ei saa olla keskeneneräisiä oikeusasioita eikä karkotuspäätöstä Suomessa. Työnantajalta edel-

lytetään uskottavuutta, vakavaraisuutta ja luotettavuutta. Palkan tulee olla vähintään minimipalkkauksen mukainen ja vangin on suostuttava ruoka- ja ylläpitokorvauksen perimiseen siviilityöstä käymisen ajalta.

Siviilityössä käyvälle annetaan kirjallisesti ohjeet, joita vangin on noudatettava siviilityön aikana. Näitä ovat muun muassa rikoksettomuus, päihitteettömyys ja kielto tuoda luovattomia esineitä vankilaan. Vangille annetaan myös kirjallisesti se reitti ja matkustustapa, jota noudattaen vanki saa kulkea siviilityöhön. Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa mainittuna määräaikana, määrätyn paluupäivän ja todellisen paluupäi-

vän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei RTL:n 2 luvun 3 b §:n mukaan (580/2001) lueta rangaistusajaksi mainitut päivät mukaan lukien.

Siviilityössä kävi vuonna 2003 päivittäin keskimäärin 25 vankia eli alle prosentti vankien keskimääräisestä päiväluvusta. Siviilityölupia haettiin kaikkiaan 156 kappaletta ja luvan sai puolet hakeneista. Siviilityössä käyvien vankien absoluuttinen ja prosentuaalinen osuus on 1990-luvun alusta selvästi laskenut. Vielä vuonna 1990 siviilityötä teki päivittäin 68 vankia eli noin kaksi prosenttia päivittäisestä vankimäärästä. Tammikuun 1 päivänä 2003 siviilityössä kävi 22 vankia.

Taulukko 2. Siviilityössä käyneiden vankien määrä ja siviilityölupien peruutukset vuosina 1997–2002.

Vuosi	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Siviilityössä	203	159	144	103	103	97
Lupa peruttu	13	17	9	14	8	5

Työaika. Vankien työajasta ei ole nykyisin varsinaisia laintasoisia säännöksiä. Vankeinhoitoasetuksen 21 §:n mukaan vankien työajan vahvistaa oikeusministeriö. Säännöllistä työaikaa ei saa vahvistaa yleisen työaikalainsäädännön mukaista työaikaa pitemmäksi. Vankien työajan tulee olla mahdollisuuksien mukaan yhtäjaksoinen. Heille on annettava tunnin pituinen tai erityisistä syistä lyhyempi lepoaika ruokailua varten. Lepoaikaa ei lueta työajaksi. Työaikana on järjestettävä työn laadun ja rasittavuuden mukaan taukoja, jotka sisältyvät työaikaan. Vankeinhoitoasetuksen 22 §:n mukaan vangit ovat velvollisia tekemään ylityötä yleisen lainsäädännön periaatteiden mukaan. Vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) antaman määräyksen (106/2/90) mukaan vankien säännöllinen työaika on enintään 38 tuntia 15 minuuttia viikossa. Työaika on yhtenä työpäivänä 6 tuntia 15 minuuttia ja muina työpäivinä 8 tuntia, jollei paikallisista olosuhteista muuta johdu. Vapaa-aikanaan vanki on velvollinen huolehtimaan asuinhuoneensa ja oleskelutilojen siivouksesta ja

muista talousaskareista. Määräyksessä on erityissäännökset myös vankien viikoittaisesta ja vuosittaisesta ylityöstä. Määräyksen mukaan maataloustöissä sekä itsenäisesti tai erillään maataloudesta harjoitetussa puutarhan ja eläinten hoidossa vankien säännöllinen työaika saa olla enintään 8 tuntia vuorokaudessa ja 40 tuntia viikossa.

Avolaitoksissa, joissa Vankeinhoitolaitos toimii työnantajana, noudatetaan, mitä yleisessä työaikalainsäädännössä on säädetty, kuitenkin siten, että säännöllinen työaika on muissa kuin maataloustöissä 38 tuntia 15 minuuttia viikossa. Päivittäinen työaika on yhtenä päivänä 6 tuntia 15 minuuttia ja muina päivinä 8 tuntia, jollei paikallisista olosuhteista muuta johdu.

Koulutus. RTL:n 2 luvun 5 §:n (612/1974) mukaan rangaistuslaitoksessa on järjestettävä sopivaa ammattikoulutusta ja muutakin tarpeelliseksi katsottavaa opetusta. RTL:n 3 luvun 5 §:n mukaan vanki on velvollinen varsinaisena työaikana osallistumaan koulutukseen. Vankeinhoitoasetuksen 26 §:ssä (878/1995) on normaalisuusperiaatteen mu-

kainen viittaussäännös, jonka mukaan rangaistuslaitoksessa annettavasta koulutuksesta on voimassa, mitä koulutuksesta yleensä säädetään. Vangille, joka ei ole suorittanut oppivelvollisuuden edellyttämää oppimäärää, on varattava mahdollisuus sen suorittamiseen. Vangeille on myös annettava tilaisuus mahdollisuuksien mukaan opiskella aikuis- ja muissa oppilaitoksissa. Vankeinhoitoasetuksen 28 §:ssä ovat säännökset vangin opin-

tojen ohjaamisesta ja valvomisesta. Asetuksen 29 §:n mukaan opintotodistuksista ei saa ilmetä, että opintoja on harjoitettu rangaistuslaitoksessa.

Vankien koulutuksen vankiloissa järjestävät nykyisin oppilaitokset. Vuonna 2003 opiskeli yhteensä 1 655 vankia, 142 heistä laitoksen ulkopuolella. Päivittäin opiskelevia vankeja oli noin 10 prosenttia keskimääräisestä päivittäisestä vankiluvusta.

Taulukko 3. Rangaistuslaitoksissa opiskelleet vuosina 1998—2002.

Opintojen laatu	1998	1999	2000	2001	2002
Alkeisopinnot	96	68	72	43	87
Peruskoulu	271	273	277	260	237
Lukio	145	89	142	130	166
Ammattiopintoihin valmennus	100	127	107	345	352
Ammattiopinnot	973	941	783	679	667
Muut	95	77	84	90	164
Yhteensä	1 680	1 575	1 456	1 547	1 678

Valtaosa vankien koulutuksesta on ammatillista koulutusta. Vangeilla on myös mahdollisuus suorittaa peruskoulututkinto, lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto. Yleissivistävä opetus hankitaan oppilaitoksista tai opettajina toimivat vankilan palkkaamat tuntiohjaajat ja vankilan opinto-ohjaajat. Tutkinnot suoritetaan paikallisessa oppilaitoksessa. Vuonna 2003 peruskoulun päättötodistuksen sai yhteensä 15 vankia, 12 vankia sai lukion päättötodistuksen ja samoin 11 suoritti ylioppilastutkinnon. Lisäksi vangit suorittivat runsaasti perusopetuksen tai lukion yksittäisiä kursseja.

Vankien korkeakoulu- ja yliopisto-opiskelu on tilastoitu erikseen vuodesta 2001 alkaen. Vuonna 2001 näihin opintoihin osallistui 27 vankia, vuonna 2003 heitä oli 20. Yllä olevassa taulukossa korkeakouluopiskelu sisältyy muun opiskelun luokkaan.

Romanivangeille järjestetään vankiloissa luku- ja kirjoitustaitoon tähtäävää opetusta. Vuonna 2003 tällaista opetusta järjestettiin kuudessa vankilassa. Opetuksen järjestämi-

seen osallistuvat kansalais- ja työväenopistot.

Ammatillista tai ammatillisiin opintoihin valmentavaa koulutusta järjestettiin lähes kaikissa vankiloissa. Koulutuksen järjestivät oppilaitokset. Kolmessa vankilassa opetuksesta huolehtivat myös vankilan henkilökuntaan kuuluvat opettajat ja oppilaitos valvoi opetusta. Koulutusta järjestetään lyhyehköinä kursseina, jotka sisältävät osan toisen asteen ammatillisen perustutkinnon sisällöstä, ammatilliseen perustutkintoon tähtäävänä koulutuksena, ammatillisena lisäkoulutuksena ja oppisopimuskoulutuksena. Lisäksi järjestetään koulutukseen valmentavia ja ohjaavia kursseja.

Vuoden 2003 aikana vankiloissa alkoi yhteensä 90 ammatillista tai valmentavaa koulutuskokonaisuutta, joiden pituus vaihteli kolmesta viikosta noin vuoteen. Koulutukseen pääsi noin 53 prosenttia hakeneista. Lähes 75 prosenttia oppilaiksi otetuista suoritettiin koulutuksen loppuun. Vankiloissa annetaan myös oppisopimuskoulutusta.

Ammatillista koulutusta järjestettiin vuo-

na 2003 yhteensä 15 eri ammattialalla, joista tärkeimmät ovat rakennus-, kone-, puu- ja metalliala, käsi- ja taideteollisuusala, tietotekniikka, auto- ja kuljetusala, puutarhatalous sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousala. Suosituinta on tietotekniikan koulutus.

Suurin osa koulutuksesta on opetushallinnon kokonaan tai osittain rahoittamaa ammatillista lisäkoulutusta tai opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaan rahoitettua toisen asteen ammatillista peruskoulutusta. Osassa koulutusta Vankeinhoitolaitos huolehtii rahoituksesta kokonaan. Valtaosa vuonna 2003 toteutetuista ammatillisen koulutuksen opintoviikoista (76 prosenttia) oli

opetusviranomaisten kokonaan tai osaksi rahoittamia. Loput 23 prosenttia opintoviikoista oli Vankeinhoitolaitoksen rahoittamia, työvoimahallinto ei rahoittanut vuonna 2003 vankiloissa järjestettävää ammatillista koulutusta enää lainkaan.

Opetushallinnon rahoittaman koulutuksen osuus kasvoi 1990-luvulla, mutta ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmän muuttumisen myötä opetushallituksen osuus rahoituksesta on vähentynyt voimakkaasti. Opetushallinnon rahoituspanos on olennainen edellytys vankien ammatillisen koulutuksen järjestämiselle.

Taulukko 4. Vankien koulutuksen rahoitusosuudet (%) vuosina 1992-2002 oppilasmäärien perusteella laskettuna.

Vuosi	Opetushallinto	Työvoimahallinto	Ostopalvelut	Omat opettajat	Yhteensä
1992	22		55	23	100
1993	39		44	17	100
1994	39		32	19	100
1995	58		23	19	100
1996	69		15	16	100
1997	79		7	14	100
1998	75		14	11	100
1999	74	1	8	17	100
2000	71	4	11	14	100
2001	54		27	19	100
2002	49		30	21	100

Opintolupa. RTL:n 3 luvun 8 §:ssä (137/2001) säädetään laitoksen ulkopuolella tapahtuvasta opiskelusta. Rikosseuraamusvirasto tai sen ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtaja voi antaa vangille, jonka henkilökohtaista läsnäoloa ulkopuolisessa oppilaitoksessa voidaan pitää perusteltuna opintojen harjoittamisen tai koulunkäynnin takia, luvan poistua sitä varten rangaistuslaitoksesta. RTL:n 3 luvun 8 §:n 3 momentin (580/2001) mukaan aika, jonka vanki on opintoluvan nojalla rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos vanki on noudattanut luvan ehtoja. Jos vanki ei pala rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrät-

tynä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi mainitut päivät mukaan lukien.

Rangaistuslaitoksen ulkopuolella opiskelusta on annettu tarkemmat säännökset asetuksella ja vankeinhoito-osaston määräyksellä. Jos vangille voidaan antaa lupa poistua rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen oppilaitokseen opintoja varten, vankeinhoitoasetuksen 27 §:n mukaan luvan ehdot on annettava vangille kirjallisesti. Jos vanki rikkoo luvan ehtoja eikä kurinpitorangeistusta pidetä riittävänä tai luvan myöntämiseen vaikuttaneet seikat ovat olennaisesti muuttuneet, lupa voi-

daan peruuttaa. Opintolupa on säännelty oikeusministeriön antamalla määräyksellä (25/011/95).

Rangaistuslaitoksen ulkopuolella opiskeli vuonna 2003 yhteensä 142 vankia. Opintolupahakemusten hyväksymisprosentti on varsin korkea, sillä opintoluvan sai 73 prosenttia opintolupaa anoneista. Myönnettyistä luvista peruutettiin 10 prosenttia lupaehtojen rikkomisen vuoksi. Suurin osa luvan saaneista opiskeli ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa.

Muu toiminta ja toimintaohjelmat. Osallistumisvelvollisuuden voi täyttää myös osallistuen muuhun rangaistuslaitoksen hyväksymään tai järjestämään toimintaan. Muulla toiminnalla tarkoitetaan muun muassa tavoitteellisia toimintaohjelmia, joilla pyritään vaikuttamaan päihteiden käyttöä vähentävästi tai parantamaan vangin valmiuksia rikoksettoimaan elämäntapaan.

Tavoitteellisiin toimintaohjelmiin osallistumisen osuus vankien ajankäytöstä on viime vuosina noussut. Eripituisiin toimintakokonaisuuksiin osallistui vuonna 2002 yhteensä 4 036 vankia. Päivittäin toimintaan osallistui noin 8 prosenttia päivittäisestä keskimääräisestä vankiluvusta. Nimenomaan päihdekuntoutuksen osuus on noussut viime vuosina huomattavasti. Päihteiden käytön vähentämiseen tähtäviä erityisiä toimintaohjelmia tai tiedotusluontoisia kursseja järjestetään nykyään lähes kaikissa vankiloissa. Vuonna 2002 päihdekuntoutuksen osallistui 1174 vankia ja informoiviin ja motivoiviin päihdeohjelmiin 2628 vankia. Lisäksi useissa vankiloissa järjestetään AA- ja NA-toimintaa. Jokaiseen rangaistuslaitokseen on nimetty päihdekoordinaattori, jonka kautta saa tietoa laitoksen päihdekuntoutuspalveluista.

Kanadassa kehitetty kognitiivisten taitojen harjoitteluohjelma (Cognitive Skills Training) otettiin Vankeinhoitolaitoksessa käyttöön vuonna 1997 viidessä vankilassa. Vuonna 2003 ohjelma oli käytössä kuudessa vankilassa ja siihen osallistui 54 vankia. Cognitive Skills -kurssilla vangeille opetetaan ongelmanratkaisutaitoja, johdonmukaisista ja kriittistä ajattelua sekä sosiaalisia taitoja.

Seksuaalirikoksista tuomituille käynnistettiin vuonna 1999 STOP-ohjelma, jolla pyri-

tään rikoksen uusimisriskin vähentämiseen. Vuoden 2002 loppuun mennessä ohjelmaan oli osallistunut yhteensä 30 vankia. Väki-valtarikoksiin syyllistyneille tarkoitettuja, uusintarikollisuuteen vaikuttavia toimintaohjelmia on myös käytössä.

Sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen. RTL:n 2 luvun 3 d §:ssä (19/2001) on säännökset, jotka koskevat vangin sijoittamista päihdehuoltoon tai muuhun tavoitteelliseen toimintaan laitoksen ulkopuolelle. Luotettavaksi katsottava vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla voidaan olettaa olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määräajaksi rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Luvan ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyä antaa virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittaa puhalluskokeen. Sijoituksen ehtona on myös, että vanki suostuu siihen, että ulkopuolinen laitos tai vastaava yksikkö saa ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta.

Jos vanki ei noudata hänelle asetettuja ehtoja, sijoitusmääräys voidaan 2 momentin mukaan (364/1999) peruuttaa. Jos vangilla on voimassa oleva avolaitosmääräys, se voidaan peruuttaa. Jos ehtojen rikkominen on vakava, vangille voidaan lisäksi määrätä RTL:n 2 luvun 10 §:ssä tarkoitettu kurinpitovangin rangaistus. Rangaistusajaksi lukemisessa noudatetaan, mitä RTL:n 2 luvun 3 c §:ssä säädetään. Vangin sijoittamisesta rangaistuslaitoksen ulkopuolelle päättää Rikosseuraamusvirasto tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtaja.

Lakia täydentävät säännökset on annettu vankeinhoitoasetuksen 57 a §:ssä (700/1999). Sijoittaminen edellyttää, että rangaistuslaitos, sijoituspaikka ja vanki ovat tehneet kirjallisen sijoitussopimuksen. Sijoitus sopimuksessa sovitaan sijoituksen tavoitteet, ajankohta, kesto, toiminnan sisältö, ehdot, seuraamukset ehtojen rikkomisesta, yhteydenpito vankilan, sijoituspaikan ja kotikunnan välillä, toimenpiteet sijoituksen päätyttyä sekä muut tarvittavat asiat. Vangin on myös sitouduttava tavoitteelliseen toimintaan. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeella (12/011/00) on annettu tarkem-

mat säännökset sijoituksen tavoitteesta, toiminnan laadusta, sijoituksen edellytyksistä, yhteistyöstä vangin kotikunnan ja muiden yhteistyötahojen kanssa, sijoitus sopimuksesta, vangin valvonnasta, peruuttamisesta ja ilmoituksista.

Sijoittamisen edellytyksenä on, että vanki on nuorisovanki, määräaikaista tai elinkautista vankeusrangaistusta taikka sakan muutorangaistusta suorittava vanki. Edellytyksenä on lisäksi, että vanki tarvitsee työ- ja toimintakykynsä edistämiseksi sellaista hoitoa, tukea, kuntoutusta tai muuta apua, jota ei voida tai jota ei ole tarkoituksenmukaista järjestää rangaistuslaitoksessa, ja sijoittuminen ulkopuoliseen laitokseen tukee vangin rangaistusajan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Vangin on suostuttava noudattamaan sijoituslaitokseen liittyviä ehtoja ja siihen, että rangaistuslaitos on yhteydessä sijoituslaitokseen, vangin kotikunnan viranomaisiin ja tarvittaessa myös muihin viranomaisiin sijoittamista valmisteltaessa ja vangille määrättyjen ehtojen noudattamisen valvomiseksi sijoituksen aikana. Vangin on myös suostuttava antamaan virtsa- tai sylkinäyte tai suorittamaan puhalluskoe päihitteiden käytön tutkimiseksi sekä sijoittamisen valmistelun aikana rangaistuslaitoksessa että sijoituslaitoksessa.

Sijoituslaitoksen tulee järjestää sosiaali- tai terveydenhuollon, opetus- tai muita soveltuvia palveluja. Laitoksen tulee olla valtion, kunnan, kuntayhtymän tai muun julkisyhteisön ylläpitämä tai vastaava yksityinen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottava yksikkö, jonka toiminta on järjestetty yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain (603/1996) tai yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) mukaisesti. Sijoitus tehdään määräajaksi. Sijoitusta ei tule ilman erityistä syytä tehdä kerrallaan kahta viikkoa lyhyemmäksi tai kuutta kuukautta pidemmäksi ajaksi.

Käytännössä ulkopuoliset sijoitukset ovat olleet harvinaisia. Vuonna 2003 yhteensä 39 vankia oli sijoitettuna rangaistuslaitoksen ulkopuolelle päihdehuoltolaitokseen. Toimintaa rahoittivat kunnat ja Vankeinhoitolaitos.

Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen. RTL:n 3 luvun 5 §:n ja 4 luvun 5 §:n mukaan vanki on kokonaan tai osittain va-

pautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa tai muu tärkeä syy niin vaatii.

Osallistumisvelvollisuudesta ja siitä vapauttamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Vankeinhoito-osaston antamalla määräyksellä (6/011/95) päätösvalta on RTL:n 1 luvun 7 §:n nojalla delegoitu virkamiehelle, jonka tehtävänä on vastata vankien toimintojen järjestämisen kokonaisuudesta tai olennaisesta osasta siitä. Käytännössä päätöksen tekijä on useimmiten apulaisjohtaja.

Vankeinhoitoasetuksen 31 §:n mukaan säännöllisesti toimintaan osallistunut vanki voidaan vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta enintään neljäksi viikoksi vuodessa (vankiloma). Säännös otettiin vuoden 1975 vankeinhoitoasetukseen. Asetusta valmistellut vankisäännöstoimikunta ehdotti, että työstä vapautus koskisi pitkäaikaisia vankeja ja että vapautus voitaisiin tehdä yhdessä tai useammassa erässä enintään neljäksi viikoksi vuodessa. Toimikunta katsoi, että työstä vapauttamista voitiin perustella samoin perustein kuin vuosilomaa.

Vankeinhoitoasetuksessa on myös säännös vangin lyhytaikaisesta vapauttamisesta osallistumisvelvollisuudesta. Vankeinhoitoasetuksen 31 §:n 2 momentin mukaan rikoksesta syytteessä olevalle vangille on annettava puolustuksen valmistelemiseksi tarpeellinen vapautus osallistumisvelvollisuudesta. Rangaistuslaitoksen johtaja voi tilapäisesti vapauttaa vangin osallistumisvelvollisuudesta muustakin tärkeästä syystä. Käytännössä siitä, että vanki ei suostu täyttämään osallistumisvelvollisuuttaan, enää harvoin seuraa kurinpitorangaistus.

Tulot

Suljetut vankilat. Vangille, joka tekee työtä tai osallistuu koulutukseen taikka muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, maksetaan työrahaa RTL:n 3 luvun 10 §:n (128/1995) mukaisesti. Työraha voidaan maksaa eri suuruisena oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Työraha voidaan jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos sitä voidaan pitää perusteltuna vangin muulta viranomaiselta saaman tuen

tai muun erityisen syyn vuoksi.

Vankeinhoitoasetuksen 32 §:n mukaan oikeusministeriö määrää, miten vangin käyttämä aika ja hänen aikaansaamansa tulokset otetaan huomioon työrahan suuruutta määrätessä. Rikosseuraamusviraston ohjeen (2/011/2004) mukaan työraha muodostuu tehtävään tai toimintoihin käytetyn ajan perusteella maksettavasta perusosasta sekä henkilökohtaiseen suoritukseen perustuvasta lisästä. Perusosa jakaantuu työn ja tehtävän vaativuuden ja raskauden mukaan kolmen työrahaluokkaan. Kyseisen ohjeen mukaan alin työraha on 0,40 euroa tunnilta, toinen luokka 0,57 euroa tunnilta ja ylin 0,67 euroa tunnilta. Normaalisuoritusta paremman suorituksen ja työssä tai toiminnassa osoitetun pitkäjännitteisyyden perusteella vangille voidaan maksaa henkilökohtaisena lisänä enintään 30 prosentilla korotettua työrahaa. Milloin vangin suoritus jää selvästi alle normaalisuorituksen, voidaan hänelle maksaa 10 prosenttia alhaisempaa työrahaa.

Vankeinhoitoasetuksen 32 §:n mukaan vahvistetun päivittäisen työajan ylittävältä ajalta vankityössä olevan työstä maksetaan työraha kahdelta ensimmäiseltä tunnilta 50 prosentilla ja seuraavilta tunneilta 100 prosentilla korotettuna. Työraha merkitään rangaistuslaitoksessa pidettävälle vangin tilille vähintään kerran kuukaudessa.

Vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksetaan käyttörahaa RTL:n 3 luvun 10 §:n edellyttämällä tavalla. Vankeinhoitoasetuksen 33 §:n mukaan käyttöraha on puolet alimmasta työrahasta. Käyttöraha voi kuitenkin olla vähimmäismäärää suurempi, jos vanki ei voi täyttää osallistumisvelvollisuuttaan työkyvyttömyyden tai muun siihen verrattavan hänestä riippumattoman syyn vuoksi. Rikosseuraamusviraston ohjeen mukaan käyttöraha maksetaan niiltä tunneilta, joilta vangille on vahvistettu työaika. Käyttörahaa ei makseta, jos vanki on kieltäytynyt suorittamasta hänelle osoitettua työtä tai osallistumasta koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Karkumatkapäiviltä ja poistumisluvan ylittäviltä päiviltä ei makseta käyttörahaa. Käyttö raha on 20 senttiä tunnilta sekä suljetuissa vankiloissa että avolaitoksissa.

RTL:n 3 luvun 10 §:n mukaan työ- ja käyttöraha voidaan jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos sitä voidaan pitää perusteltuna vangin muulta viranomaiselta saaman tuen tai muun erityisen syyn vuoksi.

Vankilalle voidaan periä ruoka- ja ylläpito- korvausta omaa työtä tai siviilityötä tekevältä vangilta. RTL:n 3 luvun 11 §:n mukaan omaa työtä tai siviilityötä tekevän vangin on maksettava laitokselle korvaukseksi ruoka- ja ylläpitomenoista oikeusministeriön vahvistama keskimääräisiä kustannuksia vastaava määrä. Vanki, joka jättää korvauksen määräaikana suorittamatta, on siirrettävä tekemään vankityötä. Oma työtä tai siviilityötä tekevältä vangilta peritään korvausta pääsääntöisesti 9,90 euroa kultakin päivältä, jonka vanki on laitoksessa. Oikeusministeriöllä on RTL:n 3:10 §:n mukaan myös mahdollisuus määrätä, että vangin muulta viranomaiselta saamasta tuesta voidaan periä korvauksena ylläpito- ja ruokakustannuksista oikeusministeriön vahvistama määrä. Korvaukset on määritellyt Rikosseuraamusviraston ohjeessa (2/011/2004).

Jos vanki haluaa, työ- ja käyttörahasta voidaan pidättää vapaudessa menestymistä edistävää tarkoitusta varten summa, joka ei kuitenkaan saa ylittää puolta ansaitusta työrahasta. Tästä säädetään RTL:n 3 luvun 12 §:ssä (128/1995). Pidätettyjä varoja vanki saa käyttöönsä esimerkiksi poistumisluvulle lähtiessään tai vapautuessaan. Pidätys vapaudessa menestymistä edistävää tarkoitusta varten voidaan tehdä myös oman työn tulosta ja vapaa-ajan työn tulosta. Oman työn tulosta on ennen pidätyksen tekemistä maksettava laitokselle ruoka- ja ylläpito- korvaus ja vapaa-ajan työn tulosta laissa säädetty veron ennakoperintä.

Vangin työ- ja käyttöraha on ulosmittauskiellassa. RTL:n 3 luvun 14 §:n (612/1974) mukaan työ- ja käyttörahaa sekä omasta ja vapaa-ajan työstä saatua tuloa ei saa ulosmittata sinä aikana, jona rangaistuksen täytäntöönpano rangaistuslaitoksessa jatkuu eikä kolmen kuukauden kuluessa vapautumisen jälkeen.

Avolaitokset. RTL:n 4 luvun 5 §:ssä (128/1995) säädetään, että avolaitoksessa oleva on velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä valtion lukuun tai osallistu-

maan koulutukseen taikka muuhun avolaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Avolaitoksessa oleva on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa tai muu tärkeä syy niin vaatii. Vankeinhoitoasetuksen 71 §:n mukaan avolaitoksessa työn tai muun toiminnan järjestämisessä noudatetaan soveltuvin osin yleistä työaikalainsäädäntöä.

RTL:n 4 luvun 6 §:n mukaan (128/1995) valtion lukuun tehtävästä työstä on avolaitoksessa maksettava käypä palkka. Koulutukseen taikka muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan osallistuville maksetaan toimintarahaa. Oikeusministeriö päättää palkan ja toimintarahen perusteista ja määrästä.

Vankeinhoitoasetuksen 73 §:n mukaan palkan määrittämiseksi työt luokitellaan työn vaativuuden ja raskauden sekä työssä vaadittavan ammattitaidon ja ammattikoulutuksen mukaan. Palkka voidaan myös suorittaa noudattaen soveltuvin osin asianomaisen alan työehtosopimusta. Palkan määrittämisestä päättää oikeusministeriö. Rikosseuraamusviraston ohjeen (2/011/2004) mukaan työ siirtoiloissa noudatetaan rakennusalan työehtosopimusta. Muissa avolaitoksissa työt on luokiteltu viiteen luokkaan, joiden palkat vaihtelevat 3,63 eurosta 4,41 euroon tunnilta.

Avolaitoksessa maksetaan toimintarahaa koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistuvalla avolaitoksessa. Toimintarahaa maksetaan käytettyjen tuntien perusteella. Toimintarahaa on toiminnan vaativuuden ja vangin osoittaman toimintaan sitoutumisen mukaan 0,84—1,28 euroa tunnilta.

Avolaitoksessa olevalle vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksetaan käyttörahaa noudattaen soveltuvin osin, mitä RTL:n 3 luvun 10 §:ssä säädetään. Työajalta, jolta avolaitoksessa olevalle ei makseta palkkaa tai toimintarahaa, maksetaan käyttörahaa.

Työkyvyttömyyden kolmelta ensimmäiseltä työpäivältä vangille maksetaan korottamaton käyttöraha. Kolmen karenssipäivän jälkeen vangille maksetaan 70 prosenttia siitä työrahan perusosasta, jota vanki sai ennen työkyvyttömyysaika.

Avolaitoksessa maksettavasta palkasta ja toimintarahasta on RTL:n 4 luvun 6 §:n mu-

kaan tehtävä laissa säädetty pidätys veron ennakoperintää varten. Palkasta avolaitoksessa olevan on suoritettava laitokselle korvaus ylläpitomenoista ja ruokakustannuksista siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Loppuosa on mahdollisen ulosmittauksen jälkeen vähintään kaksi kertaa kuukaudessa annettava avolaitoksessa olevan omaan käyttöön.

Avolaitoksessa rangaistustaan suorittavan elatuksen varassa olevan aviopuolison ja lähen elatukseen tuomiolla määrätyn tai sopimuksella vahvistetun elatusavun maksamiseen on laitoksen johtajan tehtävä pidätys. Laitoksen maksamasta tulosta pidätetään, siten kun ennakoperintä sekä korvaus ylläpitomenoista ja ruokakustannuksista on suoritettu, enintään puolet ja toimitetaan se elatukseen oikeutetuille, kullekin yhtä paljon. Jos tulo on ulosmittauksen kohteena, elatukseen oikeutetuille toimitettava määrä lasketaan siitä osasta tuloa, joka on jäänyt jäljelle ulosmittauksen jälkeen. Elatusavun maksamiseen pidätetyn määrän johtaja voi toimittaa sosiaalilautakunnalle elatusapuun oikeutetulle edelleen toimitettavaksi.

Avolaitoksissa perittävistä korvauksista säädetään vankeinhoitoasetuksen 74 §:ssä. Avolaitoksessa työssä olevalta vangilta peritään korvaus ylläpitokustannuksista oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaisesti. Korvaus määrätään varsinaisena työaikana tehtyä työtuntia kohti, ja se saa olla enintään viidesosa keskimääräisestä tuntipalkasta. Lisäksi avolaitoksessa työssä olevalta vangilta peritään korvaus ruokakustannuksista. Jos ruokataloudesta aiheutuvat kustannukset jossakin laitoksessa ylittävät oikeusministeriön avovankiloita ja työsiirtoloita varten vahvistaman enimmäishinnan, erotus maksetaan valtion varoista. Avolaitokseen määrättyä, mutta avolaitoksessa muusta syystä kuin valtion lukuun tehtävässä työssä olevalta vangilta perittävistä korvauksista päättää oikeusministeriö.

Avolaitoksissa oikeusministeriön määräyksestä käytettävästä erillisestä laitosaatetuksesta ei peritä korvausta. Muusta laitoksen antamasta vaatetuksesta peritään korvaus. Avolaitoksessa olevalta vangilta perittävät korvaukset voidaan ottaa suoraan hänen palkastaan. Avolaitoksessa työskentelevä

vanki maksaa ruoka- ja ylläpitokorvausta laitokselle 1,58 euroa varsinaisena työaikana tehtyä työtuntia kohden. Niissä avolaitoksissa, joissa maksetaan työsiirtolapalkkaa, vangilta peritään ruoka- ja ylläpitokorvausta 1,82 euroa työaikana tehtyä työtuntia kohden (ohje 2/011/2004).

RTL:n 4 luvun 6 §:n mukaan oikeusministeriön päätöksellä voidaan määrätä, että toimintaraha tai käyttöraha voidaan jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos sen mak-

saminen vangin muulta viranomaiselta saama tuki huomioon ottaen taikka muista erityisistä syistä ei ole tarpeen. Oikeusministeriöllä on myös mahdollisuus määrätä, että avolaitoksissa olevilta voidaan näissä tapauksissa periä korvausta ylläpito- ja ruokakustannuksista oikeusministeriön vahvistama määrä.

Vangilta, jolle ulkopuolinen viranomainen maksaa tukea, peritään korvaukset kuten omaa tai siviilityötä tekevältä vangilta (ohje 2/011/2004).

Taulukko 5. Vankien ansiot eri laitostyypeissä vuonna 2003.

Laitostyyppi	Työraha €/h	Käyttöraha €/h	Toimintaraha €/h	Palkka €/h
Suljettu laitos	0,40–0,67	0,20		
Avolaitos		0,20	0,84–1,28	3,63–4,41
Työsiirtola		0,20		6,56

Työrahaa maksetaan suljetuissa laitoksissa työstä sekä opiskelun ja kuntoutuksen ajalta. Vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksetaan käyttörahaa. Toimintarahaa maksetaan avolaitoksessa tapahtuvasta opiskelusta tai kuntoutukseen osallistumisesta. Avolaitos- ja työsiirtolapalkasta vanki maksaa laitokselle ruoka- ja ylläpitokorvauksen veroennakon ja mahdollisen ulosmittauksen. Lisäksi palkasta tehdään pädäty elatuksen varassa oleville.

Vankien sosiaaliturva. Sairausvakuutuslain (364/1963) 24 §:n (120/1999) mukaan päivärahaa, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa ei suoriteta siltä ajalta, jonka vakuutettu on suorittamassa tuomittua vankeusrangaistusta.

Kansaneläkelain (347/1956) 42 §:n mukaan rangaistuksen täytäntöönpanoa varten rangaistuslaitoksessa olevan eläkkeensaajan eläkkeen maksaminen keskeytetään sen jälkeen, kun vankeusrangaistusta tai sen ohella suoritettavaa sakon muuntorangaistusta on suoritettu kolme kuukautta. Jos rangaistuksen täytäntöönpanoa edeltänyt tutkintavankeusaika vähennetään rangaistuksesta, eläkkeen maksaminen keskeytetään, kun rangaistuksen täytäntöönpanon ja vähennyksen yhteenlaskettu aika on kestänyt kolme kuukautta, kuitenkin aikaisintaan rangaistuksen laskettua

alkamisajankohtaa seuraavan kuukauden alusta.

Eläkelainsäädännössä on pääsääntöisesti lähdetty siitä, että eläkkeen maksaminen keskeytetään tai voidaan keskeyttää, kun rangaistusta on suoritettu kolme kuukautta.

Vanki voi saada opintotukea (opintorahaa) rangaistuslaitoksen ulkopuolella harjoitettaviin, opintotukeen oikeuttaviin opintoihin. Oppisopimuskoulutuksen tietopuoliseen opetukseen osallistumisen ajalta vanki voi saada opintososiaalisina etuina päivärahaa, perheavustusta ja tietyin edellytyksin matkakustannusten korvausta. Työvoimapoliittiseen aikuiskoulutukseen osallistuva vanki voi saada koulutuksen opintososiaalisia etuuksia edellyttäen, että hän täyttää niin kutsutun työssäoloehdon.

Tapaturmavakuutuslain (608/1948) 51 §:n mukaan vankeusrangaistukseen tuomitulle tai tutkintavankeudessa olevalle korvauksen saajalle ei ilman erityistä syytä makseta päivärahaa, tapaturmaeläkettä, niihin liittyviä lisä- eikä perhe-eläkettä siltä ajalta, jonka vankeusrangaistuksen suorittaminen tai vähennyksenä huomioon otettu tutkintavankeudessa oleminen kestää kolme kuukautta kauemmin.

Vankeusaikana työssä sattuneita tapaturmia

koskee laki rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta (894/1946). Mainitun lain 3 §:n mukaan laissa tarkoitettua korvausta saadaan ryhtyä suorittamaan vasta hoidon tai vankeuden jälkeiseltä ajalta, jollei erityistä syytä ole toisin päättää. Haittaraha ja tarpeellinen sairaanhoito, jota valtio tai kunta ei ole velvollinen toimittamaan, on kuitenkin annettava.

Omaisuuks

RTL:n 2 luvun 6 §:n 1 momentin (612/1974) mukaan vangilla on oikeus pitää hallussaan kohtuullinen määrä henkilökohtaisia käyttöesineitään. Vankeinhoitoasetuksen 35 §:ssä säädetään, että henkilökohtaisista käyttöesineistä ei saa aiheuttaa haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle eikä turvallisuudelle.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen (13/011/99) mukaan vangilta ei tule ilman erityistä syytä kieltää seuraavien esineiden hallussapitoa: radio; televisio, jonka kuvaruutu on korkeintaan 20 tuumaa; radionauhuri tai cd-soitin, johon ei kuulu erillistä mikrofonia ja jossa on kiinteät kaiuttimet tai kiinnitettävät kaiuttimet; videonauhuri; kahvinkeitin tai vedenkeitin; parranajokone; kello; taskulaskin, jossa ei ole koodattua muistia eikä atk-liitännäismahdollisuutta.

Vankeinhoito-osaston määräyksessä on kielletty kaikissa laitoksissa seuraavien laitteiden antaminen vangin haltuun: ampumaja teräaseet; kaasusumuttimet; räjähdysaineet; lääkkeet sekä injektioneulat ja -ruiskut, joita terveydenhuoltohenkilöstö ei ole vangin haltuun antanut; tatuointineulat; kannettavat puhelimet (NMT, GSM, hakulaite, SIM-kortti); radiolaitteet, joilla voi seurata vankilaviranomaisten, poliisin tai muiden yhteistyöviranomaisten välistä radioliikennettä; radiolähtimet; radioaalloilla toimivat kuulokkeet; taskukokoiset nauhurit, joissa on äänitysmahdollisuus; atk-laitteet; elektroniset muistiot; kamerat ja videokamerat; lautas- ja muut erillisantennit; kiikarit ja muut vastaavat optiset laitteet; kirjoituskoneet, joissa koodilla avattava muistijärjestelmä tai atk-liitännäismahdollisuus; vaatetukseen liittyvät tunnukset ja ryhmiin kuulumisen ulkoiset

symbolit, jotka voivat aiheuttaa häiriötä tai vaarantaa laitosturvallisuutta.

RTL:n 2 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan (137/2001) muu vangin omaisuus, joka vangilla on mukanaan tullessaan rangaistuslaitokseen tai joka on sinne tullut rangaistusajan kuluessa, on otettava rangaistuslaitoksen toimesta säilytettäväksi vangin vapaaksi pääsyyn saakka. Jos omaisuus saattaa helposti pilaantua tai jos sitä on muuten erityisen vaikea säilyttää, se on lähetettävä vangin kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan tai myytävä. Pilaantunut tavara on todistajan läsnä ollessa hävitettävä.

Vankilasta löytyvä alkoholijuoma hävitetään alkoholilain (1143/1994) 60 §:n 4 momentin mukaan todisteellisesti. Huumausaineet on huumausainelain (1289/1993) 10 §:n 3 momentin mukaan toimitettava poliisille. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen (13/011/99) mukaan rangaistuslaitoksesta löytyneet aseet luovutetaan poliisille.

Vankeinhoitoasetuksen 36 §:n mukaan rangaistuslaitokseen vastaanotetusta omaisuudesta on laadittava omaisuusluettelo, johon merkitään omaisuuden laatu, määrä ja arvo. Luettelo on pidettävä ajan tasalla siten, että siitä selvästi käyvät ilmi vangin vankilassa oleva omaisuus ja sen arvo sekä vangin haltuun annetut esineet. Jos vankilan vastuulla olevaa vangin omaisuutta on hävinnyt tai se on vahingoittunut, vankila on velvollinen korvaamaan vangin omaisuudelle aiheuttamansa vahingon vahingonkorvauslain (412/1974) mukaisesti.

RTL:n 2 luvun 6 §:n mukaan vangin rahavarojen hallussapidosta ja käytöstä rangaistuslaitoksessa säädetään asetuksella. Vankeinhoitoasetuksen 34 §:n mukaan vangin rahavarat on merkittävä rangaistuslaitoksessa pidettävälle vangin tilille käyttötarkoituksen mukaan eriteltyinä. Vangin rahavarat säilytetään rangaistuslaitoksessa tai talletetaan hänen tililleen pankkiin. Vangille on kuukausittain annettava ote hänen rahavarojensa tilinpidosta. Vanki saa erityisistä syistä toimittaa laitoksen välityksellä rahavarojaan laitoksen ulkopuolelle. Luvattomat rahavarat, jotka on otettu vankilassa säilytettäväksi, on merkittävä vangin tilille erikseen.

Vanki voi rahavaroillaan hankkia rangaistus-

tuslaitoksen välityksellä sellaisia käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on laitoksessa sallittu. Oikeusministeriö määrää, milloin vangille voidaan antaa oikeus rangaistuslaitoksessa tai sen ulkopuolella pitää hallussaan rahavaroja tai rahavarojen sijasta niitä vastaavaa maksukorttia. Rangaistuslaitoksen johtaja voi erityisestä syystä muutenkin myöntää vangille oikeuden rahavarojen hallussapitoon ja käyttöön.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen (2/011/97) mukaan oman rahan käyttöoikeus suljetuissa laitoksissa olevilla, joilla ei ole rahan hallussapito-oikeutta, on enintään 85 euroa kuukaudessa. Oman rahan käytöksi ei kuitenkaan lueta puhelin korttien ja askartelutarvikkeiden hankkimisesta aiheutuneita kustannuksia. Laitosmyymälässä asioidessaan vanki voi päättää, käyttääkö hän ensisijaisesti omaa rahaa vai työ- tai käyttö- rahaa.

RTL:n 2 luvun 6 §:n mukaan vangin hallusta tai muualta laitoksen tiloista löydetty hänelle kuuluvat luvattomat rahavarat voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi siihen asti, kun vanki vapautuu. Asiasta päättää rangaistuslaitoksen johtaja.

Avolaitoksissa rahavarojen ja omaisuuden hallussapito poikkeaa suljetuista laitoksista. Vankeinhoitoasetuksen 70 §:n mukaan avolaitoksessa olevalla on oikeus pitää hallussaan rahavaroja. Rahavarat voidaan hänen pyynnöstään ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai tallettaa hänen tililleen pankkiin. Omaisuuden hallussapidossa noudatetaan suljettujen laitoksia koskevia määräyksiä soveltuvin osin. Avolaitoksessa noudatetaan oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräystä (13/011/99) esineistä, joita ei saa antaa vangille haltuun sekä esineitä, joiden hallussapitoa ei tule kieltää ilman erityistä syytä.

Terveys- ja huolto

Vangille on järjestettävä asianmukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja kuntoutus. RTL:n 2 luvun 8 §:n (612/1974) mukaan vangin terveydestä on pidettävä huolta sekä sairasta tai vammautunutta vankia on asianmukaisesti hoidettava ja kuntoutettava.

Tavoitteena on, että vangin terveydentila ja

työkyky selvitetään sairaanhoitajan ja tarvittaessa lääkärin suorittamassa tulotarkastuksessa. Resurssien puutteen vuoksi tulotarkastuksia ei nykyään pystytä riittävästi järjestämään. Jokaiselle vapaudesta saapuvalla vangille annetaan henkilökohtaiseen käyttöön maksutta perushygieneiapakkaus, joka sisältää muun muassa desinfiointivälineet ja hammashuoltovälineet.

Rikosseuraamusvirasto on antanut rangaistuslaitosten terveydellisiä oloja ja terveyshaittoja koskevan ohjeen (7/011/2002), jossa käsitellään muun muassa tartuntatauti- ja haittoja ja varhaista toteamista vankiloissa. Terveys- ja huoltohenkilökunnan tehtäviin kuuluu huolehtia siitä, että vangit saavat tarvittavia ohjeita erityisesti veri- ja seksiteitse tarttuvilta taudeilta suojautumiseksi ja mahdollisen tartunnan leviämisen ehkäisemiseksi.

Jollei sairasta tai vammautunutta vankia voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia rangaistuslaitoksessa, vankeinhoitoasetuksen 42 §:n mukaan hänet on sitä varten siirrettävä tarpeellisen valvonnan alaisena laitoksen ulkopuolelle. Raskaana oleva naisvanki on siirrettävä synnytyksen ajaksi riittävän ajoissa sairaalaan rangaistuslaitoksen ulkopuolelle.

Vankeinhoitoasetuksen 44 §:ssä säädetään, että vangin vakavasta sairastumisesta on ilmoitettava vangin omaisille tai muulle hänen mainitsemalleen henkilölle, jollei vanki ole sitä kieltänyt.

Jos vanki on jatkuvasti vakavan sairauden tai vaikean vamman takia hengenvaarassa tai erikoishoitoa vaativassa tilassa taikka mielisairas ja hänen hoitamisensa vankeinhoito- viranomaisten toimesta olisi erityisen vaikeaa, RTL:n 2 luvun 1 b §:n mukaan (137/2001) Rikosseuraamusvirasto voi rangaistuslaitoksen johtajan esityksestä tai häntä kuultuaan laskea vangin vapaaksi laitoksen ulkopuolella hoidettavaksi. Jos vapaaksi laskettu henkilö toipuu ennen tänäkin aikana jatkuvaksi katsottavan rangaistusajan päättymistä, hänet on toimitettava suorittamaan rangaistuksen jäljellä olevaa osaa.

Hammashoidosta RTL:n 2 luvun 8 §:ssä säädetään, että vangille on annettava hammashoitoa, milloin se on välttämätöntä sairauden hoitamiseksi tai huomattavan vahingon estämiseksi.

Vankeinhoitoasetuksen 43 §:n mukaan vanki saa rangaistuslaitoksen lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan järjestää itselleen tutkimusta ja hoitoa sekä hankkia lääkkeitä. Lääkkeet on hankittava laitoksen välityksellä.

Muista terveydenhuoltoa koskevista säännöksistä potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (785/1992) ja potilasvahinkolaki (585/1986) koskevat myös vankia terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen käyttäjänä. Potilaan tahdosta riippumatta annettavasta hoidosta on säädetty mielenterveyslaissa (1116/1990) ja tartuntatautilaissa (583/1986).

Perusterveyshuoltoa varten jokaisessa vankilassa on vähintään yksi kokopäivätoiminen sairaanhoitaja ja vähintään osa-aikainen lääkäri, jonka vastaanotto on 1–3 kertaa viikossa. Kiireellisissä tapauksissa ja erikoislääkärin hoitoa tarvittaessa turvaututaan yleensä julkisen terveydenhuollon tai yksityislääkärin palveluihin.

Hämeenlinnan vankisairaalassa on 65 sairaansijaa miesvangeille ja 5 sairaansijaa naisvangeille yleissairauksien ja päihdesairauksien hoitoa varten. Vankeinhoitolaitoksen ulkopuoliseen sairaalahoitoon turvaututaan äkillisten, vakavien sairastumisten yhteydessä ja esimerkiksi leikkaushoitoa tarvittaessa.

Polikliinisesta psykiatrisesta hoidosta huolehtivat pää- ja sivutoimiset vankilalääkärit. Konsultaatioapua ja erikoislääkäritasoista hoitoa antavat päätoimiset psykiatrit, joita vankiloissa on kolme. Lisäksi useilla vankiloiden sairaanhoitajilla on psykiatrisen sairaanhoitajan koulutus.

Psykiatrasta sairaalahoitoa varten on miesvangeille Vantaan vankilassa 15-paikkainen psykiatrinen sairaalaosasto ja Turussa 40-paikkainen Vankimielisairaala. Erikoissairanhoidon tasoista sairaalahoitoa tarvitsevat naisvangit sekä osa päivystyspotilaista joudutaan hoitamaan ulkopuolisessa sairaalassa.

Edellä jaksossa 2.1.3. on esitelty vankien terveydenhuoltoa vuonna 2002 selvittäneen Rikosseuraamusviraston asettaman työryhmän tuloksia. Työryhmä esittää vankiloissa olevien psykoottisten potilaiden todellisen määrän selvittämistä. Työryhmän raportin mukaan vakavasti häiriintyneitä, jopa skitsofreenisiä potilaita päättyy päihderiippuvuuden kautta vankilaan, koska heille ei tuomion ly-

hyiden vuoksi tehdä mielentilatutkimusta. Jos ehdotettava selvitys vahvistaisi syntyneen käsityksen mielisairaiden vankien suuresta määrästä vankiloissa, tulisi näiden potilaiden taustoja tutkia asianmukaisesti ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin ryhtymistä varten.

Hammashuoltoa varten useimmissa vankiloissa on omat tilat ja välineet. Vankilan velvollisuutena on turvata hammashoito, joka on välttämätön sairauden hoitamiseksi tai huomattavan vahingon estämiseksi. Muutoin hammashuollossa pyritään soveltamaan kansanterveyslain voimaannpanosta annetussa laissa (67/1972) ja sairausvaikutuslaissa (364/1973) säädettyjä periaatteita.

Vapaa-aika

RTL:n 3 luvun 9 §:n 1 momentin (612/1974) mukaan vanki saa viettää vapaa-aikansa yhdessä muiden vankien kanssa, jollei johtaja järjestyksen säilymisen tai muun asetuksessa säädettävän syyn takia pääta toisin. Vangille, joka tahtoo viettää vapaa-aikansa yksin, on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus siihen.

Vapaa-aikanaan vanki saa RTL:n 3 luvun 9 §:n 4 momentin (128/1987) mukaan tehdä omaan lukuunsa sellaista työtä, joka haitatta soveltuu rangaistuslaitoksessa vangin omilla tai hänen käyttöönsä annetuilla välineillä tehtäväksi (*vapaa-ajan työ*). RTL:n 2 luvun 5 §:n 2 momentin (612/1974) mukaan vangeille on varattava tilaisuus harjoittaa vapaa-aikana opintoja, askartelua ja harrastustoimintaa. RTL:n 2 luvun 8 §:n (612/1974) vangin on saatava päivittäin oleskella ulkona ja harjoittaa sopivaa liikuntaa.

Lakia täydentävät vankeinhoitoasetuksen säännökset. Vankeinhoitoasetuksen 45 §:n mukaan rangaistuslaitoksessa on järjestettävä kurssi-, esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia sekä muita ohjelmallisia tilaisuuksia, samoin kuin annettava vangeille mahdollisuuksia laitoksen oloihin soveltuvaan harrastus- ja ajanvietetoimintaan. Vangeille on annettava tilaisuus liikuntaan ja laitoksen oloihin soveltuvaan urheilutoimintaan. Harrastustoiminnassa on vankeja ohjattava ja neuvottava. Rangaistuslaitoksen ulkopuolisille henkilöille tai yhteisöille voidaan antaa lupa järjestää

laitoksessa sopivaa vapaa-ajan toimintaa. Vangeille on annettava tilaisuus osallistua vapaa-ajan toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen.

Vankiloiden vapaa-ajan toimintapiirit koontuivat yhteensä noin 18 000 kertaa vuonna 2003. Eniten vangeille järjestetään liikuntatilaisuuksia. Ohjatun toiminnan lisäksi vangit harrastivat vapaa-aikanaan oma-toimisesti askartelua, liikuntaa ja musiikkia. Vankilasta, erityisesti avolaitoksista järjestetään käyntejä vankilan ulkopuolelle erilaisiin tilaisuuksiin ja retkille. Vuonna 2003 tällaisia käyntejä tehtiin noin 1 300.

RTL:n 2 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan vangeille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus radio- ja televisio-ohjelman seuraamiseen. Vankien käytettävissä on oltava tieto- ja kaunokirjallisuutta sisältävä kirjasto.

Vankeinhoitoasetuksen 46 §:n mukaan vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää hyväkseen yleisten kirjastojen palveluja. Vankilan kirjaston valikoiman tulee mahdollisuuksien mukaan vastata yleisten kirjastojen tarjontaa. Vangeille on varattava riittävän usein pääsy vankilan kirjastoon ja heitä on tarvittaessa ohjattava kirjaston käytössä.

Vangeilla on mahdollisuus käyttää vankilan kirjastopalveluita tai yleisten kirjastojen palveluita. Vankiloiden kirjastoissa kävi vuonna 2003 yli 13 000 lainaajaa, jotka lainasivat noin 66 000 kirjaa, videoita tai muuta tallennetta. Yleiset kirjastot järjestivät kirjastoauton palveluja yhteensä 12 vankilaan ja siirtokirjastokokoelman viiteen vankilaan. Avolaitosvangit käyvät itse kirjastossa. Kuntien kirjastot ovat myös antaneet vankiloille asiantuntija-apua kirjahankinnoissa ja poistoissa.

Hengellinen toiminta. Hengellistä toimintaa koskeva säännös on RTL:n 2 luvun 4 §:ssä (612/1974), jota täydentävät säännökset on annettu vankeinhoito-osaston ohjeella. RTL:n 2 luvun 4 §:n mukaan vangeille on varattava mahdollisuus osallistua rangaistuslaitoksessa järjestettäviin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin sekä puhutella omaan uskonto-kuntaansa kuuluvaa sielunhoitajaa tai muuta uskontokunnan edustajaa.

Rangaistuslaitoksessa järjestetään säännöl-

lisesti sen uskontokunnan jumalanpalveluksia, johon suurin osa vangeista kuuluu, jollei vankien ole mahdollista osallistua jumalanpalveluksiin rangaistuslaitoksen ulkopuolella. Muita hartaus-, rukous- ja uskonnollisia tilaisuuksia järjestetään tarpeen mukaan. Jos jonkin osaston vankien osallistumista vankien yhteiseen tilaisuuteen ei voida järjestää, heidän mahdollisuudestaan osallistua uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin. Vankilan ulkopuolisten hengellistä työtä tekevien henkilöiden laitoksessa käyntien tarkoituksena on ensisijaisesti turvata vankien mahdollisuus saada oman uskonnollisen yhteisönsä sielunhoitopalveluita ja osallistua sen toimintaan. Lupa rangaistuslaitoksessa käyntiin voidaan myöntää myös sellaisen uskontokunnan tai uskonnollisen yhteisön edustajalle, johon ei kuulu laitoksen vangeja, mikäli vangit osoittavat kiinnostusta tähän toimintaan.

RTL:n 2 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan vangeille on mahdollisuuksien mukaan annettava tilaisuus henkilökohtaisia asioitaan koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa.

Vankeinhoito-osaston ohjeen (12/011/99) mukaan vangin on annettava keskustella vankilassa kahden kesken oman uskontokuntansa tai toivomansa muun uskontokunnan edustajan kanssa. Keskustelut on järjestettävä siten, että rippisalaisuus säilyy. Rippisalaisuus on turvattava myös silloin, kun vanki on teknisen kuuntelun tai katselun kohteena. Rangaistuslaitoksen on huolehdittava siitä, etteivät vangit joudu vastoin tahtoaan ottamaan osaa uskonnollisiin tilaisuuksiin tai keskustelemaan uskonnollisista asioista.

Yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle

Poistumislupa. RTL:n 2 luvun 3 b §:n (137/2001) Rikosseuraamusvirasto tai, sen antamien ohjeiden mukaan, rangaistuslaitoksen johtaja voi antaa vangille luvan poistua lyhyeksi ajaksi rangaistuslaitoksesta, jos siihen on tärkeä syy tai sitä rangaistusajan ptuuden takia on pidettävä muuten perusteltuna. Tarvittaessa vangille voidaan määrätä saattaja.

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lu-

paehdoissa määrättyinä päivinä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei RTL:n 3 luvun 8 §:n 3 momentin (580/2001) perusteella lueta rangaistusajaksi mainitut päivät mukaan lukien. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrittäessä.

Pykälässä on eroteltu rangaistusajan pituuden ja tärkeästä syystä myönnettävät poistumisluvat, mutta ei asetettu niille mitään edellytyksiä. Vankeinhoitoasetuksen 56 §:ssä rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävälle poistumislualle on asetettu ehdoksi, että vangin suoritettavana oleva rangaistus on kahta kuukautta pitempi. Vangille, jonka suoritettavan rangaistuksen pituus on enintään kaksi kuukautta, voidaan antaa lupa poistua laitoksesta vain tärkeän syyn takia. Vankeinhoitoasetuksen 57 §:ssä on säännös poistumislupien ehdoista.

Kun poistumislupajärjestelmä luotiin, sitä perusteltiin (HE 95/1970 vp) vankeuden haittavaikutusten vähentämisellä. Pitkäaikaista rangaistusta suorittavien osalta lomaoikeutta perusteltiin mielenterveydellisillä syillä. Katsottiin, että lomat vähentäisivät laitostumista ja mahdollistaisivat yhteydenpidon säilymisen ulkomaailmaan. Lomajärjestelmän toivottiin vähentävän kurinpitörangaistuksia. Loma voidaan antaa paitsi rangaistuksen pituuden vuoksi, myös tärkeästä syystä, joina lain esitöissä pidettiin muun muassa työpäikan hankkimista, asuntokysymyksen järjestämistä ja osallistumista ulkopuolisessa oppilaitoksessa pidettävään koetilaisuuteen. Koska asia oli uusi, poistumislupasäännös jätettiin tarkoituksellisesti hyvin avoimeksi, käytännön kokemusten perusteella kehitettäväksi järjestelmäksi. Lakivaliokunnan mietinnössä korostettiin kuitenkin, että käytännön pitäisi olla mahdollisimman yhdenmukainen eri laitoksissa.

Laissa ja vankeinhoitoasetuksessa säädettyjä väliä edellytyksiä on tarkennettu vankeinhoito-osaston määräyksellä (8/011/95). Poistumislupa voidaan myöntää vain, jos on todennäköistä, että vanki noudattaa lupaehtoja. Poistumis-, siviilityö- tai opintoluvan ehtoja törkeästi rikkoneelle tai törkeään huumausainerikokseen tai törkeää väkivaltaa sisältäneeseen rikokseen syyllistyneelle poistumislupa voidaan myöntää vain siinä tapauksessa, että ehtojen noudattamista on pidettävä lähes varmana.

Poistumislupa voidaan myöntää rangaistusajan pituuden vuoksi tai tärkeästä syystä yhteensä enintään kuudeksi vuorokaudeksi neljän kuukauden jakson aikana. Ensimmäinen jakso alkaa, kun vanki on suorittanut puolet siitä ajasta, jolloin vanki voi päästä ehdonalaan vapauteen (L-aika). Tärkeästä syystä poistumislupa voidaan kuitenkin myöntää heti rangaistuksen täytäntöönpanon alettua, jos luvan myöntämisen yleiset edellytykset ovat olemassa. Tärkeästä syystä ennen ensimmäisen jakson alkamista pidetyn poistumisluvan aika vähennetään ensimmäisen jakson poistumislupavuorokausien määrästä.

Poistumislupa on annettava kirjallisena. Siinä on mainittava poistumisluvan ehdot ja seuraamukset ehtojen rikkomisesta. Poistumislupaehtojen noudattamatta jättämisestä voi aiheutua, ettei poistumislupaa myönnetä lainkaan tai säännönmukaisena aikana tai että vangille määrätään kurinpitörangaistus.

Poistumislupamatka maksetaan valtion varoista aina kun poistumislupa on myönnetty vaikeasti sairaana olevan läheisen omaisen tai tällaiseen verrattavan tapaamiseksi tai hautaan saattamiseksi taikka avolaitokseen matkustamista varten.

Muut vangin poistumislupamatkat maksetaan valtion varoista ensimmäisellä kerralla ja aina sen jälkeen kun paluusta on kulunut kuusi kuukautta. Matka maksetaan valtion varoista kuitenkin vain erityisistä syistä sinä aikana, jolloin vanki on avolaitoksessa tai käy siviilityössä. Lisäksi vangin matkakulut voidaan maksaa muulloinkin, jos siihen on vangin heikon taloudellisen aseman takia tai muuten erittäin painavia syitä.

Valtion varoista kustannetulla matkalla käytetään tarkoituksenmukaisinta yleistä kulkuneuvoa. Kustannukset lasketaan halvimman luokan mukaan. Lentokoneella tai vuokra-autolla tehtävän matkan kustannuksista maksetaan vain saman juna- tai linja-automatkan kustannuksia vastaava osuus.

Vangille ei voida myöntää lupaa poistua Suomen rajojen ulkopuolelle muualle kuin muuhun pohjoismaahan. Tällöin matkakulut

voidaan kustantaa valtion varoista vain jollekin matkareitin varrella olevalle Suomessa sijaitsevalle paikkakunnalle ja sellaiselta paikasta.

Johtaja voi myöntää määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavalle taikka pakkolaitokseen eristetyille tärkeän asian hoitamista varten lyhyen poistumisluvan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen saattamana. Poistumisluvan perusteena olevan tärkeän asian hoitamiseen tarvittavaksi arvioitu aika ei saa ylittää kuutta tuntia. Poistumisluvan aikaan saadaan lisätä matkoihin kuluva aika.

Päätösvaltaa on delegoitu rangaistuslaitoksen johtajille, mutta poistumislupa ratkaistaan vieläkin 7 prosentissa tapauksista Rikosseuraamusvirastossa.

Poistumislupia anottiin vuonna 2003 yhteensä 16 592 ja myönnettiin 12 190. Valtiosa (noin 92 prosenttia) poistumisluvista hoidetaan moitteettomasti, vajaassa 5 prosentissa tapauksista ehdot rikotaan lievästi ja noin 2,6 prosentissa törkeästi. Niiden poistumislupien osuus, joissa lupaehtoja on noudatettu, on pysynyt lähes muuttumattomana viime vuosina.

Rangaistuslaitosten väliset erot poistumislupien myöntämisessä ovat huomattavia.

Vuonna 1998 tehdyn selvityksen mukaan poistumisluparikkomuksiin vaikuttavat pääasiassa ympäröivään yhteiskuntaan liittyvät inhimilliset tekijät, joita on mahdotonta ennakoida pelkästään henkilön laitostähtäytymisen ja sitä koskevien tietojen perusteella. Siten esimerkiksi vangin iällä, siviilisäädellä, sukupuolella ja rangaistuksen pituudella ei näyttänyt olevan suurta merkitystä. Lupaehtoja rikkoneiden ja niitä noudattaneiden ryhmässä oli kuitenkin seuraavia eroja: rikkoneilla oli enemmän aikaisempia kurinpito- ja poistumisluparikkomuksia, karkaamisia ja luvatta poistumisia; rikkoneiden rangaistuskertaisuus oli merkittävästi korkeampi; rikkoneiden vankien ryhmässä oli enemmän päihdeongelmia; suljetuissa laitoksissa olevat vangit rikkoivat ehtoja useammin; pysyvät perhesuhteet vähensivät lupaehtojen rikkomisen todennäköisyyttä. Mainittakoon, että törkeästä huumausainerikoksesta tuomittujen vankien ryhmä erottui selvästi muista siten, että suurin osa heistä noudatti luvan ehtoja.

Osallistuminen ulkopuoliseen tilaisuuteen.

RTL:n 2 luvun 5 §:n mukaan johtaja voi antaa vangeille luvan osallistua laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen tarpeellisen valvonnan alaisena. Vankeinhoito-osaston ohjeen (1/011/2001) mukaan lupa voidaan myöntää laitoksen ulkopuolella järjestettävään yleisölle tarkoitettuun tilaisuuteen osallistumiseksi. Lainkohtaa voidaan soveltaa myös tilaisuuksiin ja tapahtumiin, joiden tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilyttämistä perheeseen, elinympäristöön tai yhteiskuntaan. Lainkohta soveltuu myös tilanteisiin, joissa vanki täyttää osallistumisvelvollisuutensa laitoksen ulkopuolella muussa toiminnassa kuin työssä tai koulutuksessa. Pääsääntöisesti lupa osallistua tilaisuuteen myönnetään enintään kolmeksi vuorokaudeksi ja matkoihin kuluva ajaksi. Lupa voidaan myöntää seitsemäksi vuorokaudeksi ja matkoihin kuluva ajaksi, jos tilaisuutta voidaan pitää erityisen tärkeänä vangin vapautteen valmentamisen ja vapaudessa selviytymisen kannalta.

Tapaamiset. RTL:n 2 luvun 9 a §:n (128/1995) ja vankeinhoitoasetuksen 51 §:n mukaan vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se laitoksen järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia myös muulloin kuin tapaamista varten varattuna aikana, jos siihen on syytä. Lähiomaisen ja vangin asiamiehenä toimivan asianajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Vangin asiamiehenä toimivaa asianajajaa tai yleistä oikeusavustajaa vangin tulee voida tavata virka-aikana. Ulkomaiselle vangille tulee varata mahdollisuus olla yhteydessä hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon ja konsuliedustustoon.

Vankeinhoitoasetuksen 51 §:n mukaan rangaistuslaitoksessa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat.

Vierailijalle asetettavasta tapaamiskiellosta säädetään RTL:n 2 luvun 9 a §:n 4 momentissa (128/1995). Jos vierailijan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumeita, muita päihteitä tai luvattomia esineitä vankilaan, johtaja voi antaa vierailijalle olo-

suhteisiin nähden kohtuullisen, enintään kuuden kuukauden pituisen kiellon vierailla vankilassa. Tapaamiskiello voidaan tarvittaessa uusia. Tapaamiskielloa ei saa antaa lähiomaiselle taikka vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle, eikä silloin, kun tapaaminen voidaan laitoksen järjestystä vaarantamatta järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa.

Päätös tapaamiskiellosta tulee vankeinhoitoasetuksen 54 §:n mukaan tehdä kirjallisesti. Päätöksen tapaamiskiellosta tekee rangaistuslaitoksen johtaja. Päätöksessä on mainittava vierailijan nimi, kiellon peruste, kesto, kohteena oleva rangaistuslaitos sekä päätöksen tekijä. Ennen tapaamiskiellon antamista vierailijaa on mahdollisuuksien mukaan kuultava.

Tapaamiskiellosta pidetään vankeinhoitoasetuksen 55 §:n nojalla rangaistuslaitoksessa luetteloa, johon merkitään tapaamiskiellon antamista koskevassa päätöksessä mainitut tiedot. Vankeinhoitoviranomainen ei saa ilmaista tapaamiskielloluettelossa olevia tietoja ulkopuoliselle. Tämä ei kuitenkaan estä luettelossa olevien tietojen antamista toiselle rangaistuslaitokselle, joka tarvitsee näitä tietoja tapaamisten valvomista tai muutoin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä varten. Tietoja voidaan antaa myös poliisiviranomaiselle, jos se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi.

Puhelimen käyttö. Vangille voidaan RTL:n 2 luvun 9 §:n 3 momentin (128/1995) mukaan antaa lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Puhelimen käytöstä peritään enintään siitä aiheutuneita kustannuksia vastaava maksu.

Kun vanki pyytää lupaa olla puhelinyhteydessä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle, hänen on vankeinhoitoasetuksen 48 §:n mukaan pyydettyä ilmoitettava, kenen kanssa hän aikoo puhua. RTL:n 2 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan vangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai jos on erityistä syytä epäillä väärinkäytöksiä. Kysymyksessä ei ole salaa tapahtuva kuuntelu vaan siitä on ennen kuuntelemisen alkamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Lisäksi laissa on kuuntelukiello, jonka mukaan rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen

taikka vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saa kuunnella.

Vangin puhelun kuuntelemisesta päättää vankeinhoitoasetuksen 49 §:n mukaan rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä virkamies. Kiireellisessä tapauksessa päätöksen voi tehdä myös puhelimen käyttöä valvova virkamies.

Kirjeenvaihto. Rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä virkamies saa RTL:n 2 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan tarkastaa vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet posti- ja muut lähetykset. Kirjeitä ei saa lukea, ellei se ole tarpeen rikoksen estämiseksi tai ellei ole erityistä syytä epäillä kirjeenvaihto-oikeutta väärinkäyttävän. Kirje tai lähetyks, jota edellä mainitusta syystä tai RTL:n 2 luvun 6 §:n 1 momentin johdosta ei toimiteta perille, on palautettava lähettäjälle tai annettava vangille hänen päästessään vapaaksi, ellei lähetyksen laatu ole siihen esteenä.

Vangin ja rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. Vangin hänen asiamiehenään toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoittama kirje on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille.

Vangille saapunut kirje, jonka kirjekuoresta tai muuten käy ilmi, että kirjeen on lähettänyt asianajaja tai yleinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen henkilö, joka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon tai yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä, saadaan vankeinhoito-osaston määräyksen (13/011/95) mukaan avata tarkastamista varten vain vangin läsnä ollessa.

Vangin posti- ja muita lähetyksiä tarkastessa ei saa aiheuttaa suurempaa haittaa kuin asianmukaisen tarkastuksen suorittamiseksi on tarpeen. Kirje tai muu lähetyks saadaan pidättää, jos on perusteltua syytä epäillä, että lähetyks aiheuttaa häiriötä rangaistuslaitoksen järjestykselle tai edistää rikoksen tekemistä tai että kirjeenvaihto-oikeutta muuten väärinkäytetään.

Jos lähetyks sisältää sellaista, mitä vanki ei

saa rangaistuslaitoksessa pitää hallussaan, se on otettava pois ennen lähetyksen toimittamista perille. Lähetyksen pidättämisestä ja sen syystä on viivytystä ilmoitettava vangille.

Valvonta ja tarkastaminen

Tilojen tarkastaminen. Rangaistuslaitoksen tilojen tarkastamista koskevat säännökset ovat RTL:n 3 luvun 3 §:ssä (612/1974), jonka mukaan vankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Esineet, jotka ovat omiaan aiheuttamaan haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle tai turvallisuudelle, voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai lähettää vangin osoittamaan paikkaan laitoksen ulkopuolelle. Vankilan tilojen valvonnasta ja suljettuna pitämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja (128/1995). Lain säännöstä täydentää VHA 5 §, jonka mukaan vankeja ja vankien käytössä olevia tiloja on valvottava siten kuin rangaistuslaitoksen järjestys, laitoksessa pitämisen varmuus ja vankien turvallisuuden takaaminen edellyttävät.

Vangin tarkastaminen ja henkilöntarkastus. RTL:n 3 luvun 3 §:n mukaan vangin saavuttua vankilaan hänet on todistajan läsnä ollessa tarkastettava (tulotarkastus). Järjestyksen vaatiessa vanki voidaan tarkastaa muulloinkin. Tällöin tarkastus on mahdollisuuksien mukaan tehtävä todistajan läsnä ollessa (yläpöytä tarkastus).

Vangin henkilöntarkastuksesta säädetään RTL:n 2 luvun 9 b §:ssä (364/1999). Vangille voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvottomien esineiden ja aineiden hallussapidosta. Vankeinhoitoasetuksen 7 §:n (700/1999) mukaan vankiin kohdistuvasta henkilöntarkastuksesta on pidettävä pöytäkirjaa, johon merkitään henkilöntarkastuksen kohteena oleva henkilö, peruste, aika ja paikka, henkilöntarkastuksesta päättänyt virkamies, henkilöntarkastuksen suorittaja ja todistaja sekä henkilöntarkastuksessa tehty havainnot ja haltuun otettu omaisuus. Vangille on ilmoitettava henkilöntarkastuksen peruste.

Henkilönkatsastus. RTL:n 2 luvun 9 b §:n 2 momentin (656/2001) mukaan rangaistuslaitoksen johtaja voi päättää, että vangille tehdään rikoksen selvittämiseksi henkilönkatsastus. Edellytyksenä on, että vankia todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta taikka huumausaineen käyttörikoksesta. Jos henkilönkatsastuksen suorittaa joku muu kuin terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 12 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Vankeinhoitoasetuksen 7 a §:n (700/1999) mukaan päätös vankiin kohdistuvasta henkilönkatsastuksesta on tehtävä kirjallisesti. Vangille on ilmoitettava henkilönkatsastuksen peruste. Henkilönkatsastuksesta on pidettävä pöytäkirjaa, johon merkitään henkilönkatsastuksen kohteena oleva henkilö, peruste, aika ja paikka, henkilönkatsastuksesta päättänyt virkamies, henkilönkatsastuksen suorittaja ja todistaja sekä henkilönkatsastuksessa tehty havainnot ja haltuun otetut esineet ja aineet.

Tarkemmat määräykset vangin tarkastamisesta, henkilöntarkastuksesta ja henkilönkatsastuksesta on annettu vankeinhoito-osaston määräyksellä (6/011/99).

Erityistarkastus. Rangaistuslaitoksessa, sen osastolla tai muussa tilassa voidaan RTL:n 2 luvun 9 b §:n 1 momentin (364/1999) mukaan suorittaa erityistarkastus, jos se on tarpeen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai luvottomien esineiden tai aineiden löytämiseksi. Jos rangaistuslaitoksen osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus, henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille. Vankeinhoitoasetuksen 7 c §:n (700/1999) mukaan erityistarkastuksen suorittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, vartiopäällikkö tai laitoksen päivystävä virkamies. Päätös erityistarkastuksesta on tehtävä kirjallisesti. Päätökseen on kirjattava syyt, joihin erityistarkastuksen tekeminen perustuu.

Päihitteettömyyden valvonta. Vangin päihitteettömyyden valvontaa koskevat säännökset ovat RTL:n 2 luvun 9 b §:n 3 momentissa

(19/2001), jota täydentää vankeinhoitoasetuksen 7 d §:n 2 momentti (36/2001). Jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, rangaistuslaitoksen johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsa- tai sylkinäyte tai suoritettava puhalluskoe.

Vankeinhoitoasetuksen 7 d §:n mukaan vangin epäiltyä päihtymystilaa koskevat havainnot on kirjattava. Päihtymystilan toteamislomakkeen vahvistaa allekirjoituksiltaan kaksi havainnot tehnyttä virkamiestä. Virtsa- tai sylkinäytettä ei tule vaatia, jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen. Jos vangin päihtymystila ei ole ilmeinen, mahdollinen päihtymystilaa koskeva epäily on todettava virtsa- tai sylkinäytteellä. Jos päihtymystilan epäillään johtuvan alkoholista, puhalluskokeen suorittamista on kuitenkin aina vaadittava. Avolaitoksessa olevan vangin muusta kuin alkoholista johtuva päihtymystila on aina vangin vaatimuksesta todettava välittömästi annettavalla virtsa- tai sylkinäytteellä.

RTL:n 2 luvun 9 b §:n 3 momentin (19/2001) mukaan vangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta ja on syytä epäillä päihtymystilaa, voidaan ottaa verinäyte. Myös valvotoman tapaamisen, poistumis-, opinto- ja siviilityöluvan sekä laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen osallistumisen ehdoksi voidaan asettaa, että vangin on vaadittaessa annettava virtsa- tai sylkinäyte tai suoritettava puhalluskoe. Vangilta, joka antaa positiivisen näytteen, voidaan evätä tai peruuttaa opinto- tai siviilityölupa, anottu tai myönnetty poistumislupa, valvotoman tapaaminen tai lupa osallistua ulkopuoliseen tilaisuuteen. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle. Rikosseuraamusvirasto on antanut vangin päiheteettömyyden valvontaa, päihtymystilan toteamista ja päihdevalvonnan testejä koskevan ohjeen (1000/011/2001), jossa annetaan muun muassa hyväksyttäviä testimenetelmiä ja päihdevalvonnessa käytettäviä lomakkeita koskevia määräyksiä.

RTL:n 2 luvun 9 c §:n (137/2001) mukaan

rangaistuslaitoksessa voi olla osastoja vangeille, jotka sitoutuvat olemaan käyttämättä alkoholia ja muita huumausaineita sekä pyydettyä antamaan virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. Vanki, joka rikkoo sitoumuksensa, poistetaan osastolta. Tällaisella osastolla voidaan päiheteettömyyden valvomiseksi vaatia virtsa- tai sylkinäytteen antamista tai puhalluskokeen suorittamista ilman vankiin kohdistuvaa päiheteettömyysepäilyä. Rikosseuraamusviraston päätöksellä myös koko rangaistuslaitos voidaan määrätä toimimaan tällaisena yksikkönä. Vuoden 2000 alusta lukien kaikki avolaitokset ovat toimineet RTL:n 2: 9 c §:ssä tarkoitettuina päiheteettöminä yksikköinä.

Pääsy rangaistuslaitokseen. Nykyisin muun henkilön kuin vangin tarkastamista koskevat säännökset ovat RTL:n 2 luvun 9 a §:n 2 ja 3 momentissa, 2 luvun 9 e §:ssä ja vankeinhoitoasetuksen 50, 52 ja 53 §:ssä. Säännökset ovat erilaisia siitä riippuen, koskevatko ne vankia tapaamaan tullutta henkilöä vai jotakin muuta laitokseen saapuvaa henkilöä. Vain vankia tapaamaan tulleelle henkilölle voidaan tehdä henkilöntarkastus. Näiden säännösten lisäksi muun henkilön kuin vangin tarkastamisesta on olemassa varmuusostoja koskeva erityissäännös. RTL:n 3 luvun 2 e §:n mukaan varmuusosastolle kuljetaan metallinilmaimen kautta ja osastolle tulevat voidaan tarkastaa.

Vankeinhoitoasetuksen 50 §:n (700/1999) mukaan rangaistuslaitokseen ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa. Rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällyysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen laitoksessa säilytettäväksi laitoksen määräämällä tavalla. Rangaistuslaitoksen alueella liikkumisen ehdoksi voidaan asettaa, että henkilö todistaa henkilöllisyytensä. Alueella liikkumiselle voidaan asettaa muitakin ehtoja. Rangaistuslaitokseen ei saa päästää ketään, joka päihtymyksen tai muun syyn vuoksi saattaa vaarantaa laitoksen järjestystä.

RTL:n 2 luvun 9 e §:n (364/1999) mukaan rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa kulkeminen metallinilmaimen kautta. Rangaistuslaitoksessa tai sen alueella voidaan räjähdysaineiden ja päihdyttävien aineiden löytämiseksi tarkastaa siellä

olevia henkilöitä käyttäen tähän tarkoitukseen soveltuvia apuvälineitä tai koulutettua koiraa. Säännös koskee kaikkia rangaistuslaitoksen alueella liikkuvia tai sinne saapuvia henkilöitä.

Tapaamisten valvonta ja vierailijoiden tarkastaminen. Vangin tapaamista on tarpeen mukaan valvottava. Keskustelua saadaan kuunnella väärinkäytösten ehkäisemiseksi. RTL:n 2 luvun 9 a §:ssä (128/1995) säädetään, että lähiomaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa. Vankia tapaamaan tulleen vierailijan henkilöllisyys saadaan tarvittaessa tarkastaa. Jos vierailija ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään, tapaaminen voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai evätä, jos siihen on erityistä syytä.

RTL:n 2 luvun 9 a §:n mukaan vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii.

Vankeinhoitoasetuksen 53 §:n mukaan vierailijaan kohdistuvasta henkilöntarkastuksesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, laitoksen päivystävä virkamies, valvonnan esimiestehtävissä toimiva taikka muu laitoksen tai sen osaston valvonnasta työjärjestyksen perusteella vastuussa oleva virkamies. Henkilöntarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa, johon merkitään henkilöntarkastuksen kohteena oleva henkilö, peruste, aika ja paikka, henkilöntarkastuksen suorittaja ja todistaja sekä henkilöntarkastuksessa tehdyt havainnot. Henkilöntarkastus suoritetaan siihen varatussa erillisessä tilassa. Läsnä on oltava todistaja. Jos tarkastuksen suorittaminen edellyttää tarkastettavan riisuutumista tai kosketamista, tarkastuksen suorittajan ja todistajan on oltava samaa sukupuolta kuin tarkastettava.

Vierailija voi aina kieltäytyä henkilöntarkastuksesta. Jos vierailija kieltäytyy henki-

löntarkastuksesta, tapaaminen tulee ensisijassa järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa. Erityisistä syistä tapaaminen voidaan myös evätä. Erityisen valvotuissa olosuhteissa järjestetty tapaaminen tarkoittaa, että vangin ja vierailijan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita teknisiä esteitä. Erityisen valvottu tapaaminen voidaan järjestää myös siten, että vartija on koko ajan läsnä tapaamisessa. Vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei kuitenkaan saa evätä.

Tarkastamisesta koskevat tarkemmat säännökset on annettu oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksillä (08/011/99) ja (11/011/99).

Tapaamiskielto. Jos vierailijan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumeita, muita päihteitä tai luvattomia esineitä vankilaan, johtaja voi antaa vierailijalle olosuhteisiin nähden kohtuullisen, enintään kuuden kuukauden pituisen kiellon vierailua vankilassa. Tapaamiskielto voidaan tarvittaessa uusua. Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle taikka vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle eikä silloin, kun tapaaminen voidaan laitoksen järjestystä vaarantamatta järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa. (RTL:n 2 luvun 9 a § 4 momentti.)

Vankeinhoitoasetuksen 54 §:n mukaan päätös tapaamiskiellosta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksen tapaamiskiellosta tekee rangaistuslaitoksen johtaja. Päätöksessä on mainittava vierailijan nimi, kiellon peruste, kesto, kohteena oleva rangaistuslaitos sekä päätöksentekijä. Ennen tapaamiskiellon antamista vierailijaa on mahdollisuuksien mukaan kuultava.

Vankeinhoitoasetuksen 55 §:ssä säädetään tapaamiskieltoluettelosta. Rangaistuslaitoksessa pidetään luetteloa, johon merkitään tapaamiskiellon antamista koskevassa päätöksessä mainitut tiedot. Vankeinhoitoviranomainen ei saa ilmaista tapaamiskieltoluettelossa olevia tietoja ulkopuoliselle. Tämä ei kuitenkaan estä luettelossa olevien tietojen antamista toiselle rangaistuslaitokselle, joka tarvitsee näitä tietoja tapaamisten valvomista tai muutoin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä varten. Tietoja voidaan antaa myös poliisiviranomaiselle, jos se on tarpeen

rikoksen selvittämiseksi.

Vankeinhoito-osasto on antanut tarkemmat ohjeet tapaamiskieltoluettelon ylläpitämisestä (21/011/95).

Kurinpito

Vankien kurinpitörangaistusjärjestelmä sai nykyisen muotonsa vuoden 1975 RTA-uudistuksessa. Uudistuksessa tavoitteena oli muuttaa kurinpitörangaistusjärjestelmä Yhdistyneiden Kansakuntien taloudellisen ja sosiaalisen neuvoston hyväksymiä vankeinhoiton vähimmäissääntöjä vastaavaksi. Vähimmäissääntöjen mukaan ruumiillisia, epäinhimillisiä ja ihmisarvoa alentavia rangaistuksia ei missään olosuhteissa tullut käyttää. Kovaa makuusijaa, vesileipärangaistusta, ravinnon vähentämistä ja sulkemista rangaistusselliin pidettiin ruumiillisen rangaistuksen luontoisina ja ihmisarvoa alentavina, minkä vuoksi näistä kurinpitörangaistuksista luovuttiin uudistuksen yhteydessä. Vankeinhoitoasetukseen (431/1975) lisättiin kurinpitörangaistusten mittaamista, menettelyä ja vangin kuulemistä koskevat säännökset. Nykyisiä kurinpitörangaistuksia ovat RTL:n 2 luvun 10 §:n mukaan *varoitus*, oikeuksien menettäminen tai vähentäminen (*oikeuksien menetys*), siirtäminen yksinäishuoneeseen (*yksinäisyys*) ja suoritettun ajan menetys vangille määrätyn yksinäisrangaistuksen ohessa. Näitä kurinpitörangaistuksia lievempänä keinona laissa mainitaan muistutus.

Rangaistuslaitoksen johtaja päättää kaikkien kurinpitörangaistusten käytöstä RTL:n 2 luvun 10 a §:n (580/2001) mukaan. Yksinäisyyttä johtaja voi määrätä enintään 20 vuorokautta. Jos vankia on yhtäjaksoisesti pidetty yksinäisyydessä kaksikymmentä vuorokautta, yksinäisyyserangaistusta ei ole pantava täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokauden kuluttua mainitun ajan päättymisestä. Suoritettun ajan menetysten yhteinen aika ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 päivää.

Oikeuksien menetys voi koskea osallistumista vapaa-ajan toimintaan, tavaran ostoa ja hallussapitoa laitoksessa sekä rahavarojen käyttöä. Näitä oikeuksia voidaan määrätä menetettäväksi tai vähennettäväksi erikseen tai yksinäisyyden ohessa. Yksinäisyyteen

voidaan liittää myös kirjaston käyttöä, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamista sekä askartelu- ja harrastustoimintaa koskevia rajoituksia. Oikeuksien menetyksen on etupäässä kohdistuttava niihin oikeuksiin, joiden väärinkäytön vuoksi kurinpitomenettelyyn on ryhdytty.

Vangille, joka on syyllistynyt kahteen tai useampaan järjestysrikkomukseen, määrätään niistä yhteinen rangaistus. Muu kurinpitörangaistus kuin varoitus voidaan määrätä ehdollisena vähintään yhden ja enintään kolmen kuukauden koeajaksi. Jollei vanki koeaikana tee uutta järjestysrikkomusta, rangaistus raukeaa. Jos koeaikana tehdystä järjestysrikkomuksesta määrätään kurinpitörangaistus, on samalla päätettävä, pannaanko aikaisempi kurinpitörangaistus täytäntöön.

Suljettujen laitosten ja avolaitosten kurinpitäjärjestelmä on yhtenäistetty elokuun ensimmäisestä päivästä 2001 lukien (580/2001, HE 13/2001 vp). Avolaitoksissa olevia vankkeja koskevat järjestysrikkomussäännökset ovat RTL:n 4 luvun 7 §:ssä. Pykälän mukaan avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan ja rangaistuslaitoksen johtaja voi määrätä avolaitoksessa olevalle määrätä 2 luvun 10 §:n mukaisen kurinpitörangaistuksen. RTL:n 4 luvun 7 §:n 2 momentin kurinpitörangaistus voidaan määrätä vaikka rikkomuksen seurauksena ei ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan.

Kurinpitokäytäntö. Kurinpitörangaistuksia on viime vuosina määrätty noin 1000 vuosittain. Kurinpitörangaistusten määrä on 1990-luvun alkuvuosista laskenut varsin paljon. Lasku on etupäässä johtunut poistumisluparangaistusten lukumäärän vähentymisestä. Vuonna 2003 kurinpitörangaistuksia määrättiin yhteensä 986. Rikos siirrettiin poliisin tutkittavaksi 314 tapauksessa.

Yleisin kurinpitörangaistuksista on yksinäisyys. Vuonna 2003 ehdoton yksinäisyysrangaistus määrättiin 658 kertaa. Käytännössä yksinäisyysrangaistukset ovat tyypillisimmin 3–5 vuorokauden mittaisia. Vuonna 2003 määrättiin 32 yksinäisyysrangaistusta yli seitsemäksi vuorokaudeksi. Samana

vuonna suoritettujen ajan menetystä määrättiin 61 tapauksessa, joista 23 yli seitsemäksi vuorokaudeksi. Vuonna 2000 suoritettujen ajan menetystä määrättiin 10 kertaa, ja vuonna 2001 tapauksia oli 43. Lukumäärien nousu johtuu edellä mainitusta avolaitosten ja suljettujen laitosten kurinpitajärjestelmien yhtenäistämisestä, joka toi myös avolaitoksissa määrätty kurinpitorangaistukset yhteisen tilastoinnin piiriin.

Oikeuksien menetys seuraamusmuotona on käytännössä jäänyt lähes kuolleeksi kirjameksi: vuonna 2003 tällainen kurinpitorangaistus määrättiin vain kaksi kertaa. Kurinpitorangaistukseen johtaneet yleisimmät rikkomukset ovat päihderikkomukset (390) ja lupaehtojen rikkomukset (245). Poliisin suorittamaan esitutkintaan siirretyistä rikkomuksista (yhteensä 314) suurimmat rikkomusryhmät olivat päihteiden hallussapito (132), muihin kohdistuva väkivalta (79) ja karkaaminen tai sen yritys (22). Vuonna 2003 määrättiin avolaitosmääräys peruutetuksi avolaitosrikkeen vuoksi 328 tapauksessa. Valtaosa rikkeistä oli lupaehtojen rikkomisia (132) ja päihteisiin liittyviä rikkomuksia (102).

Kurinpitorangaistusten määräämiskäytäntöä eri rangaistuslaitosten välillä on vaikea vertailla pelkkien tilastojen valossa. Tämä johtuu muun muassa laitosten erilaisesta luonteesta, koosta, vankimäärästä ja avoimuudesta. Vertailua vaikeuttaa lisäksi se, että joidenkin vankiloiden alaisuudessa toimii avolaitos tai avolaitosyksikkö. Joitakin selviä eroja voidaan kuitenkin havaita. Suurimmat erot näkyvät poistumislupa- ja osallistumisvelvollisuusrikkomusten seuraamusten määräämisessä. Vain muutamassa vankilassa määrättiin kurinpitorangaistuksia törkeästä poistumislupaehtojen rikkomisesta. Muissa vankiloissa luparikkomus johtaa yleensä seuraavan poistumisluvan siirtymiseen (karenssiaika) eteenpäin. Työstä kieltäytymisestä rankaiseminen on myös poikkeuksellista. Ankarimman kurinpitorangaistuksen, suoritettujen ajan menetyksen, määräämisessä voidaan havaita selviä eroja. Tämän seuraamuksen käyttö on keskittynyt muutamaankin vankiloihin.

Turvaamistoimenpiteet

Kahlehtiminen. RTL:n 2 luvun 11 §:ssä

(612/1974) säädellään tilanteista, joissa vanki voidaan kahlehtia. Vankia ei saa kahlehtia, ellei se ole tarpeen karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana tai sellaisen väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, jota ei ole saatu estettyksi muilla keinoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin itsensä tai muiden henkilöiden turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle. Väkivaltaisuuden hillitsemiseksi vanki voidaan kahlehtimisen sijasta sijoittaa turvaamistoimenpiteenä tarkoituksenmukaisesti järjestettyyn yksinäishuoneeseen.

Säännös lisättiin lakiin vuoden 1975 RTA-uudistuksen yhteydessä, jolloin kahlehtimista koskevat säännökset uudistettiin vastaamaan Yhdistyneiden Kansakuntien taloudellisen ja sosiaalisen neuvoston hyväksymiä (ECOSOC) vankeinhoidon vähimmäissääntöjä. Mahdollisuus sijoittaa vanki kahlehtimisen sijasta yksinäishuoneeseen lisättiin lakiin vasta lakivaliokunnan käsittelyssä.

Kahlehtimista ei ole jatkettava kauemmin kuin on välttämätöntä. Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, kahleet on poistettava.

Kahlehtimisesta ja yksinäishuoneeseen sijoittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja sekä kahlehtimisesta laitoksen ulkopuolella se virkamies, jonka asiana vangin valvonta on.

Milloin kahlehtiminen tai yksinäishuoneeseen sijoittaminen on tarpeen väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Mainituista toimenpiteistä on RTL:n 2 luvun 11 §:n mukaan viipymättä ilmoitettava rangaistuslaitoksen johtajalle. Kahlehtiminen ja yksinäishuoneeseen sijoittaminen sekä niiden syy on merkitävä kurinpitopäiväkirjaan.

Kahlehtimisen tarvetta on harkittava erikseen jokaisessa yksittäistapauksessa. Raskaampaa kahlehtimistapaa kuin tilanne välttämättä edellyttää ei saa käyttää.

Vangin eristäminen. RTL:n 2 luvun 9 d §:n (364/1999) mukaan vanki saadaan eristää muista vangeista, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hänellä rangaistuslaitoksessa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä tai muita luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Vanki saadaan pitää eristettynä, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai

esineet ovat poistuneet hänen elimistöstään tai kunnes eristämiseen ei enää muuten ole aiheutta. Eristäminen ei kuitenkaan saa kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta. Jos eristämisestä aiheutuu vaaraa vangin terveydelle, eristäminen on keskeytettävä. Lääkärin tulee mahdollisimman pian tutkia, voiko vangin eristämisestä aiheutua vaaraa tämän terveydelle. Eristetyn terveydentilaa on muutoki n tarkoin seurattava.

Vankeinhoitoasetuksen 7 b §:n (700/1999) mukaan eristämistä koskeva päätös on tehtävä kirjallisesti. Vangille on ilmoitettava eristämisen peruste. Vankia ja hänen terveydentilaansa on seurattava eristämisaikana kameravalvonnalla tai muulla tavoin. Tarkemmat määräykset vangin eristämisestä on annettu vankeinhoito-osaston määräyksellä (6/011/99).

Erillään pitäminen. Vanki saa viettää vapaa-aikansa yhdessä muiden vankien kanssa, jollei johtaja järjestyksen säilymisen tai muun asetuksessa säädettyä syytä takia päättää toisin. Vangille, joka tahtoo viettää vapaa-aikansa yksin, on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus siihen.

Vanki saadaan kuitenkin RTL:n 3 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä: 1) sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa toisen henkeä ja terveyttä; 2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyriyksen estämiseksi; 3) vangin huumausaineriikoksen jatkamisen estämiseksi; tai 4) vangin muun vastaavan, vankilan järjestyksestä vakavasti vaarantavan menettelyn estämiseksi, jollei edellä tarkoitettuja tekoja voida estää muulla tavalla.

Vangin erillään pitämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Vangin erillään pitämisestä päätettäessä ja tällaisen päätöksen toimeenpanoa valvottaessa johtajan tulee toimia yhteistyössä vankilan lääkärin kanssa. Erillään pitämistä ei saa jatkaa kauemmin kuin se toimenpiteen tarkoitukseen nähden on välttämätöntä. Erilleen sijoitetulle vangille muutoin kuuluvia oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä hänen erilleen sijoittamisestaan välttämättä aiheutuu. Erillään pitämisen välttämättömyys on otettava uudelleen harkittavaksi väliajoin, joiden pituus saa olla enintään kuukausi.

Säännös mahdollistaa vangin pitämisen muista vangeista erillään ympäri vuorokauden. Erillään pitämisestä on annettu oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys (4/011/1994). Määräyksen mukaan erillään pitäminen on turvaamistoimenpide, johon voidaan ryhtyä vain, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen ja muiden vankien turvallisuuden takaamiseksi. Turvaamistoimenpidettä voidaan käyttää vain silloin, kun käytettävissä ei ole muita keinoja. Toimenpiteen käyttämistä nuoriin rikoksentekijöihin ja ensikertaisiin vankeihin on erityisesti pyrittävä välttämään. Määräyksen mukaan erillään pidetty on sijoitettava ensisijaisesti muualle kuin varsinaiselle eristysosastolle. Määräyksessä on annettu yksityiskohtaiset ohjeet erillään pitämisen toimeenpanon valvonnasta, päätöksentekomenettelystä ja kirjaamisesta.

Käytännössä vangin erillään pitäminen on nykyään hyvin harvinaista: kesäkuun 1 päivänä 2004 vain neljää vankia pidettiin erillään RTL:n 3 luvun 9 §:n 2 momentin nojalla.

Muutoksenhaku

Lainsäädäntö. Vangin valitusoikeudesta säädetään RTL:n 7 luvun 1 §:ssä (580/2001, HE 13/2001 vp). Vangilla on oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla vangille on määrätty kurinpitorangaistus. Vanki voi myös hakea muutosta, jos ehdonalaista vapauttamista lykätään 2 luvun 13 §:n 1 momentissa säädetystä kahdesta kolmanneksesta tai puolesta suoritettua vankeusrangaistusta, taikka, jos vanki on määrätty suorittamaan rangaistustaan nuorisovankilassa, 5 luvun 9 §:ssä säädetystä yhdestä kolmanneksesta suoritettua rangaistusta.

Muutosta haetaan RTL:n 7 luvun 2 §:n (580/2001) mukaan valittamalla käräjäoikeuteen. Toimivaltainen tuomioistuim on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella päätös on tehty. Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestykselliseen telopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvitykseen, käsittelyssä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin

nähdn soveliaaksi.

Valitusta käsitellessään käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään. RTL:n 7 luvun 2 §:n 3 momentin (271/2002) mukaan käräjäoikeus voi mainitussa laissa tarkoitettuja asioita käsitellessään myöntää oikeusapua niin kuin oikeusapulaissa (257/2002) säädetään. Kirjallista selvitystä taloudellisista oloista ei kuitenkaan tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää.

Valituksen tekemisestä säädetään RTL:n 7 luvun 3 §:ssä. Valitus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle. Johtajan on viipymättä toimitettava valituskirjelmä käräjäoikeuden kansliaan sekä liitettävä siihen jäljennökset kertyneestä asiakirja-aineistosta ja oma selvityksensä. Kun Rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa Rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja käräjäoikeudelle toimitettaessa on ilmoitettava, milloin valituskirjelmä on saapunut. Valitus tulee vireille käräjäoikeudessa silloin, kun edellä tarkoitetut asiakirjat saapuvat tuomioistuimen kansliaan. Tuomioistuimen on viivytyksettä annettava valittajalle ja päätöksen tekijälle tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä valittajan poissaolon seurauksista. Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

Valitukselle voidaan asettaa uusi määräaika RTL:n 7 luvun 4 §:n mukaisesti. Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, käräjäoikeus asettaa hakemukselta uuden määräajan valituksen tekemistä varten. Uutta määräaikaa on pyydetävä käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä rangaistuslaitoksen johtajalle. Hakemukseen on liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä. Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän uudessa määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä

puhevaltaansa.

RTL:n 7 luvun 5 §:ssä säädetään, että valitus ei keskeytä valituksen kohteena olevan päätöksen täytäntöönpanoa, ellei tuomioistuimella toisin määrää.

Kun tehdään päätös, josta vangilla on RTL:n 7 luvun 1 §:n mukaan valitusoikeus, vangille on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakutuomioistuimella ja määräpäivä valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava. Rangaistuslaitoksen johtajan tulee myös huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi osallistua valituksen käsittelyyn tuomioistuimessa.

Pääkäsittelystä käräjäoikeudessa säädetään RTL:n 7 luvun 7 §:ssä. Päätöksen tekijän tai häntä edustavan virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudessa valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijällä on oikeus olla läsnä käräjäoikeudessa. Valitus voidaan käsitellä valituksen tekijän poissaolosta huolimatta, jollei käräjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeellisena. Käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä. Asian käsittelystä on muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään.

Muutoksenhakukiellosta säädetään RTL:n 7 luvun 8 §:ssä. Sen mukaan käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

RTL:n 7 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen päätösten lisäksi vangilla on suoraan perustuslain 21 §:n nojalla valitusoikeus muista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan koskevista päätöksistä. Erityisten säännösten puuttuessa valitustie on hallintolainkäyttölinjan mukainen (PeVL 9/2001 vp).

Tuomioistuinkäytäntö. Vuonna 2003 vankiloissa määrättiin yhteensä 986 kurinpitorangastusta, joista RTL:n 7 luvussa säädetään valitusoikeus. Vangit valittivat kurinpitorangastuksistaan käräjäoikeuteen 27 tapauksessa.

Vuotta 2002 koskevan selvityksen mukaan alkuperäistä kurinpitopäätöstä ei käräjäoikeudessa yleensä muutettu. Muutoksenhaku johti muutokseen noin viidessä prosentissa valituksista.

Myös perustuslain 21 §:n mukaista muutoksenhakuoikeutta on käytetty. Muun muassa Helsingin ja Hämeenlinnan hallinto-oikeuden tekemät ratkaisut ovat sisältäneet merkittäviä oikeudellisia linjauksia. Helsingin hallinto-oikeus totesi, ettei oikeusministeriön määräyksellä voida rajoittaa vangin vaateesta koskevan lainkohdan soveltamisalaa. Hämeenlinnan hallinto-oikeus katsoi, että perustuslaissa tarkoitettua muutoksenhakuoikeutta ei ole vangin vankilasta toiseen siirtämistä, perhetapaamista ja poistumislupaa koskevasta päätöksestä. Sen sijaan avolaitospaikan peruuttamisesta on muutoksenhakuoikeus.

2.1.5. *Laki tutkintavankeudesta*

Vangitseminen. Tutkintavankeus on rikosprosessuaalinen pakkokeino, jota voidaan käyttää pakkokeinolaissa (450/1987) mainituin edellytyksin rikosprosessin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseen. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan vangita pakkokeinolain 1 luvun 8 §:ssä mainituilla edellytyksillä. Vangitsemisesta päättää se tuomioistuimien, joka on syyteasiassa toimivaltainen.

Vaatus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä. Vangitsemisvaatus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä. Pidätettyä koskeva vaatimus on pakkokeinolain 1 luvun 14 §:n mukaan otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Vangitsemisesta päättänyt tuomioistuin asettaa määräajan, jonka kuluessa syyte on nostettava. Jos määräaika syyteen nostamiselle asetetaan pidemmäksi kuin kahdeksi viikoksi, vangitsemisasiasta on käsiteltävä käräjäoikeudessa vähintään kahden viikon välein. Vangitsemisesta alkaa tutkintavankeus, joka kestää siihen asti, kunnes syyteasiassa annetaan lainvoimainen tuomio tai tutkintavanki vapautetaan. Tutkintavangin vapauttamisperusteista säädetään pakkokeinolain 1 luvun 24 §:ssä (646/2003).

Syylliseksi julistavan tuomion yhteydessä tapahtuvasta vangitsemisesta säädetään pakkokeinolain 1 luvun 26 §:ssä (213/1995).

Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan vangita tai pitää edelleen vangittuna, jos rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Jos tuomittu rangaistus on vähintään vuoden ja vähemmän kuin kaksi vuotta, tulee lisäedellytyksenä olla paonvaara tai rikollisen toiminnan jatkaminen. Alle vuoden vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan vangita, jos hänellä ei ole vakituista asuntoa Suomessa ja on olemassa paonvaara tai, jos hänet on tuomittu useista lyhyin väliajoin suoritetuista rikoksista ja vangitseminen on tarpeen vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamiseksi.

Vapautensa menettänyt henkilö säilyttää tutkintavangin asemansa alioikeuden syylliseksi langettavan tuomion jälkeenkin, kunnes alioikeuden päätös on saanut lainvoiman tai asia on muutoksenhakutuomioistuimessa ratkaistu. Jos tuomittu on vangittuna, rangaistusajan katsotaan alkavan RTL:n 2 luvun 2 §:n 3 momentin (578/1973) mukaan sinä päivänä, jona täytäntöönpanon perusteena oleva tuomio on julistettu tai annettu. Jos henkilö on muusta syystä rangaistuslaitoksessa, rangaistus alkaa sinä päivänä, kun tuomio tulee täytäntöönpanokelpoiseksi. Hovioikeuden tuomio on oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 22 §:n (472/1986) mukaan täytäntöönpanokelpoinen mahdollisesta valitusluvan hakemisesta huolimatta.

Kohtelua koskevat säännökset. Tutkintavangin kohtelua koskevat säännökset ovat monilta osin samanlaiset kuin vankeusrangaistusta suorittavan vangin, mutta joitakin eroja laeissa on. Perussäännös tutkintavankien kohtelusta on tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:ssä, jonka mukaan tutkintavangin vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus, laitoksessa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät. Kun tutkintavankeja kuljetetaan laitoksen ulkopuolella on vältettävä herättämästä tarpeetonta huomiota.

Nykyisessä laissa ei ole ehdotonta velvollisuutta pitää tutkintavankeja erillään rangaistusta suorittavista vangeista. Tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 1 momentin (455/1987) mukaan tutkintavangit on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yksinäishuoneissa eikä heitä saa ilman suostumustaan sijoittaa muun kuin toisen tutkintavangin kans-

sa. Lisäksi lain 16 §:n mukaan tutkintavankina oleva nuori rikoksentekijä on, jos se katsotaan tarpeelliseksi, mahdollisuuksien mukaan pidettävä erillään muista vangeista. Tutkintavankia ei myöskään saa sijoittaa toisen vangin kanssa, jos siitä voi aiheutua vaaraa säilytysvarmuudelle, vankilan järjestykselle tai rikoksen selvittämiseksi. Lain 6 §:n 2 momentin (365/1999) mukaan tutkintavanki saa osallistua hartaushetkiin ja muihin tilaisuuksiin samoin kuin vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, jollei vangitsemisen tarkoitus tai laitoksen järjestys siitä vaarannu. Tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä.

Tutkintavanki ei ole velvollinen tekemään työtä eikä osallistumaan laitoksessa järjestettyihin toimintoihin, mutta hänelle on varattava mahdollisuuksien mukaan siihen tilaisuus, jos hän sitä haluaa. Rikosseuraamusviraston ohjeen (2/011/2004) mukaan ilman käyttövaroja olevalle tutkintavangille, jolle ei ole voitu osoittaa työtä tai muuta toimintaa, voidaan johtajan päätöksellä maksaa tutkintavangin käyttörahaa 1,68 euroa laitoksessaolopäivältä.

Tutkintavangille voidaan antaa oikeus tehdä omaa työtä. Koska tutkintavanki ei ole osallistumisvelvollinen, hänelle ei myöskään voida antaa lupaa siviilityöhön, opintoihin tai muuhun sijoituksen rangaistuslaitoksen ulkopuolella. Tutkintavangille voidaan myöntää poistumislupa ainoastaan vartioituna. Poistumislupa voidaan antaa sairaana olevan läheisen tapaamista tai hautajaisiin osallistumista varten tai muusta erittäin tärkeästä syystä.

Tutkintavangin tapaamista, puhelimen käyttöä ja kirjeenvaihtoa koskevat säännökset eroavat jossakin määrin vankeusvankeja koskevista säännöksistä. Tutkintavangille on nykyisin annettu laajempi oikeus puhelimen käyttöön kuin vankeusvangeille, joille puhelimen käyttö on luvanvaraista. Tutkintavankiudesta annetun lain 12 ja 13 a §:n (455/1987) mukaan tutkintavanki saa olla puhelimitse yhteydessä laitoksen ulkopuolelle sellaisten tärkeiden asioiden hoitamiseksi, joita ei voida toimittaa kirjeitse tai tapaamisella. Tutkintavangin on myös mahdollisuuksien

mukaan annettava pitää puhelimitse yhteyttä oikeudenkäyntiavustajaansa. Puhelu saadaan kieltää tai keskeyttää, jos se voi vaarantaa säilytysvarmuutta, laitoksen järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välistä kirjeenvaihtoa saadaan tarkastaa ja heidän välitään neuvottelua saadaan kuunnella, jos on aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Tutkintavankiudesta annetussa laissa avustajan käsitettä ei ole rajattu asianajajaan ja yleiseen oikeusavustajaan kuten rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa. Tutkintavangin tapaamista koskee erityissäännös, jonka mukaan esitutkinnan ollessa kesken voidaan kieltää muun kuin läheisen tapaaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen.

Tutkintavangilla on oikeus käyttää omia vaatteitaan. Tutkintavangilla on myös oikeus hankkia ravintoa laitoksen ulkopuolelta, jollei laitoksen järjestys siitä vaarannu. Tutkintavangilla on lisäksi lain 14 §:n mukaan oikeus, jollei vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu, ottaa vastaan ja omalla kustannuksellaan hankkia laitoksen ulkopuolelta kohtuullisessa määrin kirjallisuutta ja lehtiä, seurata mahdollisuuksien mukaan radio- ja televisio-ohjelmia sekä rangaistuslaitoksen johtajan luvalla hankkia laitoksen ulkopuolelta askartelussa ja harrastustoiminnassa tarvittavia välineitä.

Tutkintavankia ei voida kurinpidollisesti rangaista. Heitä koskevat kurinpitosäännökset, joita olivat vesi- ja leipä-rangaistus ja kova makuusija, poistettiin laista vuonna 1974 toteutetun uudistuksen yhteydessä. Hallituksen esityksessä katsottiin, että tutkintavankien rikokset voidaan käsitellä tuomioistuimessa ja järjestyshäiriöiden sattuessa voidaan käyttää muita keinoja, esimerkiksi tutkintavangin sijoittamista erilleen, minkä vuoksi erillisiä kurinpitosäännöksiä ei tarvita. Lain 17 §:n mukaan tutkintavankeja koskevat säännökset on pidettävä tutkintavankien nähtävillä. Jos tutkintavanki samalla suorittaa vankeusrangaistusta, häneen sovelletaan poistumislupaa, vapaa-ajan viettoa, tapaamisia ja laitoksen ulkopuolelle tapahtuvaa yhteydenpitoa koskevia tutkintavankeja koskevia säännöksiä sekä tutkintavankiudesta annetun lain 17 §:ää. Muilta osin tällaiseen

vankiin sovelletaan vankeusrangaistusta suoritettavaa vankia koskevia säännöksiä.

Tutkintavankeudesta annettua lakia noudatetaan lain 19 §:n mukaan soveltuvin osin myös pidätettyjen käsittelyssä. Lisäksi lakia noudatetaan soveltuvin osin muun lain nojalla vapautensa menettäneisiin ottaen kuitenkin huomioon vapauden menetyksen syy. Tutkintavankeudesta annettua lakia täydentää asetus tutkintavankeudesta (701/1999).

Tutkintavangin sijoittaminen

Tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n (455/1987) mukaan rikoksesta vangittu on heti vietävä yleiseen vankilaan tai oikeusministeriön tutkintavankien säilyttämistä varten hyväksymään laitokseen. Vangitsemisesta päättänyt tuomioistuim voi kuitenkin määrätä hänet pidettäväksi muussa pitempiaikaista säilytystä varten sopivassa paikassa enintään siihen asti, kunnes syyte otetaan tuomioistuimessa käsiteltäväksi, jos se on rikoksen selvittämiseksi välttämätöntä. Sen jälkeen kun syyte on ollut esillä tuomioistuimessa, vangittu voidaan vain oikeusministeriön luvalla säilyttää muualla kuin yleisessä vankilassa tai edellä mainitussa oikeusministeriön

hyväksymässä laitoksessa.

Tutkintavangeille varattuja tiloja on nykyisin yhdeksässä rangaistuslaitoksessa. Naisille varattuja paikkoja on viidessä rangaistuslaitoksessa. Tiloja, jotka oikeusministeriö on hyväksynyt tutkintavankien säilyttämiseen, on nykyisin yhteensä 85 poliisitutkintavankilassa (oikeusministeriön 6 päivänä heinäkuuta 1998 antama päätös, 6/413/98). Tutkintavangin sijoittamisesta päättää poliisin esityksestä tuomioistuin. Käytännössä tutkintavankia ei sijoiteta muihin kuin oikeusministeriön hyväksymiin poliisilaitoksiin.

Tutkintavankien määrä

Koska tutkintavankia säilytetään tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n nojalla sekä poliisin säilytystiloissa että rangaistuslaitoksissa, tutkintavankien määrästä ja tutkintavankeuden kestosta ei Suomessa ole yhtenäisiä tilastoja. Poliisi pitää erillistä tilastoa poliisin säilyttämistä ja Vankeinhoitolaitos erillistä tilastoa rangaistuslaitoksissa olevista tutkintavangeista. Tutkintavankien määrä on noussut viime vuosina sekä poliisin että Vankeinhoitolaitoksen pitämissä tilastoissa.

Taulukko 6. Poliisin säilyttämät tutkintavangit (vangitut henkilöt) yhteensä.

Vuosi	Tutkintavankien määrä
1996	1 991
1997	2 107
1998	2 147
1999	2 245
2000	2 460
2001	2 544
2002	2 587
2003	2 639

Suurin osa poliisin tiloissa toimeenpannui-
ta tutkintavankeuksista kestää alle kaksi
viikkoa. Vuonna 2000 tutkintavankeuksista
yhteensä 964 eli 39 prosenttia kesti alle vii-
kon, 1 609 (65 prosenttia) alle kaksi viikkoa,
1 960 (80 prosenttia) alle kolme viikkoa ja 2
152 (88 prosenttia) alle neljä viikkoa. Vain
86 tapauksessa tutkintavankeus kesti pitem-
pään kuin kahdeksan viikkoa.

Rangaistuslaitoksissa olevien tutkintavan-
kien määrä ja heidän osuutensa vankiluvusta
on noussut huomattavasti vuodesta 1994 läh-
tien. Vuonna 1993 tutkintavankien määrä oli
alimmillaan eli 248, mikä on noin 7 prosent-
tia kaikista rangaistuslaitoksissa olevista.
Nykyään noin 15 prosenttia vangeista on tut-
kintavankeja.

Taulukko 7. Tutkintavankeja keskimäärin rangaistuslaitoksissa ja heidän osuutensa (%) kaik-
kien vankien keskimääräisestä määrästä vuosina 1984—2003.

Vuosi	Tutkintavankeja	Kaikki vangit	Osuus kaikista vangeista (%)
1984	536	4 524	11,8
1985	500	4 411	11,3
1986	510	4 219	12,1
1987	468	4 175	11,2
1988	421	3 972	10,6
1989	350	3 389	10,3
1990	372	3 441	10,8
1991	293	3 467	8,5
1992	263	3 511	7,5
1993	248	3 321	7,2
1994	259	3 275	7,9
1995	289	3 248	8,9
1996	300	3 197	9,4
1997	295	2 974	9,9
1998	292	2 809	10,4
1999	354	2 743	12,9
2000	376	2 855	13,2
2001	457	3 135	14,6
2002	478	3 434	13,9
2003	492	3 578	13,8

Viime vuosina Vankeinhoitolaitoksen van-
kilukuilmoituksissa on tilastoitu tilastointi-
päivänä poliisin tiloissa olevat tutkintavangit.
Tilastossa on nähtävissä tutkintavankien
määrän huomattava lisääntyminen viime
vuosina. Vuonna 2003 heidän määränsä näyt-

tää vakiintuneen noin 600:aan. Tutkintavan-
kien määrän lisääntymiseen ovat vaikuttaneet
sekä vankeuteen tulneiden tutkintavankien
määrän kasvu että tutkintavankeusaikojen pi-
teneminen.

Taulukko 8. Tutkintavankeja 1 päivänä tammikuuta 1996—2004 rangaistuslaitoksissa ja poliisin tiloissa.

Vuosi	Rangaistuslaitoksissa	Poliisin tiloissa	Yhteensä
1996	303	43	346
1997	317	49	366
1998	260	78	338
1999	312	82	394
2000	340	91	431
2001	392	105	497
2002	487	86	573
2003	475	93	568
2004	450	61	511

Tutkintavankien määrän lisääntymisen on arvioitu johtuvan rikosprosessiuudistuksesta ja laajojen, vaikeasti selvitettävissä olevien huumerekosten lisääntymisestä. Myös käsitteilyaikojen pidentyminen muutoksenhakutuo- mioistuimessa on lisännyt tutkintavankien määrää.

Vuonna 2002 tutkintavangeiksi vankiloihin tuli 1 843 vankia, 43 vankia vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Tutkintavankeuden kestosta ei ole saatavilla kattavia tilastoja, koska poliisilla ja vankeinhoitoviranomaisilla on omat, erilliset tilastonsa. Vankeinhoitolaitoksessa pidettävän tilaston mukaan rangaistuslaitoksessa toimeenpantujen tutkintavankeuksien keskimääräinen pituus on viime vuosina noussut. Tutkintavankeus kesti vuonna 1995 keskimäärin 2,2 kuukautta, mutta vuonna 2001 jo 2,9 kuukautta ja vuonna 2002 peräti 3,1 kuukautta. Luku ei kuitenkaan kerro tutkintavankeuden koko pituutta, koska se ei sisällä poliisivankilassa vietettyä aikaa. Tämä luku on vain viitteellinen myös siksi, että se lasketaan rangaistuslaitokseen saapuvien ja keskimääräisen tutkintavankeusluvun suhdelvusta.

Tutkintavankeusaikojen pituudesta muutoksenhakutuo- mioistuimen päätöstä odotettaessa ei ole saatavissa tarkkoja tilastoja. Osittain tämä johtuu siitä, että tutkintavankeus keskeytyy usein toisen vankeusrangaistuksen

tai sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi. Hämeenlinnan vankilassa tehdyn selvityksen mukaan vuonna 2000 vankeusvangeiksi muuttuneiden vankien keskimääräinen tutkintavankeuden pituus oli 7,5 kuukautta. Alioikeuden tuomion jälkeen keskimääräisen tutkintavankeuden pituus oli 7,2 kuukautta, enimmillään 1 vuosi ja 2 kuukautta.

Oikeusministeriö asetti huhtikuun 8 päivänä 2003 työryhmän selvittämään tutkintavankeuteen liittyviä ongelmia. Työryhmän tehtävänä oli työn ensimmäisessä vaiheessa selvittää tutkintavankien määrän kasvuun liittyviä syitä sekä mahdollisuuksia lisätä rikosprosessuaalisten pakkokeinojen, käytännössä matkustuskiellon, käyttöä. Tutkintavankeustyöryhmä luovutti mietintönsä (2004:5) 12 päivänä helmikuuta 2004. Työryhmä ei pitänyt mahdollisena vangitsemisen laajamittaista korvaamista matkustuskiellolla, mutta katsoi, että matkustuskiellon käyttöä voitaisiin tehostaa valvonnalla. Työryhmä piti matkustuskieltoa erityisen käyttökelpoisena nuorten rikoskierteen katkaisemisessa. Laissa säädettyjä matkustuskiellon edellytyksiä ei ole työryhmän käsityksen mukaan syytä väljentää.

2.2. Kansainväliset velvoitteet ja lainsäädäntö muissa pohjoismaissa

2.2.1. Kansainväliset sopimukset ja suositukset

Kansainväliset sopimukset. Sitovaa kansainvälistä sopimusta, joka koskisi yksinomaan vankeja tai tutkintavankeja, ei ole solmittu. Useisiin Suomen ratifioimiin ihmisoikeus sopimuksiin sisältyy kuitenkin artikloja, joilla on merkitystä vapautensa menettäneen kohtelua ja oikeuksia arvioitaessa. Vankien ja tutkintavankien kannalta tärkeitä sopimuksia ovat Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 1966 hyväksymä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 7—8/1976) sekä Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1990 (SopS 16—17/1990). Suomessa on voimassa myös Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1984 hyväksymä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai alentavan kohtelun vastainen yleissopimus (SopS 59—60/1989) ja Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämiseksi (SopS 16—17/1991). Alaikäisiä vankeja koskevia velvoittavia sopimusmääräyksiä sisältyy myös lapsen oikeuksien yleissopimukseen (SopS 59—60/1991), joka tuli voimaan Suomessa heinäkuussa vuonna 1991.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 7 artiklassa kielletään kidutus ja julma, epäinhimillinen ja halventava kohtelu. Yleissopimuksen 10 artiklan mukaan kaikkia vapautensa menettäneitä henkilöitä on kohdeltava inhimillisesti ja heidän synnynnäistä ihmisarvoaan kunnioittaen. Artiklan 3 kohdan mukaan vankeinhoitojärjestelmän on suotava vangeille kohtelu, jonka olennaisena tarkoituksena on heidän parantamisensa sekä heidän yhteiskunnallisen asemansa palauttaminen. Nuorisorikolliset on pidettävä erillään aikuisista ja heille on annettava heidän ikänsä ja oikeudellisen asemansa mukainen kohtelu.

Yleissopimuksen 10 artiklassa on ilmaistu kaksi tutkintavankien kohtelussa noudatetta-

vaa tärkeää periaatetta. Artiklan 2 a kohdan mukaan syytetyt henkilöt on poikkeuksellisia oloja lukuun ottamatta pidettävä erillään tuomitusta henkilöistä (erilläänpitämis- eli segregatiovelvoite) ja heidän kohtelussaan on otettava huomioon heidän asemansa tuomitsematta olevina henkilöinä (syyttömyysperiaate). Velvoitetta täydentää erityissäännös nuorista syytetyistä, jotka on pidettävä erillään aikuisista vangeista.

Suomi teki varauman yleissopimuksen 10 artiklan 2 b kohdan velvoitteeseen pitää nuoret syytetyt erillään aikuisista sekä 3 kohdan velvoitteeseen pitää nuorisorikolliset erillään aikuisista. Suomen varaumassa todettiin, että vaikka Suomessa nuoret vangit säännönmukaisesti ovat erillään aikuisista vangeista, ei ole tarkoituksenmukaista omaksua joustavampien menettelytapojen absoluuttista kieltä. Varaumat ovat vieläkin voimassa.

Yleissopimuksen 14 artikla sisältää yksityiskohtaisia määräyksiä rikossyytteen tuomioistuinkäsittelystä ja syytetylle kuuluvista vähimmäistakeista. Näillä vähimmäistakeilla on merkitystä etenkin tutkintavangille. Rikossyytteessä olevalla on oikeus yksityiskohdittain ja viipymättä hänen ymmärtämälleen kielellä saada tieto häntä vastaan nostetun syytteen luonteesta ja syystä. Syytetyllä on oikeus saada riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia valmistella puolustustaan, neuvotella itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan kanssa ja saada asiansa käsitellyksi ilman kohtuutonta viivytystä. Syytetyllä on oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä ja puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Jos syytetyllä ei ole oikeudenkäyntiavustajaa, hänen tulee saada tietää, että hänellä on oikeus tällaiseen. Jokaisessa asiassa, jossa oikeudenmukaisuuden etu sitä vaatii, syytetyllä on oikeus saada määräyksiä itselleen oikeudenkäyntiavustaja, minkä tulee tapahtua maksuttomasti siinä tapauksessa, että häneltä puuttuu varoja maksaa sitä. Syytetyllä on oikeus saada maksuttomasti tulkinapua, jos hän ei ymmärrä tai puhu tuomioistuimessa käytettyä kieltä. Syytetyllä on oikeus olla tulematta pakotetuksi todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyytensä.

Yleissopimuksen 9 artiklassa on ilmaistu henkilökohtaisen vapauden ja koskematto-

muuden suoja. Tutkintavankeja koskevan 9 artiklan 3 kohdan yleisenä sääntönä ei ole pidettävä, että oikeudenkäyntiä odottavat henkilöt pidetään tutkintavankeudessa. Myös muut yleissopimuksessa suojatut oikeudet kuten yksityiselämän suoja (17 artikla), ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus (18 artikla), sananvapaus (19 artikla), kokoontumisvapaus (21 artikla), yhdistymisvapaus (22 artikla) ja perhe-elämän suoja (23 artikla) kuuluvat vangeille ja tutkintavangeille samalla tavoin kuin muillekin henkilöille, jolle näitä oikeuksia ole yleissopimuksessa hyväksytyllä tavalla kansallisella lainsäädännöllä rajoitettu.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen tärkeimmät rikosoikeudelliseen vapaudenriistoon liittyvät artiklat ovat sopimuksen 3, 5 ja 6 artiklat. Ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet. Jos vapaudenriiston perusteet muuttuvat vapaudenriiston aikana, henkilölle on tiedotettava myös uusista perusteista. Ihmisoikeussopimuksen 6 artikla on sisällöltään varsin samanlainen kuin kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksien koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artikla, jota on käsitelty edellä. On selvää, että vangit ja tutkintavangit nauttivat myös ihmisoikeussopimuksen muissa artikloissa tarkoitettujen ihmisoikeuksien suojaa samalla tavalla kuin muutkin henkilöt.

Suomi on tehnyt ilmoitukset yksilövalitus-oikeuden hyväksymisestä molempiin yleissopimuksiin, joten vangit ja tutkintavangit voivat tehdä valituksia sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevalla yleissopimuksella perustetulle ihmisoikeustoimikunnalle että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 lisäpöytäkirjalla perustetulle ihmisoikeustuomioistuimelle. Ihmisoikeussopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot eivät saa millään tavoin estää tämän oikeuden tehokasta käyttöä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja sitä edeltänyt ihmisoikeustoimikunta eivät ole antaneet yhtään lan-

gettavaa päätöstä Suomelle vankia tai tutkintavankia koskevassa asiassa.

Sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 8 artiklassa että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklassa on ilmaistu pakkotyön kielto. Molemmissa sopimuksissa pakkotyön käsitteeseen ei kuitenkaan lueta laillisen, yleissopimuksen määräysten mukaisen vapaudenriiston yhteydessä eikä ehdonalaisessa vapaudessa tavanomaisesti määrättyä työtä.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan mukaan lapsen vapaudenriistoon ja vangitsemiseen tulee ryhtyä vasta viimeisenä keinona. Vapaudenriistossa tulee noudattaa lakia ja sen tulee olla mahdollisimman lyhytaikainen. Vapaudenriiston kohteeksi joutunut lasta on pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin, kun katsotaan lapsen edun mukaiseksi menetellä toisin. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierä-lukäynnein paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa. Sopimuksen 40 artikla sisältää määräykset esitutkinta- ja oikeudenkäyntimenettelystä ja vastaa sisällöltään kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklaa ja ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa.

Konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 49—50/1980) 36 artiklan mukaan vastaanottajavaltion viranomaisten tulee viipymättä ilmoittaa lähettäjävaltion konsuliedustustolle, jos sen toimipiirissä tämän valtion kansalainen pidätetään, toimitetaan vankilaan tai määrätään tutkintavankeuteen taikka hänen vapautensa muulla tavoin riistetään, jos hän ilmoittamista pyytää. Kaikki pidätetyn, vankilassa tai tutkintavankeudessa olevan taikka muulla tavoin vapautensa menettäneen henkilön konsuliedustustolle osoittamat lähetykset on toimitettava viipymättä edelleen. Mainittujen viranomaisten on viipymättä ilmoitettava asianomaiselle henkilölle hänen oikeuksistaan.

Yleissopimuksen 36 artiklan mukaan konsulivirkamiehellä on oikeus käydä tapaamassa vankilassa tai tutkintavankeudessa olevaa tai vapautensa muulla tavoin menettänyttä (lähettäjä)valtion kansalaista, keskustella ja käydä kirjeenvaihtoa hänen kanssaan sekä hankkia hänelle oikeusavustajia. Konsuliviranomaisten ei kuitenkaan tule ryhtyä toi-

menpiteisiin, jos vankilassa tai tutkintavankeudessa oleva sitä nimenomaisesti vastustaa. Yleissopimuksen 36 artiklan 2 kohdan mukaan oikeuksia käytettäessä on otettava huomioon vastaanottajavaltion lait ja määräykset, kuitenkin sillä edellytyksellä, että näiden lakien ja määräysten tulee sallia artiklan päämäärien täydellinen toteuttaminen.

Kansainväliset suositukset. Vapautensa menettäneen kohtelua koskevia kansainvälisiä suosituksia on useita. Niitä on valmisteltu sekä Yhdistyneiden Kansakuntien että Euroopan neuvoston piirissä. Merkittävimmät vankeja ja tutkintavankeja koskevat kansainväliset suositukset ovat Yhdistyneiden Kansakuntien talous- ja sosiaalineuvoston 31 päivänä heinäkuuta 1957 hyväksymät vankeinhoidon vähimmäissäännöt ja Euroopan neuvoston ministerikomitean 12 päivänä helmikuuta 1987 hyväksymät Euroopan vankilasäännöt (R(87)3). Vapautensa menettäneen kohtelun kannalta tärkeitä suosituksia ovat myös Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 14 päivänä joulukuuta 1990 hyväksymät vankien kohtelun peruseriaatteet (45/111), yleiskokouksen 9 päivänä joulukuuta 1988 hyväksymät vapautensa menettäneen suojelua koskevat peruseriaatteet (43/173) ja 29 päivänä marraskuuta 1985 hyväksymät nuorisorikosoikeuden vähimmäissäännöt (Beijingin säännöt).

Euroopan neuvostossa hyväksytyistä suosituksista tärkeimmät ovat pitkäaikaishankeja koskeva suositus (R (2003) 23), ehdonalaista vapautumista koskeva suositus (R 2003) 22), poistumislupia koskeva suositus (R (82) 16), vaarallisia vankeja koskeva suositus (R (82) 17), ulkomaalaisia vankeja koskeva suositus (R (84) 12), vankilan terveydenhuoltoa koskeva suositus (R (98) 7), vankilan opetusta koskeva suositus (R(89) 12) ja tutkintavankeja koskeva suositus (R (80) 11). Myös vankilan henkilökunnan asemasta (R(97) 12) ja koulutuksesta (R(66)26) on annettu suositukset.

Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöissä ja Euroopan neuvoston vankilasäännöissä on varsin yksityiskohtaiset säännöt vankiryhmiin jakamisesta, majoittamisesta, hygieniasta, vaatetuksesta, ravinnosta, liikunnasta, terveydenhuollosta, kurinpidosta ja rangaistuksista, vangeille tie-

dottamisesta, yhteyksistä ulkomaailmaan, omaisuudesta, siirroista, henkilökunnasta, tarkastuksista, vankien työstä ja koulutuksesta. Molempiin sääntöihin sisältyvät myös tutkintavankien kohtelua koskevat erityissäännöt.

Vähimmäissäännöissä vankeuden perimmäiseksi tarkoitukseksi ja oikeutukseksi on määritelty yhteiskunnan suojeleminen rikollisuutta vastaan. Tämä tavoite voidaan saavuttaa ainoastaan, jos vankeusaikaa käytetään mahdollisuuksien mukaan sen varmistamiseen, että rikoksentekijän palattua takaisin vapauteen hän ei ole ainoastaan halukas, vaan myös kykenevä elämään lainkuuliaista elämää ja elättämään itsensä (sääntö 58). Laitosjohdon tulisi yrittää minimoida kaikki sellaiset vankielämän ja vapauden väliset erot, joilla on taipumus heikentää vankien vastuuntuntoa ja heidän oman ihmisarvonsa kunnioitusta. Vankeus ja muut toimenpiteet, jotka katkaisevat rikoksentekijän yhteyden ulkomaailmaan, ovat vakavia koettelemuksia jo sen vuoksi, että niissä henkilöiltä viedään itsemääräämisoikeus riistämällä hänen vapautensa. Tämän vuoksi vankilajärjestelmä ei saa lisätä tilanteeseen liittyvää kärsimystä, paitsi milloin tämä johtuu perustellusta eristämisestä tai kurin säilyttämisestä (sääntö 60).

Euroopan neuvoston vankilasääntöjen mukaan vankeudessa olevien hoidossa on pyrittävä ylläpitämään vankien terveyttä ja itsekunnioitusta. Vangittujen vastuuntuntoa tulee kehittää heidän vankeustuomionsa pituuden puitteissa. Lisäksi heissä tulee rohkaista sellaisia asenteita ja taitoja, jotka auttavat heitä palaamaan yhteiskuntaan siten, että heillä on vapautumisensa jälkeen mahdollisuus elää lainkuuliaista elämää ja kyky elättää itsensä (64 artikla).

Vähimmäissääntöjen mukaan eri vankiryhmät tulee pitää laitoksissa tai vankilan eri osissa siten, että jako tapahtuu vankien sukupuolen, iän, rikosrekisterin laajuuden, vapaudenriiston laillisen syyn tai tarvittavan hoidon mukaisesti. Miehet ja naiset on mahdollisuuksien mukaan pidettävä erillisissä laitoksissa. Laitoksessa, johon otetaan sekä miehiä että naisia, naisten osaston on kuitenkin oltava täysin erillinen. Tutkintavangit on pidettävä erillään rangaistusvangeista, siviili-

oikeudelliset vangit on pidettävä erillään rikosoikeudellisista vangeista ja nuoret vangit erillään aikuisikäisistä vangeista (8 sääntö).

Vankien luokittelun tarkoitusta selventää 67 sääntö, jonka mukaan luokittelun päämääränä tulee olla erottaa muista vangeista ne, jotka voivat antaa muille vangeille huonoja vaikutteita sekä jakaa vangit ryhmiin siten, että heidän hoitonsa edistää heidän sosiaalista kuntoutumistaan. Sääntöjen mukaan eri vankiryhmien kohtelua varten pitäisi mahdollisuuksien mukaan olla tarjolla erillisiä laitoksia ja laitoksen osastoja.

Euroopan neuvoston vankilasäännöt (sääntö 11) sisältävät yksityiskohtaisempia määräyksiä kuin vankeinhoiton vähimmäissäännöt. Vankeja laitokseen sijoitettaessa tulee ottaa huomioon vankien oikeudellinen ja laillinen asema (tutkinta- ja rangaistusvanki; ensikertalainen ja rikoksenuusija; lyhyttä ja pitkää tuomiota suorittavat), hoidon vaatima erityiskohtelu, terveydellinen tila, sukupuoli ja ikä. Miehet ja naiset on periaatteessa pidettävä vangittuna erillisissä laitoksissa, vaikkakin he voivat osallistua yhteisiin toimintoihin. Nuoret vangit on pidettävä säilössä sellaisissa oloissa, jotka mahdollisuuksien mukaan suojaavat heitä huonoilta vaikutteilta ja ottavat huomioon heidän iälleen ominaiset erityispiirteet.

Vankilasääntöjen mukaan luokittelun tarkoituksena on erottaa toisistaan sellaiset vangit, joiden voidaan katsovan hyötyä erottelusta tai jotka saattavat vaikuttaa kielteisesti muihin vankeihin. Luokittelun tarkoituksena on myös helpottaa vankien hoitoa ja sosiaalista sopeutumista laitoksen hallinta ja turvamääräykset huomioon ottaen. Vankiryhmien sijoittelussa tulee niin pitkälle kuin mahdollista käyttää erillisiä laitoksia tai laitoksen osia (säännöt 12—13).

Nuorisorikosoikeuden vähimmäissääntöjen eli Beijingin sääntöjen mukaan (säännöt 13 ja 26) nuoret rikosentekijät on sijoitettava erilleen aikuisista vangeista joko erillisiin laitoksiin tai eri osastoille. Beijingin säännöissä ei ole täsmennetty, minkä ikäisiä pidetään nuorina rikosentekijöinä. Tämä määräytyy kuitenkin maan oikeusjärjestelmässä sen mukaan, kohdellaanko tietyn ikäisiä lainrikkajia eri tavoin kuin aikuisia.

Lähtökohtana molemmissa suosituksissa

on, että toimettomuus on yksi vankilan vahingollisimmista piirteistä. Vankilan päiväjärjestyksen tulisi vastata yhteiskunnassa yleensä noudatettavia käytäntöjä. Työtä koskevat artikkelit ovat hyvin samansisältöisiä.

Vähimmäissääntöjen mukaan vankilatyö ei saa tuottaa kärsimystä ja vangeilla tulee olla työntekovelvollisuus. Euroopan neuvoston vankilasääntöjen mukaan työn tulee olla myönteinen asia. Rangaistusvangit voidaan velvoittaa tekemään työtä, jonka sisältö määräytyy heidän fyysisestä ja henkisestä kunnostaan annetun lääkärinlausunnon sekä koulutustarpeiden mukaan. Vankityön tulee olla hyödyllistä ja vastata määrältään normaalia työpäivää. Työn pitää edistää vangin toimeentulomahdollisuuksia vapaudessa ja erityisesti nuorille ja oppimiskykyisille vangeille tulee antaa koulutusta ammattiin, josta heille on myöhemmin hyötyä. Laitoksen hallinnon ja kurinpidon asettamissa rajoissa vangin tulee saada valita, millaista työtä hän tekevät.

Vähimmäissäännöissä ja vankilasäännöissä korostetaan normaalisuuspäätteen mukaisesti työpaikan organisaation ja työmenetelmien vastaavuutta laitoksen ulkopuolisten olojen kanssa. Vankilateollisuuden voitontavoittelua ei tule asettaa vankien edun ja ammattikoulutuksen edelle. Molempien sääntöjen mukaan vankityötä voidaan järjestää joko Vankeinhoitolaitoksen omissa työpisteissä tai laitoksen sisällä tai ulkona yhteistyössä yksityisen työnantajan kanssa. Viimeksi mainitussa tapauksessa työstä tulee maksaa työtuloksen mukainen normaali palkka.

Vähimmäissäännöissä ja vankilasäännöissä edellytetään, että vankityössä noudatetaan normaaleja työturvallisuuden, työtapaturmien ja ammattisairauksien korvaamissäännöksiä. Molemmissa säännöissä edellytetään, että vankien työaika vahvistetaan lailla tai hallinnollisin säännöksin ottaen huomioon vapaita työntekijöitä koskevat säännökset. Työaikaan tulee sisältyä riittävästi aikaa koulutukselle ja muulle vankeinhoitoon ja sosiaaliseen kuntouttamiseen liittyvälle toiminnalle. Sääntöjen 76 artikkelit koskevat vankien palkkausta.

Vankien koulutusta koskevat vähimmäissääntöjen sääntö 77 ja vankilasääntöjen säännöt 77—81. Euroopan neuvoston vankilasääntöjen mukaan jokaisessa rangaistuslai-

toksessa tulee järjestää laaja koulutusohjelma, jotta kaikilla vangeilla olisi mahdollisuus toteuttaa ainakin joitakin henkilökohtaisia pyrkimyksiään. Koulutusohjelmien tavoitteena tulee olla vankien sosiaalisen sopeutumisen helpottaminen ja heidän asenteidensa ja itsekunnioituksensa kehittäminen (sääntö 77). Koulutuksella tulisi olla sama asema palkitsemisineen kuin työnteolla edellyttäen, että koulutus järjestetään normaalina työaikana ja hyväksytyn hoito-ohjelman osana (sääntö 78). Ulkomaalaisten ja nuorten koulutukseen kiinnitetään erityishuomiota. Vankilassa tulee myös järjestää tukiopetusta luku- ja kirjoitustaidottomille vangeille. Normaalisuusperiaatteen noudattamista koulutuksessa korostetaan molemmissa säännöissä. Euroopan neuvoston vankilasäännöissä vankien koulutuksen tulee niin pitkälle kuin käytännössä on mahdollista mukailla maan yleistä koulutusjärjestelmää ja tapahtua vankilan ulkopuolella olevissa oppilaitoksissa.

Kurinpitorangaistuksista on annettu suositukset vankeinhoidon vähimmäissäännöissä (säännöt 27—32) ja Euroopan neuvoston vankilasäännöissä (säännöt 33—38), jotka ovat lähes samansisältöiset. Laissa tai viranomaisten määräyksissä tulee määritellä käytäytyminen, josta kurinpitorangaistus voidaan määrätä, rangaistusten tyyppi ja pituus sekä viranomaisen, joka rangaistuksen voi määrätä ja mahdollisuus valittaa. Kurinpitorangaistukset tulee käsitellä ilman aiheutonta viivytystä. Vankia ei saa koskaan tuomita kahdesti samasta rikkomuksesta. Vangille on kerrottava, mihin rikokseen hänen väitetään syyllistyneen ja hänelle on annettava asianmukainen tilaisuus järjestää puolustustaan, tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan myös tulkin välityksellä. Sääntöjen mukaan eristämistä tai muuta rangaistusta, jolla saatetaan olla haitallinen vaikutus vangin ruumiilliseen tai henkiseen tilaan ei saa koskaan käyttää, ellei vankilalääkäri ole tutkimuksen jälkeen kirjallisesti vahvistanut, että vangin terveys kestää rangaistuksen. Vankilalääkäriin tulee päivittäin tarkkailla eristettyjä vankeja.

Sääntöjen mukaan erityisesti eristämisen käyttäminen kurinpitokeinona on nähtävä poikkeuksellisenä rangaistuksena. Myös Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea on katsonut lausunnossaan (20 (44) 92),

että pitkään jatkuva yksinäisyydessä pitäminen voidaan katsoa kidutukseksi. Sama periaate on vahvistettu vankien kohtelun peruseriaatteiden 7. artiklassa, jonka mukaan on pyrittävä poistamaan tai rajoittamaan yksinäisyysrangaistuksen käyttöä. Suoritetun ajan menettämisseuraamus tulisi määrätä ainoastaan vakavimmista rikkomuksista.

Tutkintavankeus. Kansainvälisissä sopimuksissa omaksutun syyttömyysolettaman mukaan tutkintavangin oikeusaseman ja kohtelun tulee poiketa vankeusrangaistusta suorittavan vangin kohtelusta. Syyttömyysolettaman sisältöä selventävät syytetylle turvatut vähimmäisoikeudet, joita ovat oikeus saada tieto syytteiden sisällöstä, oikeus saada riittävästi aikaa puolustuksen järjestämiseksi, oikeus puolustautua itse tai itse valitun oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, oikeus kuulla todistajia sekä oikeus saada maksutta tulkin apua, jos syytetty ei ymmärrä tuomioistuimessa käytettyä kieltä. Nämä vähimmäisoikeudet liittyvät enimmäkseen esitutkintaan ja rikosoikeudenkäynnin järjestämiseen ja ne on turvattu esitutkintalaissa (449/1987) ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997).

Syyttömyysolettamasta seuraa, että tutkintavankien kohtelussa ei tule käyttää enempää rajoituksia kuin rangaistusmenettelyn ja laitoksen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä. Periaate velvoittaa järjestämään tutkintavangille vapaammat säilytysolot kuin rangaistusvangilla. Tutkintavankien erityisasemasta aiheutuvat oikeudet kuten yksinäisessä asuminen, oikeus omien vaatteiden käyttöön, työnteon vapaaehtoisuus, itse valitun oikeusavustajan tapaaminen, läheisten tapaamismahdollisuus sekä lehtien ja muun kirjallisuuden hankkiminen on nykyisin varsin hyvin turvattu lainsäädännössä. Nykyisessä laissa ei ole säännöstä tutkintavankien pitämisestä erillään rangaistusta suorittavista vangeista. Tällaista erillään pitämistä ei käytännössä rangaistuslaitoksissa noudateta. Myöskään alle 18-vuotiaiden tutkintavankien erillään pitämisestä ei lakiin sisälly säännöstä.

Yhdistyneiden Kansakuntien vähimmäissäännöissä tutkintavankina pidetään henkilöä, joka on syytteen johdosta pidätetty tai vangittu ja jota pidetään säilössä poliisin

huostassa tai tutkintavankilassa, mutta jonka asiaa ei ole vielä käsitelty tuomioistuimessa ja jota ei ole vielä tuomittu (sääntö 84). Tutkintavangit on pidettävä erillään rangaistusvangeista (sääntö 8). Vankeja, joita ei ole tuomittu, tulee pitää syyttöminä ja kohdella sen mukaisesti.

Vähimmäissääntöjen mukaan tutkintavankiin on sovellettava erityisjärjestelmää siten, ettei yksilön vapautta turvaavia määräyksiä loukata, eikä tutkintavankia koskevalle oikeudenkäyntimenettelylle tuoteta haittaa. Säännöissä 85—93 selostetaan lähemmin erityisjärjestelmän piirteitä. Tutkintavangit on pidettävä erillään rangaistusvangeista ja nuoret tutkintavangit tulee pitää erillään aikuisikäisistä ja periaatteessa myös eri laitoksessa (sääntö 85). Tutkintavankien tulee saada nukkua omilla erillisissä huoneissaan. He saavat halutessaan hankkia omalla kustannuksellaan ruokaa laitoksen ulkopuolta vankilahallinnon, perheen tai ystävien välityksellä, jos se on laitoksessa noudatettavan järjestyksen puitteissa mahdollista (sääntö 87).

Tutkintavangin on sallittava pitää omia vaatteitaan, jos ne ovat asiallisia ja puhtaita (sääntö 88) sekä hankkia omalla kustannuksellaan kirjoja, sanomalehtiä, ajanvietetarpeita, jotka eivät haittaa oikeuskäsittelyä eivätkä laitoksen järjestystä ja turvallisuutta (sääntö 90). Tutkintavangin oman lääkärin ja hammaslääkärin on vangin kustannuksella sallittava käydä häntä tapaamassa, jos siihen on perusteltu syy (sääntö 91). Tutkintavangille pitää tarjota mahdollisuus osallistua työntekoon, mutta häneltä ei tule sitä edellyttää. Jos tutkintavanki tekee työtä hänelle on maksettava siitä palkkaa (sääntö 89).

Tutkintavangin tulee saada välittömästi ilmoittaa perheelleen säilöönnotosta ja hänelle tulee antaa mahdollisuudet yhteydenpitoon perheensä ja ystäviensä kanssa vain siinä määrin valvottuna kuin hänen asiansa oikeuskäsittely, laitoksen turvallisuus ja järjestys vaativat (sääntö 92). Puolustuksensa järjestämiseksi tutkintavangin on saatava anoa ilmaista oikeusavustajaa ja voida tavata avustajaansa puolustuksen valmistelua sekä luottamuksellisten ohjeiden antamista varten. Poliisi tai laitoksen henkilökunta saavat valvoa keskusteluja siten, ettei keskusteluja voida kuunnella.

Euroopan neuvoston vankilasäännöt sisältävät samanlaisia, vaikkakin joiltakin osin tarkempia suosituksia tutkintavankien kohtelusta ja oikeusturvasta kuin YK:n vähimmäissäännöt. Tutkintavangit on pidettävä erillään rangaistusvangeista, jolleivät he itse suostu yhteismajoituksiin tai hyödyllisiin yhteistoimintoihin (sääntö 11). Tutkintavankien kohtelussa ei tule käyttää enempää rajoituksia kuin rangaistusmenettelyn ja laitoksen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä (sääntö 91). Tutkintavangilla on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä laitoksen ulkopuolella. Näitä oikeuksia voidaan rajoittaa vain siinä määrin kuin oikeushallinto sekä laitoksen turvallisuus ja järjestys vaativat (sääntö 92).

Puolustuksensa järjestämiseksi ja valmistelunsa tutkintavangin tulee saada tavata valitsemaansa edustajaa tai ilmaista oikeusavustajaa. Erityisesti tutkintavangeille tulee antaa ilmaiset tulkin palvelukset, jotta hän voi pitää yhteyttä oikeushallintoon ja avustajaansa. Tutkintavangin ja oikeusavustajan välisiä keskustelua voidaan valvoa siten, ettei keskusteluja voida kuunnella (sääntö 93). Tutkintavankien tulee saada nukkua omilla erillisissä huoneissaan. Vankilasäännöissä on lisäksi säännöt omien vaatteiden käytöstä (sääntö 95), mahdollisuudesta työntekoon (sääntö 96), kirjallisuuden ja ajanvietetarpeiden hankkimisesta (sääntö 97) ja mahdollisuudesta lääkärin tai hammaslääkärin tapaamiseen (sääntö 98).

Ihmisoikeuksien valvontaelinten lausunnot. Eurooppalaisella kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämiseksi solmitulla yleissopimuksella perustettiin komitea, jonka tehtävänä on yleissopimuksen 1 artiklan mukaan käyntejä tekemällä tutkia vapaudenriiston kohteeksi joutuneiden henkilöiden kohtelua. Eurooppalainen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) on tehnyt Suomeen tarkastuskäynnit vuosina 1992, 1998 ja 2003. Komitea antoi tarkastusraporteissaan useita suosituksia vankeinhoidon ja tutkintavankeuden toimeenpanon kehittämiseksi Suomessa.

Komitea kiinnitti raporteissaan huomiota vankien työ- ja opiskelupaikkojen määrään ja suositteli, että Suomen viranomaiset ponnis-

televat voimakkaasti tarjotakseen vangeille enemmän työ- ja koulutusmahdollisuuksia. Komitea on raporteissaan kiinnittänyt huomiota vangille tehtävän yksilöllisen vankeusajan suunnitelman tarpeellisuuteen, joka auttaa vankeja suoriutumaan vankeusrangautuksesta ja valmistautumaan vapauteen. Erityisen tärkeänä komitea on pitänyt suunnitelman tekemistä pitkää rangaistusta suorittaville vangeille. Naisvankien sijoittamista komitea on tarkastellut lähinnä tasapuolisen kohtelun näkökulmasta. Komitea totesi että naisilla tulee olla samanlaiset mahdollisuudet erilaisiin asumis- hoito- ja sijoitusmuotoihin kuin miesvangeilla.

Selonteissaan CPT on arvostellut Suomen vankiloiden peruskorjaamattomia vankitiloja. Peruskorjattuja tiloja komitea on pitänyt korkeatasoisina. Komitea on arvostellut myös paljusellien käyttöä. Komitea on eri yhteyksissä ottanut kantaa myös turvallisuuskäytökohdista johtuvaan vankien asuttamiseen ja erilläänpitoon. Komitean käsityksen mukaan pitkään jatkuva yksinäisyys voi olla niin haitallista vangille, että se tietyissä olosuhteissa voidaan katsoa epäinhimilliseksi ja alentavaksi kohteluksi. CPT on pitänyt vankien hallinnollisesti tapahtuvaa erillään pitämistä sinänsä hyväksyttävänä, mutta vaatinut menettelyllisten oikeusturvakeiden noudattamista. Jos turvasyyt eivät estä, toimenpiteen tarkoitus on ilmoitettava vangille. Komitean mukaan vangin erillään pitämistä koskeva päätös täytyy ottaa uudelleen harkittavaksi vähintään kolmen kuukauden välein ja harkintaan tulee lisäksi liittää lääketieteellissosiaalinen lausunto.

Komitean käsityksen mukaan hankalien ja vaarallisten vankien erillään pitämisen olosuhteet usein muistuttavat yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanoa. Sellaisen vangin, jota pidetään erillään muista vangista, tulee saada pitää vastaavasti enemmän yhteyksiä henkilökuntaan. Vastaavasti henkilökunnan tulee olla erityiskoulutettua esimerkiksi kommunikointi- ja yhteistyökyvyiltään.

Suomessa vuonna 1992 käydessään CPT totesi raportissaan, että erilaisiin ryhmiin (nuorisovangit ja aikuiset vangit; vankeusvangit ja tutkintavangit) kuuluvien vankien sijoittaminen samoille asuinolosuhteille voi muodostaa hyvin suuren riskin vankien tur-

vallisuudelle ja hyvinvoinnille. CPT:n mukaan on epärealistista odottaa, että yksi ainoa laitos voi huolehtia kaikista niistä eri turvajärjestelyistä ja turvaolosuhteista, joita eri vankiryhmiä varten vaaditaan. Vuoden 1998 tarkastuskäyntiä koskevassa raportissaan komitea toisti tämän kantansa käsitellessään vankien keskinäisen väkivallan ongelmaa. CPT:n mukaan toinen käynti Suomeen osoitti selvästi, että Suomen vankilajärjestelmässä on syytä kokonaisuutena paneutua tiiviimmin vankien luokitteluun ja sijoittamiseen.

CPT oli huolissaan vankien välisestä väkivallasta Suomessa ja suositteli kattavan strategian luomista.

Terveystieteiden liittyen komitea suositteli vastatulleiden vankien tarkastuksen tehostamista, ensiaputaitoisen henkilökunnan määrän lisäämistä ja sitä, että psykiatrisen koulutuksen saanutta henkilökuntaa on ympärivuorokautisesti psykiatrisessa yksikössä.

Komitea suositteli molemmissa raporteissaan, että vangeille annettaisiin muutoksenhakuoikeus kaikista kurinpitovangistuksista.

CPT on tarkastuskäynneillään Suomessa kiinnittänyt huomiota tutkintavankien kohteluun. Poliisiasemilla komitea kiinnitti huomiota siihen, että tutkintavangit viettivät sellissään jopa 22–23 tuntia päivässä lukuun ottamatta puolen tunnin ulkoilua, kuulustelua ja suihkussa käyntiä ja vierailuja. Komitea korosti, että tutkintavankien tulee voida viettää kohtuullinen aika päivästä, vähintään 8 tuntia, sellinsä ulkopuolella vaihtelevassa ja mielekkäässä toiminnassa. CPT kiinnitti huomiota myös eräisiin tutkintavankien oikeusturvassa ilmenneisiin epäkohtiin. Näitä esiintyi vapaudenriiston kohteeksi joutuneen oikeuksista tiedottamisessa, oikeudessa ilmoittaa omaiselle tai kolmannelle osapuolelle vapaudenriistosta, oikeusavustajan käyttämismahdollisuuksissa kuulusteluvaiheessa ja oikeusavustajan vierailujen valvonnassa. Komitea kiinnitti huomiota myös siihen, että tutkintavankia usein säilytetään poliisin tiloissa pitkiä aikoja vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeenkin. Komitea piti suotavana, että kaikki vangitut henkilöt pidettäisiin Vankeinhoitolaitoksen tiloissa.

Komitea kiinnitti huomiota rangaistuslaskutuksissa noudatettuun vankien sijoittelukäytäntöön, jonka mukaan tutkintavangit ja van-

keusvangit sekä nuoret ja aikuiset oli sijoitettu samoihin tiloihin, usein jopa samoihin selkeihin. Komitean käsityksen mukaan tutkintavankilan päiväjärjestyksestä tulisi näkyä tutkintavankien ja vankeusvankien erilainen oikeudellinen asema ja heidän erilaiset tappeensa.

Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastaisella yleissopimuksella perustettu komitea on tehnyt suosituksia vankeinhoidon kehittämiseksi. Suomen 2. määräaikaisraportin käsittelyn yhteydessä komitea suositteli pakkolaitosjärjestelmän lakkauttamista ja vaarallisia rikoksen uusijoita koskevan lainsäädännön kumoamista. Suomen 3. määräaikaisraportin käsittelyn yhteydessä komitea suositteli, että tutkintavankeudesta annettua lakia muutettaisiin siten, että tutkintavangin eristämistä, sen kestoa ja enimmäispituutta valvotaan oikeudellisesti.

2.2.2. *Lainsäädäntö muissa pohjoismaissa*

Ruotsi

Vankeusrangaistus. Ruotsissa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa säätelee laki kriminaalihuollosta laitoksissa (203/1974), jota on muutettu useilla osittaisuudistuksilla. Rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteet ovat lain 4 §:ssä, jonka mukaan laitoksessa tapahtuva täytäntöönpano tulee järjestää siten, että se edistää tuomitun sopeutumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmerityksestä aiheutuvia haitallisia seuraamuksia. Sikäli kuin yhteiskunnan suojeluntarve ei vaarannu, täytäntöönpanon on suuntauduttava sellaisiin toimenpiteisiin, joilla edistetään tuomitun sijoittumista yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen.

Täytäntöönpanon suunnittelemisesta on säännös lain 5 §:ssä. Säännöksen mukaan laitosaika täytyy suunnitella ja toteuttaa tiiviissä yhteistyössä vankeinhoidon eri organien välillä sekä siinä määrin kuin hoito vaatii, myös muiden yhteiskunnallisten elinten kanssa. Vangin kohtelua koskevan suunnittelun tulee tapahtua yhteistyössä vangin kanssa ja mahdollisuuksien mukaan myös hänen läheistensä kanssa.

Lakia on täydennetty keskusviraston ohjeella. Ohjeen mukaan suunnitelma perustuu selvitykseen, jossa kartoitetaan muun muassa vangin aikaisemmat tuomiot, nykyinen tuomio, henkilötutkinta ja -lausunnot, hoitohistoria ja lääkärinlausunnot. Selvitykseen kuuluvat myös mahdolliset tapaamiskiellet. Suunnitelma ei ole muutoksenhakukelpoinen päätös.

Suunnitelma perustuu riski- ja tarveanalyysiin. Riski- ja tarveanalyysi koostuu taustatekijöistä, joihin ei voida vaikuttaa sekä dynaamisista tekijöistä, joihin voidaan vaikuttaa ja jotka ovat yhteydessä rikollisuuteen. Erityisen tärkeiksi katsotaan aikaisempi rikollisuus, antisosiaalinen persoonallisuus, rikollinen ympäristö, asenteet ja arvot. Vangille tehdyn selvityksen perusteella vahvistetaan riski- ja tarveprofiili, joka on riskien, tarpeiden ja muiden tekijöiden yhdistelmä. Riski- ja tarveprofiiliin pitää sisältää myös ehdotus, kuinka turvallisuudesta ja hoidosta voidaan huolehtia rangaistusajana. Riski- ja tarveprofiilin rinnalla selvitetään vankeinhoidon ja muiden instanssien resurssit.

Ydinkysymyksenä on, kuinka vankeinhoidon resurssit voitaisiin hyödyntää siten, että yksittäinen vanki saa oikeita toimenpiteitä oikeaan aikaan. Ruotsissa suunnitelma käsittelee koko vankeusajan ja ehdonalaisten vapauden ajan ja sitä päivitetään jatkuvasti. Suunnitelman tulee olla havainnollinen ja realistinen. Henkilökunnan on aktivoitava vankia suunnitelman tekoon. Suunnitelma sisältää tavoitteet, osatavoitteet, toimenpiteet, vastuun, aikasuunnitelman ja seurannan. Ehdonalaiseen vapauteen siirryttäessä ollaan yhteydessä valvontatahoon tai muihin verkostotahoihin. Suunnitelmasta vastaa nimetty virkamies.

Vankien sijoittelua laitoksiin koskee lain 7 §, jonka mukaan vanki on sijoitettava avolaitokseen, jollei sijoittaminen suljettuun laitokseen ole välttämätöntä turvallisuussyistä tai sen vuoksi, ettei vangille voida järjestää sopivaa työtä, koulutusta tai saada kuntoutusta avolaitoksessa. Turvallisuusnäkökohtia harkittaessa tulee ottaa huomioon karkaamisvaara ja rikollisen toiminnan jatkamisen vaara. Lisäksi vanki, jonka voidaan epäillä käyttävän tai muulla tavoin pitävän hallussaan huumaavia aineita, sijoitetaan ensisijaisesti

suljettuun laitokseen. Yli neljän vuoden rangaistusta suorittavan vangin sijoittamiselle avolaitokseen tulee olla erityiset edellytykset.

Samankaltaisten laitosten kesken vankeja sijoitettaessa koulutuksen tai kuntoutuksen tarpeessa oleva vanki, joka on tiettyssä laitoksessa järjestettävän kuntoutuksen tai koulutuksen tarpeessa, tulee sijoittaa tähän laitokseen, jos se on mahdollista. Laitoksen osastoja koskee 3 §, jonka mukaan laitos tai laitoksen osasto on turvallisuusasteensa mukaisesti avoin tai suljettu. Lain 7 §:ssä ovat säännökset vankien sijoittamisesta suljettuihin vankiloihin, avolaitoksiin ja osastoihin. Hallitus tai sen määräämä viranomainen päättää suljetuista ja avoimista laitoksista ja niiden osastoista sekä siitä, mitkä suljetut osastot ovat turvallisuusosastoja.

Alle 18-vuotiaasta ei lain 8 §:n mukaan saa sijoittaa laitokseen, jossa hän voi oleskella yli 18-vuotiaiden kanssa, ellei se ole alle 18-vuotiaan edun mukaista. Alle 18-vuotias ja 18—20-vuotias vanki on pidettävä erillään sellaisista vangeista, jotka voivat vaikuttaa haitallisesti vangin sopeutumiseen yhteiskuntaan. Kaikki alle 21-vuotiaat, joita ei ole sijoitettu avolaitokseen, tulee sijoittaa etupäässä laitokseen, jossa on erityistä toimintaa nuorille vangeille.

Naisvanki saadaan lain 8 a §:n mukaan sijoittaa vain naisvangeille tarkoitettuun laitokseen. Laitokseen, jossa on myös miesvankeja, naisvanki saadaan sijoittaa ainoastaan naisvangin omalla suostumuksella.

Ruotsissa vangeilla on osallistumisvelvollisuus. Lain 12 §:n mukaan vanki on velvollinen osallistumaan siihen työhön tai toimintaan, joka hänelle osoitetaan. Vankia, joka saa vanhuuseläkettä, ei saa kuitenkaan velvoittaa toimintaan. Varhaiseläkkeellä tai säsäreläkkeellä oleva vanki voidaan velvoittaa osallistumaan ainoastaan sellaiseen toimintaan, jota voidaan laadultaan ja laajuudeltaan pitää sopivana vangille.

Vangin osallistumisvelvollisuuden vastapainona vankeinhoitoviranomaisille on laissa asetettu velvollisuus toimintojen järjestämiseen. Lain 10 §:n mukaan vangille on työaikana annettava mahdollisuus työhön, koulutukseen, opiskeluun, työhön valmennukseen tai muuhun erityiseen toimintaan, jonka tarkoituksena on ehkäistä rikollisuutta tai

päihteiden käyttöä, tai joka niin paljon kuin mahdollista edistää vangin kykyä selviytyä vapautumisen jälkeen yhteiskunnassa. Vangille, joka on mielenterveydellisen tai muun erityisen hoidon tarpeessa, on järjestettävä tällaista hoitoa, jos se on mahdollista rangaistusajan pituus ja vangin olosuhteet huomioon ottaen.

Vangin siviilityöstä ja laitoksen ulkopuolella tapahtuvasta opiskelusta säädetään lain 11 §:ssä. Vangille voidaan antaa lupa oleskella laitoksen ulkopuolella työaikana työn tekemistä, opiskelua, koulutukseen tai muuhun toimintaan osallistumista tai hoidon saamista varten. Lupaa ei saada kui tenkaan antaa, jos on perusteita olettaa, että vanki poistuu luvatta, tekee rikoksia tai käyttää päihteitä. Lupaan voidaan liittää tarpeelliset ehdot. Lupaa harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, tarvitseeko vanki koulutusta työelämään sijoittumiseksi tai edistääkö toiminta muutoin vangin selviytymismahdollisuuksia vapaudessa. Lupaa ei saa antaa vangille, jonka rangaistus on yli neljä vuotta, jos lupa on ristiriidassa niiden ehtojen kanssa, joita vangille on lain nojalla määrätty.

Lain 34 §:n mukaan vanki voidaan sovaksi ajaksi sijoittaa laitoksen ulkopuolelle sellaisia toimenpiteitä varten, jotka edistävät hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan, mikäli siihen on erityisiä syitä. Sijoittamisen sisältönä voi olla esimerkiksi hoito, koulutus, kuntoutus tai varusmiespalveluksen suorittaminen. Sijoittaminen on perusteltua erityisesti silloin, kun vanki on päihteiden väärinkäyttäjille tarkoitettun hoidon tarpeessa. Sijoittamiselle voidaan asettaa tarpeellisia ehtoja. Hoitoon tai vastaaviin toimenpiteisiin liit-tyen vanki voidaan lisäksi velvoittaa antamaan veri- tai virtsanäyte tai suorittamaan puhalluskoe. Sijoittaminen laitoksen ulkopuolella ei saa alkaa niin aikaisin, että suunniteltu hoito tai muiden toimenpiteiden kesto on lyhyempi kuin jäljellä oleva rangaistusaika.

Lain 17 §:n mukaan pääsääntönä on, että vanki osallistuu toimintaan yhdessä toisten vankien kanssa, jollei lain säännöksistä tai toiminnan erityisestä luonteesta muuta johdu. Jos joukko vankeja samanaikaisesti kieltäytyy osallistumasta suljetussa vankilassa heille

kuuluvaan toimintaan, voidaan vankien yhteyksiä muihin vankeihin rajoittaa siinä määrin kuin se on välttämätöntä laitoksen olosuhteisiin nähden. Samalla perusteella voidaan rajoittaa suljetussa vankilassa olevan vangin mahdollisuutta viettää muiden vankien kanssa vapaa-aikaa.

Lain 18 §:ssä on säännös vangin erillään pitämisestä, joka perustuu vangin omaan pyyntöön. Vankia voidaan pitää erillään muista vangeista, jos se voidaan järjestää eikä tätä vastaan ole erityisiä syitä.

Vastoin vangin tahtoa tapahtuvasta erillään pitämisestä säädetään lain 20 §:ssä. Säännös muistuttaa varsin paljon Suomen RTL:n 3 luvun 9 §:ää. Vanki voidaan pitää erillään muista vangeista valtion turvallisuuden, toisten henkilöiden hengen tai terveyden tai laitoksen omaisuuden vahingoittamisen estämiseksi. Vanki voidaan myös pitää erillään muista vangeista sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa laitosjärjestystä, pitää hallussaan päihdyttäviä aineita tai vakavasti häiritsee toista vankia. Vanki voidaan pitää erillään muista vangeista myös henkilönkäsastuksen täytäntöön panemiseksi. Suljettuun vankilaan sijoitettu vanki, joka on tuomittu yli kahden vuoden rangaistukseen voidaan pitää erillään myös, jos hänen epäillään suunnittelevan karkaamista tai jos hänen rikollisuutensa luonteen vuoksi on epäiltävissä, että hän jatkaa vakavaa rikollisuutta. Päätös erillään pitämisestä tulee ottaa harkittavaksi vähintään 10 päivän väliajoin.

Varmuusosastoista ja niille sijoittamisen edellytyksistä säädetään lain 20 a §:ssä. Varmuusosastot ovat erityisvalvottuja ja vankien yhteyksiä toisiin vankeihin on rajoitettu.

Lain 23 §:ssä säädellään vankilan järjestystä häiritsevän, väkivaltaisesti käyttäytyvän tai päihtyneen vangin erillään pitämisestä muista vangeista. Jos tällaista vankia ei voida laitoksessa pitää erillään muista vangeista, hänet voidaan siirtää määrääjäksi tutkintavankilaan tai toiseen laitokseen.

Vangin kirjeet tai lähetykset saadaan tarkastaa luvattomien esineiden löytämiseksi. Jos vanki on sijoitettu erityisosastolle, tällainen tutkimus saadaan aina suorittaa. Vangin ja ruotsalaisen viranomaisen, kansainvälisen valvontaelimen tai asianajajan välistä kir-

jeenvaihtoa ei pääsääntöisesti saa tarkastaa. Mainituilta tahoilta vangille lähetetty kirje voidaan kuitenkin tarkastaa, jos on aihetta epäillä, että lähettäjää koskeva tieto on väärä, eikä asiaa voida muutoin selvittää.

Vangin puheluja voidaan turvallisuussyistä kuunnella, mutta siitä on ilmoitettava vangille. Vangin ja asianajajan välistä puhelua saadaan kuunnella vain vangin luvalla.

Yhteiskuntaan sopeutumisen helpottamiseksi vangille voidaan lain 32 §:n nojalla myöntää lupa poistua lyhyeksi aikaa laitoksesta, jos ei ole ilmeistä varaa siitä, että vanki jatkaisi rikollista toimintaa tai syyllistyisi muihin väärinkäytöksiin. Poistumislupaa harkittaessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota huumausaineiden käyttöön vankilassa ja siihen, onko vanki kieltäytynyt päihetöntömyyden valvonnasta. Vangille voidaan antaa poistumislupa myös erityisestä syystä. Lupa voidaan liittää tarpeellisia ehtoja.

Helmikuun 1 päivänä 2004 voimaan tulleen lainmuutoksen mukaan henkilöntarkastus voidaan tietyin edellytyksin tehdä kaikille suljettuun laitokseen tai tutkintavankilaan saapuville henkilöille. Kriminaalihuoltolaitos voi lain 29 a §:n mukaan määrätä tarkastuksen toimitettavaksi, jos se on välttämätöntä turvallisuuden säilyttämiseksi tietyssä suljetussa laitoksessa. Tarkastus voidaan kohdistaa myös laitoksen henkilökuntaan sekä vankien oikeudellisiin avustajiin. Henkilöntarkastuksella selvitetään, mitä tutkittavalla henkilöllä on yllään olevissa vaatteissa sekä mukanaan olevissa laukuissa, paketeissa tai vastaavissa kantamuksissa. Tarkastuksessa voidaan käyttää esimerkiksi metallinilmaisinta.

Kaikkien saapuvien tarkastus voidaan määrätä korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Kriminaalihuoltolaitos voi erityisistä syistä yksittäisissä tapauksissa myöntää poikkeuksen tarkastuksen toimittamisesta. Uudella lainsäädännöllä pyritään estämään erityisesti aseiden, matkapuhelimien ja huumausaineiden kuljettaminen laitoksiin.

Turvallisuusongelmat ovat Ruotsin kriminaalihuollossa lisääntyneet viime vuosina huomattavasti, ja esityksellä pyritään parantamaan sekä kriminaalihuollon henkilökunnan että vankien turvallisuutta.

Lain 52 a §:n mukaan vangille voidaan

tehdä henkilöntarkastus luvattoman esineen löytämiseksi hänen palatessaan vankilaan, valvomattoman tapaamisen jälkeen tai silloin, kun hänen hallussaan epäillään olevan luvattomia aineita. Henkilöntarkastus voidaan tehdä myös pistokokeenomaisesti tai turvallisuussyistä tehtävän laajemman tarkastuksen yhteydessä. Lisäksi vangille voidaan tehdä sellainen ulkoinen henkilöntarkastus, joka on välttämätön turvallisuussyistä ja jonka tarkoituksena on aseiden tai muun vaarallisen esineen löytäminen. Vangille voidaan tehdä henkilönkatsastus, jos on syytä olettaa, että hänen hallussaan on kielletty esine. Henkilönkatsastus voidaan tehdä siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä valvomattoman tapaamisen jälkeen, vangin palatessa laitoksen ulkopuolelta, pistokokeenomaisesti tai laajemman turvallisuussyistä tehtävän tarkastuksen yhteydessä. Avolaitoksissa vangille voidaan tehdä kuitenkin vain ulkoinen henkilönkatsastus, jolla tarkoitetaan vangin kehon ulkoista tarkastamista.

Vanki on lisäksi velvollinen kehotuksesta antamaan veri- tai virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen sen tutkimiseksi, onko hän huumaavien tai päihdyttävien aineiden vaikutuksen alainen, ellei lääketieteellisistä tai muista vastaavista syistä muuta johdu. Vangille, joka kieltäytyy antamasta virtsakoeetta, voidaan määrätä kurinpitorangeistus. Toistetun kieltäytymisen seurauksena vangille voidaan määrätä suoritettun ajan menetystä enintään 10 päivää.

Ruotsissa vankeinhoidossa kurinpitorangeistuksia ovat varoitus ja ehdonalaisten vapautteen pääsyn siirtäminen rikoslain 26 luvun 7 §:n ja kriminaalihuoltoa laitoksissa koskevan lain 49 §:n mukaisesti. Ehdonalaista vapauttamista voidaan siirtää, jos tuomittu olennaisesti rikkoo laitoksessa täytäntöönpanolle asettuja säännöksiä. Ehdonalaisten vapautteen pääsyä saadaan siirtää kerrallaan enintään 15 päivää. Harkittaessa ehdonalaisten vapautteen siirtämisestä on otettava huomioon muut rikkomuksesta vangille aiheutuvat kielteiset seuraamukset. Jos riittäviä perusteita vapauttamisen siirtämiselle ei ole, eikä muistutusta pidetä riittävänä, vangille voidaan antaa varoitus. Kurinpitorangeistuksen tutkinnan ajan vankia voidaan pitää erillään muista vangeista korkeintaan neljä vuoro-

kautta. Yksinäisyysrangaistus poistettiin Ruotsissa vuonna 1974, koska sitä pidettiin epähumanina rangaistuksena. Ruotsissa käytetään enemmän kurinpitorangeistuksia kuin Suomessa. Ruotsissa määrättiin vuonna 2002 yhteensä 5 882 kurinpitorangeistusta, joista varoituksia oli 3 496 ja ehdonalaisten vapauden siirtämisspäätöksiä 2 386.

Tutkintavankeus. Tutkintavankeutta koskevat säännökset sisältyvät lakiin tutkintavankien ja pidätettyjen kohtelusta (371/1976). Lakia täydentävät säännökset on annettu keskusviraston antamalla määräyksellä (1997:15). Tutkintavankien kohtelusta annetun lain 1 §:ssä on säännelty tutkintavankeuden yleisperiaate. Sen mukaan tutkintavangin vapautta ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus sekä järjestys ja turvallisuus vaativat. Tutkintavankia on kohdeltava siten, että vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja voidaan ehkäistä. Lain 2—2 c §:ssä ovat säännökset tutkintavangin tarkastamisesta, henkilöntarkastuksesta, henkilönkatsastuksesta ja päihteettömyyden valvonnasta. Lain 3 §:n mukaan tutkintavanki voi halutessaan oleskella toisten tutkintavankien kanssa. Yhdessäoloa ei kuitenkaan sallita, jos siitä voi aiheutua vaaraa turvallisuudelle tai rikoksen selvittämiseksi taikka todisteiden hävittämisaara. Tutkintavankeuden täytäntöönpano ja yhdessäolo muiden tutkintavankien kanssa on järjestettävä siten, etteivät tutkintavangit voi vaikuttaa samassa asiassa vangittuihin.

Tutkintavangille on annettava terveyden ja sairaanhoitoa ja hänet voidaan tarvittaessa siirtää rangaistuslaitoksen ulkopuolelle hoidettavaksi (4 §). Tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava työtä tai tarjottava muuta toimintaa. Tutkintavanki saa tehdä myös itse hankkimaansa työtä, jollei siitä aiheudu haittaa (5 §). Tutkintavangille on annettava mahdollisuus radio- ja televisio-ohjelmien sekä lehtien seuraamiseen. Tutkintavangilla on oikeus hankkia kirjallisuutta ja muuta tavaraa laitoksen ulkopuolelta. Näitä oikeuksia voidaan rajoittaa rikosepäilyn, todisteiden hävittämisaaran tai rikoksen selvittämiseksi aiheutuvan vaaran perusteella (6 §). Tutkintavanki saa pitää hallussaan rahansa ja arvoesineensä, muttei päihdyttäviä aineita (7 §). Tutkintavangilla on oikeus ulkoil-

la vähintään tunti päivässä, jollei ulkoilun kieltämiseen ole erityisen painavia syitä (8 §).

Tutkintavangin kirjeenvaihto-oikeutta muiden kuin valvo vien viranomaisten kanssa voidaan rajoittaa, mutta kirjeitä ei saa avata ilman tutkintavangin suostumusta (9 §). Tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita ja olla yhteydessä puhelimitse laitoksen ulkopuolelle, jollei siitä aiheudu vaaraa rikoksen selvittämiseksi tai todisteiden hävittämisaaraa. Tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa tapaajan henkilöntarkastus. Tutkintavangin puhelua voidaan vangin tietien turvallisuussyistä tai todisteiden hävittämisaaran perustella kuunnella (11—12 §). Tutkintavangilla on oikeus saada poistumislupa vain vaikeasti sairaana olevan omaisen luokse tai muusta vastaavasta syystä (13 §). Tutkintavangin kahlehtimisesta säädetään 15 §:ssä.

Lain uuden 11 a §:n mukaan henkilöntarkastus voidaan määrätä toimitettavaksi kaikille tutkintavankilaan saapuville samoin edellytyksin kuin suljettuihin laitoksiin saapuville kriminaalihuollosta laitoksissa annetun lain nykyisen 29 a §:n mukaan.

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 5 a §:n mukaan tuomioistuim voi vangitsemispäätöksen tehdessään syyttäjän pyynnöstä päättää, että tutkintavangin yhteyksiä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle voidaan rajoittaa, jos on olemassa vaara, että tutkintavanki hävittää todisteita tai muutoin vaikeuttaa asian selvittämistä. Rajoituksista yhdessäoloon muiden vankien kanssa sekä rajoituksista olla yhteydessä laitoksen ulkopuolelle päättää esitutkinnan johtaja tai syyttäjä. Ulkopuolisia yhteyksiä voidaan rajoittaa vain, jos tuomioistuim on antanut oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 5 a §:ssä tarkoitetun ilmoituksen. Jos myöhemmin ilmaantuu syy rajoittaa tutkintavangin yhteyksiä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle, syyttäjä voi päättää rajoituksista, vaikkei tuomioistuim olisikaan antanut lupaa yhteyksien rajoittamiselle. Syyttäjän päätös on saatettava viimeistään seuraavana päivänä tuomioistuimen harkittavaksi ja oikeuden on käsiteltävä hakemus viimeistään viikon aikana. Tutkintavangilla on oikeus saattaa rajoitukset oikeuden käsiteltäväksi. Lain 18-20 §:ssä ovat säännökset muutoksenhausta.

Täytäntöönpanolainsäädännön uudistami-

nen. Ruotsissa käynnistettiin syksyllä 2002 mittava rangaistusten täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön uudistus. Parlamentaarisesti asetetun komitean tehtävänä on valmistella uusi kriminaalihuoltolaki, joka tulee sisältämään sekä vankeusrangaistusta että vapaudessa täytäntöön pantavia seuraamuksia koskevia säännöksiä. Ehdotuksen on määrä olla valmis keväällä 2005.

Hankkeen asettamispäätöksen mukaan uuden lain tulee vastata sekä kriminaalihuollon tehokkuuden että seuraamusten humanin täytäntöönpanon vaatimuksiin. Keskeinen tavoite on uusintarikollisuuden ehkäiseminen tinkimättä kuitenkin yhteiskunnan suojaamisen ja täytäntöönpanon varmuuden vaatimuksista. Vankien valitusmahdollisuudet heitä koskevista ratkaisuksista on arvioitava uudelleen niin, että järjestelmä olisi nykyistä selkeämpi eikä mahdollistaisi väärinkäytöksiä. Valmistelussa on kiinnitettävä huomiota kriminaalihuollon sisällöllisen kehittämisen lisäksi myös sääntelyn lakitekniiseen ja kielelliseen uudistamiseen.

Asettamispäätöksen mukaan vankien huume- ja mielenterveysongelmat ovat Ruotsissa viime vuosina selvästi lisääntyneet. Entistä suurempi osa vangeista suorittaa pitkäaikaisista tuomiota. Toisaalta kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus asettaa vankeinhoidolle aivan uudenlaisia haasteita. Samaan aikaan edellä mainitun kehityksen kanssa ovat toiminnan taloudellisen tehokkuuden vaatimukset niin kriminaalihuollossa kuin muusakin julkisesti rahoitetussa toiminnassa lisääntyneet.

Norja

Vankeusrangaistus

Norjassa tuli 1 päivänä maaliskuuta 2002 voimaan uusi laki rangaistusten täytäntöönpanosta (2001-05-18 nr 21). Laki sisältää vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa koskevan sääntelyn lisäksi säännöksiä myös tutkintavankeudesta, rikosoikeudellisista erityisseuraamuksista ja yhdyskuntapalvelusta. Laissa on myös vankeinhoidon hallintoa ja viranomaisten toimivaltaa koskevia säännöksiä.

Rangaistus on lain 2 §:n mukaan pantava täytäntöön siten, että sekä rangaistuksen tavoitteena oleva uusintarikollisuuden ehkäiseminen että yhteiskunnan turvallisuusnäkökohdat tulevat otetuiksi huomioon. Tuomittulle on näiden tavoitteiden puitteissa järjestettävä tyydyttävät olosuhteet. Rangaistuksen sisällön tulee rakentua toimenpiteille, joiden kriminaalihuoltoviranomainen arvioi edistävän tuomitun sopeutumista yhteiskuntaan.

Rangaistukseen tai rikosoikeudelliseen erityisseuraamukseen tuomitulla on lain 3 §:n mukaan osallistumisvelvollisuus. Tuomittu voi täyttää velvollisuuden monin tavoin: työnteon, opiskelun tai yhdyskuntapalvelun tyyppisen toiminnan lisäksi esimerkiksi osallistumalla johonkin uusintarikollisuutta ehkäisevään toimintaohjelmaan. Vankeusrangaistukset ja rikosoikeudelliset erityisseuraamukset tulee mahdollisuuksien mukaan panna täytäntöön progressiivisesti eli siten, että tuomittu siirtyy asteittain suljetusta vankeudesta vapauteen. Tuomittulle on myös annettava oikeus osallistua vapaa-ajan toimintoihin siinä laajuudessa kuin se on mahdollista.

Viranomaisten välisestä yhteistyöstä säädetään lain 4 §:ssä. Kriminaalihuoltoviranomaisen tulee toimia yhteistyössä muiden julkisten tahojen kanssa niin, että tuomittu ja tutkintavanki saavat ne palvelut, joihin heillä lain mukaan on oikeus. Viranomaisyhteistyön tavoitteena on lisäksi edistää tuomitun ja tutkintavangin sopeutumista yhteiskuntaan.

Norjan vankeinhoidossa noudatettava vangin asteittainen siirtyminen vapauteen perustuu täytäntöönpanolain 10 §:ssä olevaan luokitukseen. Säännöksen mukaan vankilat jaetaan korkean ja matalan turvallisuustason laitoksiin, siirtymävaiheen asumiseen, vankilan ulkopuolelle erityisin ehdoin sijoittamiseen sekä ehdonalaiseen vapauteen. Korkean turvallisuustason laitoksiin voidaan lisäksi perustaa erityisen korkean turvallisuustason osastoja.

Lain 11 §:n mukaan vangin laitokseen sijoittamisen lähtökohtana on sijoittaminen aluksi korkean turvallisuustason vankilaan. Enintään kahden vuoden vankeusrangaistusta suorittava voidaan kuitenkin kriminaalihuoltoviranomaisen arvion perusteella sijoittaa

suoraan matalan turvallisuustason laitokseen. Tällainen sijoittaminen voi estyä rangaistuksen tarkoituksen toteuttamiseen tai turvallisuusnäkökohtiin liittyvistä syistä, tai jos on aihetta olettaa tuomitun välttelevän täytäntöönpanoa. Erityisistä syistä myös yli kahden vuoden vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan sijoittaa suoraan matalan turvallisuustason laitokseen.

Lain 12 §:n mukaan vanki voi erityisistä syistä suorittaa rangaistuksen osittain tai kokonaan jossakin muussa laitoksessa kuin vankilassa. Tällainen sijoittaminen voidaan tehdä, jos se on tarpeen tuomitun sosiaalisen toimintakyvyn tai lainkuuliaisuuden parantamiseksi, tai jos painavat syyt muuten puoltavat vankilan ulkopuolelle sijoittamista. Lain 13 §:n mukaan kriminaalihuoltoviranomainen voi myös päättää, että rangaistus suoritetaan osittain tai kokonaan sairaalassa, jos se on sairauden hoidon vuoksi välttämätöntä eikä hoitoa voida toteuttaa rangaistuksen tavanomaisen täytäntöönpanon yhteydessä.

Täytäntöönpanolain lain 14 §:ssä säädetään perusteista, joilla vanki voidaan siirtää toiseen rangaistuslaitokseen. Siirto voidaan tehdä esimerkiksi silloin, kun vanki on todennäköisesti tehnyt tai tulee laitoksessa tekemään rangaistavan teon sekä siinä tapauksessa, että hän kirjallisesta varoituksesta huolimatta edelleen vaikuttaa erityisen kielteisesti ympäristöönsä. Tuomittu voidaan omasta pyynnöstäänkin siirtää toiseen vankilaan, jos se on rangaistuksen täytäntöönpanon kannalta tarkoituksenmukaista.

Lain 15 § käsittelee vangin siirtoa avoimpiin olosuhteisiin. Kun tuomittu on suorittanut osan rangaistuksestaan korkean turvallisuustason vankilassa, hänet voidaan siirtää matalamman turvallisuustason vankilaan. Siirtoa ei kuitenkaan tehdä, jos turvallisuuteen tai rangaistuksen tarkoituksen toteuttamiseen liittyvät syyt sen estävät, tai jos voidaan olettaa tuomitun välttelevän täytäntöönpanoa. Kriminaalihuoltolaitoksen tulee ottaa siirto harkittavaksi, kun tuomitun ehdonalaan vapautumiseen on jäljellä yksi vuosi. Vanki voidaan siirtää pääpiirteissään samoin edellytyksin myös korkean tai matalamman turvallisuustason vankilasta siirtymävaiheen sijoituspaikkaan. Myös siirto erityisen korke-

§:n perusteella myöntää vangille lyhytaikaisen poistumisluvan mikäli erityiset ja painavat syyt sitä puoltavat, tai jos lupaa voidaan pitää täytäntöönpanon jatkamisen kannalta tarkoituksenmukaisena. Poistumislupa voidaan jättää myöntämättä turvallisuuteen liittyvistä syistä, joita ovat esimerkiksi uusien rikosten tekemisen riski poistumisluvan aikana tai se, että vanki ei tule noudattamaan lupaehtoja. Viranomaisen voi asettaa yksittäiseen poistumislupaan liittyviä erityisiä ehtoja sen lisäksi, että vanki noudattaa yleisiä lupaehtoja, esimerkiksi palaa vankilaan määrättyä ajankohtana.

Täytäntöönpanolain 37–40 §:ssä säädetään vankiloissa käytettävistä kurinpitotoimista. Vanki voidaan ennaltaehkäisevästi eristää muista lain 37 §:ssä säädettyillä perusteilla, joita ovat muun muassa väkivallan käytön tai merkittävän aineellisen vahingon syntymisen estäminen sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito. Jos eristäminen jatkuu yli 14 vuorokautta, alueellisen kriminaalihuoltoviranomaisen on käsiteltävä asia. Mikäli eristäminen kestää yli 42 vuorokautta, asia on saatettava kriminaalihuollon keskushallinnon käsiteltäväksi. Eristäminen ei saa jatkua yli vuotta ilman vangin omaa suostumusta, ja keskusviraston on tänä aikana käsiteltävä asia 14 vuorokauden välein. Vankilan henkilökunnan on käytävä tapauksessa eristettyä vankia useita kertoja päivässä.

Täytäntöönpanolain 38 §:ssä säädetään hyväksytyjen pakkokeinojen käytöstä vankilassa. Hyväksytyihin pakkokeinoihin kuuluvat pykälän mukaan esimerkiksi varmuusselli ja –vuode. Kriminaalihuoltolaitos voi käyttää pakkokeinoja tietyissä pykälässä määriteltyissä tilanteissa, joihin kuuluvat esimerkiksi henkilövahingon ja vangin karkaamisen estäminen. Pakkokeinoja voidaan käyttää vain silloin kun ne ovat ehdottoman välttämättömiä. Edellytyksenä on myös, että lievempiä toimenpiteitä on ensin yritetty käyttää, tai ne olisivat selvästi riittämättömiä. Pakkokeinojen käyttöön vankilassa liittyy muitakin 38 §:ssä pykälässä säädettyjä rajoituksia.

Vanki voidaan lain 39 §:n mukaan välittömästi eristää muista osaksi tai täysin enintään 24 tunnin ajaksi, jos hän on todennäköisesti tehnyt teon, josta seuraa 40 §:n mukainen ku-

rinpitorangaistus.

Lain 40 § käsittelee kurinpitorangeistuksia, jotka ovat kriminaalihuoltoviranomaisen käytössä siinä tapauksessa, että vanki tahallaan tai tuottamuksella rikkoo rangaistuslaitoksen järjestystä koskevia sääntöjä tai täytäntöönpanolaissa tai sen nojalla annettuja määräyksiä. Niihin kuuluvat kirjallinen huomautus, päivärahan pidättäminen määräajaksi, oikeuksien menetys, vapaa-ajan eristäminen muista tai vapaa-ajan toimintojen rajoittaminen enintään 20 päiväksi sekä lomien epääminen enintään neljäksi kuukaudeksi. Kurinpitorangeistuksia voidaan myös yhdistää pykälässä tarkemmin määritellyllä tavalla sekä määrätä ehdollisina korkeintaan kolmen kuukauden koeajalla.

Lain 40 §:ssä säädetään myös rikosoikeudellisesta seuraamuksesta. Jos vanki toistuvasti välttelee rangaistuksen täytäntöönpanoa tai rikosoikeudellisia erityisseuraamuksia, hänet tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Näissä tapauksissa yleinen syyte voidaan nostaa vain kriminaalihuoltoviranomaisen pyynnöstä.

Täytäntöönpanolain mukaan kriminaalihuollon hallinto jakaantuu paikalliseen, alueelliseen ja keskushallinnon tasoon. Lain 6 §:n 1 momentin mukaan päätökset tekee paikallinen kriminaalihuoltoviranomainen, jollei pykälän 2 momentista muuta johdu. Alueellisella tasolla tehtäviin päätöksiin kuuluvat 2 momentin mukaan muun muassa päätös rangaistuslaitokseen sijoittamisesta sekä osa pakkokeinojen käyttöä ja eristämistä koskevista päätöksistä.

Täytäntöönpanolain 5 §:n nojalla on annettu asetus (2002-02-22), joka sisältää tarkempia rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyviä määräyksiä.

Norjassa osa tavoitteellista ja jäseneltyä rangaistuksen täytäntöönpanoa on rangaistusajan suunnitelma, jonka kriminaalihuoltoviranomaisen edustaja ja tuomittu yhdessä laativat. Osallistuminen on tuomitulle vapaaehtoista, ja kriminaalihuollon tehtävänä on motivoida vankia suunnitelman tekoon. Kohderyhmänä ovat erityisesti ne vangit, jotka voivat päästä ehdonalaan vapauten sekä yhdyskuntaseuraamusta suorittavat tuomitut.

Rangaistusajan suunnitelmassa kartoitetaan

tuomitun tilanne, selvitetään tämän yksilöllisiin tarpeisiin perustuvat toimenpiteet sekä asetetaan konkreettisia tavoitteita. Suunnitelmassa käsiteltäviä alueita ovat esimerkiksi työ, koulutus, asuminen, päihteiden käyttö ja sosiaaliset suhteet. Käytäntöön kuuluu myös kirjallisen suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi. Suunnitelmaa voidaan tarpeen mukaan seurannan tulosten perusteella muuttaa. Itse suunnitteluprosessin laatua eli sujuvaa yhteistyötä tuomitun ja muiden asiainosaisten välillä painotetaan.

Rangaistusajan suunnitelmalla pyritään luomaan edellytykset sille, että tuomittu itse pyrkisi jatkossa välttämään rikollista käyttäytymistä. Tarkoituksena on työskennellä niiden ongelmien parissa, jotka ovat yhteydessä rikolliseen käyttäytymiseen. Toisaalta myös niteisiin seikkoihin kiinnitetään huomiota ja niitä pyritään kehittämään edelleen.

Suunnitelmassa keskitytään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana toteutettaviin toimenpiteisiin. Tuomittu itse voi kuitenkin sisällyttää suunnitelmaan myös tavoitteita, jotka tulevat ajankohtaisiksi vasta siinä vaiheessa, kun hänellä ei enää ole kontaktoa krimiinaalihuoltoviranomaisiin. Vankeusrangaistusta suorittavan suunnitelmassa on kiinnitettävä erityistä huomiota vapautumista välittömästi seuraavaan aikaan ja siinä vaiheessa käytettävissä olevaan tukeen.

Suunnitelmalla ei ole oikeudellista sitovuutta eikä pelkkä suunnitelman noudattamatta jättäminen voi johtaa esimerkiksi kurinpitotoimiin.

Erityyppisiä toimintaohjelmia ja päihdekuntoutusta on viime vuosina Norjassa lisätty sekä rangaistuslaitoksissa että osana yhdyskuntaseuraamuksia ja vankien jälkihuoltoa. Toimintaohjelmien tavoitteita ja krimiinaalihuoltoviranomaisen vastuuta erilaisten toimintojen järjestämisessä on linjattu 30 päivänä lokakuuta 2002 päivätyllä ministeriön kirjeellä (3/2002).

Tutkintavankeus

Tutkintavankeja koskevat säännökset sijaitsevat Norjan täytäntöönpanolain 4 luvussa. Yleissäännöksen mukaan krimiinaalihuoltoviranomainen ei voi asettaa 4 luvussa tar-

koitetuille vapautensa menettäneille muita rajoituksia kuin on välttämätöntä vangitsemisen tarkoituksen toteutumiseksi tai järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi vankilassa. Vangitsemisen vahingollisia vaikutuksia on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan ehkäisemään.

Tutkintavangit on, kuten vangit yleensäkin, sijoitettava kotipaikkansa lähelle, jos se on käytännössä mahdollista. Rikostutkintaan tai syytetyn puolustukseen liittyvät syyt voivat kuitenkin estää tällaisen sijoittamisen.

Lain 47 §:n mukaan tutkintavankia ei saa ilman omaa suostumustaan sijoittaa samaan huoneeseen muiden kanssa muuten kuin terveydellisistä syistä tai tilojen puutteen vuoksi.

Tutkintavangilla on lain 49 §:n mukaan olta-tilaisuus osallistua työntekoon, opiskeluun ja muihin vankilan toimintoihin siinä laajuudessa kuin se käytännössä on mahdollista. Tutkintavangilla ei kuitenkaan ole osallistumisvelvollisuutta. Poikkeuksen muodostavat vankilan välttämättömät puhtaanapito- ja taloustyöt, joihin tutkintavanki voidaan velvoittaa osallistumaan.

Tutkintavangilla on oikeus käyttää omaa rahaa, jos vankilan järjestys ja turvallisuus eivät sitä häiriinny. Rahankäyttöä, joka liittyy kanssakäymiseen muiden vankien kanssa, voidaan kuitenkin rajoittaa.

Tutkintavangilla on lain 51 §:n oikeus käyttää oman lääkärinsä ja hammaslääkärinsä palveluja, jos sitä voidaan pitää perusteltuna. Lääkkeiden määräämisen tulee tapahtua yhteistyössä vankilan terveydenhuoltohenkilöstön kanssa.

Tanska

Vankeusrangaistus. Tanskassa tuli 1 päivänä heinäkuuta 2001 voimaan uusi laki rangaistusten täytäntöönpanosta, joka sisältää säännökset vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta, ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä sakkorangaistuksen, ehdollisen rangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanosta.

Laki sisältää yleiset säännökset (luvut 1—3), säännökset vankeusrangaistuksen alkamisesta (luku 4), lykkäämisestä (luku 5), rangaistusajan laskemisesta (luku 6), vangin

sijoittamisesta ja siirroista (luku 7), oikeuksista ja velvollisuuksista (luku 8), yhteyksistä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle (luku 9), tarkastamisesta, valvonnasta ja voimankäytöstä (luku 10), kurinpidosta (luku 11), rangaistuksen suorittamisesta rangaistuslaitoksen ulkopuolella (luku 13), vapauttamisesta (luku 14) ja muutoksenhausta (luku 22).

Rangaistuksen täytäntöönpanon on tapahduttava ottaen tarpeellisella tavalla huomioon sekä rangaistuksen täytäntöönpano että tarve auttaa tuomittua ja vaikuttaa häneen, jotta hän eläisi ilman rikoksia. Rangaistuksen täytäntöönpano ei saa aiheuttaa henkilön olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, jotka on säädetty lailla tai jotka seuraavat itse rangaistuksesta.

Täytäntöönpanoa koskevan lain 31 §:n mukaan laitoksen on yhteistyössä vangin kanssa mahdollisimman pian saapumisen jälkeen laadittava suunnitelma rangaistuksen suorittamista ja vapauttamisen jälkeistä aikaa varten. Suunnitelmaa on säännöllisesti verrattava vangin oloihin rangaistusajana ja sitä on tarpeen mukaan sovittava niissä tapahtuviin muutoksiin. Oikeusministeri vahvistaa määräykset, miltä osin rangaistusajan suunnitelma laaditaan lyhyttä rangaistusta suorittavalle vangille. Lain esitöiden mukaan suunnitelman tarkoituksena on varmistaa, että täytäntöönpano tukee alusta lähtien tuomitun mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään. Säännöksellä tähdätään myös painotamaan tuomitun omaa vastuuta sekä täytäntöönpanon aikana että sen jälkeen.

Pääsääntönä on, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpano tapahtuu avoimessa vankilassa. Rangaistuksen täytäntöönpanon on kuitenkin tapahduttava suljetussa laitoksessa, jos rangaistus on enemmän kuin viisi vuotta.

Pääsäännöstä poiketen vankeusrangaistuksen täytäntöönpano voi tapahtua suljetussa vankilassa, jos tätä voidaan pitää välttämättömänä väkivallan estämiseksi tai jos tuomittua ja hänen rikollisuutensa laatua koskevien tietojen perusteella on syytä olettaa, että tuomittu tulee pakenemaan, syylistymään rangaistavaan tekoon, törkeään kurinpitorikkomukseen tai muuhun käytökseen, joka on ilmeisen sopimatonta avoimeen laitokseen. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

voi lisäksi tapahtua suljetussa vankilassa, jos sitä voidaan pitää välttämättömänä tuomitun suojelemiseksi väkivallalta tai, jos tuomittu itse näin toivoo ja erityiset perhe- tai muut henkilökohtaiset olosuhteet puhuvat sen puolesta.

Vankeusrangaistus tulee niin pitkälti kuin mahdollista panna täytäntöön tuomitun kotipaikan läheisyydessä. Ratkaistaessa, mihin avoimeen tai suljettuun vankilaan tuomittu sijoitetaan, on lisäksi otettava huomioon tuomitun omat toivomukset, varsinkin työ-, koulutus- perhe- tai terveysoloihin liittyvät seikat. Kotipaikan läheisyyden periaatteesta voidaan poiketa lyhytaikaisissa rangaistuksissa, laitospaikkojen kokonaiskäyttöön liittyvistä syistä, tuomitun suojelemiseksi väkivallalta, erityisavun antamiseksi tuomitulle, väkivallan ja vangin pakenemisen estämiseksi tai sen välttämiseksi, että vanki suorittaisi rangaistuksensa laitoksessa, jossa hänen läheisensä työskentelee.

Yksityiskohtaiset säännökset siitä, millä edellytyksillä vanki voidaan siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen, avolaitoksesta suljettuun vankilaan sekä samanlaisten rangaistuslaitosten välillä ovat lain 24—26 §:ssä.

Vangeilla on sekä osallistumisoikeus että – velvollisuus. Lain 38 §:n mukaan vangilla on oikeus ja velvollisuus osallistua työhön, koulutukseen tai muuhun hyväksytyyn toimintaan. Milloin käytännölliset tai muut erityiset syyt tekevät sen välttämättömäksi, oikeusministeriö vahvistaa säännöt, joiden mukaan määräyksistä poiketaan tietyissä vankiloissa tai vankiryhmissä. Vangeille on kuitenkin mahdollisuuksien mukaan tarjottava toimintaa. Toimintamuodon valinta tapahtuu vangin oloista tehdyn kokonaisarvion perusteella. Ratkaisussa on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon vangin omat toivomukset sekä vangin mahdollisuudet hankkia työtä tai koulutusta vankilan ulkopuolella. Vankia tulee neuvoa mahdollisuuksista korjata yleisivistävää peruskoulutustaan tai puutteellista ammatillista tai muuta koulutusta.

Laitoksen työpaikkojen on oltava siten varustetut, että vankien työolot ovat turvallisuudeltaan hyväksyttävät. Oikeusministeri vahvistaa säännöt vankien toiminnasta, mukaan lukien säännöt siitä, että toimintavelvollisuus on toteutettava ottaen huomioon van-

kien kuuluminen eri uskontokuntiin (41 §).

Yleissäännös yhteydenpidosta muiden vankien kanssa on lain 33 §:ssä. Pääsääntönä on, että vangilla tulee mahdollisuuksien mukaan olla tilaisuus yhdessäoloon muiden vankien kanssa. Jos vanki itse toivoo ja olosuhteet sallivat, vankeusrangaistuksen täytäntöönpano tapahtuu siten, että vanki osallistuu rajoitetusti yhdessäoloon tai ei osallistu lainkaan. Jos vanki itse toivoo ja olosuhteet sallivat, vankeusrangaistuksen täytäntöönpano tapahtuu ilman yhdessäoloa toista sukupuolta olevien vankien kanssa, lukuun ottamatta yhdessäoloa työaikana.

Lain 46 §:n mukaan vanki voi saada poistumisluvan, jos se on perusteltua koulutus-, työ-, hoito-, perhe- tai muiden henkilökohtaisten syiden vuoksi eikä ole erityistä syytä olettaa, että vanki syyllistyisi uusiin rikoksiin, välttäisi rangaistuksen täytäntöönpanoa tai muulla tavoin käyttäisi väärin poistumislupaa. Arvioitaessa poistumisluvan väärinkäyttöriskiä, tulee panna erityistä painoa sille, onko vanki tuomittu vaarallisesta rikollisuudesta, karannut tai yrittänyt karata, syyllistynyt rangaistavaan tekoon rangaistusaikana, jäänyt rangaistusaikana palaamatta aikaisemman poistumisluvan jälkeen tai ei ole ilmoittautunut rangaistuksen täytäntöönpanoon kutsun mukaisella tavalla. Poistumislupa edellyttää, että vanki luvan aikana ei syyllisty rangaistavaan tekoon tai muuten toimi vastoin lupaehtoja. Lupaan voi sisältyä muita ehtoja, joita pidetään tarkoituksenmukaisina väärinkäytön välttämiseksi. Poistumislupa voidaan peruuttaa tai lupaehtoja muuttaa, jos vanki ei palaa poistumiselta tai muuten ei noudata poistumisluvalla asetettuja ehtoja tai tiedot vangin oloista antavat määrättyä syytä olettaa, että vanki tulee väärinkäyttämään myönnettyä lupaa.

Lain 63 § koskee vangin sulkemista vankiyhteisön ulkopuolelle. Laitoksen johtaja tai muu siihen määrätty henkilö voi erottaa vangin vankiyhteisöstä, jos se on välttämätöntä karkaamisen, rangaistavan toiminnan tai väkivaltaisen käyttäytymisen estämiseksi, turvallisuussyiden, yleisen terveystarkastuksen läpiviemisen tai tartuntavaaran ehkäisyn johdosta taikka jos vanki syyllistyy törkeään tai usein toistuvaan luvattomaan käyttäytymiseen ja on ilmeisen sopimaton yhdessäoloon

muiden vankien kanssa. Jos on syytä olettaa, että edellytykset yhteisöstä erottamiselle ovat täyttyneet, vanki voidaan sulkea yhteisön ulkopuolelle asian käsittelyn ajaksi. Vanki, joka suljetaan vankiyhteisöstä, sijoitetaan erityisosaston oleskelutilaan, omaan oleskelutilaan tai pidätysselliin.

Erityisvarmoista osastoista säädetään myös lain 63 §:ssä. Vanki, joka suorittaa rangaistusta törkeistä aseellisista tai muille ihmiselle vaarallisilla keinoilla tehdyistä rikoksista ja on täytäntöönpanon tai tutkintavankeuden aikana paennut tai yrittänyt paeta aseita tai muita ihmiselle vaarallisia välineitä käyttäen, voidaan sijoittaa suljetun vankilan ja pidätyssellin erityisvarmalle osastolle. Lisäedellytyksenä sijoitukselle on, että on olemassa erityisen vahvoja epäilyjä siitä, että vanki yrittää uudelleen paeta. Sulkeminen yhteisön ulkopuolelle on välittömästi lopetettava, kun edellytykset sille eivät enää täyty. Laitoksen on vähintään kerran viikossa harkittava, tuleeko erottaminen yhteisöstä kokonaan tai osaksi lopettaa.

Vanki saadaan määrätä järjestys- tai turvallisuussyistä lyhytaikaisesti oleskelemaan omassa oleskelutilassaan tai erityisessä tarkkailusellissä. Lisäksi vangin, joka kieltäytyy laitoksen hyväksymästä toiminnasta, on työaikana oleskeltava omassa oleskelutilassaan tai muussa laitoksen osoittamassa oleskelupaikassa.

Uuden lain 67 §:n mukaan kurinpitorangeistus voidaan määrätä: 1) kun vanki ei noudata vankilan henkilökunnan antamia vankilan tehtävien hoitoon liittyviä ohjeita; 2) poistumisluvalla jäämisen, paon tai pakoyrityksen vuoksi; 3) osallistumisvelvollisuuden laiminlyönnin vuoksi; 4) rikoslainsäädännön rikkomisen yhteydessä, kun rikkomus samalla merkitsee laitoksen järjestyksen tai turvallisuuden rikkomista; 5) oikeusministerin vahvistamien sääntöjen rikkomisen yhteydessä, kun säännöissä todetaan että rikkominen voi johtaa kurinpitorangeistukseen; 6) laitoksen johtajan vahvistamien sääntöjen rikkomisen yhteydessä, kun säännöissä todetaan että rikkominen voi johtaa kurinpitorangeistukseen.

Kurinpitorangeistuksena voidaan käyttää varoitusta, sakkoa ja rangaistusselliä. Rangaistusselliä voidaan kuitenkin käyttää ran-

gaistuksena vain seuraavista teoista tai niiden yrityksestä: 1) poistumisluvulle jäämisestä tai paosta; 2) alkoholin, huumausaineiden tai muiden yleisen lainsäädännön mukaan kiellettyjen aineiden salakuljetuksesta, hallussapidosta tai käytöstä; 3) aseiden tai muiden ihmisille vaarallisten esineiden salakuljetuksesta tai hallussapidosta; 4) muihin vankeihin, henkilökuntaan tai muihin laitoksessa oleviin kohdistuvasta väkivallasta tai väkivallan uhasta; 5) törkeästä ilkeästä tai 6) muista törkeistä tai usein toistuvista rikkomuksista.

Sakkoa ja rangaistusselliä voidaan määrätä yhtä aikaa. Kurinpitorangaistus voidaan kokonaan tai osittain jättää panematta täytäntöön sillä edellytyksellä, ettei vanki tietynä aikana syyllisty rangaistavaan tekoon tai uuteen kurinpitorikkomukseen. Kun sakkoa käytetään kurinpitorangaistuksena, sakon suuruus määrätään ottaen huomioon rikkomuksen laatu ja laajuus. Sakon enimmäismäärä on summa, joka vastaa vangille viikon työstä maksettavaa korvausta, vähennettynä osuudella, jonka lasketaan kuluvan henkilökohdaisiin välttämättömiin tarpeisiin. Rangaistusselliä voidaan määrätä enintään neljäksi viikoksi. Rangaistusselliin tuomittu vanki sijoitetaan erityisosastolle, omaan oleskelutilaan tai pidätysselliin. Sijoituksen aikana vanki on suljettu laitossyhteisön ulkopuolelle.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että vanki on rikkonut määräyksiä, joiden voidaan olettaa johtavan rangaistusselliin kurinpitorangaistuksena, vanki voidaan sijoittaa kuulusteluselliin, jos tämä on kurinpitoasian tutkimusten vuoksi välttämätöntä. Kuulusteluselliin sijoittaminen ei saa kestää kauempaa kuin asian selvittäminen vaatii, korkeintaan viisi päivää. Kuulustelusellissä vietetty aika vähennetään rangaistussellinä määrätyn kurinpitorangaistuksen ajasta.

Laitos voi päättää takavarikoinnista, kun esineitä ja rahaa on laittomasti salakuljetettu laitokseen, hankittu tai valmistettu laitoksessa. Näin ei kuitenkaan menetellä, jos esineet tai raha kuuluvat jollekulle, joka ei ole vastuussa laittomasta teosta. Laitos voi lisäksi päättää takavarikoinnista, kun esineitä ja rahaa yritetään salakuljettaa vangeille. Poikkeuksena on se, että ne kuuluvat kolmannelle

osapuolelle, joka ei ole vastuussa laittomasta teosta tai että ne kuuluvat vangille ja vanki todistaa, ettei ole tiennyt laittomasta teosta. Laitos voi lisäksi päättää takavarikoinnista, kun esineet ja rahat löytyvät laitoksen alueelta eikä voida osoittaa kenelle ne kuuluvat.

Tanskassa kurinpitorangaistuksia käytetään huomattavasti enemmän kuin Suomessa. Vuonna 2002 määrättiin 9 207 kurinpitorangaistusta, joista 81 prosenttia oli sakkoja. Rangaistusselliä käytettiin 1 462 tapauksessa.

Tanskassa annettiin helmikuun 26 päivänä 2004 hallituksen esitys, jolla pyritään mahdollistamaan rutiiniluontoiset huumausainetestit vankiloissa. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan testi voidaan määrätä vain turvallisuussyistä, jos on perusteltua aihetta olettaa vangin olevan päihtynyt. Jos esitys hyväksytään, vanki voidaan määrätä kielletyn aineen käytön selvittämiseksi virtsakokeeseen ilman erityisiä perusteita ja riippumatta siitä, onko hänet sijoitettu niin sanotulle sopimus- tai hoito-osastolle.

Esityksen perusteluissa todetaan, että suuri osa vangeista on päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjiä. Lainsäädännön tiukentaminen on tarpeen, koska kiellettyjen aineiden käyttäminen vankilassa lisää sekä muihin vankeihin että henkilökuntaan kohdistuvaa häirintää ja väkivaltaa. Lisäksi väärinkäyttö haittaa tuomitun sopeutumista yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen.

Esitys sisältää lisäksi lievennyksen kriminaalihuoltoviranomaisen nykyiseen velvollisuuteen laatia rangaistusajan suunnitelma kaikkien ehdottomaan rangaistukseen tuomitujen lisäksi myös ehdollisesti tuomituille sekä sellaisille ehdonalaisessa vapaudessa oleville, jotka on määrätty valvontaan. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan suunnitelmaa ei tarvitsisi tehdä, jos tuomitun sosiaalinen toimintakyky ja henkilökohtaiset olosuhteet ovat hyvät. Esimerkkeinä esitetään muun muassa rattijuopumuksesta tuomittu henkilö, jonka ehdolliseen tuomioon on yhdistetty alkoholismien hoito-ohjelma sekä eräät ehdollisen tuomion ohella yhdyskuntapalveluun tuomitut henkilöt.

Tutkintavankeus. Vangitsemista ja tutkintavankeutta koskevat säännökset sisältyvät Tanskassa oikeudenkäymislain 70 lukuun

(762—778 §) ja asetukseen tutkintavankeudesta. Lain 770 §:n mukaan tutkintavangin vapautta voidaan rajoittaa ainoastaan siinä määrin kuin tutkintavankeuden tarkoitus tai järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen välttämättä vaativat. Lain 770 a §:n mukaan tuomioistuimien voi poliisin pyynnöstä päättää, että tutkintavanki pidetään erillään muista vangeista, jos tutkintavankeus on määrätty todisteiden hävittämistä vaaran perusteella ja on aihetta olettaa, että tutkintavankeus ei yksinään riitä estämään todisteiden hävittämistä vaaraa tai vaaraa, että tutkintavanki vaikuttaa kanssasyötettyihin tai haittaa muulla tavoin asian selvittämistä. Erillään pitäminen voidaan panna täytäntöön tai sitä jatkaa, jollei erillään pitämällä tavoiteltua päämäärää voida saavuttaa vähemmän rajoittavilla toimenpiteillä, jolleivät rajoitukset ole epäsuhteessa tutkintavangin ikään tai terveydentilaan ja jos erillään pitäminen oleellisesti jouduttaa esitutkintaa.

Erillään pitämisen enimmäisaika on suhteutettu rangaistuksen enimmäismäärään. Jos tutkintavankia syytetään rikoksesta, josta säädetty enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta, erillään pitäminen ei saa kestää enempää kuin 4 viikkoa. Jos enimmäisrangaistus on 4—6 vuotta vankeutta, erillään pitäminen saa kestää enintään 8 viikkoa ja jos enimmäisrangaistus on enemmän kuin 6 vuotta, erillään pitäminen ei saa kestää yhtäjaksoisesti enempää kuin kolme kuukautta. Erillään pitämistä voidaan poikkeuksellisesti jatkaa vielä kolmella kuukaudella. Alle 18-vuotiaana erillään pitäminen ei saa kuitenkaan kestää yli 8 viikkoa.

Tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita siinä laajuudessa, jossa laitoksen järjestys ja turvallisuus sallivat. Vangitsemisen tarkoituksen varmistamiseksi poliisi voi kieltää tapaamisen tai määrätä sen tapahtumaan valvotusti. Tutkintavanki voi saattaa poliisin päätöksen oikeuden ratkaistavaksi (771 §). Tutkintavanki saa lähettää tai vastaanottaa kirjeitä. Poliisi voi tarkastaa kirjeet ennen niiden lähettämistä tai vastaanottamista. Kirje saadaan pidättää, mutta pidättämistä koskeva päätös tulee saattaa välittömästi oikeuden ratkaistavaksi. Valvovien viranomaisten tai asianajajan ja vangin välistä kirjeenvaihtoa ei saa tarkastaa. Lain 777 §:n mukaan tutkinta-

vanki voidaan sijoittaa samaan laitokseen kuin rangaistusta suorittavat vangit, jos tutkintavanki itse, syyttäjä ja laitoksen johto siihen suostuvat.

Tutkintavankeuden toimeenpanosta annetussa asetuksessa ovat tarkemmat säännökset tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Vankeinhoidon tulee auttaa tutkintavankia niissä toimeentuloon, sosiaalisiin tai henkilökohtaisiin asioihin liittyvissä asioissa, joita tutkintavankeudesta aiheutuu.

Tutkintavangilla on oikeus käyttää omia vaatteitaan ja hankkia omalla kustannuksellaan elintarvikkeita, jolleivät järjestys- ja turvallisuusnäkökohdat ole siihen esteenä. Tutkintavangille on tarjottava työtä tai koulutusta. Tutkintavanki voi myös tehdä itse hankkimansa työtä, jos se sopii laitoksessa tehtäväksi. Jos tutkintavangille määrättävät rajoitukset kestävät pitempään kuin 14 vuorokautta, tulee tutkintavangille tarjota työtä, koulutusta tai muuta hyväksyttävää toimintaa, joka vähentää erillään pitämisestä aiheutuvia haittoja.

Tutkintavangin on annettava vapaa-aikana seurata televisio- ja radio-ohjelmia, sanomalehtiä ja kirjoja ja osallistua vapaa-ajan toimintoihin. Tutkintavangin on saatava ulkoilla vähintään tunti päivässä.

Asetuksen 33 §:ssä ovat säännökset varmuussellista, johon tutkintavanki voidaan sijoittaa, jos se on välttämätöntä uhkaavan väkivallan, väkivaltaisen vastustamisen vuoksi tai itsemurhan estämiseksi. Tanskassa tutkintavangille voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena rangaistusselliä enintään 2 viikkoa tai sakkoa. Kurinpitorangaistuksen määrää rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä muu virkamies.

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Muutostarpeiden lähtökohdat

Laki rangaistusten täytäntöönpanosta on säädetty vuonna 1889. Vaikka säädöstä on useaan kertaan muutettu ja uudistettu, se on monin osin vanhentunut ja siinä on runsaasti sisällöllisiä ja lakitekniisiä muutostarpeita. Nämä tarpeet johtuvat vankeinhoidossa, yhteiskunnassa ja lainsäädännössä tapahtuneista

muutoksista. Viimeksi mainituista merkittävimmät ovat vuonna 1995 toteutettu perusoikeusuudistus ja 1 päivänä maaliskuuta vuonna 2000 voimaan tullut uusi perustuslaki. Niiden vankeinhoidon lainsäädännölle asettamia vaatimuksia ei ole kokonaisvaltaisesti kartoitettu.

Vankiluvun vähenemisen myötä vankiluvun koostumus on viime vuosikymmeninä merkittävästi muuttunut. Vankien päärikkosena on nykyisin yhä useammin väkivaltarikos tai huumerikos, kun se aikaisemmin oli omaisuusrikos.

Myös vankien ongelmat ovat lisääntyneet. Rangaistuslaitoksissa on aikaisempaa moniongelmaisempia vankeja. Yhä useammalla vangilla on päihdetausta, yhä useammalta vangilta puuttuu työhistoria, ammatillinen koulutus ja heillä on sosiaalisia toimintavajeita. Psykkisesti ongelmaisten vankien osuus on niin ikään lisääntynyt. Myös vankien rikostausta on muuttunut. Nykyään yhä useampi vanki on tuomittu väkivalta- ja huumerikoksista. Huumerikollisuuden lisääntyminen yhteiskunnassa on heijastunut myös vankeinhoitoon ja ilmenee kasvavina huumerikosongelmina. Laitoksiin saapuvat vangit ovat entistä heikomman fyysisen ja psyykkisen kuntosensa vuoksi vaikeasti hoidettavia, mikä asettaa vankeinhoidolle uusia haasteita.

Vankeinhoidon sisällössä on tapahtunut vastaavia muutoksia. On kehitetty uudenlaisia, vankien rikollisuuteen ja asenteisiin vaikuttavia tavoitteellisia toimintaohjelmia. Työtoiminnan sisältöä on kehitetty vastaamaan paremmin vankien moniongelmaisuuksista ja alentuneesta työkyvystä aiheutuvia haasteita. Avolaitostoiminnan sisältöä on muutettu monipuolisemmaksi.

Vankeinhoitolaitoksessa on tapahtunut myös organisatorisia muutoksia. Yhteistoiminnan kehittämiseksi ja koordinoimiseksi on perustettu aluehallinto siihen kuuluvine sijoittajalaitoksineen. Elokuun 1 päivänä 2001 oikeusministeriön vankeinhoito-osastosta ja Kriminaalihuoltoyhdistyksestä muodostettiin uusi keskusvirasto, Rikosseuraamusvirasto. Rikosseuraamusviraston tehtävänä on vankeinhoidon sisällön kehittäminen ja ohjaaminen, laitosten asiantuntija-apu, koordinointi, seuranta ja arviointi. Tämän

vuoksi päätösvalan jakamista koskevaa säätelyä tulee tarkastella kokonaisuutena uudelleen.

Vankeinhoitolaitoksessa on vuodesta 2002 alkaen ollut vireillä Vankeinhoitolaitoksen organisaation, hallinto- ja toimintatapojen sekä vankilaverkoston uudistaminen. Ensimmäinen vaihe tästä uudistustyöstä valmistui tammikuussa 2003. Kehittämistyön toisessa vaiheessa tehdyt ratkaisut liittyvät hyvin tiiviisti myös vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ja tutkintavankeuden toimeenpanoon.

Yhteiskunnassa ja kriminaalipoliittisessa ajattelussa on viime vuosikymmeninä tapahtunut muutoksia, joilla on vaikutuksia myös vankeinhoitoon. On nähtävissä, että rangaistusten määräämisessä ja täytäntöönpanossa rangaistuksen ja hoidon, pakon ja palvelun jyrkästä erottelusta on luovuttu tai ollaan luopumassa. Erilaisia vangin rikollisuuteen ja asenteisiin vaikuttavia toimintaohjelmia on lisätty osana vankeusrangaistuksen suorittamista.

Uudentyyppinen ajattelu heijastuu useiden maiden lainsäädännössä vankeinhoidolle asetettujen tavoitteiden sisällön muotoilussa. Tavoitteeksi on aikaisempaa korostuneemmin kirjattu uusintarikollisuuden vähentäminen ja vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen. Vangin omaehtoista sitoutumista on pyritty lisäämään tietynlaisella paluulla progressiiviseen järjestelmään, esimerkiksi asteittaisella siirtymisellä vankeusrangaistuksen aikana vapaampiin olosuhteisiin ja aikaistetulla vapauttamisella.

Suomessa vankien jälkihuollon tehostamista selvittänyt toimikunta ehdotti, että vankien mahdollisuuksia opiskella ja työskennellä laitoksen ulkopuolella tuetaan osana vankien asteittaista vapautumista. Uudenlainen vankeinhoidollinen ajattelu on havaittavissa myös Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen joulukuussa 1998 hyväksytyssä periaateohjelmassa. Periaateohjelmassa on määriteltä vankeinhoidossa noudatettavat tavoitteet, arvot ja periaatteet sekä keinot niiden saavuttamiseksi. Periaateohjelmassa asetetut tavoitteet tulisi ottaa selvemmin huomioon myös vankeinhoidon lainsäädännössä.

Perustuslain esitöissä mainitaan vapautensa

menettäneen oikeuksiin vaikuttavina kansainvälisinä sopimusmääräyksinä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artikla, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9, 10, ja 14 artikla sekä lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artikla.

Perusteluissa viitataan muun muassa seuraaviin ihmisoikeussopimuksissa tunnustettuihin oikeuksiin: vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet; rikossyytteessä olevalla on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa ja oikeus pitää yhteyttä oikeusavustajaansa ja läheisiinsä; kaikkia vapautensa menettäneitä on kohdeltava inhimillisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioitetaan; syytetyt on pidettävä erillään tuomituista; nuoret syytetyt ja tuomitut on pidettävä erillään aikuisista tuomituista; vapaudenmenetyksen kohteeksi joutunut lapsi on pidettävä erillään aikuisista, jollei hänen oma etunsa muuta vaadi; oikeudenvastaisen vapaudenriiston kohteeksi joutuneella on oikeus vahingonkorvaukseen.

Suurin osa näistä sopimusmääräyksistä liittyy tutkintavangin oikeudellisen aseman säätelyyn ja useimmat oikeuksista on Suomessa turvattu esitutkintaa, pakkokeinoja ja rikosprosessia koskevassa lainsäädännössä. Suomi on kuitenkin ratifioinut useita kansainvälisiä sopimuksia, joita ei ole riittäväällä tavalla otettu huomioon kansallisessa lainsäädännössä. Merkityksellisiä sopimusmääräyksiä liittyy etenkin tutkintavankeuden toimeenpantoon. Euroopan neuvoston ja Yhdistyneiden Kansakuntien piirissä on myös valmisteltu suosituksia ja päätöslauselmia, joiden tulisi toimia uuden lainsäädännön pohjana.

2.3.2. *Lähtökohdat perusoikeussäätelyn ja perustuslain pohjalta*

Vielä 1970-luvulla katsottiin, että laitosaltaan perustuen vapautensa menettäneeseen voidaan kohdistaa pakkotoimenpiteitä laitosturvallisuuden takaamiseksi. Nykyisin on selvää, että vanki myös vankeusaikanaan säilyttää perusoikeutensa täysimääräisesti. Henkilökohtainen vapaus ja koskematto-

muus, luottamuksellisen viestin suoja, uskonnon-, omantunnon- ja sananvapaus, oikeusturva sekä sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet kuuluvat täysimääräisesti myös vapautensa menettäneelle siltä osin kuin näitä perusoikeuksia ei ole ihmisoikeussopimusten ja perusoikeussäännösten kannalta hyväksyttävällä tavalla rajoitettu.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Säännöksessä vapautensa menettäneen oikeuksista säätämistä ei ainoastaan pidetä eduskuntalailla säädettäväksi, vaan nämä oikeudet tulee turvata lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöissä tätä säännöstä luonnehdittiin perustuslailliseksi toimeksiannoksi, jonka johdosta lailla tulee turvata vapautensa menettäneiden oikeudet kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa viitoitetulla tavalla.

Vangille on nykyisessä lainsäädännössä suotu vain harvoja ehdottomia oikeuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi tapaamisoikeus, liikunnan harjoittamisoikeus ja oikeus viettää vapaa-aikaa toisten vankien kanssa. Vangilla on osallistumisvelvollisuus, mutta ei osallistumisoikeutta. Useat etuudet, kuten poistumis-, siviilityö-, opinto- ja perhetapaamislupa ja sijoittaminen hoitoon laitoksen ulkopuolelle on nykyisin kirjoitettu lakiin hyvin avoimesti siten, että vankeinhoitoviranomaisille jätetään huomattava harkintavalta lupaa myönnettäessä.

Vankien perusoikeusrajoituksiin sovelletaan perusoikeuksien yleisiä rajoittamisedellytyksiä. Perusoikeuden rajoitukset tulee voida oikeuttaa kussakin yksittäistapauksessa ja kunkin oikeuden osalta erikseen. Perustuslain säännökset eivät ainakaan yleisesti ole sillä tavoin ehdottomia, että niitä ei voisi missään laajuudessa eikä millään edellytyksillä rajoittaa. Näin ei ole silloinkaan, kun perusoikeussäännös ei sisällä mainintaa rajoitusmahdollisuudesta.

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä perustuslakivaliokunta kirjasi mietintöönsä perusoikeuksien yleisten rajoitusperusteiden luettelon. Yleisiä perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiä ovat lailla säätämisen vaatimus; täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus; hyväksyttävyyysvaatimus; ydinalueen koskemattomuuden vaatimus; suhteellisuusvaatimus; oikeusturvavaatimus ja ihmisoike-

usvelvoitteiden noudattamisen vaatimus. Perusoikeuteen tehtävän rajoituksen tulee täyttää samanaikaisesti kaikki rajoitusedellytysten vaatimukset. Joidenkin perusoikeuksien osalta rajoittamista tulee tarkastella myös kyseisen perusoikeuteen tehdyn lakivarauksen näkökulmasta.

Perusoikeuden käyttämistä voivat rajoittaa toisen ihmisen perusoikeudet. Kahden tai useamman perusoikeuden keskinäinen ristiiriita ratkaistaan pääsäännön mukaan punninnalla. Perusoikeussäännökset voidaan ymmärtää optimointikäskyiksi, joiden tarkoituksena on turvata mahdollisimman hyvin yksilön perusoikeuksien toteutuminen. Tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman hyvä tasapainotilanne yhteen sovitettavien perusoikeusintressien kesken. Vankien ja tutkintavankien jonkin perusoikeuden rajoittamistilanteesta onkin usein kysymys tällaisesta kollisiotilanteesta (PeVL 12/1998 vp).

Nykyisin vankeinhoidon lainsäädännössä vankien ja tutkintavankien perusoikeudet ja niiden rajoittaminen eivät ole perusoikeussäätelyn kannalta riittävän selkeästi lain tasolla määriteltäviä.

Säädöstaso. Paitsi perusoikeuksien asiallisessa sisällössä ja rajoittamisen säätelyssä muutostarpeita on myös nykyisen säätelyn säädöstasossa. Perustuslain 80 §:n mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muutoin kuuluvat lain alaan. Jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto.

Perustuslain 80 §:n 2 momentin mukaan myös muu viranomainen voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä asioista, jos siihen on säätelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä säätelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Tällaisen valtuutuksen tulee olla soveltamisalaltaan täsmällisesti rajattu.

Tarkoituksena on, että ministeriölle uskotaisiin lainsäädäntövaltaa lähinnä teknisluonteisissa tai muuten asialliselta merkitykseltään vähäisissä asioissa. Nykyisin vankeinhoitoa ja tutkintavankeutta koskevassa säate-

lyssä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään lain tasolla hajanaisesti, puutteellisesti ja tulkinnanvaraisesti. Useista vankien kannalta merkityksellisistäkin oikeuksista ja velvollisuuksista on voimassa asetuksen ja jopa oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen taseisia säännöksiä. Lähtökohdana tuleekin olla, että nykyisen säätelyn säädöstasoa nostetaan.

2.3.3. Vankeusrangaistuksen sisällölliset muutostarpeet

Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

Nykyisin RTL:n 1 luvussa olevat rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat yleisperiaatteet ovat asiallisesti lähes siinä muodossa, jollaisina ne kirjattiin vuoden 1975 vankeinhoitoasetukseen. Osa näistä periaatteista on nykyäänkin tärkeitä eikä niiden muuttamiseen ole aihetta. Tällaisia periaatteita ovat ainakin normaalisuusperiaate, vankien ihmisarvoisen kohtelun periaate ja syrjintäkielto. Nämä periaatteet on kirjattu lainsäädäntöön useissa maissa.

Nykyisessä laissa rangaistuksen täytäntöönpanon tavoite on ilmaistu RTL:n 1 luvun 4 §:ssä, jonka mukaan rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vankien sijoittumista yhteiskuntaan. Tämä säännös vastaa kansainvälisiä rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteita.

Ruotsin lain mukaan täytäntöönpano tulee järjestää niin, että se edistää tuomitun sopeutumista yhteiskuntaan ja vähentää vapaudenmenetyksen haitallisia seurauksia. *Tanskassa* täytäntöönpanon on tapahduttava siten, että otetaan tarpeellisella tavalla huomioon rangaistuksen täytäntöönpanon toteuttaminen ja tarve auttaa tuomittua tai vaikuttaa häneen, jotta hän eläisi ilman rikoksia. Myös *Norjan* vankeinhoidossa pyritään rangaistuksen tavoite ja turvallisuusnäkökohdat huomioon ottaen ehkäisemään uusintarikollisuutta ja edistämään vankien mahdollisuuksia sopeutua yhteiskuntaan. *Saksan* lain mukaan vankeusrangaistus tulee panna täytäntöön siten, että vangille annetaan edellytykset elää ilman rikoksia. Täytäntöönpanon tehtävänä on myös

suojella yhteiskuntaa rikoksilta. *Itävallan* lainsäädännön mukaan rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteena on tuomitun rikoksetoman elämän ja yhteiskuntaan sopeutumisen tukeminen sekä tuomitun suojeleminen haitallisilta vaikutuksilta. Täytäntöönpanon on suojeltava yhteiskuntaa rikoksilta. *Sveitsissä* vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tulee vaikuttaa vankiin kasvattavasti siten, että se valmistaa häntä sijoittumaan yhteiskuntaan. Täytäntöönpanon haittavaikutuksia on ehkäistävä. *Englannissa* vankien kohtelun ja koulutuksen tarkoituksella on määritelty vangin rohkaiseminen ja auttaminen elämään rikoksetonta elämää. Erityistä huomiota on kiinnitettävä laitoksen ulkopuolisiin yhteyksiin, esimerkiksi perhesuhteisiin, joiden säilyttämiseen vankia on rohkaistava. Tällaisten suhteiden ylläpidon on oltava kaikkien osapuolten edun mukaista. Tarkoituksena on helpottaa vangin sijoittumista yhteiskuntaan. *Virossa* vapaudenriiston täytäntöönpanon tavoitteena on ohjata vankia lainkuuliaiseen käytökseen sekä puolustaa oikeutta.

Vankeinhoitolaitoksessa on joulukuussa 1998 vahvistettu Vankeinhoitolaitoksen ja kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma sekä lähiajan toimintalinjat. Tässä ohjelmassa Vankeinhoitolaitoksen tehtävät ja tavoitteet on määritelty nykyistä vankeinhoidollista ajattelua ja käytäntöä vastaaviksi.

Vankeinhoitolaitoksen tavoitteena on huolehtia osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuramusten täytäntöönpanojärjestelmää ja myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen. Tavoitteen saavuttamiseksi täytäntöönpano toteutetaan siten, että se on turvallista niin yhteiskunnalle, tuomitulle kuin henkilökunnallekin. Tuomitun mahdollisuutta selviytyä yhteiskunnassa ja ylläpitää terveyttään ja hyvinvointiaan tuetaan, samoin tuomitun valmiuksia omaksua rikokseton elämäntapa. Toiminnassaan Vankeinhoitolaitos sitoutuu suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidettäviin arvoihin, kuten ihmisarvon kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Työtä ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon laissa asetettuihin tavoitteisiin tulisi nykyistä

selvemmin kirjata uusintarikollisuuteen vaikuttamista koskeva tavoite.

RTL:n 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan rangaistuksena on ainoastaan vapaudenmenetys, jonka vuoksi muita rajoituksia voidaan tehdä vain laitoksessa pitämisen ja järjestyksen turvaamiseksi. Säännös sisältää laitosturvallisuuden nojalla toteutettavien rajoitusten kiellon. Perusoikeusuudistuksen jälkeen lienee selvää, että ainakin vangin perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset ovat huomattavasti rajoitetummat kuin laitosturvallisuus ja laitoksessa pitämisen varmuus, joten toisen momentin säännöksen sisältöä tulisi muotoilla siten, ettei se ole ristiriidassa perusoikeuksien rajoittamisedellytysten kanssa.

Henkilökunnan toimivallan määräytymistä koskevat säännökset. Nykyisten tarkastamista ja valvontaa koskevien säännösten ongelmana on Vankeinhoitolaitoksen virkamiesten toimivaltaa koskeva säätely, joka on epäsystemaattisista ja sekavaa. Joissakin säännöksissä päätöksentekijä on tarkasti määritelty laissa, osassa päätöksentekijä on määrätty vankeinhoito-osaston antamalla määräyksellä. Nykyinen säätely sisältää sen erikoisuuden, että vangin henkilöntarkastuksen toimivaltuussäännökset ovat laissa, mutta ulkopuolista henkilöä koskevat toimivaltasäännökset ovat asetuksen tasoiset.

Ongelmallisena on pidettävä RTL:n 1 luvun 7 §:ään sisältyvää toimivallan yleisdelegoimisäännöstä, jolla kurinpitäoä, henkilönkatsastusta, rahojen säilyttämistä ja 3 luvun 9 §:n erillään pitämistä lukuun ottamatta muu johtajalle uskottu toimivalta voidaan ministeriön päätöksellä siirtää laitoksen muulle virkamiehelle. Vankien perusoikeuksiin tehtävien rajoitusten osalta laista tulisi ilmetä ainakin se alin virkamiestaso, jolle toimivalta voidaan uskoa (PeLV 12/1998 vp).

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa ja laissa tutkintavankeudesta päätösvalan määrittely on järjestetty hyvin epäsystemaattisesti. Päätöksentekijänä saattaa olla "oikeusministeriö", "asianomainen ministeriö", "oikeusministeriön antamien ohjeiden mukaan johtaja" tai "johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen muu virkamies". Joissakin, lähinnä uudemmissä säännöksissä toimivalta on tarkemmin määritelty. Toimivalta tulisi määritellä täsmällisemmin lain tasolla.

Nykyisin lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä toimivaltuuksien käyttämisestä. Esimerkiksi suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate on kirjattu kutakin toimivaltuutta koskevaan lain säännökseen tai joissakin tapauksissa asetusta alemmanasteisiin säännöksiin. Nykyisestä laista puuttuu lisäksi säännös, joka oikeuttaa Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen saamaan virka-apua poliisilta.

Rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäys

Lähtökohtana on, että vankeusrangaistukset pannaan täytäntöön mahdollisimman pian niiden tultua täytäntöönpanokelpoisiksi. Useimmissa tapauksissa on sekä tuomitun että yhteiskunnan edun mukaista, ettei rikoksen tekemisen ja rangaistuksen suorittamisen välinen aika aiheuttomasti veny. Käytännössä sekä esitutkinta että asian käsittely tuomioistuinelaitoksessa kestää yleensä niin kauan, ettei rangaistuksen tultua täytäntöönpanokelpoiseksi täytäntöönpanon viivyttämiseen tai lykkäämiseen useinkaan ole perusteita. Lyhimmilläänkin rikosprosessi rikosilmoituksesta alioikeuden tuomioon kestää tyypillisesti pari kuukautta. Pisimmillään, talousrikoksissa keskimääräinen kokonaiskesto on 500–600 päivää.

Vankilaan toimittamisjärjestelmän tehokkuutta arvioitaessa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisen merkitys tuleekin suhteuttaa rikoksen tutkintaan sekä syyteharkintaan ja tuomitsemiseen kuluvaan aikaan.

Pakoilu- ja karttamisalttiiksi todetut tuomitut vangitaan yleensä viimeistään oikeudenkäynnissä, joten vankeusrangaistuksen tarkoituksellinen vältteleminen on harvinaista. Kuitenkin ne yksittäisetkin tapaukset, joissa vältteleminen onnistuu, heikentävät rangaistusjärjestelmän uskottavuutta.

Joissakin tilanteissa tuomitun pakoilu voitaisiin välttää, jos ulosottomies voisi estää tuomittua lähtemästä ulosottovirastosta, kunnes poliisi on saapunut paikalle. Nyt tähän ei ole säädetty valtuuksia.

Myös viranomaisten välisellä nykyistä tiiviimmällä yhteistyöllä kyettäneen ehkäisemään vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon

välttelemistä. Esimerkiksi syyttäjien ja poliisin sekä toisaalta ulosottomiehen ja poliisin välisen tiedonkulun parantamisella voitaneen täytäntöönpanon karttaminen joissakin tapauksissa välttää.

Voimassa olevien lykkäyssäännösten ongelmana on ensinnäkin se, että täytäntöönpanon lykkäämiskäytäntö vaikuttaa lievemmltä kuin mitä RTL:n säännökset edellyttävät. Varsinkaan lyhyemmissä lykkäyksissä noudatetun käytännön ei ole havaittu vaativan korjaamista. Näin ollen RTL:n lykkäyssäännöksiä tulisi hieman väljentää siten, että säännökset vastaisivat lyhytaikaisissa lykkäyksissä hyväksi havaittua käytäntöä. Voidaan olettaa, että vankilaan ilmoittautumispäivän joustava määrittäminen edistää vapaaehtoista laitokseen ilmoittautumista.

Vankeusrangaistuksen suorittamisesta aiheutuu tuomitulle ja hänen läheisilleen väistämättä vaikeuksia. Täytäntöönpanon lykkäystä myönnettäessä selvitetään, voidaanko lykkäyksellä vähentää näitä hankaluuksia. Yleensä on sekä tuomitun että yhteiskunnan edun mukaista, että vankeusrangaistus suoritetaan mahdollisimman pian tuomion täytäntöönpanokelpoiseksi tulon jälkeen. Kovin pitkäaikaisilla lykkäyksillä ei tosiasiaassa yleensä helpoteta tuomitun elämäntilannetta. Lykkäysjärjestelmän tarkoitus täytyykin suurimmassa osassa tapauksia enintään puolen vuoden mittaisilla lykkäyksillä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan selvästi tiukempaa kynnystä puolta vuotta pidempien kuin enintään puolen vuoden pituisten lykkäysten myöntämiselle.

Lykkäyshakemuksen vaikutus täytäntöönpanoon. Nykyisin lykkäyshakemuksen tekeminen itsessään estää vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon. Käytännössä on ollut tapauksia, joissa tuomittu on hakenut useita kertoja uudestaan lykkäystä, vaikka hänelle ei ole sitä aiemmin myönnetty. Täytäntöönpano on estynyt pelkän lykkäyshakemuksen jättämisen perusteella, minkä vuoksi tuomittu on voinut vältellä täytäntöönpanoa pitkiä aikoja. Välttelemiseen on kyllä voitu puuttua Rikosseuraamusviraston rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 d §:n 3 momentin 5 kohdan nojalla tekemällä päätöksellä, jonka mukaan kyseisen tuomitun kielteisiä lykkäysratkaisuja ei tarvitse alistaa Rikosseu-

raamusviraston ratkaistaviksi. Tämän tyyppistä välttelyä ei ole näinkään saatu kokonaan estetyksi.

Virka-apu ja kiinniotto-oikeus. Tuomittu saattaa ulosottomiehen luona asioidessaan ilmoittaa, ettei hän aiokaan noudattaa määräystä ilmoittautua vankilassa. Nykyisin ulosottomiehellä ei ole oikeutta voimakeinoin estää tuomittua tällaisessa tilanteessa poistumasta. Jokamiehen kiinniotto-oikeus ei oikeuta pidättelemään tuomittua, jota ei ole esintäkuulutettu.

Vankilaan toimittamisorganisaatio. Arvioitaessa sitä, mikä organisaatio pystyisi parhaiten huolehtimaan vankilaan toimittamisesta, tulee ottaa huomioon ainakin seuraavat seikat:

1) Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon käynnistämisen ja lykkäystoimivallan tulee olla samalla viranomaisella. Näin varmistetaan se, että päätettäessä sekä vankilaan toimittamisesta että lykkäyksistä päätöksentekijöillä on riittävä tieto kaikista täytäntöön pantavina olevista rangaistuksista.

2) Tehtäväkokonaisuudesta huolehtivalla organisaatiolla tulee olla laaja toimipaikkaverkosto. Tällä varmistetaan se, että tuomitut voivat hoitaa asiaansa lähellä kotipaikkaansa. Voidaan olettaa, että asioiden hoitamisen helppous edistää tuomitun halukkuutta lähteä itse ilmoittautuen vankilaan. Lähellä tuomitua toimivalla viranomaisella on myös varmemmin käytössä tarvittava tieto tuomitun elämäntilanteesta, mikä voi osaltaan vaikeuttaa myös tuomitun pakoilua. Se, että viranomainen on lähellä asiakkaita, on myös hyvän hallinnon periaatteiden mukaista.

3) Muut tehtävät saattavat aiheuttaa jäävyyttä muistuttavia tilanteita. Viranomaisen rooli rikosasian käsittelyn aikaisemmissa vaiheissa saattaa synnyttää täytäntöönpanon käynnistämismenettelyssä virkamiehen esteellisyyden kannalta ongelmallisia tilanteita.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäysasioissa toimivaltaa nykyisin käyttävillä viranomaisilla eli ulosottolaitoksella ja Rikosseuraamusvirastolla on asioiden käsittelemiseksi tarvittavat resurssit. Pääsääntöisesti ulosottomiehet tuntevat hyvin tuomitun elämän kokonaistilanteen ja pystyvät arvioimaan, voidaanko lykkäyksellä myös käytännössä vähentää vankeusrangaistuksen suorit-

tamisesta aiheutuvia haittoja. Lisäksi ulosottomiehet voivat tiheään toimipaikkaverkostonsa ansiosta hoitaa täytäntöönpanoasioita tuomitun kanssa kasvotusten.

Muina mahdollisina vankilaan toimittamisviranomaisina voivat tulla kyseeseen poliisi, syyttäjälaitos, Vankeinhoitolaitoksen sijoittajayksiköt sekä Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistot.

Poliisilla on kattavin toimintayksikköverkosto. Poliisilla on myös tietoa tuomitun syyllistymisestä tai syyllistymättömyydestä uusiin rikoksiin. Sen sijaan tuomitun elämäntilanteesta muuten poliisilla ei yleensä ole yhtä paljon tietoa kuin ulosottoviranomaisilla. Viimeaikaiset poliisin tehtäviä koskeneet selvitykset ovat päättyneet siihen, että poliisin voimavarat tulee keskittää poliisin perustetävän eli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden hoitamiseen.

Syyttäjälaitoksenkin toimintayksiköiden alueellinen kattavuus on hyvä. Sen sijaan syyttäjälaitoksella ei ole käytettävissään vankilaan toimittamisessa hyödyllistä tietoa tuomitun elämän kokonaistilanteesta. Lisäksi etenkin pienissä yksiköissä syyttäjän toimiesä sekä oikeudenkäynnissä syyttäjänä että tuomittua vankilaan toimittavana viranomaisena tilanne ei olisi esteettömyysnäkökulmasta ongelmaton.

Vankeinhoitolaitoksen sijoittajayksiköt vastaavat vankien lain- ja tarkoituksenmukaisesta sijoittamisesta Vankeinhoitolaitoksen eri toimintayksiköihin. Ne paneutuvat tuomitun ja vangin kokonaistilanteeseen, jolloin ne saavat riittävästi tietoa tuomitun elämäntilanteesta. Toiminnan vakiinnuttua vankilaan toimittaminen ja lykkäyspäätösten tekeminen saattaisivat luontevasti kuulua yksiköiden tehtäväkenttään. Tulevaisuudessakin toimipaikkaverkoston alueellinen kattavuus voi olla ongelma vankilaan toimittamistehtävän kannalta.

Kriminaalihuoltolaitoksen toimintayksikköverkosto on myös suhteellisen kattava, toimistoja on 22. Kriminaalihuoltolaitoksen tehtävänä on panna täytäntöön yhdyskunta-seuraamuksia, missä työssä kertyy tietoa tuomittujen elinoloista.

Nimismiehet olivat aiemmin luonteva taho hoitamaan vankilaan toimittamista, kun heille kuuluivat sekä poliisin, syyttäjän että ulos-

ottomiehen tehtävät. Nimismiesjärjestelmän tultua kihlakuntauudistuksen yhteydessä pääosin lakkautetuksi vankeusrangaistusten täytäntöönpanotehtävien hoitamispaikka on arvioitava uudelleen. Pääosa täytäntöönpanotehtävistä oli kuitenkin jo ennen kihlakuntauudistusta kaupunginvoudeilla, joiden tehtäväkenttää kihlakuntauudistus ei muuttanut.

Kun Kriminaalihuoltolaitos on 1 päivästä elokuuta 2001 lähtien ollut viranomainen, perustuslaki ei aseta esteitä vankilaan toimittamisen antamiselle laitoksen tehtäväksi. Kriminaalihuoltolaitoksen tehtäviin ja henkilöstön valmiuksiin vankilaan toimittamisesta huolehtiminen ei kuitenkaan oikein luontevasti sopisi. Laitoksen toiminnan ydin on pitkälti sosiaalityönluonteinen, eikä työ painotu oikeuskysymyksiin tai hallinnollisiin tehtäviin.

Vankilaan toimittamistehtävä liittyy myös henkilöstön riittävyyteen. Millään muulla organisaatiolla kuin ulosottolaitoksella ei tällä hetkellä ole henkilöstöä vankilaan toimittamistyöhön. Henkilöstön siirtäminen tehtävien mukana olisi tässä asiassa erityisen ongelmallista siksi, että sekä tehtävät luovuttavassa että useimmissa vastaanottajiksi ajatelluissa organisaatioissa yksiköt ovat enimmäkseen pieniä. Lisäksi vankilaan toimittaminen on vain pieni osa ulosottolaitoksen tämänhetkisestä tehtäväkokonaisuudesta. Näistä lähtökohdista seuraa kaksi asiaa. Ensinnäkään ulosottolaitoksen yksiköiden työt eivät vähenisi siirron myötä niin paljon, että työntekijöitä voitaisiin siirtää tehtävien mukana. Vastaanottavissa pienissä yksiköissä ei puolestaan useinkaan ole joko sopivaa tai riittävää työvoimaa uusien tehtävien hoitamiseen. Tämä koskee erityisesti syyttäjälaitosta.

Vankilaan toimittamismenettelyyn tai täytäntöönpanon lykkäämiseen ei liity sellaisia toiminnallisia ongelmia, joiden ratkaiseminen vaatisi toiminnan uudelleen organisointia. Ulosotto 2000-toimikunnan ehdotuksessa vankilaan toimittamistehtävien siirtämisestä pois ulosottolaitokselta lähtökohtana oli, että ulosottolaitoksen tulee keskittyä siviiliprosessuaaliseen täytäntöönpanoon. Ulosottomiehille kuuluu kuitenkin muitakin rikosprosessuaalisia täytäntöönpanotehtäviä, kuten sakkojen perintä, sakon muuntoran-

gaistukseen liittyviä tehtäviä sekä menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtäviä. Vaikka toisaalta voidaan korostaa ulosottomiesten tehtävien siviiliprosessuaalista luonnetta, voidaan myös todeta, että tuomioiden täytäntöönpanoa on yleisemminkin varsin laajasti uskottu ulosottomiehille. Luonteensa puolesta ulosottolaitos soveltuu myös rikosoikeudellisten täytäntöönpanotehtävien suorittajaksi. Ulosottomiehet toimivat nykyisin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanotehtävissä, joten organisaatio on valmis.

Mikään vaihtoehtoisista organisaatioista ei ainakaan toistaiseksi ole osoittautunut soveliaammaksi hoitamaan vankilaan toimittamis- ja lykkäystehtäviä kuin ulosottolaitos. Huomioon on vielä otettava huomattavat henkilöstön kohdentamiseen liittyvät vaikeudet sekä ulosottolaitoksessa että vastaanottavassa organisaatiossa, jos tehtävät siirrettäisiin. Siirrosta itsestään aiheutuisi myös sekä kustannuksia että ainakin alkuvaiheessa käytännön vaikeuksia. Vankilaan toimittamistehtävästä nykyisin huolehtiva ulosottolaitos on valmis jatkamaan tehtävän hoitamista. Näillä perusteilla voidaan todeta, että vankilaan toimittamis- ja lykkäystehtäviä ei ole perusteltua siirtää ulosottolaitokselta millekään toiselle organisaatiolle.

Tuomiota pakoilevan tai vaikeasti tavoitettavan tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa poliisi antaa vastaisuudessa virka-apua kuten nykyisinkin. Jos tuomittu on etsintäkuulutettu, kyse on poliisin omasta tehtävästä, ei virka-avun antamisesta.

Alistusmenettely ja muutoksenhaku. Rikosseuraamusvirastolla on lykkäystoimivaltaa kolmenlaisissa asioissa. Lykkäyksen myöntäminen terveydellisillä perusteilla ja vuotta pidemmän lykkäyksen myöntäminen kuuluvat viraston yksinomaiseen toimivaltaan. Lisäksi ulosottoviranomaisten kielteiset lykkäyspäätökset alistetaan Rikosseuraamusvirastolle.

Rikosseuraamusviraston toimivalta haettaessa lykkäystä muilla kuin terveydellisillä syillä ei ole enää perusteltu, koska virastossa ei tunneta tuomitun tosiasiallisia oloja. Sen sijaan Rikosseuraamusvirastolla on terveydellisin syin haettujen lykkäysten ratkaisemisessa tarvittava lääketieteellinen asiantuntemus ja tieto siitä, mitkä ovat vankilan mah-

dollisuudet järjestää tuomitun tarvitsema hoito.

Muilla kuin terveydellisillä syillä haettuihin lykkäyksiin liittyvä alistusmenettely hidastaa täytäntöönpanoon ryhtymistä tapauksissa, joissa tuomitun tilanteen ilmeisesti parhaiten tunteva ulosottoviranomainen on todennut, ettei lykkäysperusteita ole olemassa. Ulosottoviranomaisten noudattamaa lykkäysten epäämiskäytäntöä voidaan pitää onnistuneena sillä perusteella, että alistetuihin ulosottoviranomaisten päätöksistä on vuosittain muutettu keskimäärin vain yksi. Alistusmenettely ei siis ole osoittautunut tuomituksen oikeusturvan kannalta tarpeelliseksi.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Lykkäyspäätöstä on pidettävä perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitettuna päätöksenä. Alistusmenettely ei täytä muutoksenhakuoikeudelle asetettavia vaatimuksia.

Vankeuslakiin ehdotetaan yleistä säännöstä vankien muutoksenhakuoikeudesta. Myös oikeudesta hakea muutosta lykkäyspäätökseen voidaan säätää samassa yhteydessä.

RTL:n 2 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamusvirasto voi rangaistuslaitoksiin saapuvien määrän tasoittamiseksi antaa määräyksiä siitä, minä päivänä rangaistukset ottavat vastaan rangaistukseen tuomitavia. Täytäntöönpanon alkaminen ei kuiten-

kaan tästä syystä saa siirtyä yli neljää kuukautta tuomion lainvoimaiseksi tulosta. Tätä säännöstä on käytännössä sovellettu lähinnä suoraan vapaudesta avolaitokseen tulevien vankien sijoittamiseen. Rikosseuraamusvirasto ei ole säännöksen perusteella antanut yleistä määräystä rangaistuslaitokseen ottamisesta.

Vankiluvun voimakas nousu viime vuosina on aiheuttanut, että vankiloissa on ollut huomattavaakin yliasutusta varsinkin talviskaan. Yliasutus on etenkin suljetuissa vankiloissa aiheuttanut huomattavia ongelmia vankien asianmukaisessa asumaan ja toimintoihin sijoittamisessa. Yliasutus aiheuttaa myös levottomuutta ja epäviihtyisyyttä vankilan ilmapiiriin ja vaarantaa turvallista täytäntöönpanoa. Myös henkilökunnan työolosuhteet muodostuvat normaalitilannetta huomattavasti raskaammiksi. Asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi mahdollisuuksia lykätä lyhyiden rangaistusten täytäntöönpanon alkamista tulisi laajentaa nykyisestä. Nykyinen säännös on myös muotoilultaan epämääräinen. Vaikka tällaista lykkäystä käytettäisiin tulevaisuudessakin harvoin, laissa tulisi olla siihen oikeuttava, nykyistä säännöstä selkeämpi säännös.

Rangaistusajan laskeminen

Jos tuomittu on muussa jutussa tutkintavankina, häntä ei oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen (9/011/95) mukaan päästetä ehdonalaiseen vapauteen. Jos rinnakkainen tutkintavankeus kestää yli tuomitun rangaistusajan, tulee rangaistus suoritetuksi kokonaan. Jos taas tutkintavanki sitä ennen muuttuu rangaistusvangiksi, uusi rangaistus lasketaan yhteen aikaisempien rangaistusten kanssa, mistä kokonaismäärästä lasketaan uusi ehdonalaisen vapauttamisen määräosa. Tämä määräykseen perustuva käytäntö, jonka mukaan ehdonalaista vapauttamista ei välttämättä lainkaan tapahdu, on vankien yhdenmukaisen kohtelun kannalta ongelmallinen.

Saapuminen ja sijoittaminen rangaistuslaitokseen

Vankien sijoittaminen laitoksiin on monella tavoin tärkeää vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden saavuttamiseksi. Onnistuneella sijoittamisella voidaan turvata vangin yhteydet vankilan ulkopuolelle ja saada vanki osallistumaan hänen toimintakykyään tai muita valmiuksiaan parantavaan toimintaan taikka toimintaohjelmaan. Vapautumispaikkaa lähellä oleva vankila voi vangin kotikunnan kanssa joustavasti järjestää vapautumiseen liittyviä käytännön asioita. Oikealla sijoituksella voidaan varmistaa myös turvallisen täytäntöönpanojärjestelmän ylläpitäminen, mikä sisältää paitsi yhteiskunnan, myös vankien ja henkilökunnan turvallisuudesta huolehtimisen.

Sijoittamista koskevissa säännöksissä tulisi ottaa huomioon kohdassa 6.1. tarkoitettu hallituksen esitys rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain muuttamisesta. Tämä esitys sisältää ehdotuksen viiteen aluevankilaan siirtymisestä. Sekä ehdotettu vankeuslaki että Vankeinhoitolaitoksen organisaatiota koskeva ehdotus sisältävät myös ehdotuksen sijoittajayksikkötoiminnan vakiinnuttamisesta. Vangin sijoittamisesta vankilaan päättäisi aina sijoittajayksikkö.

Avolaitokseen sijoittamisen edellytykset. Nykyinen vankien sijoittamista koskeva järjestelmä, avo- ja suljetuissa laitoksissa noudatettavine omine menettelytapoineen, on varsin sekava ja asettaa vangit tietyissä tilanteissa eriarvoiseen asemaan. Sijoittamista koskeva sääntely, edellytykset, sijoittamismenettely ja päätöksentekotasot tulisi uudistaa ottaen huomioon vankien oikeusturvan ja tasapuolisen kohtelun vaatimukset. Vankilaan sijoittamista tulisi kehittää nykyistä suunnitelmallisemmaksi.

Avolaitoksissa on käytössä erityinen avolaitosmääräyksen perustuva järjestelmä, jossa avolaitosmääräyksestä ja sen peruuttamisesta päättää Rikosseuraamusvirasto. Vaikka tällainen keskitetty järjestelmä on tietyssä mielessä perusteltu vankien oikeusturvan kannalta (yhdenmukainen käytäntö), avolaitosmääräysten peruutusten suhteuttaminen muihin rikkomuksesta aiheutuviin seurauksiin ja suljettujen vankiloiden kurinpi-

järjestelmään on ongelmallista. Nykyisin varsinkin suoraan vapaudesta avolaitokseen määrittämisen edellytykset sisältävät sekä objektiivisia (rangaistusaikea enintään 2 vuotta) että subjektiivisia edellytyksiä kuten soveltuminen avolaitokseen. Vaikka avolaitokseen määrittäessä voitaisiin paremmin ottaa huomioon vangin yksilöllisiä olosuhteita, avolaitosmääräyksissä kiinnitetään huomiota lähinnä rangaistuksen pituuteen, rangaistuskertaisuuteen, henkilön työkykyyn ja menestykseen aikaisemman rangaistuskauden aikana.

Järjestelmän monimutkaisuutta lisää se, että laitoksiin sijoittelun kriteerit on kirjattu lakiin varsin yleisellä tasolla ja niitä on tarkennettu asetuksella ja vankeinhoito-osaston yksityiskohtaisilla ohjeilla. Nykyisissä säännöksissä on eräiltä osin myös säädötasongelmia. Avolaitokseen suoraan vapaudesta määrittämisen objektiivista kahden vuoden rangaistusaikea on oikeusministeriön nimismiehille ja kaupunginvoudeille osoittamalla kirjeellä (1/40/96) supistettu siten, ettei alle 14 päivän rangaistusta suorittavia määrätä avolaitokseen. Koska kaikki avolaitokset on muutettu päihdeettömiksi laitoksiksi, avolaitokseen pääsyn edellytyksenä on nykyisin lisäksi se, että vanki sitoutuu päihdeettömyyteen ja antamaan vaadittaessa virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen.

Puhalluskokeen suorittaminen ja virtsa- tai sylkinäytteen vaatiminen ovat luonteeltaan henkilönkatsastusta. Tästä syystä järjestelmää ei tulisi perustaa pelkästään vangin suostumukseen tai sitoutumiseen. RTL:n 2 luvun 9 c §:ää säädettäessä ei myöskään lähdetty siitä, että kaikki avolaitokset tulitaisiin muuttamaan päihdeettömiksi laitoksiksi. Huumausainerikoksista tuomittujen vankien, vankien päihdeongelmien ja etenkin huumausaineongelmien voimakas lisääntyminen vankiloissa saattaa sinänsä aiheuttaa, että ilman konkreettista epäilyä tapahtuvalle päihdeettömyyden valvonnalle on olemassa vahvoja perusteita. Jos päihdeettömyys ja rutini- ja luonteinen päihdekontrolli katsotaan tarpeelliseksi avolaitokseen määrittämisen edellytykseksi, siitä tulisi säätää nimenomaan avolaitokseen sijoittamista ja sijoittamisen edellytyksiä koskevassa säännöksessä. Sama pätee vankeinhoidolliseen kertaisuuteen.

Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksistä

tulisi säätää tarkemmin ja täsmällisemmin lain tasolla. Myös käytännössä noudatettu päihitteettömyysedellytys tulisi nostaa lain tasolle, koska päihitteettömyyden valvonta, virtsa- ja sylkinäytteet ja puhalluskokeet, sisältävät puuttumisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Alaikäisten erillään pitäminen. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan c-kohta sisältää segregatio-velvollisuuden, jonka mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin, kun katsotaan lapsen edun mukaiseksi menetellä toisin.

Alaikäisten vapautensa menettäneiden erillään pitämisestä ei ole tällä hetkellä velvoittavaa säännöstä kansallisessa lainsäädännössä. Nuorista rikoksenteikijöistä annetun lain 26 §:n mukaan nuori rikoksenteikijä, joka on määrätty suorittamaan rangaistuksensa tavallisena vankeusrangaistuksena, on pidettävä mahdollisuuksien mukaan erillään sellaisista vanhemmista vangeista, joiden voidaan katsoa vaikuttavan häneen vahingollisesti. Avolaitosten osalta säädetään lisäksi RTL:n 4 luvun 2 momentissa, että alle 18-vuotiaan siirtämisen avolaitokseen on oltava hänen etunsa mukaista, vaikka häntä ei voitaisi pitää erillään aikuisista vangeista. Tutkintavankeudesta annetun lain 16 §:n mukaan tutkintavankina oleva nuori rikoksenteikijä on pidettävä erillään muista vankilassa ja muussa säilytyspaikassa. Alaikäisten segregatio-velvollisuuden toteutuminen on pyritty varmistamaan antamalla vankeinhoito-osaston ohjeet alle 18-vuotiaiden vankien kohtelusta vankilassa (5/011/94). Suomi ei tehnyt varauksia eikä antanut tulkintaselitystä lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen.

Perustuslain 7 §:ssä edellytetään, että vapautensa menettäneille kuuluvista oikeuksista säädetään ihmisoikeussopimuksissa viitotetulla tavalla. Nykyisessä lainsäädännössä alaikäisten erillään pitämistä koskeva säätely ja Suomessa käytännössä noudatettu menettely ei ole sopusoinnussa yleissopimuksen kanssa. Esimerkiksi Ruotsissa on lapsen oikeuksien yleissopimuksen johdosta siirrytty 1 päivänä tammikuuta 1999 järjestelmään, jonka myötä kaikki alle 18-vuotiaat rikoksenteikijät sijoitetaan vankilan sijasta nuorisolaitokseen. Asian selkeyttämiseksi alaikäisten

erillään pitämisestä tulisi säätää myös kansallisessa lainsäädännössä. Periaate, jonka mukaan alaikäiset on pidettävä erillään aikuisista vangeista, tulisi olla lain tasolla.

Nuorten vankien osalta Suomi teki kansallaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 artiklaan kaksi varauksia, jotka koskivat nuorten syytettyjen ja nuorisorikollisten erillään pitämistä. Suomen varauksissa todettiin, että vaikka Suomessa nuoret vangit säännönmukaisesti ovat erillään aikuisista vangeista, ei ole tarkoituksenmukaista omaksua joustavampien menettelytapojen absoluuttista kieltoa. Varaukset ovat edelleen voimassa, joten nuorten osalta erityissäännöstä ei tarvita. Jos varaukset myöhemmin puretaan, tulee lainsäädäntöä tältä osin muuttaa.

Rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajan suunnittelemisesta ei nykyisin ole mitään lain- tai asetuksentasoisia säännöksiä. Laissa mainitaan vankien sijoittelu ja ryhmitely tiettyjen ominaisuuksien perusteella. Jonkinlaista suunnitelmallisuutta edellytetään toimintaan sijoittamisessa. Vankeinhoitoasetuksen 18 §:n mukaan vanki tulee osallistumisvelvollisuutensa täyttämiseksi sijoittaa toimintaan, joka ylläpitää ja kehittää vangin ammattitaitoa tai muutoin edistää hänen mahdollisuuksiaan tulla toimeen yhteiskunnassa. Vangin saavuttua rangaistuslaitokseen on selvítettävä ne tekijät, jotka vaikuttavat hänen sijoittamiseensa eri toimintoihin. Jos sijoittaminen eroaa olennaisesti vangin toiveesta, päätös on perusteltava.

Vangin rangaistusaikaisen toiminnan suunnittelemisesta sisältyy lyhyt maininta vankien rangaistuslaitoksiin sijoittamista koskevaan ohjeeseen, jolla uudistettiin vankien sijoittamismenettely ja perustettiin sijoittajayksiköt. Sijoittajayksikkönä toimiva vankila laatii suunnitelman vangin toiminnasta rangaistusaikana sekä selvittää toiminnan ja rangaistuksen turvallisen täytäntöönpanon edellyttämän sijoituspaikan. Sijoittajayksiköihin toimitetaan yli kahden vuoden rangaistusta suorittavat vangit, joten rangaistusajan suunnittelu koskee vain yli kahden vuoden rangaistuksia. Ohjeella otettiin kuitenkin ensimmäinen askel kohti systemaattisempaa rangaistusajan suunnittelemista.

Vankeinhoidossa on kehitetty vankeja kos-

keva arviointimenetelmä (Tarke-arvio), joka on tarkoitettu ennen kaikkea toimintaan sijoittamisen apuvälineeksi. Menetelmän käyttöön ottamisella vangeista tehtäviä arvioita pyritään yhtenäistämään. Arviossa käsitellään vangin työ- ja toimintakykyä, päihderiippuvuutta, huumeiden käyttöä, sosiaalisia siteitä, elämäntilannetta ja laitosturvallisuuden tarvetta. Arvio käsittää tietoja vankilaan tuloa edeltävältä ajalta (kuten koulutus, työhistoria, asuminen) ja vankilassa oloajalta. Menetelmä on käytössä lähes kaikissa laitoksissa.

Vankeinhoidossa on myös kehitetty lähinnä Englannin mallin mukainen riski- ja tarvearviomenetelmä, jolla kerätään tietoja etenkin rikollisuutta ylläpitävistä tekijöistä. Riski- ja tarvearvio valmistellaan yhdessä vangin kanssa ja siinä selvitetään rikokseen johtaneita syitä, aikaisempaa rikollisuutta, vangin asumista, koulu- ja työtaustaa, taloudellista tilannetta, ihmissuhteita, elämäntapaa ja sosiaalisia siteitä, päihdyttävien aineiden käyttöä, psyykkistä tilaa, ajattelua ja asenteita. Tämän tiedon pohjalta arvioidaan vangin uusimisriskiä, vangin motivaatiota muutokseen ja toiminnan tarvetta. Riski- ja tarvearvio yhdessä muiden tarpeellisten selvitysten kanssa toimii pohjana rangaistusajan suunnitelmalle ja sijoituspäätökselle. Vuonna 2002 riski- ja tarvearvio otettiin käyttöön kaikissa vankeinhoidon sijoittajayksiköissä ja se tehtiin lähes kaikille yli kahden vuoden vankeusrangaistukseen tuomituille. Vuonna 2003 tehtiin kaikkiaan 546 riski- ja tarvearviota.

Lisäksi parhaillaan kehitetään vankitietojärjestelmää. Tietojärjestelmä tulee sisältämään muun muassa toimintaa, riski- ja tarvearvioita, suunnittelua ja seurantaa koskevat tiedot.

Useiden maiden vankeinhoitoa koskevassa lainsäädännössä on säännös rangaistusajan suunnittelemisesta. *Ruotsin* lainsäädännön mukaan laitosaika täytyy suunnitella ja toteuttaa yhteistyössä vankeinhoidon eri organien välillä sekä siinä määrin kuin hoito vaatii, myös muiden yhteiskunnallisten elinten kanssa. *Tanskan* lain mukaan laitoksen on yhteistyössä vangin kanssa mahdollisimman pian saapumisen jälkeen laadittava suunnitelma rangaistuksen suorittamista ja vapauttamisen jälkeistä aikaa varten. *Norjassa* vangin ja kriminaalihoitoviranomaisen yh-

teistyöhön perustuva suunnitelma on tärkeä osa rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tavoitteena on luoda edellytykset sille, että vanki itse pyrkisi irrottautumaan rikollisesta käytäytymisestä. Rangaistusajan suunnittelussa painotetaan tuomitun yksilöllisiä tarpeita ja sujuvaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Saksan lain mukaan vangin persoonallisuus ja elinolosuhteet tutkitaan, jollei se rangaistusajan lyhyiden vuoksi ole tarpeetonta. Tutkimuksella selvitetään olosuhteet, joiden tunteminen on tarpeen vangin rangaistuskäsittelemiseksi ja vapauttamisen jälkeiseksi sijoittumiseksi. Suunnitelma sisältää seuraavat asiat: rangaistuksen suorittaminen suljetussa tai avoimessa täytäntöönpanomuodossa; siirtäminen sosiaaliterapeuttiseen laitokseen; asumis- ja hoitoyhdistämisen sijoittaminen; toimenpiteet ammatilliseksi koulutukseksi ja jatkokoulutukseksi; laitoksen jatkokoulutukseen osallistuminen; erityiset auttamis- ja hoitotoimenpiteet; täytäntöönpanon myöhentäminen sekä vapautteen valmistelua varten tarpeelliset toimenpiteet. Täytäntöönpanosuunnitelma tulee täydentää ja päivittää vangin kehityksen mukaisesti.

Iso-Britanniassa rangaistusajan suunnittelua koskeva järjestelmä uudistettiin vuonna 1997. Tarve standardisoidun rangaistusajan suunnitelman käyttöönottoon syntyi ehdonalaisen vapauden valvonnan vaatimuksista, kun valvonta tuli pakolliseksi kaikille yli 12 kuukauden rangaistukseen tuomituille ja nuorille. Rangaistusajan suunnitelma tehdään edellä mainituista tuomituista kaikille, joiden vankeusaika kestää vähintään kuusi kuukautta, nuorilla vähintään kuukauden. Elinkautiseen vankeuteen tuomituille on oma järjestelmänsä.

Tarkoituksena on arvioida ja kirjata vankien vankeusaikainen kehitys johdonmukaisella ja saumattomalla tavalla. Järjestelmän tarkoituksena on auttaa vankeinhoitoa ja kriminaalihoitoa kohdistamaan resurssinsa tehokkaammin siten, että vankeinhoidon sisältö ja kriminaalihoitolaisten ohjelmat vastaavat paremmin rikoksentekijöiden tarpeita. Suunnitelman tarkoituksena on myös vähentää vankien uusimisriskiä selvittämällä riskitekijöitä ja tarjoamalla toimintasuunnitelmia, mahdollistaa vankien mielekäs rangaistus-

ajan käyttö ja tarjota vangeille strategioita rikoksen uusimisen vähentämiseen. Suunnitelmalla pyritään varmistamaan, että kaikki saatavissa oleva tieto on käytössä arvioita ja päätöksiä tehtäessä. Suunnitelmalla estetään kaksinkertaisen työn tekeminen ja varmistetaan päätöksenteon jatkuvuus rangaistusajana ja siirryttäessä ehdonalaiseen vapauteen. Rangaistusajan suunnitelma on Englannissa muuttuva asiakirja, jota säännönmukaisesti päivitetään. Vangin kehityksen seuraamiseksi suunnitelmaan merkitään esimerkiksi myönnetty poistumisluvat ja osallistuminen erilaisiin toimintaohjelmiin. Vankeusajan kuluessa päivitetyn suunnitelman on tarkoitus vangin vapauduttua välittää hyödyllistä tietoa ehdonalaisen vapauden valvojalle.

Englannissa otetaan vuosien 2003–2004 aikana käyttöön uusi 18 vuotta täyttäneen vangin arviointimenettely, jonka on tarkoitus kytkeä rangaistusajan suunnittelu entistä tiiviimmin yhteen tuomitusta tehtävän laajan riski- ja tarvearvion kanssa. Uudistuksen tavoitteena on tehokas, uusintarikollisuutta vähentävä ja yhteiskunnalle turvallinen rangaistuksen täytäntöönpano. Kriminaalihuollon sisäistä yhteistyötä painottava menettely tulee olemaan käytössä sekä tuomitun vankeusajana että ehdonalaisessa vapaudessa, ja sen on tarkoitus antaa viranomaisten päätösten tueksi jatkuvasti ajan tasalla olevaa tietoa.

Uudistuksen tarkoituksena on yhtenäistää vankeja koskevia arvioita ja suunnitelmia. Käyttöön otettavassa menettelyssä rangaistusajan suunnitelma laaditaan arvioinnin yhteydessä siinä saatavien tietojen perusteella. Arviossa selvitetään esimerkiksi tuomitun heikon koulutustason, päihteiden väärinkäytön tai ongelmallisten asenteiden vuoksi tarpeelliset toimenpiteet sekä tuomitun mahdollinen vaarallisuus itseään tai muita kohtaan.

Viron täytäntöönpanosuunnitelmassa tulee säädellä vangin sijoittaminen vankilassa, vangin siirtäminen avovankilaan tai toiseen suljettuun vankilaan, vangin työkyky ja ammatillinen osaaminen, tarve antaa vangille yleissivistävää koulutusta tai keskiasteen ammatillista koulutusta, vankiin sovelletut etuisuudet, vangin vapauttamisen valmisteluun tarvittavat toimenpiteet ja muut täytäntöönpanon tavoitteiden saavuttamiseen tarvittavat toimenpiteet.

Vangin henkilökohtaisesta täytäntöönpanosuunnitelmasta tulee keskustella vangin kanssa. Vangin suunnitelmaa muutetaan ja täydennetään vangin kehitystä vastaavaksi. Suunnitelman hyväksyy vankilan johtaja ja se liitetään vangin henkilökohtaiseen kansioon, jollainen on jokaisella vangilla. Viron lain mukaan suunnitelma on esimerkiksi siirtojen ja suljetusta vankilasta avolaitokseen siirtämisen eräänä edellytyksenä. Vanki voidaan myös siirtää suljetusta vankilasta toiseen tai avovankilasta toiseen, jos se nähdään tarpeellisenä vangin henkilökohtaisen suunnitelman toteuttamiseksi, vapaudenmenetyksen täytäntöönpanon tavoitteiden saavuttamiseksi tai turvallisuussyistä.

Suomessa poistumisluvista, vangin siirroista, toimintaan sijoittamisesta, ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä ja useista muista asioista päätetään ilman kokonaisvaltaista kehystä. Päätökset tehdään usein toisistaan irrallaan, jolloin toimintaa on vaikea järjestää vastaamaan vangin yksilöllisiä tarpeita ja edellytyksiä. Kaikissa vertailumaissa rangaistusajan suunnitelmasta on annettu säännökset, laintasoisesti tai vankeinhoidon sisäisin määräyksiin. Joissakin maissa, kuten Englannissa, järjestelmä sisältää yksityiskohtaisen käsikirjan toimintaohjeineen, määräyksiineen ja lukuisine vahvistettuine lomakkeineen. Suomessa asian säätely ja ohjaus on toistaiseksi vähäistä. Meillä järjestelmä on uusi ja koskee ainoastaan kahta vuotta pitempää rangaistusta suorittavia vankeja. Jotta vankeinhoidon vaikuttavuutta ja ennustettavuutta voitaisiin parantaa, yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma tulisi tehdä lähtökohtaisesti kaikille vangeille.

Sijoittaminen rangaistuslaitoksen sisällä

Rangaistuslaitoksen sisällä tapahtuvaa vankien sijoittelua koskevia säännöksiä on lukuisia. Säännöksiä on erityisryhmien, kuten nuorten, naisten, pakkolaitokseen eristettyjen ja valtiollisen vangin sijoittelusta laitoksessa. Laissa on myös säännöksiä osastoista, varmuusosastoista, päihteettömistä osastoista ja vangin erillään pitämisestä vapaa-aikana tai ympärivuorokautisesti. Erilaisia vangin sijoittamiseen liittyviä säännöksiä on lisätty

lakiin eri aikoina kulloinkin vallinneiden epäkohtien poistamiseksi. Osa sijoittamista koskevista säännöksistä on annettu asetuksella tai vankeinhoito-osaston määräyksillä taikka ohjeilla.

Nykyisen säätelyn ilmeisenä puutteena on pidettävä hajanaisuutta, epäsystemaattisuutta ja sekavuutta. Lainsäädännössä ei ole nähtävissä selkeää eroa toisaalta normaalin asumaan sijoittamisen, toisaalta turvaamistoimenpiteiden välillä, minkä vuoksi kokonaisvaltaisen kuvan hahmottaminen on vaikeaa.

Laissa tulisi säätää selkeämmin normaalista osastolle sijoittamisesta, erityisryhmien kuten naisten ja alaikäisten sijoittamisesta, turvaamistoimenpiteen luonteisesta sijoittamisesta, vangin erillään pitämisestä vangin suostumuksen perusteella tai hänen suojelemiseksi ja sijoittamisesta vastoin vangin tahtoa

Koska maassamme on harva laitokanta, samoihin vankiloihin tutkintavankien kanssa on jouduttu sijoittamaan myös vankeusvankeja. Muutenkin suljettuja laitoksia on Suomessa pyritty osastoimaan pienempiin, paremmin hallittavissa oleviin kokonaisuuksiin erilaisille vankiryhmille. Näistä syistä osastoista säätäminen lain tasolla tuntuu varsin luonteelta.

Nykyinen RTL:n 3 luvun 2 a § mahdollistaa valvonnaltaan ja toimintatavoiltaan erilaisten osastojen olemassaolon. Käytäntöjen yhtenäistämiseksi jokaiselle osastolle tulisi vahvistaa päiväjärjestys.

Naisvangit. Nykyisen lain mukaan naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa ja mahdollisuuksien mukaan eri laitoksissa. Nais- ja miesvankien asuttaminen samoilla osastoilla olisi sinänsä normaalisuuseriaatteen mukaista. Naisvangit muodostavat kuitenkin pienen vähemmistön vangeista, jolloin vaarana on, että naiset joutuvat painostuksen tai hyväksikäytön kohteeksi. Erillään asuttamisella on tahdottu estää tällaisen painostuksen tai hyväksikäytön vaara. Periaate naisvankien erillään pitämisestä on omaksuttu myös edellä selostetuissa kansainvälisissä suosituksissa ja se on yleinen käytäntö eri maissa.

Sen sijaan vaatimus siitä, että naisvangit sijoitettaisiin omaan laitokseen, aiheuttaisi käytännössä, että naisvangit joutuisivat etäälle omaisistaan ja kotipaikastaan. Naisvankien

keskittäminen yhteen tai kahteen vankilaan saattaisi myös merkitä, että heille tarjolla olevat toimintamahdollisuudet muodostuisivat yksipuolisiksi. Tätä ei voida pitää vankien yhdenvertaisen kohtelun mukaisena.

Valtiollinen vanki. RTL:n 2 luvun 11 a §:n mukaan valtiollisena vankina pidetään vankia, jotka on syyllistynyt rikoslain 12 ja 13 luvun valtio- tai maanpetosrikoksiin. Valtiollisina rikoksina pidetään rikoslain 11 luvussa rangaistavaksi säädettyjä sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan, rikoslain 12 luvun maanpetosrikoksia eli valtioon kansainvälisen yhteisön jäsenenä kohdistuvia rikoksia, 13 luvun valtiopetosrikoksia eli valtioon valtajärjestelmänä kohdistuvia rikoksia sekä 14 luvun rikoksia poliittisia oikeuksia vastaan eli kansalaisten valtiollisiin oikeuksiin kohdistuvia rikoksia (muun muassa vaalirikokset). RTL:n 2 luvun 11 a § koskee näistä ainoastaan valtio- ja maanpetosrikoksia. RTL:n 2 luvun 11 a § säännös on nykyisin jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi. Se on lisätty lakiin vuonna 1921, jolloin maamme kansalais sodan jälkeiset yhteiskunnalliset olot olivat koonaan toisenlaiset kuin nykyisin. Toisaalta säännöksen rajaamista rikoslain 12 ja 13 luvuissa tarkoitetuista rikoksista tuomittuihin voidaan pitää ongelmallisena. On vaikea löytää perusteita, joilla näistä rikoksista tuomittu vanki asetettaisiin eri asemaan kuin esimerkiksi siviilipalvelurikoksesta tai rikoslain 14 luvun poliittisia oikeuksia vastaan kohdistuneista rikoksista tuomittu vanki. Valtiollista vankia koskevat erityissäännökset tulisikin kumota.

Vangin pieni lapsi. RTL:n 2 luvun 1 b §:ssä säädetään vangin lapsen ottamisesta hoidettavaksi rangaistuslaitokseen, jos vanki sitä haluaa ja se on lapsen edun mukaista. Vaikka säännös on avoin, se on osoittautunut käytännössä joustavaksi ja käyttökelpoiseksi. Lakiin onkin tarpeetonta lisätä lasta koskevia enimmäisikärajoja, jotka yksittäisessä tapauksessa saattaisivat johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin. Ei ole vahvistettavissa sellaista yksiselitteistä ikärajaa, jonka jälkeen vankilassa olemisesta voitaisiin katsoa olevan lapselle haitallisia vaikutuksia. Eri asia on, että vankienhoidossa tulisi myös käytännössä varautua tilanteisiin, joissa miesvangin lapsen hoitaminen vankilassa on mahdollista.

Perushuolto

Vankien asumisolosuhteet. Nykyään osa Vankeinhoitolaitoksen käytössä olevista vankitiloista on niin heikkokuntoisia, ettei niitä voida pitää soveltuvina asumiskäyttöön. Tällaisia tiloja on erityisesti peruskorjaamattomissa vanhoissa vankiloissa. Vakavimmat asumiseen liittyvät epäkohdat ovat sellien pienuus ja ahtaus sekä saniteettitilojen puuttuminen osasta edelleen käytössä olevia sellejä.

Rikosseuraamusviraston antamien tietojen mukaan suljetuissa laitoksissa oli toukokuun 15 päivänä 2003 yhteensä 2 204 vankiselliä. Yleisin käytössä oleva sellikoko on 7–10 m², tähän kokoluokkaan kuuluu 1 651 selliä eli 75 prosenttia kaikista selleistä. Niihin oli edellä mainittuna päivänä majoitettu yhteensä 1 775 vankia siten, että yhdessä sellissä oli keskimäärin yksi vanki. Kahdelle tai useammalle vangille tarkoitettuja yli kymmenen neliömetrin sellejä oli yhteensä 308. Kaikkein pienimpiä, alle seitsemän neliömetrin sellejä oli vankiloissa vielä 245, ja niihin oli sijoitettu yhteensä 242 vankia.

Useissa vankiloissa on nykyään jokaisessa sellissä oma wc, joissakin myös suihku. Vuoden 2002 lopussa käytettiin kuitenkin vielä noin 800 sellissä siirrettäviä ulostusætioita, paljuja. Vankien majoittamista tällaisiin tiloihin ei voida pitää ihmisarvoisen kohtelun mukaisena. Myöskään pienimpiä edelleen käytössä olevia vankisellejä ei voida pitää ihmisoikeuksien näkökulmasta hyväksyttävänä.

Vaikka vankiloiden olosuhteet ovat poikkeuksellisia siinä mielessä, että vankeuden tarkoituksena on rajoittaa henkilökohtaista vapautta, vankilaolosuhteisiin ei tulisi liittyä muita rankaisullisia elementtejä esimerkiksi siitä johtuen, että vangin asumisolot ovat rangaistuslaitoksen ulkopuolella normitettuja yleisiä asuinolosuhteita heikkommat.

Suomen rakentamismääräyskokoelmassa määrätään, että asuinhuoneena käytettävän tilan tulee koon ja muodon puolesta olla tarkoituksenmukainen aiottu käyttö huomioon

ottaen. Asuinhuoneen tulee olla kooltaan vähintään seitsemän neliömetriä, huonekorkeuden tulee olla vähintään kaksi ja puoli metriä. Asuinhuoneen tulee saada riittävästi luonnonvaloa ja siinä tulee olla ikkuna-aukko, jonka koko on vähintään kymmenyksen huonealasta ja josta osan voi avata.

Läheskään kaikki vankien asuttamiseen vahvistetut vankipaikat eivät täytä säädöksissä ja määräyksissä esitettyjä vaatimuksia. Pahimmat puutteet liittyvät paloturvallisuuteen, puutteellisiin hygieenisiin oloihin, sellien pieneen kokoon ja huonoon ilmanvaihtoon erityisesti pienissä selleissä.

Nykyisessä rangaistusten täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä vankien asuintiloista säädetään vankeinhoitoasetuksen 12 §:ssä. Sen mukaan rangaistuslaitoksia rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava siten, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Säännös tulisi nostaa lain tasolle.

Vankien asuttamista selleissä, jotka poikkeavat yleisistä rakennusmääräyksistä sekä varsinkin heidän puutteellisia mahdollisuuksiaan käyttää asianmukaisia saniteettitiloja voidaan pitää perustuslain 7 §:n 2 momentin vastaisena ihmisarvoa loukkaavana kohteluna. Vaikka säännös koski vain uudisrakentamista ja korjaamista, tulisi myös muista selvästi kohtuulliset asumisolosuhteet dittaista selleistä mahdollisimman pian luopua.

Toiminnot

Osallistumisvelvollisuus. Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöissä ja Euroopan neuvoston vankilasäännöissä lähtökohtana on, että vankien toimettomuus on yksi vankilan vahingollisimmista piirteistä. Vähimmäissäännöissä vaaditaan, että vangeilla tulee olla työteko-velvollisuus. Vankilasääntöjen mukaan vanki voidaan velvoittaa tekemään hänen fyysisen ja psyykkisen kuntonsa ja koulutustarpeidensa mukaan määrättyä työtä. Työvelvollisuus perustuu normaalisuusperiaatteeseen: vankilan päiväjärjestyksen tulee vastata yhteiskunnassa yleensä noudatettavia käytäntöjä. Myös CPT:n suosituksissa korostetaan

vankien aktiivisen toiminnan merkitystä. CPT:n ajattelussa se on paitsi normaalisuuden tae, myös paras tae sille, että vanki pääsee ulos sellistään ja saa olla yhteydessä muiden vankien kanssa.

Vankien työ- tai osallistumisvelvollisuus on voimassa jossakin muodossa lähes kaikissa läntisen Euroopan maissa. Työ- tai osallistumisvelvollisuuden sisältö vaihtelee lain-säädännön tasolla jonkin verran eri maissa. Esimerkiksi Tanskan uudessa laissa vangilla on osallistumisvelvollisuus ja -oikeus, Ruotsissa osallistumisvelvollisuus. Eroja on myös sen suhteen, millainen sisältö osallistumisvelvollisuudella on. Kansainvälisesti suurin ongelma on kuitenkin päinvastainen: varsinkin suuren vankiluvun ja yliasutuksen maissa kaikille vangeille ei voida järjestää työtä.

Suomessa työ- ja osallistumisvelvollisuutta on perusteltu paitsi normaalisuuden periaatteella, myös ajatuksella rangaistusajan hyväksikäyttämisestä. Vankeusaikana tulee pyrkiä vahvistamaan vangin mahdollisuuksia selviytyä vapaudessa. Vankien osallistumisvelvollisuus on kuitenkin Suomessa sikäli näennäinen, että toiminnasta kieltäytymisestä enää hyvin harvoin seuraa kurinpitorangeistus. Kurinpitorangeistuksen sijaan vanki on pyritty sijoittamaan muuhun toimintaan. Suomessa noudatettu järjestelmä ei ole siten puhdas osallistumisvelvollisuusjärjestelmä.

Vuonna 2003 Suomen vangeista oli aktiivisessa toiminnassa 57 prosenttia, mikä on kolme prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuodelle asetettu tavoite.

Vankityöstä suljetuissa laitoksissa maksettu nimellinen korvaus aiheuttaa sen, että työpakon sijasta voidaan puhua lähinnä pakko-työstä. Työn tekeminen nykyisellä korvauksella ei ole omiaan kohottamaan työmotivaatiota tai vangin halua parantaa ammattitaitoaan. Jos vankityöstä maksettaisiin avolaitoksissa nykyisin maksettava palkka, työvelvollisuutta tuskin tarvittaisiin, vaan tuolloin voitaisiin siirtyä järjestelmään, jossa työn tekeminen olisi vangille lähinnä oikeus.

Vankien lisääntyneen päihteiden käytön, fyysisen ja psyykkisen terveyden heikentymisen sekä työkokemuksen puuttumisen vuoksi varsinaisen työtoiminnan rinnalle on kehitetty uusia työmuotoja. Työtoiminta on suljetuissa laitoksissa jaettu pääasiassa kun-

touttavilla tavoitteilla toimivaksi valmentavaksi työksi ja työelämän normaaliutta tavoitteena pitäväksi ammattityöksi.

Kun vankien aikaisempi työvelvollisuus vuonna 1995 muutettiin osallistumisvelvollisuudeksi, muutosta perusteltiin päihdeongelmaisten ja alentuneesti työkykyisten vankien määrän lisääntymisellä vankeinhoidossa. Vankien päihdeongelmien ja alentuneesti työkykyisten vankien lisääntyminen on johtanut siihen, että osallistumisvelvollisuus on nykyisin vieläkin perustellumpaa kuin muutosta toteutettaessa. Vankien päihteiden käytön ja päihderiippuvuuden yleisyydestä saatujen tietojen valossa on selvää, että vankeinhoidossa tulee yhä enemmän panostaa päihdekuntoutukseen ja päihteiden käytön vähentämiseen tähtääviin ohjelmiin.

Viime vuosina etenkin Kanadassa ja Englannissa on kehitetty kognitiivisia toimintaohjelmia, joilla pyritään vaikuttamaan vankien uusintarikollisuuteen. Tällaisia ohjelmia on otettu käyttöön myös Suomessa ja uusia toimintaohjelmia ollaan kehittämässä. Nykyiset osallistumisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat mahdollistaneet toimintaohjelmien ja päihdekuntoutuksen liittämisen osaksi vangin osallistumisvelvollisuutta. Vankeinhoidon vaikuttavuuden tehostamiseksi tällaisten toimintaohjelmien asemaa tulisi edelleen vahvistaa.

Vankien heikko ammatillisen koulutuksen taso sekä puutteet yleissivistävässä koulutuksessa aiheuttavat, että vangeille on jatkossakin annettava tilaisuus saada sekä yleissivistävää että ammatillista koulutusta. Ammatillisen koulutustason lisääminen on nähty usein yhtenä parhaista keinoista selviytyä vapautumisen jälkeen yhteiskunnassa.

Toimintaan sijoittaminen. Toimintaan sijoittaminen on nykyisin varsin suunnitelmallista, vaikka tätä koskevat säännökset ovat asetuksessa. Nämä säännökset olisi syytä nostaa lain tasolle, jotta ne mielletäisiin velvoittavammiksi. Toimintaan sijoittaminen tulisi selkeästi sitoa rangaistusajan suunnitteluun.

Koska vangin omaehtoinen suostumus ja motivaatio on toiminnan onnistumisen edellytys, osallistumisvelvollisuus toimintaan tulisi kuitenkin toteuttaa vangin kanssa yhteisymmärryksessä. Rangaistusajan suun-

nitelmaan tulisi lisätä elementtejä, jotka motivoisivat vankeja osallistumaan tällaiseen toimintaan.

Toimintojen järjestäminen. Nykyinen toimintojen järjestämisvelvollisuutta koskeva RTL:n 3 luvun 7 §:n säännös on varsin avoin. Säännöksessä mainittu vangin taipumuksia vastaava työ on vaikeasti määriteltävissä. Toimintojen järjestäminen tulisi yhdenmukaistaa osallistumisvelvollisuutta koskevan säännösehdoituksen kanssa. Nykyisissä säännöksissä ei ole määriteltä, millä viranomaisella on tällaisten toimintojen järjestämisvastuu. Tämä johtuu osittain siitä, että joidenkin toimintojen järjestämis- ja kustannusvastuussa on ilmennyt epäselvyyttä kuntien ja valtion kesken.

Oman työn käyttöala on jäänyt käytännössä erittäin marginaaliseksi. Sinänsä oman työn tekeminen saattaa kuitenkin yksittäisessä tapauksessa olla perusteltua myös rangaistus-aikana. Tämän vuoksi mahdollisuuden poistaminenkaan ei ole perusteltua.

Siviilityö. Vaikka siviilityölupien määrä on viime vuosina huomattavasti laskenut, sen edut ovat merkittävät. Siviilityö on normaaleinta työtä siksi, että sitä tehdään tavanomaisessa työyhteisössä rangaistuslaitoksen ulkopuolella. Lyhyissä rangaistuksissa siviilityömahdollisuudella voidaan varmistaa työpaikan säilyminen. Rangaistusajan loppupuolella siviilityöllä voidaan toteuttaa asteittainen siirtyminen vapauteen. Siviilityön laajuutta voidaan säädellä sille asetetuilla kriteereillä.

Laissa oleva säännös on hyvin avoin ja tukinnanvarainen, joten nykyinen ohjeistus ja siviilityön edellytykset on luotu pääasiassa määräyksellä ja joiltakin osin asetuksella. Siviilityön edellytyksistä tulisi vankien yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen täyttymiseksi säätää tarkemmin lain tasolla.

Koulutus. Vankien koulutuksesta on tarpeen ottaa erityissäännös lakiin. Säännöksessä voisi olla nykyiseen tapaan viittaussäännös yleiseen koulutuslainsäädäntöön. Koska lähes 10 prosenttia vangeista ei ole suorittanut perusopetuksen edellyttämää oppimäärää, säännöksessä tulisi olla myös maininta oppimäärän suorittamisesta.

Opintolupa. Rangaistuslaitoksen ulkopuolella opiskelua koskevat säännökset ovat ny-

kyisin pääosin määräyksen taseisia. Siviilityöluvan yhteydessä esitetyillä perusteilla myös opintoluvan edellytykset tulisi kirjoittaa tarkemmin lain tasolle.

Rangaistuslaitoksen ulkopuolelle sijoittaminen. Rangaistuslaitoksen ulkopuolelle sijoittamista koskeva nykyinen säännös on uudempi kuin siviilityö- ja opintolupasäännökset, mutta sekin on kirjoitettu avoimeen muotoon. Lakiin tulisi kirjata täsmällisemmin ne edellytykset, joilla sijoittaminen laitoksen ulkopuolelle tapahtuu.

Määräaikainen vapauttaminen osallistumisvelvollisuudesta. Nykyisin vangin vapauttaminen määräajaksi osallistumisvelvollisuudesta on säännelty asetuksessa. Koska kysymyksessä on yksittäisen vangin kannalta varsin tärkeästä asiasta, on perusteltua, että asiasta säädetään lain tasolla. Velvoite vangin vapauttamiseksi osallistumisvelvollisuudesta puolustuksen järjestämiseksi on ilmaistu KP-sopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen b-kohdassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdassa. On aiheellista, että säännös sisältyy myös kansalliseen lainsäädäntöön ja säätely nostetaan lain tasolle.

Päätösvalta. Siviilityötä, opintolupaa ja rangaistuslaitoksen ulkopuolelle sijoittamista koskevat toimivaltasäännökset ovat sekavia. Toimivallan jako on määräytyy näissä päätöksissä samoin perustein kuin päätösvalta on jaettu poistumisluvista (oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 8/011/95). Siviilityöstä, opintoluvista ja ulkopuoliseen toimintaan sijoittamisluvista päätetään vielä monissa tapauksissa Rikosseuraamusvirastossa.

Yksittäistä vankia koskevien päätösten tekemistä keskusvirastotasolla ei voitane pitää tarkoituksenmukaisena, joten päätösvalta tulisi delegoida rangaistuslaitoksen johtajalle. Rangaistuslaitoksessa on paras tietämys vangista ja parhaat edellytykset arvioida luvan noudattamisen todennäköisyyttä. Elinkautista vankeusrangaistusta suorittavien vankien luvvat saattavat tässä suhteessa muodostaa poikkeuksen, sillä tällaisiin lupiin liittyy erityinen julkisuusarvo. Toimivallan jaon selkeyttämiseksi lakiin tulisi kirjoittaa toimivaltasäännös, johon koottaisiin päätöksentekoa koskevat säännökset.

Tulot ja omaisuus

Suljetuissa vankiloissa vangille maksetaan työstä ja muusta toiminnasta työrahaa 0,40—0,67 euroa tunnissa. Avolaitoksessa vangille maksetaan muusta toiminnasta kuin työstä toimintarahaa kahdessa luokassa (0,84 ja 1,28 euroa). Vaikka toimintarahasta tehtävä ennakonpidätys käytännössä pienentää tätä eroa, erilaista työraha- ja toimintarahajärjestelmää suljettujen vankiloiden ja avolaitosten välillä ei voida pitää perusteltuna.

Sen sijaan avolaitosten työ- ja palkkausjärjestelmä on varsin ainutlaatuinen Euroopassa.

Suomen avolaitospalkoista toimitetaan ennakonpidätys ja vanki maksaa palkastaan ruoka- ja ylläpitokorvauksen.

Avolaitosjärjestelmää, jossa vankeinhoitolaitos organisoii työtoiminnan ja maksaa käyvän palkan, on varsin harvinainen Euroopassa. Useissa maissa avolaitostyö ja -palkkaus perustuvat siviilityölle. Näin on esimerkiksi Alankomaissa, Englannissa ja Saksassa.

Erityisesti Alankomaiden ja Saksan järjestelmässä avolaitokset ja avolaitustyö on organisoitu Suomesta poikkeavalla tavalla. Alankomaissa avolaitos merkitsee sitä, että vangit viettävät vain illat ja yöt laitoksessa. Päivän aikana he käyvät ulkopuolisessa työssä tai osallistuvat koulutukseen tai muuhun toimintaan. Viikonloput vangit viettävät kotonaan. Alankomaissa avolaitosvanki saa työmarkkinapalkkaa, josta vähennysten jälkeen jää vangen käyttöön 40 prosenttia. Se että siviilityötä ei ole saatavissa, ei estä avolaitossijoitusta. Jos avolaitosvanki haluaa tehdä työtä, mutta sitä ei ole tarjolla, hän saa työtömyyskorvausta.

Länsi-Euroopassa vankeinhoitolaitokset eivät yleensä järjestä avolaitostyötä, vaan pyrkivät edesauttamaan sen saamisessa. Sen sijaan Suomessa avolaitustyön organisoii yleensä valtio. Suomen avolaitoksissa työstä maksettava palkka on useisiin Euroopan maihin nähden varsin hyvä. Sen sijaan suljetuissa laitoksissa palkkataso jää alhaiseksi erityisesti niihin maihin verrattuna, joissa maksetaan suljetuissa vankiloissa käypää palkkaa. Avolaitustyöllä on Suomessa vaikiintunut asema. Sitä voidaan perustella

myös normaalisuusperiaatteen mukaisena vapauttamista edeltävänä vaiheena vankeusrangaistuksen suorittamisessa osana suunnitelmallista vankeusprosessia. Tämän vuoksi nykyisen avovankilapalkkausjärjestelmän muuttamiseen ei ole aihetta.

Terveystenhoito

Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissääntöihin ja Euroopan neuvoston vankilasääntöihin sisältyvät varsin yksityiskohtaiset säännökset vankien terveydenhuollosta. Pääosiltaan Suomen voimassa olevat säännökset vastaavat näitä suosituksia. Olennaisena poikkeuksena on kuitenkin se, että suositukset rakentuvat ajatukselle jokaisessa laitoksessa työskentelevästä vakinaisesta lääkäristä. Tämä ei vastaa suomalaista käytäntöä.

Suosituksen mukaan jokaisessa laitoksessa tulee olla lääkäri, jolla pitäisi olla myös psykiatrian asiantuntemusta. Edelleen edellytetään, että lääkäri tarkastaa jokaisen vangen mahdollisimman pian laitokseen tulon jälkeen ja että vankilalääkäri päivittäin tarkastaa kaikki sairaudet ja sairautta valittavat.

Myös CPT:n Suomea koskevassa selvityksessä vuodelta 1998 katsotaan, että lääkärin olisi haastatettava ja tarkastettava jokainen vanki mahdollisimman pian vangen saavuttua laitokseen. Poikkeustilanteita lukuun ottamatta tämän tulisi tapahtua tulopäivänä, varsinkin jos kysymys on vapaudesta tulevista henkilöistä.

Suomen vastauksessa komitealle todetaan, että Suomessa lääkäri käy pienissä yksiköissä vain kerran viikossa ja suurien vankiloiden lääkäreillä on vastuullaan useampi kuin yksi laitos. Vaatimus, että lääkäri tutkisi jokaisen laitokseen saapuvan vangen samana päivä, on Suomen vastauksen mukaan resurssisyydestä mahdoton toteuttaa. Vastauksessa todetaan, että jokainen uusi vanki, jonka sairaanhoitaja katsoo tarvitsevan lääkärin apua, pääsee vastaanotolle viikon kuluessa. Kiireellistä lääkärinapua tarvitseva vanki pääsee päivystävään terveydenhuoltoyksikköön vankilan ulkopuolelle.

Euroopan neuvoston vankiloiden terveydenhoitoa koskevassa suosituksessa R(98)7

ei edellytetä tulotarkastukseen tai myöhempiin tarkastuksiin lääkäriä, vaan riittävää on pätevän sairaanhoitajan suorittama tarkastus ja vastaanotolle pääsy. Viimeksi mainitun suosituksen näkökulmasta vallitseva suomalainen käytäntö ei ole ongelmallinen suhteessa kansainvälisiin suosituksiin.

Terveydenhuollon osalta Suomen lainsäädäntö vastaa yleistä pohjoismaista säätelytasoa sikäli, että myös muissa pohjoismaissa vankien terveydenhuoltoa koskevia säännöksiä on kirjattu lakiin niukasti.

Yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle

Poistumisluvat. Koska lain säännös on hyvin avoin, poistumislupaa koskevat säännökset ovat miltei kokonaan asetuksen ja määräyksen tasolla. Tässä yhteydessä lain säännöksiä on tarkennettu alemmanasteisilla säännöksillä siten, että joiltakin osin niiden voidaan katsoa olevan jopa ristiriidassa lain kanssa. Perustuslain 7 §:ssä ilmaistun lailla säätämisen vaatimuksen vuoksi säädöstasoa on nostettava. Koska poistumislupajärjestelmän tarkoitusta ei ole laissa määritelty, koko poistumislupa-instituutio on jäänyt varsin irralliseksi täytäntöönpanon tavoitteista ja muusta toiminnasta. Rangaistuksen pituuden perusteella myönnettävät poistumisluvat tulisi sitoa nykyistä tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan. Tämä lisäisi järjestelmän ennustettavuutta ja toimisi toisaalta vangille myönteisenä kannustimena.

Epäkohtana on nähtävä myös nykyinen määräyksellä luotu L-aika-järjestelmä. L-aika tarkoittaa, että rangaistusajan pituuden perusteella voidaan myöntää poistumislupa, kun vängin rangaistuslaitoksessa suoritettavasta laitosajasta on suoritettu puolet. Erityisesti pitkäaikaisvangeille L-aika ei käytännössä tarkoita lomakelpoisuutta, vaan anomuksia hylätään usein sillä perusteella, että vangilla on pitkä jäljellä oleva rangaistusaika. Tämä aiheuttaa useita turhia poistumislupa-anomuksia eikä järjestelmä ole ennustettava.

Poistumislupien eri lajit tulisi selkeämmin erottaa toisistaan. Sellaiset poistumisluvat, joissa ei ole harkintaa, tulisi säännellä erikseen. Erittäin ongelmallisia ovat laitosten väliset suuret erot poistumislupakäytännössä.

Lisäksi poistumisluparikkomusten seuraamukset vaihtelevat varsin paljon. Suuret laitokohtaiset erot vaarantavat vankien yhdenvertaista kohtelua.

Vaikka päätösvaltaa poistumislupa-asioissa on viime vuosikymmenellä delegoitu Rikosseuraamusvirastosta laitoksille, virastossa ratkaistaan vielä noin seitsemän prosenttia luvista, mitä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Rikosseuraamusvirasto on keskusvirasto, jonka tehtävä on ohjata ja valvoa alaisensa hallintoa ja rangaistuslaitoksia. Virastossa päätettävien, yksittäistä vankia koskevien päätösten määrää tulisi edelleen supistaa. Yksittäisen vängin ja hänen olosuhteidensa tuntemus on nimenomaan rangaistuslaitoksessa.

Nykyisen järjestelmän muuttamistarvetta lisää myös se, että pääosin määräystasolla säännelty poistumislupajärjestelmä on monimutkainen ja sekava.

Kirjeenvaihto, puhelimen käyttö ja tapauksien. Kirjeenvaihtoa ja puhelimen käyttöä koskevat nykyiset säännökset ovat sanamuodoltaan avoimia ja jättävät sijaa harkintavallalle tavalla, jota ei kaikilta osin voida pitää perusoikeusnäkökulmasta perusteltuna. Lisäksi ongelmana on, että perusoikeuden rajoitukset eivät ole lain tasolla säädettyjä. Samat seikat pätevät sanan- ja mielipiteenvapauden käyttöön, kun vankeja haastatellaan tiedotusvälineissä.

Valvonta ja tarkastaminen

Vankien valvontaa ja tarkastamista koskevat säännökset. Perustuslain 7 §:n 1 momentissa on suojattu oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä vapautta rajoittaa ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu henkilökohtainen vapaus on laajempi käsite kuin saman pykälän 3 momentissa turvattu suoja vapaudenmenetystä vastaan. Se suojaa paitsi ihmisen fyysistä vapautta, myös tahdon vapautta ja itsemääräämisoikeutta.

Vankeja koskevassa säätelyssä henkilökohtaisen koskemattomuuden ja vapauden rajoit-

tuksilla on suuri merkitys, koska tähän perusoikeuteen puututaan vankilassa tarkastuksilla ja muilla valvonta- ja turvaamistoimenpiteillä. Paitsi vankeihin tarkastukset voidaan kohdistaa myös muihin henkilöihin, esimerkiksi vangin tapaajiin ja muihin laitokseen tuleviin henkilöihin.

Nykyisen lainsäädännön mukaan vangin henkilökohtaiseen vapauteen tai koskemattomuuteen voidaan puuttua tai sitä rajoittaa: metallinilmaisimella (RTL:n 2 luvun 9 e §), käyttämällä tarkastuksessa koulutettua koiraa tai apuvälineitä (RTL:n 2 luvun 9 e §), tulo-tarkastuksella (RTL:n 3 luvun 3 §), henkilötuntomerkkien ottamisella (pakkokeinoina 6 luvun 4 §), henkilöntarkastuksella (RTL:n 2 luvun 9 b §), erityistarkastuksella (RTL:n 2 luvun 9 b §), henkilönkatsastuksella (RTL:n 2 luvun 9 b §), vaatimalla vanki suorittamaan puhalluskoe tai antamaan virtsa- tai sylkinäyte (RTL:n 2 luvun 2 b §), eristämällä kehon sisäisestä päihteiden tai muiden luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta epäilty vanki (RTL:n 2 luvun 9 d §), kahlehtimalla (RTL:n 2 luvun 11 §), sijoittamalla vanki kahlehtimisen sijasta yksinäishuoneeseen (RTL:n 2 luvun 11 §), pitämällä vanki erillään muista vangeista (RTL:n 3 luvun 9), määräämällä vanki kurinpidolliseen yksinäisyyteen (RTL:n 2 luvun 10), pitämällä vanki yksinäisyydessä kurinpitotarkastuksesta tutkittaessa (RTL:n 2 luvun 10 c §), voimakkeinojen käyttämisellä (rikoslain 3 luvun 8 §), sijoittamalla vanki varmuusosastolle (RTL:n 3 luvun 2 b §) ja kieltämällä vangilta osallistuminen vapaa-ajantoimintoihin (RTL:n 3 luvun 9 §).

Lisäksi ulkopuolisiin henkilöihin ja henkilökuntaan voidaan kohdistaa seuraavia valvonta- ja tarkastustoimenpiteitä: henkilöllisyyden varmistaminen (vankeinhoitoasetuksen 50 §), metallinilmaisimen käyttö (RTL:n 2 luvun 9 e §), koulutetun koiran tai muiden apuvälineiden käyttö (RTL:n 2 luvun 9 e §), henkilöntarkastus (RTL:n 2 luvun 9 a §) ja tapaamiskielto (RTL:n 2 luvun 9 a §).

Nykyinen tarkastus- ja valvontavaltuuksia koskeva säätely on sekavaa ja epäyhtenäistä. Täsmällisyyden vaatimuksen on katsottu edellyttävän, että laista tulee riittävän selkeästi ilmetä ainakin: 1) kuka on oikeutettu käyttämään rajoitusvaltuuksia, 2) mitä val-

tuksia käytettäessä saadaan tehdä ja 3) miten valtuuksia sovellettaessa on meneteltävä.

Lailla säättämisen vaatimus edellyttää lisäksi, ettei perusoikeuksien rajoittamistoimivaltaa voida delegoida lakia alemmalle säädöstasolle. Nykyisissä säännöksissä henkilökohtaisen vapauden tai koskemattomuuden rajoittamista tarkoittavien tarkastamis- ja valvontatoimivaltuuksien edellytykset ja asiallinen sisältö eivät ole riittävän selkeästi ja täsmällisesti lain tasolla säädettyjä. Joissakin säännöksissä rajoitustoimenpiteen tarkemmat edellytykset on jätetty asetuksella säädettäväksi. Ongelmallisena on lisäksi pidettävä sitä, että tarkastusvaltuuksia koskevat menettelysäännökset ovat pääsääntöisesti asetuksentasoisia.

Nykyiset Vankeinhoitolaitoksen virkamiesten toimivaltuudet eivät ole kaikin osin riittävät. Rangaistuslaitoksen henkilökunnalla on velvollisuus huolehtia vankien, laitoksen ja henkilökunnan turvallisuudesta. Turvallisuus on perustuslain 7 §:n mukainen perusoikeus. Turvallisuuden kirjaamisella perusoikeudeksi haluttiin korostaa julkisen vallan positiivista toimintavelvoitetta yhteiskunnan jäsenten turvallisuudesta huolehtimisessa.

Vankien ja henkilökunnan sekä myös muiden rangaistuslaitoksen alueella olevien henkilöiden turvallisuudesta huolehtiminen edellyttää, että vankeinhoitoviranomaisilla on riittävät ja täsmällisesti määritellyt toimivaltuudet. Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan toimivaltuuksia on lisätty ja selkeytetty vuosina 1995 ja 1999 voimaan tulleilla uudistuksilla. Henkilökunnan toimivaltuuksia tulee kuitenkin tarkentaa, jotta turvallisuudesta rangaistuslaitoksissa voitaisiin paremmin huolehtia. Kysymys on osittain nykyisin puuttuvasta säätelystä ja osittain nykyisen säätelyn selkeyttämisestä.

Rangaistuslaitokseen saapuva henkilö voidaan tarkastaa ainoastaan räjähdysaineiden tai päihdyttävien aineiden löytämiseksi. Lisäksi hänet voidaan velvoittaa kulkemaan metallinilmaisimen kautta aseiden tai muiden metalliesineiden löytämiseksi. Henkilöllä saattaa kuitenkin olla mukanaan muita kuin edellä mainittuja aineita tai esineitä, joiden hallussapito ei rangaistuslaitoksessa ole sallittua ja joilla voidaan aiheuttaa vaaraa laitoksen järjestykselle tai turvallisuudelle tai

vahingoittaa omaisuutta.

Rangaistuslaitoksissa noudatettava korostunut turvallisuuden ylläpitämisvelvollisuus edellyttää, että vankeinhoitoviranomaisille luodaan samanlainen toimivalta suorittaa turvatarkastuksia rangaistuslaitoksen alueella kuin esimerkiksi tuomioistuimen tai lentoliikenteen turvatarkastajilla nykyisin on. Tämä edellyttää nykyisten säännösten tarkentamista.

Järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) mukaan järjestyksenvalvojalla on oikeus toimialueellaan metallinilmaisinta tai muuta teknistä laitetta käyttäen tarkastaa henkilöitä sen varmistamiseksi, että heillä ei ole mukanaan aineita tai esineitä, joista voi aiheutua vaaraa järjestykselle tai turvallisuudelle tai joiden hallussapito alueella on kielletty. Järjestyksenvalvojalla on myös tietyin edellytyksin oikeus ottaa kiinni ja pitää säilössä tai poistaa henkilö valvomaltaan alueelta.

Tuomioistuimissa suoritetaan turvatarkastuksia tästä annetun lain (1121/1999) mukaan. Turvatarkastuksen yhteydessä henkilö ja hänen mukanaan tuomat tavarat voidaan tarkastaa. Tarkastettavalta löydetty vaaralliset esineet voidaan ottaa pois. Turvatarkastustoimenpiteestä kieltäytynyt henkilö saadaan poistaa tuomioistuimesta.

Turvatarkastuksista lentoliikenteessä annetun lain (305/1994) mukaan voidaan suorittaa turvatarkastuksia, joiden tarkoituksena on varmistaa, ettei matkustajalla ole vaatteissaan, muutoin yllään tai mukanaan vaarallisia esineitä. Jos henkilö kieltäytyy turvatarkastuksesta tai hänen voidaan perustellusti epäillä olevan vaaraksi lentoliikenteen turvallisuudelle, hänet voidaan poistaa lentokenttäalueelta.

Nykyisin vankeinhoitoviranomaisilla on ainoastaan pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettu jokamiehen kiinniotto-oikeus, jonka käyttäminen kuitenkin edellyttää, että henkilö on syyllistynyt rikokseen. Erityistilanteissa vankeinhoitoviranomaisilla tulisi olla myös toimivalta ottaa lyhyeksi aikaa kiinni henkilö, joka saattaa aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle, vaikka rikosta ei ole vielä tapahtunut. Tämä olisi merkityksellistä varsinkin maaseudulla sijaitseissa vankiloissa, joissa poliisin tuloon saattaa kulua useita tun-

teja.

Käytännössä ei aina ole tarkoituksenmukaista ottaa kiinni rangaistuslaitoksen alueella luvattomasti liikkuvaa tai poistumiskehottuksen noudattamatta jättävää henkilöä, vaan riittävää olisi henkilön poistaminen alueelta. Erityistilanteissa vankeinhoitoviranomaisilla tulisi olla oikeus poistaa rangaistuslaitoksen alueella luvatta oleva henkilö.

Vaikka vankeinhoitoviranomaisilla on nykyisin oikeus tehdä tarkastuksia rangaistuslaitoksen alueella, laissa ei ole säännöksiä tarkastuksen yhteydessä löydetyn omaisuuden käsittelystä. Nykyiseen säätelyyn liittyy eräitä muitakin ongelmia. Säännökset ovat varsin hajanaiset ja osa tarkastamista koskevista säännöksistä on asetuksen tasolla. Perusoikeusnäkökulmasta ongelmallisena on pidettävä sitä, että päätösvaltaa koskevat säännökset ovat asetuksentasoiset. Myös laitokseen tulevalle asetettavista ehdoista ja tapaamisen epäamisestä tulisi säätää tarkemmin laissa.

Kurinpito

Kurinpitorangeistusten käyttöala on nykyisin epämääräinen. Epäselvän säätelyn vuoksi se, milloin vankia voidaan rangaista kurinpidollisesti ja milloin asia on saatettava normaaliin esitutkintaan, on aiheuttanut ongelmia. Kurinpitorangeistus voidaan määrätä järjestysrikkomuksesta sekä laitokseen tehdystä rikoksesta, josta seuraamuksena voidaan arvioida olevan sakkoo.

Ongelmia ovat aiheuttaneet nimenomaan vangin tekemät sakkorikokset, jotka voidaan lain mukaan käsitellä joko kurinpidollisesti tai ilmoittaa poliisille esitutkinnan suorittamista varten. Sakkorikosten laatua ei ole määritelty tarkemmin vaan ainoa rajoitus koskee rikoksen tekopaikkaa. Lain sanamuodon mukaan riittävää on, että kyseisestä rikoksesta on yleisessä laissa säädetty sakkorangeistus. Periaatteessa vankia voitaisiin rangaista kurinpidollisesti myös rikoksista, jotka eivät mitenkään liity rangaistusten täytäntöönpanoon.

Rajanvetoa pohdittaessa voidaan esittää erilaisia näkökohtia. RTL:n 2 luvun 10 §:n sanamuodon mukaan arviointi suoritetaan

yksittäisen rikoksen perusteella. Ilman hyvää rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän tuntemusta rajanveto ja rikoksen tunnusmerkistön toteutumisen arviointi saattaa olla käytännössä hankalaa. On myös muistettava, että vankiloiden henkilökunnalla ei useinkaan ole riittävää koulutusta eikä kokemusta rikoksen esitutinnan suorittamiseen. Tutkinna objektivisuus saattaa lisäksi vaatia, että asia siirretään ulkopuolisen viranomaisen tutkitavaksi. Tällainen rikos on esimerkiksi virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Vankia on myös saatettu rangaista 20 vuorokauden suoritetun ajan menetyksellä karkaamisesta, josta lieventävien asianhaarojen vuoksi, esimerkiksi omaehtoisen paluun tähden todennäköisesti rikosprosessissa olisi seurannut sakkoa tai korkeintaan ehdollinen rangaistus.

Kurinpitojärjestelmän käyttöala tulisi selkeämmin määritellä uudessa laissa. Tällainen määrittely voidaan tehdä sekä teon että siitä määrättävän seuraamuksen mukaan. Rajanvetoa pohdittaessa tulee ottaa huomioon myös ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artiklan määräykset sekä perustuslain 7 ja 21 §.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja -toimikunta ovat useissa tapauksissa joutuneet ottamaan kantaa siihen, millainen rangaistus voidaan käsitellä hallinnollisessa kurinpitomenettelyssä ja milloin on kysymys ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklassa tarkoitetusta rikossyytteenä. Periaatteessa ihmisoikeuselimet ovat hyväksyneet eron tekemisen 6 artiklassa tarkoitettujen oikeussuojakeinojen edellyttämän rikosprosessin ja kurinpitomenettelyn välillä.

Alunperin sotilaskurinpitomenettelyä varten kehitettyjen kriteerien pohjalta ratkaisukäytännössä on kiinnitetty huomiota siihen, miten rike on luokiteltu valtion sisäisessä oikeudessa, teon laatuun suhteessa rangaistuksen laatuun ja seuraamuksen luonteeseen ja ankaruuteen. Yksinään ei ole ratkaisevaa, miten rajanveto valtion sisäisessä oikeudessa on tehty, vaan erityisen ratkaisevaa on teon laatu suhteessa rangaistuksen laatuun.

Myös teon sanktioinnin yleisyys on merkittävää. Kurinpitorangeistukset on tarkoitettu tietyille tai tietyille ryhmille, kun taas kaikille sanktioitu normi viittaa rikosoikeuteen. Rikosprosessiin kuuluville teoille tunnusomai-

seksi on katsottu myös se, että ne on tarkoitettu rankaisuksi ja pelotukseksi. Vaikka rikkomus täyttäisikin kurinpitomenettelyssä käsiteltävän teon tunnusmerkit, se saattaa seuraamuksen ankaruudesta ja luonteesta joutuen kuulua 6 artiklan soveltamispiiriin rikosasia.

Vangin vapauden lisärajoittaminen ilman, että vapaudenmenetyksen kokonaisaika kasvaa, ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole sellainen seuraamus, joka estäisi pitämästä sen määräämistä koskevaa menettelyä kurinpitona. Samoin on laita vapautteen pääsyn lykkäytymisen kohdalla. Vangin katsotaan menettävän eräänlaisen etuoikeuden eikä joutuvan oikeuksiaan vähentävän vapaudenriiston kohteeksi.

Rikosprosessissa on pääsääntöisesti sovellettava 6(1) artiklan menettelyä jo ensimmäisessä asteessa. Poikkeuksena tästä ihmisoikeustuomioistuin ja -toimikunta ovat hyväksyneet, että vähäisistä rikoksista määrätään rangaistus hallinnollisissa menettelyissä, edellyttäen, että rangaistavalla on mahdollisuus saattaa valituksella tai muulla tavoin asia tuomioistuimen 6(1) artiklan mukaisessa menettelyssä tapahtuvaa käsittelyä varten.

Kurinpitojärjestelmä on sisäisesti ristiriitainen, koska kurinpitorangeistus voidaan määrätä, jos rikkomuksesta tai rikoksesta arvioidaan olevan seuraamuksena sakkoa, mutta kurinpitorangeistuksina voidaan pisimmillään hallintoviranomaisen päätöksillä määrätä yhteensä 90 päivää suoritetun ajan meretystä. Tämä vastaa 1/2 määräosalla suorittavalla kuuden kuukauden vankeusrangaistusta.

Lisäksi ongelmana on, että kurinpitoseuraamuksissa käytäntö on epäyhtenäinen laitosten välillä. Epäyhtenäinen käytäntö asettaa vangit eriarvoiseen asemaan eri laitoksissa. Nykyisin laissa ei ole mitään rangaistuskäytäntöä ohjaavia säännöksiä. Ainakin ankarimpien kurinpitorangeistuksien käyttöä voitaisiin rajata tietyn vakavuusluokan rikkomuksiin tai rikoksiin kuten Tanskan uudessa laissa on tehty. Yhtenäistä rangaistuskäytäntöä voitaisiin kehittää laatimalla alemman asteisin säännöksiin ohjeelliset asteikkorangeistustaulukot. Muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen tulee todennäköisesti ajan myötä yhtenäistämään käytäntöä.

Nykyisen lain mahdollistamat seuraamukset ovat joiltakin osin ongelmallisia niiden laadun ja keston suhteen. Varsinkin yksinäisyysrangaistusta voidaan pitää psyykkisesti raskaana toimenpiteenä, joka usein kohdistuu vankeihin, jotka jo muutoinkin kärsivät psyykkisistä ongelmista. Pitkä yksinäisyys usein pahentaa näitä ongelmia. Tutkimusten mukaan eristäminen lisää vankien itsemurhariskiä. Kansainvälissä suosituksissa on asetettu tavoitteeksi vähentää yksinäisyysrangaistuksen käyttöä kuten eräissä maissa on tehty. Esimerkiksi Ruotsissa yksinäisyysseuraamuksesta on luovuttu. Yksinäisyysrangaistus on kuitenkin edelleen käytössä monissa maissa, kuten Tanskassa, Norjassa, Saksassa ja Englannissa.

Suomessa yksinäisyysrangaistukseen voidaan nykyisin liittää suoritettun ajan menettämisseuraamus. Toisaalta suoritettun ajan menetystä ei voida määrätä itsenäisenä seuraamuksena. Molemmat ovat ankaria kurinpitoseuraamuksia, joten niiden käyttäminen yhdessä on epätarkoituksenmukaista.

Lisäksi ongelmallista on se, että järjestysrikkomuksesta koituu vangille usein myös muita seuraamuksia, kuten poistumisluvan, siviilityö- tai opintoluvan epääminen tai yhteydenpidon vaikeutuminen omaisiin. Kurinpitojärjestelmää tulisikin kehittää siten, että tätä sanktiokumulaatiota voitaisiin vähentää.

Vankia voidaan nykyisin rangaista teoista, joiden rangaistavuuden rajat ovat tulkinnanvaraisia. Tällainen on esimerkiksi sopimaton käytös, jonka suhteen laitoksissa vallitseva toleranssi vaihtelee varsin paljon. Kurinpitorangeistuksen määrittämisen edellytyksenä tulisi olla selkeä säännös, määräys tai järjestys-sääntö, jossa teko on sanktioitu.

Ongelmia käytännössä on aiheuttanut myös kurinpitojärjestelmän suhde normaaliin rikosprosessiin. Tämä koskee ennen muuta laitoksessa tehtyjä sakkorikoksia ja tiettyjä poistumisluparikkomuksia. Nykyisin on mahdollista, että kaksi viranomaista antaa ratkaisun samasta asiasta. Käytännössä on tapahtunut, että vangin saama kurinpitorangeistus on siirretty käräjäoikeuteen, joka on hylännyt syytteen puutteellisen näytön vuoksi. Vaikka rikoslain 2 luvun 13 §:ssä säädetään siitä, että kurinpitorangeistus otetaan huomioon mahdollista rangaistusta määrättä-

essä, lainkohdassa ei ole varauduttu syytteen hylkäämiseen. RTL:n 2 luvun 10 a §:n mukaan kurinpitorangeistus raukeaa vain siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

Myös kurinpitorangeistusmenettelyn yhteydessä tapahtuvassa asianosaisten kuulemisessa, näytön ja todisteiden esittämisessä, näytön harkinnassa ja rikkomusten tutkinnassa on selviä kehittämistarpeita. Järjestysrikkomusten tutkinnasta ei ole nykyisin laissa ja asetuksessa säännöksiä. Menettelyä koskevat säännökset ovat osittain vankeinhoitoasetuksessa. Vankeinhoitoviranomaisilla ei useinkaan ole riittävää koulutusta rikoksen tai rikkomuksen tutkinnan suorittamiseen. Käytännössä on kuitenkin esiintynyt tapauksia, joissa vankilassa suoritettu tutkinta on ollut syyteharkinnan perusteena.

Vaikka tuomioistuimen määräämää kokonaisrangaistusaikaa ei käytännössä koskaan ylitetä, nykyiseen lakiin ei sisälly selkeää kieltoa olla ylittämättä tuomioistuimen määräämää kokonaisrangaistusaikaa. Asian periaatteellisen tärkeyden vuoksi säännös tulisi kirjata lain tasolla.

Nykyisin kurinpitorangeistuksen määrää rangaistuslaitoksen johtaja. Puutteena on pidettävä, että laissa ei ole esteellisyyttä koskevia säännöksiä. Kurinpitojärjestelmää tulisikin kehittää kokonaisuudessaan siten, että vankien yhdenvertaisuuteen ja vankien oikeusturvaan liittyvät asiat tulevat perusoikeusnäkökulmasta tyydyttävällä tavalla säädellyiksi.

Turvaamistoimenpiteet

Omasta pyynnöstään erillään asuminen. Turvallisuus on jokaisen perusoikeus. Turvallisuuden lisäämisellä perustuslakiin haluttiin korostaa julkisen vallan positiivista toimintavelvoitetta yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta. Säännöksen merkitystä korostaa perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle säädetty perus- ja ihmisoi-
keuksien turvaamisvelvoite.

Vankeinhoitoviranomaisten velvollisuus on huolehtia, että rangaistukset voidaan panna täytäntöön siten, että tuomitun, henkilökunnan ja yhteiskunnan turvallisuus voidaan

varmistaa. Toisista vangeista erillään asuvia vankeja on vankiloissa runsaasti, yhden keskkokoisen vankilan verran. Vankien keskinäinen väkivalta on vakava ongelma, joka usein jää piilorikollisuudeksi virallisten tilastojen ulkopuolelle. Vangilla, joka pelkää toista vankia ja pystyy yksilöimään tai perustelemaan henkilökunnalle pelkäämisen syyn, tulee olla oikeus suorittaa rangaistuksensa siten, että hänen turvallisuutensa rangaistuksen täytäntöönpanon aikana voidaan taata. Muun muassa CPT on kiinnittänyt vakavaa huomiota vankien keskinäisen väkivallan ongelmaan ja vaatinut Suomea kehittämään erityisen strategian tällaisen väkivallan torjumiseksi.

Nykyinen RTL:n 3 luvun 9 a §:n säännös, jonka mukaan vanki voidaan pitää erillään muista vangeista omasta pyynnöstään, jos siihen on perusteltu syy, tulisi muuttaa velvoittavampaan muotoon. Voimassa oleva säännös on väljästi muotoilu eikä turvaa riittävällä tavalla vankien oikeutta turvallisuuteen. Vankien valvonnasta säädetään vain asetuksen tasolla. Korostetun julkisen vallan toimintavelvoitteen voidaan katsoa vaativan, että vangille taataan entistä paremmin myös laissa oikeus suorittaa vankeusrangaistuksensa ympäristössä, jossa hänen ei tarvitse pelätä muita vankeja.

Vangin erillään pitäminen. Nykyiset säännökset vangin erillään pitämisestä ympärivuorokautisesti ovat monelta osin päällekkäiset varmuusosastolle sijoittamisen kriteereiden kanssa. Säännösten soveltamisala jää näin epäselväksi. Erona on lähinnä se, että RTL:n 3 luvun 9 § mahdollistaa vangin erillään pitämisen ympärivuorokautisesti, kun varmuusosastoa koskevat säännökset lähtevät siitä, että vanki voisi varmuusosastolla viettää aikaansa toisten osastolle sijoitettujen vankien kanssa tarkan valvonnan alaisena.

Lisäksi laista puuttuvat säännökset tilanteista, joissa akuuteista alkoholien tai muiden päihteiden vieroitusoireista kärsivät vangit voidaan pitää erillään muista vangeista. Tällaiset vangit vaativat ympärivuorokautista seurantaa oman turvallisuutensa vuoksi. Valvontaa vaativat myös päihtyneet vangit. Nykyisin tällainen vanki sijoitetaan usein eristysseiliin, jossa on kameravalvonta. Vaikka kameravalvonnalla näissä tilanteissa pyri-

täänkin vangin suojelemiseen, sillä puututaan voimakkaasti vangin yksityisyyteen. Vanki tulisikin voida sijoittaa myös muuhun tarkoituksenmukaisesti järjestettyyn tilaan.

Väkivaltaisesti käyttäytyvä vanki voidaan nykyään sijoittaa yksinäishuoneeseen kahlitsemisen sijasta. Koska kahlehtiminen ja yksinäishuoneeseen sijoittaminen ovat varsin erilaisia turvaamistoimenpiteitä, olisi sellaista, että molemmista on oma säännöksensä. Myös väkivaltaisesti käyttäytyvä vanki usein tarvitsee lääkärin, terveydenhuoltohenkilökunnan ja muun henkilökunnan silmälläpitoa, joten asiasta olisi syytä säätää samassa yhteydessä kuin päihtyneen vangin erillään pitämisestä.

Voimakeinojen käyttöä koskevat säännökset ovat RTL:n 2 luvun 11 b §:ssä. Tarkemmat säännökset asiasta on annettu vankeinhoito-osaston määräyksiin. Säännös on erityisesti suhteessa ulkopuolisiin henkilöihin tukinnanvarainen ja se on aiheuttanut käytännössä monia soveltamisongelmia. Säännös ei ole riittävän täsmällinen asialliselta, alueelliselta eikä henkilölliseltä käyttöalaltaan. Koska voimakeinojen käytöllä puututaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, lain säännösten tulisi olla täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Muutoksenhaku

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Uuden, 1 päivänä elokuuta 2001 voimaan tulleen RTL:n 7 luvun (580/2001, HE 13/2001 vp) mukaan vangit saavat hakea muutosta kurinpitovangista ja ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämistä koskeviin päätöksiin. Muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen.

Muutoin muutoksenhaku niistä päätöksistä, jotka koskevat vangin oikeuksia ja velvollisuuksia, tapahtuu perustuslain 21 §:n perusteella. Valitustie on hallintolainkäyttölinjan mukainen (PeVL 9/2001 vp).

Muutoksenhaun selkeyttämiseksi ja perustuslain suoran soveltamisen vähentämiseksi tulisi nimenomaisesti säätää muutoksenhaus-

ta kaikkiin vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskeviin päätöksiin.

Vastaavalla tavalla on menetelty mielen-terveyslain uudistuksessa (1423/2001) ja säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002).

Mielenterveyslain 24 §:ssä säädetään muutoksenhakumahdollisuus tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisestä, potilaan omaisuuden haltuunotosta ja yhteydenpidon rajoittamisesta. Viimeksi mainittu tarkoittaa yhteydenpitoa sairaalan ulkopuolelle käyttämällä puhelinta, lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja muita lähetyksiä sekä vastaanottamalla vieraita. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa, jos siitä on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi.

Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 26 §:ssä valitusoikeus säädetään tapaamisen epäamisestä, puhelimen ja sähköisen viestinnän rajoittamisesta tai kieltämisestä, poistumisluvan epäamisestä sekä kiellettyjen esineiden tai aineiden poisotosta.

2.3.4. Tutkintavankeudesta annetun lain muutostarpeet

Syyttömyysolettama

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 (2) artikla sisältää syyttömyysolettaman, jonka mukaan jokaisella syytetyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty. Vastaava määräys sisältyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kohtaan.

Syyttömyysolettaman sisältöä selventävät ihmisoikeussopimuksen 6 (3) artiklassa luetellut syytetyille turvatut vähimmäisoikeudet. Niitä ovat oikeus saada tieto syytteiden sisällöstä, oikeus saada riittävästi aikaa puolustuksen järjestämiseksi, oikeus puolustautua itse tai itse valitun oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, oikeus kuulustella todistajia se-

kä oikeus saada maksutta tulkin apua, jos syytetty ei ymmärrä tuomioistuimessa käytettyä kieltä. Nämä vähimmäisoikeudet liittyvät lähinnä rikosoikeudenkäynnin järjestämiseen, mutta ne vaikuttavat myös tutkintavangin asemaan.

Sitä, mitä muuta syyttömyysolettamasta nimenomaan tutkintavangin oikeuksien ja kohtelun järjestämisen kannalta vankilassa seuraa, ei ole kuitenkaan tarkemmin määritelty kyseisissä Suomea velvoittavissa ihmisoikeussopimuksissa. Syyttömyysolettaman ja tutkintavangin erityisaseman sisältöä on sen sijaan tarkennettu vankeinhoidon vähimmäissääntöjen 84—93 artikloissa, Euroopan vankilasääntöjen 91—98 artikloissa sekä vankien suojelua koskevien perusperiaatteiden 36 artiklassa.

Vankilasääntöjen 91 artiklassa on ilmaistu tärkeä periaate, jonka mukaan tutkintavankien kohtelussa ei tule käyttää enempää rajoituksia kuin rangaistusmenettelyn ja laitoksen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä. Määräys velvoittaa järjestämään tutkintavangille säilytysolot, jotka ovat vapaammat kuin rangaistusvankien olot. Syyttömyysolettaman tarkoituksena voidaankin sanoa olevan sen varmistaminen, ettei tutkintavankeusajasta muodostu etukäteistä rangaistuksen suorittamista.

Vankilasääntöjen mukaan tutkintavangille tulee turvata tapaamismahdollisuudet perheen ja ystävien kanssa sekä mahdollisuus tavata oikeusavustajaa puolustuksen valmistelua ja luottamuksellisten keskustelujen käymistä varten. Erityisesti vangille tulee turvata ilmaiset tulkin palvelut, jotta hän voi pitää välttämättömiä yhteyksiä oikeushallintoon ja avustajaansa. Tutkintavanki tulee sijoittaa yksinäisselliin ja hänen tulee antaa käyttää omia vaatteitaan, jos nämä ovat puhtaat ja asialliset. Suositeltavaa on, että työn tekeminen on vapaaehtoista. Tutkintavangille tulisi varata mahdollisuus hankkia omalla kustannuksellaan kirjoja, sanomalehtiä ja kirjoitusvälineitä, jotka eivät haittaa laitoksen turvallisuutta.

Suomen lainsäädännössä syyttömyysolettama on ilmaistu tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:ssä, jonka mukaan tutkintavangin oikeutta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus sekä vankilassa

pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät. Säädöstatolla on turvattu tutkintavangin yksinäisessä asuminen (6 §), omien vaatteiden käyttö (9 §), työnteon ja muihin toimintoihin osallistumisen vapaaehtoisuus (11§), itse valitun oikeusavustajan tapaaminen (12 §), läheisten tapaamismahdollisuus (13 §) sekä lehtien ja muun kirjallisuuden hankkiminen (14 §).

Tutkintavankeudessa olevalle vangille määrätään usein rajoituksia, jotka voivat koskea puhelimen käyttöä, tapaamisia tai yhteydenpitoa muiden vankien kanssa. Yhteydenpitorajoitusten määrääminen on pikemminkin säännönmukainen kuin poikkeuksellinen menettely varsinkin tutkintavankeuden alkuvaiheessa. Suomessa nämä rajoitukset määrää tuomioistuimien tutkinnanjohtajan pyynnöstä ja ne merkitään oikeuden puheenjohtajan allekirjoittamaan vankipassiin. Rajoitusten määräämistoimivallasta ei kuitenkaan ole säännöksiä tutkintavankeudessa annetussa laissa eikä muussakaan lainsäädännössä.

Erityisesti CPT on useissa raporteissaan puuttunut tällaisiin rajoituksiin. CPT edellyttää, että (1) rajoituksia määrätään ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa ja rajoitukset ovat suhteutettuja yksittäisen tapauksen rikostutkinnallisiin tarpeisiin, (2) rajoitusten määräämisestä päättää tuomioistuin perusteilla, jotka ilmoitetaan vangille, jollei rikostutkinnallisista syistä muuta johdu (3) rajoitusten tarpeellisuus tutkitaan säännöllisin väliajoin ja (4) tutkintavangille on oikeus muutoksenhakuun tapauksissa, joissa rajoitukset on määrännyt syyttäjä. Yhteydenpitorajoitusten tarkemmat edellytykset, kesto ja toimivalta tulisi säädellä laintasoisesti.

Lisäksi nykyisestä laista puuttuu vankiläsääntöjen mukainen oikeus maksuttomaan tulkin käyttöön myös oikeushallintoviranomaisten kanssa asioitaessa. Velvoittavissa sopimuksissa maksuttoman tulkin käyttö on turvattu ainoastaan asioinnissa tuomioistuimissa.

Tutkintavankien oikeuksien turvaaminen

Syyttömyysolettamasta seuraa, että tutkintavankien kohtelussa ei tule käyttää enempää rajoituksia kuin rangaistusmenettelyn ja laitoksen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä. Periaate velvoittaa järjestämään tutkintavangille vapaammat säilytysolot kuin rangaistusvangilla. Tutkintavankien erityis asemasta aiheutuvat oikeudet, kuten yksinäisessä asuminen, oikeus omien vaatteiden käyttöön, työnteon vapaaehtoisuus, itse valitun oikeusavustajan tapaaminen, läheisten tapaamismahdollisuus sekä lehtien ja muun kirjallisuuden hankkiminen on varsin hyvin turvattu lainsäädännössä.

Nykyisessä laissa ei ole säännöstä tutkintavankien pitämisestä erillään rangaistusta suorittavista vangeista, eikä tällaista erillään pitämisestä käytännössä rangaistuslaitoksissa noudateta. Myöskään alle 18-vuotiaiden tutkintavankien erillään pitämisestä ei lakiin sisälly säännöstä. Tilanteen selkeyttämiseksi asiasta olisi hyvä säätää uudessa laissa

Tutkintavankeusaikana joudutaan puuttumaan tutkintavangin perusoikeuksiin kuten vapauteen, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, yksityisyyden suojaan ja luottamuksellisen viestin suojaan. Vankeuslain perusteluista ilmenevistä syistä tällaisten rajoitusten nykyinen säätely ei ole perustuslainäkökohtat huomioon ottaen riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista.

Nykyinen tutkintavankeudesta annettu laki on myös lakiteknisesti vanhentunut ja epäsystemaattinen.

Tutkintavankien sijoittaminen

CPT on kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomessa tutkintavankeja säilytetään poliisivankilassa vangitsemista koskevan oikeudenkäynnin jälkeenkin. CPT suosittelee, että tutkintavangit siirrettäisiin Vankeinhoitolaitoksen ylläpitämiin tiloihin aina kun välimatkat sen sallivat. Suositus perustuu käytäntöön, että tutkintavankia säilyttää eri viran-

omainen kuin se, joka vastaa kuulusteluista ja rikoksen selvittämisestä.

CPT on myös toistuvasti kiinnittänyt huomioita tutkintavankien puutteellisiin toimintamahdollisuuksiin poliisivankiloissa. Komitean käsityksen mukaan tutkintavangeille tulee järjestää vähintään kahdeksan tuntia sellin ulkopuolista toimintaa päivittäin.

Tällä hetkellä laissa ei ole enimmäisaikaa tutkintavankien säilyttämiselle poliisivankilassa. Käytännössä tuomioistuin useimmiten vahvistaa tutkintavankien esittämän pyynnön sijoittamispaikasta. Poliisivankilassa ei tutkintavangeille voida järjestää riittävästi toimintaa ja heidän oikeutensa ovat käytännön syistä usein huomattavasti rajoitetummat kuin rangaistuslaitoksessa. Tällainen oikeuksien lisärajoittaminen on vastoin syyttömyysoletta perustuvaa periaatetta, jonka mukaan tutkintavankien olosuhteiden tulisi olla vähemmän rajoitettuja kuin vankeusrangaistusta suorittavien vankien. Koska poliisivankilassa pitäminen rajoittaa huomattavasti tutkintavangin oikeuksia, laissa tulisi säätää tarkemmin niistä perusteista, joilla tutkintavankia voidaan pitää poliisivankilassa sekä poliisivankilassa säilyttämisen enimmäisaikaa. Tällainen säännös on tarpeen myös käytännön ohjaamiseksi.

Tutkintavankien säilytystilojen hyväksyminen

Perustuslain 68 §:n mukaan kukin ministeriö vastaa toimialallaan valtioneuvostolle kuuluvien asioiden valmistelusta ja hallinnon asianmukaisesta toiminnasta. Nykyisin tutkintavankien säilyttämiseen soveltuvat poliisivankilat hyväksyy oikeusministeriö tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n nojalla. Poliisivankiloiden toiminnan laillisuudesta ja asianmukaisuudesta vastaa kuitenkin sisäasiainministeriö. Lisäksi sisäasiainministeriö ja poliisin lääninhallinto myöntävät poliisivankiloiden toiminnalle tarpeelliset määrärahat.

Nykyinen järjestelmä, jossa oikeusministeriö hyväksyy sisäministeriön hallinnonalalla ja valvonnassa olevan tilan soveltuvaksi tutkintavankien säilyttämiseen, on epätarkoituksenmukainen. Myös käytännössä oikeusministeriön mahdollisuudet valvoa tilojen tar-

koituksenmukaisuutta ja asianmukaisuutta ovat olemattomat. Oikeusministeriön organisaatiouudistuksen yhteydessä päätösvalta esitettiin (HE 135/2000 vp) siirrettäväksi 1 päivänä elokuuta 2001 toimintansa aloittaneelle Rikosseuraamusvirastolle. Eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 13/2000 vp) katsoi kuitenkin, että päätösvalta tulee säilyttää oikeusministeriöllä, koska poliisilaitokset kuuluvat sisäasiainministeriön hallinnonalalle. Näin ollen poliisivankiloiden hyväksymismenettely säilyi oikeusministeriön toimivallassa organisaatiouudistuksen jälkeen.

Uudessa laissa on syytä säätää tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä myös heidän asuintiloilleen asettavista vaatimuksista nykyistä kattavammin ja yksityiskohtaisemmin. Säännöksiä sovellettaisiin myös poliisivankiloissa. Sisäasiainministeriön tehtäväksi jäisi päättää, mitkä sen hallinnonalalla toimivat laitokset tai tilat ovat sellaisia, joissa tutkintavangille laissa säädetty oikeudet voidaan turvata ja täyttää säilytystiloille asetettavat vaatimukset.

Tutkintavangille määrättävät rajoitukset

Tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 3 momentin mukaan tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä. Tutkintavangille määrätään kuitenkin usein rajoituksia, jotka voivat koskea puhelimen käyttöä, tapaamisia tai yhdessäoloa muiden vankien kanssa. Yhteydenpitörajoitusten määrääminen on käytännössä paremminkin säännönmukaista kuin poikkeuksellista, varsinkin tutkintavankeuden alkuvaiheessa. Esimerkiksi Vantaan vankilassa oli tällaisia rajoituksia 20 tutkintavangilla 12 päivänä elokuuta 2003. Mainittuna päivänä Vantaalla oli 105 tutkintavankia, joten noin joka viidennelle heistä oli määrätty jokin yhteydenpitörajoitus.

Sisällöltään rajoitukset vaihtelivat, yli puolella (12) yhteydenpito muihin tutkintavankiin oli määrättyksien mukaan estettävä. Käytännössä tämä usein tarkoittaa ympäri-vuorokautista yksin olemista. Joillakin rajoitus käsitti erillään pitämisen vain samassa jutussa mukana olevista tutkintavangeista. Li-

säksi voidaan antaa esimerkiksi puhelimen käyttöä tai sallittujen vierailijoiden henkilöllisyyttä koskevia kieltoja. Osalla vangeista rajoitukset saattavat kestää hyvinkin pitkään, jopa kuukausia.

Nykyisin tällaiset rajoitukset määrätään tutkinnanjohtajan pyynnöstä ja ne merkitään oikeuden puheenjohtajan allekirjoittamaan vankipassiin. Rajoitusten määräämistoimivallasta, kestosta ja perusteista ei ole lainsäädännössä kuitenkaan säännöksiä.

CPT edellyttää, että tällaisia rajoituksia määrätään ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa ja että rajoitukset suhteutetaan yksittäisen tapauksen rikostutkinnallisiin tarpeisiin. Rajoitus tulee vahvistaa tuomioistuimessa perusteilla, jotka ilmoitetaan vangille, jollei rikostutkinnallisista syistä muuta johdu. Lisäksi rajoitusten tarpeellisuus tulisi tutkia säännöllisin väliajoin. Tutkintavangilla tulee olla oikeus hakea muutosta tuomioistuimessa tai muussa riippumattomassa elimessä ainakin tapauksissa, joissa rajoitukset on määrännyt syyttäjä. Myös Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea on kiinnittänyt asiaan huomiota Suomen 3. määräraikaisraporttia käsitellessään.

Koska yhteydenpitorajoituksilla puututaan voimakkaasti tutkintavangin oikeuksiin, niiden tarkemmat edellytykset, kesto ja niistä päättäminen tulisi säädellä laintasoisesti.

Tutkintavankien kurinpitojärjestelmä

Tutkintavankia ei Suomessa voida kurinpitollisesti rangaista. Heitä koskevat kurinpitosäännökset, joita olivat vesi- ja leipärangeistus ja kova makuusija, poistettiin laista vuonna 1974 toteutetun uudistuksen yhteydessä. Hallituksen esityksessä katsottiin, että tutkintavankien rikokset voidaan käsitellä tuomioistuimessa ja järjestyshäiriöiden sattuessa voidaan käyttää muita keinoja, esimerkiksi tutkintavangin sijoittamista erilleen, minkä vuoksi erillisiä kurinpitosäännöksiä ei tarvita.

Tutkintavankeusajat ovat kuitenkin pidentyneet huomattavasti. Tutkintavangit ovat vankilassa usein kuukausia, jopa vuosia. Myös tutkintavankien on noudatettava laitosjärjestystä ja henkilökunnan antamia määrä-

yksii. Esimerkiksi päihteiden käyttö on kielletty myös tutkintavangilta. Tutkintavangille ei nykyisin voida määrätä kurinpitorangeistuksia, mutta päihtynyt tutkintavanki joudutaan sijoittamaan erilleen muista vangeista rangaistuslaitoksen järjestyksen turvaamiseksi. Käytännössä vanki sijoitetaan useimmiten eristysosastolle, jossa myös kurinpitorangeistukset pannaan täytäntöön. Tutkintavangille, joka häiritsee vapaa-ajan tilaisuutta tai toimintaa, saatetaan määrätä kielto osallistua vapaa-ajan toimintaan tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 2 momentin nojalla. Vaikka tällainen vapaa-ajan toimintoihin osallistumiskielto on tutkintavangille määrättyä turvaamistoimenpiteä, se asialliselta sisällöltään vastaa vankeusvangille kurinpitorangeistuksena RTL:n 2 luvun 10 §:n nojalla määrättyä oikeuksien menetystä.

Tällaiset turvaamistoimenpiteenä käytettävät rajoitukset ovat ongelmallisia sen vuoksi, ettei niiden määräämisen edellytyksiä, toimivaltaa eikä kestoa ole laissa tarkemmin määriteltä. Ei ole myöskään perusteltua, että samasta teosta, esimerkiksi vähäisen huumausainemäärän hallussapidosta, voidaan määrätä kurinpitorangeistus vankeusvangille, muttei tutkintavangille. Toisaalta vähäisiä rikoksia ei ole tarkoituksenmukaista saattaa käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jossa käsittely saattaa kestää useita viikkoja tai kuukausia.

Pidätettyjen ja vankien suojelun perusperiaatteiden (sääntö 30) mukaan järjestysrikkomukset ja niiden lajit sekä rikkomuksista aiheutuvat seuraamukset tulee määritellä laissa tai laillisissa määräyksissä, joissa pitää määritellä myös niiden kesto ja niiden käytöstä päättävä viranomainen. Lisäksi kurinpitorangeistukset tulee kirjata.

Järjestelmä olisi selkeämpi, ennustettavampi ja oikeudenmukaisempi, jos myös tutkintavangille voitaisiin turvaamistoimenpiteiden sijasta määrätä jokin kurinpitorangeistus.

Tutkintavankeudesta annetun lain soveltamisala

Tutkintavankeuslain 19 §:n 2 momentin mukaan tutkintavankeudesta annettua lakia sovelletaan myös muista syistä vapautensa

menettäneisiin, jollei asianomaisista säännöksistä muuta johdu. Hallituksen esityksessä (HE 239/1972 vp) muina vapautensa menettäneinä mainittiin niskoitteleva todistaja ja velallinen, juopumuksen tai irtolaisuuden vuoksi säilöön otetut, ulkomaalaiset säilöön otetut ja rikoksen takia toiseen maahan tai rangaistuksen täytäntöönpanoa varten muuhun pohjoismaahan luovutettavat säilöön otetut henkilöt.

Tutkintavankeudesta annetun lain 19 §:n 2 momentissa säädetään, että milloin joku on menettänyt vapautensa, on soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavangista on säädetty, kuitenkin ottaen huomioon vapaudenmenetyksen syy. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 37 §:n mukaan oikeus voi pakottaa niskoittelevan todistajan enintään kuuden kuukauden vankeudella täyttämään velvollisuutensa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §:n (690/1997) mukaan oikeuden istuntoon tuotavaksi määrätty saadaan ottaa säilöön edellisenä päivänä ennen kuljetuksen alkamista. Todistajan vapaudenmenetys ei saa kuljetuksineen kestää kolmea päivää kauempaa. Niskoittelevasta velallisesta säädetään konkurssilain (120/2004) 4 luvun 11 §:ssä.

Nykyistä tutkintavankeuslakia sovelletaan tutkintavankeuden toimeenpanoon sekä soveltuvin osin myös rikoksesta epäiltynä pidätettyjen käsittelyyn. Kohdassa 6.1. tarkoitettun poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ehdotetuksi annettavan lain mukaan tällaisiin henkilöihin sovellettaisiin kyseistä lakia, mikä selventäisi näiden henkilöiden oikeudellista asemaa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Säännöksessä vapautensa menettäneen oikeuksista säätämistä ei ainoastaan pidätetä eduskuntalailla säädettäväksi, vaan nämä oikeudet tulee turvata lailla.

Vangilla on nykyisin lainsäädännössä vain harvoja ehdottomia oikeuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi vangin tapaamisoikeus, liikunnan harjoittamisoikeus ja oikeus viettää vapaa-

aikaa toisten vankien kanssa. Vangilla on osallistumisvelvollisuus, mutta ei osallistumisoikeutta. Useat vankien etuudet kuten poistumis-, siviilityö-, opinto- ja perhetapaamislupa ja sijoittaminen hoitoon laitoksen ulkopuolelle on nykyisin kirjoitettu lakiin hyvin avoimesti siten, että vankeinhoitoviranomaisille jätetään huomattava harkintavalta lupaa myönnettäessä. Poistumis-, siviilityö-, opinto- ja perhetapaamisluvissa erot saattavat olla hyvin suuria samankaltaisten laitosten välillä. Toisistaan poikkeavat laitost käytännöt vaarantavat vankien yhdenvertaisen kohtelun periaatetta. Koska lupien merkitys vankien uudelleensosiaalistamisen kannalta on keskeinen, harkinnanvaraisuutta olisi syytä kaventaa säätämällä laissa tarkemmin lupien myöntämis- ja epäämiskriteereistä.

Myös muista vangin oikeuksista ja velvollisuuksista tulisi säätää tarkemmin lain tasolla, varsinkin, jos vangin perusoikeuksia joudutaan laitosjärjestyksen, muiden henkilöiden turvallisuuden tai muusta tällaisesta syystä rajoittamaan. Uuden perustuslain 80 §:ssä asetuksenantovallan aineellista alaa on rajoitettu siten, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista tulee säätää lain tasoisesti. Nykyisistä säädöksistä ainakin vankeinhoitoasetuksessa on säännöksiä, joiden yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvinä tulisi olla laintasoisesti säännelty. Tällaisia ovat vangin oikeuksista tiedottaminen, vangin käytös ja vangin siirtäminen. Asetuksessa on myös useita menettelysäännöksiä, joiden oikeampi paikka olisi laissa.

Vankeinhoidossa on voimassa lukuisia vankeinhoito-osaston määräyksiä ja ohjeita. Tällaisten määräysten ja ohjeiden antamism valtuus ei ole perustuslain vaatimusten mukaisesti riittävän täsmällinen. Määräyksiin on nykyisin säännelty asioista, joiden oikeampi säädöstaso olisi laissa tai vähintään valtioneuvoston asetuksessa. Näitä asioita ovat esimerkiksi siviilityötä, poistumislupia ja ehdonalaista vapauttamista koskeva säätely. Uuden perustuslain mukaan viranomainen voidaan ainoastaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä, jos siihen on säätelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä. Tällaisen valtuuden tulee olla lisäksi täsmällisesti rajattu.

Uudistuksen tavoitteena on saattaa vanke-

usrangaistusten ja tutkintavankeuden täytäntöönpanoa koskeva lainsäädäntö vastaamaan perusoikeusuudistuksessa ja perustuslaissa asetettuja vaatimuksia. Tavoitteena on myös nykyisen säätelyn kolmitasaisuuden vähentäminen. Perustuslain 7 §:n 3 momentin säännöksen vaatimusten mukaisesti vankien ja tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin ja täsmällisemmin lain tasolla. Käytännön selkeyttämiseksi ihmisoikeussopimuksista aiheutuvat velvoitteet ehdotetaan kirjattaviksi kansalliseen lainsäädäntöön. Myös ihmisoikeuksien valvontaelinten lausunnot ja kansainvälisesti hyväksytyissä suosituksissa ilmaistut periaatteet on pyritty ottamaan huomioon ehdotuksissa. Lisäksi erilaisten harkinnanvaraisten lupien ja etuisuuksien edellytyksiä ja epäämistä koskeva säätely ehdotetaan nostettavaksi täsmällisemmin säänneltynä lain tasolle. Vankeinhoidon henkilökunnan toimivaltuuksia, toimivallan määrittymistä ja asteellista toimivaltaa koskeva säätely ehdotetaan uudistettavaksi ja täsmennettäväksi.

Kohdassa 6.1. tarkoitetun Vankeinhoitolaitoksen toimintatapoja ja rakenteita koskevan kehittämishankkeen pohjalta oikeusministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys laiksi rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain muuttamiseksi. Lakiehdotus sisältää muutoksia Rikosseuraamusviraston ja Vankeinhoitolaitoksen organisaatioon ja toimintatapoihin. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain kannalta tärkeimmät näistä muutoksista ovat siirtyminen viiteen itsenäiseen aluevankilaan sekä sijoittajayksikkötoiminnan kehittäminen ja vakiinnuttaminen. Myös muutokset Rikosseuraamusviraston tehtävissä ovat vankeuslain ja tutkintavankeuslain kannalta oleellisia. Nämä ovat keskeisiä lähtökohtia myös vankeuslain ja tutkintavankeuslain uudistamisessa.

Keskeisenä tavoitteena sekä vankeutta että Vankeinhoitolaitoksen organisaatiota ja toimintatapoja koskevassa uudistuksessa on kehittää vankeuden täytäntöönpanosta entistä vaikuttavampi, ennustettavampi ja suunnitelmallisempi prosessi.

Lakeihin ehdotetaan tehtäväksi myös Vankeinhoitolaitoksen rakenteiden ja toimintatapojen uudistushankkeesta aiheutuvat käsit-

teelliset muutokset. Rangaistusten täytäntöönpanon hallintoa koskevan hallituksen esityksen mukaan käsitteestä ”rangaistuslaitos” luovuttaisiin, ja se korvattaisiin käsitteillä aluevankila ja vankila. Nämä käsitteet on omaksuttu myös vankeuslaki- ja tutkintavankeuslakiehdotukseen.

Uudistuksen tavoitteena on myös säännösten sisällöllisen, lakiteknisen ja kielellisen selkeyden lisääminen. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain ja tutkintavankeudesta annetun lain nimet ehdotetaan muutettaviksi lyhyemmiksi ja selkeämmiksi vankeuslaiksi ja tutkintavankeuslaiksi. Selkeyden ja havainnollisuuden lisäämiseksi lait ehdotetaan jaettavaksi systemaattisemmin osiin ja lukuihin. Ehdonalaista vapauttamista koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetusta laista rikoslakiin, koska ne vaikuttavat vankeusrangaistuksen tosiasialliseen pituuteen.

Vankeusrangaistusten täytäntöönpano

Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden määrittelemisen laissa on tärkeää, koska tavoitteet muodostavat arvolähtökohdat käytännön vankeinhoidon kehittämiselle sekä lain muiden säännösten tulkinnalle. Vankeuden tavoitteet ehdotetaan kirjoitettavaksi lakiin Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen (nykyisin Kriminaalihuolto laitoksen) periaateohjelmaan kirjattujen periaatteiden ja nykyisen kriminaalipoliittisen ajattelun pohjalta siten, että tavoitteenasettelussa ilmaistaan entistä selvemmin uusintarikollisuuteen vaikuttaminen sekä rikoksettoiman elämäntavan ja vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen. Järjestäytyneen rikollisuuden ja huumausainerikollisuuden lisääntyminen vaatii toisaalta, että täytäntöönpanon tavoitteeksi tulee nykyistä selvemmin asettaa myös rikosten jatkamisen estäminen vankeusaikana.

Ehdotettu tavoitteenasettelu vastaa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen sopimuksen 10 (3) artiklaan sekä vankeinhoitoa koskeviin suosituksiin sisältyviä periaatteita. Sama tavoite-

teenasettelu on myös kirjattu useiden muiden maiden lainsäädäntöön. Laitosoloja koskeva normaalisuusperiaate ehdotetaan säilytettäväksi. Selvyyden vuoksi lakiin ehdotetaan säännöstä täytäntöönpanon sisällölle asetettavista vaatimuksista, jossa ilmaistaisiin periaate siitä, että vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin tehtävien rajoitusten tulisi perustua lakiin taikka seurata välttämättä itse rangaistuksesta.

Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan toimivaltuuksien käytön ohjaamiseksi toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet ehdotetaan kirjattavaksi lakiin. Säätelyn selkeyttämiseksi ja täsmentämiseksi toimivallan asteellista määräytymistä koskeva säännös ehdotetaan myös lisättäväksi lakiin. Käytännössä ilmenneiden tulkintaongelmien selventämiseksi vankeinhoitoviranomaisten oikeus saada poliisilta virka-apua ehdotetaan säänneltäväksi laissa.

Päätösvaltaa ehdotetaan siirrettäväksi Rikosseuraamusvirastosta aluevankilan, vankilan ja sijoittajayksikön johtajalle. Järjestäytyneen rikollisuuden ja huumausainerikollisuuden lisääntyminen viime vuosina aiheuttaa kuitenkin, että vankeinhoidossa tulee olla koko valtakuntaa koskeva kokonaisvaltainen näkemys tällaisesta rikollisuudesta johtuvista, vankila- ja yhteiskuntaturvallisuuteen kohdistuvista uhkatekijöistä. Tämän vuoksi Rikosseuraamusvirastolle ehdotetaan oikeutta ottaa ratkaistavakseen tällaisessa tapauksessa yksittäistä vankia koskeva sijoittamis-, siirto- ja poistumislupapäätös sekä vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumista koskeva päätös.

Rangaistusajan alkaminen ja laskeminen

Esityksen tavoitteena on kehittää vankeusrangaistukseen tuomitun vankilaan toimittamisjärjestelmää ja siihen liittyvää täytäntöönpanon lykkäämisen päätöksentekoa. Lisäksi tavoitteena on torjua vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tarkoituksellista välttelemistä.

Tuomitun vangitseminen estää täytäntöönpanon välttämisen. Tietoista ja suunnitelmallista välttelemistä on kuitenkin esiintynyt lähinnä pitkien vankeusrangaistusten täytän-

töönpanossa.

Täytäntöönpanon välttelemisen ehkäisemiseksi ehdotetaan myös vankeuslakiin lisättäväksi säännös, jonka mukaan ulosottomiehellä olisi oikeus pidätellä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua henkilöä poliisin paikalle saapumiseen asti. Voimakeinojen käytössä tulisi noudattaa suhteellisuusperiaatetta.

Tuomitun aikaansaamaa viivyttelyä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa vähentäisi edelleen se, että vain kutakin tuomiota koskeva ensimmäinen lykkäyshakemus estäisi sen välittömän täytäntöönpanon.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisen edellytyksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että säännökset nykyistä paremmin vastaisivat tarkoituksenmukaiseksi todettua käytäntöä. Tämä merkitsee sitä, että enintään puolen vuoden mittaisen lykkäyksen myöntämisen edellytykset hieman lievenisivät. Puolta vuotta pidemmät lykkäykset säädettäisiin poikkeuksellisia syitä edellyttäväksi. Lykkäysperusteet toisaalta tiukentuisivat siinä, että lykkäyksen tulisi käytännössä vähentää viipymättä tapahtuvan täytäntöönpanon aiheuttamia menetyksiä ja vaikeuksia. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämistä koskevaa päätöksentekoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että kaikki muilla kuin terveydellisillä syillä tehtyt lykkäyshakemukset käsittelee ulosottomies. Lykkäyshakemusten alistamisesta Rikosseuraamusvirastolle luovuttaisiin. Lykkäyssäännöksiin ehdotetuilla muutoksilla ei uskota olevan vaikutuksia täytäntöönpanon välttelemiseen.

Edellä kohdassa 2.3.3. mainituista syistä täytäntöönpanoviranomaisten keskinäiseen työnjakoon ei ehdoteta tässä vaiheessa muutoksia.

Edellä yleisperustelujen kohdassa 2.3.3. mainituista syistä mahdollisuutta siirtää vankeusrangaistusten täytäntöönpanon alkamista tilanteessa, joissa vankiloissa on huomattavaa yliasutusta, ehdotetaan laajennettavaksi. Ehdotuksella ei kuitenkaan tarkoiteta luopua siitä yleisperiaatteesta, että rangaistukset on pantava viipymättä täytäntöön. Säännöstä olisikin tarkoitus käyttää ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa, kun asianmukaista vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa ei vankiloissa voida toteuttaa. Tällaisella siir-

tämisellä ei voida saada pysyviä vaikutuksia vankilukuun, mutta sillä voitaisiin tasoittaa vankiluvun kausivaihteluita. Voimassa olevasta laista poiketen tällainen ratkaisu tehtäisiin oikeusministeriön asetuksella.

Lakiin ehdotetaan nykyistä tarkemmat säännökset siitä, millaisia rangaistuksia tällainen siirto voisi koskea. Ehdotuksen mukaan enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksia ja sakonmuuntorangaistuksia voitaisiin siirtää. Tällaisten lyhyiden rangaistusten siirtäminen ei vaarantaisi yhteiskunnan turvallisuutta eikä suuressa määrin vaikeuttaisi tuomittujen elämänhallintaa.

Nykyisin vankeusrangaistukset suoritetaan kalenteriajan mukaan. Kalenteriajan mukaisen täytäntöönpanon ongelmana on, että kuukausien ja vuosien erilaisesta pituudesta johtuen rangaistusajat vaihtelevat riippuen siitä, milloin täytäntöönpano alkaa. Näin ollen sinänsä sattumanvaraiset seikat vaikuttavat suoritettavan rangaistuksen pituuteen.

Toinen vaihtoehto olisi laskea rangaistus-aika päiväluvun mukaan siten, että yksi kuukausi vastaa 30 päivää ja yksi vuosi 360 päivää.

Päiväluvun mukaisen järjestelmän käyttöönotto edellyttäisi kuitenkin, että Vankeinhoitolaitoksessa olisi käytössä toimiva atk-pohjainen järjestelmä. Tällainen järjestelmä, vankitietojärjestelmä, johon tullaan tulevaisuudessa sisällyttämään kaikki vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot, onkin parhaillaan kehitteillä Vankeinhoitolaitoksessa. Järjestelmän käyttöön ottaminen on kuitenkin viivästynyt. Vaikka päiväluvun mukainen rangaistusaikojen laskenta olisi edellä selostetulla tavalla ennustettavampi ja myös tuomittujen yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen mukainen, järjestelmään ei voida siirtyä ennen kuin vankitietojärjestelmä on valmis. Näistä syistä esityksessä ei ehdoteta muutoksia nykyiseen rangaistusaikojen laskemistapaan tältä osin.

Koska täytäntöönpanossa ehdotetaan säilytettäväksi nykyinen kalenteriajan mukainen täytäntöönpanojärjestelmä, ehdotuksessa esitetään, että myös tältä osin nykyinen järjestelmä säilytetään entisellään. Tämä johtuu siitä, että kahden erilaisen järjestelmän yhteensovittaminen olisi käytännössä hankalaa. Hankaluuksia olisi varsinkin tilanteissa, jois-

sa saman vangin rangaistusaikoja laskettaessa jouduttaisiin siirtymään laskutavasta toiseen. Samanlaisia ongelmia aiheutuu tilanteissa, joissa vangilla on useita alle kolmen kuukauden pituisia päiväluvun mukaisia vankeusrangaistuksia.

Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

Vangin vankilaan sijoittaminen ehdotetaan nykyistä selkeämmin liitettäväksi rangaistusajan suunnitelmaan. Vankeinhoitolaitoksessa on pitkää rangaistusta suorittavien vankien sijoittelussa siirrytty yksilöllisempään vankisijoitteluun. Tähän järjestelmään liittyen on perustettu alueelliset sijoittajayksiköt. Sijoittajayksiköt määräävät sellaisten vankien sijoituspaikan, jotka suorittavat yli kahden vuoden rangaistusta. Säättely on nykyisin ohjeen tasoista.

Sijoittajayksiköiden toiminnan vakiinnuttamiseksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset aluevankiloissa toimivista sijoittajayksiköistä, jotka päättäisivät vangin rangaistusajan suunnitelmasta ja siihen liittyen sijoittelusta ja siirroista. Nykyisestä käytännöstä poiketen sijoittajayksiköt vastaisivat kaikkien vankien sijoittamisesta eräitä poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta.

Vankeuden tosiasiallinen sisältö muodostuu hyvin erilaiseksi siitä riippuen, suorittako vanki vankeusrangaistuksensa suljetussa vankilassa vai avolaitoksessa. Avolaitoksen vapaammat olosuhteet asettavat avolaitokseen sijoitetun vangin parempaan asemaan kuin suljetussa laitoksessa oleva vanki on.

Kaikki avolaitokset on muutettu päihdetörmiksi laitoksiksi, ja niihin pääsyn edellytykseksi on asetettu sitoutuminen päihdetörmyyteen sekä henkilökatsastukseksi luokiteltava päihdetörmyyden valvonta puhalluskokein, virtsa- tai sylkinäyttein. Näistä syistä avolaitokseen sijoittamisesta ehdotetaan säädettäväksi lain tasolla nykyistä tarkemmin. Myös vankilaan sijoittamisen yleiset edellytykset ehdotetaan säänneltäviksi laissa täsmällisemmin.

Rangaistusajan suunnitelma

Suomessa ei laissa ole säännöksiä rangaistusajan suunnitelmasta. Vangin yksilöllisen kokonaistilanteen ja tarpeiden hahmottamista parantaisi, jos vangille tehtäisiin koko rangaistusajaa ja ehdonalaista vapauttamista koskeva suunnitelma. Edellä kohdassa 2.3.3. esitellyissä maissa rangaistusajan suunnitelmasta on annettu säännökset laintasoisesti tai vankeinhoidon sisäisin määräyksin. Joissakin maissa, esimerkiksi Englannissa, järjestelmä käsittää yksityiskohtaisen käsikirjan toimintaohjeineen, määräyksineen sekä lukuisine vahvistettuine lomakkeineen.

Rangaistusajan tarkalla suunnitelmalla voitaisiin varmistaa, että rangaistusajaa voidaan toteuttaa nykyistä yksilöllisemmin ja järkevämmin olemassa olevien resurssien ja turvallisuudesta aiheutuvien vaateiden rajoissa.

Suunnitelmalla halutaan korostaa rangaistusajan prosessinomaista ja hallittua luonnetta. Vangin kannalta rangaistusajan suunnitelma parantaa vankeusajan ennustettavuutta. Suunnitelmassa vankeusajan toiminta voidaan esittää perusteltuina osatavoitteina ja tavoitteina, joihin rangaistusajana pyritään vaikuttamaan Tavoitteiden (esimerkiksi koulutus, velkojen hoito, kuntoutus, perhesuhteet, asenteet, työelämäyhteydet) asettamisessa voidaan soveltaa eri vangeille erilaisia tasoja. Toimintaan sijoittelu olisi täsmällisemmin ohjattua, ja se perustuisi johtopäätöksiin siitä, millaista toimintaa tarvitaan, millaisia tekijöitä toiminnassa on otettava huomioon ja millaisia vaihtoehtoja tavoitteiden saavuttamiseksi on olemassa. Suunnitelmaa vahvistettaessa päätettäisiin, mihin yksilöllisiin, sosiaalisiin, kriminogeenisiin ja muihin vangin toimintakykyyn ja uusintarikollisuuteen vaikuttaviin tekijöihin rangaistusajana pyritään vaikuttamaan. Suunnitelmassa arviot, tarpeet ja toiminnot asetetaan kohtaamaan toisensa. Näin voidaan varmistaa, että vangille voitaisiin varata oikeanlaisia toimenpiteitä oikeaan aikaan.

Rangaistusajan suunnitelma kattaisi koko rangaistusajan mukaan lukien ehdonalaisen vapauden sekä mahdollisen koevapauden. Myös suunnittelu itsessään on prosessi, jota tulee tarkentaa ja päivittää säännöllisesti. Suunnitelma olisi siten muuttuva asiakirja, jota täydennettäisiin ja seurattaisiin säännöl-

lisesti. Vapautumisen lähestyessä sitä täydennettäisiin vapautumis- ja valvontasuunnitelmalla yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Suunnitelma olisikin eräänlainen sopimus vankeinhoito- ja kriminaalihuoltoviranomaisten ja vangin kesken.

Ehdotuksen mukaan suunnitelma olisi tehtävä kaikille vangeille, mutta sen sisältö mitoitettaisiin rangaistusajan pituuteen sekä vangin sosiaaliseen toimintakykyyn ja henkilökohtaisiin olosuhteisiin näiden tarkoituksenmukaisella tavalla. Lyhyttä rangaistusta suorittavan vangin suunnitelma voisi sisältää esimerkiksi toimintaan sijoittamisen, lähtösijoituksen sekä vapauttamissuunnitelman tai valvontasuunnitelman ja vapautumisajan kohdan.

Ehdotuksen mukaan suunnitelman tekoon osallistuminen olisi vangille vapaaehtoista, mutta vankeja tulisi motivoida sen tekemiseen. Vangin aktiiviseen osallistumiseen ja sitoutumiseen tulisi kaikin tavoin pyrkiä. Tämän vuoksi suunnitelman pitäisi sisältää kannustimia, joita olisivat esimerkiksi siirtyminen avoimempiin olosuhteisiin, poistumisluvat, ehdonalaisen vapauttamisen aikaistaminen (valvottu koevapaus) ja sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen. Ehdotettu järjestelmä antaisi myös vankeinhoitoviranomaisille enemmän positiivisia välineitä konkreettisessa vankeinhoitotyössä.

Suunnitelma ei kuitenkaan olisi sillä tavoin sitova eikä valituskelpoinen päätös, että se yksinomaan olisi esimerkiksi poistumisluvan perusteena. Poistumisluvat, siirrot ja muut vastaavat asiat edellyttäisivät vielä yksittäisessä tapauksessa tehtyä konkreettista päätöstä. Olisi luonnollisesti selvää, että jos rangaistusajan suunnitelmaa on noudatettu eikä esimerkiksi järjestyksellisiä muutoksia ole tapahtunut, päätökset olisivat varmemmin suunnitelman mukaisia myös konkreettisessa tapauksessa, jos muut laissa asetetut edellytykset täyttyvät.

Koska rangaistuksen tavoitteena on edistää vangin elämänhallintaa ja valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ja sijoittumista yhteiskuntaan, yksittäiselle vangille tehtävä rangaistusajan suunnitelma olisi eräs tärkeimmistä keinoista, jolla tavoitteeseen voi-

daan pyrkiä. Suunnitelma lisäisi täytöntöönpanon ennustettavuutta ja johdonmukaisuutta, vähentäisi moninkertaisen työn tekemistä varmistamalla vankia koskevan tiedon siirtymisen laitoksesta toiseen tai vapauteen siirtäessä sekä tehostaisi yhteistyötä viranomaisten ja yhteistyötahojen kanssa.

Suunnitelma valmisteltaisiin sijoittajayksikössä ja sitä päivitetäisiin vangin sijoitusvankilassa. Järjestelmän onnistuminen edellyttäisi, että sijoittajayksiköiden toimintaa kehitetään ja niille varataan riittävät resurssit. Sijoittajayksiköiden toiminta, rangaistusajan suunnitelman sisältö ja vankitietojärjestelmän sisältö ovat parhaillaan kehittämisvaiheessa vankeinhoidossa. Uudenlaisia välineitä ja metodeja vankien olosuhteiden ja ominaisuuksien arviointiin on kehitteillä useissa maissa. Tämän johdosta suunnitelmaa koskeva lain säännös ehdotetaan muotoiltavaksi siten, että säännös sisältäisi selkeän velvoitteen suunnitelman tekemisestä ja sen pääsällön, mutta jättäisi yksityiskohtaisemman säätelyn meneillään olevan kehittämistyön varaan ja alemman tasoisin säännöksin vahvistettavaksi.

Sijoittaminen vankilan sisällä

Nykyisen säätelyn selkeyttämiseksi ja tämentämiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi oma luku, johon koottaisiin säännökset, jotka koskevat vangin sijoittamista vankilan sisällä. Laissa ehdotetaan tehtäväksi nykyistä selkeämpi ero turvaamistoimenpiteenä tapahtuvan sijoittamisen ja muun sijoittamisen kesken. Lakiin ehdotetaan yleissäännöksen lisäksi erityissäännöksiä sellaisista osastoista, joilla olosuhteet poikkeavat merkittävästi muista osastoista joko toiminnan luonteen (sopimusosasto) tai valvonnan asteen (varmuusosasto) perusteella. Nykyisin laitoksissa on paljon erilaisia osastoja, joilla päiväjärjestys poikkeaa toisistaan esimerkiksi ovien suljettuna pitämisen suhteen. Jotta vankien olisi helpompi hahmottaa kullakin osastolla noudatettava päiväjärjestys ja sen vangille asettamat vaatimukset, osastoilla tulisi ehdotuksen mukaan olla johtajan vahvistama päiväjärjestys.

Alaikäisten erillään pitämismenettely ehdote-

taan kirjattavaksi lakiin lapsen oikeuksien yleissopimuksessa edellytetyllä tavalla. Ehdotettu säännös koskisi kaikkea alaikäisten sijoittamista.

Valtiollisena vankina pidetään vankia, joka on syyllistynyt valtio- tai maanpetosrikoksiin, joita säädellään rikoslain 12 ja 13 luvussa. Tällaisina rikoksina pidetään valtioon kansainvälisen yhteisön jäsenenä kohdistuvia rikoksia (maanpetosrikokset) ja valtioon valtajärjestelmänä kohdistuvia rikoksia (valtiotrikoksia). Valtiollisen vangin erityisasema on perustunut siihen, että tällaisia yhteiskunnallisen vakaumuksen tai toiminnan perusteella tuomittuja henkilöitä on pidetty vähemmän rikollisina kuin muita vankeja. Käytännössä lain säännös on jäänyt kokonaan merkityksettömäksi ja säännöksen sisältönä on lähinnä oikeus lisäravinnon hankkimiseen. Näillä perusteilla erityissäätelyä ehdotetaan luovuttavaksi.

Vangin siirtäminen

Se, missä vankilassa vanki suorittaa rangaistuksensa, on merkityksellistä vangille yhteyksien säilymisen ja vapautumisen lähestyessä myös vapautumisjärjestelyjen kannalta. Nykyisin vangin siirtämistä koskevat säännökset ovat asetuksentasoiset. Asian periaatteellisen tarkeyden vuoksi siirtämisestä ja siirtämismenettelystä ehdotetaan säädettäväksi laissa. Koska myös siirtäminen kuuluisi asioihin, joita käsiteltäisiin rangaistusajan suunnitelmassa, siitä ehdotetaan mainintaa siirtoa koskeviin pykäliin. Avolaitokseen siirtämisen edellytykset ehdotetaan kirjattaviksi nykyistä täsmällisemmin lakiin. Avolaitossijoitus ehdotetaan kytkettäväksi entistä tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan, jolloin täytöntöönpano voitaisiin järjestää edeten entistä johdonmukaisemmin rangaistusajan kuluessa suljetusta täytöntöönpanovankilasta avoimpiin oloihin.

Päätösvalta siirroista olisi lähtökohtaisesti sijoittajayksiköillä. Päätösvaltaa vangin siirtämisestä laitoksen ulkopuolelle toisen viranomaiseen kuultavaksi ehdotetaan delegoitavaksi nykyistä laajemmin vankilan johtajalle.

Perushuolto

Useat vangit viettävät vankilassa ja asuvat sellissään vuosikausia. Osa nykyisistä vankitiloista on niin heikkokuntoisia, ettei niitä voida pitää soveltuvina jatkuvaan asumiseen. Osasta puuttuvat normaaleina pidettävät saniteetitilat. Nykyinen säännös vankitiloista on asetuksessa ja se koskee peruskorjattavia ja uusia vankitiloja.

Suomen rakentamismääräyskokoelman määräyksillä ei yleensä määritetä olemassa olevien tilojen tasoa, vaan niitä on noudatettava silloin, kun toteutetaan korjaus- ja muutostöitä.

Esityksessä ehdotetaan, että nykyinen vankinhoitoasetuksen säännös, joka koskee korjaus- ja uudistusrakentamista säilytetään ja asiallisesti entisen sisältöisenä siirretään lakiin. Rakennuskantaa uudistettaessa ja peruskorjattaessa noudatetaan Valtion kiinteistölaitoksen (nykyisin Senaatti-kiinteistöt) ja oikeusministeriön 14 päivänä joulukuuta 2000 tekemää puitesopimusta vuosille 2001–2010 siihen myöhemmin tehtyine tarkistuksineen. Sopimuksessa perusparannukset on kohdennettu ensisijaisesti huomunkuntoisimpiin vankitiloihin. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi kansainvälisistä suosituksista ilmenevä vangin oikeus ulkoilla vähintään tunti päivittäin. Lisäksi omien vaatteiden käyttöoikeutta ehdotetaan selvennettäväksi.

Toiminnot ja vapaa-aika

Lakiin ehdotetaan kirjoitettavaksi säännökset vankilassa järjestetyn toiminnan tarkoituksesta. Toimintojen tarkoituksen kirjaaminen lakiin ilmentäisi nykyistä selvemmin, että toiminnan järjestäminen on osa rangaistuksen ja vankeuden täytäntöönpanolle asetetun tavoitteen toteuttamista. Osallistumisvelvollisuus kytkettäisiin ehdotuksen mukaan entistä selvemmin vangin rangaistusajan suunnitelmaan, joten suunnitelmasta ehdotetaan lisättäväksi maininta osallistumisvelvollisuutta ja toimintaan sijoittamista koskevaan pykälään.

Suljetuissa vankiloissa jo nykyisin noudatettu jako tuotannolliseen työhön ja valmentavaan työhön ehdotetaan tehtäväksi myös lainsäädännön tasolla. Ammattityössä pyritäisiin normaalisuuteen, työmenetelmien, tuotantotapojen ja työalojen suhteen sekä myös työlle ja työtekijälle asetettavien vaatimusten suhteen. Viimeksi mainittu tarkoittaisi, että myös vangilta voitaisiin edellyttää tiettyjä kvalifikaatioita, esimerkiksi ammatillista koulutusta, kouluttautumista tai kokemusta. Ehdotuksen mukaan ammattityötä voitaisiin tulevaisuudessa tehdä sekä korkean turvallisuustason että alhaisen turvallisuustason laitoksissa.

Valtaosa vangeista on alentuneesti työkykyisiä tai kokonaan työkyvyttömiä. Tälle ryhmälle tulisi järjestää valmentavaa työtä tai muuta toimintaa. Jotta työn järjestäminen olisi joustavaa, esityksessä ehdotetaan, että ammattityön ja valmentavan työn muotojen määrittäminen tehtäisiin alemman asteisen säännöksiin.

Vangin siviilityötä, opintolupaa, sijoitusta ulkopuoliseen laitokseen ja lupaa valvottuun ulkopuoliseen toimintaan koskevat edellytykset ehdotetaan yhdenmukaistettaviksi, täsmennettäväksi ja koottaviksi lain tasolle yhteen pykälään. Samalla säädöstasoa nostettaisiin. Vangin sijoittaminen vankilan ulkopuolelle ja muut ulkopuoliset luvat kytkettyisivät entistä tiiviimmin vangin rangaistusajan suunnitelmaan.

Yhteistä luvulle olisi rangaistusajan suunnitelmaan perustumisen lisäksi sitoutuminen päihitteettömyyteen ja luvalla tai sijoitukselle asetettujen muiden ehtojen noudattamisen todennäköisyys.

Säännöksiä, jotka koskevat vapaa-ajan toimintoja, vangin oikeutta osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja vapaa-ajan työn tekemistä ehdotetaan täsmennettäväksi. Uskonnon harjoittamista koskevaa säännöstä täsmennettäisiin perustuslain 11 §:n edellyttämällä tavalla. Koska vankilajärjestyksen ja muiden henkilöiden turvallisuuden suojeleminen saattaa joissakin tilanteissa olla esteenä perustuslaissa suojatun uskonnon vapauden harjoittamiselle, uskonnollisiin tilaisuuksiin

osallistumisen rajoittamista koskeva säännös lisättäisiin lakiin. Päätösvallasta ehdotetaan lisäksi laintasoista säännöstä.

Tulot ja omaisuus

Nykyisessä palkkajärjestelmässä suljetuissa laitoksissa ei ole mahdollista maksaa käypää palkkaa. Sitä voidaan maksaa vain avolaitoksissa. Esityksessä ehdotetaan, että suljetuissa vankiloissa säilytettäisiin nykyinen vankipalkkausjärjestelmä, mutta sitä uudistettaisiin selkeästi kannustavampaan suuntaan. Työrahahan sijasta vangeille maksettaisiin työstä, koulutuksesta tai muusta toiminnasta toimintarahaa, joka porrastettaisiin rangaistusajan suunnitelmaan sitoutumisen, toiminnan vaativuuden, osallistumisen säännöllisyyden ja keston perusteella. Lähtökohtana olisi, että säännöllisestä osallistumisesta vaativaan työhön, koulutukseen tai muuhun toimintaan maksettaisiin yhtä suuri korvaus. Toiminnan sisältö vahvistettaisiin yksilöllisen rangaistusajan suunnitelman perusteella.

Avolaitosten palkkausjärjestelmä ehdotetaan säilytettäväksi pääosin ennallaan. Uutta olisi, että myös avolaitoksissa maksettaisiin valmentavasta työstä toimintarahaa. Vangille, joka avolaitoksessa osallistuu koulutukseen tai muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, maksettaisiin toimintarahaa.

Vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksettaisiin käyttörahaa. Työajalta, jolta ei makseta palkkaa tai toimintarahaa, maksettaisiin käyttörahaa.

Vangin omaisuuden hallussapitosäännöksiä ehdotetaan selkeytettäväksi. Tässä yhteydessä lakiin ehdotetaan myös kirjattavaksi säännös ulkopuolelta tulevan rahan tai maksuvälineiden käyttöoikeuden rajoittamisperusteista.

Yhteydet vankilan ulkopuolelle

Luottamuksellisen viestin salaisuus on turvattu perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Välttämättömistä rajoituksista voidaan säätää vapaudenmenetyksen aikana. Ihmisoikeus-

pimuksen mukaan rajoittamisen edellytykseksi on lailla säätämisen lisäksi asetettu, että kirjeenvaihtoon ei saa puuttua enempää kuin demokraattisessa yhteiskunnassa on välttämätöntä yleisen turvallisuuden vuoksi tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Rajoitusten tulee myös täyttää perusoikeuksien rajoittamiselle asetettut yleiset edellytykset.

Kirjeiden tarkastamista koskeva sääntely on nykyisin sekavaa eikä siinä ole riittävästi huomioitu perusoikeuksien rajoittamisen edellytyksiä. Kirjeenvaihdon ja muiden viestien tarkastamisesta, puhelujen kuuntelemisesta ja muiden yhteyksien valvonnasta ehdotetaankin säädettäväksi nykyistä kattavammin ja täsmällisemmin lain tasolla.

Huumausainerikollisuuden ja muun vankila-aikaisen rikollisuuden lisääntyminen aiheuttaa, että vankien yhteydenpidon valvonta on välttämätöntä. Kirjeenvaihdon valvontaa koskevissa säännöksissä tulisi nykyistä selvemmin erottaa kirjeiden tai muiden viestien tarkastaminen ja niiden lukeminen. Kirjeiden lukemiselle säädettäisiin täsmälliset edellytykset. Vangin ja hänen oikeusavustajansa välinen kirjeenvaihto nauttii erityistä suojaa, joten tätä koskevat, nykyisin määräyksen tasolla olevat säännökset ehdotetaan nostettaviksi lakiin.

Nykymuotoisesta puhelimen käyttöoikeuden luvanvaraisuudesta esitetään luovuttavaksi. Ehdotuksen mukaan vangille tulisi antaa mahdollisuus järjestyssäännön mukaan soveltuvina aikoina olla puhelinyhteydessä vankilan ulkopuolelle. Samalla puhelun kuuntelun edellytyksiä ehdotetaan selkeyttäväksi vastaamaan kirjeiden lukemiselle asetettuja edellytyksiä. Lakiin ehdotetaan myös säädettäväksi mahdollisuudesta tallentaa puhelu tilanteissa, joissa perustellusti epäillään puhelun sisältävän suunnitelmia tai tietoja rikoksesta.

Vangilla ei ole nykyään oikeutta olla yhteydessä sähköisesti vankilan ulkopuolelle. Koska tulevaisuudessa saattaa olla mahdollista sallia esimerkiksi yhteydenpito Internetin välityksellä, lakiin ehdotetaan säännöstä siitä, että yhteyksien valvontaan sovellettaisiin kirjeenvaihdon ja puhelimen käytön valvontaa koskevia säännöksiä. Valvontaan liit-

tyvien teknisten ongelmien vuoksi tällainen yhteydenpito olisi aluksi mahdollista vain avolaitoksissa.

Vangin tapaamista koskevia säännöksiä ehdotetaan selkeytettäväksi ja lakiin lisättäväksi säännökset tavaroiden vastaanottamisesta ja tarkastamisesta tapaamisen yhteydessä. Uutta olisi, että tapaamisia voitaisiin valvoa myös videovalvonnalla. Tällainen valvonta on havaittu monissa maissa tehokkaaksi tavaksi ehkäistä huumausaineiden luovuttamista tapaamisten yhteydessä. Lisäksi vangin tapaamisen epäämisen edellytykset ehdotetaan säädettäväksi täsmällisemmin lain tasolla.

Vangilla on perustuslaissa turvattu oikeus sananvapauteen. Koska vankilassa tapahtuvalle yhteydenpidolle joudutaan vankilan järjestyksen vuoksi asettamaan rajoituksia, säännös vangin mahdollisuudesta pitää yhteyttä tiedotusvälineisiin ehdotetaan otettavaksi lakiin. Nykyään säätely on määräyksen tasoisista. Kun yhteydenpito tapahtuisi vankilassa, siihen sovellettaisiin tapaamista koskevia säännöksiä.

Poistumislupa on tärkeä keino pitää yhteyksiä omaisiin ja muihin läheisiin. Vapautumisen lähestyessä poistumisluvalla on mahdollista hoitaa vapautumiseen liittyviä asioita. Poistumislupaa koskevat säännökset ehdotetaan uudistettavaksi ja poistumisluvan edellytyksistä säädettäväksi entistä tarkemmin lain tasolla. Nykyisin säätely on määräyksen tasolla. Ehdotuksen mukaan perusjako tärkeästä syystä ja rangaistusajan pituuden perusteella myönnettäviin poistumislupiin säilytettäisiin. Rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävä poistumislupa ehdotetaan kytkettäväksi tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan kohdassa 2.3.3. esitetyillä perusteilla. Lakiin ehdotetaan säännöstä myös yksilöllisestä harkinnasta, jonka perusteella pääsäännön mukaan määräytyvästä ajankohdasta voitaisiin poiketa.

Poistumislupajärjestelmä perustuisi uudistuksen jälkeenkin harkintaan, joten käytännössä saattaisi tulla tilanteita, joissa vangille ei voitaisi myöntää valvomatonta poistumislupaa esimerkiksi vangin karkaamisalttiuden tai vaarallisuuden vuoksi. Jokainen vanki vapautuu joskus, myös elinkautista vankeusrangaistusta suorittava vanki. Tämän vuoksi

ja inhimillisistä syistä lakiin ehdotetaan säännöstä siitä, että vangille tällaisissa tapauksissa on myönnettävä valvottu poistumislupa vähintään kerran vuodessa. Vastaava säännös on esimerkiksi Ruotsin lainsäädännössä.

Poistumisluvista päättämisen toimivaltaa on viime vuosikymmenellä tehdyillä osittaisuudistuksilla delegoitu vankilan (rangaistuslaitoksen) johtajalle. Nykyisin noin seitsemän prosenttia poistumisluvista ratkaistaan Rikosseuraamusvirastossa. Yksittäistä vankeja koskevien päätösten tekeminen keskusvirastossa, jonka tehtävä on ohjata, kehittää ja valvoa alaisensa hallinnon toimintaa, ei ole tarkoituksenmukaista. Esityksessä ehdotetaan, että poistumislupapäätösten toimivaltaa delegoidaan vankilan johtajalle muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Elinkautista vankeusrangaistusta ja koko rangaistusta suorittavien vankien poistumisluvista päättäminen säilyisi Rikosseuraamusvirastolla. Tätä voidaan pitää perusteltuna paitsi noudatettavan käytännön yhtenäisyyden, myös tällaisiin poistumislupiin liittyvän erityisharkinnan vuoksi. Rikosseuraamusvirasto päättäisi myös poistumisluvasta, jos sitä haetaan toiseen pohjoismaahan.

Kurinpito

Vankilassa on sääntöjä ja määräyksiä, jotka koskevat alueella liikkumista, eri alueiden käyttötarkoitusta, tilojen suljettuna pitämistä, puhelimen käyttöaikoja, vapaa-ajan käyttöön liittyviä asioita, omaisuuden hallussa pitämistä ja muita vastaavia seikkoja. Osastoista on erillisiä määräyksiä. Määräykset, ohjeet ja muut säännöt ovat vaikeasti hahmotettavissa, koska niitä ei ole useinkaan koottu yhtenäisesti. Tämän vuoksi vangin on vaikea ennalta tietää, mitä häneltä edellytetään. Jotta tällaisten järjestystä koskevien määräysten hahmottaminen olisi helpompaa, ehdotetaan, että vankilassa tulisi olla järjestyssääntö. Tällaista järjestyssääntöä edellytetään myös vapautensa menettäneen suojelua koskevien perusperiaatteiden 30 säännössä.

Kurinpitorangeistusten käyttöala on nykyään epämääräinen ja sitä ehdotetaan selkeytettäväksi. Rajanveto voidaan tehdä sekä teon

että siitä määrättävän seuraamuksen mukaan. Tätä rajaa pohdittaessa tulee ottaa huomioon myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artiklan määräykset sekä perustuslain 7 ja 21 §.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja -toimikunta ovat useissa tapauksissa ottaneet kantaa siihen, millainen rangaistus voidaan käsitellä kurinpitomenettelyssä ja milloin on kysymys ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklassa tarkoitettusta rikossyytteestä. Ihmisoikeuselimet ovat hyväksyneet eron tekemisen 6 artiklassa tarkoitettujen oikeussuojakeinojen edellyttämän rikosprosessin ja kurinpitomenettelyn välillä. Ratkaisukäytännössä on kiinnitetty huomiota siihen, miten rike on luokiteltu valtion sisäisessä oikeudessa, teon laatuun suhteessa rangaistuksen laatuun, seuraamuksen luonteeseen ja ankaruuteen. Rajanveto valtion sisäisessä oikeudessa ei ole ratkaiseva, vaan teon laatu suhteessa rangaistuksen laatuun ja teon sanktioinnin yleisyys. Kurinpitovangit ovat tarkoitettuja tietyille tai tietyille ryhmille, kun taas kaikille sanktioitu normi viittaa rikosoikeuteen. Vaikka rikkomus täyttäisikin kurinpitomenettelyssä ratkaistavissa olevan teon tunnusmerkit, se saattaa seuraamuksen ankaruudesta ja luonteesta johtuen kuulua 6 artiklan soveltamispiiriin rikosasiana. Muutaman päivän arestirangaistus ei kuulu 6 (1) artiklan alaan, mutta pitkän rangaistuksen kohdalla saattaa olla toisin. Vapausrangaistustaan suorittavan vangin vapauden lisärajoittaminen ilman, että vapaudenmenetyksen kokonaisaika kasvaa, ei lähtökohtaisesti ole sellainen seuraamus, joka estäisi pitämästä sen määräämistä koskevaa menettelyä kurinpitona.

Rikosprosessissa on pääsääntöisesti sovellettava 6 (1) artiklan menettelyä jo ensimmäisessä asteessa. Poikkeuksena tästä tuomioistuin ja toimikunta ovat hyväksyneet, että vähäisistä rikoksista määrätään rangaistus hallinnollisissa menettelyissä, edellyttäen, että rangaistavalla on mahdollisuus saattaa valituksella tai muulla tavoin asia tuomioistuimen 6 (1) artiklan mukaisessa menettelyssä tapahtuvaa uudelleen arviointia varten.

Kurinpitojärjestelmän rajaaminen voidaan ratkaista lähtökohtaisesti neljällä tavalla. Ensimmäisessä vaihtoehdossa kaikki rikoslaissa määritellyt rikokset siirretään poliisin esitut-

kintaan ja kurinpitomenettelyssä käsitellään ainoastaan vankilajärjestykseen liittyvät rikkomukset, jotka eivät ole rikoksia yleisen lain mukaan, esimerkiksi alkoholin hallussapito ja luparikkomukset. Toinen vaihtoehto olisi luetella laissa tai asetuksessa ne rikokset, jotka voidaan käsitellä kurinpitomenettelyssä ja rangaista kurinpidollisesti.

Kolmantena vaihtoehtona olisi rajata kurinpidon käyttöala niin, että kurinpitojärjestelmän käytön edellytyksenä olisi rikoslain alaan kuuluvien rikosten osalta se, että teko samalla toteuttaa vankilajärjestyksen tai turvallisuuden rikkomisen. Järjestysrikkomuksissa rajausta olisi se, että järjestyssäännöissä säädetäisiin kurinpitovangituksesta tai että kyseessä on luparikos, poistuminen, karkaaminen, osallistumisvelvollisuuden laiminlyönti tai henkilökunnan antamien ohjeiden noudattamatta jättäminen.

Neljäntenä vaihtoehtona on rajanvedon sääteleminen paitsi rikosten vakavuusasteen, myös niiden suorittamispaikan perusteella, kuten asia on nykyisin säädelty. Rikoslain 2 luvun 13 §:n mukaan kurinpitomenettelyssä voidaan ratkaista sakkorikoksista sellaiset, jotka on tehty vankilassa tai Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena laitoksen ulkopuolella. Muut vankilan ulkopuolella tehdyt rikokset saatetaan normaaliin esitutkintaan.

Ensimmäisen vaihtoehdon etuna voidaan pitää sen selkeyttä. Toisaalta tällainen järjestelmä olisi hidas ja lievien rikosten saattaminen esitutkintaan epätarkoituksenmukaista. Toisen vaihtoehdon etuna voidaan pitää sen tarkkarajaisuutta. Toisaalta yksittäisten rikosten kirjaaminen lain tai asetuksen tasolle ei ole tarkoituksenmukaista. Kolmannen vaihtoehdon ongelmana on se, että käytännössä olisi epäselvää, mitkä rikokset ovat sellaisia, että ne kohdistuvat vankilan järjestystä ja turvallisuutta vastaan. Toisaalta muiden hyvin vähäisten rikosten saattaminen esitutkintaan on epätarkoituksenmukaista.

Näillä perusteilla esityksessä ehdotetaan, että kurinpitovangituksesta järjestelmä rajataan kuten nykyinkin vankilassa tai Vankeinhoitolaitoksen viranomaisten valvonnassa tehtyihin sakkorikoksiin. Pelkästään vankilajärjestyksen rikkomisen rankaisemisen edellytyksenä olisi, että teosta on määrätty kurinpi-

torangaistus vankilan järjestyssäännössä tai kysymyksessä olisi henkilökunnan toimivaltansa rajoissa antaman määräyksen noudattamatta jättäminen.

Kansainvälisissä suosituksissa tavoitteeksi asetetaan yksinäisyysrangaistuksen käytön vähentäminen tai siitä kokonaan luopuminen.. Nykyisessä laissa yksinäishuoneen enimmäisaika on 20 vuorokautta. Vaikka nykyisin mukainen enimmäisaika ei kansainvälisessä vertailussa olekaan erityisen pitkä, 20 vuorokauden yksinäisyyttä voidaan pitää ankarana seuraamuksena.

Yksinäisyysrangaistuksen enimmäiskeston lyhentämistä voidaan perustella myös sillä, että se kohdistuu usein henkilöihin, joilla on ennestäänkin ongelmia psyykkisessä terveydentilassa tai tasapainossa. Yksinäisyysrangaistuksen pituuden lyhentämistä tukee myös se, että yli kymmenen päivän yksinäisyysrangaistukset ovat käytännössä äärimmäisen harvinaisia. Tämän vuoksi ehdotetaan, että yksinäisyysrangaistuksen enimmäispituutta lyhennetään nykyisestä 20 vuorokaudesta 14 vuorokauteen.

Yksinäisyysrangaistuksen sisältö ja ankaruus riippuu paljolti siitä millaisissa olosuhteissa vanki joutuu tämän ajan viettämään. Käytännössä yksinäisyysrangaistus pannaan täytäntöön useimmiten eristysosastolla, mutta joissakin laitoksissa se voidaan panna täytäntöön myös vangin omassa sellissä, josta poistetaan kurinpitörangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi vangin hallussa muutoin olevaa omaisuutta.

Suoritetun ajan menettäminen on nykyisin sidottu yksinäisyysrangaistukseen, mitä ei kaikissa tapauksissa voida pitää perusteltuna. Suoritetun ajan menettäminen on ankara seuraamus, jolla hallintoviranomaiselle on annettu toimivalta määrätä vankeusrangaistusta vastaavasta vapaudenmenetyksestä. Vastaava seuraamus on käytössä lähes kaikissa maissa, joten se säilyisi myös uudessa laissa. Se ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi yksinäisrangaistuksesta erilliseksi seuraamukseksi. Suoritetun ajan menettämisen käyttöala ehdotetaan laissa rajoitettavaksi rikoksiin ja avolaitoksesta tai terveydenhuollon laitoksesta luvatta poistumiseen.

Mahdollisuudesta määrätä vangin työ- tai käyttöraha kurinpidollisesti vähennettäväksi

luovuttiin RTA-uudistuksen yhteydessä. Monissa maissa tällainen seuraamus on käytössä, Tanskassa jopa yleisimpänä kurinpitörangaistuksena. Olisi loogista määrätä kurinpidollisesti taloudellinen seuraamus rikoksesta, josta rikoslaissa säädetään sakkoa. Vangin palkan, toimintarahaa tai käyttörahan menettäminen tai vähentäminen kurinpidollisesti saattaisi siten olla perusteltua. Toisaalta sakon suorittaminen vankityöllä olisi vaikeaa, jollei vanki tee työtä avolaitoksessa. Taloudellisen seuraamuksen määrääminen ainoastaan avolaitoksessa oleville vangeille ei vankien yhdenvertaisen kohtelun vuoksi ole mahdollista. Tämän vuoksi lakiin ei ehdoteta säännöksiä taloudellisista kurinpitörangaistuksista.

Nykyistä sanktiokumulaatiota voitaisiin vähentää virallistamalla osa nykyisin vangille aiheutuvista seuraamuksista virallisiksi kurinpitörangaistuksiksi. Tällaisia seuraamuksia ovat esimerkiksi poistumislupaoikeuden menettäminen tietyksi ajaksi tai vangin siirto suljetummalle osastolle. Harkinnanvaraisten lupien anomisoikeuden menettäminen tai turvaamistoimenpiteenä tapahtuvan siirron käyttäminen rangaistuksena saattaisi kuitenkin käytännössä aiheuttaa lisäongelmia ja epäselvyyttä, mikä olisi omiaan hämärtämään kurinpitojärjestelmän rajoja. Helposti syntyisi käsitys, että tietyn ajan kuluttua vangilla olisi oikeus poistumislupaan tai siirtoon takaisin avoimemmalle osastolle. Esimerkiksi normaali osastolle sijoittelu on laitosjärjestyksen ylläpitämiseen kuuluvaa toimintaa, jossa kiinnitetään huomiota myös arvioon vangin tulevasta käyttäytymisestä. Kurinpitörangaistusjärjestelmä on myös sitä selkeämpi, mitä vähemmän se sisältää erilaisia rangaistusmuotoja. Näin ollen uusia kurinpitörangaistuksia ei ehdoteta lisättäväksi lakiin.

Nykyään rikkomuksen tutkimisesta ei ole säännöksiä. Kurinpitörangaistuksen määrääminen edellyttää, että rikkomus tutkitaan huolellisesti. Vangilla on oikeus tulla kuuluksi ja esittää näyttöä oman selvityksenä tueksi. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset rikkomuksen selvittämisestä, menettelyistä ja kirjaamisesta. Selvityksen puolueettomuus ja uskottavuus edellyttävät, että vangin perusteltu väite henkilökunnan osallisuudesta rikokseen tulee aina siirtää poliisin tutkitta-

vaksi. Selvyyden vuoksi tästä ehdotetaan otettavaksi säännös uuteen lakiin.

Vankien valvonta ja tarkastaminen

Vankien tarkastaminen merkitsee puuttumista vankien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja vapauteen. Tästä syystä vankien valvontaa ja tarkastamista koskevia säännöksiä esitetään täsmennettäväksi ja selkeytettäväksi. Nykyisen hajanaisen säätelyn sijasta tarkastustoimintaa koskevat säännökset ehdotetaan koottaviksi yhteen lukuun.

Yleissäännös vankien valvonnasta ehdotetaan otettavaksi lakiin nykyisen asetuksen sijasta. Vaikka vangin selli ei nauti kotirauhan suojaa, sellin tarkastamisen voidaan tietyssä määrin katsoa rajoittavan vangin yksityisyyden suojaa. Tämän vuoksi vankien asuintilojen ja omaisuuden tarkastuksesta ehdotetaan säänneltäväksi tarkemmin lain tasolla. Nykyinen säännös metallinilmaisinta ja muita apuvälineitä käyttäen tehdystä tarkastamisesta ehdotetaan täsmennettäväksi. Tarkastusta kutsuttaisiin turvatarkastukseksi samaan tapaan kuin tuomioistuimissa ja lentoasemilla. Tällainen turvatarkastus voitaisiin tehdä myös vangin kuljetuksen aikana. Vangille tehtävän henkilötarkastuksen edellytyksiä ehdotetaan täsmennettäväksi. Pääteettömyyden valvontaa koskevat asetuksentasoiset säännökset ehdotetaan nostettavaksi lakiin. Lakiin ehdotetaan lisäksi menettelysäännöstä, jossa olisivat yleiset säännökset tarkastusten toimittamisesta ja niiden kirjaamisesta. Päätösvaltaa ehdotetaan tarkennettavaksi.

Muun henkilön tarkastaminen

Muun henkilön kuin vangin tarkastamista koskevat säännökset ehdotetaan koottavaksi yhteen lukuun selkeyden lisäämiseksi. Nykyään asetuksessa oleva rangaistuslaitokseen (vankilaan) pääsyä koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi täsmennettynä lakiin. Lakiin ehdotetaan myös säännöstä turvatarkastuksista vankilan alueella. Nykyisin laissa ei ole säännöstä siitä, miten menettellään turvatarkastuksessa tai henkilöntarkastuksessa löy-

dettyjen tavaroiden suhteen. Koska kyse on tapaaajan tai muun henkilön perustuslaissa turvatusta omaisuuden suojasta, lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös asiasta.

Vankien tapaaajat tai muut ulkopuoliset henkilöt saattavat jättää noudattamatta heille annetun kehotuksen poistua vankilasta tai sen alueelta. On myös ilmennyt tilanteita, joissa ulkopuolinen henkilö käyttäytyy uhkaavasti tai aiheuttaa muuta vaaraa vankilan järjestykselle. Vankeinhoitoviranomaisille ehdotetaan toimivaltaa poistaa tarvittaessa voimakeinoin tällainen henkilö vankilasta tai vankilan alueelta.

Vankeinhoitoviranomaisilla on nykyisin ainoastaan pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettu jokamiehen kiinniotto-oikeus. Sen käyttäminen edellyttää kuitenkin, että rikos on jo tapahtunut, mikä ei kaikissa tilanteissa ole tarkoituksenmukaista eikä riittävää. Tapaaaja voi käyttäytyä sillä tavoin uhkaavasti, ettei käytös toteuta laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä. Tapaaajaa voidaan huumausaineiden etsimiseen koulutetun koiran avulla tehdyn tarkastuksen perusteella epäillä huumausaineiden hallussapidosta. Pakkokeinolaissa säädeltä jokamiehen kiinniotto-oikeus ei tällaisiin tilanteisiin sovellu, koska rikosta ei ole tapahtunut. Varsinkin maaseudulla sijaitsevilla vankiloissa saattaa poliisin virkaavun saaminen kestää useita tunteja. Tämän vuoksi vankeinhoitoviranomaisille ehdotetaan toimivaltaa ottaa kiinni uhkaavasti käyttäytyvä tai vaaraa aiheuttava henkilö myös ennen rikoksen täyttymistä. Koska kysymys on toimenpiteestä, jolla puututaan voimakkaasti henkilön vapauteen, asiasta ehdotetaan säädettäväksi laissa. Lakiin ehdotetaan kuitenkin enimmäisaikaa, joka olisi sama kuin järjestyksenvalvoista annetussa laissa (533/1999).

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

Nykyisessä laissa tarkastus- ja turvaamistoimenpiteiden välinen raja on tulkinvarainen. Sekä tarkastuksella että turvaamistoimenpiteillä rajoitetaan vangin henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta. Rajanvedon selkeyttämiseksi ehdotetaan, että tur-

vaamistoimenpiteet erotettaisiin selkeämmin tarkastusta koskevista säännöksistä ja koottaisiin omaksi luvukseksi. Lakiin ehdotetaan säännöstä, jossa turvaamistoimenpiteet luokiteltaisiin. Samaan pykälään ehdotetaan myös säännöstä, jossa korostettaisiin muiden kuin vapautta rajoittavien keinojen ensisijaisuutta. Nykyisin säätely on määräyksen tasolla.

Käytännön vankeinhoidossa joudutaan usein tilanteeseen, jossa päihteiden käytön vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilaa on seurattava ja tarkkailtava ympärivuorokautisesti. Käytännössä vanki saattaa myös olla niin heikkokuntainen, että häntä pitää jatkuvasti seurata. Myös itsetuhoisesti käyttäytyvän vangin seuraaminen on tarpeen vangin oman terveyden suojelemiseksi. Tällaiset vangit sijoitetaan usein selliin, joka on varustettu ympärivuorokautisella kameravalvonnalla. Yöaikaan vangin seuraaminen ei ole henkilökunnan vähäisen määrän vuoksi muulla tavoin järjestettävissä. Koska toimenpiteellä puututaan vangin henkilökohtaiseen vapauteen ja kameravalvonnalla myös vangin yksityisyyteen, vaikkakin se tapahtuu hänen suojelemisekseen, ehdotetaan, että tällaisesta sijoittamisesta ja sen edellytyksistä säädettäisiin täsmällisesti laissa. Tällaista valvontaa kutsuttaisiin tarkkailuksi.

Nykyiset säännökset vangin eristämisestä tapauksissa, joissa hänen epäillään kuljettavan kehonsa sisällä päihteitä tai muita luvattomia esineitä, ehdotetaan säilytettäväksi. Eristämisen nimi ehdotetaan muutettavaksi eristämistarkkailuksi. Vangin ympärivuorokautista erillään pitämistä koskevat säännökset ehdotetaan täsmennettyinä säilytettäväksi.

Vankeinhoitoviranomaisten nykyinen voimakeinojen käyttöä säännös on asialliselta, alueelliselta ja henkilölliseltä käyttöalaltaan tulkinnanvarainen ja epäselvä. Koska voimankäytöllä puututaan henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi. Voimakeinoja voidaan käyttää myös erilaisten voimankäyttövälineiden avulla. Vankeinhoidossa käytössä olevia voimankäyttövälineitä ovat patukka, kaasusumutin, käsiraudat ja ampu- ja ase. Voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käyttöön annetaan Vankeinhoitolaitoksessa koulutus. Voimankäyttövälineitä on nykyisen määräyksen mukaan di-

keutettu käyttämään vain siihen erityisen koulutuksen saanut Vankeinhoitolaitoksen virkamies. Perusoikeuksien rajoittamisen oikeusturvavaatimuksen on katsottu edellyttävän, että rajoittamisvaltuuksia käyttävien henkilöiden koulutus ja pätevyys on varmistettu (PeVL 17/1998 vp). Tämän vuoksi esityksessä edellytetään, että voimankäyttövälineiden käyttöön olisi oikeutettu ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut henkilö.

Muutoksenhaku

Vankien muutoksenhaku on uudistettu 1 päivänä elokuuta 2001 voimaan tulleella RTL:n 7 luvun säännöksillä. RTL:n 7 luvun 1 §:n mukaan kurinpitoa ja ehdonalaista vapauttamisen lykkäämistä koskevaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla käräjäoikeuteen.

Lakia käsitellessään eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi, että valitustien ohjaaminen hallintoviranomaisen päätöksestä käräjäoikeuteen on poikkeuksellinen järjestely, kun otetaan huomioon perustuslain 98 ja 99 §:n säännökset tuomioistuinlaitoksen perusrakenteesta ja tuomioistuinten tehtävistä. Perustuslakivaliokunnan mukaan ratkaisu oli tässä tapauksessa perusteltu, koska keskeiset muutoksenhaun kohteena olevat päätökset, suoritettujen ajan menetys ja ehdonalaista vapauttamisen lykkääminen vaikuttavat rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen. Perustuslakivaliokunta totesi, että perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin määrää rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen. Valiokunta piti tämän kanssa johdonmukaisena, että muutoksenhaku täytäntöönpanovaiheessa tehtäviin, rangaistuksen pituuteen vaikuttaviin hallintopäätöksiin suunnataan siihen tuomioistuinlinjaan, jossa varsinaiset vankeusrangaistuksetkin määrätään.

Muissa vankien oikeuksia ja velvollisuuksia koskevissa asioissa muutoksenhaku tapahtuu perustuslain 21 §:n nojalla. Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että erityisten säännösten puuttuessa valitustie on hallintolainkäyttölinjan mukainen (PeVL 9/2001 vp).

Esitys perustuu perustuslakivaliokunnan esittämään jaotteluun. Siltä osin kuin kysy-

mys on harkinnanvaraisista rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista päätöksistä, muutoksenhaku tapahtuisi yleiseen tuomioistuimeen. Näitä päätöksiä olisivat ehdotetussa rikoslain 2 c luvun 9 §:ssä tarkoitettu ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen ja vankeuslain 15 luvun 4 §:n 4 kohdassa tarkoitettu suoritettun ajan menetys. Käräjäoikeuteen tapahtuva muutoksenhaku vähentisi oleellisesti nykyisestä, koska muita kurinpitovangistoja koskeva muutoksenhaku siirtyisi pois käräjäoikeuksista.

Muutoksenhaku tapahtuisi yleensä hallintolainkäyttölinjan mukaisesti. Muutoksenhaun kohteena olevaan päätökseen olisi ensin haettava oikaisua ja vasta tästä päätöksestä voitaisiin valittaa hallinto-oikeuteen. Oikaisu-menettelyn tarkoituksena olisi vähentää raskasta ja hidasta valitusmenettelyä. Oikaisuvaatimus tehtäisiin aluevankilan johtajalle, jonka päätöksestä olisi valitusmahdollisuus hallinto-oikeuteen. Rikosseuraamusviraston päätöksestä valitus tapahtuisi suoraan hallinto-oikeuteen. Valitus tehtäisiin siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä aluevankilan johtajan tai Rikosseuraamusviraston päätös on tehty.

Muutosta voitaisiin hakea vankeusrangaistuksen tai sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisajankohtaa koskeviin päätöksiin. Näitä olisivat täytäntöönpanon lykkäämistä, lykkäyksen peruuttamista ja muuntorangaistuksen lykkäämistä vankilassa käsittelevät päätökset.

Vankilaan tulevalle vangille laaditaan yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista varten. Rangaistusajan suunnitelma ei ole luonteeltaan sellainen asiakirja, jonka perusteella vangille syntyisi oikeus vaatia suunnitelmaan sisältyviä seikkoja. Kyse on vangin ja viranomaisen välisestä toiminta- ja kuntoutumis suunnitelmasta. Näin ollen suunnitelma ei ole päätös, josta voisi erikseen hakea muutosta.

Vangin laitokseen sijoittamisen lisäksi suunnitelma sisältää muun muassa vangin toimintaa rangaistusaikana ja poistumisluvan edellytyksiä koskevat suunnitelmat. Näin ollen muutoksenhakuoikeutta ei olisi, kun kysymys on tavanomaisesta vangin osallistumisvelvollisuuden täyttämisestä vankilassa ja tähän liittyvästä toimintaan sijoittamisesta

laitoksessa tai vankilan ulkopuolella. Myöskään rangaistusajan suunnitelman mukaisista poistumislupapäätöksistä ei olisi mahdollista hakea muutosta. Viimeksi mainittu vastaisi mielenterveyslakia, jossa esimerkiksi tahdonvastaisen hoitojakson aikana tapahtuvat viikonloppulomat tai asioiden hoitamisvapaat eivät ole seikkoja, joista voisi hakea muutosta. Hallintolainkäytössä vangin poistumislupapäätöstä ei myöskään ole pidetty muutoksenhakukelpoisena. Poikkeuksena olisivat erittäin tärkeästä syystä myönnettävät poistumisluvat, joita koskevista päätöksistä olisi mahdollista hakea muutosta.

Vangin vankilaan sijoittamista ja vankilasta toiseen siirtämistä koskeviin päätöksiin ei yleensä voitaisi hakea muutosta. Myös hallintolainkäytössä on katsottu, että tavanomaiset siirtopäätökset eivät ole valituskelpoisia. Muutosta voitaisiin kuitenkin hakea myös päätökseen, joka koskee vangin lapsen ottamista vankilaan.

Omaisuuksien hallussapitoa sekä rahan ja muiden maksuvälineiden käyttöä koskevia säännöksiä esitetään muutoksenhaun piiriin. Vankien yhteyksiä laitoksen ulkopuolelle rajoittaviin päätöksiin voitaisiin eräissä tapauksissa hakea muutosta. Muutoksenhaun piiriin kuuluisi kirjeen tai postilähetyksen pidättämisspätös. Samoin muutosta voitaisiin hakea tapaamiskieltoa koskeviin päätöksiin. Sen sijaan muihin tapaamista koskeviin päätöksiin ei voitaisi hakea muutosta. Tämä vastaa hallinto-oikeuskäytännön mukaista kantaa.

Muutoksenhaku turvaamistoimenpiteitä ja voimankäyttöä koskeviin päätöksiin ei olisi mahdollista. Koska kysymys on tosiasiallisesti suoritettavista toimenpiteistä, muutoksenhaulla ei olisi merkitystä. Poikkeuksena olisi päätös vangin erillään pitämisestä.

Nykyisessä RTL:n 7 luvussa on muutoksenhakukielto, jonka mukaan vangin valitusta koskevaan käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta hovioikeudelta. Eduskunnan lakivaliokunta on vankien muutoksenhakua käsittelevässä mietinnössään (LaVM 12/2001 vp) edellyttänyt, että laissa oleva muutoksenhakukielto on arvioitava uudelleen lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Sittemmin on säilöön otettujen ulkomaa-
laisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä an-

netun lain 33 §:ssä säädetty kielto hakea muutosta käräjäoikeuden päätökseen. Lakiehdotusta käsitellessään eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi, että ratkaisu ei vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen (PeVL 54/2001 vp). Perustuslakivaliokunta viittasi aikaisempaan lausuntoonsa, jonka mukaan muutoksenhakurajoitus on mahdollinen, kun kysymys on vähäisiksi luonnehdittavista rikoksista ja niistä tuomittavista vähäisistä rangaistuksista. Tällainen vähäisiin rikoksiin liittyvä muutoksenhakurajoitus ei ole ongelmallinen myöskään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kannalta (PeVL 30/1998 vp).

Esityksen mukaan muutosta ei saisi hakea käräjäoikeuden tai hallinto-oikeuden päätökseen vangin muutoksenhakuasiassa. Ne päätökset, joissa muutoksenhaku tapahtuisi käräjäoikeuteen, rinnastuvat luonteeltaan vähäisiin rikosasioihin. Valitukset hallinto-oikeuteen taas sisältävät esimerkiksi päätöksiä, joita vastaavista päätöksistä säädetään jatkomuutoksenhaun rajoitus säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa.

Esityksen mukaan käräjäoikeus olisi vangin muutoksenhakuasiassa päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Vastaavasti esitetään, että hallinto-oikeus olisi päätösvaltainen yhden jäsenen kokoonpanossa. Kummassakin tapauksessa kokoonpano olisi perusteltu, koska käsiteltävät muutoksenhakuasiat ovat yleensä vähäisiä ja oikeudellisesti yksinkertaisia.

Tutkintavankeus

Uudistuksen lähtökohdat. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Säännöksen esitöiden perusteella vapautensa menettäneelle kuuluvat oikeudet tulee turvata kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa viitotetulla tavalla. Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa omaksutun syyttömyysolettaman mukaan tutkintavangin oikeusaseman ja kohtelun tulee poiketa vankeusrangaistusta suorittavan vangin kohtelusta.

Tutkintavankeudesta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi monilta osin vastaamaan

vankeuslain säännöksiä. Tavoitteena on lisäksi saattaa tutkintavankeja koskevat säännökset vastaamaan kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja suosituksissa tutkintavangille suotua erityisasemaa.

Lakiehdotuksia valmisteltaessa on harkittu sitä, miltä osin on tarkoituksenmukaista säätää samoista asioista kahdessa osittain rinnakkaisessa laissa. Tutkintavankeuslain tulisi joka tapauksessa sisältää ainakin tärkeimmät tutkintavankien oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat säännökset, minkä vuoksi laki olisi tutkintavangille ja hänen läheisilleen tärkeä oikeuslähde. Koska viittaussäännöksillä kirjoitettua lainsäädäntöä on huomattavasti vaikeampaa lukea ja hahmottaa, lähtökohtana ehdotuksessa on, että tutkintavangin oikeuksista ja velvollisuuksista säädettäisiin mahdollisimman kattavasti tutkintavankeuslaissa. Toisena lähtökohtana ehdotukselle on, että Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan toimivaltuuksien käyttämisestä koskevat yleiset säännökset ja asteellista toimivaltaa koskevat säännökset kirjoitetaan ainoastaan vankeuslakiin. Myös säännökset, joissa asetetaan velvollisuuksia Vankeinhoitolaitokselle, ehdotetaan säädettäväksi ainoastaan vankeuslaissa.

Tutkintavangin kohtelua koskevat säännökset. CPT on tarkastuskäynneillään Suomessa kiinnittänyt huomiota siihen, että tutkintavankeja säilytetään poliisivankilassa vangitsemista koskevan oikeudenkäynnin jälkeenkin. Koska poliisivankilassa pitäminen käytännössä rajoittaa huomattavasti tutkintavangin oikeuksia, laissa ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin niistä perusteista, joilla tutkintavankia voidaan pitää poliisivankilassa sekä poliisivankilassa säilyttämisen enimmäisajasta, josta voitaisiin painavista syistä poiketa. Tällainen säännös on tarpeen myös käytännön ohjaamiseksi. Päätösvalta ehdotetaan tuomioistuimelle.

Samalla ehdotetaan, että nykyinen järjestelmä, jossa oikeusministeriö hyväksyy sisäasiainministeriön hallinnonalalla ja valvonnassa olevan tilan soveltuvaksi tutkintavankien säilyttämiseen, lakkautetaan. Ministeriölle asetettu toisen ministeriön valvontavastuu ei ole käytännöllisistä syistä tarkoituksenmukainen. Tutkintavankeuslakiin ehdotetaan lisättäväksi vankeuslakia vastaavasti

säännökset vankilaan ottamisesta, tulotarkastuksesta ja määräyksistä tiedottamisesta.

Nykyisen käytännön selventämiseksi kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 (2) artiklasta ilmenevä tutkintavankien erillään pitämismenot ehdotetaan kirjattavaksi tutkintavankeuslakiin. Koska lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan alaikäisiä koskeva erillään pitämismenot koskee tutkintavankeja, määräys ehdotetaan kirjattavaksi myös tutkintavankeuslakiin. Tutkintavangin perushuoltoa koskevat säännökset ehdotetaan kirjattavaksi tutkintavankeuslakiin samansisältöisinä kuin ne ehdotetaan otettavaksi vankeuslakiin.

Koska tutkintavangit eivät ole velvollisia osallistumaan toimintaan, nykyisen lain säännös ehdotetaan sisällytettäväksi lakiin vähäisin täsmennyksin. Selkeyden lisäämiseksi lakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan tutkintavangille ei voida antaa lupaa osallistua toimintaan vankilan ulkopuolella.

Tutkintavangin omaisuutta ja tuloja koskevat säännökset ehdotetaan säänneltäviksi pääosin samalla tavalla kuin vankeusvangilla. Koska syyttömyys olettamasta voidaan johtaa tutkintavankien erityinen oikeus käyttää omia varojaan, niiden käytön kieltämisen kynnys ehdotetaan korkeammaksi kuin vankeusrangaistusta suorittavilla vangeilla.

Tutkintavankeus saattaa alkaa usein yllättäen ilman, että tutkintavangilla olisi ollut tilaisuutta asioidensa järjestämiseen vapaudessa. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan nimenomaista säännöstä siitä, että tutkintavangille on annettava apua ja tukea tällaisten asioiden hoitamisessa.

Euroopan neuvoston vankilasäännöissä tutkintavangeille on turvattu oikeus saada valitsemansa lääkärin tai hammaslääkärin hoitoa. Asiasta ehdotetaan otettavaksi säännös lakiin siten rajattuna, että oikeutta voitaisiin rajoittaa vankilajärjestyksen tai tutkintavankeuden vaarantumisen vuoksi. Tutkintavankeus on usein psyykkisesti raskasta aikaa, jolloin tutkintavanki voi tarvita ammatillista psykologista tukea ja apua. Asiasta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin.

Tutkintavankien vapaa-ajan käyttöä, kirjenvaihtoa ja puhelimen käyttöä koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettavaksi lakiin lähes samansisältöisinä kuin vankeusvangeille.

la. Koska tutkintavangille on kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklassa ja ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvattu erityinen oikeus valmistella puolustustaan, säännöksiin ehdotetaan tehtäväksi se ero, että tutkintavangilla olisi laajempi oikeus puhelimen käyttöön kuin vankeusvangeilla.

Tutkintavankia ei voida nykyään kurinpäällisesti rangaista, vaikka tutkintavangit ovat vankilassa usein kuukausia, jopa vuosia. Myös tutkintavankien on noudatettava laitostyöjärjestystä. Jos tutkintavanki rikkoo vankilatyöjärjestystä, siitä seuraa turvaamistoimenpiteen luonteisia rajoituksia vangin oikeuksiin. Tällaiset turvaamistoimenpiteenä käytettävät rajoitukset ovat ongelmallisia, koska niiden määrittämisen edellytyksiä, toimivaltaa eikä kestoja ole laissa tarkemmin määriteltä. Vähäisiä rikoksia ei ole tarkoituksenmukaista saattaa kärkeäoikeuden käsiteltäväksi.

Pidätettyjen ja vankien suojelun peruseriaatteiden mukaan (sääntö 30) pidätetyn ja vangitun henkilön tekemät järjestyserikkomukset ja niiden lajit sekä rikkomuksista aiheutuvat seuraamukset tulee määritellä laissa. Kurinpitorangaistukset tulee kirjata. Yhdistyneiden Kansakuntien julkaisemassa tutkintavankien käsikirjassa korostetaan selkeiden kurinpitosääntöjen luomisesta mielivaltaisuuden vähentämiseksi.

Järjestelmän selkeyden, ennustettavuuden ja oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi ehdotetaan, että myös tutkintavangille voitaisiin määrätä kurinpitorangaistus. Erona vankeusvankeihin olisi, ettei tutkintavangille voitaisi määrätä suoritettun ajan menettämisseurauksista.

Tutkintavangin tarkastamisesta, valvonnasta, heihin kohdistuvasta voimakeinojen käytöstä ja turvaamistoimenpiteistä ehdotetaan vastaavia säännöksiä kuin vankeuslakiin.

Tutkintavangeille ehdotetaan lisäksi samankaltaista muutoksenhakuoikeutta kuin vankeusvangeille. Tutkintavankeuden luonteesta johtuen muutoksenhaun kohteeksi tulevia päätöksiä olisi kuitenkin jonkin verran vähemmän. Nykyiset säännökset vankien kuljetuksesta ovat vanhentuneita. Ongelmana on myös se, että asetuksen tasolla säädetään sellaista vangin oikeuksista ja velvollisuuksista, joista perustuslain 80 §:n ja 7 §:n 3

momentin nojalla tulisi säätää lain tasolla. Koska kuljetuksen aikana tutkintavankien oikeuksia joudutaan rajoittamaan, tästä ehdotetaan otettavaksi säännös tutkintavankeuslakiin.

Esitutinnan ollessa kesken tutkintavangille määrätään usein rajoituksia, jotka voivat koskea puhelimen käyttöä, tapaamisia tai yhdessäoloa muiden vankien kanssa. Rajoitusten määräämistoimivallasta, kestosta eikä perusteista ole lainsäädännössä mitään säännöksiä.

Rajoitusten tulisi olla suhteutettuja yksittäisen tapauksen rikostutkinnallisiin tarpeisiin. Rajoitukset tulisi vahvistaa tuomioistuimessa ja niiden tarpeellisuus tutkitaan säännöllisin väliajoin. Myös Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea on kiinnittänyt asiaan huomiota Suomen kolmatta määräaikaishuoltia käsitellessään.

Koska tutkintavangille määrättävillä yhteydenpitorajoituksilla puututaan voimakkaasti tutkintavangin oikeuksiin, yhteydenpitorajoitusten tarkemmat edellytykset, kesto ja niiden päättämisen toimivalta ehdotetaan säädettäväksi nykyistä tarkkarajaisemmin ja täsmällisemmin laissa. Tämä säännös ehdotetaan lisättäväksi tutkintavankeuslain sijasta pakkokeinolakiin sen vuoksi, että päätösvaltaa asiassa käyttäisi pääsääntöisesti tuomioistuin.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Vaikutukset vankien ja tutkintavankien asemaan

Ehdotuksella parannetaan vankien ja tutkintavankien oikeusturvaa säätämällä heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan perustuslain edellyttämällä tavalla yksityiskohtaisesti ja täsmällisesti lain tasolla. Vaikka ehdotettujen lakien säännökset monilta osin ovat samansisältöiset kuin nykyinen säätely ja hallintokäytäntö, vankien oikeusturva paranee, kun nykyisin pääosin hallinnollisten määräysten tasolla oleva säätely siirretään lain tasolle. Näin vangeilla, tutkintavangeilla sekä myös heidän omaisillaan on nykyistä paremmat edellytykset saada tietoa siitä, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia vangeilla ja tu-

kintavangeilla on.

Asetuksella säädettäväksi tarkoitettujen asioiden antamisvaltuudesta ehdotetaan säädettäväksi nykyistä täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin lain tasolla. Keskushallintoviranomaisen eli Rikosseuraamusviraston annettaviksi jäisivät etupäässä teknisiä yksityiskohtia koskevat oikeusohjeet. Nykyiseen lainsäädäntöön nähden lakien selkeyttä ja ymmärrettävyyttä on parannettu lain systematiikkaa muuttamalla.

Ehdotetut säännökset sisältävät myös asialisia, vankien ja tutkintavankien oikeusturvaa parantavia muutoksia. Näistä tärkein on vankien muutoksenhaun tarkempi säätely. Vangeilla on RTL:n mukaan oikeus hakea muutosta kurinpitörangaistuksista ja ehdonalaisten lykkäämistä koskevasta päätöksestä kärjäoikeuteen. Muilta osin muutoksenhaku on perustuslain varassa.

Vankien oikeus hakea muutosta heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeviin päätöksiin ensi asteessa hallinnon sisäisenä oikaisumenettelynä ja tämän jälkeen hallinto-oikeuteen lisää vankien oikeusturvaa huomattavasti nykyiseen verrattuna. Tällainen muutoksenhakuoikeus yhtenäistää myös laitokskäytäntöjä, mikä lisää vankien yhdenvertaisuutta.

Vangin oikeussuojaa lisäävät myös useat hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskevat säännökset, joita on monilta osin tarkennettu ja täsmennetty. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi laitoksiin sijoittaminen ja siirtäminen, matkakustannusten korvaaminen, osastolle sijoittaminen, osaston päiväjärjestys, vankien perushuolto ja asuminen, vankilan ulkopuolisen luvan ja sijoituksen edellytykset, omaisuuden hallussapito, vapaa-ajan toimintoihin osallistuminen, yhteydet laitoksen ulkopuolelle ja yhteyksien valvonta, poistumisluvat, kurinpitörangaistukset ja niiden selvittäminen sekä vankien tarkastaminen ja turvaamistoimenpiteet.

Tutkintavankien oikeusasemaa parantavat voimassa olevaa lainsäädäntöä täsmällisemmät säännökset tutkintavankien sijoittamisesta sekä heille määrättävistä yhteydenpitorajoituksista tutkintavankeuden aikana. Molemmista seikoista päättäisi kärjäoikeus. Voimassa olevat säännökset näistä asioista ovat epäselvät ja puutteelliset. Myös tutkin-

tavankeja koskevat kurinpitosäännökset selkeyttävät tutkintavankien oikeusasemaa.

Vankien ja tutkintavankien lähiomaisten ja muiden läheisten oikeusasemaa selkiyttävät ehdotetut säännökset heidän tarkastamistetaan, tapaamisten valvonnasta ja vierailijalle annettavasta tapaamiskiellosta.

4.2. Taloudelliset vaikutukset

Yleistä. Uuden lainsäädännön merkittävimmät kustannusvaikutukset aiheutuvat vankeuden tavoitteiden uudelleenmäärittelystä johtuvista toimintatavan muutoksista. Laissa korostetaan aikaisempaa enemmän vaikuttamista vangin uusintarikollisuuteen sekä hänen valmiuksiensa lisäämistä rikoksettomaan elämäntapaan. Vankeusaika olisi tavoitteellinen ja suunnitelmallinen prosessi, joka edistää vangin suoriutumista vapaudesta. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää paitsi nykyisten resurssien uudelleen kohdentamista, myös lisäresursseja.

Nykyistä olennaisesti useamman vangin riskejä syyllistyneisiin rikoksiin arvioitaisiin sekä samalla kartoitettaisiin niitä toimenpiteitä, joilla uusintarikollisuuteen voitaisiin entistä tehokkaammin vaikuttaa. Näiden arvioiden pohjalta laadittaisiin yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, johon vangin sijoittaminen, toiminta rangaistusajana, siirrot, edellytykset poistumislomalle, koevapaus ja ehdonalaan vapaaus perustuisivat. Suunnitelmat laaditaan sijoittajayksiköissä.

Vankeuden tavoitteen toteuttaminen edellyttää käytännössä sitä, että vangin mahdollisuuksia tavoitteelliseen toimintaan lisätään. Työtoimintaa, toimintaohjelmia, koulutusta ja kuntoutusta tulee pystyä järjestämään siten, että tarjolla olevat toiminnot vastaavat vankien tarpeita ja samalla täytetään tavoite vankien oikeudesta osallistua rangaistusajan suunnitelmassa määriteltyyn toimintaan. Tavoitteen toteuttaminen edellyttää, että toimintaa tulisi järjestää päivittäin vähintään 400 vangille nykyistä enemmän.

Ehdotetun lainsäädännön mukaisen toiminnan toteuttaminen edellyttää, että sijoittajayksiköiden toimintaan ja nykyistä laajempaan tavoitteelliseen toimintaan laitoksissa varataan riittävät resurssit. Tavoitteiden to-

teutuminen edellyttää riittävästi henkilökuntaa sekä samalla nykyiselle henkilökunnalle annettavaa laajaa täydennyskoulutusta.

Myös vankirahajärjestelmässä tapahtuvat muutokset ovat toiminnan kehittämiseen liittyvä, kustannuksia aiheuttava kokonaisuus. Lisäksi lailla toteutettaisiin useita muita vankeuden toimeenpanoon liittyviä muutoksia, joiden kustannusvaikutukset ovat kuitenkin edellä mainittuihin verrattuna vähäisempiä.

Uuden lain toimeenpanosta aiheutuviin kustannuksiin vaikuttaa olennaisesti vankimäärä. Jäljempänä kustannukset on arvioitu vuonna 2003 tehtyjen ennusteiden pohjalta siten, että vankien päivittäinen keskimäärä olisi noin 3 700.

Sijoittajatoiminta ja rangaistusajan suunnitelma. Ehdotuksen mukaan rangaistusajan suunnitelma tehtäisiin kaikille vankilaan saapuville vangeille, mutta suunnitelman sisältö ja laajuus riippuisivat rangaistusajan pituudesta, rikoksen laadusta, vangin rangaistuskertaisuudesta ja muista yksilöllisistä tekijöistä.

Sijoittajayksikkö arvioisi kaiken eri arviointimenetelmin vangista saadun tiedon sekä muun vangilta itseltään ja viranomaisilta saatavan tiedon valossa vangin riskejä syyllistyneisiin rikoksiin ja pyrkiä etsimään niitä keinoja, jolla uusintarikollisuuden riskejä voitaisiin vähentää. Tämän kokonaisvaltaisen arvioon pohjalta sijoittajayksikkö laatisi rangaistusajan suunnitelman.

Vuoden 2002 tietojen perusteella voidaan arvioida, että rangaistuksen suorittamisen aloittavia on vuosittain 6 200–6 500, joista osa on ennen muuttumistaan vankeusvangiksi tutkintavankina vankilassa. Vuonna 2003 vapaudesta vankilaan saapui 3 500 vankeusrangaistusta ja 2 223 sakon muuntorangaistusta suorittamaan tullutta tuomittua.

Tarkoituksena on, että vangit pääsääntöisesti ovat sijoittajayksikössä rangaistusajan suunnitelman laatimisen edellyttämän ajan. Laki sisältää kuitenkin myös mahdollisuuden sijoittaa vanki suoraan avolaitokseen tai vankilaan, jota mahdollisuutta voitaisiin käyttää esimerkiksi hyvin lyhyissä, ensikertaisten vankien rangaistusten täytäntöönpanoissa. Asiasta päättäisi sijoittajayksikkö.

Rangaistusajan suunnitelman tekemiseen on arvioitu tarvittavan sijoittajayksikön työn-

tekijöiltä keskimäärin kahta työpäivää vastaava tuntimäärä. Rangaistusajan suunnitelmien seurantaan on arvioitu tarvittavan keskimäärin puolta työpäivää vastaava tuntimäärä suunnitelmaa kohti. Jos lyhyttä rangaistusta suorittavien vankien rangaistusajan suunnittelua ei toteutettaisi yhtä vaativana kuin pitempää rangaistusta suorittavien eikä tällaisille vangeille tehtäisi esimerkiksi riski- ja tarvearvioita, henkilökunnan lisätarve vähenisi. Tällainen vähemmän vaativa suunnitelma tehtäisiin suurimmalle osalle sakko- vangeista ja sellaisista vankeusvangeista, joiden vankilassaoloaika on enintään kuukausi.

Lyhyttä rangaistusta suorittavien ja sakon muuntorangaistusta suorittavien, arviolta 2 200—3 500 tuomitun rangaistusajan suunnittelun yksinkertaistaminen tai toteuttaminen vähemmän kattavasti vähentäisi henkilöstön lisätarvetta noin 40 henkilötyövuoteen.

Vuonna 2003 yhden henkilötyövuoden kustannukset työnantajamaksuineen vaihtelivat työtehtävän mukaan 36 000 eurosta (vanhempi vartija) 40 000 euroon (psykologi). Jos yhden henkilötyövuoden kustannus arvioidaan 38 000 euroksi, palkkausmenojen lisäys olisi 1,5 miljoona euroa vuodessa.

Vankeuslain keskeinen tavoite on uusintarikollisuuden vähentäminen. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi 23 päivänä syyskuuta 2004 asetetaan tavoitteeksi, että vankilaan palaamisen määrä vähenee kolme prosenttiyksikköä vuoteen 2007 mennessä. Ensikertaisilla vangeilla tavoitteena on vähentää vankilaan palaamista 35 prosentista alle 32 prosenttiin. Myös toisia useampikertaisilla vangeilla tavoitteena on kolmen prosenttiyksikön vähennys lähtötasosta.

Vankeusajan suunnitelma on keskeinen ja tärkeä tekijä uusintarikollisuuteen vaikuttamisessa. Uusintarikollisuuden vähentäminen kolmella prosenttiyksiköllä merkitsisi vankimäärän vähenemistä niin, että viiden vuoden päästä keskimääräinen vankiluku olisi lähes 100 nykyistä alempi, kymmenen vuoden päästä lähes 200. Pelkästään muuttuvina kustannuksina tämä merkitsisi viiden vuoden päästä 0,7 miljoonan euron vähennystä vuodessa, kymmenen vuoden päästä 1,4 miljoonaa vuodessa. Lisäksi tulevat vaikutukset

henkilöstö-, rakentamis- ja vuokratkustannuksissa. Nämä ja uusintarikollisuuden vähentämisestä aiheutuvat yhteiskunnalliset säästöt ja vaikutukset ovat vielä merkittävästi edellä mainittuja lukuja suuremmat.

Osallistumisvelvollisuuden ja -mahdollisuuden laajentaminen. Vuonna 2002 osallistui kokopäiväiseen toimintaan päivittäin keskimäärin 2 030 vankia, mikä oli noin 59 prosenttia vankien päivittäisestä keskimäärästä. Läheskään kaikkia toimintaan kykeneviä ja halukkaita vankeja ei pystytty nykyisin sijoittamaan toimintoihin.

Jos otetaan huomioon tutkintavankien lisääntynyt osuus sekä toimintakykyä rajoittavat sairaudet, voidaan arvioida ehdotetun lain tavoitteiden ja osallistumisvelvollisuuden ja -oikeuden edellyttävän, että päivittäin ainakin 70—75 prosenttia kaikista vangeista on kokopäiväisesti mukana jossakin toiminnassa. Jos vankeja on yhteensä 3 700, toimintaan tulisi sijoittaa päivittäin keskimäärin 2 500—2 700 vankia, mikä merkitsee, että 400—700 vankia nykyistä enemmän osallistuisi toimintaan päivittäin.

Osallistumisvelvollisuuden täysimääräinen toteuttaminen edellyttää lisäksi riittävästi toimintavaihtoehtoja sekä toiminnan joustavuutta vastaamaan työ- ja toimintakyvyltään ja ammattitaidoltaan erilaisten vankien edellytyksiä.

Henkilöstömenot toimintaan osallistuvaa vankia kohden ovat noin 8 000 euroa. Vankien toimintojen nettomääräiset kustannukset ilman vangeille maksettavaa toimintarahaa ovat eri toiminnoissa 3 000—6 000 euroa vankia koltta vuodessa. Kokonaiskustannukset olisivat siten 11 000—14 000 euroa vuodessa vankia kohden.

Vaikka laissa edellytetään kaikkien vankien osallistumisvelvollisuutta, osallistumistavoitetta voitaisiin pyrkiä toteuttamaan asteittain siten, että aluksi lähtökohdaksi otetaan toimintaan sijoitettujen vankien määrän lisääminen 200 vangilla päivittäin.

Jos toimintaan sijoittamisen kokonaistavoitetta vähennetään siten, että osa toiminnoista järjestetään osapäiväisesti, toimintojen järjestämisessä hyödynnetään ulkopuolisia palveluja ja henkilöstön mitoitusperusteena pidetään seitsemän vankia yhtä virkamiestä kohden, henkilöstön lisätarve olisi noin 20

henkilötyövuotta. Kun yhden henkilötyövuoden kustannus arvioidaan 38 000 euroksi, henkilöstön palkkausmenojen kustannusvaikutus olisi 760 000 euroa vuodessa. Osa (viisi henkilötyövuotta) henkilöstön lisätarpeesta voidaan kattaa asteittain Vankeinhoidolaitoksen organisaatiouudistuksen yhteydessä tapahtuvalla henkilöstön uudelleen kohdentamisella. Toiminnot voidaan pyrkiä järjestämään kustannuksiltaan mahdollisimman edullisina, 2 000 eurolla vankia kohden vuodessa. Vähimmäismenonlisäykseksi voidaan arvioida 970 000 euroa vuodessa. ($15 \times 38\,000 = 570\,000$ ja $200 \times 2\,000 = 400\,000$ euroa).

Muita toiminnan muutoksia. Useat lain säännökset merkitsisivät nykyisen käytännön tai asetuksen tasoisen säätelyn siirtämistä lain tasolle eikä muutoksilla ole näiltä osin taloudellisia vaikutuksia. Eräät säännökset merkitsisivät vankilan toimintojen kehittämistä tai laajentamista. Muutokset edellyttäisivät joitakin toiminnallisia muutoksia, mutta lisäkustannusten kokonaismäärä jäisi näiltä osin kuitenkin vähäiseksi.

Vankeuslain ehdotetun 4 luvun 3 §:n mukaan vangin matkakuluja voidaan korvata, jos se matkan syy tai vangin varattomuus huomioon ottaen on perusteltua. Vastaavasti voidaan lain 14 luvun 10 §:n nojalla korvata muun kuin saatetun tai erittäin tärkeästä syytä myönnetyn poistumisluvan kustannukset. Muutos lisäisi jonkin verran vangin mahdollisuuksia saada korvaus valtion varoista. Käytännössä kustannusvaikutus jäisi vähäiseksi.

Vankeuslain 7 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan laitoksen olisi järjestettävä vangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun. Vastaava säännös on tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:ssä. Valtaosassa laitoksista tämä on jo nykyisin mahdollista. Joissakin laitoksissa pesumahdollisuus jouduttaisiin järjestämään, mikä voitaisiin toteuttaa laitosten peruskorjausten yhteydessä.

Vankeuslaki vaikuttaisi vangin oikeuksiin myös siten, että mahdollisuudesta poiketa ruokavalioista säädettäisiin lain tasolla. Vankeuslain 7 luvun 5 §:n mukaan perusuokavaliosta poiketaan, jos se on perusteltua vangin terveyden taikka uskonnollisen tai muun vakaumuksen vuoksi. Ehdotettu säännös on nykyistä säännöstä laajempi. Etenkin ulkomaa-

laisten vankien määrän nopea lisääntyminen ja heidän erilaiset uskonnolliset taustansa ovat aiheuttaneet sen, että vankilat ovat jo nyt järjestäneet erilaisia ruokavalioita uskonnollisen vakaumuksen perusteella. Jatkossa erityisruokavalioiden määrä tulee lisääntymään, koska ehdotettu säännös koskee myös muuta vakaumusta.

Koska tällaiset vakaumukset ovat yhteiskunnassa yleistyneet, tämä heijastuu myös vankeinhoitoon. Laajempi ruokavalion järjestäminen sekä erityisruokavalioihin kuuluvien raaka-aineiden hankkiminen työllistäisivät henkilökuntaa aikaisempaa enemmän. Jos tällaisten erityisruokavaliota noudattavien vankien määrä jakaantuisi suhteellisen tasaisesti eri vankiloihin, tästä ei aiheutuisi lisäresurssitarpeita. Jos sen sijaan yhdessä vankilassa erityisruokavaliota noudattavien vankien määrä nousisi 10–20 prosenttiyksiköllä, se aiheuttaisi kahden henkilötyövuoden lisätarpeen eli 70 000 euron lisäkustannuksia vuodessa kyseistä vankilaa kohden.

Vankeuslain 12 luvun 9 §:n mukaan vangille voitaisiin antaa lupa olla yhteydessä vankilan ulkopuolelle sähköistä viestintää tai muuta tämän kaltaista teknistä yhteyttä käyttämällä edellyttäen, ettei yhteydenpito vaaranna vankilan turvallisuutta. Yhteydenpidon valvontaongelmista johtuen säännöksen soveltaminen aloitettaisiin kokeiluluontoisesti avolaitoksissa. Kustannukset jäisivät siten vähäisiksi.

Uusi vankeuslaki muuttaisi jonkin verran poistumisluvan myöntämisperusteita ja –ajankohtia. Poistumisluvat sidottaisiin aikaisempaa tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan ja järjestelmää muutettaisiin ennustetavammaksi. Joissakin tilanteissa vangilla olisi nykyistä laajempi mahdollisuus saada poistumislupa erittäin tärkeän syyn perusteella. Elinkautisvangilla olisi vankeuslain perusteella määräytyvän määräajan kuluttua oikeus saatettuun poistumislupaan kerran vuodessa, mikä lisäisi vangin kuljettamis- ja saatamiskustannuksia. Toisaalta uusi laki kirittäisi nykyisiä poistumisluvan myöntämisperusteita. Voidaan arvioida, että kokonaissuudessaan poistumisluvista aiheutuvat kustannukset pysyvät suunnilleen ennallaan.

Ehdotetut lait mahdollistaisivat vangin a-

paamisten videovalvonnan. Videovalvonnan järjestäminen aiheuttaa kustannuksia investointivaiheessa, mutta videovalvonnalla voidaan toisaalta säästää henkilöstökustannuksissa. Videovalvontaa on tarkoitus lisätä asteittain laitosten perusparannuksen tai uudisrakentamisen myötä eikä siitä siis aiheutuisi välittömiä kustannuksia lainsäädännön voimaantullessa.

Edellä mainituista muutoksista voidaan arvioida aiheutuvan vuositason yhteensä enintään 100 000 euron kustannukset.

Vankien toimintaraha- ja palkkajärjestelmä. Lähtökohtana ehdotuksessa on luoda kannustavampi ja oikeudenmukaisempi vankirahajärjestelmä. Samalla avolaitosten ja suljettujen laitosten välisiä eroja vähennettäisiin. Ehdotuksen mukaan sekä suljetuissa että avolaitoksissa maksettaisiin toimintarahaa työhön, koulutukseen ja toimintaohjelmiin osallistumisesta. Toimintaan osallistumattomille vangeille ja tutkintavangeille maksettaisiin käyttörahaa.

Työsiirtolaitosten ja avolaitosten palkkausjärjestelmä säilyisi nykyisenä.

Lähtökohtana on, että aktiiviseen toimintaan osallistumista lisättäisiin asteittain siten, että aluksi toimintaan osallistuisi 200 vankia nykyistä enemmän. Toimintarahan saajien määrä nousisi myös sen vuoksi, että nykyisin työrahaa saavat vangit kuuluisivat toimintarahan piiriin. Työrahaan tehtäisiin myös tasokorotus. Myös käyttörahaan tehtäisiin vähäinen tasokorotus. Pienintä käyttörahaa (litosminimiä) maksettaisiin myös vaikeasti työllistettäville.

Taulukko 9. Arvio vankien ajankäytöstä, vankeja keskimäärin 3 700 päivässä.

<i>Toimintarahaa saavat</i>	
Ammattityö	150
Valmentava työ	900
Koulutus	350
Muut toimintaohjelmat	300
Yhteensä	1 700

<i>Käyttörahaa saavat</i>	
Tutkintavangit	350
Siirrot, poistumisluvat	350
Osapäiväisesti osallistuvat	150
Sairaat	250

Toimintaan sijoittamattomat	200
Vaikeasti sijoitettavat	200
Yhteensä	1 500

Muu osallistuminen

Työsiirtolatyöt	150
Avovankilatyöt	250
Siviilityössä käytetty/töyharjoittelussa olevat	60
Ulkopuolella opiskelevat	40
Yhteensä	500

Kaikki toiminnot yhteensä 3 700

Toimintarahaa maksettaisiin kolmessa luokassa. Ylimpään eli luokkaan kolme kuuluisivat ammattityötä tekevät kokonaan ja 15 prosenttia muista ryhmistä eli yhteensä noin 500 vankia. Toiseen luokkaan kuuluisi 400 vankia ja luokkaan yksi 800 vankia. Laskennallinen toiminta-aika olisi 140 tuntia kuukaudessa. Jos toimintarahaa maksettaisiin kolmessa luokassa eli 0,60 euroa, 0,80 euroa ja 1,00 euroa tunnissa, kustannukset muodostuisivat (kaavalla $400 \times 1,00 \text{ €} \times 140 \times 12$) taulukon 10 mukaisiksi.

Taulukko 10. Toimintarahakustannukset

Toimintaraha-luokka (€)	Vankeja	Yhteensä (€)
1 luokka (0,60)	800	806 400
2 luokka (0,80)	400	537 600
3 luokka (1,00)	500	840 000
Yhteensä	1 700	2 184 000

Käyttörahaa maksettaisiin päivärahana kahdessa luokassa (2,00 euroa ja 1,00 euroa päivässä). Omasta syystä toiminnasta kielletyille vangeille maksettaisiin luokan 1 mukaisesti, muille vangeille luokan 2 mukaisesti. Tällöin kustannukset muodostuisivat taulukon 11 mukaisiksi (kaavalla $1,00 \times 200 \times 21 \times 12$).

Taulukko 11. Käyttörahakustannukset

Käyttörahaluokka	Vankeja	Yhteensä (€)
1 luokka (1,00)	200	50 400
2 luokka (2,00)	1 300	655 200
Yhteensä	1 500	705 600

Vuonna 2003 toimintarahaa maksettiin yhteensä 444 000 euroa ja työ- ja käyttörahaa 2 390 000 euroa. Kustannukset olivat siten yhteensä 2 834 000 euroa. Ehdotetun järjestelmän mukaan toimintarahat olisivat yhteensä 2 184 000 euroa ja käyttörahat yhteensä 705 600 euroa eli yhteensä 2 889 600 euroa. Ehdotuksen kustannuslisäys olisi siten 55 600 euroa.

Toimintarahaa maksettiin vuonna 2003 yhteensä 444 000 euroa. Toimintarahaa saavilta vangeilta peritään ennakko veroa keskimäärin 18 prosentin verokannan mukaan. Ehdotuksen mukaan toimintaraha ei olisi veronalaista tuloa. Tämän ehdotuksen kustannusvaikutus olisi noin 80 000 euroa vuodessa.

Avovankilapalkka- ja työsiirtolatyöjärjestelmä säilyisi nykyisellään eikä siitä näin ollen aiheutuisi lisäkustannuksia.

Rangaistusajan laskenta. Yleisenä tavoitteena on rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmän ja sen myötä rangaistusaikojen laskemisen asteittainen yksinkertaistaminen siten, että laskenta voitaisiin mahdollisimman pitkälle hoitaa valmisteilla olevan vankitietojärjestelmän avulla koneellisesti. Nykyistä yksinkertaisempi järjestelmä olisi helpommin vangin ymmärrettävissä ja asioiden selvittämiseen sekä kanteluihin kuluva aika vähenisi.

Vankitilat ja vankien sijoittaminen. Ehdotetun lain mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vankiloita rakennettaessa ja vanhoja peruskorjattaessa asuintilojen tulisi täyttää rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetetut vaatimukset.

Tällä hetkellä niin sanottuja paljupaikkoja, joissa vangeille ei voida järjestää ympärivuorokautista wc-tiloihin pääsyä, on noin 840 ja alle seitsemän neliömetrin sellejä noin 300.

Vankeinhoitolaitoksen kiinteistöt siirtyivät 1 päivänä tammikuuta 2001 Valtion kiinteistölaitoksen, sittemmin Senaatti-kiinteistöjen

hallintaan. Oikeusministeriön ja Valtion kiinteistölaitoksen välisessä puitesopimuksessa sovittiin Vankeinhoitolaitoksen investointiohjelmasta. Sovittujen investointien vuorokautiset on huomioitu vuosien 2002—2004 talousarvioissa. Kokonaisuudessaan ohjelma kattaa vuodet 2001—2010. Puitesopimuksessa sovittua investointiohjelmaa on jouduttu tarkistamaan kustannustason nousun johdosta. Osa hankkeista on jouduttu siirtämään toteutettavaksi myöhemmin.

Ohjelman toteutuessa poistuisivat käytöstä sellit, joista ei ole ympärivuorokautista wc-tiloihin pääsyä ja myös alle seitsemän neliömetrin suuruiset sellit.

Uuden lain myötä vangin mahdollisuus erillään asumiseen omasta pyynnöstä laajenisi. Säännöstä ei voitaisi käytännössä toteuttaa aina siten, että tämä tarkoittaisi yhden hengen sellissä asumista, vaan erillään asuminen voisi joissakin tilanteissa turvallisesti tapahtua yhdessä toisen vangin kanssa. Näin ollen säännöksen soveltamisesta ei aiheutuisi lisäkustannuksia.

Muutoksia osastoinneissa ja muussa laitoserakenteessa toteutetaan asteittain investointiohjelman kautta, joten säännös ei siis merkitsisi tältä osin lain voimaantullessa välitömiä lisäkustannuksia. Kustannuksia aiheuttaisi sen sijaan toiminnan järjestäminen erillään asuville vangeille, mitä on arvioitu tarkemmin edellä.

Muutoksenhaku. RTL:n 7 luvussa säädetyn vankien muutoksenhaun käyttö on ollut selvästi vähäisempää kuin uudistusta valmisteltaessa oletettiin. Valituksia tehtiin 52 vuonna 2002 ja 27 vuonna 2003. Oikeusavun kustannukset ovat olleet vähäiset. Avustaja on määrätty noin 20 prosentissa tapauksista. Keskikustannus vuonna 2002 oli 718 euroa eli koko maassa runsaat 7 000 euroa. Yleensä avustajaa ei ole pyydetty tai häntä ei ole määrätty asian vähäisyyden vuoksi.

Vastaavasti oikeudenkäyntien järjestämiseen, asiakirjojen laatimiseen ja vankien kuljetukseen liittyvät kustannukset ovat henkilötyövuosina laskettuna olleet alemmat kuin uudistusta valmisteltaessa arvioitiin. Muutoksenhakuasioita on ollut vankilaa kohti keskimäärin kaksi vuodessa.

Esityksen myötä muutoksenhakujen määrä käräjäoikeuksiin vähenisi merkittävästi.

Muutosta voitaisiin hakea vain suoritettujen ajan menetyksestä ja ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä. Ensin mainittuja valituksia oli koko maassa vuonna 2002 alle kymmenen, jälkimmäisiä ei lainkaan.

Hallinto-oikeuksiin tulevien muutoksenhakujen määrää voidaan arvioida niiden vankikanteluiden perusteella, jotka uuden järjestelmän myötä saattaisivat tulla käsiteltäväksi valituksina. Rikosseuraamusvirastoon tuli vuonna 2002 yhteensä 607 kantelua ja eduskunnan oikeusasiamiehelle 240 kantelua.

Rikosseuraamusviraston selvityksen mukaan olisi mahdollista, että muutoksenhaun piiriin tulisi entisiä kanteluasioita 300—400 nykyisten kurinpitovalitusten lisäksi. Koska muutoksenhaun ensi vaiheena olisi hallinnon sisäinen oikaisumenettely, hallinto-oikeuksiin tulevien valitusten määrä jäisi edellä mainittuja lukuja alhaisemmaksi. Hallinto-oikeuksiin tulevien muutoksenhakujen määrä olisi mahdollisesti 30—40 vuodessa niissä hallinto-oikeuksissa, joihin muutoksenhaku tapahtuisi. Koko maassa valitusten määrä olisi vähemmän kuin yksi prosentti hallinto-oikeuksien juttujen kokonaismäärästä (noin 20 000 vuodessa).

Muutoksenhaun piirissä olevien asioiden lisääntymisestä huolimatta oikeusavun kustannukset eivät olennaisesti nousisi. Käsitellessään oikeusavun tarvetta vankien muutoksenhaussa eduskunnan lakivaliokunta totesi, että tavanomaisia kurinpitorangeistuksia (varoitus tai yksinäisyys) koskevilla valituksissa henkilö ei pääsääntöisesti tarvitse avustajaa (LaVM 22/2001 vp). Hallinto-oikeuksissa käsiteltävät asiat ovat yleensä vielä vähäisempiä kuin kyseiset kurinpitotoimet, joten niissä avustajan tarvetta tulisi harvoin.

Muutoksenhaun kustannukset Vankeinhoitolaitoksessa on otettu huomioon aluevankiloita koskevilla laskelmissa.

Tutkintavankien sijoittaminen. Ehdotetun tutkintavankeuslain mukaan tutkintavankia ei yleensä saisi säilyttää poliisin säilytystiloissa neljää viikkoa pitempää aikaa. Vuonna 2000 poliisin säilytystiloissa säilytettiin runsaat 200 tutkintavankia 1—2 kuukauden ajan ja hieman alle 100 tutkintavankia yli kaksi kuukautta. Jos puolet näistä tutkintavangeista siirrettäisiin vankilaan ehdotetun tutkintavankeuslain mukaisen pääsäännön eli neljän

viikon kuluessa, vaikutus keskimääräiseen vankilukuun olisi noin 10 vankia. Vankien muuttuvat kustannukset vuodessa ovat noin 7 000 euroa, jos osa vangeista on toiminnassa koko- tai osapäiväisesti. Käytännössä tutkintavangeille ei pystytä järjestämään monissaakaan vankiloissa toimintaa. Kun tavoitteena on kuitenkin toiminnan järjestäminen ainakin osalle tutkintavangeista, kustannusten voidaan arvioida olevan noin 5 000 euroa tutkintavankia kohden, mikä merkitsisi 50 000—70 000 euron vuotuista lisäystä Vankeinhoitolaitoksen toimintamenoihin.

4.3. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Uuden lainsäädännön mukainen tavoite pyrkiä suunnitelmallisesti vaikuttamaan tuomittuun koko rangaistuskauden ajan ja sitä kautta vähentämään uusintarikollisuutta heijastuu monin tavoin myös organisaatio- ja henkilöstörakenteeseen sekä henkilöstöltä edellytettävään osaamiseen ja työtapoihin. Henkilöstön määrään vaikuttavat muutokset on selvitetty edellä taloudellisten vaikutusten yhteydessä.

Toimivaltuudet ja päätösvalta. Uusi laki ei sinänsä edellytä Vankeinhoitolaitoksen nykyisen perusorganisaation muuttamista. Uutta toimintatapaa on kuitenkin helpompi toteuttaa rakenteissa, jotka on suunniteltu nimenomaan uudentyyppistä toimintaa ajatellen. Organisaatorakenteen muutokset on valmisteltu Vankeinhoitolaitoksen rakennetta ja organisaatiota uudistavan hankkeen yhteydessä ja valmistelutyössä on otettu huomioon vankeuslain mukainen toiminta.

Yksi vankeuslaista organisaatioon aiheutuva muutos on sijoittajayksiköiden toiminnan vakiinnuttaminen, jota on käsitelty tarkemmin jaksossa 4.2.

Laki aiheuttaisi runsaasti muutoksia toimivaltuuksiin, toimintatapoihin ja päätösvaltaan. Nykylainsäädäntöä täsmällisemmät säännökset toimivaltuuksista ja päätösvalasta lisäisivät samalla Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan oikeusturvaa.

Uudistuksen lähtökohtana on siirtää toimivaltaa hallinnossa alaspäin lähemmäksi vankia. Päätösvaltaa siirrettäisiin keskusvirastol-

ta vankiloille ja vankiloissa edelleen johtajalta hänen alaisilleen virkamiehille. Uudistuksessa päätösvaltaa siirtyisi monissa asioissa, esimerkiksi siviilityö-, opinto- ja poistumisluvissa sekä laitoksen ulkopuoliseen toimintaan sijoittamisessa Rikosseuraamusvirastosta vankiloiden johtajille.

Vangin oikeusturvan kannalta on pidetty kuitenkin tärkeänä sitä, että toimivalta etenkin eräissä pakkokeinojen käyttöön liittyvissä tilanteissa säilyy riittävän korkealla tasolla ja että laissa määritellään aikaisempaa tarkemmin päätöksiä tekevät tahot. Lisäksi päätöksentekorakenne ehdotetaan muodostettavaksi nykyistä selkeämmäksi.

Toimivallan siirto hallinnossa alaspäin edellyttää henkilökunnalle annettavaa täydennyskoulutusta. Uusi perustuslaki ja vankiuslakiin otettu laajennettu muutoksenhakumahdollisuus edellyttävät aikaisempaa suurempaa osaamista ja tarkkuutta kaikilta päätöksistä vankiloissa tekevilta virkamiehiltä. Toimivaltaa koskevat säännökset on muotoiltu siten, että ne mahdollistavat rakenne- ja organisaatiohankkeissa suunniteltavat muutokset organisaatio- tai henkilöstörakenteessa.

Henkilöstörakenne. Uuden lain mukainen vangin yksilölliseen kohteluun ja toiminnan tavoitteellisuuteen perustuva työtapo edellyttää myös henkilöstörakenteen kehittämistä. Vangin kanssa lähityötä tekevän henkilökunnan asema korostuu, mikä edellyttää uutta työtapaa sekä aikaisempaa enemmän valmiuksia toimia yhteistyössä eri yhteistyötaimien kanssa myös laitoksen ulkopuolelle.

Tavoitteena on, että vangin kanssa lähityötä tekevä henkilöstö toimisi nykyistä yhtenäisemmin ja nykyiset sektorirajat asteittain vähenisivät. Näitä muutoksia valmistellaan yksityiskohtaisemmin vireillä olevan rakennehankkeen yhteydessä. Yhteistyötä tehtäisiin nykyistä enemmän myös vankilan ulkopuolisten tahojen kanssa. Uuden toimintatavan edellyttämiä muutoksia on selvitetty edellä sijoittajatoimintaan ja osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen liittyvien taloudellisten vaikutusten yhteydessä.

Henkilöstörakenteeseen vaikuttaisivat myös eräät uudet erityissäännökset vangeille tarjottavista palveluista. Lain 10 luvun 5 ja 6 §:n mukaan vangille olisi mahdollisuuksien

mukaan varattava tilaisuus psykologiseen neuvontaan, tukeen ja hoitoon. Vastaavasti vankia olisi mahdollisuuksien mukaan tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä lähiomaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin sekä tuettava häntä muissa tärkeiden asioiden hoitamisessa.

Kaikissa suuremmissa vankiloissa on jo nykyisin tarjolla psykologin palvelut. Sosiaalityöntekijät sekä muut virkamiehet auttavat vankia monin tavoin hänen asioidensa hoidossa. Lain tasolle nostetut säännökset korostaisivat palveluiden järjestämisen tärkeyttä. Henkilöstöresurssien näissä toiminnoissa tulee olla riittävällä tasolla. Sosiaalityössä olennainen merkitys on myös yhteiskunnan yleisellä palvelujärjestelmällä. Verkostoitumisen kautta pyritään tiivistämään yhteyksiä vangin kotikuntaan.

Henkilöstöresurssien riittävyys on arvioitu Vankeinhoitolaitoksen rakennehankkeessa.

Henkilökunnan koulutus. Lainsäädäntö aiheuttaisi runsaasti myös henkilökunnan koulutukseen liittyviä kehittämistarpeita. Tämä koskee sekä lain voimaantullessa annettavaa koulutusta että myös alan ammatillista perus- ja täydennyskoulutusta.

Lainsäädännön voimaantuloon liittyvää koulutusta tulee antaa koko henkilökunnalle. Koulutustilaisuuksia tullaan järjestämään useita eri puolella maata. Lisäksi koulutusta annetaan erikseen eri henkilöstöryhmille. Osittain tämä tapahtuu vuosittain säännöllisesti järjestettävien koulutuspäivien yhteydessä. Osittain tarvitaan myös eri henkilöstöryhmille suunnattuja erillisiä koulutustilaisuuksia. Kouluttajina toimivat lain valmistelijat ja muut alan asiantuntijat. Osittain koulutuksen on suunniteltu tapahtuvan internet-koulutuksena.

Vankilat kouluttavat myös omaa henkilökuntaansa. Lainsäädännön voimaantuloon liittyvä koulutus aiheuttaisi noin 100 000 euron kustannukset.

Koulutukseen liittyviä erityistarpeita aiheuttaisi myös lakiehdotuksen 18 luvun 6 §, jonka mukaan oikeus voimankäyttövälineiden käyttöön on vain koulutuksen saaneella Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä. Suurella osalla Vankeinhoitolaitoksen virkamiehistä (vartijat, ylivartijat) on tällainen koulu-

tus, mutta se saattaa puuttua esimerkiksi sijaisena toimivilta henkilöiltä, joten tältä osin laki aiheuttaa koulutuksen lisätarpeita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen ja laitosten tulee täydennyskoulutusta suunnitellessaan turvata myös voimankäytön osaamisen taso ja sen jatkuva ylläpito.

Laajemmat koulutukseen liittyvät muutostarpeet aiheutuvat siitä, että uuden toimintatavan omaksuminen edellyttää koko henkilökunnan koulutusrakenteen kehittämistä.

Uuden lain edellyttämä, muu kuin suoraan lain voimaantuloon liittyvä koulutus tullaan antamaan osana normaalia perus- tai täydennyskoulutusta, jolloin siitä ei aiheutuisi suoraan lain voimaantuloon liittyviä erilliskustannuksia. Osaksi osaamista tullaan aikaisempaa enemmän hankkimaan myös ulkopuolisten koulutusjärjestelmien kautta.

4.4. Ympäristövaikutukset

Ehdotuksella ei ole merkittäviä ympäristövaikutuksia. Vankien rangaistusajan nykyistä tarkempi suunnittelu vähentäisi vankien kuljetuksia. Myös organisaatiouudistuksessa käyttöön otettava aluevankilanmalli vaikuttaisi samansuuntaisesti. Vankikuljetusten vähentäminen vähentäisi jonkin verran kuljetusvälineiden ympäristölle aiheuttamia päästöjä.

4.5. Yhteenvedo

Sijoittajatoiminnan vakiinnuttaminen vaatisi 40 henkilötövuotta eli 1,5 miljoonaa euroa vuodessa.

Osallistumisvelvollisuuden toteuttaminen vaatisi 15 henkilötövuoden eli 570 000 euron lisäkustannuksia ja toimintamenoihin 400 000 euron lisäkustannukset, eli yhteensä 970 000 euroa vuodessa.

Muut toiminnan muutoksista aiheutuvat kustannukset olisivat 100 000 euroa vuodessa.

Vankien toimintarahajärjestelmän muutos vaatisi 56 000 euroa vuodessa.

Toimintarahan verottomuus 80 000 euroa vuodessa.

Tutkintavankien lisääntyvä säilyttäminen

Vankeinhoitolaitoksen vankiloissa 70 000 euroa vuodessa.

Kokonaiskustannukset 2 776 000 euroa eli noin 2,8 miljoonaa euroa vuodessa.

Lain voimaantulosta aiheutuva henkilökunnan koulutus 100 000 euroa.

Toimintoihin osallistumisen edellyttämien voimavarojen mitoittamista ja kohdentumista koskevat kysymykset käsitellään valtiontalouden kehyksistä päätettäessä.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Ehdotus on valmisteltu valtioneuvoston 23 päivänä syyskuuta 1999 asettamassa vankeusrangaistuskomiteassa ja luovutettu oikeusministerille 20 kesäkuuta 2001.

Ehdotuksen lisäksi vankeusrangaistuskomitea valmisteli vankien muutoksenhakua koskevan uudistuksen oikeusministeriön antaman lisätoimeksiannon mukaisesti. Vankien muutoksenhakuoikeutta käsittelevä komitean välimietintö luovutettiin oikeusministerille lokakuun 30 päivänä 2000. Kyseiseen välimietintöön perustuva hallituksen esitys (HE 13/2001 vp) annettiin eduskunnalle helmikuussa 2001. Hallituksen esityksestä eduskunnan perustuslakivaliokunta antoi lausunnon (PeVL 9/2001 vp) ja lakivaliokunta mietinnön (LaVM 12/2001 vp). Lakiehdotus hyväksyttiin eduskunnan täysistunnon toisessa käsittelyssä 5 päivänä kesäkuuta 2001.

Vankien muutoksenhakuoikeutta koskeva laki tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 2001. Lain mukaan vangit voivat hakea valittamalla muutosta kurinpitörangaistusta ja ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämistä koskevaan päätökseen. Muutosta haetaan käräjäoikeudesta, jonka päätöksestä on muutoksenhakukielto.

Uudistuksen yhteydessä yhdenmukaistettiin vankien kurinpitojärjestelmä niin, että suljettujen laitosten kurinpitojärjestelmää sovelletaan myös avolaitoksissa. Samalla yhdenmukaistettiin vangin karkaamista, avolaitoksesta luvatta poistumista, poistumislupaa, siviilityölupaa ja opintolupaa koskevat säännökset siltä osin kuin kysymys on laitoksesta poissaoloajan rangaistusajaksi lukemisesta.

Vankeusrangaistuskomitean mietinnön luovutuksen jälkeen esityksen valmistelua on jatkettu oikeusministeriössä virkatyönä. Jatkovalmisteluun on osallistunut laaja työryhmä, jossa on ollut Rikosseuraamusviraston ja vankeinhaitoksen laaja edustus.

5.2. Lausunnot

Komitean välimietintöä koskevasta lausunnotkirroksista on selvitys hallituksen esityksessä (HE 13/2001 vp).

Oikeusministeriö pyysi vankeusrangaistuskomitean mietinnöstä lausuntoa yhteensä 122 taholta. Lausuntopyyntö esitettiin kuudelle ministeriölle, Rikosseuraamusvirastolle ja vankiloille; Kriminaalihuoltolaitokselle ja osalle sen aluetoimistoista; ylimmille laillisuusvalvojille; hovioikeuksille, hallinto-oikeuksille ja vankilapaikkakuntien käräjäoikeuksille; keskusrikospoliisille ja suurimpien kihlakuntien poliisilaitoksille; kahdelle ulosottovirastolle; yliopistojen oikeustieteellisille tiedekunnille; eräille oikeustieteellisille yhdistyksille, ihmisoikeusjärjestöille sekä rangaistusten täytäntöönpanoalalla toimiville aatteellisille ja ammatillisille yhdistyksille. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausuntonsa mietinnöstä.

Lausuntoja saapui yhteensä 92. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (OM:n lausunnot ja selvityksiä 2002:5).

Lausunnonantajien yleisarviot vankeusrangaistuskomitean mietinnöstä olivat myönteisiä. Komitean lakiehdotuksia pidettiin lausunnoissa pääosin kannatettavina ja hyvin perusteltuina. Kokonaisuudistusta kannatettiin ja sen tarpeellisuutta pidettiin kiistatonta. Lakikokonaisuutta pidettiin lakitekniisesti ja systemaattisesti onnistuneena ja selkeänä. Yleisesti kannatettiin rangaistusajan suunnitelmaa, sijoittamis- ja siirtomenettelyn selkeyttämistä, toimivaltuuksien sekä asteenlisen toimivallan selvää määrittelyä ja päätösvallan delegoimista.

Lausunnoissa esitettiin jonkin verran kritiikkiä liian yksityiskohtaisesta rangaistuksen täytäntöönpanon sääntelystä. Joissakin lausunnoissa mietintöä arvosteltiin myös kriminaalipolitiikan arvoja ja tavoitteita koskevan

laajemman periaatteellisen pohdinnan puutteesta. Yksittäisissä lausunnoissa kaivattiin myös rikoksen asianomistajan näkökulmaa, arviota uudistusehdotusten vaikutuksesta vankilukuun sekä käytettävissä olevan tutkimusaineiston aktiivisempaa hyödyntämistä valmistelussa.

Runsaasti lausuntopalautetta annettiin myös vankien muutoksenhakujärjestelmästä ja sen laajuudesta, vangin asumistilojen määrittelystä sekä rangaistusajan laskemisesta ja vankeusrangaistuksen lykkäämisestä.

Jatkovalmistelun kuluessa lakiehdotuksista on pyydetty uusi lausunto vankiloiden johtajilta. Lakiehdotuksia on käsitelty vankilan johtajien ja useiden muiden henkilöryhmien koulutuspäivillä.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Voimassa olevaa tutkintavankeudesta annettua lakia sovelletaan tutkintavankeuden toimeenpanoon sekä soveltuvin osin myös rikoksesta epäiltynä pidätettyjen käsittelyyn. Sisäasiainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys poliisin säilöön ottamien vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua koskevaksi lainsäädännöksi. Esityksen mukaan ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin poliisin säilyttämien kiinni otettujen, pidätettyjen ja tutkintavankien kohteluun. Sisäasiainministeriössä valmisteltu hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle samanaikaisesti tämän esityksen kanssa. Tutkintavankien yhdenvertaisuuden vaatimus edellyttää, että heitä koskevat säännökset ovat mahdollisimman samanlaiset riippumatta heidän sijoituspaikastaan, joten säännösten yhdenmukaisuus on pyritty valmistelussa varmistamaan. Lakien on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti.

Vankeinhoitolaitoksen toimintatapoja ja rakenteita koskevan kehittämishankkeen pohjalta oikeusministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain muuttamiseksi. Lakiehdotus sisältää muutoksia Rikosseu-

raamusviraston ja Vankeinhoitolaitoksen organisaatioon. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain kannalta tärkeimmät näistä muutoksista ovat viiteen itsenäiseen aluevankilaan siirtyminen sekä muutokset Rikosseuraamusviraston tehtävissä. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle samanaikaisesti tämän esityksen kanssa.

Rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annettuun lakiin tehtävät muutokset on otettu huomioon vankeuslaki- ja tutkintavankeuslakiehdotusten valmistelussa. Lakien on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti.

Sisäasiainministeriössä on myös valmisteilla hallituksen esitys rajavartiolaitosta ja rajavartiolaitosta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2005. Ehdotettuun lakiin sisältyy viittaussäännös voimassa olevaan tutkintavankeudesta annettuun lakiin.

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä velvoitteista

Perustuslain 7 §:ssä edellytetään, että vapautensa menettäneille kuuluvista oikeuksista säädetään ihmisoikeussopimuksissa viitotulla tavalla.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan c-kohta sisältää erilläänpitovelvollisuuden, jonka mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin, kun katsotaan lapsen edun mukaiseksi menetellä toisin. Alaikäisten vapautensa menettäneiden erillään pitämisestä ei ole tällä hetkellä velvoittavaa säännöstä kansallisessa lainsäädännössä. Suomi ei tehnyt varaumaa eikä antanut tukintaselitystä lapsen oikeuksia koskevaan

yleissopimukseen.

Nykyisessä lainsäädännössä alaikäisten erillään pitämistä koskeva sääntely ei ole sopuinnussa yleissopimuksen kanssa. Asian selkeyttämiseksi alaikäisten erillään pitämisestä tulisi säätää myös kansallisessa lainsäädännössä. Periaate, jonka mukaan alaikäiset on pidettävä erillään aikuisista vangeista, tulee olla lain tasolla.

Velvoite vangen osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta puolustuksen järjestämiseksi on ilmaistu KP-sopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen b-kohdassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdassa. On aiheellista, että säännös sisältyy myös kansalliseen lainsäädäntöön ja sääntely nostetaan lain tasolle.

Konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen 36 artiklan mukaisesti ehdotetaan säädettäväksi, että ulkomaalaisella vangilla on oikeus olla yhteydessä kotimaansa diplomaattiseen tai konsuliedustustoon. Yhteydenpidolla tarkoitetaan kirjeenvaihtoa, tapaamista ja keskusteluja. Velvollisuudesta ilmoittaa ulkomaiselle vangille tällaisesta yhteydenpidosta säädettäisiin erikseen.

Yleissopimuksen 36 artiklan mukaan myös konsulivirkamiehellä on oikeus käydä tapaamassa vankilassa tai tutkintavankeudessa olevaa konsulivaltion kansalaista, keskustella ja käydä kirjeenvaihtoa hänen kanssaan. Yhteydenpito edellyttää vangen suostumusta.

Ihmisoikeuksien valvontaelinten lausunnot ja kansainvälisesti hyväksytyissä suosituksissa ilmaistut periaatteet on pyritty ottamaan huomioon ehdotuksissa. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi kansainvälisistä suosituksista ilmenevä vangen oikeus ulkoilla vähintään tunti päivittäin. Oikeutta voitaisiin ainoastaan poikkeuksellisesti rajoittaa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Vankeuslaki

Lain nimike. Laki koskee vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa vankilassa. Myös sakon muuntorangaistus on vankeutta, koska maksamaton sakkorangaistus voidaan muuntaa vankeudeksi. Lain nimeksi ehdotetaan vankeuslakia, koska se olisi selkeä ja yksinkertainen ja kuvaisi samalla säädöksen sisältöä.

Yleisperusteluissa kohdassa 6.1. tarkoitettussa hallituksen esityksessä rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain muuttamiseksi on Vankeinhoitolaitokseen ehdotettu uutta organisaatorakennetta. Tämän ehdotuksen mukaan käsitteestä ”rangaistuslaitos” luovutaan ja se korvataan käsitteillä ”aluevankila” ja ”vankila”. Aluevankila olisi hallinnollinen virasto, joka koostuisi sijoittajayksiköistä, vankiloista ja niiden osastoista. Ehdotetussa vankeuslaissa käytetään samoja käsitteitä.

I OSA. YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku. Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta

Vankeuslain 1 luku sisältäisi yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta. Nykyiset RTL:n 1 luvussa olevat rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat yleisperiaatteet ovat asiallisesti lähes siinä muodossa, jollaisina ne kirjattiin vuoden 1975 vankeinhoitoasetukseen. Osa näistä periaatteista on nykyäänkin tärkeitä eikä niiden muuttamiseen ole aihetta. Tällaisia periaatteita ovat ainakin normaalisuusperiaate, vankien ihmisarvoisen kohtelun periaate ja syrjintäkielto. Vastaavat periaatteet on kirjattu kansainvälisiin sopimuksiin ja monien Euroopan maiden lainsäädäntöön.

1 §. *Sovellettamisala.* Pykälässä säädettäisiin, että vankeuslakia sovelletaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntoran-

gaistuksen täytäntöönpanoon. Vankeudella tässä laissa tarkoitettaisiin myös sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa, sillä sakkorangaistus voidaan muuntaa vankeudeksi. Sakon muuntorangaistusta suorittaviin vankeihin sovellettaisiin lähtökohtaisesti lain kaikkia säännöksiä, jollei toisin nimenomaisesti säädettäisi. Säännös vastaisi voimassa olevaa RTL:n 1 luvun 1 §:ää. Lakia sovellettaisiin myös sotilaskurinpitolain (331/1983) 42 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa. Mainitun pykälän mukaan kun aresti pannaan täytäntöön samalla kertaa kuin määräaikainen vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus, se suoritetaan yleisessä rangaistuslaitoksessa. Aresti muunnetaan vankeudeksi sotilaskurinpitolain 43 §:ssä säädetyllä tavalla.

Ehdollisesta vankeudesta säädetään rikoslain 2 b luvussa (520/2001).

2 §. *Vankeuden täytäntöönpanon tavoite.* Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena olisi lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Tavoitteena olisi myös estää rikosten tekeminen rangaistusajana.

Ehdotettu säännös eroaisi painotukseltaan, mutta ei olennaiselta sisällöltään nykyisestä rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitetta koskevasta RTL:n 1 luvun 4 §:stä. Tavoitteen asettelussa korostettaisiin nykyistä selvemmin sitä, että vankeuden täytäntöönpanon tavoite olisi rikokseton elämäntapa. Tähän tavoitteeseen pyrittäisiin vangin elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista edistämällä.

Elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan voidaan tukea monilla tavoin rangaistusajana. Vangin toimintakykyä voidaan pyrkiä parantamaan hänelle soveltuvalla työllä, koulutuksella ja muulla toiminnalla, joka määriteltäisiin kullekin vangille tehtävässä yksilöllisessä rangaistusajan suunnitelmassa. Vangin kykyä rikoksettomaan elämäntapaan voidaan edistää uusintarikollisuuteen vaikuttavilla toimintaohjelmilla, joita on viime vuosina kehitetty vankeinhoidossa. Yhteis-

kuntaan sijoittumisen kannalta merkityksellistä on myös tukea vangin yhteyksiä omaisiin ja läheisiin täytäntöönpanon aikana.

Yhdenmukaisesti tavoitteen kanssa ehdotuksessa on pyritty siihen, että vangin rangaistus aika toteutettaisiin nykyistä suunnitelmallisemmin vangin yksilöllisten tarpeiden edellyttämällä tavalla. Vankien sijoitus vankilaan ja vankilassa, toiminta, poistumisluvat ja muut ulkopuoliset luvat sekä ehdonalainen vapauttaminen sidottaisiin ehdotuksen mukaan entistä tiiviimmin kokonaisuudeksi, jota ohjattaisiin rangaistusajan suunnitelmalla. Säännökset on pyritty muotoilemaan myös siten, että täytäntöönpano voidaan järjestää suunnitelmallisesti ja asteittain vapaampiin täytäntöönpanon muotoihin siirtyen.

Edellä yleisperusteluissa mainituista syistä pykälään ehdotetaan lisättäväksi myös nimenomainen maininta siitä, että tavoitteena on myös estää rikosten tekeminen rangaistusajana. Ehdotettua säännöstä täydentäisi 1 luvun 3 §:n 2 momentti, johon ehdotetaan säännöstä turvallisesta täytäntöönpanosta.

3 §. *Vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetettavat vaatimukset.* Vankeutta koskeva yleissäännös olisi ehdotetussa rikoslain 2 c luvun 1 §:ssä. Sen mukaan vankeusrangaistuksen sisältönä olisi vapauden menetys tai rajoittaminen.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vankeuden täytäntöönpanon sisällöstä. Täytäntöönpano ei saisi aiheuttaa vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Säännös sisältäisi niin sanotun laitostavan nojalla toteutettavien rajoitusten kiellon. Se olisi tarkkarajaisempi kuin nykyinen RTL:n 1 luvun 3 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan rajoituksia vangin olosuhteisiin voidaan tehdä laitoksessa pitämisen ja järjestyksen turvaamiseksi.

Ehdotuksessa edellytettäisiin, että rajoituksista tulisi säätää lailla tai niiden tulisi välttämättä seurata itse rangaistuksesta. Tämä rajaisi säännöksen soveltamisalan piiristä laitostavan, jossa rajoitukset perustuvat laitosturvallisuuteen ja laitoksessa pitämisen varmuuteen ilman nimenomaista lain säännöstä tai sitä, että rajoitus johtuu välttämättä ran-

gaistuksesta. Pykälässä tarkoitettuina välttämättöminä rajoituksina voidaan pitää esimerkiksi vangin liikkumisvapauden rajoituksia. Pääosa niistä säännöksistä, joilla vangin oikeuksia rajoitetaan, sisältyy vankeuslakiin. Tällaisia säännöksiä on kuitenkin myös muissa laeissa kuten pakkokeinolaissa, sairausvakuutuslaissa (364/1963), kansaneläelaissa (347/1956) ja tapaturmavakuutuslaissa (608/1948).

Pykälän 2 momentin mukaan vankeuden täytäntöönpano olisi toteutettava siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille.

Säännöksen tarkoituksena olisi korostaa, että vankeuden täytäntöönpanoon liittyy erilaisia turvallisuustarpeita ja näkökohtia, joita olisi tarkasteltava sekä vangin, henkilökunnan että yhteiskunnan kannalta ja jotka eivät välttämättä ole keskenään yhdensuuntaisia. Turvallisuudella ei tarkoitettaisi vangin tiukkaa eristämistä. Yhteiskunnasta eristäminen saattaa joissakin tilanteissa palvella yhteiskunnan lyhyen aikavälin turvallisuustarpeita. Toisaalta pitkän aikavälin turvallisuustarpeiden kannalta eristäminen saattaa olla ongelmallista, koska pitkäaikainen eristäminen heikentää vangin elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista.

Pykälän 2 momentti ilmaisisi myös tärkeän normaalisuuden periaatteen. Säännös korostaisi sitä, että laitostojen normaalisuus on pääsääntö, johon on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan. Tällä tarkoitetaan, että esimerkiksi työtoiminnassa, koulutuksessa ja terveydenhuollossa seurataan yhteiskunnassa tapahtuvaa kehitystä. Säännös vastaisi voimassa olevan RTL:n 1 luvun 3 §:n 1 momenttia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava sekä vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. Pykälän viimeinen virke vastaisi nykyistä RTL:n 1 luvun 4 §:n 2 momenttia ja sisältäisi niin kutsutun haittojen vähentämisperiaatteen. Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi, että vaikka vangin yhteydenpito omaisiin ja muihin läheisiin onkin vankeusajana käytännössä hankalaa, yhteydenpitoa pyritäisiin tukemaan siten, että nämä yhteydet säilyisivät vankeusajan.

4 §. *Aluevankilat ja vankilat.* Ehdotetun pykälän 1 momentissa säädettäisiin aluevankilasta ja sen tehtävästä. Aluevankila muodostuisi vankiloista ja sijoittajayksiköistä. Sijoittajayksikkö ei olisi vankila, vaan vankien toiminta- ja turvallisuustarpeiden arviointiin sekä vankisijoitteluun ja vankeusprosessin täytäntöönpanoon erikoistunut yksikkö. Vankeinhoitolaitokseen kuuluisi myös terveydenhuollon yksikkö. Säännös vastaisi rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain ehdotettua 2 §:ää.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan viittaussäännöstä rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annettuun lakiin.

Nykyisin terveydenhuollon organisaatiosta on säädetty rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun asetuksen 29 §:ssä. Tämän pykälän mukaan sairaalayksiköihin ja niissä hoidettavina oleviin vankeihin sovelletaan, mitä rangaistuslaitoksista ja vankeusrangaistusta suorittavista erikseen säädetään.

Organisaatiouudistuksen jälkeen Vankeinhoitolaitoksessa olisi aluevankilajaon mukaiset poliklinikat sekä valtakunnallisia sairaaloita. Säännöksen perusteella sairaalayksiköihin otettuihin vankeihin sovellettaisiin vankeuslain tai tutkintavankeuslain säännöksiä, vaikkakin sijoitus tapahtuu vangin terveydentilan perusteella. Siten vankien valvontaan, kurinpitoon ja tarkastuksiin voitaisiin soveltaa vankeuslain säännöksiä. Myös sairaalayksikön alueella voitaisiin suorittaa tarkastuksia.

Tällaisista toimenpiteistä päättäisi sen vankilan johtaja, johon sairaalayksikkö on sijoitettu tai sairaalayksikköä lähinnä olevan vankilan johtaja. Terveydenhuollollisista toimenpiteistä päättäisi sairaalayksikön ylilääkäri. Ylilääkärin toimivallassa on myös päättää sairaalayksikköön ottamisesta ja sieltä poistamisesta.

5 §. *Vankien kohtelu.* Vankien kohtelua koskeva säännös vastaisi vähäisin täsmennyksin voimassa olevaa RTL:n 1 luvun 5 §:ää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammai-

suuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Ehdotettu 2 momentti on yhtenevä perustuslain 6 §:n 2 momentin säännöksen kanssa kuitenkin niin, että yhdenvertaisuutta koskevien esimerkkien luettelo on yksityiskohtaisempi kuin perustuslaissa. Vankeuden erityisluonteen vuoksi ja yhdenvertaisen kohtelun korostamiseksi on tärkeää, että yhdenvertaisen kohtelun perusteet kirjattaisiin edelleen myös vankeuslakiin.

Voimassa olevan RTL:n 1 luvun 5 §:n säännöksen luetteloon lisättäisiin vammaisuus. Yhdenmukaisesti perustuslain säännöksen kanssa nykyisen säännöksen sanamuotoa tarkennettaisiin myös siten, että nykyisen säännöksen ”perusteettomasti” muutettaisiin maininnaksi ”ilman hyväksyttävää syytä”.

Pykälän 3 momentin mukaan nuorelle tuomittua vankeutta täytäntöönpannassa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin. Nuorella tarkoitettaisiin alaikäisiä ja muita alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneitä henkilöitä, joihin sovellettaisiin rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja 2 c luvun 10 §:n säännöksiä.

6 §. *Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet.* Nykyisin lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä Vankeinhoitolaitoksen virkamiesten toimivaltuuksien käyttämisestä. Esimerkiksi suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate on kirjattu kutakin toimivaltuutta koskevaan lain säännökseen tai joissakin tapauksissa asetusta alemmanasteisiin säännöksiin. Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan toimivaltuuksien käytön ohjaamiseksi toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet ehdotetaan kirjattavaksi lakiin.

Tarkoitus on, että yleisellä tasolla säädetyt periaatteet koskisivat kaikkien virkatehtävien hoitoa ja kaikkea toimivaltuuksien käyttöä. Vastaavalla tavoin yleiset periaatteet on säädetty muun muassa poliisin, rajavartiolaitoksen ja tullin virkamiehille.

Pykälän 1 momentin mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen olisi toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinallisuutta edistäen.

Säännös ilmaisisi tasapuolisuus- eli objektiivisuusperiaatteen ja sisältäisi vaatimuksen

asiallisesta ja sovinnollisesta käytöksestä. Se vastaisi sisällöltään poliisilain 2 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentin mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta. Tästä nykyisin käytännössä omaksutusta periaatteesta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin.

Pykälän 3 momentti sisältäisi suhteellisuus- ja tarpeellisuusperiaatteen sekä vähimmän haitan periaatteen. Käytettävien keinojen ja niiden aiheuttamien haittojen tulee olla järkevässä suhteessa tavoiteltuun päämäärään, eikä toimivaltaa saa käyttää enemmän kuin tilanne vaatii. Tarpeellisuus merkitsee muun muassa sitä, että toimenpidettä tulee arvioida Vankeinhoitolaitokselle kuuluvien päämäärien saavuttamisen kannalta.

Käytännössä periaatteet ilmenevät erityisesti valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteiden yhteydessä. Vaikka esimerkiksi henkilön erillään pitämisen edellytykset täytyvät, erillään pitämisen laillista aikaa ei osoita lainkohdassa säädetty maksimiaika. Erillään pitämistä ei saa jatkaa kauemmin kuin on välttämätöntä siihen liittyvien vankeinhoidollisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ehdotetut säännökset vastaisivat poliisilain 2 §:n 2 ja 3 momentin säännöksiä.

7 §. *Vangin kuuleminen.* Pykälän mukaan vankia olisi kuultava asumista, vankilaan ja toimintaan sijoittamista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä.

Ehdotettu säännös tarkentaisi nykyistä säännöstä, mutta ei muuttaisi vallitsevaa käytäntöä. Säännös vangin kuulemisesta on nykyisin RTL:n 1 luvun 6 §:ssä.

8 §. *Toimivallan määräytyminen aluevankilassa.* Lakiin ehdotetaan säännöstä, jossa määriteltäisiin asteellisen toimivallan määräytyminen yleisinä virkanimikeryhminä. Tällaisten, yleensä useita yksittäisiä virkanimikkeitä sisältävien yleiskäsitteiden käyttäminen yksinkertaistaa lakiehdotusten päätösvaltaa koskevien pykäläehdotusten kirjoittamista ja päätösvallan asteellista säätelyä. Ryhmiin kuuluvista virkanimikkeistä säädettäisiin tarkemmin rangaistusten täytäntönnäpönnön hallinnosta annetussa asetuksessa

tai Vankeinhoitolaitoksen työjärjestyksessä.

Tällaisia ryhmiä olisi ehdotuksen mukaan kahdeksan. Viimeiseen ryhmään kuuluisivat ne muut virkamiehet, jotka eivät kuulu edellä mainittuihin ryhmiin. Virkanimikkeistä säädettäisiin tarkemmin rangaistusten täytäntönnäpönnosta annetussa asetuksessa.

Pykälän 1 momentin mukaan vankeuslaissa tarkoitettua päätösvaltaa käyttäisi aluevankilassa Vankeinhoitolaitoksen virkamies. Lais- sa tarkoitettuja virkamiehiä olisivat 1) aluevankilan johtaja 2) sijoittajayksikön johtaja, 3) vankilan johtaja, 4) tuomioiden täytäntönnäpönnosta vastaava virkamies (*täytäntönnäpönnosta vastaava virkamies*), 5) vankilan toimintojen järjestämisestä vastaava virkamies (*toiminnoista vastaava virkamies*), 6) vankilan järjestyksestä ja turvallisuudesta vastaava virkamies (*turvallisuudesta vastaava virkamies*), 7) ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies, 8) ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies ja 9) muu Vankeinhoitolaitoksen virkamies.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla aluevankilan johtajalla tarkoitetaan aluevankilan hallinnollista johtajaa, jonka tehtäviin ei pääsääntöisesti kuuluisi yksittäistä vankia koskeva päätöksenteko, vaan vankeinhoitoalueen johtaminen.

Yleisperusteluiden kohdassa 6 tarkoitettun lakiehdotuksen mukaan tällaisia alueita olisi Suomessa viisi. Alueiden määräytymisestä säädettäisiin tarkemmin rangaistusten täytäntönnäpönnon hallinnosta annetussa asetuksessa.

Sijoittajayksikön johtaja johtaisi tämän aluevankilan erityisyksikön toimintaa ja vastaisi rangaistusajan suunnittelun, vankisijoittamisen ja vankeusprosessin toimivuudesta. Tämä virkamies tekisi myös vankien sijoittamista, siirtoa ja muuta kuin säännönmukaista ehdonalaista vapauttamista koskevat päätökset.

Vankilan johtajalla tarkoitettaisiin vankilan ja sen alaisten osastojen johtamisesta vastuussa olevaa virkamiestä. Ehdotetussa laissa hänen toimivaltaansa ehdotetaan sisällytettäväksi sellaiset yksittäistä vankia koskevat päätökset, joilla puututaan voimakkaimmin vangin oikeuksiin.

Pykälän 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu virkamies toimisi aluevankilan hallinnossa ja vastaisi tuomioiden muodollisesta täytän-

töönpanosta. Nykyisin tähän yleiskäsitteeseen kuuluvat notaarit.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettu toiminnoista vastaava virkamies on nykyisin yleensä apulaisjohtaja, mutta voi olla myös muu virkamies, esimerkiksi työmestari tai opinto-ohjaaja. Pykälän 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettuja virkamiehiä ovat nykyisin vartiopäälliköt ja apulaisvartiopäälliköt. Tulevaisuudessa tähän ryhmään voivat kuulua myös vankiloiden ja Rikosseuraamusviraston turvallisuuspäälliköt.

Pykälän 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettuja ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimivia virkamiehiä ovat nykyisin esimerkiksi ylivartijat ja 8 kohdassa tarkoitettuja ohjaus- tai valvontavissä toimivia virkamiehiä ohjaajat, vanhemmat vartijat ja vartijat sekä sairaalayksiköissä hoitajat. Pykälän 1 momentin 9 kohdan ryhmä (muu Vankeinhoitolaitoksen virkamies) on laaja-alainen. Siihen kuuluvat muun muassa terveydenhuollossa, koulutuksessa, kuntoutuksessa, sosiaalityössä ja työnjohdossa työskentelevät virkamiehet. Ryhmään kuuluisivat myös pöörorit.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toimivallan pidättämisestä yksittäistapauksessa. Vaikka aluevankilan johtaja ei pääsääntöisesti tekisi yksittäistä vankia tai tuomittua koskevia päätöksiä, 2 momentissa ehdotetaan, että hänellä olisi kuitenkin mahdollisuus pidättää toimivalta yksittäisessä tapauksessa. Aluevankilan johtajalla olisi oikeus yksittäisessä tapauksessa pidättää itselleen toimivalta asiassa, joka vankeuslaissa on uskottu pykälän 1 momentin 2—8 kohdassa tarkoitettulle virkamiehelle. Turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä olisi oikeus pidättää itselleen edellä 7 ja 8 kohdassa tarkoitettulle virkamiehelle ja valvonnan esimiestehtävissä toimivalla virkamiehellä 8 kohdassa tarkoitettulle virkamiehelle uskottu toimivalta. Tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n viittaussäännöksen perusteella säännöstä sovellettaisiin myös tutkintavankeja koskevassa päätöksenteossa.

9 §. *Toimivalta virka-ajan ulkopuolella.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi johtajalle kuuluvan päätösvallan käytämisestä virka-ajan ulkopuolella. Säännös on tarpeen, koska johtaja tai hänen sijaisensa

eivät ole tavoitettavissa ympäri vuorokauden.

Päivystävä virkamies voisi tehdä sellaisia päätöksiä, jotka ovat muutoin vankilan johtajan päätösvallassa ja jotka ovat kiireellisiä. Tällaisia päätöksiä ovat ulkoilun epääminen (7 luvun 6 §), tilapäiseen hoitoon ja tutkimukseen lähettäminen (10 luvun 2 §), poistumislupa erityisen tärkeästä syystä (14 luvun 5 §) erityistarkastus (16 luvun 5 §), vangin henkilönkatsastus (16 luvun 6 §), säilösäpito (17 luvun 6 §:n 2 momentti) sekä eräistä 19 luvussa tarkoitetuista ilmoituksista päättäminen.

Lisäedellytyksenä olisi, että asia olisi senlaatuinen, ettei se siedä viivytystä. Päivystävänä virkamiehenä saisi toimia ainoastaan ehdotetussa pykälässä tarkoitettu virkamies taikka muu riittävän koulutuksen saanut virkamies. Riittävällä koulutuksella tarkoitetaan kunkin päätöksen tekemiseksi tarvittavaa koulutusta.

10 §. *Rikosseuraamusviraston ratkaistavat asiat.* Pykälässä ehdotetaan, että Rikosseuraamusvirasto voisi tietyin edellytyksin yksittäistapauksissa ottaa ratkaistavakseen sellaisen asian, joka vankeuslain mukaan muutoin kuuluu Vankeinhoitolaitoksen muulle virkamiehelle. Ehdotettu päätösvallan pidättämisestä koskeva säännös olisi kuitenkin asiallisesti rajattu koskemaan vangin sijoittamista (vankeuslain 4 luvun 11 §), siirtoa (6 luvun 6 §), vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumista (8 luvun 14 §:n 1 momentti) ja poistumislupaa (14 luvun 11 §:n 1 momentti). Edellytyksenä olisi myös, jos on syytä epäillä vangin osallistuvan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, vankeusaikanaan jatkavan rikollista toimintaa tai vaarantavan turvallisuutta. Myös vangin oma turvallisuus saattaisi olla perusteena päätöksen tekemiselle Rikosseuraamusvirastossa.

Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä. Tällainen valtakunnallisesti kattavaan, usein salassa pidettävään tietoon perustuva toimivallan pidätystoimivalta on tarpeen vankiloissa tapahtuvan ja vankilasta käsin johdetun järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Tarkoituksena on kuitenkin, että säännöksen käyttö olisi poikkeusluonteista. Tällaisten erityissijoitettavien vankien määräksi on arvioitu 100—200.

11 §. *Virka-apu.* Nykyisestä laista puuttuu

säännös, joka oikeuttaa vankeinhoitolaitoksen virkamiehen saamaan virka-apua poliisilta. Säännös olisi tarpeellinen, koska poliisilain 40 §:n mukaan virka-avun saaminen poliisilta edellyttää sitä, että asiasta on erikseen säädetty.

Pykälän 1 momentin mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä olisi oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain (493/1995) mukaista virka-apua.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että virka-avun antamisesta poliisille on voimassa, mitä poliisilaissa säädetään. Poliisille annettavasta virka-avusta säädetään poliisilain 41 §:ssä.

12 §. *Viittaussäännös.* Pykälä sisältäisi viittaussäännöksen rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annettuun valtioneuvoston asetukseen (275/2001). Tässä asetuksessa on yksityiskohtaiset säännökset virkanimikkeistä ja kelpoisuusehdoista.

II OSA TÄYTÄNTÖÖNPANON ALOITTAMINEN JA VANKI- LAAN SIOITTAMINEN

2 luku. Täytäntöönpanon aloittaminen

Vangin vankilaan toimittamiseen liittyvää tehtävänjakoa, joka vankeinhoitoviranomaisten ohella koskee ulosottoviranomaisia ja poliisia, ei pääsääntöisesti ehdoteta muutettavaksi.

1 §. *Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokelpoisuudesta, täytäntöönpanosta huolehtivista viranomaisista ja etsintäkuuluttamisesta. Nykyisin täytäntöönpanon alkamista koskevassa RTL:n 2 luvun 1 §:n 1 momentissa vain todetaan, että vankeusrangaistukseen tai sakon muuntorangaistukseen tuomittu on viipymättä tuomion saatua lainvoiman toimitettava suorittamaan rangaistustaan. Yksityiskohtaiset säännökset vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymisestä ovat asetuksessa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta (447/1975), joka on sisällöltään vanhentunut.

Ehdotuksen mukaan täytäntöönpanoon ryhtymistä koskevat perussäännökset kirjatta-

siin lakiin. Yksityiskohtaisesti asiasta säänneltäisiin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa.

Pykälän 1 momentti sisältäisi sen yleisen periaatteen, että rangaistus on pantava täytäntöön viipymättä. Säännös vastaisi nykyistä RTL:n 2 luvun 1 §:n 1 momentin säännöstä. Tästä periaatteesta voitaisiin kuitenkin poiketa 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Kun vankeusrangaistusta koskeva tuomio on saanut lainvoiman tai se on pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio, Rikosseuraamusvirasto antaa täytäntöönpanomääräyksen sen paikkakunnan ulosottomiehelle, jossa tuomittu asuu tai oleskelee. Tuomiolla, joka on täytäntöön pantavissa kuten lainvoimainen tuomio, tarkoitetaan hoivaoikeuden ratkaisua, jonka osalta muutoksenhakuun tarvitaan valituslupa. Tällainen tuomio on pantavissa täytäntöön niin kuin lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta on säädetään. Asiasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 22 §:ssä.

Ulosottomiehen on huolehdittava siitä, että tuomittu toimitetaan vankilaan. Nykyisin tämä tapahtuu siten, että tuomittu määrätään ilmoittautumaan vahvistetun sijoitustaulukon perusteella määräytyvään vankilaan. Ehdotetun lain mukaan vankilan määräisi sijoittajaysikkö. Säännös sisältäisi ulosottomiehelle asetetun velvoitteen ottaa yhteyttä aluevankilan sijoittajaysikköön sijoittamismääräyksen saamiseksi. Sijoittamismääräys sisältäisi myös sen ajankohdan, jolloin tuomitun tulee ilmoittautua sijoittajaysikön määrämääseen laitokseen.

Jos tuomitun ei tavoiteta, Rikosseuraamusviraston olisi tehtävä etsintäkuulutus. Käytännössä etsintäkuuluttaminen käsittää poliisin tietojärjestelmään kohdistuvan pyynnön tuomitun toimittamisesta vankilaan.

Pykälän 2 momentti sisältäisi viittaussäännöksen sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin (672/2002).

Ehdotetun pykälän 3 momentti sisältäisi valtuussäännöksen, jonka perusteella voitaisiin poiketa 1 momentissa tarkoitetusta periaatteesta, jonka mukaan rangaistus on pantava täytäntöön viipymättä. Asiasta voitaisiin säätää oikeusministeriön asetuksella. Asetuksen antovaltuutta olisi rajoitettu siten, että

ainoastaan enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksia voitaisiin siirtää. Kuuden kuukauden enimmäisajalla tarkoitetaan tuomittua kokonaisrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta taikka näitä yhteenlaskettuna. Toinen rajoitus koskisi enimmäisaikaa tuomion täytäntöönpanokelpoiseksi tulon ja täytäntöönpanon alkamisen välillä. Tämä aika ei saisi olla yli kahdeksan kuukautta. Yleisenä edellytyksenä olisi, että täytäntöönpanon siirtäminen olisi tarpeen vankiluvun tasoittamiseksi ja asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi.

2 §. *Täytäntöönpanon aloittaminen ennen lainvoimaista tuomiota.* Pykälän mukaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpano voidaan kärkeäoikeuden tai hovioikeuden ensiasteena antaman tuomion perusteella aloittaa ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman, jos tuomittu on vangittuna, suostuu täytäntöönpanoon ja tyytyy tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu vankeusrangaistukseen. Hovioikeuden toisena muutoksenhakuasteena antama tuomio tai päätös on täytäntöönpanokelpoinen, kun se on annettu tai julistettu. Pykälässä tarkoitetaan tilannetta, jossa hovioikeus on antanut tuomion tai päätöksen ensimmäisenä asteena.

Se aika, jonka vanki suorittaa ennen lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanotavaksi tulemistä otetaan viran puolesta huomioon rangaistusajaa laskettaessa.

Pykälä vastaisi sisällöltään voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 1 §:n 2 momenttia.

3 §. *Täytäntöönpanon lykkääminen terveydellisistä syistä.* Terveydellisistä syistä tapahtuvaa lykkäystä koskeva säännös vastaisi keskeiseltä sisällöltään voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 1 b §:n 1 ja 4 momenttia.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos vankeusrangaistukseen tai muuntorangaistukseen tuomitun vakavan sairauden tai vaikean vamman hoito vaarantuisi rangaistuslaitokseen toimittamisesta tai jos hänen hoitamisensa vankilassa aiheuttaisi huomattavia vaikeuksia, Rikosseuraamusviraston on lykkättävä täytäntöönpanon aloittamista, kunnes tuomitun terveydentilasta aiheutuvia esteitä täytäntöönpanolle ei enää ole. Ehdotettua 3 §:ää vastaava säännös on nykyisin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 b §:n 1 momentissa.

Vankeinhoitolaitoksella on hyvät mahdollisuudet järjestää vankien tarvitsema terveyden- ja sairaanhoito. Perusterveydenhuoltoa varten jokaisessa vankilassa on vähintään yksi kokopäivätoiminen sairaanhoitaja ja vähintään osa-aikainen lääkäri, jonka vastaanotto on 1–3 kertaa viikossa. Kiireellisissä tapauksissa ja tarvittaessa erikoislääkärin hoitoa turvaututaan pääsääntöisesti julkisen terveydenhuollon tai yksityislääkäreiden palveluihin. Organisaatiouudistuksen jälkeen Vankeinhoitolaitoksessa olisi aluevankilajaon mukaiset poliklinikat sekä valtakunnallisia sairaaloita. Vankien päihteen käyttöön liittyviä ongelmia hoidetaan Vankeinhoitolaitoksessa paitsi sairaalaysikössä, myös järjestämällä erilaisia tavoitteellisia päihdehuollollisia toimintaohjelmia useissa vankiloissa.

Hyvistä terveydenhuollollisista valmiuksista huolimatta Vankeinhoitolaitos ei pysty kaikissa tapauksissa järjestämään potilaan sairauden edellyttämiä terveydenhuoltopalveluita. On myös tilanteita, joissa Vankeinhoitolaitos periaatteessa pystyisi esimerkiksi tuomitun ulkopuoliseen sairaalaan toimittamisella järjestämään tarvittavan sairaanhoidon, mutta nämä järjestelyt olisivat huomattavan hankalia. Tällaisissa tapauksissa hoidon järjestäminen saattaa vaatia, että potilasta vartioidaan sairaalassa tai että hänet kuljetetaan pitkän matkan päähän sijoitusvankilasta. Näissä tilanteissa ei olisi yksityisen eikä yleisen edun mukaista aloittaa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa, jos mainitut hankaluudet voitaisiin välttää lykkäämällä täytäntöönpanon aloittamisajankohtaa.

Säännöksessä ei mainittaisi erikseen mitään vakavan sairauden lajia, jonka perusteella lykkäystä tulisi myöntää, vaan lykkäystä tulisi myöntää yleensä kaikkien sellaisten vakavien sairauksien takia, joiden hoito vaarantuisi tai aiheuttaisi huomattavia vaikeuksia vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Näihin sairauksiin voisivat kuulua somaattisten sairauksien ohella muun muassa mielisairaudet ja päihdesairaudet.

Jos tuomitun hoidon todettaisiin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aikana vaarantuvan tai aiheuttavan huomattavia vaikeuksia, lykkäystä olisi myönnettävä.

Nykyinen asiaa koskeva säännös edellyttää lykkäystä myönnettävän niin pitkäksi ajaksi,

että tuomittu on toipunut. Käytännössä näin ei kuitenkaan voida menetellä, koska useasta vakavasta sairaudesta tai vakavasta vammasta ei ole mahdollista toipua täysin. Lisäksi Vankeinhoitolaitoksella on valmiudet hoitaa vähemmän vakavia sairauksia ja vammoja, joten sairaus tai vamma sinänsä ei useinkaan ole täytäntöönpanon este. Terveydellisistä syistä myönnettävien lykkäysten päättymisajankohdaksi ehdotetaan sitä ajankohtaa, jolloin tuomitun terveydentilasta aiheutuvia esteitä täytäntöönpanon aloittamiselle ei enää ole.

Tuomitun terveydentilaan ja hänen hoitonsa järjestämiseen liittyvien lykkäyshakemusten käsittely ja ratkaiseminen eivät ole käytännössä aiheuttaneet ongelmia.

Ehdotettu 2 momentti vastaa nykyistä RTL:n 2 luvun 1 b §:n 1 momentin viimeistä virkettä. Kun tuomittu jo on vankilassa tai täytäntöönpanon alettua vankilan ulkopuolella hoidettavana silloin, kun toisen rangaistuksen täytäntöönpano voisi alkaa, täytäntöönpanon lykkääminen ei olisi mielekäästä.

Ehdotettu säännös laajentaisi jonkin verran Rikosseuraamusviraston harkintavaltaa, koska sairauden tai vamman hoidon vaarantumisen ohella lykkäys voisi perustua siihen, että hoitoa ei voitaisi haitatta järjestää vankilassa. Tämä tarkoittaisi vankeinhoitoviranomaisten mahdollisuuksia järjestää hoito.

Ehdotettu 3 momentti vastaa nykyistä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 b §:n 4 momenttia. Tällä perusteella lykkäyksen myöntäminen olisi harkinnanvaraista. Lykkäystä ei myönnettäisi vastoin tuomitun tahtoa. Käytännössä on ollut tapauksia, joissa raskaana oleva tuomittu on nimenomaisesti halunnut synnyttää vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana, koska synnytyksen jälkeen vankilassa sekä äidille että lapselle annettava hoito on korkeatasoista. Riittävän aikaisin ennen synnytystä vanki siirretään aina ulkopuoliseen sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön. Tätä koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi lain 10 luvun 4 §:ään.

4 §. *Täytäntöönpanon lykkääminen muista kuin terveydellisistä syistä.* Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano aiheuttaa tuomitulle pääsääntöisesti menetyksiä ja vaikeuksia. Joissakin tapauksissa välittömän täytäntöön-

panon aiheuttamia menetyksiä tai vaikeuksia voidaan vähentää lyhytaikaisella täytäntöönpanon lykkäämisellä. Täytäntöönpanon lykkääminen olisi kuitenkin poikkeuksellista ja pääsääntönä 4 §:n soveltamisessa olisi edelleen vankeusrangaistuksen täytäntöön paneminen viivytyksettä.

Lykkäyksen myöntämisessä korostettaisiin nykyistä enemmän lykkäyshakemuksen ratkaisijan harkintavaltaa: lykkäysedellytysten täyttyessä hän voisi lykätä täytäntöönpanoa, mutta velvollisuutta siihen ei esityksen mukaan enää olisi.

Lykkäyksen myöntämistä harkittaessa punninnan paino ei olisi enää välittömästä täytäntöönpanosta tuomitulle tai erälle muille tahoille syntyvien menetysten tai vaikeuksien arvioimisessa, vaan lykkäyksen tosiasiallisissa mahdollisuuksissa olennaisesti vähentää näitä menetyksiä tai vaikeuksia. Näin ollen välittömästä täytäntöönpanosta tuomitulle aiheutuvista menetyksistä tai vaikeuksista huolimatta hänelle ei tulisi myöntää lykkäystä, jos lykkäyksellä ei pystyttäisi hänen tilannettaan olennaisesti helpottamaan. Esimerkiksi se, että tuomittu menettäisi työpaikkansa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi olisi menetys, jota ei pystyttäisi lykkäyksellä vähentämään. Sen sijaan jos tuomitulla on esimerkiksi jokin velka maksettavanaan ja tuomitun aikaisempien maksusuoritusten perusteella on pääteltävissä, että hän kykenisi maksamaan velan muutamassa kuukaudessa suunnitelman mukaisesti, lykkäyksellä voisi olla 4 §:ssä tarkoitettu merkitystä olennaisesti vähentävä vaikutus.

Lykkäyksen myöntämisellä voitaisiin vähentää menetyksiä tai vaikeuksia, joita välittömän täytäntöönpano aiheuttaisi paitsi tuomitulle itselleen, myös hänelle erityisen läheiselle henkilölle, tuomitun työnantajalle taikka muulle taholle, jolle tuomitun työsuoritus on erityisen tarpeellinen.

Muulla läheisellä tarkoitetaan avopuolisoa tai muuta henkilöä, jonka kanssa tuomittu on asunut pysyvästi ennen vankilaan tuloaan. Määritelmä vastaisi potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (HE 185/1991 vp) omaksuttua läheisen määritelmää. Määritelmä poikkeaisi sosiaalihuollon asiakkaista ja oikeuksista annetussa laissa (HE 137/1999 vp) omaksutusta määritelmästä siten, ettei lä-

heiseksi henkilöksi katsottaisi ”muutoin läheistä ystävää”. Sama ”muun läheisen” – käsite ehdotetaan otettavaksi siirrosta ilmoittamista koskevaan 6 luvun 4 §:ään ja vangin tapaamista koskevaan 13 luvun 1, 3 ja 6 §:ään.

Lähiomaisella tarkoitettaisiin aviopuolisoa, lapsia, vanhempia ja sisarusia. Käsitteen sisältö olisi yhdenmukainen edellä mainituissa laeissa omaksutun lähiomaisen määritelmän kanssa.

Esimerkiksi puolison vakava sairaus, josta hän on parantumassa, voisi olla säännöksessä tarkoitettu lykkäysperuste. Välittömästä täytäntöönpanosta tuomitun työnantajalle aiheutuvia menetyksiä tai vaikeuksia voitaisiin olennaisesti vähentää esimerkiksi tilanteessa, jossa työnantajan tulee saada tietty tilaus valmiiksi, ja tuomitulla on työn suorittamisessa keskeinen merkitys. Jollekin muulle taholle voisi aiheutua tuomion välittömästä täytäntöönpanosta menetyksiä tai vaikeuksia esimerkiksi tilanteessa, jossa yleishyödyllisen yhdistyksen jonkin hankkeen loppuun saattaminen olisi riippuvainen yhdistyksessä vapaaehtoisena toimivan tuomitun työpanoksesta.

Viime vuosina ovat lisääntyneet lykkäyshakemukset, joissa vedotaan yhdyskuntapalvelun suorittamiseen. Keskeneräisen yhdyskuntapalvelun suorittaminen voi olla lykkäysperuste, jos yhdyskuntapalvelua suorittava tuomittu ei ole yhdyskuntapalvelurangaistukseen tuomitsemisensa jälkeen syyllistynyt uusiin rikoksiin sillä tavoin, että välitöntä täytäntöönpanoa voitaisiin pitää perusteltuna. Lisäksi keskeinen seikka lykkäyksen myöntämistä harkittaessa on yhdyskuntapalvelun jäljellä olevaa pituus. Jos yhdyskuntapalvelua on paljon suorittamatta, lykkäyksen myöntäminen ei useinkaan olisi tarkoituksenmukaista. Tuomitun hakiessa lykkäystä keskeneräiseen yhdyskuntapalveluun vedoten ulosottomiehen tulee olla yhteydessä yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanosta huolehtivan Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoon, jotta voidaan selvittää lykkäyksen tarpeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus kyseisessä yksittäistapauksessa.

Lykkäystä voitaisiin myöntää paitsi tuomitun tekemästä hakemuksesta, myös hänen suostumuksellaan. Viimeksi mainitusta tilan-

teesta olisi kyse esimerkiksi silloin, kun koulua käyvä tuomittu itse ei pidä tarpeellisena lykkäyksen hakemista, mutta hänen vanhempansa pitävät lykkäystä välttämättömänä, jotta tuomittu voisi käydä koulunsa loppuun. Lykkäyshakemukselle ei asetettaisi tiettyjä muotovaatimuksia. Lähtökohtana kuitenkin olisi, että hakemus olisi kirjallinen ja siitä tulisi käydä ilmi lykkäyksen hakija, tuomio, johon lykkäystä haetaan, lykkäyshakemuksen perusteet sekä miten pitkäksi ajaksi lykkäystä haetaan.

Puolen vuoden määräaika laskettaisiin siitä, kun täytäntöönpanomääräys on saapunut ulosottomiehelle. Kertalykkäyksen lyhentämisellä on tarkoitus korostaa sitä, että vankeusrangaistuksen välitön täytäntöönpano on pääsääntö ja lykkäys poikkeus. Eräissä poikkeuksellisissa tapauksissa ulosottomies voisi myöntää lykkäystä uudeksi, enintään puolen vuoden mittaiseksi ajanjaksoksi. Tapauksissa edellytettäisiin paitsi lykkäysperusteen poikkeuksellisuutta, myös sitä, että lykkäysperusteen olemassaolon pituus on lykkäystä myönnettäessä tiedossa. Tällaisia syitä voisivat olla asevelvollisuuden suorittaminen loppuun tai keskeneräisten opintojen loppuun saattaminen. Opiskeluperusteista lykkäystä harkittaessa tulisi kuitenkin lykkäyksen vaihtoehtona selvittää, voisiko tuomittu opiskella niin kutsutulla opintoluvalla täytäntöönpanon kuluessa.

Jos ensimmäistä lykkäyshakemusta käsiteltäessä tiedetään, että tuomitun tarvitsema lykkäys esimerkiksi koulunkäyntiin liittyvin syin on pidempi kuin puoli vuotta, ulosottomiehen tulisi selvittää tuomitulle tämän edellytykset saada lykkäystä vielä puolen vuoden kuluttua. Jatkolykkäyksen myöntäminen edellyttää, että tuomittu on jo myönnetyn lykkäyksen aikana toiminut lykkäyksen perusteena olleen syyn edellyttämällä tavalla, esimerkiksi opiskellut siten kuin lykkäystä hakiessaan ilmoitti opiskelevansa.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä sakon muuntorangaistuksen lykkäämisestä. Perusteet lykkäykselle olisivat samat kuin vankeusrangaistukselle, mutta lykkäyksen aika säilytettäisiin voimassa olevaa lain mukaisena. Säännös vastaisi RTL:n 2 luvun 1 d §:n 2 momentin säännöstä.

Pykälän 4 momentiksi ehdotetaan RTL:n 2

luvun 1 c §:n säännöstä vähäisin tarkennuksin.

5 §. *Lykkäyshakemuksen vaikutus täytäntöönpanoon.* Ehdotetun 5 §:n mukaan vain ensimmäisellä lykkäyshakemuksella olisi suora rangaistuksen täytäntöönpanon estävä vaikutus. Muita lykkäyshakemuksia käsitellessään toimivaltainen lykkäysasian ratkaisija päättäisi, estääkö hakemus täytäntöönpanon. Jos uusi hakemus tehdään heikoin perustein, ja tavoitteena näyttää olevan aiheettomasti viivyttää täytäntöönpanoa, hakemuksen tekemisen ei tulisi antaa estää täytäntöönpanoa. Uudelle hakemukselle voitaisiin antaa täytäntöönpanon estävä vaikutus vain silloin, kun hakemuksen perusteet ovat uusia ja vaikuttavat varteemotettavilta.

6 §. *Lykkäyksen peruuttaminen.* Pykälään ehdotetaan säännökset lykkäyksen peruuttamisesta. Lykkäyksen peruuttamista koskeva säännös vastaisi keskeisiltä osiltaan nykyistä RTL:n 2 luvun 1 c §:n 2 momentin säännöstä. Uutena peruutusperusteena pykälään ehdotetaan lisättäväksi rikollisen toiminnan jatkaminen.

7 §. *Maksuajan myöntäminen muuntorangaistukselle vankilassa.* Pykälään ehdotetaan säännökset maksuajan myöntämisestä sakon maksamista varten vankilassa.

Säännös vastaisi voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 1 d §:n 5 momenttia. Nykyisen käytännön mukaisesti maksuajan myöntäminen olisi mahdollista myös tilanteissa, joissa suoritettavana on esimerkiksi kaksi muuntorangaistusta. Näistä toisen täytäntöönpano voitaisiin lykätä maksamista varten.

Pykälän 1 momentti liittyy osaltaan 3 luvun 4 §:ään, jonka mukaan silloin, kun vankeusrangaistus ja muuntorangaistus lasketaan yhteen, tuomitun katsotaan ensin suorittavan muuntorangaistuksen. Jos muuntorangaistukselle ei annettaisi 1 momentin mukaisesti maksuaikaa, se tulisi suoritettavaksi ensin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että maksuaikaa ei saisi myöntää niin pitkäksi ajaksi, että muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa ei voitaisi aloittaa ennen vangin vapautumista vankilassa.

Nykyisen lain tavoin pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että muuntorangaistuksen lykkäämistä koskevaa säännöstä sovellettaisiin myös tutkintavankeuslain mukaiseen tut-

kintavankiin.

8 §. *Sakon maksaminen vankilassa.* Pykälään ehdotetaan säännöstä sakon maksamisesta vankilassa. Ehdotettu säännös vastaisi nykyistä RTL:n 2 luvun 1 d §:n 6 momenttia. Jos täytäntöön pantavana on useita muuntorangaistuksia, tuomitulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta, jolloin tämä muuntorangaistus raukeaa. Määräajan laskemisessa noudatettaisiin lakia säädettyjen määräaikain laskemisesta (150/1930).

Ehdotettu pykälä täydentäisi edellä mainittua sakon täytäntöönpanosta annettua lakia. Sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa säädettäisiin sakon maksamisesta ennen kuin muuntorangaistuksen täytäntöönpano alkaa vankilassa. Sakon maksamisesta vankilassa säädettäisiin tässä pykälässä.

9 §. *Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon kieltä päihdehuollon ja lastensuojelun vuoksi.* Pykälän mukaan muuntorangaistusta ei saisi panna täytäntöön sinä aikana, jolloin sakotettu on hoidettavana päihdehuollon laitoksessa tai lastensuojelulaitoksessa.

Voimassa olevassa laissa muuntorangaistuksen täytäntöönpanokiellosta päihdehuollon ja lastensuojelun vuoksi on säädetty RTL:n 2 luvun 1 e §:ssä (595/1977). Muuntorangaistukseen liittyviä täytäntöönpanokielloja on lisäksi asevelvollisuuslain 43 §:ssä (32/1969) ja yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 18 §:n 3 momentissa (57/1993).

Ehdotetussa pykälässä on kysymys täytäntöönpanokiellosta, joka voitaisiin sijoittaa myös päihdehuolto- ja lastensuojelua koskevaan lainsäädäntöön. Koska säännös on ollut rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa, se ehdotetaan edelleen sijoittavaksi vankeuslakiin.

Ehdotus poikkeaisi voimassa olevasta laista siinä, että nykyisin muuntorangaistuksen täytäntöönpanon kieltä koskee laitoksen lisäksi kolmea kuukautta laitoksesta pääsyn jälkeen.

Ehdotuksen tarkoitus ei olisi muuttaa valitsevaa käytäntöä täytäntöönpanon lykkäämisen suhteen, vaan siirtää laitoksesta pääsyn jälkeen tapahtuva lykkääminen toteutettavaksi 4 §:n lykkäyssäännöksen puitteissa.

10 §. *Päätösvalta.* Terveydellisellä perusteella haettavat lykkäykset ehdotetaan rat-

kaistaviksi edelleen keskitetysti Rikosseuraamusvirastossa, jossa on tarvittava terveydenhuollon asiantuntemus. Tuomitun terveydentilan ja hoidon järjestämismahdollisuuksien toteamisessa meneteltäisiin kuten nykyisinkin on käytäntönä: pääsääntönä olisi, että Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri antaisi lausuntonsa asiasta ja asian ratkaisisi Rikosseuraamusviraston työjärjestyksen mukainen virkamies.

Ulosottomies myöntäisi lykkäyksen muilla kuin terveydellisillä perusteilla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin 7 §:ssä tarkoitetusta maksuajan myöntämisestä sakon maksamista varten vankilassa. Lykkäämisestä päättäisi täytäntöönpanosta vastaava virkamies.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä lykkäyksen peruuttamisen päätösvallasta. Säännös vastaisi RTL:n 2 luvun 1 c §:n 2 momenttia. Peruuttamisesta päättäisi lykkäämisestä päättänyt viranomais.

11 §. *Kiinniotto-oikeus ja virka-apu.* Ehdotetussa 1 momentissa ulosottomiehelle annettaisiin oikeus ottaa kiinni tuomittu, joka välttelee vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Kiinniotto-oikeus olisi luonteeltaan sama kuin jokamiehen kiinniotto-oikeus pakkokeinon lain 1 luvun 1 §:ssä. Myös velvollisuus luovuttaa kiinniotettu viipymättä poliisille koskisi ulosottomiehiä.

Poliisilain 40 §:n 1 momentin mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan ulosottomiehellä olisi oikeus saada poliisilta virka-apua vankeusrangaistuksen täytäntöönpanotehtävän suorittamiseksi. Tyypillisesti virka-apua tarvitaan silloin, kun käy ilmi, ettei vankilaan passitettava aio vapaaehtoisesti mennä laitokseen. Tällöin poliisi antaisi ehdotetun 11 §:n pykälän mukaista virka-apua viemällä tuomitun vankilaan.

Käytännössä kiinniotto-oikeutta käytettäisiin varsin harvoin. Kyseeseen voisi tulla tilanne, jossa vaikeasti tavoitettava tuomittu on saapunut ulosottovirastoon keskustelemaan rangaistuksensa täytäntöönpanosta, mutta ilmoittaakin poistuvansa paikalta esimerkiksi sen jälkeen, kun ulosottomies on evännyt häntä lykkäyksen.

Tarvetta kiinniotto-oikeuden käyttämiseen

ei ilmene kovin usein. Kiinniotto-oikeuden käyttämiseen olisi suhtauduttava pidättyvästi, koska ulosottomiehellä ei yleensä ole koulutusta voimakeinojen käyttöön.

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälän mukaan tarkemmat säännökset vankeuden täytäntöönpanon aloittamisesta ja lykkäämisestä sekä sakon maksamisesta vankilassa annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

3 luku. Rangaistusajan laskeminen

1 §. *Määräaikaisen vankeusrangaistuksen pituuden laskeminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin rangaistusajan laskemisesta. Pykälä vastaisi nykyistä RTL:n 2 luvun 2 §:n 1 momentin säännöstä. Yleisperusteluissa mainituista syistä nykyinen laskentajärjestelmä ehdotetaan säilytettäväksi.

Pykälän 1 ja 2 momentin säännökset liittyisivät ehdotettuun vankeusrangaistuksen aikayksiköitä koskevan rikoslain 2 c luvun 3 §:n muutokseen. Sen mukaan vankeusrangaistuksen mittaamisessa käytettäisiin ajan yksikköinä vuosia, kuukausia ja päiviä ja kaikki näiden aikayksiköiden yhdistelmät olisivat mahdollisia myös yksittäistä vankeusrangaistusta määrittäessä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin rikoslain 6 luvun 13 §:ssä tarkoitetusta vähennyksestä. Säännös vastaisi nykyistä RTL:n 2 luvun 2 a §:ää. Jos vangilla on samalla kertaa täytäntöön pantavana useampia vankeusrangaistuksia, vähennykset voitaisiin nykyiseen tapaan laskea yhteen ja vähentää kokonaisrangaistusajasta.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että jos vähennys olisi lasketun rangaistusajan pituinen tai sitä pitempi, katsottaisiin rangaistus kokonaan suoritetuksi. Pykälässä säädettäisiin myös siitä, milloin vankeusrangaistus katsottaisiin kokonaisuudessaan suoritetuksi. Säännös vastaisi asiallisesti RTL:n 2 luvun 17 §:n säännöstä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi velvollisuudesta antaa rangaistusajalaskelma viipymättä tiedoksi vangille. Säännös vastaisi noudatettua käytäntöä.

2 §. *Muuntorangaistuksen pituuden laskeminen.* Pykälässä säädettäisiin, että muunto-

rangaistuksen aika lasketaan päiväluvun mukaan. Tämä vastaisi voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 2 §:n 1 momentin viimeistä lausetta.

Rikoslain 2 a luvun 5 §:n 3 momentin mukaan muuntorangaistuksen pituus on enintään 90 päivää. Ehdotetun 5 §:n mukaan muuntorangaistuksen yhteenlaskettu aika saisi olla enintään 120 päivää.

Vastaavalla tavalla kuin määräaikaisissa vankeusrangaistuksissa, joissa kolmea kuukautta lyhyempi rangaistus tuomitaan päivinä, myös muuntorangaistuksissa käytettäisiin päivälukua.

3 §. *Rangaistusajan alkamisajankohta.* Pykälässä säädettäisiin vankeuden alkamisajankohdasta. Säännös vastaisi voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 2 §:n 2 ja 3 momenttia.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos tuomittu ei ole asian takia vangittuna, vankeus alkaisi sinä päivänä, jona hän menettää vapautensa vankeuden täytäntöönpanoa varten.

Tällöin vankeus alkaisi esimerkiksi silloin, kun tuomittu ilmoittautuu vankilaan täytäntöönpanoa varten tai hänet otetaan kiinni vankilaan toimittamista varten.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin, että jos tuomittu on asian takia vangittuna, vankeusrangaistuksen suorittaminen alkaa sinä päivänä, jona täytäntöönpanon perusteena oleva tuomio on julistettu tai annettu. Tähän ajankohtaan asti lasketaan rikoslain 6 luvun 13 §:n mukainen vapaudenmenetysaika vastaava vähennys.

Pykälän 3 momentin mukaan silloin, jos tuomittu menettää vapautensa muusta syystä, vankeus alkaa sinä päivänä, jona vapaudenmenetys jatkuu yhtäjaksoisesti hänen toimittamisekseen vankilaan. Jos tuomittu on jo muusta syystä vankilassa vankeus alkaa silloin, kun tuomio tulee täytäntöön pantavaksi.

Vapautensa muusta syystä menettänyt voi olla esimerkiksi poliisin säilöön ottama tai pidättämä henkilö, jota ei lasketa vapaaksi, vaan etsintäkuulutuksen perusteella toimitetaan vankilaan. Tällöin vankeus alkaa hetkellä, jolloin säilöönnoton tai pidätyksen peruste päättyy ja vapaudenmenetys jatkuu pelkästään vankilaan toimittamista varten. Toisaalta tuomittu voi olla myös muusta syystä vankilassa suorittamassa rangaistusta tai muun asian takia tutkintavankina. Tästä

poikkeuksena olisivat kuitenkin tapaukset, joissa vapaudenmenetys tapahtuu etsintäkuulutuksen perusteella. Näissä tapauksissa vankeusrangaistuksen täytäntöönpano alkaisi jo kiinniottamisesta.

Ehdotetun vankeuslain 21 luvun 1 §:n mukaan vanki vapautuu 3 luvun 1—7 §:n ja ehdotetun rikoslain 2 c luvun ehdonalaista vapauttamista koskevien säännösten mukaan määräytyvän vankilassaoloajan viimeisenä päivänä. Käytännössä saattaa syntyä tilanne, jossa vanki otetaan kiinni esimerkiksi etsintäkuulutuksen perusteella vapautumispäivänä. Tämän vuoksi 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että sama kalenteriaika otetaan huomioon rangaistusajaksi vain kerran.

4 §. *Määräaikaisen vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuksen yhteenlaskeminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos vankeusrangaistusten ohella tai erikseen suoritetaan muuntorangaistuksia, rangaistukset on laskettava yhteen. Kun vankeusrangaistus ja muuntorangaistus lasketaan yhteen, tuomitun katsotaan ensin suorittavan vankeusrangaistuksen.

Ehdotettu säännös vastaisi voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 1 a §:n 1 momenttia. Määräaikaisten vankeusrangaistusten yhteenlaskusta säädettäisiin ehdotetussa rikoslain 2 c luvun 4 ja 7 §:ssä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan viittaus säännöstä siviilipalveluslakiin (1723/1991). Tällainen yhteen laskemista koskeva säännös sisältyy siviilipalveluslain 28 §:ään, jonka mukaan siviilipalvelurikoksesta ja muusta rikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta ei saa laskea yhteen. Jos siviilipalvelurikoksesta ja muusta rikoksesta tuomittu vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus tulevat täytäntöön pantavaksi samanaikaisesti, muusta rikoksesta tuomittu rangaistus pannaan täytäntöön ennen siviilipalvelurikoksesta tuomittua rangaistusta.

5 §. *Rangaistusten yhteenlaskeminen.* Pykälän 1 momentin mukaan muuntorangaistusten yhteenlaskettu aika saisi olla enintään 120 päivää. Säännös vastaisi voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 1 a §:n 1 momenttia. Selvytyden vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta, että enimmäisaika koskisi samalla rangaistuskaudella suoritettavia muuntorangaistuksia. Rangaistuskaudella tarkoitetaan

aikaa, jolloin vanki suorittaa vankeusrangaistustaan vapautuen siitä joko ehdonalaiseen vapauteen tai vapautuen suoritettuaan rangaistuksensa kokonaan.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan viittaussäännöstä rikoslain 2 c luvun 4 §:ään, jossa on säännökset vankeusrangaistusten yhteenlaskemisesta.

6 §. *Muutoksenhaun vuoksi pidentynyt rangaistus.* Pykälässä säädettäisiin, että jos täytäntöön pantavana olisi tuomitun vastapuolen muutoksenhakuvaatimuksen perusteella pidentynyt rangaistus, joka on aikaisemmin ollut täytäntöön pantavana silloisen tuomion perusteella lyhyempänä, suoritettu aika on otettava huomioon täytäntöönpanossa. Säännös vastaisi voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 1 a §:n 3 momenttia.

7 §. *Rangaistusajaksi lukeminen.* Rangaistusajaksi lukemista koskevat säännökset on yhtenäistetty lailla rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta (580/2001) siten, että karkaamista, luvatta poistumista tai vankilan ulkopuoliselle luvalle jäämistä käsitellään samojen periaatteiden mukaisesti.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos vanki karkaa tai poistuu vankilasta, 8 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettusta sijoituslaitoksesta tai kka 10 luvun 2—4 §:ssä tarkoitettusta hoidosta luvatta, rangaistusajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin vanki karkasi tai poistui luvatta, sen vuorokauden loppuun, jolloin hän palasi vankilaan tai otettiin kiinni sinne palauttamista varten. Säännös vastaisi asialliselta sisällöltään voimassa olevan RTL:n 2 luvun 3 c §:n, 2 luvun 3 d §:n 2 momentin ja 4 luvun 7 §:n 3 momentin säännöksiä.

Vastaavasti pykälän 2 momentin mukaan aika, jonka vanki on vankilan ulkopuolisella luvalla 8 luvun 6 §:n, 9 §:n 1 tai 3 momentin taikka 14 §:n 1 momentin nojalla, luetaan rangaistus ajaksi, jos vanki palaa vankilaan lupaehdoissa määrättyä ajankohtana. Jos vanki ei palaa määrättyä ajankohtana, rangaistusajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin vanki on määrätty palaamaan vankilaan sen vuorokauden loppuun, jolloin hän palasi vankilaan tai otettiin kiinni laitokseen palauttamista varten. Ehdotettu säännös vastaisi nykyisen RTL:n 3 luvun 6 §:n 3

momentin ja 8 §:n 2 momentin sekä 2 luvun 3 b §:n 2 momentin säännöksiä. Lainkohtaa tarkennettaisiin kuitenkin siten, että ”määräpäivän” sijasta säännöksessä olisi maininta ”määrätystä ajankohdasta”. Tällä tarkoitettaisiin lupaehtoihin merkittyä ajankohtaa, joka yleensä sisältää päivän lisäksi myös kellonajan. Säännöksellä täsmennettäisiin nykyistä lakia siten, että säännöstä voitaisiin soveltaa myös sellaiseen myöhästymiseen, joka tapahtuisi samana päivänä.

Pykälän 3 momentti vastaisi RTL:n 2 luvun 3 §:n säännöstä. Säännös koskee sellaisia harvinaisia tilanteita, joissa täytäntöönpanon alkaminen on viivästynyt tai täytäntöönpano keskeytynyt vangin syyttä.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälään ehdotetaan säännöstä päätösvalasta. Pykälässä tarkoitettut päätökset ovat rangaistuksen muodolliseen täytäntöönpanoon liittyviä päätöksiä. Rangaistusajaksi lukemisesta päättäisi täytäntöönpanosta vastaava virkamies. Koska 7 §:n 3 momentissa tarkoitettut tapaukset ovat varsin harvinaisia ja usein tulkinnanvaraisia, pykälässä ehdotetaan, että rangaistusajaksi lukemisesta päättäisi kuitenkin Rikosseuraamusvirasto. Tämä olisi perusteltua myös yhtenäisen käytännön turvaamiseksi.

9 §. *Tarkemmat säännökset.* Rangaistusajaksi lukemisesta ja määräytymisestä on käytännössä monia erityistilanteita, joista tulisi yhtenäisen menettelyn vuoksi antaa tarkempia säännöksiä. Nykyisin valtaosa näistä säännöksistä on annettu vankeinhoitosaston määräyksellä. Kysymys on rangaistusten niin kutsuttua muodollista täytäntöönpanoa koskevista käytännössä ilmenevistä tilanteista, joista säännösten yksityiskohtaisuuden vuoksi ei voida säätää asetuksen tasolla. Pykälässä ehdotetaan, että tarkemmat säännökset rangaistusajan laskemisesta antaisi Rikosseuraamusvirasto.

4 luku. Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

1 §. *Vankilat.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vankiloista, jotka nykyisen käytännön

mukaisesti toimisivat joko suljettuina vankiloina tai avolaitoksina. Säännös täydentäisi ehdotetun lain 1 luvun 4 §:n aluevankilaa koskevaa säännöstä.

Nykyisessä RTL:n 1 luvun 2 §:ssä ei ole mainintaa suljetuista laitoksista. Selvyyden vuoksi suljetuista vankiloista ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös lakiin.

Ehdotettu säännös täydentäisi myös rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain 2 §:ää

Pykälässä 1 momentissa olisi myös maininta siitä, että vankilat voivat olla valvonnaltaan erilaisia. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi suljetut vankilat voivat olla tiloiltaan, rakenteiltaan ja valvonnalle asetetuilta vaatimuksiltaan erilaisia. Myös tekniset valvontajärjestelmät voivat eri vankiloissa olla toisistaan poikkeavia. Säännös ei tarkoita, että laitoksille välttämättä vahvistettaisiin niin kutsuttu turvaluokka, koska tällainen luokittelu vaikeuttaisi vankien sijoittamista laitoksiin.

Vankilaan ja sen osastoille sijoittamisen edellytyksistä säädettäisiin lain tasolla. Vankilaan sijoittelua ohjaisi ehdotuksen mukaan varmuusosastolle sijoittamista koskeva säännös (5 luvun 6 §) ja avolaitokseen sijoittamista (4 luvun 9 §) ja siirtämistä (6 luvun 1—3 §) koskevat säännökset sekä ehdotettu 4 luvun 8 §, joka sisältäisi vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteet.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valvonnasta ja liikkumisesta avolaitoksessa. Säännös vastaisi voimassa olevan RTL:n 4 luvun 4 §:n ja vankeinhoitoasetuksen 69 §:n säännöksiä.

2 §. *Vankilaan ottaminen.* Pykälässä säädettäisiin vankilaan ottamisesta. Nykyinen vankeinhoitoasetuksen 2 § ehdotetaan siirrettäväksi vähäisin täsmennyksin lain tasolle. Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi viittaussäännös tutkintavankeuslakiin.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä vangille varattavasta tilaisuudesta ilmoittaa vankilaan ottamisesta lähiomaiselle tai muulle läheiselle. Läheisen käsitteellä olisi sama sisältö kuin ehdotetun lain 2 luvun 4 §:ssä ja 13 luvun 3 §:ssä. Tällainen niin kutsuttu tuloosoitto voitaisiin maksaa vankilan varoista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan viittaus-

säännöstä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettuun lakiin (422/2002). Mainittu laki sisältää tarkemmat säännökset Vankeinhoitolaitoksessa ylläpidettävistä rekistereistä. Vankilaan ottaminen merkitään mainitun lain 3 §:ssä tarkoitettuun täytäntöönpanorekisteriin.

3 §. *Matkakustannusten korvaaminen.* Matkakustannusten korvaamisesta säädetään nykyisin vankeinhoitoasetuksen 77 §:ssä. Säännös ehdotetaan nostettavaksi lain tasolle.

Pääsääntönä olisi, valtion varoista maksettaisiin vankilaan saapuvan ja sieltä vapautuvan vangin matkat Suomen alueella. Pykälän 2 momentissa tarkoitettuina muina korvattavina matkoina tulisivat kysymykseen lähinnä laitossiirtoihin tai ulkopuoliseen toimintaan osallistumiseen liittyvät matkat, jos vanki matkustaa itsenäisesti eikä hänelle ole myönnetty poistumislupaa. Kustannukset korvattaisiin halvimman yleisen kulkuneuvon käytämisestä aiheutuneiden kulujen mukaisesti. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäksi viittaussäännöstä 14 luvun 10 §:ään, jossa säädetään poistumislupamatkojen kustannuksista.

Saattajalla tarkoitettaisiin muuta kuin Vankeinhoitolaitoksen henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä. Saattajan määrääminen on käytännössä harvinaista, mutta se voi tulla kysymykseen esimerkiksi vammaista vankia saatettaessa.

4 §. *Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi nykyisin vankeinhoitoasetuksen 2 §:ssä säädetyistä velvollisuuksista tiedottaa vangille hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä vankilan oloista.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen 36 artiklan mukaista säännöstä siitä, että ulkomaiselle vangille on tiedotettava hänen oikeudestaan olla yhteydessä hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon. Yhteydenpidosta säädettäisiin tarkemmin lain 13 luvun 9 §:ssä. Yhteydenpito edustustoon riippuisi vangin omasta tahdosta kuten yleissopimuksessa edellytetään. Jos vanki haluaisi, vankilan olisi ilmoitettava edustustolle hänen ottamisestaan laitokseen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi perustuslain 17 §:n edellyttämällä tavalla, että vammaiselle tai viittoma-

kieltä käyttävälle vangille tulisi antaa myös tarpeellista käännös- tai tulkitsemisapua. Tulkitsemis- ja käännösapua olisi tarpeellista antaa tällaisessa tilanteessa ainakin siinä määrin, että vanki ymmärtäisi ne asiat, joista hänelle on tiedotettava 1 momentin mukaan.

Pykälään 3 momenttiin ehdotetaan siirrettäväksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 4 §:n 2 momentin ja 3 momentin säännökset vähäisin muutoksin. Säännöksen mukaan vankien saatavilla on oltava kokoelma heitä koskevista säännöksistä. Tietoja vankilan oloista tulisi olla myös laitokseen sijoitettujen vankien tarpeiden mukaan eri kielillä.

5 §. *Tulotarkastus.* Pykälään ehdotetaan koottavaksi säännökset vangin vankilaan saapumiseen yhteydessä tehtävistä toimenpiteistä ja tarkastuksista, joista nykyisin säädetään RTL:n 2 luvun 6 §:ssä ja 3 luvun 3 §:ssä. Myös tulotarkastuksen sisällöstä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin lain tasolla nykyisen määräyksen sijasta. Suljetuissa laitoksissa tulotarkastus käsittäisi myös vaatteen vaihdon.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan selvyysden vuoksi säädettäväksi nykyisin pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 4 momentissa säädetyistä vankeinhoitoviranomaisen oikeudesta ottaa henkilötuntemerkit vangista. Tällaisia henkilötuntemerkkejä ovat pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan sormen-, käden-, ja jalanjäljet, käsiala- ja ääninäyte, valokuva ja tuntemerkkitiedot. Vaikka tuntemerkkien ottamisesta säädettäisiin tulotarkastusta koskevassa pykälässä, henkilötuntemerkit voitaisiin tarvittaessa ottaa myöhemminkin. Käytännössä saattaa esimerkiksi ilmentyä tarve ottaa pitkää rangaistusta suorittavasta vangista valokuva.

6 §. *Rangaistusajan suunnitelma.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi rangaistusajan suunnitelmasta. Tämä suunnitelma olisi yksi tärkeimmistä välineistä, jolla kunkin vangin vankeusajasta pyritäisiin tekemään ennustettava, suunnitelmallinen ja vaikuttava vankeusprosessi.

Rangaistusajan suunnitelma olisi yksilöllinen ja tehtäisiin kaikille vangeille. Se kattaisi koko rangaistusajan ja ehdonalaisen vapauden. Suunnitelma tehtäisiin kaikille vangeille ja sen sisältö ja tavoitteet mitoitettaisiin rangaistusajan pituuden sekä vangin sosiaalisen

toimintakyvyn ja henkilökohtaisten olosuhteiden edellyttämällä tavalla niin, että tavoitteisiin olisi rangaistusajan kuluessa mahdollisuus pyrkiä.

Suunnitelma sisältäisi vangin vankilaan sijoittamisen ja rangaistuksen aikaisen toiminnan. Siinä määriteltäisiin poistumisluvan myöntämisen edellytyksistä ja se sisältäisi myös maininnan mahdollisesta koevapaudesta. Vankia pyritäisiin kannustamaan osallistumaan sellaiseen toimintaan, jolla pystytään vaikuttamaan vähentävästi vangin uusintarikollisuuteen ja parhaiten parantamaan hänen toimintakykyään. Esimerkiksi poistumisluvan myöntämisellä aikaisemmin kuin 14 luvun 3 §:n mukaan määräytyvänä ajankohtana olisi käytännön työssä saadun tiedon nojalla tällainen vaikutus.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vangin vapautumisen lähestyessä suunnitelmaa täydennettäisiin vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmassa pyritäisiin tarvittavassa laajuudessa arvioimaan sellaiset tekijät, jotka auttaisivat vankia selviytymään vapaudessa. Yhteistyöstä säädettäisiin tarkemmin 7 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että suunnitelman laajuus ja sisältö mitoitettaisiin vangin rangaistusajan pituuden sekä rangaistuskertaisuuden, työ- ja toimintakyvyn sekä hänen henkilöstään, rikollisuudestaan ja olosuhteistaan saatuihin tietoihin perustuen. Muilla tiedoilla tarkoitettaisiin eri lähteistä ja yhteistyötahoilta saatuja tietoja, kuten tietoja aikaisemmilta rangaistuskausilta, tietoja vangille tehdyistä soveltuvuusselvityksistä sekä muilta viranomaisilta ja asiakirjoista saatuja tietoja. Tietoja voitaisiin saada myös vangilta itseltään.

Suunnitelmaa laadittaessa arvioidaan vangin työ- ja toimintakykyä ja riskiä syyllistyä uudelleen rikoksiin sekä tarvittavia toimenpiteitä toimintakyvyn parantamiseksi ja uusintarikollisuusriskin vähentämiseksi.

Viittaus rangaistusajan pituuteen ja aikaisempiin vankeusrangaistuksiin tarkoittaisi, että vaikka suunnitelma tehtäisiin kaikille vangeille, sen sisältö mitoitettaisiin rangaistusajan pituuden mukaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Hyvin lyhyttä rangaistusta suorittavan vangin suunnitelma voisi sisältää

esimerkiksi maininnan toiminnasta rangaistusajankohdasta. Toisaalta lyhyin väliajoin useita lyhyitäkin rangaistuksia suorittamaan tullee vangille tehtävän suunnitelman tulisi olla tavoitteellisempi.

7 §. *Suunnitelman laatimismenettely.* Pykälään ehdotetaan säännöksiä suunnitelman laatimismenettelystä. Menettelysäännösten kirjoittamisella lain tasolle pyritään korostamaan rangaistusajan suunnitelman periaatteellista merkitystä.

Pykälän 1 momentin mukaan suunnitelma tehtäisiin rangaistusajan alussa sijoittajayksikössä, mutta sitä tarkennettaisiin vangin lehtityksen ja olosuhteissa tapahtuvien muutosten perustella sijoitusvankilassa. Päätösvalta suunnitelman muuttamisesta ja tarkentamisesta olisi sijoittajayksikössä. Järjestelmän onnistuminen edellyttäisi, että sijoittajayksiköiden toimintaa kehitettäisiin ja niille varattaisiin riittävät resurssit. Useissa maissa vanki on tulo-osastolla 3—4 viikkoa, jona aikana tarvittavat selvitykset, arviot ja suunnitelma valmistellaan.

Vaikka suunnitelma olisi tehtävä yhteistyössä vangin kanssa, sen tekeminen ei aina edellyttäisi, että vanki fyysisesti sijoittuisi sijoittajayksikköön vaan se voitaisiin tehdä myös henkilön ollessa vielä vapaudessa ennen rangaistuksen suorittamisen aloittamista. Tältä osin käytäntö vastaisi nykyistä käytäntöä, jossa vangille annetaan suoraan vapaudesta passitus tiettyyn vankilaan. Näin voitaisiin toimia esimerkiksi ongelmattomissa tapauksissa, esimerkiksi sijoitettaessa sosiaaliselta toimintakyvyltään ja henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan ongelmattomia vankeja, joilla on hyvin lyhyt vankeusrangaistus tai sikon muuntorangaistus suoritettavanaan. Järjestelmän tulisi kuitenkin olla joustava, joten lakiin ei ole tarkoituksenmukaista kirjoittaa tarkkaa säännöstä esimerkiksi rangaistusajan enimmäispituudesta. Jos ohjaavat säännökset olisivat tarpeen, ne voitaisiin antaa Rikosseuraamusviraston päätöksellä. Myös avolaitoksiin voitaisiin ehdotuksen mukaan edelleen sijoittaa suoraan vapaudesta. Asiasta ehdotetaan säännöstä tämän luvun 9 §:ään.

Vangin osallistuminen suunnitelman laatimiseen on tärkeää. Suunnitelman tekoon osallistuminen olisi vangille kuitenkin va-

paaehtoista, mutta vankia tulisi kaikin tavoin motivoida sen tekemiseen. Vankia motivoitaisiin ehdotuksen mukaan myös erilaisilla kannustimilla, joita olisivat siirtyminen avoimpiin olosuhteisiin, poistumisluvut, sijoittuminen ulkopuoliseen laitokseen ja valvottu koevapaus. Jos vanki kuitenkin kieltäytyisi osallistumasta suunnitelman tekemiseen, se tehtäisiin sijoittajayksikössä tästä huolimatta, mutta se voitaisiin laatia sisällöltään vähemmän vaativana.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan yhteistyövelvoitteen sisältävää säännöstä. Rangaistusajan suunnitelma ja ennen kaikkea siihen sisältyvä vapauttamissuunnitelma ja valvontasuunnitelma olisi laadittava yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen, kotikunnan, asuinkunnan viranomaisten ja muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen tai henkilöiden kanssa. Yksityishenkilöllä tarkoitetaan vangin omaisia, muita läheisiä ja vangille määrättävää yksityisvalvojaa.

Yksityisellä yhteisöllä tarkoitettaisiin esimerkiksi yksityistä päihdehuollon laitosta tai muuta vastaavaa sijoituspaikkaa, johon vanki sijoittuu ehdonalaan vapautteen päästes-

sään. Jotta järjestelmä toimisi aukottomasti käytännössä, 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kullekin vangille tehtävän suunnitelman seuraaminen uskottaisiin nimetylle virkamiehelle, joka olisi tarpeen mukaan yhteydessä sijoittajayksikköön. Sijoittajayksikön ja nimetyn virkamiehen vastuulla olisi myös huolehtia siitä, että suunnitelma ja siinä olevat tiedot välittyvät toiseen laitokseen vangin siirron yhteydessä sekä vastaavasti vapaudessa toimiville viranomaisille ja yhteistyötahoille ehdonalaan vapautteen siirryttäessä.

Suunnitelman toteutumista olisi 3 momentin mukaan seurattava säännöllisin väliajoin, jotka riippuisivat yksittäisestä tilanteesta ja vangin olosuhteista. Suunnitelma olisi kuitenkin otettava uudelleen tarkasteltavaksi aina, jos käy ilmi, ettei sitä noudateta.

Ehdotetun lain useissa säännöksissä viitataan rangaistusajan suunnitelmaan ja monien lupien tai etuuksien edellytykseksi on asetettu, että vanki on noudattanut suunnitelmaa. Tällaisia säännöksiä ovat esimerkiksi 6 luvun 1 §, 8 luvun 4 ja 10 § ja 14 luvun 2 §.

Suunnitelma ei olisi sillä tavoin sitova eikä valituskelpoinen päätös, että se yksinomaan olisi esimerkiksi poistumisluvan perusteena. Poistumisluvat, siirrot ja muut vastaavat asiat edellyttäisivät vielä yksittäisessä tapauksessa tehtyä konkreettista päätöstä. Olisi kuitenkin selvä, että jos rangaistusajan suunnitelmaa olisi noudatettu eikä esimerkiksi järjestysrikkomuksia tai muita olosuhteiden muutoksia olisi tapahtunut, päätökset olisivat huomattavasti varmemmin suunnitelman mukaisia myös konkreettisesti tapauksessa, jos muut laissa asetetut edellytykset täyttyvät. Vangin kannalta tämä merkitsisi ennustettavuuden lisääntymistä ja epävarmuuden vähenemistä.

8 §. *Vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteet.* Pykälässä ehdotetaan yleissäännöstä, joka koskisi vankien sijoittamista vankilaan. Säännös ohjaisi etupäässä sijoittajayksiköiden päätöksentekoa. Sijoitettaessa olisi otettava huomioon nykyisen RTL:n 3 luvun 2 §:n ja vankeinhoitoasetuksen 3 §:n mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin ja muihin läheisiin, ikä, sukupuoli ja terveydentila. Edellisen pykälän perusteluissa esitetyn mukaisesti ehdotetaan, että myös yleissäännökseen otettaisiin maininta rangaistusajan suunnitelmasta sekä suunnitelmassa edellytetystä toiminnasta. Tällä maininnalla korvattaisiin nykyisissä säännöksissä olevat sijoitusperusteet, joita ovat yksilölliset ominaisuudet, ammattikoulutuksen ja muun opetuksen tarve, henkinen ja ruumiillinen tila, kyvyt ja taipumukset. Sijoittelussa olisi ehdotuksen mukaan otettava huomioon vankilakertaisuus ja vangin aikaisempi rikollisuus. Huomiota olisi kiinnitettävä myös vangin omaan toivomukseen. Nykyisissä säännöksissä olevat edellytykset kuten oletettava sopeutuminen laitoksen olosuhteisiin, rangaistuslaitokseen joutumisen syy ja rangaistuksen pituus ehdotetaan poistettavaksi toisaalta siksi, että ne ovat yksittäisinä sijoittamisperusteina varsin epämäärittäviä ja toisaalta siitä syystä, että niiden voidaan katsoa sisältyvän ehdotetussa säännöksessä oleviin muihin edellytyksiin.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisäksi periaatteellista säännöstä siitä, ettei vankia tulisi sijoittaa suljettuun laitokseen tai laitoksen osastoon kuin laitoksen järjestys ja turvallisuus sekä laitoksessa pitämisen var-

muus edellyttävät. Käytännössä säännöksellä olisi merkitystä tilanteissa, joissa edellä mainituilla perusteilla vangin sijoittaminen voisi tulla kysymykseen kahteen tai useampaan valvonnan asteeltaan erilaiseen laitokseen.

Kuten edellä on todettu, sijoittajayksiköt päättäisivät ehdotuksen mukaan myös suoraan vapaudesta tapahtuvasta sijoittamisesta. Näin tehtäessä olisi myös harkittava, voidaanko vanki sijoittaa suoraan vapaudesta avolaitokseen. Selvyyden vuoksi asiasta ehdotetaan viittaussäännöstä pykälän 1 momenttiin.

Yleisperusteluissa esitetyistä syistä lapsen oikeuksien sopimuksen 37 artiklassa oleva alaikäisten erillään pitämismääräys ehdotetaan lisättäväksi myös kansalliseen lainsäädäntöömme sijoittamista koskevan pykälän 2 momentiksi. Poikkeaminen erillään pitämismääräyksestä edellyttäisi harkintaa kussakin yksittäisessä tapauksessa kokonaisvaltaisesti. Pelkästään nuoren omalle mielipiteelle ei voida antaa ratkaisevaa merkitystä esimerkiksi silloin, kun lapsi haluaa tulla sijoitetuksi korkean valvonnan asteen suljettuun vankilaan, jossa häntä ei voida pitää erillään moninkertaisista rikoksen uusijoista. Selvää on lisäksi, että lapsen edun merkitystä ei saa sivuuttaa pelkästään sen seikan vuoksi, että soveltuvia tiloja ei ole käytössä.

9 §. *Sijoittaminen avolaitokseen.* Yleisperusteluissa esitetyistä syistä avolaitokseen sijoittamista koskevat edellytykset esitetään kirjoitettaviksi lain tasolle nykyistä täsmällisemmin ja selkeämmin. Ehdotettu säännös vastaisi monilta osin nykyistä käytäntöä, joka on säännelty vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) määräyksellä.

Avolaitokseen sijoittaminen suoraan vapaudesta olisi edelleen harkinnanvaraista. Avolaitokseen sijoittamisen objektiivisina edellytyksinä olisi, että vangilla olisi suoritettavanaan yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus tai enintään yhden vuoden vankeusrangaistus ja että vanki sitoutuu päihtetömyyteen. Vuoden vankeusrangaistus voisi siis ylittyä, jos enintään vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen laskettaisiin myös sakon muuntorangaistus. Vuoden enimmäisaikaan voisi sisältyä myös useita sakon muuntorangaistuksia ja lyhyitä vankeusrangaistuksia.

Vankeusrangaistukselle asetettua enimmäispituutta ehdotetaan laskettavaksi yhdeksi vuodeksi nykyisestä kahdesta vuodesta. Suoraan vapaudesta tapahtuvan avolaitossijoituksen enimmäisajan laskeminen on perusteltua sen vuoksi, että rangaistuksen suorittaminen nykyistä voimakkaammin pohjautuisi rangaistusajan suunnitelmaan ja vangin asteittaiseen vapauttamiseen. Rangaistusajan suunnitelman tekeminen edellyttää useimmiten, että vanki on vankilassa. Myös vankiluvun koostumuksessa on tapahtunut sellaisia muutoksia, joista aiheutuu tarve laskea nykyistä kahden vuoden enimmäisaikaa. Tarvetta on lisännyt etenkin huumausainerikoksista ja väkivaltarikoksista tuomittujen vankien määrän ja järjestäytyneen rikollisuuden lisääntyminen. Toisaalta ei voida pitää perusteltuna, että esimerkiksi ensikertainen, hyvin lyhyeen vankeusrangaistukseen tuomittu vanki, joka täyttää avolaitossijoitukselle asetetut edellytykset, joutuisi aina suljettuun vankilaan suunnitelman tekemistä varten.

Nykyisin jo käytännössä noudatettu vaatimus siitä, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja sen valvomiseksi antamaan pyydetessä virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen, ehdotetaan yleisperusteluissa esitetystä syistä sijoitettavaksi lain tasolle. Vaatimusta siitä, että vangin tulee avolaitokseen päästäkseen sitoutua päihteettömyyteen voidaan pitää perusteltuna siksi, että avolaitoksissa valvonta on välillisempää ja olosuhteet vapaammat kuin suljetuissa laitoksissa, minkä vuoksi vangilta voidaan edellyttää erityistä luotettavuutta. Päihdeongelmat ja päihteiden käyttö lisäävät merkittävästi riskiä poistua laitoksesta ja syyllistyä siellä järjestäytyneisiin.

Viittaus vankeuslain 16 luvun 7 §:n 3 momenttiin tarkoittaisi, ettei päihteettömyyden valvonnan tarvitsisi perustua päihteiden käytämisen epäilyyn vaan se voisi olla myös pistokokeen luonteista tai satunnaista.

Pykälän 2 ja 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi ne perusteet, joilla tuomittu tulisi sijoittaa suljettuun vankilaan. Koska vangeilla on osallistumisvelvollisuus, 2 momentin 1 kohdan mukaan edellytyksenä olisi, että vanki soveltuisi avolaitoksessa järjestettävään toimintaan.

Avolaitoksen hyväksymänä toimintana py-

kälässä tarkoitetaan omaa työtä, siviilityötä, opintolupaa ja muuta ehdotuksen 8 luvun 9 §:ssä tarkoitettua toimintaa.

Pykälän 2 momentin 2—5 kohdassa tarkoitettujen edellytysten arviointi olisi kokonaisvaltaista harkintaa, jossa voitaisiin ottaa huomioon vangin aikaisemmat rangaistukset, hänen käyttäytymisensä niiden aikana, mahdolliset luvattomat poistumiset tai karkautukset, vangin päihdeongelmat ja päihteiden käyttö, vangin rikoksen tai rikollisuuden laatu ja laajuus ja muut tämänkaltaiset vankiin liittyvät asiat.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vangin sijoittamisesta suljettuun vankilaan, jos avolaitokset ovat täynnä. Vanki voitaisiin sijoittaa suljettuun vankilaan myös vangin omasta pyynnöstä.

Vangin siirtämisestä avolaitoksesta suljettuun vankilaan järjestysrikkomuksen vuoksi säädettäisiin vankeuslain 6 luvun 2 §:ssä ja siirtämisestä suljetusta vankilasta avolaitokseen kesken rangaistukauden 6 luvun 1 §:ssä.

10 §. *Vangin lapsen ottaminen vankilaan.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vangin mahdollisuudesta ottaa pieni lapsi mukaansa vankilaan. Säännös ehdotetaan säilytettäväksi lähes nykyisessä muodossaan. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta lapsen hoidon järjestämisestä lapsen edun mukaisella tavalla. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että pieni lapsi voisi päiväsaikaan olla myös vankilan ulkopuolisessa hoidossa, esimerkiksi kunnallisessa päivähoidossa. Yleisperusteluissa mainituista syistä säännökseen ei ehdoteta erityistä yläikärajaa.

11 §. *Päätösvalta.* Rangaistusajan suunnitelmasta ja vangin sijoittamisesta päättäisi ehdotuksen mukaan sijoittajayksikön johtaja. Sijoittajayksiköt toimisivat alueellisina yksikköinä, jolloin kukin yksikkö toimisi oman alueensa päätöksentekijänä.

Päätösvalan siirtäminen sijoittajayksiköille muuttaisi jonkin verran ulosottomiesten toimivaltaa ja tehtäviä. Avolaitossijoitusten osalta muutos ei olisi suuri ja merkitsisi lähinnä päätösvalan siirtämistä Rikosseuraamusvirastolta alueelliselle sijoittajayksikölle. Suurin muutos tapahtuisi siinä, että vangin soveltumisen toimintaan arvioisi sijoittajayksikkö eikä ulosottomies.

Suljettuihin laitoksiin sijoittamisessa sijoit-

tajayksiköille annettu päätösvalta merkitsi luopumista kaavamaisesta vangin kotipaikan ja rangaistuksen pituuden perusteella määräytyvästä vangin sijoittelusta ja siirtymistä yksilöllisempään vankisijoitteluun. Ulosottomiehen tehtävänä olisi entiseen tapaan toimittaa tieto täytäntöönpantavasta rangaistuksesta tuomitulle sekä antaa vangille määräys ilmoittautua siihen vankilaan, jonka sijoittajayksikkö määräisi. Jos tuomittua ei tavoiteta, ulosottomies ilmoittaa siitä Rikosseuraamusvirastolle etsintäkuulutuksen hakemista varten. Säännökset ulosottomiehen tehtävistä sisältyisivät ehdotetun lain 2 luvun 1 §:ään.

Jotta täytäntöönpano sujuisi joustavasti, tulisi ulosottomiehillä ja sijoittajayksiköillä olla toimivat sähköiset yhteydet.

Koska lapsen elinympäristön tulisi olla mahdollisimman normaali, pieniä lapsia voidaan ottaa vain tiettyihin, erikseen määriteltyihin vankiloihin. Koska vankilan johtaja tietää parhaiten laitoksensa olosuhteet, ehdotetaan, että lapsen ottamisesta päättäisi sijoittajayksikön johtaja kyseisen vankilan johtajaa kuultuaan. Sijoittajayksikön johtajan tehtävänä olisi myös kuulla pykälän 2 momentissa tarkoitettua lastensuojelun viranomaista.

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Täytäntöönpanoasiakirjoista, sijoittajayksiköiden tehtävistä, tuomittujen toimittamisesta vankilaan, tulotarkastuksen kirjaamisesta sekä rangaistusajan suunnitelman sisällöstä annettaisiin tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset tulotarkastuksen toteuttamisesta ja sijoittajayksiköiden toiminnasta antaisi Rikosseuraamusvirasto.

5 luku. Sijoittaminen vankilassa

1 §. *Vankilan osastot.* Pykälään ehdotetaan nykyistä RTL:n 3 luvun 2 a §:n säännöstä vastaavaa yleissäännöstä osastoista vähäisin kielellisin tarkennuksin. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä perusteista, jotka tulee ottaa huomioon sijoittamisesta päätettäessä.

Ehdotettu säännös selventäisi nykyistä käytäntöä. Uutta olisi, että myös osastolle sijoittamisessa pitäisi ottaa huomioon rangaistus-

ajan suunnitelma ja osallistumisvelvollisuuden täyttäminen. Myös rikollisen toiminnan jatkamisvaara ja turvallisuus sijoitusperusteina kirjattaisiin lain tasolle. Yleissäännöstä täydentäisivät luvun 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuista erityisosastoista annetut säännökset.

Pykälän 3 momentti koskee mies- ja naisvankien sijoittelua. Nykyisen lain säännös mies- ja naisvankien sijoittamisesta eri osastoille ehdotetaan yleisperusteluissa mainituista syistä säilytettäväksi. Laista ehdotetaan poistettavaksi säännös nais- ja miesvankien pitämisestä mahdollisuuksien mukaan eri rangaistuslaitoksissa.

2 §. *Alaikäisen erillään pitäminen.* Alaikäisten erillään pitämisen velvoite sisältäisi myös velvoitteen pitää alaikäinen eri osastolla kuin aikuiset vangit. Velvoitteesta voitaisiin poiketa, jos se olisi lapsen edun mukaista.

3 §. *Erillään asuminen omasta pyynnöstä.* Turvallisuus on jokaisen perusoikeus. Vangille tulee varata mahdollisuus suorittaa rangaistuksensa siten, ettei hänen tarvitse pelätä turvallisuutensa tulevan uhatuksi. Voimassa olevan lain säännöstä ehdotetaan tämän vuoksi muutettavaksi siten, että säännöksestä ilmenisi nykyistä selvemmin, että vangille on varattava mahdollisuus asua erillään muista vangeista, kun vangilla on perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna tai jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy. Nykyisin erillään pitäminen on harkinnanvaraista.

Ehdotettu säännös on oikeuspoliittisesti tärkeä, koska sen voidaan katsoa koskevan todistajan suoja. Säännös mahdollistaisi johdonmukaiset jatkotoimenpiteet sellaisissa tapauksissa, joissa henkilöön on kohdistettu todistajansuojelutoimenpiteitä jo esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana.

Säännös velvoittaisi vankeinhoitoviranomaisia järjestämään vangille mahdollisuuden asua erillään muista vangeista. Harkintaa säännökseen jäisi kuitenkin siltä osin, että vangin tulisi esittää perusteltu syy.

Vangin osittaisella erillään pitämisellä tarkoitetaan hänen pitämistään erillään tietyistä tai tietyistä vangeista. Osittainen erillään pitäminen voisi toteutua myös siten, että vanki osallistuisi ainoastaan henkilökunnan välittömässä valvonnassa tapahtuviin toimintoi-

hin.

Muulla hyväksyttävällä syyllä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, että vankia on painostettu kuljettamaan huumausaineita taikka käyttämään niitä. Hyväksyttävänä syynä voitaisiin pitää myös muunlaista vankiin kohdistunutta painostusta, joka voi perustua vangin rikoksen laatuun tai vangin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin kuten etniseen alkuperään.

4 §. *Sopimusosasto*. Ehdotettu säännös vastaisi nykyistä RTL:n 2 luvun 9 d §:n säännöstä päihitteettömistä osastoista. Säännöstä ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että vangin olisi sitouduttava päihitteettömyyden ja päihitteettömyyden valvonnan lisäksi siihen toimintaan, jota osasto järjestää. Toiminta voisi olla muutakin toimintaa kuin päihdehuollon kuntoutusta tai osallistumista päihteiden käytön vähentämiseen tähtääviin toimintaohjelmiin. Sitoutuminen olisi kuten nykyäänkin vapaaehtoista. Viittaussäännös 16 luvun 7 §:n 3 momenttiin tarkoittaa, että päihitteettömyyden valvonta voisi olla pistokokeen luonteista eikä sen tarvitsisi perustua epäilyyn. Osaston nimi ehdotetaan muutettavaksi tällaisen osaston tarkoitusta ja luonnetta paremmin kuvaavaksi.

5 §. *Varmuosasto*. Kuten yleisperusteluissa on esitetty, varmuusosastoa koskeva lainsäädäntö on tullut voimaan vuonna 1999. Varmuosastoja ei ole vankiloihin toistaiseksi vielä perustettu, joten säännöksissä ei ole ilmennyt erityisiä muutostarpeita. Tästä syystä varmuusosastoa koskeviin säännöksiin ehdotetaan lähinnä täsmennyksiä. Ehdotetut muutokset koskisivat sijoittamisen 6 §:ssä säädettäväksi ehdotettuja edellytyksiä.

Ehdotettu 5 § sisältäisi nykyisen RTL:n 3 luvun 2 b §:n 1 momentin, 3 luvun 2 d §:n 2 momentin ja RTL:n 3 luvun 2 c §:n 3 momentin säännökset vähäisin kielellisin täsmennyksin.

6 §. *Varmuosastolle sijoittamisen edellytykset*. Varmuosastolle sijoittamisen edellytyksiä ehdotetaan täsmennettäväksi. Nykyisen RTL:n 3 luvun 2 b §:ssä on useita vähän toisistaan poikkeavia kynnyksiä edellytysten täyttymiselle. Selkeyden vuoksi nämä kynnykset ehdotetaan korvattavaksi yhtenäisellä ”on perusteltua syytä epäillä”-kynnyksellä.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan vanki voitaisiin sijoittaa varmuus-

osastolle, jos olisi perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tekijänä tai osallisena huumausainerikokseen, törkeään huumausainerikokseen tai huumausainerikoksen edistämiseen. Pykälän soveltamisalan ulkopuolelle jäisi rikoslain 50 luvun 2 a §:ssä (654/2001) tarkoitettu huumausaineen käytörikos ja 3 §:ssä tarkoitettu huumausainerikoksen valmistelu. Kuitenkin se, että vanki olisi syyllistynyt rikoslain 50 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun tekoon saattaisi muodostaa sellainen perustellun syyn, joka muodostaisi varmuusosastolle sijoittamisperusteen.

Nykyisin vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos vangin perustellusti voidaan epäillä syyllistyvän muuhun vakavaan rikollisuuteen. Koska sen määrittelemisen, millainen rikollisuus katsotaan vakavaksi, saattaa käytännössä olla vaikeaa, edellytystä ehdotetaan täsmennettäväksi lisäämällä 1 momentin 2 kohtaan rangaistusta koskeva vähimmäisvaatimus. Ehdotuksen mukaan epäillyn rikoksen enimmäisrangaistuksen pitäisi olla vähintään 4 vuotta vankeutta. Tämä kynnys olisi sama kuin pakkokeinolain 5 a luvun 3 §:ssä tarkoitettussa tekevalvonnassa.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 3 ja 4 kohta vastaisivat voimassa olevan RTL:n 3 luvun 2 b §:n 2 momentin 3 ja 4 kohtia vähäisin täsmennyksin. Asiallisesti pykälää ehdotetaan muutettavaksi karkaamisen osalta. Toisin kuin nykyisin, ei vaadittaisi, että vanki olisi kerran karannut tai sitä yrittänyt.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos vanki on vakavasti vaarantanut laitoksen turvallisuutta. Asiallisesti säännös vastaisi voimassa olevan RTL:n 3 luvun 2 b §:n 2 momentin 2 kohtaa. Edellytystä selkeytettäisiin siten, että 2 momentissa tarkoitettua vaarantamisen edellytyksenä olisi konkreettinen teko tai tekemättä jättäminen.

Pykälän 2 momentin mukaan vanki voitaisiin sijoittaa varmuusosastolle myös silloin, kun se on perusteltua hänen turvallisuutensa takaamiseksi. Varmuosastolle ei kuitenkaan yleensä sijoitettaisi ehdotetun 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja omasta pyynnöstä erillään asuvia vankeja vaan tällaisia vankeja varten olisivat omat osastonsa. Kuten voimassa olevan säännöksen perusteluissa on mainittu, säännöksellä pyritään takamaan

turvalliset rangaistuksen täytäntöönpano-olosuhteet entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotatuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta annetussa laissa (12/1994) tarkoitetun tuomioistuimen tuomitsemille vangeille, jotka suorittavat tuomionsa Suomessa ja ovat tällaisen erityissuojelun tarpeessa.

7 §. *Varmuusosastolle sijoittamisen kesto ja perusteiden ilmoittaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen RTL:n 3 luvun 2 c §:n 1 ja 2 momentin säännökset sisällöltään muuttamattomina.

Varmuusosastolle sijoittamisesta aiheutuu joitakin rajoituksia vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin. Tällaisista rajoituksista ehdotetaan säädettäväksi niissä luvuissa ja pykälissä, joissa näistä asioista säädetään muitakin vankeja koskien. Tällaisia erityissäännöksiä olisi ehdotuksen 8 luvun 3 §:ssä (toiminnan järjestäminen), 9 luvun 1 §:ssä (omaisuuden hallussapito), 11 luvun 3 § (uskonnonharjoitus), 11 luvun 4 § (kirjasto), 12 luvun 8 § (kirjeenvaihto ja puhelut varmuusosastolla), 13 luvun 1 §:ssä (tapaaminen) ja 14 luvun 6 §:ssä (saatettu poistumislupa).

8 §. *Osaston päiväjärjestys.* Pykälän 1 momentti vastaisi nykyistä RTL:n 3 luvun 2 a §:n säännöstä..

9 §. *Päätösvalta.* Varmuusosaston päiväjärjestyksen vahvistaisi aluevankilan johtaja. Muiden osastojen päiväjärjestyksen vahvistaisi vankilan johtaja.

Nykyisin osastolle sijoittamista koskeva päätösvalta on RTL:n 3 luvun 2 a §:n mukaan rangaistuslaitoksen johtajalla. Päätösvalta on käytännössä lähes poikkeuksetta delegoitu laitoksen muulle virkamiehelle RTL:n 1 luvun 7 §:n nojalla. Useimmissa laitoksissa sijoittamisesta päättää käytännössä apulaisjohtaja, vartiopäällikkö tai ylivartija. Ehdotetun säännöksen mukaan osastolle sijoittamisesta määrättäisiin vankilan työjärjestyksessä. Päätösvalta olisi joko toiminnasta vastaavalla virkamiehellä tai valvonnan esimiestehtävissä toimivalla virkamiehellä.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan myös säännöstä Vankeinhoitolaitoksen säraalayksikköihin ottamisesta ja niistä poistamisesta. Koska tällainen päätös aina perustuu lääketieteellisiin syihin, asiasta päättäisi yli-

lääkäri.

Toiminta varmuusosastolla poikkeaa merkittävästi toiminnasta normaaleilla osastoilla. Jos tulevaisuudessa perustetaan useampia varmuusosastoja, vankien yhdenvertaisen kohtelun takaamiseksi on tärkeää, että sijoittamista koskeva päätösvalta olisi mahdollisimman yhdenmukainen. Tästä syystä pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että asiasta päättäisi voimassa olevan lain mukaisesti Rikosseuraamusvirasto.

6 luku. Siirtäminen vankilasta toiseen

Ehdotuksen 6 lukuun koottaisiin kaikki säännökset, jotka koskevat vangin siirtämistä vankilasta toiseen. Säännökset koskisivat siirtämistä avolaitoksesta suljettuun vankilaan, suljetusta avolaitokseen sekä siirtämisestä samanlaisten vankiloiden kesken.

1 §. *Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen.* Nykyiset säännökset vangin siirtämisestä avolaitokseen ovat RTL:n 4 luvun 2 §:n 2 momentissa. Kyseisessä lainkohdassa vankeinhoidolliset syyt ovat perusteena siirtämiselle. Yleisperusteluissa esitetyistä syistä avolaitokseen siirtämisen edellytykset esitetään sijoitettaviksi lain tasolle nykyistä täsmällisemmässä ja selkeämmässä muodossa. Vaikka siirrot perustuisivat rangaistusajan suunnitelmaan, siirtämisestä tehtäisiin kuitenkin päätös.

Avolaitokseen siirtämisen perusteita olisi ehdotuksen mukaan neljä, joiden kaikkien tulisi täyttyä.

Ensimmäisenä perusteena avolaitokseen siirtämiselle olisi, että siirtäminen olisi perusteltua vangin rangaistusajan suunnitelman perusteella. Tällä pyrittäisiin korostamaan rangaistuksen täytäntöönpanon entistä suurempaa suunnitelmallisuutta ja yksilöllisyyttä.

Viittauksella 4 luvun 8 §:ään tarkoitetaan, että tehtäessä valintaa eri avolaitosten välillä kiinnitettäisiin huomiota vankilaan sijoittamisen yleisiin periaatteisiin, kuten yhteyksiin säilymiseen omaisiin, sukupuoleen ja terveydentilaan. Alaikäisten erillään pitämisen velvoite koskisi niinikään myös avolaitoksia.

Avolaitokseen siirtämiselle ei esitetä ehdottomia rangaistusajan pituuteen liittyviä edel-

lytyksiä. Selvyyden vuoksi asiasta ehdotetaan nimenomaista mainintaa pykälään. Nykyistä käytäntöä, että avolaitokseen sijoittaminen pääsääntöisesti ajoittuu rangaistusajan loppupuolelle ei sinänsä haluta muuttaa. Vanki voitaisiin kuitenkin sijoittaa avolaitokseen myös määräajaksi kesken pitkän rangaistuksen, jos se olisi perusteltua rangaistusajan suunnitelman mukaan ja muut siirtämisen edellytykset täyttyvät. Myös elinkautista rangaistusta suorittava voitaisiin pykälän edellytysten täytyessä siirtää avolaitokseen. Käytännössä näin tapahtuu nykyisinkin, mikä voimassa olevan lain mukaan on mahdollista.

Toisena edellytyksenä olisi, että vanki voi osallistua avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan. Avolaitoksen hyväksymällä toiminnalla tarkoitetaan omaa työtä, siviilityötä, opintolupaa tai muuta vankilan ulkopuolella järjestettävää toimintaa. Koska toimintaan osallistuminen on määritelty myös 1 kohdassa tarkoitettussa rangaistusajan suunnitelmassa, 2 kohdan edellytyksen täyttymistä arvioitaisiin nimenomaan vangin yksilöllisten ominaisuuksien pohjalta.

Kolmas edellytys liittyisi vangin luotettavuuteen. Koska valvonta avolaitoksissa on välillistä ja useimmissa avolaitoksissa ei ole liikkumista ja poistumista estäviä aitoja, avolaitoksen alueella pysyminen perustuu vangin omaan tahtoon. Todennäköisyyttä siitä, ettei vanki syyllisty rikokseen, järjestysrikkomukseen taikka luvatta poistumiseen voidaan arvioida vangin rangaistusaikaisella käyttäytymisellä ja sillä, miten vanki on noudattanut rangaistusajan suunnitelmaa. Suunnitelman noudattaminen lisää myös avolaitoksen järjestyksen noudattamisen todennäköisyyttä. Luotettavuuden arvioimisessa tulisi käyttää kokonaisvaltaista harkintaa, joka perustuu muun muassa vangin henkilöstä ja hänen aikaisemmasta rikollisuudestaan saatuihin tietoihin.

Neljäs edellytys olisi, että vanki sitoutuisi päihitteettömyyteen ja olemaan käyttämättä dopingaineita sekä sitoutuisi lain 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan. Dopingaineilla tarkoitettaisiin rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja aineita.

Vaikka siirtäminen pääsääntöisesti perus-

tuisi rangaistusajan suunnitelmaan, myös vanki voisi anoa siirtoa. Tällöin suunnitelmaa tarkistettaisiin vastaavasti. Vanki voisi anoa siirtoa myös, jos rangaistusajan suunnitelmaa ei poikkeuksellisista syistä olisi tehty.

2 §. *Siirtäminen avolaitoksesta suljettuun vankilaan.* Säännökseen koottaisiin nykyiset avolaitosmääräyksen peruuttamista koskevat säännökset. Suljettuun laitokseen siirtämisen perusteet vastaisivat monilta osin avolaitokseen siirtämisen perusteita siten, että viimeksi mainittujen noudattamatta jättäminen tai rikkomisen aiheuttaisi siirtämisen suljettuun vankilaan. Ehdotettu säännös koskisi sekä suljetusta vankilasta avolaitokseen siirrettyjä että suoraan vapaudesta avolaitokseen sijoitettuja vankeja.

Suljettuun laitokseen siirtämisen perusteita olisi ehdotuksen mukaan seitsemän, joista viisi ensimmäistä perustuisi vangin tekemään rikkomukseen tai rikokseen taikka ennakoituun rikkomukseen. Kaikki perusteet olisivat harkinnanvaraisia, joten lievissä tapauksissa vankia voitaisiin rangaista kurinpidollisesti esimerkiksi varoituksella. Kurinpidollisesti ei kuitenkaan voitaisi käsitellä vankilan ulkopuolella tehtyä lievääkin rikosta ehdotetun rikoslain 2 luvun 13 §:n 3 momentin mukaan.

Ensimmäisenä perusteena olisi, että vanki syyllistyy rikokseen, josta tulevan rangaistuksen arvioidaan olevan ankarampi kuin sakkorangaistus, taikka rikokseen vankilan ulkopuolella. Tällaisesta rikoksesta ei voida ehdotetun rikoslain 2 luvun 13 §:n 1 ja 3 momentin mukaan rangaista vankia kurinpidollisesti. Rikoslain säännöstä asiallisesti vastaava säännös on myös ehdotuksen 15 luvun 3 §:ssä. Pelkkä epäily ei kuitenkaan riittäisi, vaan säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että rikoksesta olisi riittävä näyttö ja sen esitutkinta olisi aloitettu. Avolaitoksen järjestyksen turvaaminen edellyttää kuitenkin, ettei siirtämisessä voida odottaa syytteen nostamista tai tuomioistuinkäsittelyä. Jos syyte jätettäisiin myöhemmin nostamatta tai vanki tuomitsematta rikoksesta rangaistukseen, vanki voitaisiin siirtää uudelleen avolaitokseen. Rikoksen tulisi tapahtua avolaitokseen tulon jälkeen. Jos rikos olisi tapahtunut ennen avolaitokseen tuloa, edellytyksenä olisi, että vanki vangitaan rikoksesta tai että rikos

on sen kaltainen, etteivät avolaitokseen sijoittamisen edellytykset enää täyty. Tällöin sovellettaisiin pykälän 1 momentin 4 kohtaa. Rikoslain 2 luvun 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu muu kuin sakkorikos voi tapahtua myös avolaitoksessa.

Myös järjestyksrikkomukseen syyllistyminen olisi siirtämisen peruste. Tällainen järjestyksrikkomus voi olla esimerkiksi päihteiden käyttö tai vangin syyllistyminen sellaiseen rikokseen vankilassa, josta voidaan rangaista kurinpidollisesti.

Vangilla on rangaistusajan suunnitelmassa määritelty osallistumisvelvollisuus, joten sen täyttämättä jättäminen olisi peruste siirtää vanki suljettuun vankilaan. Se että vanki ei osallistu sovitulla tavalla toimintaan, merkitsee, ettei hän täytä työtehtäviään sovitulla tavalla taikka vanki esimerkiksi siviililyössä ollessaan rikkoo siviililyölle asetettuja ehtoja. Soveltumattomuudella toimintoihin tarkoitetaan esimerkiksi tilanteita, joissa vanki fyysisen tai psyykkisen terveydentilansa vuoksi ei kykene osallistumaan toimintaan. Lyhytaikainen tai tilapäinen sairaus ei kuitenkaan olisi siirtoeruste.

Kolmantena perusteena olisi, että vanki ei pyydettyessä anna virtsa- tai sylkinäytettä taikka suorita puhalluskoetta. Kieltäytyminen, joka tapahtuu ilman perusteita, aiheuttaisi siirron suljettuun vankilaan.

Tutkintavankeuden toimeenpanon turvaamisvelvoitteesta aiheutuu, että tutkintavankeja ei sijoiteta avolaitokseen, vaikka he samalla suorittavat vankeusrangaistusta. Neljäs peruste suljettuun laitokseen siirtämiselle olisi se, että avolaitokseen sijoitettu vanki vangitaan muun rikoksen johdosta. Säännös vastaa asiallisesti nykyisen vankeinhoitoasetuksen 68 §:n säännöstä.

Saattaa olla tilanteita, joissa vankia epäillään ennen avolaitokseen tuloa tehdystä vakavasta rikoksesta, mutta ei vangita, koska hän jo suorittaa vankeusrangaistusta. Vanki voitaisiin siirtää myös, jos rikos olisi sellainen, ettei enää voitaisi pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä tai ettei piistu luvatta. Kuten edellä 1 kohdassa, pelkkä epäily ei olisi kuitenkaan ratkaisevaa, vaan säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että rikoksesta olisi riittävä näyttö ja sen esitutkinta olisi aloitettu. Tästä eh-

dotetaan säännöstä pykälän 4 kohtaan.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että vanki voitaisiin siirtää suljettuun vankilaan vangin ja muun henkilön turvallisuuden takaamiseksi. Siirtäminen edellyttäisi, että siirtoon on olemassa perusteltu syy. Tällainen perusteltu syy voi syntyä esimerkiksi, kun poliisilta tai muulta luotettavalta taholta saadaan tieto, että vangin turvallisuus on uhattuna. Usein tällainen vaara liittyy huumausainekaupasta syntyneisiin velkoihin. Vaara kostotoimenpiteistä saattaa syntyä myös, kun vanki on ollut toisen vangin rikosasiassa todistajana. Perusteltu syy voi liittyä myös vangin uhkaukseen tai uhkaavaan käytökseen. Muulla henkilöllä tarkoitetaan henkilökuntaa ja ulkopuolisia henkilöitä.

Rikollisella toiminnalla tarkoitetaan kriminalisoituja tekoja. Pykälän 5 kohdan soveltaminen ei välttämättä edellyttäisi, että vanki olisi jo ryhtynyt rikolliseen toimintaan. Perusteltu syy voisi olla esimerkiksi vangin halusta löydetty kirje, joka sisältää suunnitelmia rikolliseen toimintaan ryhtymisestä.

Pykälän 6 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että vanki voitaisiin siirtää suljettuun vankilaan myös, jos täytäntöönpantavaksi tulee uusi vankeusrangaistus tai sakon muun torangaistus. Vaikka lakiin ei ehdoteta enimmäispituutta avolaitoksessa suoritettavalle vankeusrangaistukselle, avolaitossijoitus tulee kuitenkin ottaa uudelleen harkittavaksi uuden rangaistuksen johdosta. Harkinnassa kiinnitettäisiin huomiota paitsi uuden rangaistuksen pituuteen, myös rikoksen laatuun. Sillä, onko rangaistuksen pohjana oleva rikos tapahtunut ennen avolaitokseen tuloa vai sen jälkeen, ei olisi merkitystä.

Pykälän 7 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että siirtäminen voisi perustua myös vangin omaan pyyntöön.

Eräiden pykälän 1 momentissa tarkoitettujen perusteiden selvittäminen saattaa kestää muutamia päiviä tai jopa pitempäänkin. Tällainen tilanne syntyy esimerkiksi, kun vanki on antanut positiivisen näytteen virtsaseulatestissä, jolloin näyte lähetetään Kansanterveyslaitokselle tai muuhun hyväksytyyn laboratorioon vahvistettavaksi. Vahvistaminen kestää yleensä muutamasta päivästä viikkoon. Käytännössä on syntynyt epäselvyyttä

siitä, voidaanko vanki siirtää tällaisessa tapauksessa vastausta odottamaan suljettuun laitokseen. Tämän vuoksi asiasta ehdotetaan säädettäväksi nimenomaisesti laissa.

Pykälän 3 momentti sisältäisi säännökset suljettuun vankilaan toimittamisesta silloin, kun vanki jättää saapumatta vankilaan määräraikana. Säännös vastaa nykyistä RTL:n 4 luvun 8 §:ää (128/1995), jota ehdotetaan muutettavaksi ainoastaan siten, että säännöksen lisätään maininta vangin toimittamisesta sijoittajajaksikkoon. Muutoksena nykyiseen säätelyyn pykälään ei otettaisi säännöstä ehdonalaisen vapautensa menettäneen toimittamisesta vankilaan. Tällainen vanki voisi suorittaa jäännösrangaistuksensa myös avolaitoksessa

3 §. *Vangin siirtäminen toiseen vankilaan.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 8 §:n säännökset vangin siirtämisestä vähäisin asiallisin muutoksin. Koska siirrolla on usein vangille varsin suuri merkitys, siirtämisestä on aiheellista säätää lain tasolla. Siirtämisellä samanlaisten laitosten kesken tarkoitetaan siirtoja suljetusta vankilasta tai osastosta toiseen suljettuun vankilaan taikka avolaitoksesta tai avolaitos-osastosta toiseen avolaitokseen.

Siirtämistä koskevan säännöksen 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös rangaistusajan suunnitelman huomioon ottamisesta. Tällä halutaan korostaa suunnitelman merkitystä myös vankien siirroissa. Siirtäminen voisi perustua vangin tekemään hakemukseen tai vankilan aloitteeseen.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännökset vastoin vangin tahtoa tehtävästä siirrosta. Nykyisen asetuksen siirtoperusteisiin ehdotetaan lisättäväksi rikollisen toiminnan estäminen. Vangin siirtoja joudutaan käytännössä tekemään varsin usein rikollisen toiminnan estämiseksi. Tällöin on usein kysymys samaan rikolliseen järjestöön kuuluvien vankien siirtämisestä erilleen toisistaan. Usein perusteena on myös estää vankien yhdessä harjoittama huumausaineiden välitys. Säännös vangin siirtämisestä vankiluvun tasoittamiseksi vastaisi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 8 §:ää.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan vankeinhoitoasetuksen 8 §:n 3 momentin säännös siten muutettuna, että sitä täydennetään mai-

ninnalla rangaistusajan suunnitelmasta.

4 §. *Siirrosta ilmoittaminen.* Varsinkin tilanteissa, joissa vanki siirretään vastoin tahtoaan, vangilla tulee olla oikeus ilmoittaa lähiomaisilleen tai muille läheisilleen siirrostaan.

Tästä ehdotetaan otettavaksi säännös lakiin. Muulla läheisellä tarkoitetaan avopuolisoa tai muuta henkilöä, jonka kanssa vanki on asunut pysyvästi ennen vankilaan tuloaan. Määritelmä vastaisi potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa omaksuttua läheisen määritelmää. Sama ”muun läheisen” – käsite ehdotetaan otettavaksi lykkäystä koskevaan 2 luvun 4 §:ään sekä vangin tapaamista koskeviin 13 luvun 1, 3 ja 6 §:ään. Sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista annetussa laissa omaksuttu määritelmä olisi vankilaolosuhteissa valvonnallisista syistä liian epämääräinen.

Lähiomaisella tarkoitettaisiin aviopuolisoa, lapsia, vanhempia ja sisarusia. Käsitteen sisältö olisi yhdenmukainen edellä mainituissa laeissa omaksutun lähiomaisen määritelmän kanssa.

Käsitteellä ”viipymättä” tarkoitettaisiin, että vastoin vangin tahtoa tapahtuvassa siirrosta vangille tulisi varata mahdollisuus ilmoittaa siirrosta viimeistään, kun hän saapunut toiseen laitokseen.

5 §. *Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisin RTL:n 2 luvun 3 a §:ssä olevat säännökset vangin läsnäolosta tuomioistuimessa ja kuulemisesta muun viranomaisen luona. Pykälän 1 momentti koskisi läsnäoloa tuomioistuimessa. Vanki olisi kutsusta toimitettava tuomioistuimeen siten kuin siitä erikseen säädetään.

Ehdotettu 2 momentti koskisi muuta viranomaisen luona tapahtuvaa kuulemistä. Yleisimmin tämä viranomainen on poliisi, joka kuulee vankia uuden rikoksen johdosta tai muun henkilön rikosasiassa. Vastaava nykyinen säännös on RTL:n 2 luvun 3 a §:n 3 momentissa. Vankilan ulkopuolelle päättäminen olisi aina harkinnanvaraista. Harkinnassa tulisi ottaa huomioon muun muassa mahdollisuudet järjestää kuuleminen vankilassa.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä tarpeellisen valvonnan järjestämisestä. Aika, jonka vanki on kuultavana esimerkiksi

poliisin luona, luettaisiin rangaistusajaksi. Jos vanki karkaisi tällaisen kuulemisen aikana, sovellettaisiin ehdotetun lain 3 luvun 7 §:ää.

6 §. *Siirtämisestä päättäminen.* Vangin siirtämistä koskeva toimivalta ehdotetaan pääsääntöisesti sijoittajayksikön johtajalle, jolla on yksityiskohtaisin tieto aluevankilassa sijaitsevien vankiloiden toiminnoista ja käytösteestä. Kaikkia tapauksia ei ole kuitenkaan käytännössä tarkoituksenmukaista päättää sijoittajayksikössä. Tällaisia ovat tilanteet, joissa vangilla on suoritettavanaan lyhyt rangaistus taikka rangaistusaikaa on enää vähän jäljellä. Lakiin ehdotetaan säännöstä, jonka nojalla sijoittajayksikön johtaja voisi delegoida päätösvaltansa vankilan johtajalle yksittäisessä tapauksessa vangin rangaistusajan suunnitelmassa. Jos vangin siirtäminen tapahtuisi aluevankilasta toiseen, siirto edellyttäisi vastaanottavan aluevankilan sijoittajayksikön johtajan suostumusta.

Kun ehdotetun lain voimaan tullessa siirrytään alueelliseen vankisijoitteluun, saattaa syntyä tilanteita, että aluevankiloiden käyttöaste muodostuu hyvin erilaiseksi. Tästä syystä pykälässä ehdotetaan, että näissä tapauksissa vangin siirtämisestä voisi päättää myös Rikosseuraamusvirasto. Rikosseuraamusviraston päätösvalta olisi tarkoitettu toissijaiseksi ja käytettäväksi ainoastaan poikkeuksellisissa tapauksissa. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi se, että aluevankiloiden sijoittajayksikön johtajat eivät pääsisi yksimielisyyteen vangin tai vankien siirrostä.

Vangin kuulemisesta vankilan ulkopuolella päättää nykyisin Rikosseuraamusvirasto, mitä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan asiasta päättäisi vankilan johtaja. Harkitessaan vankilan ulkopuolista kuulemistä hänen tuli ottaa huomioon myös mahdollisuudet järjestää kuuleminen vankilassa.

Vangin toimintamahdollisuudet poliisivankilassa ovat useimmiten hyvin rajoitetut. Poliisivankilassa säilyttämisestä voi vangille aiheutua myös taloudellisia menetyksiä esimerkiksi tilanteessa, jossa vanki tekee tuottamollista työtä vankilassa. Vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta on tärkeää, että

säilyttämisajoissa ei ole huomattavia eroja ja että noudatettu käytäntö on mahdollisimman yhdenmukainen. Tästä syystä pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että yli seitsemän vuorokauden kestävästä, vankilan ulkopuolella tapahtuvasta kuulemisesta päättäisi sijoittajayksikön johtaja, joka voisi siirtää päätösvaltansa täytäntöönpanosta vastaavalle virkamiehelle.

7 §. *Tarkemmat säännökset.* Sijoittajayksiköiden tehtävistä annettaisiin ehdotetun 4 luvun 11 §:n mukaan tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella ehdotetaan lisäksi annettavaksi tarkemmat säännökset vangin siirtämismenettelystä. Tarkemmat määräykset antaisi Rikosseuraamusvirasto.

8 §. *Vangin kuljetus.* Ehdotetussa tutkintavankeuslain 14 luvussa ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin kuljetuksen kestosta, kuljetusvälineistä, vangin erillään pitämisestä ja vangin kohtelusta kuljetuksen aikana. Samat säännökset koskisivat myös vankeusvankeja soveltuvin osin.

Viittaussäännöksellä tarkoitetaan lisäksi lakia vankien kuljetuksesta ja vanginkuljetusasetusta, joissa on säännökset vangin kuljettamisesta ja kuljettamisvastuun jakautumisesta poliisin ja vankeinhoitoviranomaisten kesken.

III OSA. VANKEUDEN TÄYTÄNTÖÖNPANON SISÄLTÖ

7 luku. Perushuolto ja asuminen

Perushuoltoa ja asumista koskevien säännösten säädöstasoa ehdotetaan nostettavaksi. Nykyiset vankeinhoitoasetuksen 4 lukuun sisältyvät säännökset ehdotetaan otettavaksi lakiin vähäisin täsmennyksin.

1 §. *Vankien asuintilat.* Vankien asuintiloista säädetään nykyisin vankeinhoitoasetuksen 12 §:ssä. Sen mukaan vankiloita rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava siten, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Säännös ei koske jo käytössä olevia peruskorjaamattomia asuintiloja.

Vankien asuttamista selleissä, jotka poik-

keavat yleisistä rakennusmääräyksistä ja erityisesti heidän puutteellisia mahdollisuuksiin käyttää asianmukaisia saniteettitiloja voidaan pitää perustuslain 7 §:n 2 momentin vastaisena ihmisarvoa loukkaavana kohteluna.

Yleisperusteluissa mainituista syistä pykälässä säädettäisiin, että vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyinen vankeinhoitoasetuksen 12 §:n 1 momentin säännös sitä asiallisesti muuttamatta. Säännös koskisi vankien varsinaisia asuintiloja eli sellejä ja asuinhuoneita, osaston oleskelu-, keittiö- ja muita vastaavia tiloja. Pykälä koskisi ainoastaan uudisrakentamista ja vankiloiden korjaamisrakentamista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 12 §:n 2 momentin säännös hälytyslaitteesta. Hälytyslaitteella tarkoitetaan vartijakutsujärjestelmää, jolla voidaan ottaa yhteys henkilökuntaan. Hälytyslaite on tärkeä sairauskohtauksen sattuessaa tai muissa vastaavissa tilanteissa, joissa henkilökuntaan tulee saada pikaisesti yhteys.

2 §. *Vaatetus.* Säännöstä omien vaatteiden käyttämisestä ehdotetaan selvennettäväksi. Nykyisin vaatetuksesta suljetussa rangaistuslaitoksessa säädetään RTL:n 2 luvun 7 §:ssä, jonka mukaan vangin on annettava käyttää omia vaatteitaan, jos ne ovat hyvässä kunnossa ja jos siitä ei voida olettaa olevan ilmeistä karkaamisvaaraa. Avolaitokseen määrätyn on RTL:n 4 luvun 3 §:n mukaan käytettävä omia vaatteitaan. Rikosseuraamusvirasto voi kuitenkin määrätä, että avo vankiloissa tai joissakin niistä noudatetaan, mitä vangin vaatetuksesta suljetuissa laitoksissa säädetään.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin voimassa olevan lain tavoin, että avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteitaan.

Pykälän 2 momentin mukaan suljetussa vankilassa vanki saisi käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voitaisiin kuitenkin rajoittaa. Rajoitusperusteet voisivat olla yleisiä eli koko vankilaa tai vankilan osastoa taikka yksittäistä vankia koskevia.

Rajoituksia voitaisiin tehdä vankilan järjestyksen, valvonnan tai työturvallisuuden perusteella. Työturvallisuuden perusteella mää-

rättävä rajoitus voisi koskea esimerkiksi tiettyjä työkohteita, joissa työturvallisuus nimellisesti edellyttää Vankeinhoitolaitoksen vaatteiden käyttöä, mutta ei muuta työnteoa.

Vankilan järjestyksen vuoksi voitaisiin kieltää rikollisten järjestöjen ja ryhmien, kuten moottoripyöräjengien tunnusvaatetuksen käyttö. Ne aiheuttavat kilpailevissa ryhmissä konflikteja ja muut vangit voivat kokea tällaisen vaatetuksen uhkaavana.

Säännös mahdollistaisi omien vaatteiden käyttöoikeuden rajoittamisen myös vankilan valvonnan vaatimasta syystä. Säännöksen nojalla omien vaatteiden käyttöä voitaisiin rajoittaa esimerkiksi sellaisessa vankilassa, jossa vankien vaihtuvuus on suuri ja rajoitus olisi perusteltu esimerkiksi karkaamisten estämiseksi. Näissä tapauksissa säännös mahdollistaisi myös omien vaatteiden osittaisen, esimerkiksi ulkovaatteiden, rajoittamisen.

Perusteena omien vaatteiden rajoittamiselle voisi olla myös se, että vanki olisi sijoitettu sairaalayksikköön, jossa sairaalayksikön järjestys ja hygieniasyyt voisivat olla rajoittamisen perusteena.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että vangille, joka työssään ei voi käyttää omia vaatteitaan, on annettava soveltuva vaatetus. Suljettujen laitosten ohella tämä säännös koskisi avolaitoksia esimerkiksi silloin, kun ulkopuolisessa työkohteessa työskentely edellyttää siihen kuuluvaa vaatetusta. Suoja-vaatetuksella tarkoitetaan esimerkiksi suoja-haalaria rakennustöissä.

Pykälän 4 momentin mukaan vangille, jolla ei ole asianmukaista omaa vaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten. Säännös vastaisi voimassa olevaa vankeinhoitoasetuksen 10 §:ää.

3 §. *Vaatteiden huolto.* Vaatteiden huoltoaa koskeva vankeinhoitoasetuksen 11 §:n säännös ehdotetaan siirrettäväksi sisältöä muuttamatta lakiin. Pykälän 1 momentin mukaan vangin on huollettava käytössään olevat omat vaatteensa ja pidettävä vankilan antama vaatetus asianmukaisessa kunnossa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että vankilan on järjestettävä vangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun taikka nii-

den pesettämiseen vankilassa tai vangin kustannuksella vankilan ulkopuolella.

4 §. *Puhtaanapito.* Ehdotetun pykälän mukaan vangin olisi vapaa-aikanaan huolehdittava asuinhuoneensa ja oleskelutilojen siivouksesta, puhtaanapidosta sekä taloustöistä. Säännös vastaisi nykyistä vankeinhoitoasetuksen 14 §:ää.

5 §. *Ruokahuolto.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan kirjattavaksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 15 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan vankien ruokahuolto on järjestettävä siten, että vangit saavat terveellisen, monipuolisen ja riittävän ravinnon.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin perusruokavaliosta ja siitä poikkeamisesta. Nykyisen vankeinhoitoasetuksen 15 §:n 3 momentin mukaan perusruokavaliosta poiketaan, jos vangin terveys tai uskonnollinen vakaumus sitä edellyttää. Perusruokavaliosta voidaan muutenkin poiketa, jos siihen on erityistä syytä.

Ehdotuksen mukaan vangin terveyteen ja uskonnolliseen vakaumukseen rinnastettavana perusruokavaliosta poikkeamisen syynä voisi olla myös muu perusteltu vakaumus. Tällainen vanki olisi esimerkiksi vegetaristi tai vegaani. Perustellulla vakaumuksella tarkoitetaan myös sitä, että vakaumus olisi vankilan ulkopuolisessakin yhteiskunnassa varsin yleinen ja tunnettu. Käytännössä kaikenlaisia, esimerkiksi horoskooppimerkkeihin perustuvia erityisruokavaliota ei vankilaolosuhteissa voida toteuttaa. Tällaisena vakaumuksena ei myöskään pidettäisi vankilassa varsin suosittua kehonrakennusta, josta aiheutuvat erityisraaka-aineet vanki joutuisi hankkimaan omalla kustannuksellaan. Sama koskisi tilanteita, joissa vanki vaatisi erityisen suuria kustannuksia aiheuttavien raaka-aineiden käyttämistä. Esimerkiksi pelkästään kotimaisista vihanneksista ja hedelmistä koostuvan ruokavalion tarjoaminen talviskaan olisi vankilalle mahdotonta kustannussyistä toteuttaa.

Tarkemmat määräykset siitä, mitkä vakaumukset voisivat olla poikkeamiseen syynä, annettaisiin Rikosseuraamusviraston määräyksellä ehdotetun 8 §:n nojalla.

Koska kysymys on vakaumuksesta, siltä vaadittaisiin tiettyä pysyvyyttä. Tästä syystä erityisruokavalion muuttamiseen toiseksi

vaadittaisiin erityisen perusteltua syytä. Vakaumuksestaan vangin olisi ilmoitettava 4 luvun 6 §:n mukaista rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa.

Poikkeaminen perusruokavaliosta saattaisi jossakin tilanteissa merkitä myös sitä, ettei ruokavalio kaikilta osin täyttäisi yleisiä päivittäisiä ravintosuosituksia.

6 §. *Ulkoilu.* Vankeinhoitoasetuksen 16 §:ssä säädetään, että vangille on järjestettävä mahdollisuus harjoittaa ulkoilua ja liikuntaa vähintään tunti päivässä. Säännös vastaa kansainvälisiä suosituksia. Nykyisestä laista tunnin aikaraja puuttuu, minkä vuoksi se ehdotetaan kirjattavaksi lakiin.

Vaatumuksesta, jonka mukaan vangille on annettava vähintään tunnin ulkoilumahdollisuus päivittäin, voitaisiin poiketa vangin terveydentilan perusteella taikka laitoksen järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvästä erityisen painavasta syystä. Poikkeaminen ulkoilumahdollisuudesta vangin terveydentilan perusteella olisi mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa ulkoilu vangin psyykkisen tai fyysisen sairauden vuoksi olisi mahdotonta toteuttaa. Muulla laitoksen järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvällä erityisen painavalla syyllä tarkoitetaan esimerkiksi vankilakapinaa, väkivaltaista hyökkäystä tai muuta tämänkaltaista poikkeuksellista tilannetta. Tällainen syy voisi olla myös vangin väkivaltainen ja uhkaava käytös, minkä johdosta henkilökunnan ja muiden ulkoilevien vankien turvallisuus olisi vakavasti uhattuna.

7 §. *Päätösvalta.* Koska ulkoilun epäminen ja perusruokavaliosta poikkeaminen ovat varsin vahvasti vangin elämään vaikuttavia päätöksiä, pykälässä ehdotetaan, että asiat päättäisi vankilan johtaja. Myös omien vaatteiden käytön epäminen ehdotetaan vankilan johtajan päätösvaltaan, koska tällainen rajoitus saattaa koskea koko vankilaa. Johtaja voisi siirtää päätösvaltansa joko yksittäisessä tapauksessa taikka vankilan työjärjestyksessä yleisemminkin ehdotetussa pykälässä mainituille virkamiehille.

8 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälässä säädettäisiin, että tarkemmat määräykset ruokaja perushuollosta sekä asumisesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

8 luku. Toimintaan osallistuminen

1 §. *Toiminnan tarkoitus ja sisältö.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi rangaistusajana järjestettävän toiminnan tarkoituksesta. Nykyään toiminnan tarkoituksesta ei ole nimenomaista säännöstä, vaikka se ilmenee epäsuorasti vankeinhoitoasetuksen 18 §:stä. Ehdotetussa säännöksessä toiminnan tarkoitus sidottaisiin nykyistä selvemmin 1 luvun 2 §:ssä säädettyyn vankeuden täytäntöönpanon tavoitteeseen.

Ehdotetun pykälän mukaan myös toiminnan tarkoituksena olisi edistää vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Yhteiskuntaan sijoittumiseen vaikuttavat hyvin monet asiat. Tällaisia asioita on käsitelty seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan mietinnössä (KM 2001:2). Useat näistä asioista ovat sellaisia, ettei niihin voida suoranaisesti vaikuttaa sillä toiminnalla, johon vanki osallistuu rangaistusaikanaan.

Erilaisilla toimintaohjelmilla voidaan parantaa myös vangin kykyä ja mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään. Tällaisia toimintaohjelmia ovat esimerkiksi asenteisiin, toimintatapoihin ja rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat ohjelmat, joita on selostettu yleisperusteluissa. Asian periaatteellisen tärkeyden vuoksi toiminnan tarkoituksesta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin.

Vangin sijoittumisessa on kuitenkin myös sellaisia esteitä tai ongelmia, joihin voidaan vaikuttaa vankeusaikana. Tällaisia asioita ovat ainakin vangin ammattitaito ja osaaminen sekä työ- ja toimintakyky. Vankeusaikana voidaan pyrkiä vaikuttamaan myös vankien päihteiden käyttöön.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan selventävää säännöstä toiminnan sisällöstä.

2 §. *Osallistumisvelvollisuus.* Nykyisessä laissa osallistumisvelvollisuudesta suljetussa ja avolaitoksessa on erilliset säännökset (RTL:n 3 luvun 5 § ja 4 luvun 5 §). Ehdotuksen mukaan nämä säännökset koottaisiin saamaan pykälään. Laitoksen järjestämällä toiminnalla tarkoitetaan luvun 5 §:ssä tarkoitettua ammattityötä tai valmentavaa työtä, koulutusta taikka muuta toimintaa ja toimintaohjelmaa. Laitoksen hyväksymällä toimin-

nalla tarkoitetaan luvun 6 §:ssä tarkoitettua siviilityötä, 7 §:ssä tarkoitettua omaa työtä ja 9 §:ssä tarkoitettua toimintaan osallistumista vankilan ulkopuolella.

Vangin osallistumisvelvollisuuden asialliseen sisältöön ei ehdoteta muita muutoksia kuin se, että osallistumisvelvollisuus selkeästi sidottaisiin rangaistusajan suunnitelmaan.

Vahvistetulla työ- ja toiminta-ajalla tarkoitettaisiin valtioneuvoston asetuksella säädettävää työ- ja toiminta-aikaa. Työ- ja toiminta-ajan määräytymisestä säädettäisiin 12 §:ssä.

Pykälän 2 momentti koskisi vangin vapauttamista osallistumisvelvollisuudesta joko kokonaan tai osittain, mistä nykyisin säädetään RTL:n 3 luvun 5 §:n 2 momentissa. Osittaisella vapauttamisella tarkoitetaan vangin vapauttamista osaksi varsinaista työpäivää. Koska osallistumisvelvollisuus pyritäisiin vahvistamaan yksilöllisin perustein, kokonaan osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen olisi varsin harvinaista. Vangin määräämisestä vapauttamisesta säädettäisiin ehdotuksen 13 §:ssä erikseen.

Säännös ehdotetaan jätettäväksi muutoin ennalleen, mutta osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisperusteeksi ehdotetaan lisättäväksi vangin ikä ja toimintakyky. Tällä tarkoitetaan lähinnä eläkeiässä tai lähellä eläkeikää olevia vankeja, jotka voitaisiin vapauttaa pysyvästi joko kokonaan tai osittain. Mitään ehdotonta ikärajaa ei kuitenkaan ehdoteta, koska vangin ikä voidaan ottaa huomioon rangaistusajan suunnitelmassa toiminnan laatua ja laajuutta vahvistettaessa. Vanki voitaisiin vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta myös terveydentilan perusteella. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi työkyvyttömyyttä tai muuta pitkäaikaista sairautta. Toimintakyvyllä tarkoitetaan alentunutta työkykyä.

3 §. *Toiminnan järjestäminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vankeinhoitoviranomaisille asetettavasta velvollisuudesta järjestää vangille tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelmassa sovitulla tavalla. Säännös vastaa nykyistä RTL:n 3 luvun 7 §:ää, mutta se on kirjoitettu nykyistä säännöstä velvoittavampaan muotoon sekä sidottu, samoin kuin osallistumisvelvollisuus, selkeästi rangaistusajan suunnitelmaan. Vankeinhoitoviranomaisille

jäisi edelleen harkintavaltaa toimintojen järjestämisessä, koska olemassa olevat resurssit tulisi ottaa huomioon rangaistusajan suunnitelmaa vahvistettaessa.

Pykälän 2 momentissa olisi vastaava varmuusosastoja koskeva säännös. Nykyistä säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että säännöksestä poistetaan ”mahdollisuuksien mukaan”. Toimintojen soveltuvuutta arvioitaessa kiinnitettäisiin huomiota paitsi varmuusosaston tiloihin, myös siellä olevien vankien rikostaustaan ja sijoittamisen perusteisiin.

Pykälän 3 momentti koskisi toimintojen järjestämistä erillään pidettävillä vangeilla. Tällaisia vankeja ovat ehdotetun lain 18 luvun 5 §:n perusteella erillään pidettävät vangit. Sen sijaan ehdotuksen 5 luvun 2 §:ssä tarkoitetuille alaikäisille vangeille olisi järjestettävä toimintaa 1 momentin mukaisesti.

4 §. *Toimintaan sijoittaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä periaatteesta, että toimintaan sijoittaminen perustuu rangaistusajan suunnitelmaan. Sijoittamista koskevaa päätöstä tehtäessä ja suunnitelmaa vahvistettaessa tulisi ottaa huomioon myös turvallisuuskysymykset ja vankilan järjestyksen säilyminen. Turvallisuudella tarkoitetaan vangin, muiden henkilöiden ja yhteiskunnan turvallisuutta. Vangin aikaisempi rikollisuus tulisi ottaa huomioon varsinkin vangin täytäessä osallistumisvelvollisuutensa vankilan ulkopuolella.

Toimintaan osallistuminen kirjattaisiin rangaistusajan suunnitelmaan.

5 §. *Ammattityö ja valmentava työ.* Yleisperusteluissa mainituista syistä rangaistuskana tehtävä työ jaettaisiin ammattityöhön ja valmentavaan työhön. Käytännössä työtoiminnan työalat on jo nykyisin jaettu tämän mukaisesti. Koska lain tasolla ei ole tarkoituksenmukaista säätää erilaisten töiden tarkemmasta luokittelusta, ehdotetun 15 §:n mukaan Rikosseuraamusvirasto antaisi töiden luokittelusta tarkemmat määräykset.

Käyvän palkan maksaminen olisi kuten nykyisinkin mahdollista ainoastaan avolätköksissä. Palkan maksamisesta ehdotetaan säädettäväksi 9 luvun 6 §:ssä. Suljetussa lätöksessä tehtävästä ammattityöstä maksettaisiin toimintaraha.

Ammattityön järjestelyissä noudatettaisiin

ehdotuksen mukaan alan teknistä kehitystä ja työtapoja. Säännös vastaisi voimassa olevaa vankeinhoitoasetuksen 20 §:n säännöstä vankityön järjestelystä.

Ammattityöhön osallistuvilta vangilta voitaisiin edellyttää ammattitaitoa ja osaamista. Olisi myös mahdollista, että voidakseen tehdä ammattityötä vangin tulisi suorittaa jokin ammatillinen kurssi tai osallistua ammatilliseen koulutukseen, työnohjaukseen tai valmentavaan työhön.

Ammattityö voisi olla vankilan järjestämää tai hyväksymää toimintaa. Kuten nykyisin avolätköksissä se voisi olla myös ulkopuolisen tahon tai viranomaisen järjestämää työtä, joka tehdään vankeinhoitoviranomaisten valvonnan alaisena.

Valmentavan työn tarkoituksena olisi parantaa vangin työ- ja toimintakykyä ja hänen valmiuksiaan ja kykyään normaaliin työntekkoon.

6 §. *Siviilityö.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siviilityöstä, josta nykyisin säädetään RTL:n 3 luvun 6 §:n 2 momentissa. Siviilityön tekemisen edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi nykyistä tarkemmin lain tasolla. Edellytykset olisivat osaksi vain siviilityölle asetettuja ja osaksi samoja kuin muille vankilan ulkopuolella tapahtuville toimintoille asetetut edellytykset. Näistä yhteisistä, kaikille ulkopuolisille luvulle asetettavista edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi luvun 10 §:ssä.

Ehdotetun pykälän mukaan siviilityön tulisi palkkaukseltaan ja muilta ehdoiltaan vastata vastaavanlaisessa työssä yleisesti noudatettavia ehtoja. Säännös ei olisi kuitenkaan ehdoton, vaan työn ehdot voisivat joiltakin osin poiketa normaalina pidettävistä työn ehdoista. Palkkaus voisi siten olla pienempi mahdollisen työharjoittelun aikana. Myös oppisopimukseen perustuva työskentely olisi mahdollista siviilityöluvan perusteella kuten nykyisinkin.

Siviilityön tulisi olla työpaikkaan ja työnantajaan liittyvät taloudelliset ja sosiaaliset tekijät huomioon ottaen tavanomaista taloudellista toimintaa. Tällä tarkoitetaan, ettei työnantajaan tai työpaikkaan saisi liittyä työssäkäynnin uskottavuutta vaarantavia tekijöitä. Tällaisilla tekijöillä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, ettei työnantajaa ole tuomittu

liiketoimintakieltoon siitä työstä, jota siviilityö koskee. Yrityksen taloudellisen tilanteen tulisi olla vakaa eikä yrityksellä saisi olla huomattavia määriä veroja ja maksuja ulosotossa. Lupaa ei tulisi myöntää myöskään sellaiseen työhön, johon liittyvästä rikoksesta vanki on tuomittu vankeus rangaistukseen.

Nykyisin laissa oleva säännös, jonka mukaan virkarikoksesta vankeusrangaistukseen tuomitulle vangille ei voida myöntää lupaa siviilityönä hoitaa julkista virkaa tai tointa, ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Ilman erillistä säännöstäkin on itsestään selvää, ettei virkarikoksesta tuomittu voi saada siviilityölupaa sellaisen viran hoitamista varten, josta hänet on tuomittu vankeusrangaistukseen. Muutoinkin julkisen viran tai toimen hoitaminen edellyttää virkamieheltä selaista luotettavuutta, ettei viran hoitaminen siviilityönä voi yleensä tulla kysymykseen, vaikkei vankia olisikaan tuomittu virkarikoksesta.

7 §. *Oma työ.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi omasta työstä. Pykälän 1 momentissa säädetyt oman työn edellytykset ehdotetaan säilytettäväksi asiallisesti ennallaan. Omalta työltä vaadittaisiin, että se on hyväksyttävää ja soveltuu tehtäväksi vankilassa. Oma työtä voitaisiin tehdä sen laadusta riippuen myös vangin omassa sellissä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 23 §:n 2 momentin säännös siitä, että vangille voidaan antaa korvauksetta käyttöön vankilan työvälineitä. Edellytyksenä olisi, ettei käyttöön antamisesta aiheudu haittaa järjestykselle, turvallisuudelle tai laitoksen toiminnan järjestämiselle.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä luvan peruuttamisesta. Lupa voitaisiin peruuttaa, jos työn tekemisestä aiheutuu vaaraa laitoksen järjestykselle tai turvallisuudelle. Tällaisena turvallisuudelle aiheutuvana vaarana voitaisiin pitää esimerkiksi vaaraa paloturvallisuudelle.

8 §. *Koulutus.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan selkeyttävää säännöstä siitä, että vanki voisi osallistua koulutukseen joko vankilassa tai sen ulkopuolella. Koulutuksesta sopisi aluevankila vankila. Pykälään ehdotetaan myös kirjattavaksi nykyisin vankeinhoitoasetuksen 26 §:ssä oleva viittaussäännös ylei-

seen koulutusta koskevaan lainsäädäntöön.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 26 §:n 2 momenttia vastaava säännös. Perusopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Perusopetuslain 9 §:ssä on tarkemmat säännökset perusopetuksen laajuudesta.

Pykälän 2 ja 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi nykyisin vankeinhoitoasetuksen 28 ja 29 §:ään sisältyvät säännökset opintojen ohjaamisesta ja valvomisesta sekä opintotodistusten antamisesta vähäisin muutoksin. Nykyisinkin opintotodistukset antaa ulkopuolinen oppilaitos.

9 §. *Toimintaan osallistuminen vankilan ulkopuolella.* Pykälään ehdotetaan koottavaksi nykyiset RTL:n 3 luvun 8 §:n opintolupaa, 2 luvun 3 d §:n ulkopuoliseen laitokseen sijoittamista sekä 2 luvun 5 §:n 4 momentin laitoksen ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista koskevat säännökset.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan nykyistä säännöstä opintoluvasta vähäisin tarkennuksin.

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan lisättäväksi nykyinen RTL:n 2 luvun 3 d §:n 1 momentin ensimmäinen virke muutoksitta. Säännöksen mukaan vangille, jolla on päihdeongelma tai jolla arvioidaan olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa ulkopuoliseen laitokseen, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan.

Pykälän 3 momentti koskisi ulkopuoliseen toimintaan osallistumista valvonnan alaisena. Asiaa koskeva nykyinen lain säännös on hyvin suppea. Säännöstä on täsmennetty vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) määräyksellä (8/011/98).

Ehdotettu säännös koskisi osallistumista laitoksen ulkopuolella järjestettyihin yleisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin. Se koskisi myös osallistumista tilaisuuteen tai tapahtumaan, jonka tarkoituksena on tukea vangin yhteyksiä perheeseen, elinympäristöön ja yhteiskuntaan. Edellytyksenä olisi, että vangille voidaan järjestää riittävä valvonta.

Tällainen toiminta ajoittuu usein rangaistusajan loppupuolelle osana vapautteen valmentamista ja asteittaista vapautumista. Nykyisin määräyksessä olevaa enimmäisaikaa,

joka on seitsemän vuorokautta, ei ehdoteta otettavaksi lakiin, koska tällaisen luvan kesto riippuisi vangin yksilöllisistä ominaisuuksista ja olosuhteista aivan kuten siviililyössä ja opintoluvissa. Käytännössä vaatimus valvonnan järjestämisestä rajoittaisi luvan kesto.

Riittävällä valvonnalla tarkoitetaan pääsääntöisesti henkilökunnan välitöntä valvontaa tai läsnäoloa, mutta joissakin tilanteissa valvonta voitaisiin järjestää myös teknisin apuvälinein. Tällainen valvonta voi tapahtua esimerkiksi puhelimen tai matkapuhelimeen perustuvan valvontajärjestelmän avulla.

10 §. *Luvan edellytykset.* Siviililyölle ja muille ulkopuolisille luville tai sijoituksille asettavat edellytykset ehdotetaan yhdenmukaistettaviksi ja koottaviksi samaan pykälään. Tämä merkitsisi myös sitä, että edellytyksistä säädettäisiin täsmällisesti lain tasolla, kun niistä nykyisin säädellään pääasiassa vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) määräyksin.

Edellä yleisperusteluissa ja 4 luvun 6—7 §:n perusteluissa esitettyjen syiden vuoksi vankilan ulkopuoliseen toimintaan liittyvät luvat ehdotetaan sidottavaksi nykyistä tiiviimmin vangin rangaistusajan suunnitelmaan. Tämän vuoksi pykälän 1 kohdan edellytykseksi ehdotetaan sitä, että luvan tulisi perustua vangille tehtyyn rangaistusajan suunnitelmaan.

Vaikka luvat ja sijoitus perustuisivat ehdotuksen mukaan entistä enemmän rangaistusajan suunnitelmaan, niitä myönnettäessä tulisi kuitenkin vielä erikseen harkita vangin kykyä lupaehdojen noudattamiseen. Luvan ehdoista säädettäisiin pykälän 3 momentissa.

Arviointi perustuisi kokonaisvaltaiseen harkintaan, jossa otetaan huomioon kaikki vangista saatu ja saatavilla oleva tieto. Vankeusaikaisella käyttäytymisellä tarkoitetaan paitsi vangin käytöstä ja mahdollisia järjestyksirikkomuksia, myös sitä, onko vanki noudattanut rangaistusajan suunnitelmaa. Arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota myös aikaisempiin rangaistuskautsiin. Vangin aikaisemmallä rikollisuudella tarkoitetaan vangin rikosten laatua, uusimismenoa ja rangaistusten pituutta.

Ulkopuoliseen laitokseen sijoitettavan vangin sijoituksen ehdot voivat sisältyä nykyisen vankeinhoitoasetuksen 57 a §:n mukaisesti

sijoitussopimukseen. Tästä ehdotetaan säädettäväksi 2 momentissa. Ehdoista ja sijoitussopimuksen sisällöstä säädettäisiin luvun 15 §:n mukaan tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän kolmantena kohtana ehdotetaan säädettäväksi, että luvan ja sijoituksen ehtojen noudattamista voidaan valvoa. Valvonta voitaisiin järjestää teknisellä valvonnalla, esimerkiksi puhelimitse tai matkapuhelimeen perustuvan valvontajärjestelmän avulla. Matkapuhelimeen perustuva valvonta mahdollistaa nykyisin vangin sijaintipaikan paikallistamisen 50 metrin tarkkuudella. Valvonta voisi myös tapahtua suorittamalla valvontakäynti vangin toiminta- tai työpaikkaan taikka sijoituslaitokseen. Luvun 9 §:n 3 momentissa tarkoitettu valvonta perustuisi useimmiten henkilökunnan välittömään valvontaan.

Lupaa ja sijoitusta valmisteltaessa tai valvottaessa on usein tarpeen olla yhteydessä siihen oppilaitokseen, työnantajaan tai muuhun tahoon, jossa vanki opiskelee tai tekee siviilityötä. Lupaa tai sijoitusta valmisteltaessa on joskus tarpeellista olla yhteydessä myös muihin viranomaisiin tai tahoihin. Pykälän 1 momentin 4 kohdassa ehdotetaan tätä syystä säädettäväksi, että luvan tai sijoituksen edellytyksenä olisi, että vanki antaa suostumuksensa tällaiseen yhteydenpitoon.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 57 a §:n edellytys siitä, että sijoituksen tulisi perustua kirjalliseen sijoitussopimukseen. Sijoitussopimuksen tarkemmasta sisällöstä säädettäisiin luvun 15 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella. Etenkin tapauksissa, joissa vanki sijoitetaan päihdehuolto- tai muuhun tämän kaltaiseen laitokseen, laitoksen henkilökunnalla saattaa olla lakiin perustuva salassapitovelvollisuus, jonka vuoksi voi syntyä tilanne, että ehtojen rikkomisesta ei aina voida antaa tietoa vankilan henkilökunnalle. Ilmoittamisoikeudesta ehtojen rikkomistapauksissa ehdotetaan otettavaksi nykyistä lakia vastaava säännös pykälän 2 momenttiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin niistä ehdoista, joihin vangin tulisi sitoutua. Päiheteettömyyden on käytännössä havaittu olevan tärkeä tekijä luvan ehtojen noudattamisessa. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi

väksi vaatimus päihitteettömyyteen sitoutumisesta ja suostumisesta päihitteettömyyden valvontaan. Viittauksella 16 luvun 7 §:n 3 momenttiin tarkoitetaan sitä, että päihitteettömyyden valvonta voi olla myös pistokekeenomaista.

Vangin olisi sitouduttava myös muihin välttämättömiin ehtoihin. Ehdot voivat liittyä ulkopuolella oloaikaan, toiminnan sisältöön, toiminnan valvonnan järjestämiseen, kulkureittiin ja muihin tämän kaltaisiin seikkoihin. Ehdot annettaisiin vangille kirjallisesti.

11 §. *Luvan tai sijoituksen peruuttaminen.* Pykälään ehdotetaan säännökset luvan ja ehtojen peruuttamisesta. Lupa tai sijoitus voitaisiin peruuttaa, jos sen edellytykset eivät enää täyty. Edellytysten muuttuminen voi tapahtua luvan myöntämisen jälkeen, mutta ennen luvan tarkoittaman toiminnan, esimerkiksi siviilityön aloittamista taikka myöhemmin luvan aikana. Edellytysten muuttuminen voi perustua olosuhteiden muuttumiseen, esimerkiksi siihen, että vangille tulee suoritettavaksi uusia rangaistuksia tai hänet siirretään toiseen vankilaan. Luvan myöntämisen jälkeen saattaa ilmetä jokin uusi seikka, joka vähentää ehtojen noudattamisen todennäköisyyttä.

Jos vanki rikkoo luvan 10 pykälän 3 momentissa tarkoitettuja ehtoja, vangille voitaisiin määrätä ehdotuksen 15 luvun 4 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettu kurinpitorangaistus. Jos kurinpitorangaistusta ei pidetä riittävänä tai tarkoituksenmukaisena, lupa voitaisiin lisäksi peruuttaa. Sekä luvan peruuttaminen että kurinpitorangaistuksen määrääminen olisivat harkinnanvaraisia. Seuramusta harkittaessa tulee kiinnittää huomiota rikkomuksen vakavuuden lisäksi siihen, ovatko 10 §:ssä tarkoitettut myöntämisen edellytykset rikkomuksen tapahduttua olemassa. Jos 10 §:n edellytysten katsotaan olevan olemassa, vangille voitaisiin määrätä kurinpitorangaistus, mutta lupaa tai sijoitusta ei välttämättä tarvitsisi peruuttaa. Jos edellytykset eivät olisi enää olemassa, lupa tulisi peruuttaa. Vakavissa rikkomustapauksissa lupa voitaisiin peruuttaa kurinpitorangaistuksen lisäksi.

Kurinpitorangaistuksena vangille voitaisiin määrätä varoitus, oikeuksien menetys ja sijoittaminen yksinäisyyteen, muttei suoritetun

ajan menetystä.

Ehtojen rikkomisena voidaan pitää myös vangin tekemää uutta rikosta vankilan ulkopuolella. Tällöin lupa voitaisiin peruuttaa, mutta vangille ei voitaisi määrätä kurinpitorangaistusta, vaan asia tulisi ilmoittaa poliisille esitutkinnan suorittamista varten. Asiasta ehdotetaan viittaussäännöstä pykälän 2 momenttiin.

Päätösvallasta säädettäisiin luvun 14 §:ssä.

12 §. *Työaika ja työsuojelu.* Vankien työajan vahvistaa voimassa olevan vankeinhoidonasetuksen 21 §:n mukaan oikeusministeriö. Oikeusministeriön määräyksessä vankien työaika on vahvistettu noudattaen soveltuvin osin työaikalainsäädäntöä. Asiasta ehdotetaan lisättäväksi säännös lain tasolle. Säännöstä ehdotetaan lisäksi täydennettäväksi maininnalla toiminta-ajasta.

Myös koulutukseen ja muuhun toimintaan osallistumisessa noudatettaisiin soveltuvin osin yleistä työaikalainsäädäntöä. Toimintoihin osallistumisen aika tulisi voida vahvistaa joustavasti siten, että vanki voisi osallistua osan päivää johonkin toimintaohjelmaan ja osan päivää esimerkiksi valmentavaan työhön. Tarkemmat säännökset vankien työ- ja toiminta-ajan määräytymisestä annettaisiin ehdotuksen mukaan valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan viittaussäännöstä yleiseen työturvallisuuslainsäädäntöön. Työturvallisuuslain (299/1958) 1 §:n 3 kohdan mukaan työturvallisuuslakia noudatetaan myös työssä, jota rangaistuslainsäädäntö pidettävä henkilö suorittaa. Virka- ja työsuopimussuhdetta vailla olevien työsuojelun valvonnasta annetun asetuksen (324/1978) 4 §:n mukaan työ- tai virkasuhdetta vailla olevien työsuojelun valvonnassa sovelletaan työsuojelun valvonnasta annettua lakia (131/1973) soveltuvin osin. Käytännössä vankiloissa on työturvallisuudesta vastaava organisaatio, johon kuuluvat työsuojelutoimikunta, työsuojeluvaltuutettu ja työsuojelupäällikkö.

Vangin tapaturman korvaamisesta annetut säännökset ovat laissa eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta (894/1946).

13 §. *Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen määräjäksi.* Pykälässä säädettäisiin

vankien vapauttamisesta osallistumisvelvollisuudesta määrääjäksi. Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 31 §:n säännökset vähäisin muutoksin.

Vapauttaminen osallistumisvelvollisuudesta on rinnastettavissa vuosilomaan ainakin sellaisilla vangeilla, jotka tekevät ammattityötä. Vanki voidaan vapauttaa myös, jos hän on tehnyt valmentavaa työtä, opiskellut tai osallistunut muuhun toimintaan tai toimintaohjelmaan. Edellytyksenä olisi, että osallistuminen on ollut säännöllistä. Säännöllisenä osallistumista voitaisiin pitää ainakin, jos osallistuminen olisi ollut rangaistusajan suunnitelman mukaista. Vapauttamisen aika voitaisiin porrastaa samaan tapaan kuin vuosiloma, toimintaan osallistumisen keston mukaan. Vapauttamisen keston määräytymisestä annettaisiin tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksella, mutta lakiin otettaisiin säännös vapauttamisen enimmäiskestosta, joka olisi neljä viikkoa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi vankeinhoitoasetuksen 31 §:n 2 momenttia vastaavat säännökset.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä työkyvyttömyyden perusteella tapahtuvasta osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta. Säännös eroaisi 2 §:n 2 momentin nojalla tapahtuvasta vapauttamisesta siinä, että ehdotetun 13 §:n nojalla tapahtuva vapauttaminen olisi määräaikaista.

14 §. *Päätösvalta.* Pykälässä säädettäisiin päätösvalta. Ulkopuolisesta luvasta ja sijoituksesta päättäisi pääsääntöisesti vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies. Rikosseuraamusvirasto päättäisi kuitenkin elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitun sekä ehdotetun rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä tarkoitetun koko rangaistusta suorittavan vangin toimintaan osallistumisesta vankilan ulkopuolella.

Ehdotettu säännös merkitsisi uudistuksen tavoitteiden mukaisesti päätösvallan delegoimista nykyistä laajemmin vankilan johtajalle. Yksittäistä vankia koskevien päätösten tekemistä keskusvirastossa ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Toimivallan jako koskisi paitsi luvan myöntämistä, myös sen peruuttamista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka perusteella Rikosseuraamusvirasto

voisi siirtää sille kuuluvan päätösvallan vankilan johtajalle.

Vangin osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta päättäisi vankilan johtaja tai hänen määräyksestään vankilan toiminnoista vastaava virkamies.

15 §. *Tarkemmat säännökset.* Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset toimintaan sijoittamisesta, osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta määrääjäksi, vankien työ- ja toiminta-ajasta sekä ulkopuolisen luvan ja sijoituksen pituudesta ja ehdoista sekä sijoitus sopimuksesta. Töiden luokittelua ja edellytyksiä koskevat tarkentavat määräykset samoin kuin menettelyä koskevat määräykset antaisi Rikosseuraamusvirasto.

9 luku. Vangin omaisuus ja tulot

Keskeinen muutos olisi se, että vankien palkkajärjestelmää ehdotetaan yhdenmukaistettavaksi. Avolaitoksissa tehtävästä ammattityöstä maksettaisiin käypä palkka. Muilta osin ehdotetaan suljettujen laitosten ja avolaitosten välisen taloudellisten erojen poistamista. Valmentavaan työhön, koulutukseen tai muuhun laitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan osallistuvalla vangilla maksettaisiin laitostyypistä riippumatta toimintarahaa. Tarkoituksena olisi, että järjestelmä olisi kannustava. Ehdotusten taloudellisia vaikutuksia arvioidaan yleisperusteluisissa.

Vankien omaisuutta ja käyttöesineiden hallussapitoa koskeviin säännöksiin ehdotetaan lisäksi joitakin täsmennyksiä.

1 §. *Omaisuiden hallussapito.* Pykälän 1 momentissa esitettäisiin ne perusteet, joiden nojalla käyttöesineiden hallussapitoa voidaan laitoksessa rajoittaa.

Lähtökohtana pykälässä olisi, että hallussa pidettävä määrä olisi kohtuullinen. Kohtuullisena pidettävä määrä riippuisi sellin koosta, säilytystiloista sekä myös paloturvallisuudesta. Hallussa pidettävän määrän tulisi olla myös sillä tavoin kohtuullinen, että sellien tarkastaminen on mahdollista. Henkilökohtaisilla käyttöesineillä tarkoitetaan sellaisia esineitä, jotka käyttötarkoituksensa puolesta soveltuvat säilytettäväksi asuinhuoneessa.

Tällaisia esineitä ovat esimerkiksi hygieniatuotteet, kirjat, äänilevyt ja -kasetit, radio, televisio, videonauhuri, kahvinkeitin sekä vedenkeitin.

Pykälän 1 momentin 1—3 kohdissa säädetäisiin sellaisesta esineistä ja aineista, joita vangilla ei olisi oikeus pitää hallussaan. Kiellettyinä voitaisiin pitää esineitä ja aineita, joista aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle. Tällaisia esineitä olisivat esimerkiksi ampuma- ja teräaseet, räjähdysaineet ja kaasusumuttimet.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan hallussapito voitaisiin kieltää, jos esine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen. Tällaiset esineet voivat olla esimerkiksi työkaluja.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että esineiden ja aineiden hallussapitoa voitaisiin rajoittaa myös vankilan tai sen osaston olosuhteiden ja valvonnan asteen perusteella, jos hallussapidosta aiheutuu erityistä haittaa vankilan järjestykselle. Haittana voidaan pitää esimerkiksi sitä, että esineestä aiheutuu siisteys- tai terveyshaittaa. Erityisenä haittana laitosten järjestykselle voitaisiin pitää vankilan tietoliikenneyhteyksien tai tietoverkon kuormittamista, mistä syystä suljetuissa laitoksissa voitaisiin kieltää vangin omien atk-laitteiden, matkapuhelimen, radiolähettimen tai muun tämänkaltaisen laitteen hallussapito. Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että vanki ei saisi pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, dopingaineita eikä huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä. Alkoholilla tarkoitettaisiin kaikkia alkoholilain 3 §:ssä lueteltuja juomia, valmisteita tai aineita. Kiellettyjä olisivat myös ne alkoholia sisältävät juomat, joissa on vähemmän kuin 2,8 prosenttia etyylialkoholia. Päihdyttävällä aineella tarkoitettaisiin muuta päihytystarkoitukseen käytettävää ainetta. Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi myös, että suljetussa vankilassa vanki ei saisi pitää hallussaan toiselta vangilta saamaansa omaisuutta. Säännös on tarpeellinen vankien välisten, usein heikomman vangin painostukseen tai uhkailuun perustuvan omaisuuden siirtojen estämiseksi. Vanki voi-

si luovuttaa omaisuuttaan vankeinhoitoviranomaisten luvalla, mutta se edellyttäisi, että omaisuuden luovuttamisesta tehdään merkin-
tä 2 §:ssä tarkoitettuun omaisuusluetteloon. Omaisuuden pois ottamisesta säädettäisiin 2 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että muu omaisuus, joka vangilla on mukanaan tullessaan vankilaan tai joka tulee sinne rangaistusaikana, voidaan ottaa vankilassa säilytettäväksi vangin vapaaksi pääsyyn saakka. Säilyttämisen edellytyksenä olisi kuitenkin, että säilyttäminen olisi vankilan säilytystilat huomioon ottaen mahdollista. Koska vankiloiden säilytystilat ovat keskenään erilaiset ja käyttöaste vaihtelee kulloisenkin vankiluvun mukaan, vankilan velvollisuus omaisuuden säilyttämiseen määräytyisi käytössä olevien säilytystilojen mukaan.

Jos omaisuutta ei voitaisi säilyttää, pykälän 4 momentin mukaan se palautetaan tai lähetettäisiin vangin kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantunut tavara voitaisiin hävittää todistajan läsnä ollessa. Momentin lopussa olisivat viittaussäännökset alkoholi- ja huumausainelakiin.

Alkoholijuoman tai muun alkoholipitoisen aineen hävittämisestä noudatettaisiin, mitä alkoholilain (1143/1994) 60 §:ssä säädetään. Alkoholilain 60 §:n 4 momentti koskee vankiloita. Jos vankilaan tulevalla tai siellä olevalla tavataan alkoholijuomaa tai muuta alkoholipitoista ainetta, laitoksen henkilökuntaan kuuluva saa ottaa sen pois ja todisteellisesti hävittää. Vastaavasti huumausaineen toimittamisesta hävitettäväksi säädettäisiin huumausainelain (1289/1993) 10 §:ssä. Huumausainelain 10 §:n 3 momentin mukaan henkilö, joka on saanut haltuunsa huumausainetta olematta sen hallussapitoon oikeutettu, on velvollinen toimittamaan sen viipymättä poliisille tai tulliviranomaiselle.

Pykälän 5 momentissa todettaisiin, että vankilasta löydettyyn tavarahan sovellettaisiin löytötavaralakia.

2 §. *Omaisuusluettelo.* Pykälän 1 momentin mukaan suljettuun vankilaan vastaanotetusta vangin omaisuudesta olisi laadittava omaisuusluettelo. Avolaitoksessa luettelo laadittaisiin ainoastaan säilytettäväksi otetusta omaisuudesta ja vangin pyynnöstä hänen haltuunsa annetusta erityisen arvokkaasta

omaisuudesta. Vangin ja läsnä olevan todistajan olisi allekirjoitettava omaisuusluettelo. Jos vanki ei allekirjoittaisi luetteloa, se olisi todistettava oikeaksi.

Jos vankilan vastuulla olevaa vangin omaisuutta on hävinnyt tai se on vahingoittunut, vankila on velvollinen korvaamaan vangin omaisuudelle aiheuttamansa vahingon vahingonkorvauslain (412/1974) mukaisesti. Myös omaisuuden arvo tulisi tässä yhteydessä selvitetäväksi. Vangin haltuun annettu omaisuus on vangin vastuulla.

Pykälän 2 momentin mukaan omaisuusluettelo olisi pidettävä ajan tasalla niin, että vankilassa vangin haltuun annetusta omaisuudesta tehdään merkintä omaisuusluetteloon. Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin, että vangille on hänen pyynnöstään annettava kopio omaisuusluettelosta.

Ehdotetun 3 momentin mukaan suljetussa vankilassa vangin hallusta voitaisiin ottaa pois sellainen omaisuus, joka on merkitty toisen vangin omaisuusluetteloon.

3 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito.* Nykyisin rahan hallussapito suljetuissa vankiloissa ja avolaitoksissa eroaa toisistaan. Suljetuissa vankiloissa vanki ei saa pitää rahaa tai muita maksuvälineitä hallussaan, avolaitoksissa tämä on mahdollista. Suljettujen vankiloiden ja avolaitosten ero johtuu osaksi laitosten erilaisesta luonteesta, osaksi siitä, että vain avolaitoksissa maksetaan palkkaa.

Nykyistä käytäntöä ei ehdoteta muutettavaksi. Pykälän 1 momentin mukaan suljetussa vankilassa vangilla ei olisi oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä, esimerkiksi pankki-, maksu- tai luottokorttia. Vangin hallussa oleva raha ja muut maksuvälineet otettaisiin vankilassa säilytettäväksi tai tallettettaisiin hänen tililleen pankkiin. Säännös vastaisi voimassa olevaa vankeinhoitoasetuksen 34 §:ää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että avolaitoksessa olevalla vangilla on oikeus pitää hallussaan rahaa ja muita maksuvälineitä. Ne voitaisiin hänen pyynnöstään ottaa laitoksessa säilytettäväksi tai tallettaa hänen tililleen pankkiin. Säännös vastaisi voimassa olevaa vankeinhoitoasetuksen 70 §:ää.

Pykälän 3 momentin mukaan vangille an-

nettaisiin kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta.

4 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.* Pykälän 1 momentin mukaan vankilan olisi järjestettävä vangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohdaiseen käyttöön sopivaa tavaraa. Tämä voitaisiin järjestää joko ylläpitämällä laitosmyymälää tai muulla tavoin. Nykyisin vastaava säännös on vankeinhoitoasetuksen 38 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että vanki saisi hankkia vankilan välityksellä käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on vankilassa 1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan sallittu. Tällöin kysymys olisi esimerkiksi käyttöesineistä tai tarvikkeista, jotka eivät kuulu laitosmyymälän tuotevalikoimaan. Tällä hetkellä asiasta säädetään vankeinhoitoasetuksen 34 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että suljetussa laitoksessa vangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa ja muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se on perusteltua vankilan tai sen osaston turvallisuus huomioon ottaen. Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä. Nykyisin vangin oman rahan käyttöoikeutta suljetuissa vankiloissa on oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksellä (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) rajoitettu. Käyttöoikeus on enintään 80 euroa markkaa kuukaudessa.

Säännös on suljetussa vankilassa välttämättömien vankien välisen kaupankäynnin ja usein heikkoihin vankeihin kohdistuvan painostuksen estämiseksi. Tällainen painostus tai uhkailu perustuu velkaantumiseen huumeaineiden ostoissa. Velkaantuneet vangit saattavat myös kiristää tai uhkailla omaisiaan rahan saamiseksi velkojen maksuun.

Ehdotettu säännös oikeuttaisi rahan käytön rajoittamiseen ainakin tiukimmin valvotuissa suljetuissa laitoksissa. Rahan käytön rajoittamisesta tietyssä vankilassa tai vankilan osastossa päättäisi ehdotetun 9 §:n 3 momentin mukaan aluevankilan johtaja. Koska säännös rajoittaa vankien oikeutta käyttää omia varojaan, sitä koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin.

Yksittäisen vangin oikeutta käyttää rahaa tai muita maksuvälineitä voitaisiin rajoittaa myös kurinpidollisesti ehdotetun 15 luvun 4

§:n perusteella.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että perustellusta syystä vanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä laitoksen ulkopuolelle tai toiselle vangille. Keskeiseltä sisällöltään vastaava säännös on nykyisin vankeinhoitoasetuksen 34 §:ssä.

5 §. *Omaisuuksien palauttaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että kun vanki vapautuu vankilasta, hänen rahansa, maksuvälineensä ja omaisuutensa on luovutettava hänelle kuittausta vastaan. Säännös vastaisi voimassa olevaa vankeinhoitoasetuksen 37 §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan vankilaan jätetty omaisuus lähetettäisiin vapautetun kustannuksella vangille. Pykälään ehdotetaan myös säännöstä, joka oikeuttaa vankeinhoitoviranomaisen hävittämään vankilaan jätetyn omaisuuden kolmen kuukauden kuluttua vangin vapauttamisesta tai siitä, kun omaisuus on palautunut vankilaan.

Ehdotetun säännöksen mukaan vankilaan jätetty omaisuus lähetettäisiin aina vapautuneelle, jos vapautuneen osoite on tiedossa. Jos omaisuutta ei noudeta, posti palauttaa sen vankilalle. Kolmen kuukauden määräaika laskettaisiin siitä, kun omaisuus on palautettu. Jos vapautuneen osoitetta ei saada selville, omaisuus voitaisiin hävittää kolmen kuukauden kuluttua vapautumisesta.

6 §. *Palkka, toimintarahaa ja käyttöraha.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että vangin avolaitoksessa tekemästä ammattityöstä maksettaisiin käypä palkka. Suljetussa vankilassa ammattityöstä maksettaisiin toimintarahaa. Tarkemmat määräykset siitä, millaiset työt luokitellaan ammattityöksi ja millaiset valmentavaksi työksi, antaisi 8 luvun 15 §:n nojalla Rikosseuraamusvirasto.

Pykälän 2 momentin mukaan valmentavaan työhön, koulutukseen tai muuhun vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan osallistuvalla vangilla maksettaisiin toimintarahaa. Toimintarahaa maksettaisiin sekä suljetuissa vankiloissa että avolaitoksissa kolmessa luokassa.

Toimintarahaa korvaisi suljetuissa laitoksissa nykyisin maksettavan verovapaan työrahan ja avolaitoksissa maksettavan toimintarahan, josta nykyisin toimitetaan ennakonpi-

dätys. Yleisperusteluissa mainituista syistä esityksessä ehdotetaan, että toimintarahaa olisi verovapaa myös avolaitoksissa. Tämä edellyttäisi tuloverolain 92 §:n 1 momentin 21 kohdan muuttamista. Toimintarahaa olisi nettomääräinen, joten siitä ei maksettaisi avolaitoksissakaan 7 §:ssä tarkoitettuja ruoka- ja ylläpitokorvauksia kuten palkasta.

Ehdotuksen mukaan toimintarahaa mitoitettaisiin työn, koulutuksen tai muun toiminnan vaativuuden, osallistumisen säännöllisyyden ja keston sekä vangin henkilökohtaisen suorituksen perusteella. Yleisperusteluissa mainituista syistä tavoitteena olisi luoda kannustava järjestelmä, jossa vanki osallistuisi sellaiseen toimintaan, jonka voidaan parhaiten katsoa edistävän vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Tämä on määritelty toiminnan tarkoitukseksi 8 luvun 1 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että osallistumisvelvollisuudesta vapautetulle vangille maksettaisiin käyttörahaa. Myös työajalta, jolta ei makseta palkkaa tai toimintarahaa, maksettaisiin käyttörahaa. Käyttörahakin voitaisiin ehdotuksen mukaan kahdessa luokassa sen maksamisen perusteen mukaan. Tällä tarkoitetaan, että pätevistä syistä toiminnasta poissaolevalle voitaisiin maksaa korkeampaa käyttörahaa kuin vangille, joka ilman syytä kieltäytyy kaikesta toiminnasta. Pätevänä syynä pidettäisiin esimerkiksi vangin sairastumista, kuljetuksen aikaa tai toimintaan osallistumisen estymistä muusta kuin vangin syystä.

Palkka, toiminta- ja käyttöraha olisi 4 momentin mukaan merkittävä vankilassa pidettävälle vangin tilille vähintään kerran kuukaudessa. Säännös vastaa RTL:n 4 luvun 6 §:n 2 momentin, vankeinhoitoasetuksen 32 §:n 2 momentin ja 33 §:n 2 momentin säännöksiä. Erona nykyiseen säätelyyn olisi, että voimassa olevan RTL:n 4 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan palkka ja toimintarahaa on merkittävä vangin tilille vähintään kaksi kertaa kuukaudessa.

7 §. *Palkasta suoritettavat pidätykset.* Pykälään ehdotetaan säännöksiä palkasta tehtävistä pidätyksistä sekä palkkaa saavien, omaa työtä ja siviilityötä tekevien vankien maksettavista ruoka- ja ylläpitokorvauksista. Nykyisin nämä säännökset ovat RTL:n 4 luvun 6

§:ssä.

Pykälän 1 momentissa olisi viittaussäännös, jonka mukaan veron ennakoperintä ja ulosmittaus suoritettaisiin noudattaen niitä koskevaa lainsäädäntöä. Veron ennakoperintä tehtäisiin avolaitoksessa maksetusta palkasta, vangin siviililyöstä ja omasta työstä saadusta tulosta sikäli kuin viimeksi mainittu tulo olisi yleisen verolainsäädännön mukaan veronalaista.

Pykälän 2 momentin mukaan palkasta suoritettaisiin laitokselle korvaus ruoka- ja ylläpitomenoista. Palkasta suoritettavien korvausten määrästä säädettäisiin 10 §:n 1 momentin mukaisesti valtioneuvoston asetuksella.

Palkasta voitaisiin suorittaa pidätys vahvistetun elatusavun maksamiseen. Tällöin palkasta pidätettäisiin kuitenkin enintään puolet sitten kun 1 ja 2 momentissa tarkoitetut pidätykset on suoritettu. Jos palkka on ulosmittauksen kohteena, elatukseen suoritettavan pidätyksen määrä laskettaisiin siitä osasta palkkaa, joka jää jäljelle ulosmittauksen jälkeen.

Pykälän 4 momentin mukaan tuottavaa omaa työtä tai siviilityötä tekevän vangin olisi maksettava laitokselle korvaus ruoka- ja ylläpitomenoista. Korvausvelvollisuus ei kuitenkaan ehdotetun pykälän mukaan koskisi työharjoitteluna tehtyä siviilityötä, koska työharjoittelusta saatava korvaus on varsin vähäinen. Oman työn osalta edellytyksenä olisi, että työ olisi tuottavaa, millä tarkoitetaan sitä, että vanki saisi siitä tuloja. Jos vanki jättää korvauksen määräaikana suorittamatta, lupa voidaan peruuttaa. Vastaava säännös on nykyisin RTL:n 3 luvun 11 §:ssä.

8 §. *Suorittamatta jättäminen.* Pykälässä säädettäisiin tilanteesta, jossa toiminta- tai käyttöraha voidaan jättää suorittamatta. Säännös koskisi sekä suljettuja laitoksia että avolaitoksia. Voimassa olevassa laissa vastaavalla tavalla säädetään erikseen suljettujen laitosten (RTL:n 3 luvun 10 §) ja avolaitosten (RTL:n 4 luvun 6 §) osalta.

9 §. *Päätösvalta.* Pykälään ehdotetaan säännöksiä päätösvallasta. Omaisuuden hallussapidosta päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Rahan käyttämisen rajoittamisesta päättäisi aluevankilan johtaja. Muista päätöksistä päätösvalta ehdotetaan annettavaksi vankilan johtajalle tai hä-

nen määräämälleen, pykälässä mainitulle virkamiehelle.

10 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälän 1 momentin mukaan tarkemmat säännökset vangin hallussaan pitämästä omaisuudesta, rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä sekä palkan, toiminta- ja käyttörahan ja pidätysten määräytymisen perusteista ja määrästä sekä pidätysten suorittamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä asioista, joista Rikosseuraamusvirasto voisi antaa tarkentavat määräykset.

10 luku. Sosiaali- ja terveydenhuolto

Vankien terveydenhuoltoon ei ehdoteta merkittäviä sisällöllisiä muutoksia.

1 §. *Vangin terveyden- ja sairaanhoito.* Ehdotetun pykälän mukaan Vankeinhoitolaitoksen olisi järjestettävä tai muutoin turvattava vangin tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus.

Pykälän 2 momentissa olisi viittaussäännös sellaisiin lakeihin, joita noudatettaisiin myös vankien terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä.

2 §. *Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella.* Vangin tilapäisestä hoidosta ja tutkimuksesta säädetään nykyään vankeinhoitoasetuksen 42 §:ssä. Tilapäisen hoidon aikana vastuu vangin valvonnasta olisi vankilalla, jonka olisi järjestettävä hoidon ja tutkimuksen ajaksi tarpeellinen valvonta. Tarvittavan valvonnan määrästä päättäisi vankilan johtaja, jonka päätösvallassa myös vankilan ulkopuolelle lähettäminen olisi.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan selvyiden vuoksi säännöstä siitä, että rangaistus- ja kuluu hoidon aikana. Jos vanki karkaisi tai poistuisi luvatta, noudatettaisiin 3 luvun 7 §:n säännöstä.

3 §. *Vankilasta vapauttaminen hoitoa varten.* Jos vanki olisi jatkuvasti vakavan sairauden tai vaikean vamman takia hengenvaarassa tai erikoishoitoa vaativassa tilassa ja hänen hoitamisensa vankilassa tai 2 §:n mukaisessa hoidossa olisi erityisen vaikeaa, hänet voitaisiin vapauttaa vankilan ulkopuolella hoidettavaksi.

Vankilasta vapauttaminen hoitoa varten

merkitsee sitä, että vanki on pääsääntöisesti hoitolaitoksen valvonnassa, esimerkiksi mielenterveyslain (1116/1990) mukaisessa tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa sairaalahoidossa. Säännöstä voitaisiin kuitenkin soveltaa myös esimerkiksi kuolemanvakavasti sairaan vangin vapauttamiseen, vaikka vankia hoidettaisiin hänen kotonaan.

Pykälän 2 momentin mukaan rangaistusajan katsottaisiin kuluvan hoitoaikana. Säännös liittyisi osaltaan 2 luvun 3 §:ään, jossa säädettäisiin täytäntöönpanon lykkäämisestä terveydellisistä syistä. Sen mukaan täytäntöönpano voitaisiin aloittaa, jos tuomittu on jo vankilassa tai vankeinhoitoviranomaisten päätöksellä laitoksen ulkopuolella hoidettava. Tällöin uutta täytäntöönpanoa ei terveydellisistä syistä tarvitsisi lykätä, vaan täytäntöönpano jatkuisi, jolloin rangaistusaika kuluisi myös hoitolaitoksessa.

Hoidon kustannuksista vastaisi pääsääntöisesti vangin kotikunta kuten nykyisinkin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos vanki toipuu ennenrangaistusajan päättymistä niin, että 1 momentin mukaisia edellytyksiä ei enää ole, hänet olisi toimitettava vankilaan suorittamaan rangaistuksen jäljellä olevaa osaa. Samoin tulisi menetellä, jos vanki kotiutetaan ennen lopullista toipumista.

Pykälän säännökset vastaisivat nykyistä RTL:n 2 luvun 1 b §:ää.

4 §. *Synnytys.* Raskaana oleva vanki tulisi siirtää synnytyksen ajaksi riittävän ajoissa sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön vankilan ulkopuolelle. Säännös on nykyisin vankeinhoitoasetuksen 42 §:ssä.

5 §. *Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito.* Pykälä sisältäisi uuden säännöksen, jonka mukaan vangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon. Pykälä vastaisi nykyistä käytäntöä, sillä psykologin palveluja on saatavissa suurimmassa osassa vankiloita.

Pykälässä tarkoitettulla neuvonnalla, tuella ja hoidolla tarkoitetaan henkilökohtaista keskustelua, arviointi- ja prosessointiapua, joka on tarpeen vankeuden aikaisen mielenterveyden ylläpitämisessä ja edistämässä sekä vangin kuntouttamisessa. Toiminnan sisältönä voisi olla esimerkiksi syyllisyyden ja

häpeän tunteiden käsittely sekä vaurioituneen omanarvotunnon rakentaminen realistiselle ja terveelle pohjalle. Siinä voitaisiin pyrkiä myös sellaisten uusien ajattelumallien ja toimintojen omaksumiseen, jotka ehkäisivät vankilaan johtaneiden tilanteiden uusiutumista.

Muuta vastaavaa neuvontaa, tukea ja hoitoa voisi antaa tällaiseen työhön asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies kuten sosiaalityöntekijä tai psykiatri.

6 §. *Sosiaalinen kuntoutus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös sosiaalityöstä. Säännös olisi uusi, vaikka pykälässä tarkoitettuja asioita vankiloissa hoidetaankin. Säännöksen kirjaamisella lakiin halutaan korostaa sosiaalityön merkitystä vankeinhoidossa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan viittaussäännöstä lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Lakia sovelletaan myös vankeinhoidossa.

7 §. *Terveydenhuollon kustannukset.* Vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinällinen kuntoutus maksettaisiin valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttäisi, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Vankeinhoitolaitoksen lääkärin osoittamaa tai hyväksymää. Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä.

8 §. *Omalla kustannuksella järjestettävä hoito.* Pykälän mukaan vanki saisi Vankeinhoitolaitoksen lääkärin luvalla myös omalla kustannuksellaan järjestää itselleen lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa. Edellytyksenä olisi, että tutkimus ja muu terveydenhuolto voitaisiin antaa vankilassa. Säännös vastaisi nykyistä vankeinhoitoasetuksen 43 §:ää.

Tässä tapauksessa kysymys olisi siitä, että hoito järjestetään omalla kustannuksella vankilassa. Toisaalta vanki voisi 14 luvun 4 §:n mukaisesti saada poistumisluvan tärkeästä syystä laitoksen ulkopuolelle esimerkiksi terveydenhoitoa varten. Tärkeästä syystä lupa voidaan saada milloin tahansa rangaistusaikana. Jos poistumislupaa anotaan vangin terveydenhoitoon liittyvästä syystä, poistumisluvasta on pyydettävä terveydenhuoltohenkilökunnan lausunto. Luvasta kuitenkin päättää yleensä vankilan johtaja tai hänen määrää-

mänsä turvallisuudesta tai toiminnoista vastaava virkamies.

Tämä mahdollistaisi sen, että vanki voisi esimerkiksi käydä tutkimuksissa vankilan ulkopuolella ja saada ulkopuolisen lääkärin arvion terveydentilastaan.

9 §. *Vangin kuolema.* Pykälässä säädettäisiin, että vangin kuoltua vainaja toimitetaan omaisten toivomalle paikkakunnalle Suomessa valtion kustannuksella. Vainaja, jota ei voida jättää omaisten huostaan, haudattaisiin valtion kustannuksella. Pykälä vastaa nykyistä vankeinhoitoasetuksen 78 §:ää.

10 §. *Päätösvalta.* Pykälän 1 momentin mukaan lääkityksestä, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättäisi Vankeinhoitolaitoksen lääkäri. Lääkäri päättäisi myös siitä, sallitaanko vangin pitää hallussaan lääkkeitä.

Pykälän 2 momentin mukaan vankilan johtaja kuitenkin päättäisi Vankeinhoitolaitoksen lääkäriä kuultuaan lähettamisestä 2 §:ssä tarkoitettuun tilapäiseen hoitoon ja tutkimukseen. Rikosseuraamusvirasto päättäisi Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärinä kuultuaan vangin 3 §:n mukaisesta vankilasta vapauttamisesta.

11 §. *Tarkemmat määräykset.* Ehdotetun pykälän mukaan Rikosseuraamusvirasto antaisi tarkemmat määräykset vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

11 luku. Vapaa-aika

Lukuun ehdotetaan koottavaksi vangin vapaa-ajan toimintoja koskevat säännökset, jotka nykyisin ovat hajanaisia ja osittain asetuksen- ja määräyksentasoisia.

1 §. *Vapaa-ajan toiminta.* Pykälään ehdotetaan yleissäännöksiä vapaa-ajan toiminnasta. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin velvollisuudesta järjestää vankilassa erilaisia vapaa-ajan toimintoja. Vapaa-ajan toiminnoilla tarkoitetaan liikuntaa, askartelua, opiskelua, taide- ja kulttuuritoimintaa, erilaisia kurssi-, esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia sekä muuta tämänkaltaista ajanvietetoimintaa. Pykälä vastaisi sisällöltään voimassa olevan RTL:n 2 luvun 5 §:n 2 momentin ja vankeinhoitoasetuksen 45 §:n 1 momentin säännöksiä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan nykyisen vankeinhoitoasetuksen 45 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan vapaa-ajan toiminnan järjestämisestä voi huolehtia myös ulkopuolinen yhteisö, säätiö ja henkilö. Tällaisilla tahoilla tarkoitetaan esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin sekä AA- ja NA- toimintaa. Lupa voitaisiin antaa myös muunlaiseen toimintaan.

Pykälän 3 momentti vastaisi asiallisesti nykyisen vankeinhoitoasetuksen 45 §:n 3 momentin ja 1 momentin viimeisen lauseen säännöksiä. Säännöksen mukaan vangeille olisi annettava tilaisuus osallistua vapaa-ajan toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen. Vankeja olisi myös ohjattava harrastustoiminnassa.

Vangin oikeudesta ulkoiluun säädettäisiin ehdotuksen 7 luvun 6 §:ssä.

2 §. *Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin.* Pykälässä säädettäisiin vangin oikeudesta osallistua vapaa-ajan toimintaan. Asiallisesti säännös vastaisi voimassa olevan RTL:n 2 luvun 5 §:n 2 momentin säännöstä. Säännös koskisi ohjattua vapaa-ajan toimintaa, harrastustoimintaa ja erilaisia yhteisiä tilaisuuksia. Vapaa-ajan työstä säädettäisiin luvun 5 §:ssä.

Selvyyden vuoksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä tilanteista, joissa vangin oikeutta vapaa-ajan tilaisuuksiin rajoitetaan. Vapaa-ajan toimintoihin osallistuminen voitaisiin kieltää taikka sitä rajoittaa, jos vanki on sijoitettu varmuusosastolle tai sopimusosastolle (5 luvun 4 ja 5 §). Sopimusosaston ja varmuusosaston luonteeseen kuuluu, että vanki viettää vapaa-aikaansa muiden samalle osastolle sijoitettujen vankien kanssa. Varsinkin varmuusosastolle sijoitettujen vankien oikeutta osallistua vankilan kaikille vangeille tarkoitettuihin vapaa-ajan toimintoihin on yleensä rajoitettava.

Jos vangille olisi määrätty kurinpitorangeistuksena ehdotuksen 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu yksinäisyysrangaistus, vangilla ei myöskään olisi oikeutta vapaa-ajan toimintoihin osallistumiseen. Selvää on myös, että jos vangille olisi määrätty kurinpitorangeistuksena oikeuksien menetys, joka koskee vapaa-ajan toimintoihin osallistumista, osallistumisoikeutta ei olisi.

Myös ehdotetun lain 18 luvun 1 §:ssä ja 15 luvun 15 §:ssä tarkoitetut turvaamistoimenpiteet kuten kahlehtiminen, tarkkailu, eristämistarkkailu ja erillään pitäminen sekä pitäminen erillään kurinpitorangaistusta tutkittaessa merkitsevät, ettei vangille voida antaa oikeutta osallistua vapaa-ajan toimintaan. Selvyyden vuoksi näistä tilanteista ehdotetaan viittaussäännöstä pykälään. Myös pykälän 3 momentissa tarkoitettu syy voisi olla osallistumisen esteenä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tilanteista, joissa vanki häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa laitoksen järjestystä tai muiden henkilöiden turvallisuutta. Näissä tilanteissa oikeus vapaa-ajan toimintaan voitaisiin kertaluonteisesti evätä. Sama koskisi tilanteita, jossa vanki on päihittynyt. Ehdotettu säännös selkeyttäisi nykykäytäntöä.

3 §. *Uskonnonharjoitus.* Perustuslain 11 §:ssä säädetään uskonnon ja omantunnon vapaudesta. Perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi uskonnon harjoittamisesta ja uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vankilassa. Vangeilla ei ole useinkaan mahdollisuutta osallistua vankilan ulkopuolella järjestettäviin jumalanpalveluksiin ja muihin tilaisuuksiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin velvollisuudesta mahdollisuuksien mukaan järjestää jumalanpalveluksia, hartaushetkiä sekä muita uskonnollisia tilaisuuksia vankilassa. Nykyisin asiasta säädetään vankeinhoitosaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) ohjeella. Tilaisuuksia tulisi järjestää vankien tarpeiden mukaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että vankilassa tulisi järjestää myös muita kuin evankelisluterilaisia ja ortodoksia tilaisuuksia.

Suurimmassa osassa suljetuista vankiloita on kirkko. Jos vankilassa ei ole kirkkoa, siellä tulisi olla muu uskonnonharjoittamiseen soveltuva tila. Tällaisella tilalla tarkoitetaan erillistä, rauhallista tilaa, joka soveltuu us-

konnonharjoittamiseen ja hiljentymiseen. Tällainen tila voidaan sisustaa kutakin tilaisuutta varten siten, että tilaa voidaan käyttää erilaisten uskontokuntien ja uskonnollisten suuntausten tilaisuuksiin. Asiasta ehdotetaan säännöstä pykälän 1 momenttiin.

Pykälässä säädettäisiin nykyistä RTL:n 2 luvun 4 §:n 1 momenttia ja RTL:n 2 luvun 5 §:n 2 momenttia vastaavasti vangin oikeudesta osallistua uskonnonharjoittamiseen. Osallistuminen on vangille perustuslain 11 §:ssä tarkoitettu tavoin vapaaehtoinen oikeus, eikä velvollisuutta osallistua tällaisiin tilaisuuksiin voida vangeille asettaa. Käytännössä vangeille pakollisista jumalanpalveluksista on vankiloissa luovuttu jo useita vuosikymmeniä sitten.

Valvonnalliset ja turvallisuussyyt voivat joskus olla esteenä vangin osallistumiselle jumalanpalveluksiin tai muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin. Koska tällaiset rajoitukset saattavat samalla merkitä perustuslain 11 §:ssä tarkoitetun oikeuden rajoittamista, pykälään ehdotetaan asiasta selvyyden vuoksi erillistä säännöstä. Lisäksi pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että näissä tapauksissa vangin uskonnonharjoituksesta olisi huolehdittava muulla tavoin.

Vangeille yhteisesti järjestettyihin uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumista voitaisiin rajoittaa lähes samoilla perusteilla kuin edellä 1 §:ssä tarkoitettuihin vapaa-ajan tilaisuuksiin osallistumista voidaan rajoittaa. Erona olisi, ettei sopimusosastolle sijoitetun vangin oikeutta osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin voitaisi rajoittaa eikä tätä oikeutta myöskään voitaisi kurinpidollisesti määrätä menetetyksi. Vangin mahdollisuudesta uskonnonharjoitukseen tulisi kuitenkin tällaisissa tapauksissa pyrkiä huolehtimaan muilla tavoin. Tästä ehdotetaan otettavaksi säännös 1 momenttiin.

Pykälään ei ehdoteta säännöstä jumalanpalvelukseen tai uskonnolliseen tilaisuuteen osallistumisesta vankilan ulkopuolella. Tällaisiin tilaisuuksiin osallistuminen on mahdollista nykyisin RTL:n 2 luvun 5 §:n 4 momentin perusteella. Vastaisuudessaakin on tilanteita, joissa vankilan pienuuden tai luonteen vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista järjestää jumalanpalveluksia vankilassa. Tällaisia vankiloita ovat etenkin muutamattavol-

tokset. Lupa osallistua tällaisiin tilaisuuksiin voitaisiin antaa 14 luvun 6 §:n perusteella.

4 §. *Kirjasto.* Voimassa olevan RTL:n 2 luvun 5 §:n mukaan vankien käytössä on oltava kauno- ja tietokirjallisuutta sisältävä kirjasto. Täydentävät säännökset on nykyisin annettu vankeinhoitoasetuksen 46 §:ssä, jonka mukaan vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää yleisten kirjastojen palveluja.

Nykyistä lakia vastaavasti pykälään ehdotetaan säännöksiä vankilan kirjastosta ja mahdollisuudesta käyttää yleisen kirjaston palveluja. Maininnalla yleisten kirjastojen palveluista tarkoitetaan, että vangeille voidaan vankilan valvonnan asteesta riippuen antaa mahdollisuus käydä itse yleisessä kirjastossa tai vankilassa käyvässä kirjastoautossa. Yleisten kirjastojen palveluiden käyttö voidaan järjestää myös kaukolainauksin vankilan kirjaston kautta, jos vankilassa on kirjasto. Normaalisuusperiaatteen mukaisesti pykälään ehdotetaan lisäksi säännöstä, jonka mukaan vankilan kirjastojen on oltava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja kirjaston toiminnan tulee vastata näiden toimintaperiaatteita.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vankilan kirjaston käyttämisestä ja vankien ohjauksesta kirjaston käytössä. Luvun 2 ja 3 §:ää vastaavasti pykälään ehdotetaan viittaus-säännöstä varmuusosastolle sijoitetuista, yksinäisyysrangaistusta suorittavista ja turvaimistoinenpiteiden kohteena olevista vankeista.

5 §. *Vapaa-ajan työ.* Pykälässä säädettäisiin vapaa-aikana tehtävästä työstä. Voimassa olevan RTL 3 luvun 9 §:n 4 momentin mukaan vapaa-ajan työn tulee soveltua haitatta rangaistuslaitoksessa tehtäväksi. Säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että työn tulisi soveltua vankilassa tehtäväksi, eikä siitä saisi aiheutua haittaa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle eikä vaaraa henkilön turvallisuudelle. Henkilön turvallisuudella tarkoitettaisiin vankien, henkilökunnan ja muiden henkilöiden turvallisuutta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan voimassa olevan vankeinhoitoasetuksen 23 §:n 3 momentin säännöstä siitä, että vangille voidaan antaa korvauksetta käyttöön vankilan työvälineitä. Edellytyksenä olisi, ettei siitä aiheudu

haittaa vankilan järjestykselle, turvallisuudelle tai toimintojen järjestämiselle. Turvallisuudelle aiheutuvaa haittaa arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota esimerkiksi vangin luottavuuteen ja kykyyn noudattaa työssä vaadittuja ohjeita. Toimintojen järjestämiselle aiheutuvalla haitalla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että vangille ei voitaisi antaa käyttöön sellaisia työvälineitä, joita tarvitaan työtoiminnan järjestämisessä. Säännös vastaisi ehdotuksen 8 luvun 7 §:n 2 momentin omaa työtä koskevaa säännöstä.

6 §. *Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen.* Pykälään ehdotetaan nykyisen RTL:n 2 luvun 5 §:n 3 momentin säännöstä radio- ja televisio-ohjelmien ja sanomalehtien seuraamisesta ja kirjallisuuden ja aikakauslehtien hankkimisesta. Säännös ehdotetaan kirjoitettavaksi nykyistä täsmällisempään muotoon. Vangin yhteydet tiedotusvälineisiin säänneltäisiin ehdotuksen 13 luvun 8 §:ssä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä aikakauslehtien ja kirjallisuuden hallussapidosta. Säännös sisältäisi viittauksen omaisuuden hallussapitoa koskevaan pykälään, jonka perusteella vangin hallussaan pitämän kirjallisuuden ja lehtien määrää voitaisiin rajoittaa. Tähänkin omaisuuteen sovellettaisiin vaatimusta kohtuullisesta määrästä. Muut 9 luvun 1 §:ssä tarkoitetut rajoitusperusteet tulisivat harvemmin sovellettaviksi.

7 §. *Kokoontuminen vankilassa.* Perustuslain 13 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin. Kokoontumisvapauden käyttämisestä säädetään kokoontumislaisissa (530/1999), jota sovelletaan yleisiin kokouksiin ja mielenosoituksiin. Koska vankilassa järjestetty kokous ei ole yleinen kokous, kokoontumislakia ei sovelleta tällaisiin kokouksiin.

Selvyyden vuoksi lakiin ehdotetaan kuitenkin pykälää kokoontumisesta. Kokoontuminen olisi ehdotuksen mukaan luvanvaraista. Tällaisten kokousten järjestely saattaa vaatia erityistoimenpiteitä, joissa olisi otettava huomioon laitoksen järjestys ja turvallisuus.

Pykälässä ei säädettäisi yhdistymisvapaudesta. Käytännössä yhdistymisvapauden piiriin kuuluvat esimerkiksi vankien toverikunnat. Niiden toiminta ja yhteydenpito voi ha-

pahtua joko kokoontumalla tai muilla yhdistykseen liittyvillä tavoilla, kuten kirjallisella tiedottamisella. Koska laitoksen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta ongelmallista on nimenomaan vankien kokoontuminen, tästä säädettäisiin erikseen. Muut yhdistystoiminnan rajoitukset määräytyisivät yleisen lainsäädännön mukaisesti. Eräs tällainen rajoitus voisi perustua rikoslain 17 luvun 1 a §:ään (142/2003), jossa järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen säädetään rangaistavaksi.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vapaa-ajan toimintoihin ja uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisen epäämisen päätösvalta. Päätösvaltaa käyttäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Tilaisuuden järjestäjää tulisi kuulla.

Pykälän 2 momentin mukaan luvan vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen ja vankien kokoontumiseen myöntäisi vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

IV OSA. VANGIN YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE

12 luku. Kirjeenvaihto ja puhelut

Vangin kirjeenvaihtoa ja puhelimen käyttöä koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettavaksi lakiin nykyistä täsmällisemmin ja selkeämmin ja koottavaksi samaan lukuun.

1 §. *Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi periaatteellinen säännös, jossa ilmaistaan vangin oikeus kirjeenvaihtoon. Nykyisen RTL:n 2 luvun 9 §:n säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että laissa säädettäisiin tarkemmin tarkastamisesta. Ehdotuksen mukaan vangin suljettu kirjelähetyt saataisiin läpivalaista ja avata sen tutkimiseksi, ettei siinä ole luvattomia aineita tai esineitä, jos se on tarpeen pykälässä säädetyillä perusteilla. Luvattomilla aineilla ja esineillä tarkoitetaan rahaa, muita maksuvälineitä, huumausaineita ja muita sellaisia aineita ja esineitä, joita vangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan ehdotuksen 9 luvun säännös-

ten tai vankilan järjestyssäännön nojalla. Luvattomien aineiden ja esineiden torjumiseksi on välttämätöntä, että tarkastamiskynnys olisi matala. Peruste tällaisen pintapuolisen tarkastamisen suorittamiseen voisi olla esimerkiksi se, että vankilasta tai sen tietyltä osalta olisi löydetty huumausaineita. Tarkastamisen edellytykset olisi kuitenkin harkittava yksittäisessä tapauksessa. Tarkastamisen laajuus riippuisi myös vangin sijoitusvankilan valvonnan asteesta. Avolaitokseen sijoitetun vangin kirjeenvaihdon tarkastaminen olisi yleensä vähemmän tarpeellista kuin suljettuun vankilaan sijoitetun vangin. Tarkastus käsittäisi kirjekuoren tai muun päällisen ja kirjeen sisällön pinnallisen tutkimisen eikä oikeuttaisi kirjelähetyksen sisällön lukemista. Kirjeen lukemisesta säädettäisiin erikseen luvun 2 §:ssä.

Jos tarkastuksessa löydetään sinänsä luvallista tavaraa, jota vanki ei saa pitää hallussaan, se otettaisiin laitoksessa säilytettäväksi. Jos olisi syytä epäillä omaisuuden alkuperän laillisuutta, asiasta olisi tehtävä ilmoitus poliisille. Löydettyjen huumausaineiden hävittämisestä neudatettaisiin huumausainelain 10 §:n säännöksiä.

2 §. *Kirjeen lukeminen ja jäljennöksen ottaminen.* Koska voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 §:n 1 momentissa oleva, kirjeenvaihto-oikeuden väärinkäyttämistä koskeva edellytys on monitulkintainen, se ehdotetaan korvattavaksi selkeämmillä kriteereillä.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin saisi lukea, jos lukeminen on tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Viestillä tarkoitettaisiin esimerkiksi postikortteja.

Lukemisen edellytyksiä tulisi harkita kussakin yksittäisessä tapauksessa erikseen. Usein tällainen syy tulee vankeinhoitoviranomaisten tietoon poliisilta, mutta käytännössä se saattaa tulla myös muilta vangeilta tai laitoksen ulkopuolisilta henkilöiltä. Se voi sisältää esimerkiksi tiedon huumausainerikoksen valmistelusta. Muiden henkilöiden turvallisuuden suojaamisella tarkoitetaan tilanteita, joissa vanki on uhkaillut kirjeen vastaanottajaa tai käyttäytynyt uhkaavasti häntä

kohtaan. Vastaavasti vangin suojelemisen tarve saattaa liittyä kirjeen lähettäjän vastavanhilaiseen uhkaavaan käytökseen. Vankilan järjestystä uhkaavalla vaaralla tarkoitettaisiin tilanteita, joissa vankeinhoitoviranomaiset ovat saaneet perustellun syyn epäillä vangin karkaamisen tai laitoksesta poistumisen valmistelun tai muun vastaavan vankilan järjestystä uhkaavan suunnitelman, esimerkiksi huumausaineiden kuljetusyrityksen olevan vireillä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännökset kirjeen tai viestin kopioinnista. Jäljennöksen ottaminen vaatisi, että kirjeessä saataisi olla tietoja tai suunnitelmia rikoksesta, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi vangin karkaaminen (rikoslain 16 luvun 16 §), vangin varustautuminen aseella (rikoslain 16 luvun 17 §), järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen (rikoslain 17 luvun 1 a §), laitton uhkaus (rikoslain 25 luvun 7 §), pakottaminen (rikoslain 25 luvun 8 §) sekä rikoslain 50 luvussa tarkoitetut huumausainerikokset, käyttörikosta lukuun ottamatta. Jäljennös saatettiin ottaa myös, jos kirje tai viesti saattaa sisältää tietoja tällaisen rikoksen yrityksestä. Lisäedellytyksenä olisi, että yritys on säädetty rangaistavaksi.

Huumausaineen käyttörikoksesta ehdotetaan erillistä säännöstä 2 momentin 2 kohdaksi.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös 19 luvun 2 §:ään, jossa säädetään kirjeen sisällön ilmoittamisesta. Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 5 luku sisältää säännökset jäljennösten hävittämisestä. Turvallisuuustieto- sekä valvonta- ja toimintarekisterin tiedot on poistettava pääsääntöisesti 10 vuoden kuluttua.

3 §. *Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten kanssa.* Voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 9 §:ää vastaavasti pykälässä säädettäisiin erikseen valvontaviranomaisista. Valvontaviranomaisilla tarkoitetaan Rikosseuraamusvirastoa, oikeusministeriä, oikeusministeriötä, eduskunnan oikeusasiamiestä ja apulaisoikeusasiamiestä, oikeuskansleria, Terveystieteiden oikeusturvakeskusta, tietosuojavaltuutettua ja muita tällaisia vankilan ja sen

henkilökunnan toimintaa valvovia kansallisia viranomaisia.

Kansainvälisillä valvontaelimillä tarkoitetaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta, Eurooppalaista kidutuksen vastaista komiteaa (CPT), Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastaista komiteaa ja ihmisoikeuskomiteaa sekä muita sellaisia kansainvälisiä valvontaelimiä, joiden valvontaan Suomi on kansainvälisesti sitoutunut. Suoja koskisi sekä vangin lähettämiä että kansainvälisen valvontaelimen lähettämiä kirjeitä. Kun vangin lähettämistä kirjekuoresta ilmenee vastaanottajaksi pykälässä tarkoitettu valvontaviranomainen tai -elin, kirjettä ei saa avata.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös yhteydenpidosta diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

4 §. *Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa.* Vangin ja hänen asiamiehensä välinen kirjeenvaihto nauttii erityistä suojaa. Nykyisen RTL:n 2 luvun 9 §:n 2 momentissa säädetään, että vangin hänen asiamiehenään toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoittama kirje on toimitettava viipymättä perille. Laissa on nykyisin säädetty vain vangin lähettämän kirjeen suojasta. Asianajajalta tai yleiseltä oikeusavustajalta tulleen kirjeen suojasta on nykyään voimassa vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) määräys.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi molemmista tilanteista. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan nykyistä RTL:n 2 luvun 9 §:n 2 momentin viimeisen lauseen säännöstä siten muutettuna, ettei säännöksessä olisi mainintaa kirjelähetyksen välittömästä perille toimittamisesta. Käytännössä kirjeitä ei toimiteta perille, vaan ne jätetään postin kuljetettavaksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vangille asiamieheltä saapuneesta kirjeestä. Tällaisen kirjeen saisi avata vain vangin läsnä ollessa. Menettelyä ehdotetaan erilaiseksi vangille saapuneiden ja vangin lähettämien kirjeiden suhteen. Perusteena on, että vaikka vangille saapunut kirjekuori olisikin asiamiehen toimiston leimalla varustettu, se ei kaikissa tilanteissa takaa, että kirje todella on asiamieheltä. Käytännössä on ilmennyt, että leimalla varustettuja kirjekuoria on väärinkäytetty ja niissä on lähetetty muita kirjeitä,

rahaa ja muita luvattomia esineitä ja aineita. Tämä on ollut mahdollista esimerkiksi, jos kirjekuoria on varastettu tai käytetty uudelleen.

Kirjeenvaihdon suoja ehdotetaan rajattavaksi asianajajiin ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin oikeudenkäyntiasiamiehiin ja –avustajiin. Mainitun 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä –tai avustajana saa toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Momenttia sovelletaan, jollei muualla laissa ole toisin säädetty.

Pykälän 2 momentin mukaan lainsäädäntöä, joka koskee asianajajan oikeutta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai avustajana, sovelletaan myös henkilöön, jolla on oikeus harjoittaa asianajajan tointa jossakin muussa Euroopan talousalueen valtiossa. Säännös tuli voimaan Suomen liittyessä Euroopan talousalueen jäseneksi. Lisäksi momentissa viitataan valtioihin, joilla voi olla Euroopan yhteisöjen jäsenmaiden kanssa solmittu sopimus asianajajan ammattipätevyyden vastavuoroisesta tunnustamisesta. Käytännössä tällainen vastavuoroisuussopimus on solmittu Sveitsin kanssa.

Pykälään ei ehdoteta otettavaksi viittausta oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan asianosaisen lähisukulainen tai aviopuoliso saa toimia asiamiehenä, vaikka ei olisikaan suorittanut 1 momentissa mainittua tutkintoa. Säännöksen rajaaminen edellä mainitulla tavalla on välttämätöntä väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

Säännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa vangin oikeutta vapaasti valita itselleen asiamies, kuten kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa edellytetään.

5 §. *Kirjeen tai postilähetyksen pidättäminen.* Pykälässä ehdotetaan nykyistä lakia selkeämmin säädettäväksi mahdollisuudesta pidättää vangin kirje. Mahdollisuudesta vangin kirjeen pidättämiseen säädetään nykyisin RTL:n 2 luvun 9 §:n 1 momentissa, jonka mukaan kirjeen pidättämisen edellytykset ovat samat kuin sen lukemisen.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämisen edellytyksistä, jotka olisivat samat kuin kirjeen lukemiselle asetetut.

Vaikka kirjeen ja muun viestin lukemisen ja pidättämisen edellytykset ovat samat, pidättämisellä on erilainen sisältö sen vuoksi, että vankeinhoitoviranomaisella on kirjeen lukemisen jälkeen paremmat edellytykset arvioida sen pidättämisen edellytyksiä. Rikoksen estäminen tulisi kysymykseen esimerkiksi silloin, kun kirje sisältää suunnitelmia rikoksen toteuttamiseksi. Tarve pidättää kirje rikoksen selvittämiseksi voi syntyä esimerkiksi, kun kirje on kirjoitettu salakielellä tai sisältää sellaisia suunnitelmia, nimiä, maksukehotuksia tai tilinumeroita, joiden liittyminen rikokseen tai laitoksen järjestyksen ylläpitämiseen täytyy selvittää tarkemmin. Jos 2 §:n 2 momentissa säädetyt edellytykset täytyisivät, kirjeestä ja viestistä voitaisiin ottaa jäljennös. Vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojeleminen voi tulla kysymykseen tilanteissa, joissa kirje tai viesti sisältää uhkauksia. Tällöin kirjeen pidättäminen olisi tarkoituksenmukaisempi toimenpide kuin jäljennöksen ottaminen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi menettelystä. Pidättämisestä olisi pääsääntöisesti annettava tieto lähettäjälle tai vastaanottajalle. Tietoa ei kuitenkaan tarvitsi antaa, jos tiedon antaminen aiheuttaisi, että 1 momentissa tarkoitettujen tilanteiden torjuminen tai rikoksen selvittäminen vaarantuisi tai estyisi. Kirje, viesti tai muu postilähetyks olisi palautettava lähettäjälle. Lähettäjä voi olla vanki tai ulkopuolinen henkilö. Koska lähettäjä ei aina ole tiedossa, vaihtoehtona olisi, että kirje olisi annettava vangille hänen vapautuessaan. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun vankilaan saapuneessa kirjeessä ei ole lähettäjän nimeä.

Vankeinhoitoviranomaisilla olisi oikeus antaa tieto kirjeen tai puhelun sisällöstä poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi. Tästä ehdotetaan säännöstä lain 19 luvun 2 §:ään. Vankeinhoitoviranomainen voisi pidättää kirjeen, kunnes kyseinen viranomainen on tehnyt päätöksen asiassa hänelle tehdyn ilmoituksen perusteella.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös postiennakkotilausten pidättämisestä ja palauttamisesta.

6 §. *Puhelimen käyttö.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi puhelimen käytöstä. Koska yhteydenpito vankilan ulkopuolelle on luontevasti ja yksinkertaisesti järjestettävissä puhelimitse, nykyisestä suljettuja vankiloita koskevasta puhelimen käytön luvanvaraisuudesta ehdotetaan luovuttavaksi.

Vangilla olisi oikeus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle sellaisina soveltuvina aikoina, jotka määritellään vankilan järjestyssäännössä. Järjestyssäännöstä ehdotetaan säädettäväksi 15 luvun 1 §:ssä. Puhelun kustannukset vangin olisi itse maksettava. Tämä voidaan järjestää esimerkiksi siten, että vangille annetaan haltuun maksukortti puheluita varten. Erityisistä syistä puhelimen käyttö voitaisiin sallia korvauksetta. Välttämättömien asioiden hoitamisella tarkoitetaan esimerkiksi kiireellisiä oikeusasioita tai muita viranomaisasioita. Myös niin kutsuttu tulosoitto voitaisiin sallia korvauksetta.

Vaikka puhelimen käyttö ei enää olisi luvanvaraista, sen ehdoksi voitaisiin asettaa, että vanki ilmoittaa kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Jos vanki ei pyynnöstä ilmoita, kenelle hänen on tarkoitus soittaa, puhelimen käyttö voitaisiin evätä. Tätä koskeva vankeinhoitoasetuksen 48 §:n säännös ehdotetaan nostettavaksi lain tasolle.

Pykälän 2 momentissa olisi myös viittaus-säännös vankilan järjestyssääntöön.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että puhelimen käyttö voitaisiin yksittäisessä tapauksessa keskeyttää tai evätä, jos niin on tarpeen tehdä rikoksen estämiseksi tai vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi silloin, kun ilmenee, että vanki soittaa henkilölle, johon nähden hänelle on määrätty lähestymiskiellostä annetun lain (898/1998) 3 §:ssä tarkoitettu lähestymiskielto. Lähestymiskieltoon määrätty ei saa ottaa yhteyttä suojattavaan henkilöön sen mukaan kuin lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa tarkemmin määrätään. Teko on kriminalisoitu rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä (902/1998). Saattaa myös ilmetä, että vanki haluaa soittaa henkilölle, jota hän on toistuvasti uhkaillut ja jolla on perus-

teltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa. Tällainen rikos on kriminalisoitu rikoslain 25 luvun 7 §:ssä. Henkilö on myös saattanut pyytää vankeinhoitoviranomaisilta, ettei vangin annettaisi ottaa häneen yhteyttä tai uhkailu on tullut vankeinhoitoviranomaisten tietoon muuta kautta, esimerkiksi puhelua kuunneltaessa. Lisäksi väkivaltaisesti käyttäytyvän, kurinpitotirangaistusta suorittavan ja 18 luvussa tarkoitettujen turvaamistoimenpiteiden kohteena olevan vangin oikeus puhelimen käyttöön voitaisiin evätä.

7 §. *Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen.* Pykälässä säädettäisiin puhelun kuuntelemisen edellytyksistä. Voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 §:n 3 momentissa säädetyjä edellytyksiä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että edellytykset puhelun kuuntelemiselle olisivat samat kuin kirjeen lukemiselle. Uutena säännöksenä ehdotetaan, että puhelu voitaisiin kuuntelun sijasta tallentaa pykälässä säädetyin edellytyksin.

Tallentamisen edellytykset olisivat samat kuin kirjeen jäljentämisen edellytykset 2 §:ssä.

Puhelun kuuntelu ei ole salakuuntelua, vaan puhelun kuuntelemisesta ja mahdollisuudesta sen tallentamiseen on ilmoitettava ennen puhelun alkamista vangille ja sille johon vanki on puhelimitse yhteydessä. Kuuntelu voidaan suorittaa kuuntelemalla toisella puhelimella tai olemalla läsnä samassa huoneessa siten, että puhelun toista osapuolta kuunnellaan esimerkiksi kaiutinpuhelimen avulla.

Kuuntelulla ei tarkoiteta tilannetta, jossa vanki saa tietyn asian hoitamista varten luvan soittaa henkilökunnan virkahuoneesta. Tällöin virkamies on läsnä, jolloin hän kuulee vangin puheen. Valvonnallisista syistä vankia ei voida jättää yksin henkilökunnan työhuoneeseen. Kuuntelua ei myöskään olisi esimerkiksi vankilaosaston käytävälle sijoitussa puhelimesta tapahtuvan puheen kuuleminen sattumalta ilman kuuntelutarkoitusta.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan nykyisen lain säännöstä siitä, ettei valvovien viranomaisten tai 4 §:ssä tarkoitettujen asiamiehen ja vangin välistä puhelua saada kuunnella. Jos kuuntelun aikana ilmenisi, että kyse on tällaisesta puhelusta, kuuntelu olisi lopetetta-

va ja tallenne hävitettävä. Myös tästä ehdotetaan säännöstä pykälän 4 momenttiin.

8 §. *Kirjeenvaihto ja puhelut varmuusosastolla.* Pykälään ehdotetaan koottavaksi varmuusosastolle sijoitettujen vankien kirjeiden tarkastamista ja lukemista sekä puhelujen kuuntelemista koskevat erityissäännökset. Varmuusosaston luonteesta johtuu, että vankien yhteyksiä vankilan ulkopuolelle tulee voida valvoa tehokkaasti.

Voimassa olevaan RTL:n 3 luvun 2 d §:ään ei ehdoteta asiallisia muutoksia. Varmuusosastolle sijoitetun vangin kirjeen lukemisen kynnys on alempi kuin muun vangin. Kuten lakivaliokunnan pykälää koskevassa lausunnossa (LaVM 17/1998 vp) on todettu, harkinnan tulee olla yksittäistapauksellista harkintaa.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan viittaussäännöstä 1 §:ään, joka sisältää säännökset kirjeiden tarkastamisesta luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi sekä 2 §:n 2 ja 3 momenttiin, jossa on säännökset jäljennösten ottamisesta. Varmuusosastolle sijoitetun vangin kirjeenvaihtoa koskisivat 3 ja 4 §:ssä tarkoitettut tarkastus- ja lukuoikeuden rajoitukset sekä 5 §:n kirjeen pidättämistä koskeva säännös.

Puhelimen käyttö olisi varmuusosastolla luvanvaraista. Puhelimen käytön ehtona olisi, että vanki suostuu siihen, että puhelua voidaan kuunnella ja se voidaan tallentaa. Säännös vastaisi sisällöltään nykyistä säännöstä.

Puhelun kuuntelemisen ilmoittamisesta sovellettaisiin 7 §:n 3 ja 4 momenttia. Viittaussäännöksellä 7 §:n 4 momenttiin tarkoitetaan, ettei varmuusosastolle sijoitetun vangin puhelua valvoville elimille tai 4 §:ssä tarkoitettulle asiamiehelle saataisi kuunnella.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin kirjeen tai muun postilähetyksen tai viestin tarkastamis- ja pidättämismenettelyssä noudatettaisiin 10 §:n ja päätösvalasta 11 §:n säännöstä.

9 §. *Sähköinen viestintä.* Vangeilla ei ole nykyisin oikeutta pitää hallussaan matkapuhelimia tai olla yhteydessä laitoksen ulkopuolelle sähköistä viestintää, televiestintää tai muuta tämänkaltaista teknistä yhteyttä käyttämällä. Yleisimmin televiestintä tapahtuu matkapuhelimen välityksellä. Muulla sähköisellä viestinnällä tarkoitetaan yhteydenpitoa internetin välityksellä.

Sähköinen viestintä olisi luvanvaraista ja edellyttäisi erityistä syytä. Säännöstä sovellettaisiin pääsääntöisesti avolaitoksissa. Eri-tyisellä syyllä tarkoitetaan esimerkiksi asunto-asoiden ja työpaikan järjestämistä vapautumisen lähestyessä. Jos vangille annetaan oikeus tällaiseen yhteydenpitoon, näitä yhteyksiä voitaisiin valvoa kuten kirjeenvaihtoa ja puheluja. Tämä tarkoittaisi, että vangin sähköpostia voitaisiin lukea samoilla edellytyksillä kuin kirjeenvaihtoa voidaan lukea. Tällöin voitaisiin tarkastaa myös vangin sähköpostiosoitteet.

10 §. *Tarkastamis- ja pidättämismenettely.* Pykälään ehdotetaan säännöksiä kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin lukemisen, jäljentämisen ja pidättämisen sekä puhelun kuuntelemisen ja tallentamisen kirjaamisesta. Lisäksi tarkastamisessa noudatettaisiin 1 luvun 6 §:ssä säädettyjä toimivaltuuksien käytön yleisiä periaatteita. Tarkastamisessa, lukemisessa tai puheluiden kuuntelemisessa ei siten tulisi puuttua enempää vangin oikeuksiin tai aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettava tehtävän suorittamiseksi. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi, että tarkastus ja lukeminen ei saisi kestää pitempään kuin on välttämätöntä.

11 §. *Päätösvalta.* Kirjeen tarkastamisesta päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Kirjeen tai viestin lukemisesta, pidättämisestä, jäljennöksen ottamisesta sekä puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättäisi turvallisuudesta vastaava virkamies. Sähköisestä viestinnästä päättäisi vankilan johtaja.

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi tarkempien säännösten antamisvaltuus. Menettelyä koskevat säännökset annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

13 luku. **Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle**

Luvussa ehdotetaan säädettäväksi vangin tapaamisesta, tapaamisten valvonnasta ja ta-

paajalle annettavasta tapaamiskiellosta. Pykälään koottaisiin myös muita vangin ulkopuolisia yhteyksiä koskevia säännöksiä. Nykylainsäädäntöön ei ehdoteta kovin suuria sisällöllisiä muutoksia, mutta säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi ja osa nykyisin vankeinhoitoasetuksessa olevista säännöksistä nostettavaksi lain tasolle.

1 §. *Tapaaminen.* Pykälässä säädettäisiin vangin tapaamisoikeudesta. Vangilla olisi tapaamisoikeus sellaisina aikoina, jotka vankilassa on varattu tapaamisiin. Tapaamisajat vaihtelevat vankiloiden välillä, mutta useimmiten tapaamiset järjestetään viikonloppuisin, jolloin ne voidaan parhaiten järjestää laitoksen muuta toimintaa häiritsemättä. Tapaamisajoista tulisi antaa tarkemmat määräykset 15 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa vankilan järjestyssäännössä.

Tapaaminen voitaisiin, kuten nykyisinkin, järjestää myös muina aikoina, jos siihen on syytä. Tällaisella syyllä tarkoitetaan esimerkiksi tapaamisella hoidettavaa kiireellistä asiaa tai tapaajan pitkää tapaamismatkaa.

Pääsääntönä olisi, että tapaamista valvotaan. Valvonnasta säädettäisiin 2 §:ssä. Tapaaminen voisi olla myös valvomaton tapaaminen, josta säädettäisiin 3 §:ssä tai erityisvalvottu tapaaminen, josta säädettäisiin 4 §:ssä.

Vangin tapaajan tarkastamisesta ehdotetaan säädettäväksi 17 luvussa. Selvyyden vuoksi asiasta ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös pykälään.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan nykyistä RTL:n 3 luvun 2 d §:n 4 momentin säännöstä siitä, että varmuusosastolle sijoitetun vangin tapaamisoikeutta voidaan rajoittaa, jos on perusteltu aihe epäillä väärinkäytöksiä. Rajoittamisoikeus ei kuitenkaan koskisi vangin lähiomaista tai muuta läheistä eikä vangin asiamiehenä toimivaa asianajajaa taikka muuta oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa. Tässä laissa käytettävät lähiomaisten ja muun läheisen käsitteet on määriteltävä edellä 2 luvun 4 §:n perusteluissa.

2 §. *Tapaamistilat ja tapaamisten valvonta.* Pykälän 1 momentiksi ehdotetaan nykyistä vankeinhoitoasetuksen 51 §:n 1 momentin säännöstä sen sisältöä muuttamatta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tapaamisten valvonnasta. Asiallisesti samansisältöinen säännös sisältyy nykyisin vankeinhoitoasetuksen 52 §:ään. Valvonnalla tarkoitetaan sitä, että henkilökunta valvoo tapaamista olemalla läsnä tapaamistilassa, mutta valvontaa voitaisiin järjestää myös välillisenä valvontana, videolaitteiden avulla. Koska videovalvonnan voidaan katsoa vähäisessä määrin rajoittavan tapaajan ja vangin yksityiselämän suojaa, asiasta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin. Videovalvonnalla tapahtuvasta valvonnasta tulisi ilmoittaa siitä kertovalla kyltillä.

3 §. *Valvomaton tapaaminen.* Vangille voitaisiin antaa lupa valvomattomaan tapaamiseen kuten nykyisinkin. Lupa voitaisiin antaa lähiomaisten, muun läheisen ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan ja muun ehdotetun lain 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamiseen. Myös muun henkilön tapaamiseen valvonnasta voitaisiin antaa lupa, jos siihen olisi syytä. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi se, että kysymyksessä olisi vangille läheinen henkilö, vaikkakaan tällainen henkilö ei olisi ehdotetun lain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettu muu läheinen henkilö. Viimeksi mainittu henkilö voisi olla esimerkiksi lapsuuden ystävä tai kaukaisempi sukulainen.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös valvomattoman tapaamisen perusteista. Tällaisia perusteita voisivat olla esimerkiksi yhteyksien säilyminen ja oikeusasioden hoitaminen. Säännös ei olisi tyhjentävä, vaan valvomaton tapaaminen voitaisiin myöntää myös muusta vastaavasta syystä.

Päihteiden käyttämisen ehkäisemiseksi valvomattoman tapaamisen ehdoksi voitaisiin asettaa, että vanki sitoutuu ennen tapaamista päihteettömyyden valvontaan. Tällainen valvonta voidaan nykyisinkin RTL:n 2 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan asettaa valvomattoman tapaamisen ehdoksi. Säännös ehdotetaan lisättäväksi tapaamista koskevaan pykälään. Päihteettömyyden valvonnan, esimerkiksi virtsakokeen tai sylkinäytteen vaatiminen voisi olla pistokokeen luonteista eikä sen tarvitsisi perustua päihteiden käyttämistä koskevaan epäilyyn.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös vangin muusta tarkas-

tamisesta valvomattoman tapaamisen yhteydessä. Ehdotetun lain 16 luvun 4 §:n mukaan vangille voitaisiin tehdä henkilöntarkastus valvomattoman tapaamisen jälkeen, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Henkilöntarkastuksessa voitaisiin tutkia, mitä vangilla on yllään tai vaatteissaan tai mahdollisesti vaatteiden ja ihon väliin piilotettuna. Tarkastus voitaisiin toimittaa myös siten, että vanki vaihtaa vaatteensa tapaamisen jälkeen.

4 §. *Tapaamisen epääminen ja erityisvalvottu tapaaminen.* Pykälään ehdotetaan nykyisen RTL:n 2 luvun 9 a §:n 3 momentin säännöstä tapaamisen epäämisestä ja erityisvalvotusta tapaamisesta edellytyksiltään täsmennettynä. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan koottavaksi ne perusteet, joilla tapaaminen voitaisiin evätä. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että tapaaminen voitaisiin näissäkään tilanteissa sallia erityisen valvotussa olosuhteissa.

Ehdotetun lain 17 luvun 1 §:n mukaan vankilaan pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa, että henkilö todistaa henkilöllisyytensä. Pääsy vankilaan voitaisiin evätä, jollei henkilö noudata hänelle annettua kehoitusta. Ehdotetun lain 17 luvun 1 §:n säännös koskisi kaikkia muita vankilaan saapuvia henkilöitä paitsi vankeja. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että siitä kieltäydyttäessä vangin tapaaminen voitaisiin evätä, jos tapaaja ei pysty todistamaan henkilöllisyyttään.

Ehdotetun lain 17 luvun 3 §:n mukaan vangin tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tapaaja suostuu henkilöntarkastukseen. Henkilöntarkastuksen edellytyksenä on, että on syytä epäillä, että tapaamisessa pyritään luovuttamaan luvattomia esineitä tai aineita. Henkilöntarkastukseen alistuminen olisi vapaaehtoista kuten nykyisinkin, mutta vangin tapaaminen voitaisiin tällöin evätä. Tästä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 1 momentin 2 kohdassa. Myös tapaajan kieltäytyminen turvatarkastuksesta vankilan alueella voisi johtaa tapaamisen epäämiseen.

Pykälän 1 momentin 3 kohtana ehdotetaan säädettäväksi, että tapaaminen voidaan myös evätä, jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle. Tällainen

perusteltu syy olisi ainakin olemassa, jos tapaaja käyttäytyisi uhkaavasti tai aggressiivisesti.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tapaaminen voitaisiin kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa, jos väärinkäytösten vaara voitaisiin tällä tavoin torjua. Erityisen valvotuilla olosuhteilla tarkoitetaan sitä, että tapaaminen järjestetään tilassa, jossa vangin ja tapaajan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita hämähäkökaltaisia esteitä. Erityisen valvotut olosuhteet voidaan järjestää myös niin, että tapaamista valvotaan läsnä olemalla. Tällä tavoin pystytään useimmiten estämään esimerkiksi luvattomien aineiden tai esineiden luovutus.

Tapaamisen epäämisen perusteet olisivat harkinnanvaraisia ja epääminen perustuisi harkintaan yksittäisessä tilanteessa. Erityisesti tilanteessa, jossa tapaaja ei voi todistaa henkilöllisyyttään, tapaaminen tulisi ensisijaisesti pyrkiä järjestämään erityisen valvotuissa olosuhteissa.

5 §. *Tavaroiden vastaanottaminen ja tarkastaminen.* On tavallista, että tapaamisten yhteydessä vangille tuodaan erilaisia esineitä ja tavaroita. Niiden vastaanottaminen edellyttää ainakin suljetussa vankilassa, että tavarat ja esineet voidaan tarkastaa ennen niiden luovuttamista vangeille. Nykyisin tarkastamisesta on säännös vankeinhoitoasetuksen 52 §:n 3 momentissa.

Mahdollisuudet vastaanottaa ja tarkastaa vangille tuotuja tavaroita tapaamisten yhteydessä vaihtelevat varsin paljon eri vankiloissa. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että vastaanotettavan omaisuuden määrästä annettaisiin tarkemmat säännökset vankilan järjestyssäännössä.

6 §. *Tapaamiskielto.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vangin tapaajalle annettavasta tapaamiskiellosta. Ehdotettu 1 momentti vastaisi voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 a §:n 4 momenttia siten muutettuna, että tapaamiskielto voitaisiin antaa myös tilanteissa, joissa tapaamisessa on vaarannettu turvallisuutta tai vankilan järjestystä. Turvallisuuden vaarantamisena tarkoitetaan esimerkiksi uhkaavaa tai väkivaltaista käytöstä vankeja, henkilökuntaa tai muita tapaajia kohtaan. Järjestyksen vakavalla häiritsemällä tarkoitetaan muu-

ta häiriötä, esimerkiksi voimakasta päihtymystä tapaamisen yhteydessä taikka tapaamisen ja muiden tapaamisissa läsnä olevien henkilöiden häiritsemistä siten, ettei tämä toteuta turvallisuuden vaarantamisen edellytyksiä. Häiriön tulisi kuitenkin olla vakavaa, joten vähäinen häiriö ei riittäisi tapaamiskielton perusteeksi.

Tapaamiskielto voitaisiin kuten nykyisinkin antaa olosuhteisiin nähden kohtuullisena, enintään kuuden kuukauden pituisena. Tarvittaessa tapaamiskieltoa voitaisiin jatkaa. Jos kielto perustuisi siihen, että tapaja on tuonut tai yrittänyt tuoda luvattomia aineita tai esineitä laitokseen, säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että tapajalta olisi henkilöntarkastuksen yhteydessä löydetty tai hänen olisi muutoin luotettavasti todettu tuoneen huumausaineita, muita päihkeitä tai luvattomia aineita taikka esineitä vankilaan tai sen alueelle.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tapaamiskielton laajuudesta. Usein ei ole riittävää, että tapaaminen koskee vain tiettyä vankia, vaan luvattomien aineiden tai esineiden tuomista pyritään jatkamaan muiden vankien kautta. Tämän vuoksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tapaamiskielto voitaisiin määrätä koskemaan määrätyn vangin tai vankilan lisäksi muitakin vankeja tai vankiloita.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi nykyisen RTL:n 2 luvun 9 a §:n 4 momentin säännös vähäisin muutoksin. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukainen perhe-elämän suoja edellyttää, ettei tapaamiskieltoa voitaisi antaa lähiomaiselle. Nykyistä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei tapaamiskieltoa voitaisi antaa myöskään muulle läheiselle. Tapaamiskieltoa ei voitaisi nykyistä lakia vastaavasti antaa myöskään vangin asiamiehelle eikä silloin, kun tapaaminen voidaan vankilan järjestystä vaarantamatta järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi voimassa olevan vankeinhoitoasetuksen 54 §:n säännös päätöksen tekemisen muodosta ja tapajan kuulemisesta.

7 §. *Tapaamiskieltoerekisteri.* Pykälään ehdotetaan viittaussäännöstä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa

annettuun lakiin (422/2002). Lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamusvirasto pitää tapajista tapaamiskieltoerekisteriä, jonka sisällöstä säädetään tarkemmin 10 §:ssä.

8 §. *Yhteys tiedotusvälineisiin.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vangin yhteyksistä tiedotusvälineisiin. Yleisenä lähtökohtana olisi, että yhteydenpitoa koskisivat samat säännökset, jotka koskevat muitakin vangin yhteyksiä vankilan ulkopuolelle. Silloin, kun vanki pitää yhteyttä tiedotusvälineisiin vankilassa ollessaan, tulisivat sovellettavaksi ehdotetun lain yhteydenpitoa koskevat säännökset. Kun vanki on kirjeitse tai puhelimitse yhteydessä tiedotusvälineisiin, yhteyksien valvontaan sovellettaisiin ehdotetun lain 12 luvun säännöksiä. Kun vangin kirje olisi osoitettu julkiselle tiedotusvälineelle, esimerkiksi kirjeiden lukeminen voisi tapahtua ehdotetun lain 12 luvun 2 §:ssä säädetyillä perusteilla ja sen pidättäminen lain 12 luvun 5 §:ssä säädetyillä perusteilla.

Jos vankia halutaan haastatella siten, että vanki poistuu vankilasta, sovellettaisiin ehdotetun lain 14 luvun poistumislupaa koskevia säännöksiä.

Pykälässä säädettäisiin myös tilanteista, joissa vankia halutaan haastatella vankilassa. Tällöin noudatettaisiin tapaamista ja sen valvontaa koskevia tämän luvun säännöksiä. Usein pyyntö haastatella vankia esitetään vankilan johtajalle tai muulle henkilökunnalle. Tällöin vangilta tulisi etukäteen kysyä, haluaako hän tulla haastateltavaksi tai kuvattavaksi. Asiasta ehdotetaan säännöstä pykälään. Vangin kuvaaminen perustuisi vangin antamaan suostumukseen. Yksityiselämän suojasta aiheutuu, että vankilan tehtävänä olisi huolehtia, ettei muita kuin suostumuksen antanutta vankia kuvattaisi haastattelun yhteydessä. Vankila päättäisi myös siitä, mitä vankilan tiloja saadaan kuvata.

9 §. *Yhteydet edustustoon.* Edellä yleisperustetuissa on todettu, että konsulisuheteita koskevan Wienin yleissopimuksen 36 artiklan mukaan konsulivirkamiehellä on oikeus käydä tapaamassa vankilassa tai tutkintavankeudessa olevaa konsulivaltion kansalaista, keskustella ja käydä kirjeenvaihtoa hänen kanssaan. Yhteydenpito edellyttää kuitenkin vangin suostumusta.

Yleissopimuksen 36 artiklan mukaisesti

pykälässä ehdotetaan nimenomaisesti säädettyväksi, että ulkomaalaisella vangilla on oikeus olla yhteydessä kotimaansa diplomaattiseen tai konsuliedustustoon. Yhteydenpidolla tarkoitetaan kirjeenvaihtoa, tapaamista ja keskusteluja. Velvollisuudesta ilmoittaa ulkomaiselle vangille hänen tässä pykälässä tarkoitetuista oikeuksistaan ehdotetaan säädettyväksi 4 luvun 4 §:ssä.

10 §. *Yksityiset keskustelut.* Voimassa olevan RTL:n 2 luvun 4 §:n (612/1974) mukaan vangille on annettava mahdollisuuksien mukaan tilaisuus henkilökohtaisia asioitaan koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa.

Säännös koskisi vankilan ulkopuolisten tahojen järjestämää toimintaa. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi Suomen Punainen Risti, seurakunnat, AA- ja NA-järjestöt ja muut vastaavat vankilatyötä tekevät järjestöt. Toiminta voi sisältää ryhmätapaamisten ja tilaisuuksien lisäksi kahdenkeskisiä keskusteluja. Nykyinen säännös ehdotetaan säilytettäväksi laissa sen sisältöä asiallisesti muuttamatta, mutta täydennettäväksi siten, että säännöksestä ilmenisi nykyistä selkeämmin, mitä tahoja säännöksessä tarkoitetaan.

11 §. *Päätösvalta.* Pykälässä säädettäisiin päätösvalasta. Tapaamiskiellon määrääminen koskee ulkopuolista henkilöä, joten päätösvalta ehdotetaan säilytettäväksi vankilan johtajalla, joka asian nykyisinkin päättää. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäamisestä päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvomattomasta tapaamisesta päättäisi vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Tapaamiskiellosta ja sen sisällöstä säädettäisiin 12 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella. Rikosseuraamusvirasto antaa tapaamisten järjestämisestä tarkemmat määräykset.

14 luku. Poistumislupa

Voimassa olevassa laissa poistumisluvasta on ainoastaan yksi yleinen säännös, mistä johtuen poistumislupajärjestelmä on säännel-

ty pääosin vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) määräyksellä. Luvussa ehdotetaan säädettyväksi poistumisluvista nykyistä täsmällisemmin ja kattavammin lain tasolla. Poistumislupajärjestelmää ehdotetaan myös uudistettavaksi siten, että rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävä poistumislupa sidottaisiin nykyistä tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan ja sen laskemisperusteita uudistettaisiin. Poistumisluvasta päättämistä delegoitaisiin entistä laajemmin vankilan johtajalle.

1 §. *Poistumisluvan tarkoitus.* Pykälä sisältäisi poistumisluvan määritelmän. Poistumislupa tarkoittaisi vangin poistumista vankilasta lyhyeksi aikaa, jonka pituus määräytyisi tämän luvun 7 §:ssä säädettyllä tavalla. Poistumislupa voitaisiin antaa joko valvonnan alaisena tai valvomattomana.

Vanki voi poistua vankilasta luvallisesti myös muista syistä, esimerkiksi siviilityötä taikka opintolupaa varten. Näitä tilanteita koskisivat ehdotetun lain 8 luvun säännöks et. Poistumislupa annettaisiin aina erillisellä kirjallisella päätöksellä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettyväksi poistumisluvan tarkoituksesta. Poistumisluvan tarkoituksena olisi helpottaa ja tukea vangin yhteydenpidon säilymistä omaisiin ja muihin läheisiin ja tukea vangin sijoittumista yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Tällaisten suhteiden säilymisessä poistumisluvat ovat tärkeässä asemassa. Poistumisluvan tarkoituksena olisi myös vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. Viimeksi mainittu tarkoitus korostuisi etenkin pitkää rangaistusta suorittavilla vangeilla. Sillä olisi merkitystä myös tärkeästä syystä annettavien poistumislupien yhteydessä.

2 §. *Poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella.* Pykälässä säädettäisiin rangaistusajan pituuden perusteella määrättävän poistumisluvan edellytyksistä. Tarkoituksena olisi, että rangaistuksen pituuden perusteella myönnettävä poistumislupa sidottaisiin entistä tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan eikä se olisi, kuten nykyisin, irrallinen vangin muusta toiminnasta. Tavoitteena on, että poistumislupa toimisi positiivisena kannustimena, joka motivoisi vankia noudattamaan rangaistusajan suunnitelmaa. Sitomalla poistumislupa tiiviimmin rangaistusajan suunni-

telmaan poistumislupajärjestelmää vo itaisiin kehittää myös entistä ennustettavampaan suuntaan.

Pykälän 1 kohdassa ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi, että poistumisluvan myöntämisen edellytyksenä olisi, että poistumislupa olisi perusteltu rangaistusajan suunnitelman perusteella. Suunnitelmassa määriteltäisiin ainakin poistumisluvan ennakoitu aikaisin ajankohta sekä sen myöntämisen edellytykset.

Vaikka poistumislupa perustuisi rangaistusajan suunnitelmaan, sen myöntäminen edellyttäisi aina erillistä päätöstä, jossa harkittaisiin edellytysten olemassaolo yksittäisessä tapauksessa.

Lupaa myönnettäessä tulisi vielä erikseen harkita vangin kykyä lupaehtojen noudattamiseen. Toisena kohtana ehdotetaan säädettäväksi, että poistumisluvan ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä vangin rangaistusaikaisen käyttäytymisen sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella. Edellytys vastaisi ehdotetun lain 8 luvun 10 §:n 2 kohtaa.

Arviointi perustuisi kokonaisvaltaiseen harkintaan, jossa otetaan huomioon kaikki vangista saatu ja saatavilla oleva tieto. Rangaistusaikaisella käyttäytymisellä tarkoitetaan paitsi vangin käytöstä ja mahdollisia järjestysrikkomuksia, myös sitä, onko vanki noudattanut rangaistusajan suunnitelmaa. On luonnollista, että jos vanki olisi noudattanut suunnitelmaa eikä esimerkiksi järjestysrikkomuksia tai muita olosuhteiden muutoksia olisi tapahtunut, päätös olisi huomattavasti varmemmin suunnitelman mukainen myös konkreettisessa tapauksessa, jos muut laissa asetetut edellytykset täyttyvät. Toisaalta rangaistusajan suunnitelman noudattamatta jättäminen, joka on johtunut muusta kuin vangin aiheuttamasta syystä, ei olisi este poistumisluvan myöntämiselle.

Arvioinnissa voitaisiin kiinnittää huomiota myös aikaisempiin rangaistuskautsiin. Vangin rikollisuudella tarkoitetaan vangin rikosten laatua, uusimisnopeutta ja rangaistusten pituutta.

Päihteettömyyden on käytännössä havaittu olevan tärkeä tekijä luvan ehtojen noudattamisessa. Pykälän 3 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi vaatimus päihteettömyyteen sitou-

tumisesta ja suostumisesta päihteettömyyden valvontaan. Viittaussäännöksellä 16 luvun 7 §:n 3 momenttiin tarkoitetaan, että päihteettömyyden valvonnan ei tarvitsisi perustua päihteiden käyttöä koskevaan epäilyyn vaan se voisi olla myös pistokokeen omaista.

Pykälässä tarkoitettu muu valvonta voi olla esimerkiksi teknistä valvontaa, joka toteutetaan matkapuhelimeen perustuvan valvontajärjestelmän avulla. Matkapuhelimeen perustuva valvonta mahdollistaa nykyisin vangin sijaintipaikan paikallistamisen 50 metrin tarkkuudella. Se voisi sisältää myös ilmoitautumisvelvollisuuden poistumislupapaikkakunnan poliisiviranomaisen tai muun viranomaisen luona. Valvonta määriteltäisiin tapauskohtaisesti.

3 §. *Rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävän poistumisluvan aikaisin ajankohta.* Pykälässä säädettäisiin rangaistusajan pituuden perusteella määräytyvän poistumisluvan ajankohdasta. Pykälän 1 momentissa olisi vankilassaoloajan legaalimääritelmä. Vankilassaoloajalla tarkoitettaisiin sitä aikaa, jonka vanki tosiasiallisesti on vankilassa tai muutoin vapautensa menettäneenä ennen hänen päästämistään ehdonalaiseen vapauteen tai vapauttamistaan vankilasta hänen suoritettuaan koko rangaistuksensa. Vankilassaoloaika määräytyisi ehdotetun rikoslain 2 c luvun 5—7 §:n mukaisten määräosien ja 2 c luvun 11 §:n perusteella. Rikoslain 2 c luvun 8 §:ssä tarkoitetun valvotun koevapauden aika laskettaisiin kokonaisuudessaan vankilassaoloajaksi. Rikoslain 6 luvun 13 §:ssä tarkoitettu aika olisi myös vankilassaoloaika. Vankilassaoloajalla tarkoitettaisiin vangin nimilehdelle nykyisin kirjattavaa a-, b- ja c-aikaa.

Ehdotuksen mukaan poistumisluvan aikaisin ajankohta olisi, kun vankilassaoloajasta on suoritettu kaksi kolmasosaa.

Ehdotetulla porrastuksella luovuttaisiin nykyisestä puoliajasta (niin kutsuttu L-aika) ja pyrittäisiin lisääntyneeseen ennustettavuuteen.

Esimerkiksi jos vangin tuomioistuimen tuomitsema kokonaisrangaistusaika olisi kuusi vuotta ja vanki pääsisi ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksestaan puolet eli kolme vuotta, aikaisin poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella voitai-

siin myöntää, kun vankilassaoloaika on suoritettu kaksi kolmasosaa kolmesta vuodesta eli kaksi vuotta. Jos vanki suorittaisi kahdeksan vuoden kokonaisrangaistusta ja vapautuisi suoritettuaan kaksi kolmasosaa, vankilassaoloaika olisi kuusi vuotta, jolloin vangille voitaisiin myöntää poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella aikaisintaan, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan neljä vuotta.

Elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan vangin poistumisluvan aikaisin ajankohta määräytyisi siten, että laskennallinen vankilassaoloaika olisi 12 vuotta. Tämä tarkoittaisi, että poistumislupa voitaisiin myöntää, kun rangaistusta olisi suoritettu kahdeksan vuotta. Jos kysymyksessä olisi kuitenkin vanki, joka on tuomittu elinkautiseen rangaistukseen alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta, poistumislupa määräytyisi kuin vankilassaoloaika olisi kymmenen vuotta. Tällainen vanki voisi siten saada poistumisluvan aikaisintaan suoritettuaan rangaistuksesta kuusi vuotta ja kahdeksan kuukautta. Elinkautista rangaistusta suorittavan osalta aikaan luettaisiin se aika, jonka elinkautista vankeusrangaistusta suorittava on ollut tutkintavankeudessa tai muuten vapautensa menettäneenä ennen vankeusrangaistuksen suorittamisen aloittamista, vaikka elinkautisesta vankeusrangaistuksesta ei voida tehdä kukaan rikoslain 6 luvun 13 §:ssä tarkoitettua vähennystä. Vapaudenmenetyksen aika ilmenee elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan vangin asiakirjoista.

Ehdotettu järjestelmä merkitsisi poistumislupajärjestelmän kiristymistä ainakin säädösten tasolla, vaikka käytännössä kiristyminen ei olisi yksiselitteistä.

Vankeinhoito-osastossa (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) tehdyn selvityksen mukaan elinkautista vankeusrangaistusta suorittavalle annetaan poistumislupa keskimäärin, kun vapaudenmenetystä on kestänyt 6—8 vuotta.

Järjestelmän kiristämistä voidaan perustella sillä, että ehdotetulla tavalla toteutettuna järjestelmästä tulisi nykyistä ennustettavampi. Nykyisen säätelyn mukainen aikaisin ajankohta saatetaan nähdä ja käytännössä nähdäänkin sellaisena oikeutena, josta alkaen poistumislupia haetaan niiden hylkäämisestä huolimatta jatkuvasti uudelleen, mikä aiheut-

taa turhia hakemuksia. Toisaalta järjestelmän kiristämistä voidaan perustella myös sillä, että vankirakenne on nykyisin toisenlainen kuin järjestelmän luomisen aikaan 1970-luvun alussa.

Vankien rikoksen laatu, rikostausta ja olosuhteet saattavat poiketa huomattavasti toisistaan, vaikka rangaistuksen pituus olisikin lähes sama. Poistumisluvissa on tämän johdosta oltava harkinnanvaraisuutta, kunhan harkinta voidaan toteuttaa vankien yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukkaamatta. Tästä syystä ja jotta ehdotetusta järjestelmästä ei tiukennuksesta huolimatta tulisi kohtuuton yksittäisessä tapauksessa, 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että edellä 1 momentissa tarkoitettua määräaika voitaisiin aikaistaa tietyin edellytyksin. Myös aikaisaminen ehdotetaan sidottavaksi entistä tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan. Edellytyksenä olisi, että vanki olisi huolellisesti noudattanut suunnitelmaa. Tällöin poistumislupia voitaisiin antaa joko suunnitelman toteuttamiseksi, taikka yksittäisessä tapauksessa vangin yhteyksien säilymiseksi, toimintakyvyn ylläpitämiseksi tai muun vastaavan syyn vuoksi. Tällöinkään ei saataisi alittaa puolta vankilassaoloajasta.

4 §. *Poistumislupa tärkeästä syystä.* Ehdotuksen mukaan vangille voitaisiin myöntää poistumislupa tärkeästä syystä tai ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista varten. Ehdotettu säännös vastaa asiallisesti nykyistä säätelyä. Tärkeänä syynä pidettäisiin vangin perhe-, työ-, koulutus-, sosiaali- ja asuntoasioiden sekä toimeentuloon ja terveydenhoitoon liittyvien asioiden hoitamista. Tärkeä syy voisi olla esimerkiksi muutto, oppilaitokseen pyrkiminen, työpaikkahaastattelu tai muu tämänkaltaisen syy.

Tärkeästä syystä myönnettävä poistumislupa ei olisi sidoksissa vankilassaoloajan pituuteen eikä rangaistusajan suunnitelmaan. Sen myöntämisen edellytyksenä olisi kuitenkin edellä 2 §:n 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen ehtojen täyttyminen.

Koska poistumisluvan myöntäjällä ei useimmiten ole terveydenhuollon koulutusta, pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että terveydenhuoltoon liittyvästä poistumisluvasta tulisi pyytää terveydenhuoltohenkilökunnan lausunto.

Jos lupaehtojen noudattamista ei voitaisi pitää riittävän todennäköisenä, mutta vangin tulisi voida päästä hoitamaan poistumisluvan perusteena olevaa asiaa, lupa voitaisiin myöntää, mutta vangille tulisi järjestää tarpeellinen valvonta. Valvonnan aste tulisi harkita kussakin yksittäisessä tapauksessa erikseen. Valvonta voisi olla välillistä tai välitöntä valvontaa.

5 §. *Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä.* Rangaistusajan pituuden perusteella ja tärkeästä syystä myönnettävän poistumisluvan lisäksi vangille tulisi ehdotetun pykälän mukaan myöntää poistumislupa erittäin tärkeästä syystä. Erittäin tärkeänä syynä pidettäisiin lähiomaisen tai muun läheisen vakavaa sairautta samoin kuin lähiomaisen tai muun läheisen hautajaisia taikka muuta tämänkaltaista syytä. Muulla syyllä tarkoitettaisiin esimerkiksi omaisen joutumista vakavaan onnettomuuteen.

Ehdotus poikkeaisi nykyisestä käytännöstä sikäli, että ehdotuksen mukaan poistumislupa olisi tällaisessa tapauksessa lähtökohtaisesti annettava, jollei poistumisluvan epäämiselle olisi 2 momentissa tarkoitettuja syitä. Luvan myöntämistä edellä mainituissa tilanteissa voidaan pitää perusteltuna inhimillisistä syistä, vaikkakin valvonnan järjestäminen käytännössä saattaisi joissakin tilanteissa aiheuttaa ongelmia. Riittävän valvonnan järjestäminen olisi luvan myöntäjän harkinnassa.

6 §. *Lupa poistua saatettuna.* Rangaistuslaitoksen johtaja saa voimassa olevan RTL:n 2 luvun 5 §:n 4 momentin mukaan myöntää vangille luvan osallistua ulkopuoliseen tilasuuteen tarpeellisen valvonnan alaisena. Lisäksi johtaja saa vankeinhoito-osaston määräyksen mukaan myöntää lyhyen poistumisluvan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen saattamana. Näitä säännöksiä asiallisesti vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi 6 §:n 1 momentiksi. Muu syy olisi esimerkiksi kaupassa, kirkossa tai kirjastossa käynti.

Erona 4 §:ssä tarkoitettuun poistumislupa-an olisi, että poistumisluvan valvonta olisi useimmiten välitöntä, henkilökunnan läsnäoloon perustavaa valvontaa. Säännöstä voitaisiin kuitenkin soveltaa avolaitoksissa myös esimerkiksi siten, että vangit voisivat käydä vankilan ulkopuolisessa jumalanpalveluksessa tai kaupassa välillisesti, esimerkiksi mat-

kapuhelimen avulla valvottuina. Säännöstä sovellettaisiin myös muutamalle tai useammalle vangille järjestetyn yhteisen laitoksen ulkopuolisen käynnin säätelyyn, kun taas 4 §:ää sovellettaisiin etupäässä yksittäisen vangin poistumislupa-an. Erona olisi myös se, että saatetun poistumisluvan enimmäispituus olisi puoli vuorokautta. Ehdotuksella nostettaisiin saatetun poistumisluvan enimmäispituutta, joka nykyisin on kuusi tuntia.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan varmuusosastolle sijoitetulle vangille voitaisiin myöntää poistumislupa ainoastaan saatettuna 4 ja 5 §:ssä tarkoitettua tärkeästä tai erittäin tärkeästä syystä.

Vaikka poistumisluvan edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi nykyistä täsmällisemmin lain tasolla, poistumislupajärjestelmän perusluonteesta johtuu, että luvan myöntämiseen liittyy paljon harkintavaltaa. Lain mukaan olisi edelleen mahdollista, että elinkautista vankeusrangaistusta suorittavaa ei päästettäisi poistumisluvalla ennen hänen ehdonalaista vapauttamistaan tai armahtamistaan. Tätä ei voida pitää perusteltuna suunnitelmallista vapautumista ja yhteiskuntaan sijoittumista silmällä pitäen.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi elinkautista vankeusrangaistusta suorittavalle vangille myönnettävästä saatetusta poistumisluvasta. Tällainen lupa vangille tulisi myöntää vähintään kerran vuodessa, jos vangille ei myönnettäisi poistumislupaa silloin, kun hän on ollut vapautensa menettäneenä kahdeksan vuotta. Saatettu poistumislupa voitaisiin myöntää lyhyenä, muutaman tunnin mittaisena kuitenkin enintään puoli vuorokautta kerrallaan. Tällaisen luvan myöntämisen ajankohta voitaisiin määrätä ottaen huomioon vankilan henkilökunnan määrä ja työvuorot. Alustava ajankohta määriteltäisiin rangaistusajan suunnitelmassa.

7 §. *Poistumisluvan pituus.* Pykälässä säädettäisiin poistumisluvan pituudesta sekä lupien kokonaismäärästä.

Pykälän 1 momentin 1 kohta koskisi rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävää poistumislupaa, jota voitaisiin myöntää kolme vuorokautta kahden kuukauden jakson aikana. Ehdotettu säännös vastaisi asiallisesti nykyistä säätelyä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädet-

täväksi, että vangille voitaisiin myöntää 1 momentissa tarkoitettujen poistumisvuorokausien lisäksi poistumislupa tärkeästä syystä taikka saatettuna tai muuten tarpeellisen valvonnan alaisena. Säännökseen ei ehdoteta ehdotonta enimmäismäärää, vaan poistumisluvan määrä ja kesto määräytyisi luvan perusteella mukaisesti. Tärkeän syyn perusteella myönnettävän poistumisluvan määrää ei ole mahdollista tarkasti määritellä, joten säännöksen soveltamiseen jäisi jonkin verran harkinnanvaraisuutta. Tarkoituksena ei olisi kuitenkaan, että lupia myönnettäisiin sellaisen syyn perusteella, joka on mahdollista hoitaa 3 §:ssä tarkoitettulla poistumisluvalla.

Kesto määräytyisi sen mukaan, miten paljon poistumisluvan perusteena olevan asian hoitaminen välttämättä vaatii. Nykyään tärkeästä syystä annettu poistumislupa lasketaan samaan kiintiöön kuin rangaistuksen pituuden perusteella myönnettävä poistumislupa, mutta lyhyttä saatettua poistumislupaa ei vähennetä vangin poistumislupakiintiöstä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan nykyistä käytäntöä vastaavaa säännöstä kohtuullisesta matka-ajasta. Lähtökohtana olisi julkisia liikennevälineitä käyttäen määräytyvä matka-aika. Jos vanki todellisuudessa matkustaisi esimerkiksi omalla autolla, matka-aika laskettaisiin todellisen ajankäytön mukaisesti. Tarkemmat säännökset matka-ajasta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

8 §. *Poistumisluvan ehdot.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi poistumislupapäätöksen muodosta. Säännös vastaisi voimassa olevaa vankeinhoitoasetuksen 57 §:ää. Poistumislupa olisi aina annettava kirjallisesti ja siinä määriteltävä ne seikat, joita vangin tulee noudattaa poistumisluvan aikana. Ehdot voisivat sisältää määräyksiä valvonnasta, kulkureitistä, ilmoittautumisvelvollisuudesta, päihitteettömyydestä ja muista vastaavista seikoista. Ehdosta säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella 12 §:n mukaan.

9 §. *Poistumisluvan peruuttaminen ja ehtojen rikkominen.* Pykälässä säädettäisiin poistumisluvan peruuttamisesta ja poistumisluvan ehtojen rikkomisesta. Ehdotettu pykälä vastaisi sisällöltään ehdotetun lain 8 luvun 11 §:n säännöstä.

10 §. *Kustannukset.* Poistumislupamatkojen kustannuksista vastaisi pääsääntöisesti

vanki. Ehdotetun pykälän 2 momentissa tarkoitettuja valtion varoista kustannettavia matkoja olisivat nykyiseen tapaan vaikeasti sairaana olevan omaisen tapaamista tai avolaitokseen matkustamista varten myönnetty poistumislupa sekä muut poistumisluvat määrätyin väliajoin tilanteessa, jossa se vangin heikon taloudellisen aseman vuoksi olisi perusteltua.

11 §. *Päätösvalta.* Ehdotuksen mukaan poistumisluvista ja niiden peruuttamisesta päättäisi pääsääntöisesti vankilan johtaja. Johtaja voisi delegoida itselleen kuuluvan päätösvallan turvallisuudesta taikka toiminnoista vastaavalle virkamiehelle.

Ehdotus merkitsisi päätösvallan nykyistä laajempaa delegoimista vankilan johtajalle. Vankilalla on parhaat edellytykset poistumislupaehtojen noudattamisen ja valvonnan järjestämisen tarpeellisuuden arviointiin. Vankilassa voidaan arvioida myös keskusvirastoa paremmin saattotehtävistä aiheutuvat henkilökunnan lisätarpeet. Keskusvirastossa ei ole muutoinkaan tarkoituksenmukaista tehdä yksittäistä vankia koskevia päätöksiä.

Ehdotettu toimivallanjako olisi lähes vastaava kuin ehdotetun lain 8 luvun 14 §:ssä ehdotettu toimivallanjako. Rikosseuraamusvirastossa päätettäisiin elinkautista vankeusrangaistusta ja koko rangaistusta suorittavan vangin poistumisluvista kuitenkin siten, että tämänkin ryhmän saatetuista poistumisluvista päättäisi vankilan johtaja.

Erona ehdotetun lain 8 luvun 14 §:ssä ehdotettuun toimivallanjakoon olisi lisäksi, että Rikosseuraamusvirastossa päätettäisiin myös poistumisluvista, joita anotaan muuhun valtioon kuin Suomeen. Tällaiset poistumisluvat tulisivat kysymykseen kuten nykyisinkin vain poikkeuksellisissa tapauksissa ja ainoastaan toiseen pohjoismaahan.

Nykyisin Rikosseuraamusvirasto voi delegoida sille kuuluvan päätösvallan vankilan johtajalle. Tämä onkin varsin tavallista tilanteissa, joissa vanki on käyttänyt useita onnistuneita poistumislupia. Toimivallan siirtämismahdollisuudesta ehdotetaan otettavaksi säännös pykälän 3 momentiksi.

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset matka-ajasta, poistumislupamatkojen korvaamisesta ja menettelystä.

Poistumisluvan määrien laskemisessa on käytännössä monia soveltamistilanteita, jotka vaativat yhdenmukaista säätelyä. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan, että Rikosseuraamusvirasto antaisi laskemisesta tarkemat määräykset.

V OSA. KURINPITO, VALVONTA JA TARKASTAMINEN

15 luku. Vankilan järjestys ja kurinpito

1 §. *Vankilan järjestyssääntö.* Vankilat ovat olosuhteiltaan, tiloiltaan, alueeltaan ja toiminnoiltaan hyvin erilaisia. Olot avolaitoksessa ja suljetussa laitoksessa poikkeavat toisistaan monissa suhteissa. Myös valvonnan asteessa suljettujen laitosten välillä on eroja.

Vankilan järjestyksestä ja alueella liikkumisesta on nykyisin olemassa erilaisia, usein irrallisia määräyksiä, joiden hahmottaminen voi olla käytännössä vaikeaa. Osa järjestysmääräyksistä saattaa perustua laitoksessa noudatettuun käytäntöön. Koska järjestykseen liittyvät määräykset ja ohjeet ovat hajanaisia, vanki saattaa tietämättään rikkoa laitoksen järjestystä.

Tämän vuoksi pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vankilan järjestyssäännöstä. Järjestyssääntö sisältäisi kussakin vankilassa noudatettavat täydentävät määräykset, joilla määriteltäisiin tarkemmin vankilassa ja sen alueella liikkumisen rajat, tilojen suljetuna pitäminen sekä laitoksessa olevat osat. Järjestyssääntö sisältäisi myös laitoshallituksen määräykset omaisuuden hallussapidosta, toimintojen järjestämisestä sekä tapaamisten, puhelimen käytön ja vapaa-ajan toimintojen järjestämisestä. Se voisi sisältää myös muita järjestyksen ylläpitoon ja vankilan erityisiin olosuhteisiin liittyviä määräyksiä.

Ehdotuksella kirjallisesta järjestyssäännöstä pyritään siihen, että laitoksen järjestyssäännöt tulisivat näkyvämmiksi ja helpommin omaksuttaviksi. Järjestyssäännöt voitaisiin jakaa tai niistä tiedottaa jokaiselle vangille vankilaan saapumisen yhteydessä, jolloin vangen olisi helpompi saada tietoa vankilan erityisolosuhteista. Järjestyssääntöihin viitattaisiin myös tämän luvun 2 §:ssä ja 3

§:n 1 momentin 4 kohdassa. Järjestyssäännön rikkomisesta saattaisi seurata kurinpitorangeistus vain, jos siitä on järjestyssäännössä nimenomainen maininta.

2 §. *Vangin käytös.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 6 §:ää vastaava säännös vangen käytöksestä vankilassa vähäisin kielellisin täsmennyksin. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi lisäämällä siihen maininta vangen velvollisuudesta noudattaa vankilan järjestyssääntöä.

3 §. *Järjestyksrikkomukset.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joilla vangille voidaan määrätä vankilassa kurinpitorangeistus.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi tapauksista, joissa vangille voidaan määrätä kurinpitorangeistus rikoksesta. Tätä rajaa säädellään nykyisin RTL:n 2 luvun 10 §:ssä ja rikoslain 2 luvun 13 §:n 1 ja 3 momentissa.

Pykälän 1 momentin 1 kohta ehdotetaan sisältöltään yhdenmukaiseksi ehdotetun rikoslain 2 luvun 13 §:n soveltamisalan kanssa. Järjestyksrikkomuksena voitaisiin käsitellä sellainen vankilassa tai Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena tehty rikos, josta ei yleisessä tuomioistuimessa ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Säännös edellyttää, että teosta yksittäisessä tapauksessa arvioidaan seuraavan korkeintaan sakkorangeistus. Säännöksen soveltaminen edellyttää käytännössä, että kyseisen rikoslain mukaisessa rikostunnusmerkistössä on säädetty mahdollisuus tuomita sakkorangeistus.

Lisäksi säännöksen soveltamisala on rajattu niin, että rikos on tehty vankilassa tai sen alueella taikka, jos se on tehty vankilan ulkopuolella, rikos on tapahtunut Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnassa. Valvonnanalla tarkoitetaan henkilökunnan välitöntä valvontaa. Tällainen valvonta voi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi valvonnan alaisena suoritettua käyntiä vankilan ulkopuolella, saatettua poistumislupaa, vangen kuljetusta, siirtoa tai muuta valvottua toimintaa vankilan ulkopuolella.

Sen sijaan jos rikos on tehty vankilan ulkopuolella, esimerkiksi valvomattomalla

poistumisluvalla, siitä ei voitaisi määrätä kurinpitorangeaistusta vankilassa, ellei samalla ole kyse huumausaineen käyttörikoksesta pykälän 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa.

Sellaisia rikoksia, joista vankilassa voidaan tuomita kurinpitorangeaistus, ovat esimerkiksi huumausaineiden käyttörikos, huumausainerikos, karkaaminen ja sen yritys, vangin varustautuminen aseella, lievä pahoinpitely, virkamiehen vastustaminen, haitanteko virkamiehelle, vahingonteko ja lievä vahingonteko.

Vankeinhoitoviranomaisten valvonnassa tai vankilassa tehtyjen lievien rikosten käsitteleminen kurinpito menettelyssä on nopeampaa kuin niiden saattaminen yleiseen tuomioistuimeen käsiteltäväksi. Järjestelmä on tehokkaampi, kun seuraamus rikkomuksesta voidaan määrätä mahdollisimman pian rikkomuksen tapahtumisen jälkeen. Kurinpitojärjestelmän käyttäminen lieviissä rikoksissa on myös hyväksyttävää Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden valossa kuten edellä yleisperusteluissa on todettu.

Kurinpitomenettelyn käyttö edellyttää, että rikoksentehtyjällä on käytettävissään riittävät oikeussuojakeinot. Voimassa olevan RTL:n 7 luvun 1 §:n 1 momentin (HE 13/2001vp) mukaan vangilla on oikeus hakea muutosta kaikista hänelle määrättyistä kurinpitorangeaistuksista. Voimassa olevaa lakia vastaava säännös ehdotetaan sisällytettäväksi 20 luvun 1 §:ään.

Nykyisessä lainsäädännössä omaksuttu rajanveto siitä, milloin rikoksesta voidaan määrätä kurinpitorangeaistus ja milloin rikos on ilmoitettava poliisille esitutinnan suorittamiseksi, on vakiintunut myös käytännössä. Näistä syistä nykyiseen rajanvetoon ei ehdoteta muutoksia.

Pykälän 1 momentin 2 kohtaan ehdotetaan säännökset luvattomasta poistumisesta avolaitoksesta ja terveydenhuollon laitoksesta. Poistumista avolaitoksesta ei katsota vangin karkaamiseksi. Karkaamiseksi ei myöskään katsota poistumista terveydenhuollon laitoksesta, jos vanki ei ole ollut valvonnan alaisena. Tästä syystä poistumisesta on tarpeen säätää omana kohtanaan. Terveydenhuollon laitoksesta poistumisena pidettäisiin poistu-

mista 10 luvun 2—4 §:ssä tarkoitetuista laitoksista. Sen sijaan ehdotetun lain 8 luvun 9 §:ssä tarkoitettua laitoksesta poistumisesta voitaisiin määrätä kurinpitorangeaistus pykälän 1 momentin 5 kohdan perusteella.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan kurinpitorangeaistus voitaisiin määrätä, jos vanki rikkoo tässä laissa, sen nojalla annetussa asetuksessa tai määräyksessä annettuja säännöksiä. Kurinpitorangeaistus voitaisiin tämän kohdan nojalla määrätä esimerkiksi 7 luvun 4 §:ssä säädetyn velvollisuuden rikkomisesta ja 9 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettun omaisuuden hallussapidosta.

Pykälän 1 momentin 4 kohtaan ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan vankilan järjestyssäännön rikkomisesta voitaisiin rangaista kurinpidollisesti. Rankaisemisen edellytyksenä olisi, että järjestyssäännössä on siitä nimenomaisesti mainittu. Tällainen määräys voi olla esimerkiksi liikkumisoikeudelle asetetun rajan ylittäminen taikka vankilan järjestyssäännössä kiellettyjen esineiden tai aineiden hallussapito.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa ehdotetaan, että kurinpitorangeaistus voitaisiin määrätä myös vankilan ulkopuolelle tapahtuvalle luvulle asetettujen ehtojen rikkomisesta. Ehdotettu säännös vastaisi voimassa olevan RTL:n 2 luvun 10 §:n säätelyä. Lupaehtojen rikkomista olisi esimerkiksi päihitteettömyydelle, luvan valvonnalle tai kulkureitille asetettujen, vangille kirjallisesti annettujen ehtojen rikkominen. Lupaehtojen rikkomisena voitaisiin rangaista myös päihitteiden vaikutuksen alaisena vankilaan palaamisesta tai positiivisen virtsanäytteen antamisesta vankilaan paluun yhteydessä. Myös vankilaan palaamatta jääminen tai vankilan ulkopuolisesta laitoksesta poistuminen olisi järjestyksirikkomus.

Ehdotetun lain 15 luvun 2 §:n mukaan vangin on noudatettava vankilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Momentin 6 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että vangille voitaisiin antaa kurinpitorangeaistus, jos hän jättää noudattamatta henkilökunnan toimivaltansa nojalla antamaa kehotusta. Lisäedellytyksenä olisi, että käsky olisi annettu vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tällainen määräys voi koskea esimerkiksi jollakin alueella oleskelua tai toi-

sen vangin sellistä poistumista.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan selvyiden vuoksi säännöstä, joka estäisi kurinpidollisen rankaisemisen silloin, kun rikoksesta on tehty ilmoitus poliisille. Tällä säännöksellä estettäisiin se, että vankia rangaistaisiin kahdesti samasta rikoksesta.

4 §. *Vangille määrättävät kurinpitorangaistukset.* Nykyisessä laissa olevat kurinpitorangaistukset ehdotetaan säilytettäväksi, mutta niiden käyttöalaa ehdotetaan jonkin verran muutettavaksi. Kurinpitorangaistusjärjestelmää on äskettäin muutettu, missä yhteydessä avolaitosten ja suljettujen laitosten kurinpitojärjestelmä yhdenmukaistettiin (HE 13/2001 vp).

Ehdotuksen mukaan kurinpitorangaistukset olisivat varoitus, oikeuksien menetys, yksinäisyysrangaistus ja suoritettun ajan menetys.

Muutoksena nykyiseen säätelyyn ehdotetaan, että yksinäisyysrangaistus ja suoritettun ajan menettämisseuraamus voitaisiin määrätä myös erillisinä seuraamuksina, kun ne nykyään voidaan määrätä ainoastaan yhdessä.

Samalla yksinäisyysrangaistuksen enimmäispituutta ehdotetaan lyhennettäväksi nykyisestä 20 vuorokaudesta 14 vuorokaudeksi. Edellä yleisperusteluissa on esitetty, että kansainvälisissä suosituksissa tavoitteeksi on asetettu yksinäisyysrangaistuksen lyhentäminen ja sen käyttämisestä luopuminen. Enimmäispituuden lyhentämistä voidaan perustella myös sillä, että yli kymmentä vuorokautta pitempien yksinäisyysrangaistusten määrääminen on erittäin harvinaista. Esimerkiksi vuonna 2003 yli seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistus määrättiin 35 kertaa, mikä vastaa noin neljää prosenttia kaikista yksinäisyysrangaistuksista.

Oikeuksien menetystä koskevaa säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi lisäämällä siihen maininta maksuvälineistä. Oikeuksien menetystä ei sidottaisi, kuten nykyisin, etupäässä niihin oikeuksiin, joita käytettäessä rikkomus on tehty.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan selventävää säännöstä siitä, ettei oikeuksien menetys saisi vaikeuttaa vangin yhteyksiä vankilan ulkopuolelle. Tällainen rajoitus voisi olla vapaa-ajan toimintaan osallistumisen rajoittaminen sellaiseen aikaan, jona vankilassa on vankilan järjestyssäännön mukaan mahdolli-

suus käyttää puhelinta.

5 §. *Yhteinen kurinpitorangaistus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan vankeinhoitoasetuksen 63 § vähäisin tarkoituksin.

6 § *Ehdollinen kurinpitorangaistus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan RTL:n 2 luvun 10 §:n 4 momentin säännös ehdollisesti määrättävästä kurinpitorangaituksesta. Säännökseen ei ehdoteta muutoksia.

7 §. *Kurinpitorangaistuksen mittaaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi uusi säännös kurinpitorangaistuksesta päätettäessä huomioon otettavista seikoista. Pykälässä mainitut seikat tulisi ottaa huomioon lieventämis- ja koventamisperusteina kurinpitorangaistuksen ehdollisuutta, laatua ja määrää mitattaessa.

Rangaistusta määrättäessä olisi otettava huomioon teon laatu ja vakavuus. Ankarimpia rangaistuksia, yksinäisyysrangaistusta ja suoritettun ajan menetystä voitaisiin määrätä vain vakavimmista rikkomuksista. Suoritettun ajan menetystä koskisi ehdotuksen mukaan myös 9 §:n säännös, jonka mukaan suoritettua aikaa voitaisiin menettää ainoastaan rikoksesta tai luvatta poistumisesta.

Seuraamusta määrättäessä tulisi ottaa huomioon myös teon tahallisuus ja suunnitelmallisuus. Esimerkiksi huumausaineiden välittäminen järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä osoittaisi pykälässä tarkoitettua suunnitelmallisuutta. Vangin aikaisempien kurinpitorangaistusten huomioon ottamisella tarkoitetaan esimerkiksi teon tai tekojen nopeaa uusimista ja aikaisempien järjestyksikkomusten määrää.

Järjestyksikkomukseen johtaneilla syillä tarkoitetaan esimerkiksi toisen vangin tai henkilön vankiin suuntaamaa painostusta tai uhkailua. Tällainen seikka voi olla myös rikkomuksen tehneeseen vankiin kohdistunut loukkaus, poikkeuksellinen tai akkiiarvaamaton houkutus tai muu tämänkaltaisen seikka, joka on ollut omiaan vähentämään vangin kykyä noudattaa laitosjärjestystä.

Järjestyksikkomuksesta kuluneella huomattavan pitkällä ajalla tarkoitettaisiin sitä, että rikkomus tulee ilmi vasta pitkän ajan kuluessa. Näissä tapauksissa yleisestävät syyt tai sovitussajatus eivät vaadi rikkomuksen täyttämistä. Tämä peruste olisi yhdenmukainen rikoslain 6 luvun 7 §:n 1 momentin 3

kohdassa mainitun kohtuullistamisperusteen kanssa.

Myös se, että vanki on edistänyt rikkomuksen selvittämistä ja pyrkinyt poistamaan tai estämään tekonsa vaikutuksia, tulisi ottaa huomioon kurinpitorangeistuksen laadusta ja määrästä päätettäessä. Viimeksi mainittuna seikkana voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että karkumatkalle lähtenyt vanki palaa omaaloitteisesti vankilaan suhteellisen pian karkkaamisensa jälkeen. Kurinpitorangeistusta määrättäessä tulisi myös ottaa huomioon vangin terveydentila.

Rangaistusta määrättäessä tulisi ottaa vähennyksenä huomioon myös vangille rikkomuksesta määrätty, 18 luvussa tarkoitettut turvaamistoimenpiteet. Sellaisia turvaamistoimenpiteitä, jotka tulisi ottaa huomioon olisivat vangin erillään pitäminen 18 luvun 5 §:n nojalla, tarkkailuun sijoittaminen 18 luvun 3 §:n nojalla sekä eristämistarkkailu 18 luvun 4 §:n nojalla.

Vangille aiheutuu rikkomuksesta usein myös muita seuraamuksia, kuten suljetumalle osastolle tai suljettuun laitokseen siirto, vankilan ulkopuolelle annetun luvan peruuttaminen tai valvomattoman tapaamisoikeuden peruuttaminen määräajaksi. Jos vangille määrätään tällaisia seuraamuksia, ne tulisi sanktiokumulaation estämiseksi kohtuuden mukaan ottaa huomioon kurinpitorangeistusta määrättäessä.

8 §. *Yksinäisyysrangaistus.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi yksinäisyysrangaistuksesta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyisen RTL:n 2 luvun 10 §:n 2 momentin säännös siten täsmennettynä, että pykälässä nimenomaisesti säädettäisiin, että yksinäisyysrangaistukseen liittyy ehdotetussa pykälässä tarkoitettuja rajoituksia. Näin käytännössä lähes poikkeuksetta tapahtuukin. Ehdotuksen mukaan tällaisista rajoituksista voitaisiin poiketa yksittäistapauksessa, kun siihen olisi erityistä syytä.

Selvyyden vuoksi momentissa säädettäisiin erikseen ulkoilusta ja tapaamisista, jotka tulee järjestää yksinäisyysrangaistuksen suorittamisesta huolimatta, jollei siitä ole vaaraa turvallisuudelle. Turvallisuuden vaarantumisella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että vanki käyttäytyy uhkailevasti tai väkivaltaisesti.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otetta-

vaksi nykyisen RTL:n 2 luvun 10 a §:n 1 momentin säännös useiden yksinäisyysrangaistusten yhtäjaksoisesta enimmäisajasta. Nykyistä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että nykyinen 20 vuorokauden enimmäispituus vähennetään 14 vuorokaudeksi.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi lääkärin ja muun terveydenhuoltohenkilökunnan kuulemisesta. Seuraamuksesta tulisi mahdollisimman pian ilmoittaa lääkärille tai muulle terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla, jonka tulisi tutkia vangin terveydentila.

Lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 12/2001 vp) pidettiin tärkeänä, että ennen pitkistä yksinäisyysrangaistuksista päättämistä kuultaisiin lääkäriä tai muuta terveydenhuoltohenkilöstöä. Jos terveydenhuoltohenkilökuntaa ei aina voida kuulla ennen tällaisen kurinpitorangeistuksen määräämistä, heitä olisi kuultava mahdollisimman pian määräämisen jälkeen. Ehdotetun säännöksen mukaan terveydenhuoltohenkilökuntaa olisi kuultava, jos kurinpitorangeistuksena määrätään enemmän kuin seitsemän vuorokautta yksinäisyyttä.

Jos lääkärin tai terveydenhuoltohenkilökunnan käsityksen mukaan vangin terveydelle aiheutuisi vaaraa, täytäntöönpano olisi lykättävä tai alkanut täytäntöönpano keskeytettävä.

9 §. *Suoritetun ajan menetys.* Kurinpitorangeistusjärjestelmän yhtenäisyyden lisäämiseksi pykälään ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että ankarinta kurinpitorangeistusta eli suoritetun ajan menettämisseuraamusta voitaisiin määrätä ainoastaan rikoksista ja avolaitoksesta tai terveydenhuollon laitoksesta luvatta poistumisesta. Suoritetun ajan menetys on varsin ankara seuraamus, jolla vangille voidaan enimmillään määrätä 20 vuorokautta lisää rangaistus-aikaa hallintoviranomaisen päätöksellä. Tämän vuoksi on perusteltua rajata sen käyttöalaa rikoksiin ja niihin rinnastettavaan luvattomaan poistumiseen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyinen RTL:n 2 luvun 10 a §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan suoritetun ajan menettämisseuraamusten yhteenlaskettu aika ei saa ylittää puolta vangin rangaistusajasta eikä 90 vuorokautta.

Pykälään ehdotetaan myös selvyiden vuoksi lisättäväksi kielto, jonka mukaan suoritettua ajan menettämisestä seurauksena täytäntöönpanossa ei saa ylittää tuomioistuimen määräämää kokonaisrangaistusaikaa (niin kutsuttu a-aika). Sen sijaan kurinpitörangaistuksella voitaisiin siirtää vangin säännönmukaista ehdotetun rikoslain 2 c luvun mukaan määräytyvää ehdonalaista vapautteen päättämisaikakohtaa.

10 §. *Järjestysrikkomuksen selvittäminen.* Pykälään ehdotetaan uutta säännöstä kurinpitörikkomuksen selvittämisestä. Järjestysrikkomuksen selvittäminen on pienimuotoista esitutkintaa, jossa rikkomuksen laatu ja olosuhteet tulisi selvittää huolellisesti.

Ehdotetun pykälän 1 momentti sisältäisi vaatimuksen puolueettoman ja tasapuolisen tutkinnan suorittamisesta. Useimmiten tutkinnan suorittamisesta vastaa turvallisuudesta ja järjestyksessä vastaava virkamies. Puolueettomalla selvittämisellä tarkoitetaan sitä, että selvittämiseen ei saa osallistua sellainen Vankeinhoitolaitoksen virkamies, joka on ollut tai jonka väitetään olevan osallinen tapahtumassa. Tasapuolisuudella tarkoitetaan sitä, että sekä rikkomuksesta epäiltyä vankia vastaan että hänen puolestaan puhuvat tosiseikat tulee selvittää huolellisesti ja vangin esittämät todisteet on otettava huomioon.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisten ja muiden henkilöiden kuulemisesta. Tasapuolisuuden vaatimuksesta aiheutuu, että myös vangin oman kertomuksensa tueksi ilmoittamia todistajia on kuultava. Myös järjestysrikkomuksen selvittämisessä olisi noudatettava syyttömyysolettamaa siten, ettei vankia tulisi kohdella syyllisenä ennen kuin rikkomus tai tapahtuma on kokonaisuudessaan selvitetty. Pykälässä ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi, että tutkinta tulisi suorittaa siten, ettei ketään tarpeettomasti saateta epäilyksen alaiseksi. Tämä ei kuitenkaan olisi esteenä 15 §:n soveltamiselle.

Vangin oikeusturvan kannalta on tärkeää, että tapaukset, joihin henkilökunta on jollakin tavoin osallinen, siirretään poliisin tutkittavaksi. Siirtäminen koskisi ainoastaan rikoksia, ei muita rikkomuksia. Siirtäminen edellyttäisi, että väite on perusteltu, millä tarkoitetaan, että asiasta saadun selvityksen

nojalla vangin väitettä voidaan pitää uskottavana ja todistettavana.

11 §. *Kurinpitoasian käsittely ja kurinpitörangaistuksen täytäntöönpano.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 61 §:n 1 momentin säännös kurinpitörangaistuksen täytäntöönpanosta. Kurinpitörangaistus olisi pantava täytäntöön viipymättä ja täytäntöönpano olisi järjestettävä siten, ettei se herätä tarpeetonta huomiota. Säännökseen ei ehdoteta asiallisia muutoksia.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös rikkomuksen käsittelypaikasta, joka pääsääntöisesti olisi se vankila, johon vanki on sijoitettu. Pykälän 2 momenttiin otettaisiin myös nykyisen vankeinhoitoasetuksen 61 §:n 2 momentin säännös sellaisen rikkomuksen käsittelystä, joka tehdään kuljetuksen aikana. Tällainen rikkomus käsiteltäisiin ja kurinpitörangaistus määrättäisiin siinä vankilassa, johon vanki saapuu. Säännökseen ei ehdoteta muutoksia.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan kurinpitörangaistuksen vuoksi avolaitoksesta suljettuun vankilaan siirretyn vangin kurinpitörangaistus voidaan käsitellä ja määrätä myös siinä vankilassa, johon vanki siirretään taikka sijoittajajyksikössä. Säännös antaisi mahdollisuuden siirtää vanki suljettuun laitokseen jo ennen kurinpitörangaistuksen käsittelyä ja määräämistä, jos vangin pitäminen avolaitoksessa olisi ongelmallista esimerkiksi väkivaltaisuuden tai karkaamisalttiuden vuoksi. Tällaisissa tilanteissa vankia voitaisiin kuulla ja rikkomus selvittää siinä vankilassa, johon vanki siirretään.

12 §. *Vangin kuuleminen.* Voimassa olevan RTL:n 2 luvun 10 b §:n 1 momentin mukaan vankia on kuultava ennen kurinpitörangaistuksen määräämistä. Selvyiden vuoksi uuteen pykälään ehdotetaan säännöstä velvollisuudesta kuulla vankia sekä rikkomusta selvitettyä, että kurinpitörangaistusta määrättäessä. Kuulemisvelvollisuus syntyy sinänsä jo ehdotetun lain 1 luvun 7 §:n nojalla. Asian periaatteellisen tärkeyden vuoksi lukuun ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös vangin kuulemisesta.

Uutena säännöksenä lakiin ehdotetaan sitä, että vangille on varattava tilaisuus valmistella puolustustaan ja esittää näyttöä oman sel-

vityksensä tueksi. Tällä tarkoitetaan, että vangille tulisi antaa tilaisuus pyytää kuultavaksi omia todistajiaan ja kuulustella muita todistajia. Viimeksi mainitusta oikeudesta voitaisiin kuitenkin poiketa ehdotetun lain 19 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Pykälään ehdotetaan lisäksi viittaussäännöstä lain 4 luvun 4 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan ulkomaiselle, viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille olisi annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua.

13 §. *Kirjaaminen.* Voimassa olevan RTL:n 2 luvun 10 b §:n 3 momentin mukaan kurinpitörangaistuksista on pidettävä kurinpitöpäiväkirjaa. Järjestysrikkomuksen selvittämisen kirjaamisesta ei ole säännöksiä, vaikka käytännössä järjestysrikkomusten tutkinta kirjataankin. Selvyyden vuoksi asiasta ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös lakiin. Koska kurinpitoa koskevat asiakirjat nykyisin ja kehitteillä olevassa vankitietojärjestelmässä kootaan atkerusteisesti, maininta kurinpitöpäiväkirjasta ehdotetaan poistettavaksi laista. Menettelystä ja päätösten kirjaamisen muodoista ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

14 §. *Kurinpitörangaistuksen raukeaminen.* Nykyisen RTL:n 2 luvun 10 a §:n 3 momentin säännös kurinpitörangaistuksen raukeamisesta tilanteessa, jossa vankia syytetään samasta rikoksesta tuomioistuimessa, ehdotetaan otettavaksi pykälään muutoksitta. Jos kurinpitörangaistus on jo pantu täytäntöön, tuomioistuimen tulee rikoslain 6 luvun 15 §:n nojalla ottaa se vähennyksenä huomioon rangaistusta määrättäessä. Velvollisuudesta ilmoittaa täytäntöön pannusta kurinpitörangaistuksesta syyttäjälle ehdotetaan säädettäväksi ehdotetun lain 19 luvun 6 §:ssä.

15 §. *Vangin pitäminen erillään selvittämisen aikana.* Voimassa olevan RTL:n 2 luvun 10 c §:n 1 ja 2 momentin säännökset ehdotetaan otettavaksi pykälään niitä asiallisesti muuttamatta. Järjestysrikkomusta selvittäessä ja päätöstä odottaessa vankia voitaisiin pitää erillään muista vangeista enintään seitsemän vuorokautta. Erillään pitämisaika tulisi ottaa huomioon vähennyksenä kurinpitörangaistusta määrättäessä. Päätösvaltaa kos-

keva säännös ehdotetaan siirrettäväksi luvun 17 §:ään.

16 §. *Kurinpitörangaistuksen määrääminen.* Pykälässä olisi uusi säännös kurinpitörangaistuksen määräämismenettelystä. Sisälöltään säännös vastaa nykyisin noudatettavaa käytäntöä. Kurinpitörangaistuksen määräämisen päätösvalta olisi vankilan johtajalla ehdotetun 17 §:n mukaisesti. Hänen lisäkseen kurinpitörangaistuksen käsittelyssä olisi läsnä turvallisuudesta vastaava virkamies, esteetön todistaja ja vanki. Vangin läsnäolo ei olisi kuitenkaan välttämätön, vaan kurinpitörangaistus voitaisiin määrätä, vaikka vanki ei haluaisi osallistua tilaisuuteen. Esteettömällä todistajalla tarkoitetaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiestä, jonka tulee olla esteetön siten, ettei hän ole ollut eikä hänen perustellusti ole väitetty olleen osallisena tapahtumassa.

Käsittely tapahtuisi suullisesti ja vangille olisi vielä varattava tilaisuus esittää oma selvityksensä asiasta. Näytön esittämisellä tarkoitetaan esimerkiksi vangin nimeämän henkilön kuulemistä.

17 §. *Päätösvalta.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vankilan järjestyssäännön vahvistaisi aluevankilan johtaja. Vankiloiden järjestyssääntöjen vahvistamista aluevankilatasolla voidaan pitää perusteltuna yhtenäisen käytännön luomiseksi. Aluevankilan johtaja tuntee myös parhaiten alueensa vankiloiden erityisolosuhteet. Aluevankilan johtaja voi valvoa, ettei laitosten järjestyssäännöissä ole määräyksiä, jotka vaarantaisivat vankien yhdenvertaista kohtelua. Järjestyssäännön tulisikin valvonnan osuutensa toisiinsa rinnastettavissa vankiloissa olla mahdollisimman samanlainen ottaen kuitenkin huomioon vankilan tiloista, alueesta ja olosuhteista aiheutuvat erityisvaatimukset. Aluevankilan johtaja vahvistaisi myös järjestyssääntöön myöhemmin tehtäväksi ehdotetut muutokset.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa oleva RTL:n 3 luvun 3 §:n 1 momentin säännös vankilan tilojen valvonnasta sen sisältöä muuttamatta.

Kurinpitörangaistuksen määräämisestä päättäisi vankilan johtaja. Johtaja päättäisi myös siitä, siirretäänkö asia poliisin tutkittavaksi.

Järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja

vangin edellä 15 §:ssä tarkoitetusta erillään pitämisestä päättäisi turvallisuudesta vastaava virkamies. Jos asia ei siedä viivytystä, erillään pitämisestä voisi päättää myös valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä olisi toimivalta myös muistutuksen antamiseen. Muistutus ei kuitenkaan olisi varsinaisen kurinpitorangeistus, eikä siitä olisi muutoksenhakumahdollisuutta.

18 §. *Muutoksenhaku ja täytäntöönpanon kieltö.* Vangilla on oikeus hakea muutosta kaikista hänelle määrätystä kurinpitorangeistuksista. Asiasta ehdotetaan selvyiden vuoksi viittaussäännöstä nyt käsiteltävänä olevaan pykälään.

19 §. *Tarkemmat määräykset.* Järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja kirjaamisesta annettaisiin tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksella. Pykälään ehdotetaan myös säännöstä, jonka mukaan Rikosseuraamusvirasto voisi antaa tarkemmat määräykset kurinpitorangeistusten täytäntöönpanosta. Tällaisia lakia ja asetusta täydentäviä määräyksiä voitaisiin antaa kurinpitomenettelyistä, rikkomusten selvittämisestä ja kurinpitorangeistusten täytäntöönpanosta.

16 luku. Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen.

Nykyisiä vangin tarkastamista koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi ja selkeytettäväksi. Vangin tarkastamista koskevat säännökset koottaisiin samaan lukuun. Vankien valvontaa ja tarkastamista koskevat asetuksen tasoiset säännökset ehdotetaan otettavaksi lain tasolle. Vankiin kohdistuvista turvaamistoimenpiteistä säädettäisiin 18 luvussa.

1 §. *Valvonta vankilassa.* Voimassa olevan vankeinhoitoasetuksen 5 §:n säännös vankien ja heidän käytössään olevien tilojen valvonnan ehdotetaan otettavaksi pykälän 1 momentiksi vähäisin täsmennyksin. Nykyistä säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että säännökseen lisätään maininta velvollisuudesta valvoa vankeja siten kuin karkaamisen, avolaitoksesta luvatta poistumisen ja rikoksen estäminen edellyttävät. Säännökseen ehdotetaan otettavaksi myös maininta mui-

den henkilöiden turvallisuudesta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyisen vankeinhoitoasetuksen 5 §:n viimeinen virke vankilan hälytys- ja turvalaitteista vähäisin täydennyksin. Teknisillä turvajärjestelmillä tarkoitetaan esimerkiksi lukitus-, kulunvalvonta- ja videojärjestelmiä. Hälytysjärjestelmiä ovat esimerkiksi murto- ja kehävalvontajärjestelmät sekä päällekkäisyyden hälytysjärjestelmä.

2 §. *Asuintilojen ja omaisuuden tarkastus.* Pykälään ehdotetaan voimassa olevan RTL:n 3 luvun 3 §:n säännöstä vankien käytössä olevien tilojen ja omaisuuden tarkastamisesta. Säännöstä täsmennettäisiin ottamalla lakiin maininta asuintilojen tarkastamisesta. Tarkastuksen perusteita ehdotetaan täsmennettäväksi lisäksi siten, että tarkastuksia voitaisiin tehdä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja järjestysrikkomuksen selvittämiseksi.

Koska käytännössä on esiintynyt epä tietoisuutta siitä, voidaanko vangin vankilan alueella olevaa omaisuutta, esimerkiksi autoa tarkastaa, säännöksessä ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että vangin vankilan alueella olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa.

Pykälään ehdotetaan lisäksi viittaussäännöstä lain 9 lukuun, jossa säädetään omaisuuden hallussapidosta.

3 §. *Vangin turvatarkastus.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi turvatarkastuksen suorittamisesta vankilassa ja sen alueella sekä kuljetuksen aikana. Turvatarkastusta koskevat säännökset vastaisivat asiallisesti vähäisin muutoksin RTL:n 2 luvun 9 e §:n nojalla nykyisin tehtävää tarkastusta, mutta säännöstä selkeytettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin vastaamaan tuomioistuimessa tehtävää turvatarkastusta. Koska vankiloissa tarkastusten eräänä tärkeänä perusteena on torjua huumausaineiden tuominen vankilaan, säännös eroaisi tuomioistuimissa tehtävästä tarkastuksesta siten, että siinä mainittaisiin myös koulutettu koira.

Nykyisen säännöksen sisältöä täsmennettäisiin siten, että turvatarkastuksia voitaisiin tehdä myös muiden esineiden tai aineiden löytämiseksi kuin räjähdysaineiden tai päihdyttävien aineiden löytämiseksi.

Säännöksen 1 momentti vastaisi asiallisesti turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun

lain 1 §:n säännöstä. Turvatarkastuksia voitaisiin suorittaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi.

Turvatarkastusten tarkoituksena olisi huolehtia vankilan, vankien ja henkilökunnan turvallisuudesta, turvata vankilan järjestyksen säilyminen ja suojella vankilaa tai kuljetusvälinettä ja siellä olevaa omaisuutta vahingoilta. Tarkoituksena olisi sellaisten esineiden tai aineiden löytäminen, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai vahinkoa omaisuudelle tai joiden hallussapito on vankilassa kielletty laissa tai lain nojalla.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännökset turvatarkastuksista käytettävistä välineistä ja menettelystä sekä tarkemmat säännökset niistä esineistä tai aineista, joiden tuominen vankilaan tai sen alueelle, taikka kuljetuksen aikana kuljetusvälineeseen, pyritään turvatarkastuksella torjumaan. Pykälän 2 momentissa tarkoitettuja esineitä tai aineita ovat esimerkiksi ampuma-aseet, räjähdysaineet, teräaseet, muut lyömäaseet, kaasusumuttimet, huumausaineet, niiden käyttöön tarkoitettut välineet, muut päihdyttävät aineet, erilaiset hormonivalmisteet, matkapuhelimet ja muut vastaavat esineet tai aineet.

Turvatarkastus käsittäisi kuten nykyisinkin metallinilmaisimella, muulla teknisellä välineellä tai koulutetun koiran avulla tehtävän pintapuolisen tarkastuksen. Turvatarkastus ei yleensä vaatisi tarkastettavan koskettamista, mutta se voitaisiin tehdä myös esimerkiksi vaatteita päällisin puolin tunnustelemalla tai vaatteiden vaihtoa.

Turvatarkastus käsittäisi esimerkiksi porttimaisen metallinilmaisimen läpi kulkemisen tai vankilan portilla olevan huumausaineiden etsintään koulutetun koiran ohji kävelemisen. Teknisillä apuvälineillä tarkoitetaan huumausaineiden tunnistamiseen kehitettyjä laitteita tai muita tämänkaltaisia välineitä tai laitteita.

Turvatarkastuksia voitaisiin suorittaa vankilan portilla, mutta myös muualla vankilan alueella. Esimerkiksi suljetussa vankilassa tarkastuksia voidaan tehdä työtiloista asuin-osastolle saapuville vangeille sen estämiseksi, etteivät vangit kuljeta mukanaan sellaisia työkaluja tai laitteita, joiden hallussapito on sallittua ainoastaan työtiloissa.

4 § *Henkilöntarkastus*. Pykälään otettaisiin

nykyisen RTL:n 2 luvun 9 b §:n säännös henkilöntarkastuksesta. Henkilöntarkastus voitaisiin suorittaa, jos vankia epäillään luvottomien aineiden tai esineiden hallussapidosta.

Voimassa olevaa säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että henkilöntarkastus voitaisiin suorittaa myös järjestyksikkomuksen tutkimiseksi, vankilaan saapumisen johdosta ja valvomattoman tapaamisen jälkeen, jos se on tarpeen. Säännöksellä pyritään nykyistä tehokkaammin estämään luvottomien aineiden ja esineiden tuominen vankilaan. Vankilaan saapumisella tarkoitetaan paitsi vangin tuloa suorittamaan rangaistustaan, myös vangin siirtoja sekä palaamista vankilaan siviilityöstä, poistumisluvulta tai muusta vankilan ulkopuolisesta toiminnasta. Pykälään otettaisiin mainita myös avolaitoksesta poistumisesta sekä järjestystä tai turvallisuutta uhkaavasta vaarasta.

Henkilöntarkastuksen tarpeellisuus tulisi arvioida kussakin tilanteessa ja kunkin vangin kohdalta erikseen.

Henkilöntarkastuksen käyttöalaa ei ehdoteta muutoksia. Henkilöntarkastus käsittäisi ehdotetun 2 momentin mukaan sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan ja muutoin yllään vaatteiden ja ihon välissä. Vanki voitaisiin, kuten nykyisinkin, myös velvoittaa riisuutumaan sen tutkimiseksi, ettei hänellä ole luvottomia aineita vaatteiden alle piilotettuna. Tällaisen perusteellisen henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulisi ehdotuksen 16 luvun 9 §:n mukaan olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava vanki.

Varsinaisesta tulotarkastuksesta säädettäisiin erikseen 4 luvun 5 §:ssä.

5 §. *Eriyistarkastus*. Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen RTL:n 2 luvun 9 b §:n 1 momentin säännökset erityistarkastuksesta. Eriyistarkastus voitaisiin suorittaa, jos se on tarpeen järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi tai luvottomien esineiden tai aineiden löytämiseksi. Eriyistarkastuksen yhteydessä henkilöntarkastus voitaisiin kuten nykyisinkin suorittaa kaikille tarkastettavassa tilassa tai tarkastettavalla osastolla oleville vangeille.

6 §. *Henkilönkatsastus*. Voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 b §:n mukaan vangille voidaan tehdä henkilönkatsastus, jos vankia to-

dennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta tai huumausaineiden käyttörikoksesta. Säännös ehdotetaan otettavaksi pykälään muutoksitta. Säännös vastaa pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n 1 momentin (646/2003) ensimmäisen virkkeen säännöstä sillä erolla, ettei vankilassa voitaisi päättää henkilönkatsastuksesta silloin, kun vankia epäillään rattijuopumuksesta.

Selvyyden vuoksi 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi henkilönkatsastuksen sisällöstä nykyistä täsmällisemmin. Henkilönkatsastuksen ja henkilöntarkastuksen rajanvetoon ei ehdoteta muutoksia. Henkilönkatsastuksella tarkoitetaan pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan ruumiin tarkastamista, verinäytteen ottamista tai muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta. Myös veri-, sylki-, virtsa-, hius- tai karvanäytteen ottaminen on henkilönkatsastusta. Henkilönkatsastusta on myös ruumiinonteloiden tarkastaminen esimerkiksi sinne kätkeytyneiden esineiden tai aineiden löytämiseksi. Esimerkiksi henkilön suun tai e-kojäsänen tarkastaminen on henkilönkatsastusta, mutta henkilön päässä olevan peruukin tarkastaminen on henkilöntarkastusta.

Säännöstä sovelletaan lähinnä tilanteissa, joissa vangin epäillään kuljettavan tai säilyttävän kehonsa sisällä huumausaineita, huumausaineiksi luokiteltavia lääkeaineita tai niiden käyttöön tarkoitettuja välineitä taikka dopingaineita. Tällainen kehon sisäinen kuljetus tai säilytys toteuttaa jonkin rikoslain 50 luvun 1—4 §:ssä mainituista rikostunnusmerkistöistä. Henkilönkatsastus voitaisiin tehdä myös, kun vangin todennäköisin syin epäillään pitävän kehossaan dopingaineita sellaisen määrään, joka toteuttaisi rikoslain 44 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun tunnusmerkistön.

Vangin päihitteettömyyden valvonnasta säädettäisiin erikseen 7 §:ssä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2 momenttia vastaava säännös, jonka mukaan lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa ainoastaan lääkäri. Voimassa olevassa RTL:n 2 luvun 9 b §:n 2 momentissa asiasta on viittaussäännös.

Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativalla tutkimuksella tarkoitetaan röntgentutki-

musta ja vangin kehoon kohdistuvaa lääketieteellistä tutkimusta kuten peräsuolen tai emättimen tutkimista. Käytännössä tällaista tutkimusta ei suoriteta Vankeinhoitolaitoksen henkilökuntaan kuuluva lääkäri vaan vanki viedään tutkimusta varten terveyskeskukseen tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön.

Tämän luvun 7 §:ssä tarkoitetun virtsa- tai sylkinäytteen voisi ottaa tai puhalluskokeen toimittaa myös tehtävään koulutuksen saanut Vankeinhoitolaitoksen virkamies. Verinäytteen voi ottaa myös muu terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva kuin lääkäri.

7 §. *Päihitteettömyyden valvonta.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin päihitteettömyyden valvonnasta silloin, kun vangin epäillään olevan päihtynyt. Säännös vastaisi nykyistä RTL:n 2 luvun 9 b §:n 3 momenttia. Säännöksen voimassa olevaan sisältöön ei ehdoteta muutoksia.

Pykälän 2 momenttiin otettaisiin nykyisen vankeinhoitoasetuksen 7 d §:n 2 momentin säännös vangin ilmeisestä päihtymystilasta. Jos päihtymystila olisi ilmeinen, näytettä ei vaadittaisi. Päihtymystilan selvittämiseksi riittävää olisi nykyisen käytännön mukaisesti vangin kävelystä, tasapainosta, puheesta, silmistä, käytöksestä ja hengityksen hajusta tehtyjen havaintojen perusteella suoritettu selvitys päihtymystilasta.

Tämän tekisi kaksi tehtävään koulutuksen saanutta Vankeinhoitolaitoksen virkamiestä ja havainnot kirjattaisiin vahvistetulle päihtymystilan selvittämislomakkeelle Rikosseuraamusviraston ohjeen mukaisesti. Havaintojen perusteella virkamiehet suorittavat arvion vangin päihtymystilasta. Myös vangin selvitys päihtymystilasta kirjataan päihtymystilan selvittämislomakkeelle. Nykyisin asiasta säädetään vankeinhoitoasetuksen 7 d §:n 1 momentissa.

Vaikka vangin päihtymystila olisi ilmeinen, vangin oikeusturvan turvaamiseksi tulisi näissäkin tilanteissa tehdä koe tai ottaa näyte, jos vanki sitä vaatii.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 a §:n 3 momentin ja RTL:n 2 luvun 3 d §:n säännökset päihitteettömyyden valvonnasta erilaisten lupien, valvomattoman tapaamisen ja laitoksen ulkopuolelle sijoittamisen ehtona.

Yleisperusteluissa sekä 4 luvun 9 §:n ja 6 luvun 1 §:n perusteluissa mainituista syistä pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta päiheteettömyyteen sitoutumisesta avolaitokseen pääsyn ehtona. Pykälää ehdotetaan myös täsmennettäväksi siten, että siihen lisätään maininta sopimusosastoista.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 b §:n 3 momentin säännöstä, jonka mukaan on mahdollista ottaa vangilta verinäyte silloin, kun vanki kielletty näyttöön antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta. Säännökseen ei ehdoteta muutoksia. Verinäyte voitaisiin ottaa vangin kieltäytyessä 1 tai 3 momentin perusteella vaaditusta näytteestä.

8 §. *Omaisuuksien erillään säilyttäminen.* Vankilassa suoritettujen tarkastusten yhteydessä löytyy usein omaisuutta, rahaa tai muita maksuvälineitä, joiden omistajasta tai lailisesta alkuperästä ei ole olemassa riittävää selvitystä. Ehdotetun lain 19 luvun 1 §:n mukaan tällaisesta omaisuudesta tulisi tehdä ilmoitus poliisille omaisuuden alkuperän selvittämiseksi.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, että tällainen omaisuus voitaisiin ottaa erillään säilytettäväksi siihen asti, kun poliisi on tehnyt päätöksen asiassa.

9 § *Menettely ja päätösten kirjaaminen.* Pykälään ehdotetaan koottavaksi tärkeimmät tarkastusmenettelyä koskevat säännökset.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin menettelystä henkilöntarkastuksessa. Vangille suoritettava henkilöntarkastus tulisi aina suorittaa todistajan läsnä ollessa kuten nykyisenkin lain mukaan. Todistajan läsnäolo on perusteltua sekä vangin että henkilökunnan oikeusturvan kannalta. Todistaja on yleensä Vankeinhoitolaitoksen virkamies, mutta hänen ei tarvitse välttämättä kuulua valvontahenkilökuntaan. Poikkeuksena todistajan läsnäolovelvoitteeseen pykälään ehdotetaan säännöstä henkilöntarkastuksesta kuljetuksen tai saattotehtävän aikana. Lisäedellytyksenä olisi, ettei asia sietäisi viivytystä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, että vangin epäillään piilottaneen vaatteisiinsa ase.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lisäksi henkilöntarkastuksessa noudatettavasta hienotunteisuusperiaatteesta, jonka mukaan henkilöntarkastuksen toimittajan ja todistajan

tulisi olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava vanki, jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisuamista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä henkilönkatsastuksessa. Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen RTL:n 2 luvun 9 b §:n 2 momentin säännös siitä, että muun kuin terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan suorittamassa henkilönkatsastuksessa tulee olla läsnä todistaja.

Henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatettaisiin myös pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 3 ja 4 momentin säännöksiä. Siinä säädetään hienotunteisuusperiaatteesta henkilönkatsastusta suorittaessa. Säännöksen mukaan henkilönkatsastusta ei saa toimittaa eri sukupuolta oleva, ellei hän kuulu terveydenhuoltohenkilöstöön. Saapuvilla ei myöskään saa olla muita eri sukupuoleen kuuluvia henkilöitä kuin alaikäisen huoltaja. Tämä rajoitus ei pakkokeinolain mukaan koske kliinistä humalatilaa tutkimusta eikä verinäytteen ottoa. Pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 4 momentin mukaan henkilönkatsastuksesta ei saa aiheutua sanottavaa haittaa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että päätös henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta on tehtävä kirjallisesti. Säännös vastaa nykyisen vankeinhoitoasetuksen 7 a ja 7 c §:ssä asetettuja vaatimuksia. Myös vankeinhoitoasetuksen 7 c §:n säännös siitä, että henkilönkatsastuksen peruste on ilmoitettava vangille, ehdotetaan otettavaksi lakiin.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan säännöstä velvollisuudesta pitää pöytäkirjaa henkilöntarkastuksesta, henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta sekä velvollisuudesta kirjata vangin päihtymystilaa koskevat havainnot sekä turvatarkastuksen toimittaminen kuljetuksen aikana. Nykyisin pöytäkirjan pitämisen velvollisuudesta säädetään asetuksessa. Muutoksena nykyiseen säätelyyn olisi, että myös erityistarkastuksesta olisi pidettävä pöytäkirjaa. Käytännössä erityistarkastuksista on pidetty pöytäkirjaa. Pöytäkirjan tarkemmasta sisällöstä ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella.

Vangin valvonta- ja tarkastustoimenpiteitä suoritettaessa tulisi noudattaa 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuja toimivaltuuksien käytön yleisiä periaatteita. Tarkastuksia toimitettaessa tulisi

erityisesti noudattaa 1 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettua vähimmän haitan periaatetta.

10 §. *Päätösvalta.* Turvatarkastuksesta, henkilöntarkastuksesta ja päihteettömyyden valvonnasta päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Yleensä valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies on vankilassa tavoitettavissa siten, että päätös tarkastuksista voidaan viivytyksettä tehdä, kun edellytykset täyttyvät.

Vankiloissa ilmenee kuitenkin käytännössä tilanteita, joissa päätöksentekoa ei vankilan järjestystä vaarantamatta voida viivyttaa, vaan tarkastukseen on ryhdyttävä välittömästi. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun vangin havaitaan piilottavan vaatteisiinsa jonkin esineen. Vastaava tilanne voi syntyä myös vangin kuljetuksen aikana tai vangin saattotehtävissä vankilan ulkopuolella. Viivytyksettömän tarkastuksen tarve voi ilmetä myös öiseen aikaan, kun henkilökuntaa on vähemmän työvuorossa. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tapauksissa, joissa asia ei siedä viivytystä, myös ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies voi päättää 1 momentissa tarkoitetuista tarkastuksista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin erityistarkastuksen toimivallasta. Nykyistä päätösvalan jakoa ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että erityistarkastuksista päättäisi vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies, kun voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 b §:n 1 momentin mukaan vankilan johtajalla, vartiopäälliköllä, apulaisvartiopäälliköllä ja päivystävällä virkamiehellä on rinnakkainen toimivalta.

Vankilan johtajalla on kokonaisvastuu vankilan turvallisuudesta ja järjestyksestä, joten hänellä tulisi olla yksinomainen toimivalta tehdä sellaisia päätöksiä, jotka voivat koskea koko vankilaa. Rinnakkaisesta toimivallasta voisi käytännössä seurata myös tulkintaongelmia. Näin ollen ehdotetaan, että päätöksen voisi tehdä ainoastaan vankilan johtaja. Johtaja saisi kuitenkin siirtää oman päätösvaltansa turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. Tämä olisi perusteltua esimerkiksi silloin, kun jokin vankilan alaisuudessa toimiva yksikkö tai osasto sijaitsee etäällä päälaitoksesta.

Koska Rikosseuraamusvirastolla on valtakunnallinen kokonaisnäkemys järjestyksestä Vankeinhoitolaitoksessa, on perusteltua, että myös virastolla olisi päätösvalta erityistarkastusten suorittamisesta yksittäistapauksessa. Rikosseuraamusviraston päätöksellä tehtävät erityistarkastukset olisivat kuitenkin käytännössä poikkeuksellisia.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä päätösvalasta henkilönkatsastuksesta. Ehdotuksen mukaan päätösvalta säilyisi vankilan johtajalla.

17 luku. Muun henkilön tarkastaminen

Ehdotetun lain 17 lukuun ehdotetaan koottavaksi säännökset sellaisesta vankilassa tai sen alueella suoritettavasta valvonnasta ja sellaisista tarkastuksista, jotka kohdistuvat muuhun henkilöön kuin vankiin. Vaikka säännösten pääasiallinen soveltamisala olisi suljetuissa vankiloissa, niitä voitaisiin soveltaa myös avolaitoksissa.

1 §. *Pääsy vankilaan.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joita vankilaan pääsulle voidaan asettaa. Ehdotettu pykälä koskisi kaikkia vankilan alueelle saapuvia tai siellä olevia henkilöitä paitsi vankeja. Tällaisia voivat olla laitoksessa vierailevat henkilöt, tavarantoimittajat ja muut ulkopuoliset henkilöt, jotka saapuvat vankilaan tai oleskelevat sen alueella. Pykälän 1 ja 2 momentti koskisi myös vangin tapaa. Vankien ottamisesta vankilaan säädettäisiin 4 luvussa.

Säännöksen 1 momentin mukaan vankilaan pääsyn edellytyksenä olisi asianmukainen syy tai lupa. Säännös vastaa asialliselta sisällöltään nykyistä vankeinhoitoasetuksen 50 §:n säännöstä. Luvalla tarkoitettaisiin kerta-luonteisesti myönnettyä kulkulupaa, jonka normaalitilanteessa antaa vankilan portilla valvova Vankeinhoitolaitoksen virkamies. Lupa voisi olla myös pidemmäksi ajaksi myönnetty lupa asioida vankilassa. Tällaisia lupia on myönnetty esimerkiksi vankilavieraillijoille tietyksi ajaksi.

Vankilaan tuloon ei tarvitsisi kaikissa tilanteissa olla nimenomaista lupaa. Esimerkiksi vankiloiden toimintaa valvovat kansalliset viranomaiset ja kansainväliset valvontaelimet kuten CPT ovat oikeutettuja tulemaan vanki-

laan ilman nimenomaista lupaa. Laitokseen tuloon syynä voisi olla valvovan viranomaisen suorittama tarkastus. Tästä syystä säännökseen ehdotetaan lisättäväksi maininta asianmukaisen syyn olemassaolosta.

Pykälän 2 momentissa säänneltäisiin niistä lisäehdoista, joita vankilaan pääsulle voitaisiin asettaa. Säännös vastaisi vankeinhoitoasetuksen 50 §:n 1 momentin viimeistä virkettä ja 50 §:n 2 momenttia. Edellytykseksi voitaisiin asettaa henkilöllisyyden todistaminen ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen säilytettäväksi laitoksen määräämällä tavalla. Useissa laitoksissa tavaroiden säilyttämistä varten on lukittavat säilytyskaapit.

Muilla ehdoilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilölle asetettua velvollisuutta liikkua vain laitoksen tietyllä alueella tai olla kuvaamatta vankilan tiloja tai turvalaitteita.

Säännöksen 3 momentti koskisi niitä tilanteita, joilla vankilaan pääsy voitaisiin kertaan kerrallaan kokonaan evätä. Pääsy voitaisiin evätä, jos henkilöllä ei ole asianmukaista syytä tai lupaa tulla vankilaan, hän päihtymyksen tai muun syyn vuoksi vaarantaa turvallisuutta, ei pysty todistamaan henkilöllisyyttään tai ei suostu jättämään mukanaan tuomiaan tavaroita vankilassa säilytettäväksi.

Koska vangin yhteyksien säilyminen omaisiin ja muihin läheisiin sekä oikeus tavata heitä rangaistusajana on vangille hyvin tärkeää, tapaajan pääsyn epäämisestä säädetään erityissäännöksellä 13 luvussa. Tapaajan pääsyn epääminen poikkeaisi muista epäämistilanteista sikäli, että tapaaminen voitaisiin järjestää epäämisen sijasta erityisen valvotuissa olosuhteissa. Näin voitaisiin meretellä esimerkiksi silloin, kun tapaaja ei voi todistaa henkilöllisyyttään. Tästä ehdotetaan otettavaksi viittausäännös 3 momenttiin. Tapaajalle määrättävästä tapaamiskiellosta säädetäisiin niinikään ehdotuksen 13 luvussa.

Vankilassa noudatettavat erityiset turvallisuusvaatimukset aiheuttavat, ettei päihtynyttä tai muutoin laitoksen järjestystä tai turvallisuutta vaarantavaa henkilöä tule päästää vankilaan. Esimerkiksi uhkaavasti käyttäytyvää henkilöä ei saa päästää vankilaan. Asiaa koskeva vankeinhoitoasetuksen 50 §:n 3 momentin säännös ehdotetaan nostettavaksi lain tasolle.

2 §. *Turvatarkastus vankilan alueella.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös muuhun henkilöön kuin vankiin kohdistuvasta turvatarkastuksesta vankilassa tai sen alueella. Muulla henkilöllä tarkoitetaan edellä 1 §:n perusteluissa tarkoitettuja henkilöitä. Pykälän 1 ja 2 momentin säännökset vastaisivat 16 luvun 3 §:n säännöstä vangille tehtävästä turvatarkastusta sillä erolla, ettei pykälässä olisi mainintaa kuljetuksesta. Tavaroiden muunlaisella tarkastamisella tarkoitettaisiin esimerkiksi henkilön laukun avaamista ja sen sisällön tutkimista. Säännös oikeuttaisi henkilön vaatteiden päällisin puolin tapahtuvaan tarkastamiseen. Tällainen päällisin puolin, mahdollisesti henkilöä koskettamalla tapahtuva tarkastus eroaisi henkilöntarkastuksesta siten, ettei se antaisi toimivaltaa esimerkiksi henkilön riisuttamiseen. Perusteltu syy voisi syntyä esimerkiksi näköhavainnon tai turvatarkastuksen perusteella.

Turvatarkastukseen alistuminen ei olisi pakollista, mutta siitä kieltäytyneen henkilön pääsy laitokseen voitaisiin 1 §:n nojalla evätä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä velvollisuudesta luovuttaa omaisuus tarkastettavaksi.

3 §. *Tapaajan henkilöntarkastus.* Pykälässä olisivat vankia tapaamaan tulleelle henkilölle tehtävää henkilöntarkastusta koskevat säännökset. Voimassa olevaa RTL:n 2 luvun 9 a §:n 2 ja 3 momentin säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että henkilöntarkastuksen edellytykseksi asetettaisiin, että on perusteltu syy epäillä luvattomien aineiden tai esineiden luovuttamista. Nykyisessä säännöksessä henkilöntarkastuksen edellytyksenä on, että on perusteltua syytä epäillä väärinkäytöksiä. Käytännössä väärinkäytökset ovat nimenomaan luvattomien tavaroiden tai esineiden tuontiyrityksiä.

Perusteltu syy epäillä voisi syntyä esimerkiksi näköhavainnon ja turvatarkastuksen perusteella. Epäily saattaisi myös perustua ennalta saatuaan luotettavaksi katsottavaan tietoon.

Henkilöntarkastukseen alistuminen olisi vapaaehtoista. Jos tapaaja kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, tapaaminen voitaisiin evätä 13 luvun 4 §:n perusteella. Viimeksi mainitun säännöksen mukaan tapaamisen epä-

äminen ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa olisi välttämätöntä, vaan tapaaminen voitaisiin yksittäistapauksellisen harkinnan perusteella sallia erityisin valvotuissa olosuhteissa.

Pykälään 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös henkilöntarkastuksen sisällöstä.

4 § *Esineiden ja aineiden pois ottaminen.* Säännös antaisi oikeuden ottaa henkilön hallusta 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu esine tai aine. Nykyisin asiasta ei ole laissa säännöksiä. Henkilöltä voitaisiin ottaa pois esimerkiksi ampuma-aseet, niiden jäljitelmät, lyömäaseet, räjähdysaineet, teräaseet, työkalut, huumausaineet tai niiksi luokiteltavat lääkeaineet, dopingaineet ja huumausaineiden käyttöön liittyvät välineet kuten ruiskut.

Pykälän 2 momentin mukaan pois otettut esineet olisi luovutettava poliisille. Velvollisuus luovuttaa tarkastuksessa tai muussa yhteydessä löydetty huumausaineet poliisille perustuu huumausainelain 10 §:n 3 momenttiin. Luovutettuun omaisuuteen sovelletaan poliisilain 24 §:n säännöstä haltuun otetun omaisuuden käsittelystä.

Pykälän 2 momentin mukaan pois otettu esine voitaisiin luovuttaa myös takaisin henkilölle hänen poistuessaan vankilasta. Henkilölle voitaisiin palauttaa esimerkiksi työkalut tai hänen hallussaan olleet luvalliset lääkeaineet.

5 §. *Vankilan alueelta poistaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että turvatarkastuksesta kieltäytynyt henkilö ja henkilö, joka ei noudata hänelle vankilaan tulon epäämisen tai vangin tapaamisen epäämisen jälkeen annettua kehotusta poistua vankilan alueelta, voitaisiin poistaa vankilasta tai sen alueelta. Säännös vastaisi turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 6 §:n ja turvatarkastuksista lentoliikenteessä annetun lain 6 §:n säännöstä. Pykälässä olisi myös velvoite ilmoittaa poistamisen peruste.

6 §. *Kiinniottaminen ja säilöissäpito.* Pelkkä henkilön poistamista vankilan alueelta ei aina voida pitää riittävänä toimenpiteenä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Näin on etenkin tilanteissa, joissa henkilö käyttäytyy väkivaltaisesti tai uhkaavasti.

Pykälään ehdotetaan uutta säännöstä niistä edellytyksistä, joilla Vankeinhoitolaitoksen

virkamies saisi ottaa kiinni vankilan alueella olevan henkilön. Henkilö voitaisiin ottaa kiinni, jos se olisi välttämätöntä vaaran torjumiseksi, rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Rikoksen selvittämisellä tarkoitettaisiin esimerkiksi tilannetta, jossa henkilöltä löydetäisiin turvatarkastuksessa tai henkilöntarkastuksesta huumausaineita tai dopingaineita. Vaaran torjumiseksi saataisiin ottaa kiinni henkilö, jonka hallusta löydetäisiin ampu-aseita, räjähdysaineita tai teräaseita. Tällaisessakin tilanteessa kiinni ottamisen tulisi olla välttämätöntä. Esimerkiksi sellaisen henkilön kiinni ottamista, joka pyydettyä todistaa henkilöllisyytensä eikä kiistä hänen hallustaan löydettyjen aineiden tai esineiden alkuperää, ei voida pitää kaikissa tilanteissa välttämättömänä. Näin on etenkin silloin, kun on ilmeistä, että henkilö tulee poliisin kutsusta selvittämään tapahtumaa. Tällaisissa tapauksissa saattaa olla riittävää, että asiasta ilmoitetaan poliisille ja henkilö päätetään poistumaan vankilasta.

Kiinniottaminen saattaa olla välttämätöntä myös tilanteissa, joissa henkilön uhkaavasta käytöksestä voidaan päätellä, että pelkästään hänen poistamisensa vankilan alueelta ei ole riittävä toimenpide turvallisuuden säilyttämiseksi.

Varsinkin maaseutuvankiloissa poliisin saapumiseen vankilaan saattaa kulua pitkä aika, joskus useita tuntejakin. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan, että henkilöä voitaisiin pitää säilössä vankilassa. Säilöissäpitoaminen saisi kestää poliisin tulon saakka, kuitenkin enintään neljä tuntia. Säilöissäpidossa olisi noudatettava poliisin puhelimitse antamia ohjeita. Säilöissäpidosta päättäisi vankilan johtaja.

Ehdotettu säännös vastaisi asialliselta sisällöltään järjestyksenvalvoijista annetun lain 7 §:n säännöstä.

Etsintäkuulutetun sekä rikoksesta vereksettä tavatun henkilön kiinniottamiseen Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on oikeus pakkokeinoin 1 luvun 1 §:ssä säädetyn jo-kamiehen kiinniotto-oikeuden nojalla.

Kiinniottamisen ja säilöissäpidon kirjaamisesta ehdotetaan säännöstä 3 momenttiin. Hyvän hallinnon vaatimuksesta johtuu, että kiinniottamisen ja säilöissäpidon peruste on

ilmoitettava toimenpiteen kohteeksi joutuneelle henkilölle.

7 §. *Menettely ja päätösten kirjaaminen.* Pykälän 1 momentissa ilmaistaisiin vähimmän haitan periaate, jonka mukaan tarkastuksia suoritettaessa saisi aiheuttaa mahdollisimman vähän haittaa tarkastuksen kohteeksi joutuvalla henkilöllä. Tästä periaatteesta seuraa myös, että tarkastuksesta ei myöskään ajallisesti saa aiheutua tarkastettavalle aiheutonta viivytystä.

Hienotunteisuusperiaatteesta seuraa, että tarkastukset tulee toimittaa tarpeetonta huomiota herättämättä. Hienotunteisuusperiaatteesta seuraa myös, että jos tarkastuksen tai henkilöntarkastuksen suorittaminen edellyttää tarkastettavan vaatteiden riisumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja henkilöntarkastuksen todistajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava. Tästä ehdotetaan erillistä säännöstä 2 momenttiin.

Pykälän 2 momentissa olisivat myös säännökset tarkastuksessa noudatettavasta menettelystä. Tarkastuksen perusteen ilmoittamisvelvollisuus syntyy jo hyvän hallinnon vaatimuksesta, mutta selvyyden vuoksi asiasta ehdotetaan otettavaksi lakiin erillinen säännös. Henkilöntarkastuksessa tulisi olla todistaja.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin velvollisuudesta pitää pöytäkirjaa henkilöntarkastuksesta.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälässä säädettäisiin 17 luvussa tarkoitettujen tarkastamis- ja turvaamistoimenpiteiden päätösvallassa. Nykyisin vankilaan pääsyn epäamistomivallasta ei ole säännöksiä. Käytännössä epäamisestä päättää vankilan portilla työskentelevä virkamies. Ehdotuksen mukaan pääsyn epäamisestä päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, vankien ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Samaa päätösvalan jakoa ehdotetaan noudatettavaksi turva tarkastuksesta päätettäessä. Valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies päättäisi ehdotuksen mukaan myös vangin tapaajan henkilöntarkastuksesta.

Henkilön säilössä pitämisellä puututaan voimakkaasti henkilökohtaiseen vapauteen. Tästä syystä toimivalta päättää säilössäpidosta ehdotetaan yksinomaan vankilan johtajal-

le.

9 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös tarkempien säännösten antamisvaltuudesta.

18 luku. Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

Luvussa ehdotetaan säädettäväksi nykyistä lainsäädäntöä täsmällisemmin turvaamistoimenpiteistä.

1 §. *Turvaamistoimenpiteet.* Nykyisin rajanvedossa toisaalta valvonta- ja tarkastustoimenpiteiden ja kurinpitoon liittyvien toimenpiteiden sekä toisaalta turvaamistoimenpiteiden välillä on käytännössä ilmennyt epäselvyyttä. Turvaamistoimenpiteillä puututaan usein varsin voimakkaasti vangin henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Tästä syystä lain tasolla ehdotetaan säädettäväksi nykyistä täsmällisemmin tällaisista toimenpiteistä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi yleissäännös siitä, mitä vankiin kohdistuvia toimenpiteitä voidaan pitää turvaamistoimenpiteinä. Näitä olisivat kahlehtiminen, tarkkailu, eristämistarkkailu ja vangin erillään pitäminen. Yhteistä turvaamistoimenpiteille olisi, että niiden ensisijaisena tarkoituksena on ennakolta estää vankilan järjestyksen, vangin tai muun henkilön turvallisuuden vaarantaminen taikka uusien rikosten tai muiden vaaraa aiheuttavien tekojen tapahtuminen.

Vaikka omasta pyynnöstään erillään asuttaminen ja varmuusosastolle sijoittaminen ovat luokiteltavissa tietyssä mielessä turvaamistoimenpiteiksi, niistä ehdotetaan säädettäväksi 5 luvussa.

Käytännön ohjaamiseksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös turvaamistoimenpiteiden käytön viimesijaisuudesta.

2 §. *Kahlehtiminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vangin kahlehtimisesta, jota koskevat nykyiset säännökset ovat RTL:n 2 luvun 11 §:ssä.

Kahlehtimisen edellytyksiä ehdotetaan tarkennettaviksi. Kahlehtimisen 1 ja 2 kohdissa tarkoitettut edellytykset olisivat samat kuin voimassa olevassa laissa.

Uutena perusteena ehdotetaan, että vanki

voitaisiin kahlehtia uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Väkivallan uhan tulisi olla yksittäisessä tapauksessa pääteltävissä esimerkiksi vangin esittämien uhkausten perusteella.

Pykälän 4 kohdaksi ehdotetaan säännöstä kahlehtimisesta henkilönkatsastuksen suorittamiseksi. Tämä on joissakin tapauksissa välttämätöntä, kun vanki voimakkaasti vastustaa katsastuksen suorittamista.

Myöskään kahlehtimisen keston säätelyyn ei ehdoteta muutoksia. Kahlehtimista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Käytännössä kahlehtiminen muutamia tunteja pitemmäksi ajaksi muutoin kuin kuljetuksen aikana on harvinaista. Laissa ehdotetaan säilytettäväksi myös säännös lääkärin kuulemisesta silloin kuin kahlehtiminen tapahtuu vangin väkivaltaisen käyttäytymisen torjumiseksi.

Kahleiden poistamista tuomioistuimessa ehdotetaan tarkennettavaksi. Kahleet olisi edelleen pääsääntöisesti poistettava tuomioistuimessa. Tuomioistuimen puheenjohtajalla olisi kuitenkin erityisestä syystä oikeus määrätä toisin. Tällaisella erityisellä syyllä tarkoitetaan esimerkiksi vangin väkivaltaisuutta. Kahleet olisi poistettava myös, jos lääketieteellisen toimenpiteen suorittaminen estyisi kahleiden vuoksi.

Vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) yleiskirjeen mukaan kahlehtimisvälineitä ovat käsi- ja jalkaraudat, hihnavuode ja pakkopaita. Käytännössä kahlehtimisvälineinä käytetään käsirautoja ja muovista nippusidettä, jolla vangin kädet voidaan sitoa. Kahlehtimisvälineistä ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella.

3 §. *Tarkkailu.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vangin sijoittamisesta tarkkailuun. Tarkkailulla tarkoitettaisiin huonetta tai selliä, jossa vankia voidaan tarkkailla ympärivuorokautisesti teknisellä valvonnalla tai muulla tavoin.

Kahlehtimisen sijasta vanki voidaan RTL:n 2 luvun 11 §:n mukaan sijoittaa tarkoituksen mukaisesti järjestettyyn yksinäishuoneeseen. Koska kahlehtiminen ja sijoittaminen yksinäishuoneeseen ovat hyvin erilaisia turvaamistoimenpiteitä, asiasta ehdotetaan säädettäväksi omassa pykälässään.

Päihtynyt tai vieroitusoireista kärsivä vanki tarvitsee usein ympärivuorokautista tarkkai-

lua hänen oman turvallisuutensa vuoksi. Käytännössä tällainen vanki sijoitetaan useimmiten kameravalvottuun selliin, jossa häntä ja hänen terveydentilaansa voidaan tarkkailla teknisellä valvonnalla ympärivuorokautisesti. Henkilökunta käy myös säännöllisin väliajoin katsomassa tällaista vankia. Myös itsemurhan vaarassa tai itsetuhoisesti käyttäytyvä vanki tarvitsee samanlaista ympärivuorokautista valvontaa. Nykyisessä laissa ei ole säännöksiä tällaisista tilanteista.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan vanki voitaisiin sijoittaa tarkkailuun vain, jos se olisi välttämätöntä päihtyneen tai vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi tai tällaisen vangin turvallisuuden varmistamiseksi, itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi taikka sellaisen väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla keinoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut sijoittamisperusteet olisivat uusia. Säännöksillä pyritäisiin täsmentämään nykyistä käytäntöä. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu edellytys voi aiheutua esimerkiksi siitä, että vanki on yrittänyt itsemurhaa, muutoin vahingoittanut itseään tai hänen käyttäytymisestään on muutoin pääteltävissä, että hän on vaaraksi itselleen. Lainkohdan 3 kohdassa tarkoitettu peruste vastasi nykyistä RTL:n 2 luvun 11 §:n säännöstä.

Koska tarkkailuselliin sijoitettava vanki useimmiten kärsii psyykkisistä ongelmista, tarkkailuselliin sijoittamisesta tulisi heti ilmoittaa terveydenhuoltohenkilökunnalle. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että lääkärin tulisi mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Vankia, hänen terveydentilaansa ja vointiaan tulisi tarkasti seurata sijoittamisen aikana.

Tarkkailuun sijoittamisen tulisi aina olla väliaikainen ja mahdollisimman lyhytkestoinen turvaamistoimenpide. Vangin psyykkisiä ongelmia tulisi pyrkiä hoitamaan lääkärin tai terveydenhuoltohenkilökunnan konsultaatiolla ja muilla keinoin. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä sijoittamisen kestosta. Sijoittaminen ei saisi kestää pitempään kuin on välttämätöntä eikä yli seitsemää vuoro-

kautta. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu vanki voi olla tällaisen kuitenkin tarkkailun tarpeessa usean viikon ajan hänen oman turvallisuutensa suojelemiseksi. Koska kysymys kuitenkin on mahdollisimman lyhytaikaiseksi tarkoitettua toimenpiteestä, 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että päätös tulisi ottaa uudelleen käsiteltäväksi enintään seitsemän vuorokauden väliajoin.

4 §. *Eristämistarkkailu.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan RTL:n 2 luvun 9 d §:n säännös vangin eristämisestä, kun on perusteltua syytä epäillä, että hänellä vankilassa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä tai muita 9 luvun 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja luvattomia aineita ja esineitä. Nykyisessä säännöksessä oleviin edellytyksiin ei ehdoteta muutoksia. Selvytyden vuoksi vangin eristämistä tällä perusteella ehdotetaan kutsuttavaksi eristämistarkkailuksi, joka kuvaa toimenpiteen sisältöä nykyistä paremmin.

Myös eristämistarkkailun kesto ehdotetaan säilytettäväksi pääsääntöisesti voimassa olevan lain mukaisena. Ehdotetun pykälän mukaan tämä enimmäisaika saataisiin kuitenkin ylittää sellaisissa tapauksissa, joissa vangin kehossa on henkilönkatsastuksessa varmasti todettu olevan huumeita. Terveystieteiden tutkimuskeskus ei tällaisessa tilanteessa poista huumeita vangin kehosta vastoin vangin tahtoa, jolloin ainoana keinona estää huumeiden kulkeutuminen vankilaan on jatkaa vangin eristämistarkkailua. Käytännössä on kuitenkin ilmennyt tapauksia, joissa seitsemän vuorokauden aika on ollut liian lyhyt. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan uutena säännöstä mahdollisuudesta jatkaa eristämistarkkailua. Eristämistarkkailua ei saisi kuitenkaan jatkaa seitsemää vuorokautta pitempään. Pisin mahdollinen eristämistarkkailun aika olisi ehdotuksen mukaan siten 14 vuorokautta. Pykälässä olisi myös maininta eristämistarkkailun keskeyttämisestä, jos toimenpiteestä aiheutuu varaa vangin terveydelle.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan 3 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä terveydenhuoltohenkilökunnalle ilmoittamisesta.

5 §. *Erillään pitäminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi sellaisesta vangin erillään pitämisestä, joka yleensä kestää pitempään kuin edellä 3 ja 4 §:ssä tarkoitetuista syistä

taphtuva turvaamistoimenpide. Lisäksi erona mainittuihin säännöksiin on, että nyt käsiteltävässä pykälässä säädettäisiin tahallisten tai suunniteltujen tekojen estämiseksi tarpeellisesta erillään pitämisestä, kun tämän luvun 2—4 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa on useimmiten kysymys myös vangin oman turvallisuuden suojelemisesta.

Säännös vastaisi voimassa olevan RTL:n 3 luvun 9 §:n 2 momenttia. Pykälän sisältöön tai soveltamisalaan ei ehdoteta asiallisia muutoksia, mutta säännöstä täsmennettäisiin joiltakin osin. Erillään pitämisen edellytyksenä olisi, että toimenpide olisi välttämätön pykälässä mainittujen tekojen estämiseksi. Tällä tarkoitetaan sitä, etteivät teot ole muilla keinoin estettävissä.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan vankia voitaisiin pitää erillään sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa toisen henkilön henkeä tai terveyttä. Säännös vastaisi voimassa olevan RTL:n 3 luvun 9 §:n 2 momentin 1 kohtaa. Pykälän 1 momentin 2 ja 4 kohdat vastaisivat nykyisen säännöksen vastaavia kohtia.

Pykälän 3 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että nykyisessä säännöksessä oleva huumaavan aineen käyttö korvataan maininnalla päihdyttävän aineen käyttämisestä tai rikoslain 50 luvun 1—4 §:ssä tarkoitettun huumausainerikoksen estämisestä.

Sijoittamisen edellytyksenä olisi edelleen se, ettei pykälässä mainittuja tekoja voida estää muilla keinoin.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös nykyiseen säännökseen sisältyvä yleisperiaate vangin oikeuksien rajoittamisesta. Lisäksi pykälään sisältyisi maininta siitä, että vankia ja hänen terveydentilaansa on eristämisen aikana seurattava tarkoin.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi erillään pitämisen kestosta. Ehdotetun yleissäännöksen mukaan erillään pitäminen ei saisi kestää pitempään kuin on välttämätöntä. Erillään pitämistä koskeva päätös olisi otettava uudelleen harkittavaksi nykyistä lakia vastaavasti 30 vuorokauden väliajoin.

Vangin erillään pitäminen on käytännössä varsin harvinaista. Säännös on kuitenkin tarpeellinen, koska toisille vangeille tai henkilökunnalle vaarallisen, karkaamisalttiin tai päihdyttäviä aineita jatkuvasti käyttävän

vangin ei voida antaa asua ja oleskella yhdessä toisten vankien kanssa. Vankilan järjestyksen säilyminen edellyttää, että vankia voidaan pitää erillään myös tilanteissa, joissa se on tarpeen rikoslain 50 luvun 1—4 §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi.

Erillään pitäminen voi käytännössä tarkoittaa ympärivuorokautista erillään pitämistä toisista vangeista, jolloin vangin toimintamahdollisuudet oman sellinsä ulkopuolella ovat usein hyvin rajoitettuja. Jos erillään pitämisen tarve kestää pitempään, vangin sijoittamista 5 luvun 5 §:ssä tarkoitetulle varmuusosastolle tulisi harkita. Varmuusosastolla vangille voitaisiin antaa enemmän toimintamahdollisuuksia oman sellinsä ulkopuolella kuin erillään pidettävälle vangille.

6 §. Voimakeinojen käyttö. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja. Nykyisin voimakeinojen käyttöä koskeva säännös on RTL:n 2 luvun 11 b §:ssä. Koska voimakeinojen käytöllä puututaan merkittävästi henkilön perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin kuten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja vapauteen, nykyistä säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi alueelliselta, henkilölliseltä ja asialliselta käyttöalaltaan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, kenellä on oikeus voimakeinojen käyttöön sekä siitä, missä ja millaisissa tilanteissa voimakeinoja voidaan käyttää.

Voimakeinoja voisivat käyttää Vankeinhoitolaitoksen virkamiehet.

Oikeutta voimakeinojen käyttöön ehdotetaan rajattavaksi myös alueellisesti siten, että niitä voitaisiin käyttää ainoastaan vankilassa, sen alueella tai vankilan välittömässä läheisyydessä taikka Vankeinhoitolaitoksen valvomassa toiminnassa.

Välittömällä läheisyydellä tarkoitetaan sellaisia suojaj-alueiksi katsottavia lähialueita, jotka rajoittuvat vankilan alueeseen. Kaupungeissa sijaitsevilla vankiloilla tällaisena alueena voidaan pitää myös sellaista vankilan muuriin rajoittuvaa lähialuetta, joka ei kuulu vankilan alueeseen. Lisäksi tällaisina alueina voidaan pitää vankilan alueen läpi kulkevia yleisiä teitä tai vastaavia alueita.

Voimakeinoja voitaisiin käyttää myös van-

gin kuljetuksen aikana sekä muussa Vankeinhoitolaitoksen valvomassa toiminnassa. Vangin kuljetuksella tarkoitetaan paitsi vangin siirtoja ja kuljetuksia, saatettuja poistumislupia ja vangin muuta saatettua poistumista vankilan ulkopuolelle.

Vankeinhoitolaitoksen valvomilla toiminoilla tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia työ- tai toimintakohteita, joissa vangit tekevät työtä tai osallistuvat toimintaan laitoksen ulkopuolella Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan ohjauksessa tai valvonnassa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että voimakeinojen käytön tulisi liittyä virkatehtävien hoitoon. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi, että vapaa-aikanaan virkamiehellä ei olisi oikeutta voimakeinojen käyttöön, ellei tällainen henkilö toimisi 3 momentin nojalla Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen pyynnöstä.

Voimakeinojen käyttö ei ole itsenäinen toimivaltuus, vaan sen tulee aina liittyä virkatehtävien hoitoon laissa säädetyistä muista toimivaltuuksista käytettäessä. Voimakeinoja voitaisiin käyttää ainoastaan tilanteissa, jotka on mainittu pykälän 1 momentin 1—3 kohdassa. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden kohdistuisivat ensisijaisesti vankiin ja 2 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden kohdistuisivat lähinnä 17 luvussa tarkoitettuihin vankilan ulkopuolisiin henkilöihin.

Vankiin voimakeinoja voitaisiin kohdistaa erilaisten valvonta- ja tarkastustoimenpiteiden suorittamiseksi ja vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi.

Ulkopuoliseen henkilöön kohdistuvia voimakeinoja voitaisiin käyttää 17 luvussa tarkoitettujen virkatoimien suorittamiseksi. Tällaisia virkatoimia ovat vankilaan alueelle pääsyn estäminen, tavaroiden tai esineiden pois ottaminen, alueelta poistaminen sekä kiinni ottaminen. Koska ulkopuolisen henkilön alistuminen turvatarkastukseen ja vangin tapaa-ajan alistuminen henkilöntarkastukseen on aina vapaaehtoista, tällaista tarkastusta ei saisi suorittaa voimakeinoin.

Voimakeinojen käytön viimesijaisesta luonteesta johtuu, että voimakeinojen käytön edellytyksenä olisi yleensä vastarinta. Vastarinnalla tarkoitetaan henkilön fyysistä, aktiivista tai passiivista käyttäytymistä, jolla estetään Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen vir-

katoimen suorittamista. Tällaista vastarintaa voi olla esimerkiksi asettautuminen oviaukkoon siten, että estetään sen sulkeminen tai vastaan rimpuileminen tehtäessä vangille tarkastustoimenpidettä. Pelkkä sanallinen hyökkäys ei ole vastarintaa, mutta väkivallalla uhkaaminen sen sijaan on.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan voimakeinoja voitaisiin käyttää myös henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun vaarallisen tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Tällaiset tilanteet perustuisivat useimmiten Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun velvollisuuteen valvoa vankeja ja vankien käytössä olevia tiloja sekä 17 luvun 1 §:n mukaiseen velvollisuuteen olla päästämättä vankilaan ketään, jolla ei ole asianmukaista lupaa tai syytä. Säännös täydentää Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen toimivaltuuksia järjestyshäiriöiden, vaaratilanteiden ja rikosten ennalta ehkäisemisessä.

Säännöksen perusteella voitaisiin voimatoimin estää vankilaan väkivalloin tai uhkaamalla yrittävän ulkopuolisen henkilön pääsy. Säännös oikeuttaisi myös vangin karkaamisen yhteydessä käytetyn pakoauton pysäyttämisen vankilan alueella tai sen välittömässä läheisyydessä. Esteen poistamisella tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa vanki tai vankiryhmä esteitä rakentamalla pyrkii estämään vankeinhoitoviranomaisten pääsyn tiettyyn tilaan. Poistettava este aiheutuu yleensä esineestä, joka estää pääsyn tehtävän suorituspaikkaan. Tyypillisenä esimerkkinä voidaan mainita lukittu ovi taikka esteenä oleva ajoneuvo tai eläin.

Voimakeinoja käytettäessä tulee noudattaa 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuja toimivaltuuksien käytön yleisiä periaatteita. Lain 1 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen tulee ylläpitää järjestystä ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Lain 1 luvun 6 §:n 3 momentissa on ilmaistu vähimmän haitan periaate.

Voimakeinojen käytön ohjaamiseksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi erikseen voimakeinojen käytön tarpeellisuusvaatimuksesta ja puolustettavuusvaatimuksesta.

Tarpeellisuusvaatimuksella tarkoitetaan, et-

tä voimakeinoja ei saa käyttää varmuuden vuoksi vaan vasta, jos muut keinot eivät auta. Tarpeellisuusvaatimuksesta aiheutuu myös, että voimankäyttö on lopetettava heti, kun vastarinta loppuu tai tilanne saadaan muuten hallintaan.

Puolustettavuus rinnastuu suhteellisuusperiaatteeseen. Voimakeinojen tulee olla kohtuullisissa ja järkevässä suhteessa virkatoimella tavoiteltavaan päämäärään nähden. Puolustettavuuden arviointia varten pykälään ehdotetaan tarkentavaa säännöstä siitä, mitä seikkoja puolustettavuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon. Ehdotettu säännös vastaisi poliisilain 27 §:n 2 momenttia. Puolustettavuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon tehtävän kiireellisyys ja tarkeys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimakeinojen käytön puolustettavuuden arvioiminen edellyttäisi yksittäistilanteessa tehtävää kokonaisvaltaista harkintaa, jossa tulisi arvioida tehtävän kiireellisyys ja tarkeys sekä sen toteuttamiseksi tarvittavat voimakeinot ja käytettävissä olevat resurssit. Jos esimerkiksi yöaikaan vankilassa on vähän henkilökuntaa paikalla ja virkatoimi, esimerkiksi väkivaltaisen vangin tarkastaminen tästä syystä voitaisiin toteuttaa vain ankarin voimakeinoin, olisi tarkoituksenmukaista siirtää toimenpide, kunnes vanki on rauhoittunut tai henkilökuntaa enemmän saatavilla.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi se nykyisin vankeinhoito-osaston määräyksessä oleva periaate, että voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin voimankäytössä avustavan henkilön toimivaltuuksista. Säännös vastaisi asiallisesti poliisilain 27 §:n 3 momenttia.

Ehdotetun säännöksen mukaan avustaminen voisi tulla kysymykseen ainoastaan voimankäyttöön oikeutetun virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella ja edellyttäisi aina 1 momentissa tarkoitettua henkilön ohjausta. Myös avustavan henkilön voimakeinojen käytön tulee olla olosuhteisiin nähden tarpeellista ja puolustettavaa.

Säännöksessä tarkoitettuina henkilöinä tulevat kysymykseen lähinnä sellaiset Van-

keinohoitolaitoksen virkamiehet, joilta puuttuu voimankäyttövälineiden koulutus. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi vankilan työtiloissa, joissa on lähinnä työnohjaushenkilökuntaa. Yksityisen tai ulkopuolisen apuun turvautuminen tulisi kysymykseen vain poikkeustilanteissa.

7 §. *Menettelysäännökset.* Pykälässä olisivat menettelyä koskevat säännökset. Eristämistarkkailuun sijoittamista ja erillään pitämistä koskevat päätökset olisi tehtävä kirjallisesti. Muut turvaamistoimenpiteet ovat luonteeltaan sellaisia, että päätöksiä ei aina voida tehdä kirjallisesti. Tällaisetkin päätökset, toimenpiteen syy ja kesto olisi kuitenkin kirjattava.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälään koottaisiin päätösvaltaa koskevat säännökset. Kahlehtimisesta päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Koska päätös tulee useissa tilanteissa tehdä viivytystä, ehdotetaan, että päätöksen kahlehtimisesta voisi tehdä myös ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies, jos asia ei siedä viivytystä. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi vangin kuljetuksen aikana.

Tarkkailuun ja eristämistarkkailuun sijoittamisesta päättäisi turvallisuudesta vastaava virkamies. Koska tarve tällaiseen sijoitukseen saattaa ilmetä säännöllisen virka-ajan päätyttyä, jolloin turvallisuudesta vastaava virkamies ei yleensä ole vankilassa, ehdotetaan, että päätöksen voisi tehdä myös valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies, jos asia ei siedä viivytystä.

Vangin erillään pitämisestä päättäisi vankilan johtaja. Toimivallan säätely vastaisi nykyisen lain säännöksiä.

9 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset tarkkailun, eristämistarkkailun ja erillään pitämisen täytäntöönpanosta sekä kahlehtimis- ja voimankäyttövälineistä ja päätösten kirjaamisesta ehdotetaan annettavaksi valtioneuvoston asetuksella. Ehdotetun 6 §:n mukaan oikeus voimankäyttövälineiden käyttöön sidottaisiin voimankäyttövälineiden koulutukseen. Jotta koulutuksen säätely olisi mahdollisimman yhtenäinen, ehdotetaan, että Rikosseuraamusvirasto antaisi asiasta tarkemmat määräykset.

19 luku. Ilmoitukset ja tiedon antaminen

Lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset niistä ilmoituksista, joita vankeinhoitoviranomaiset voivat tehdä vankeinhoidon ulkopuoliselle henkilölle tai toiselle viranomaiselle. Tietojen luovuttamisesta säädetään myös henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annetun lain 3 luvussa. Erona mainitun lain ja tässä luvussa ehdotettujen ilmoitusten välillä se, että tämän luvun ilmoitukset eivät useimmiten ole vankeinhoitoviranomaisten ylläpitämissä rekistereissä. Toinen eroavuus on se, että lukuun 19 ehdotetut ilmoitukset koskevat useimmiten yksittäistä vankia tai tutkintavankia, kun henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annetun lain säännökset mahdollistavat myös niin kutsutut massaluovutukset. Viimeksi mainittu laki mahdollistaa myös tietojen luovuttamisen toiselle viranomaiselle teknisen käyttöyhteyden avulla.

1 §. *Ilmoitus omaisuudesta, rahoista, muista maksuvälineistä ja sosiaalietuudesta.* Vankiloissa käytävän huumekaupan ja vankilassa liikkuvan varastetun tavarän vuoksi pykälässä säädettäisiin erityisestä ilmoitusvelvollisuudesta. Jos vankien valvonnan tai muun tehtävien hoidon yhteydessä ilmi tulneiden seikkojen nojalla on syytä epäillä rahan, muiden maksuvälineiden tai muun omaisuuden laillista alkuperää, asiasta olisi ilmoitettava poliisille.

Voimassa olevassa laissa ilmoitusvelvollisuudesta ei ole säännelty. RTL:n 2 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan vangille kuuluvat luvattomat rahavarat voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi, mutta lainsäädännöstä puuttuu valtuutus antaa tieto rahoista, muista maksuvälineistä tai omaisuudesta poliisille. Ilmoitusvelvollisuus syntyisi esimerkiksi vangin hallussa olevien poikkeuksellisten rahamäärien, omaisuuden tai niiden siirtojen vuoksi.

Säännökseen liittyisi 16 luvun 8 §, jonka mukaan raha, muut maksuvälineet tai muu omaisuus voitaisiin säilyttää erillään, kunnes poliisi tekee asiasta päätöksen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä sosiaaliuudesta tehtävästä ilmoituksesta. Säännös on tarpeen, koska käytännössä on ilmennyt epätietoisuutta siitä, voivatko vankeinhoitoviranomaiset oma-aloitteisesti tehdä tällaisen ilmoituksen. Ilmoitus tehtäisiin etuuden myöntäneelle viranomaiselle asian selvittämiseksi.

2 §. *Ilmoitus kirjeen, puhelun tai muun viestin sisällöstä.* Niistä perusteista, joiden nojalla vangilta peräisin oleva tai hänelle saapunut kirje saadaan lukea, säädettäisiin 12 luvun 2 §:ssä. Puhelun kuuntelemisen edellytyksistä säädettäisiin vastaavalla tavalla 12 luvun 7 §:ssä.

Siinä tapauksessa, että kirjeen lukemisen tai puhelun kuuntelemisen tuloksena saatu tieto olisi tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, ehdotetaan, että tieto kirjeen, puhelun tai muun viestin sisällöstä voidaan toimittaa poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Tieto voitaisiin toimittaa joko suullisesti tai kirjallisesti. Samoin edellytyksin saataisiin poliisille antaa kirjeestä tai viestistä otettu kopio tai puhelusta otettu tallenne.

3 §. *Ilmoitus vangin terveydentilasta ja kuolemasta.* Normaalisuusperiaatteen mukaisesti vangin terveydentilasta tulisi ilmoittaa yleisten, potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännösten mukaisesti.

Ehdotuksen mukaan vangin kuolemasta olisi ilmoitettava asianomaisille viranomaisille, lähiomaiselle, muulle läheiselle tai vangin nimeämälle muulle henkilölle. Ilmoitus voisi näin ollen tapahtua muullekin kuin 6 luvun 4 §:n mukaiselle henkilölle. Nykyisin asiasta säädetään vankeinhoitoasetuksen 78 §:ssä.

4 §. *Ilmoitus poistumisluvasta ja vapauttamisesta.* Pykälään otettaisiin nykyään RTL:n 2 luvun 12 §:ssä oleva säännös asianomistajalle tai muulle henkilölle tehtävästä ilmoituksesta. Säännökseen ehdotetaan otettavaksi lisäys siitä, että vankeinhoitoviranomaisilla olisi oikeus tehdä vastaava ilmoitus myös sille, johon nähden vangilla on lähestymiskielto.

5 §. *Ilmoitukset poliisille.* Säännökseen koottaisiin kaikki ne ilmoitukset, jotka vankeinhoitoviranomaiset voivat antaa poliisille. Vastaavat ilmoitukset voitaisiin tehdä myös

tutkintavangista. Ilmoitukset voitaisiin tehdä joko oma-aloitteisesti tai poliisin pyynnöstä.

6 §. *Ilmoitus syyttäjälle.* Jos vankia syytetään tuomioistuimessa sellaisesta rikoksesta, josta on aikaisemmin suoritettu kurinpitorangeistus, rikoslain 6 luvun 15 §:n mukaan kurinpitorangeistus tulee ottaa vähennyksenä huomioon rangaistusta määrättäessä.

Jotta kurinpitorangeistus voitaisiin ottaa huomioon, kurinpitorangeistuksesta ja sen täytäntöönpanosta olisi oikeudenkäynnin yhteydessä ilmoitettava syyttäjälle.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että syyttäjälle olisi tehtävä ilmoitus rikoslain 2 c luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua tilanteesta. Mainittu pykälä koskee tilanteita, joissa määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava vanki taikka tutkintavanki syyllistyy rikoslain 2 c luvussa tarkoitettuun törkeään rikokseen. Näissä tapauksissa tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta määrätä, ettei rangaistuksia yhteen laskettaessa sovelleta rikoslain 2 c luvun 4 §:n 2 momentissa säädettyä vankeusrangaistuksen enimmäispituutta, joka on kaksikymmentä vuotta.

7 §. *Ilmoitus omaisuuden hoitamisesta.* Vangin omaisuus, esimerkiksi asunto ja muuttotavarat, saattaa vaatia hoitoa, jota vanki ei voi itse järjestää. Siksi ehdotetaan, että jos vangin muualla oleva omaisuus tarvitsee hoitoa eikä vanki voi itse huolehtia asiasta, siitä on ilmoitettava holhoustoimesta annetussa laissa (422/1999) tarkoitettulle viranomaiselle. Säännös vastaisi asiallisesti nykyistä RTL:n 2 luvun 6 §:n 3 momenttia.

8 §. *Tietojen antaminen mielentilatutkimusta suorittavalle yksikölle.* Mielenterveyslain 16 §:n mukaan Terveystieteiden tutkimuskeskus määrää, missä mielentilatutkimus suoritetaan. Terveystieteiden tutkimuskeskuksella on terveydenhuollon oikeusturvakeskuksesta annetun lain (1074/1992) 8 §:n 1 momentin perusteella oikeus pyynnöstään saada valtion viranomaiselta tehtäviensä suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja selvitykset salassapitovelvollisuuden estämättä. Näin ollen vankeinhoitoviranomaiset ovat velvollisia antamaan Terveystieteiden tutkimuskeskuksen pyynnöstä esimerkiksi vangin ja tutkintavangin sijoittamiseen ja vangin tai tutkintavangin olosuhteisiin vai-

kuttavat tiedot. Tutkintavangista tiedot voidaan antaa ehdotetun tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 9 kohdan nojalla. Tällaiset tiedot ovatkin erittäin tärkeitä, jotta sijoittamisessa voitaisiin riittävällä tavalla ottaa huomioon tutkittavan karkaamisalttius ja muut mielentilatitutkimuksen turvalliseen suorittamiseen vaikuttavat tekijät.

Voimassa olevan lain mukaan tällaisten tietojen antaminen edellyttää kuitenkin Terveystieteiden tutkimuskeskuksen pyyntöä. Pelkästään pyyntöön perustuva tietojen antaminen ei aina riitä. Vankeinhoitoviranomaisilla on usein tiedossaan seikkoja, jotka ovat tärkeitä mielentilatutkimuksen häiriötönnön kulun varmistamisessa. Myös tutkintavankeuden toimeenpanon turvallisuus, vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon varmistaminen tai tutkittavan tai muun henkilön turvallisuus edellyttävät, että vankeinhoitoviranomaisilla ja poliisilla on myös omaloitteisesti oikeus antaa tietoja ja selvityksiä tällaisista tärkeiksi näkemistään asioista. Tällaisia selvityksiä tulisi voida antaa paitsi sijoittamiseen liittyen suoraan Terveystieteiden tutkimuskeskukselle myös suoraan mielentilatutkimusta suorittavalle yksikölle. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi asiasta nimenomainen säännös.

9 §. *Ilmoitus henkilö- ja omaisuusvahingosta.* Henkilö- ja omaisuusvahingosta tehtävää ilmoitusta koskeva säännös olisi uusi. Se vastaisi poliisilain 49 §:n säännöstä.

Pykälän 1 momentin mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen olisi viivytyksettä ilmoitettava vankilan johtajalle tai muulle esimiehelleen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä syntyneestä henkilö- tai omaisuusvahingosta. Tapahtumasta tulisi suorittaa 15 luvun 10 §:n mukainen tutkinta.

Ilmoitus olisi tehtävä virkatoimen yhteydessä syntyneestä vahingosta siitä riippumatta, onko virkatoimen ja seuranneen vahingon välillä selvästi havaittava syy-yhteys. Laaja ilmoitusvelvollisuus helpottaisi epäselvien tapausten ja tilanteiden jälkiselvittelyjä sekä mahdollisten korvausvaatimusten selvittämistä.

Samalla momentissa säädettäisiin, että henkilövahingon yhteydessä olisi huolehdittava siitä, että vahingoittunut saa viipymättä tarvitsemansa ensiavun ja hoidon. Henkilö-

le, joka ilmoittaa saaneensa vammoja toimenpiteen johdosta, on ilman tarpeetonta viivytystä järjestettävä tilaisuus päästä lääkärin tai sairaanhoitajan tutkittavaksi.

Kustannukset, jotka aiheutuisivat 1 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä, maksettaisiin valtion varoista.

10 §. *Vaitiolo-oikeus.* Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säännöstä Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen oikeudesta tietolähenteensä henkilöllisyyden suojaamiseen. Vihjetiedolla säännöksessä tarkoitettaisiin ainoastaan suunnitteilla olevaa tai jo tehtyä rikosta koskevia perustietoja eli vihjetä siitä. Vaitiolo-oikeus ei sen sijaan kattaisi yksityiskohtaista tietoa eli varsinaiseksi näytöksi katsottavaa kertomusta suunnitteilla olevasta tai jo tehdystä rikoksesta. Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen aseman kanssa sopisi huonosti yhteen se, että virkamies olisi oikeutettu pitämään salassa yksityiskohtaisia rikosta koskevia tietoja. Säännöksen tarkoituksena onkin mahdollistaa vain se, että vankeinhoidon piirissä voidaan saada vihjeitä etenkin vankilassa tapahtuvasta tai suunnitteilla olevasta rikollisuudesta, jotta vankilan järjestys voidaan turvata. Tarkoituksena ei ole, että vankeinhoitoviranomaiset tämän säännöksen turvin ryhtyisivät varsinaisesti selvittämään rikoksia tai hankkimaan niistä näyttöä. Tämä tehtävä kuuluisi edelleen poliisille.

Vangit, joilla on tietoja esimerkiksi vankilassa käytävästä huumekaupasta, kertovat tietonsa useimmiten vain sillä edellytyksellä, että kertojan osuus rikoksen selvittämisessä pidetään salassa. Syynä tähän on useimmiten pelko kostotoimenpiteistä.

Vankilan järjestyksen ja turvallisuuden kannalta on toisaalta tärkeää, että myös luottamuksellisia tietoja voidaan saada, jotta niiden edellyttämiin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä. Jos luottamuksellisen tiedon suoja ei voida luvata, vaarantuu tiedon saanti vankilassa tapahtuvasta rikollisuudesta.

Ehdotettu säännös koskisi vain vangilta saatua vihjetietoa. Vaitiolo-oikeutta ei luonnollisestiikaan olisi, jos samankaltaisen tiedon antaisi esimerkiksi työtoveri tai mahdollisesti jopa aivan ulkopuolinen henkilö. Rikos sinänsä saattaa olla tehty tai suunnitteilla sekä vankilassa että sen ulkopuolella. Tällaista rajausta ehdotettu säännös ei sisällä.

Pykälän 1 momentin mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamies ei todistajana tai muutoin kuultaessa olisi velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen virkasuhteessaan luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä.

Säännös vastaisi poliisilain 44 §:n 1 momentissa olevaa säännöstä poliisin vaitiolo-oikeudesta, mutta olisi soveltamisalaltaan suppeampi. Säännöksen soveltamisala rajoittuisi vain tietoja antaneen henkilöllisyyteen. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että tietoja olisi annettu rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta taikka rikoslain 50 luvun 1—4 § tarkoitetusta huumausainerikoksesta.

Suostumus poistaisi säännöksessä tarkoitettua vaitiolo-oikeuden, koska kyseisen oikeuden perustana on vihjetiedon antajan suojaaminen, mihin suostumuksen käsillä ollessa ei selvästikään ole tarvetta. Suostumus voitaisiin antaa joko vihjetietoa ilmaistaessa tai myöhemmin. Suostumuksen tulisi kuitenkin olla nimenomainen eikä sitä näin ollen saisi päätellä esimerkiksi vihjetietoa ilmaistaessa vallinneista olosuhteista. Vaitiolo-oikeutta ei olisi myöskään silloin, kun olisi ilmeistä, ettei pykälässä tarkoitettua vaaraa olisi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tuomioistuimien voisi erittäin painavien syiden vaatiessa määrätä ilmaistavaksi henkilöllisyyttä koskevan tiedon, milloin syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta saattaa seurata kuusi vuotta vankeutta tai tätä ankarampi rangaistus. Oikeus tietolähteen henkilöllisyyden salassa pitämiseen olisi kuitenkin myös oikeudenkäynnissä ehdoton, jos henkilöllisyyden ilmaisemisesta ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa tietoja antaneen henkilön tai hänen läheisensä turvallisuudelle.

Vastaava säännös on poliisilain 44 §:n 2 momentissa.

11 §. *Päätösvalta.* Koska ilmoitukset ja tiedot annetaan muille viranomaisille ja vankilan ulkopuolisille henkilöille, päätösvalta niistä olisi ensisijaisesti vankilan johtajalla. Ehdotuksen mukaan vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies päättäisi ilmoitusten ja tiedon antamisesta.

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset ilmoituksista ja tiedon antamisesta

ta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

VI OSA. MUUT SÄÄNNÖKSET

20 luku. Muutoksenhaku

Valitus käräjäoikeuteen

1 §. *Valitusoikeus käräjäoikeuteen.* Pykälän 1 momentin mukaan vangilla olisi oikeus hakea muutosta käräjäoikeuteen suoritettun ajan menetyksestä ja ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä.

Ehdotettu säännös olisi soveltamisalaltaan suppeampi kuin nykyinen RTL:n 7 luvun 1 §:n mukainen valitusmahdollisuus käräjäoikeuteen. Muutosta käräjäoikeuteen voitaisiin hakea vain päätöksistä, jotka vaikuttavat vankilassa suoritettavan rangaistusajan pituuteen. Kaikista muista päätöksistä haettaisiin muutosta hallintolainkäyttölinjalla.

Pykälän 2 momentissa olisi viittaussäännös, jonka mukaan oikaisuvaatimuksesta aluevankilan johtajalle säädetään 9 §:ssä ja valituksesta hallinto-oikeuteen säädetään 12 §:ssä.

2—8 §. Vankeuslain 20 luvun 2—8 pykälät käsittelisivät toimivaltaista tuomioistuinta, valituksen tekemistä, uuden määräajan asettamista, valituksen vaikutusta täytäntöönpanoon, päätöksen tekijän velvollisuuksia, pääkäsittelyä käräjäoikeudessa ja muutoksenhakukieltoa. Säännökset vastaisivat sisälöltään voimassa olevia 7 luvun 2—8 pykäläiä (lait 580/2001, 257/2002 ja 271/2002). Voimassa olevan lain sisältö on esitetty yleisperusteluiden kohdassa 2.1.4.

Oikaisuvaatimus

9 §. *Muutoksenhaun alaiset asiat.* Pykälän 1 momentissa lueteltaisiin päätökset, joista vanki voisi tehdä oikaisuvaatimuksen aluevankilan johtajalle.

Oikaisuvaatimus olisi mahdollista rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämistä ja lykkäämisen peruuttamista koskevissa päätöksissä. Lykkäyspäätös vaikuttaa välittömästi rangaistusajan alkamiseen ja on tästä syystä tuomitun kannalta merkittävä oikeuksia ja

velvollisuuksia koskeva päätös. Kyseisiä päätöksiä olisivat täytäntöönpanon lykkäminen terveydellisistä tai muista kuin terveydellisistä syistä, lykkäyksen peruuttaminen ja päätös muuntorangaistuksen lykkäämisestä vankilassa.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan oikaisua voitaisiin hakea 4 luvun 10 §:n mukaiseen päätökseen, joka koskee vangin lapsen ottamista vankilaan. Kysymyksessä on vangin kannalta merkittävä, vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon sisältöön sekä vanhemman ja lapsen suhteeseen vaikuttava päätös.

Päätöksiin, jotka koskevat vankien sijoittamista vankilassa, ei yleensä voisi hakea oikaisua. Poikkeuksena olisi erillään asuminen omasta pyynnöstä, josta säädettäisiin 5 luvun 3 §:ssä. Käytännössä tämä tarkoittaa vankeja, jotka oman turvallisuutensa vuoksi haluavat asua erillään muista vangeista. Koska turvallisuus on perustuslain 7 §:n 1 momentin suojaama keskeinen perusoikeus, vangin tulisi voida hakea oikaisua päätökseen, jolla häneltä on evätty mahdollisuus asua erillään.

Oikaisuvaatimus voitaisiin tehdä myös varmuusosastolle sijoittamisesta. Varmuusosastolle sijoittaminen merkitsee vangin vapauden ja perusoikeuksien lisärajoittamista siitä, mitä vapaudenmenetyksen toteuttamiseksi muutoin on välttämätöntä. Siksi olisi tarpeen turvata mahdollisuus saattaa asia oikaisumenettelyyn. Oikaisuvaatimus voitaisiin tehdä myös vangin siirtämisestä avolaitoksesta suljettuun vankilaan, mutta oikaisuvaatimus voitaisiin tehdä vain sellaisista siirroista, jotka perustuvat vankeuslain 6 luvun 2 §:n 1 momentin 1—3 kohtaan.

Perushuoltoa ja asumista koskeviin päätöksiin ei saisi hakea oikaisua. Sen sijaan vanki voisi tehdä nykyiseen tapaan hallinnollisen kantelun.

Vangin toimintaan osallistumista koskeviin päätöksiin ei saisi hakea oikaisua silloin, kun kysymys on toimintaan sijoittamisesta vankilassa tai vankilan ulkopuolella Omaisuuden hallussapitoa sekä rahan ja muiden maksuvälineiden käyttöä koskeviin päätöksiin voitaisiin hakea oikaisua. Yksittäisen vangin kannalta kysymyksessä on perustuslaissa turvattua omaisuuden suojaamista sivuavista päätöksistä, joiden osalta oikeussuojan tarve on ole-

massa. Sen sijaan 9 luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua päätöksestä, jolla rajoitetaan rahan ja muiden maksuvälineiden käyttöä yleisesti jossakin suljetussa vankilassa tai vankilan osastossa, oikaisumahdollisuutta ei olisi. Asiasta päättäisi vankeuslain 9 luvun 9 §:n mukaan aluevankilan johtaja. Tällaisesta päätöksestä voitaisiin tehdä hallintokantelu.

Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan voitaisiin hakea oikaisua kirjeen tai postilähettyksen pidätämistä koskevaan päätökseen.

Pykälän 1 momentin 7 kohdassa säädettäisiin oikaisumahdollisuudesta tapaamiskieltoa koskevaan päätökseen.

Poistumisluvista ei yleensä olisi oikaisumahdollisuutta. Kuitenkin pykälän 1 momentin 8 kohdan mukaan oikaisua voitaisiin hakea erittäin tärkeästä syystä annettavaan poistumislupaan, josta säädettäisiin 14 luvun 5 §:ssä. Tällöin poistumisluvan myöntämiseen on poikkeuksellinen tarve, mitä korostaa lain ehdoton sanamuoto. Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä on edellytysten täytyessä myönnettävä.

Pykälän 1 momentin 9 kohdan mukaan oikaisu olisi mahdollista 15 luvun 4 §:n 1—3 kohdassa tarkoitetuista kurinpitorangeistuksista, joita ovat varoitus, oikeuksien menetys ja yksinäisyysrangaistus. Nykyisin näistä kurinpitorangeistuksista on valitusoikeus käräjäoikeuteen.

Vangin ja vankilan tilojen tarkastamisesta, josta säädettäisiin 16 luvussa ja muun henkilön tarkastamisesta, josta säädettäisiin 17 luvussa, ei olisi oikaisumahdollisuutta. Tarkastamisessa kysymys on yleensä kertaluonteisesta toimenpiteestä, jonka osalta tosiasiallinen muutos ei oikaisemalla voi toteutua. Näin on esimerkiksi silloin, kun henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat tarkastetaan. Toisaalta vankiin kohdistuva henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus vastaavat pakkokeinolaissa säädettyjä toimenpiteitä, joista ei ole muutoksenhakuoikeutta.

Samoista syistä turvaamistoimenpiteisiin ja voimankäyttöön, joista säädettäisiin 18 luvussa, ei voisi hakea oikaisua. Pykälän 1 momentin 9 kohdan mukaan poikkeuksena olisi kuitenkin 18 luvun 5 §:n mukainen erillään pitäminen. Se on varmuusosastolle sijoittamisen kaltainen sijoittamispäätös, jonka johdosta vangin oikeuksia rajoitetaan olen-

naisesti. Oikaisumahdollisuutta puoltaa myös se, että erillään pitäminen on usein pitkäkestoisista.

Lisäksi oikaisumahdollisuus olisi rikoslain 2 c luvun 8 §:ssä tarkoitettua valvotuu koevapauden peruuttamisesta. Tässäkin tapauksessa kysymys on rangaistuksen täytäntöönpanon sisältöön olennaisesti vaikuttavista päätöksestä. Sen sijaan oikaisumahdollisuutta ei olisi ehdotetun rikoslain 2 c luvun 10 ja 12 §:ssä säädetystä pitkäaikaistankien valvotuu koevapauden peruuttamisesta. Syynä olisi se, että peruuttaminen voisi johtaa uuteen vapauttamisharkintaan, joka tapahtuisi ehdotetun pitkäaikaistankien vapauttamismenettelystä annetun lain mukaisesti Helsingin hovioikeudessa.

Pykälän 2 momentin säädettäisiin, että myös vangin tapaajalla olisi mahdollisuus hakea oikaisua tapaamiskieltoa koskevaan päätökseen.

10 §. *Oikaisuvaatimus*. Pykälän mukaan oikaisuvaatimus olisi tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös oikaisuvaatimusohjeineen on annettu vangille tiedoksi. Viikon määräaika olisi sama kuin valituksessa käräjäoikeuteen. Oikaisuvaatimus olisi toimitettava päätöksen tehneelle viranomaiselle.

11 §. *Oikaisuvaatimuksesta päättäminen*. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että oikaisuvaatimuksesta tekisi päätöksen aluevankilan johtaja. Tämä koskisi myös niitä vankeusrangaistuksen tai muutorangaistuksen lykkäystä ja lykkäyksen peruuttamista käsitteleviä päätöksiä, joissa päätöksentekijä olisi ehdotetun 2 luvun 10 §:n mukaisesti ulosottomies.

Pykälän 2 momentin mukaan oikaisuvaatimus olisi käsiteltävä kiireellisenä.

Pykälän 3 momentissa olisi viittaussäännös. Siinä todettaisiin, että asian käsittelystä olisi muutoin voimassa, mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään.

12 §. *Valituksen tekeminen*. Pykälän 1 momentin mukaan aluevankilan johtajan tekemään päätökseen saisi hakea valittamalla muutosta hallinto-oikeuteen. Valitus tehtäisiin siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomio-
piirissä aluevankilan johtajan päätös on tehty.

Rikosseuraamusviraston päätökseen haettaisiin muutosta valittamalla ilman oi-

kaisuvaatimusmenettelyä. Rikosseuraamusviraston päätöksestä valitus tehtäisiin Helsingin hallinto-oikeuteen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että valitus olisi tehtävä 14 päivän kuluessa tiedoksisaannista. Tämä vastaisi muun muassa mielenterveyslain muutoksenhakuaikaa.

13 §. *Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon*. Pykälässä säädettäisiin ehdotettua 5 §:ää vastaavasti oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutuksesta täytäntöönpanoon. Asian ratkaisisi toimivaltainen muutoksenhakuviranomainen.

14 §. *Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa*. Pykälän 1 momentin mukaan valitusta käsitellessään hallinto-oikeus olisi päätösvaltainen yksijäsenisenä. Jos lainkäytön yhdenmukaisuus vaatii, asia voidaan siirtää hallinto-oikeuslain 16 §:n (430/1999) mukaisesti täysistunnon tai vahvennetun istunnon käsiteltäväksi. Valitusasia olisi hallinto-oikeudessa käsiteltävä kiireellisenä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että hallinto-oikeuden päätöksestä ei saisi hakea muutosta valittamalla.

15 §. *Oikeusapu*. Vangille voitaisiin myöntää oikeusapua 1 ja 9 §:ssä tarkoitettua asiaa käsiteltäessä niin kuin oikeusapulaissa (257/2002) säädetään. Oikeusapulain 1 §:n säännöksestä poiketen oikeusavun myöntämisestä päättäisi tuomioistuimien eikä oikeusaputoimisto. Vangin ei myöskään tarvitsisi esittää oikeusapulain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteistaan.

16 §. *Tarkemmat säännökset*. Pykälässä säädettäisiin, että tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

21 luku. Vapauttaminen

1 § *Vapautumisajankohdan määräytyminen*. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vangin vapauttamisesta vankilasta. Vanki olisi päästettävä vapaaksi vankilasta vankilassaoloajan viimeisenä päivänä. Vankilassaoloaika määräytyisi kunkin vangin kohdalla erikseen rikoslain 2 c luvussa tarkoitettua vapauttamisperusteen sekä vankeuslain 3 luvun rangaistuksen laskemista koskevien säännös-

ten perusteella.

Normaalitilanteessa vapauttaminen tapahtuu rikoslain 2 c luvun säännösten mukaan ehdonalaiseen vapauteen vangin suoritettua rangaistuksestaan puolet tai kaksi kolmasosaa. Myös elinkautista vankeusrangaistusta suorittava voi rikoslain 2 c luvun nojalla vapautua ehdonalaiseen vapauteen. Vangille mahdollisesti myönnetty valvottu koevapaus luettaisiin osaksi vankilassaoloaikaa, vaikka vanki olisikin sijoitettuna vankilan ulkopuolelle.

Ehdotettu säännös muuttaisi nykyistä käytäntöä, jonka mukaan vangit vapautetaan vankilassaoloajan viimeistä päivää seuraavana päivänä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan viittaus-säännöstä, jossa todettaisiin, että ehdonalaiseen vapauteen päästämistä ja valvotusta koevapaudesta säädetään rikoslain 2 c luvussa ja armahtamisesta perustuslaissa.

2 §. *Päätösvalta.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vankeinhoitoviranomaisten toimivallasta vangin ehdonalaista vapauttamista koskevilla ratkaisuisilla. Lisäksi pykälässä asetettaisiin Kriminaalihuoltolaitokselle vastuu vangin valvontasuunnitelman laatimisesta.

3 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi valtuus tarkempien säännösten antamisesta. Valvotusta koevapaudesta säädetään rikoslain 2 c luvussa. Rikoslaki ei yleensä sisällä toimeenpanoa koskevien säännösten antamiseen valtuuttavia säännöksiä, joten säännös ehdotetaan otettavaksi vankeuslakiin. Lisäksi säännöstä etupäässä soveltaisivat vankeinhoitoviranomaiset. Ehdotetun pykälän mukaan tarkemmat säännökset koevapauden valvonnasta ja toimeenpanosta sekä vankilassaoloajan ja vapauttamisajankohdan määräytymisestä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset vangin vapauttamisesta antaisi Rikosseuraamusvirasto.

22 luku. **Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset**

Lain 22 luku sisältäisi voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.

1 §. *Tarkemmat täytäntöönpanosäännök-*

set. Pykälään ehdotetaan säännöstä lain täytäntöönpanon kannalta välttämättömien täytäntöönpanosäännösten antovaltuudesta. Tällaisia säännöksiä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

2 §. *Voimaantulo.* Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulopäivämäärästä. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan kuusi kuukautta sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

3 §. *Siirtymäsäännökset.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetun säännöksen mukaan vankeuslakia ei pääsääntöisesti sovellettaisi sellaiseen päätökseen, joka on tehty ennen lain voimaantuloa. Säännöksellä tarkoitetaan esimerkiksi ennen uuden lainvoimaantuloa tehtyjä vankilaan tai sen osastolle sijoittamista tai siirtoa koskevia päätöksiä. Myös RTL:n perusteella myönnetty siviilityötä, opintolupaa tai muuta toimintaan osallistumista koskevat päätökset jäisivät voimaan vankeuslain voimaantulosta huolimatta. Sama koskisi rangaistusajan pituuden perusteella laskettavaa niin sanottua L-aikaa ja sen perusteella myönnettyä poistumislupaa, jos vangille olisi tällainen lupa myönnetty RTL:n voimassaoloaikana. Myös tapaamiskieltoon, joka olisi annettu ennen vankeuslain voimaantuloa, sovellettaisiin päätöksen antamisen aikaan voimassa ollutta lainsäädäntöä.

Uudesta laista aiheutuvat velvollisuudet ja uudessa laissa asetetut määräajat koskisivat kuitenkin myös RTL:n perusteella myönnettyjä lupia ja tehtyjä päätöksiä. Uutta lakia sovellettaisiin siten, jos päätös tulisi uudelleen harkittavaksi ehtojen rikkomisen, asiassa ilmenneiden uusien seikkojen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Tällainen tilanne syntyisi esimerkiksi, jos vanki rikkoisi avolaitoksessa päihitteettömyydelle asetettuja ehtoja taikka poistumisluvalla asetettuja ehtoja. Määräajalla tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia turvaamistoimenpiteitä, jotka tulee ottaa uudelleen käsiteltäväksi tietyin määräajoin. Tällainen on esimerkiksi vangin erillään pitäminen RTL:n 3 luvun 9 §:n perusteella.

Koska ehdotetun vankeuslain kurinpitovangilausjärjestelmä on lievempi kuin voimassa olevassa laissa, kurinpidossa noudatettaisiin pääsääntöisesti vankeuslain säännöksiä lievemmän lain periaatteen nojalla riippumatta siitä, onko järjestysrikkomus tapah-

tunut ennen vankeuslain voimaantuloa. Kumottavan lain kurinpitosäännöksiä sovellettaisiin kuitenkin, jos kurinpitorangeistus olisi määrätty ennen vankeuslain voimaantuloa. Selvyyden vuoksi asiasta ehdotetaan nimenomaista säännöstä 1 momenttiin.

Täytäntöönpanon lykkäyksen saamisen edellytykset tiukentuvat jonkin verran vankeuslain tullessa voimaan. Tämän vuoksi 1 momenttiin ehdotetaan säännöstä myös siitä, että lain soveltamisen ratkaisisi lykkäyshakemuksen vireille tuleminen ajankohta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan siirtymäsäännöstä rangaistusajan suunnitelmasta. Koska suunnitelma ennen vankeuslain voimaantuloa tehdään ainoastaan sellaisille vangeille, jotka suorittavat kahta vuotta pitempää vankeusrangaistusta, lain voimaantulo aiheuttaisi, että suunnitelma tulisi tehdä usealle tuhannelle vangille.

Tarkoituksena on, että sijoittajayksikkötoiminta ja rangaistusajan entistä kattavampi suunnitteleminen käynnistettäisiin vasta vankeuslain voimaantulon yhteydessä. Tästä syystä siirtymäsäännökseen ehdotetaan nimenomaista mainintaa siitä, että suunnitelmaa koskevia säännöksiä sovellettaisiin ehdotetun lain voimaantulon jälkeen täytäntöön pantavaksi tulevaan vankeusrangaistukseen. Tällaiseen rinnastettaisiin myös tilanteet, joissa vankilassa jo olevan vangin suoritettavaksi tulee uusia rangaistuksia. Ehdotetusta säännöksestä aiheutuisi, etteivät myöskään lain muut säännökset, joissa jonkin luvan, siirron, sijoituksen tai etuuden edellytykseksi on asetettu se, että lupa tai edellä mainittu seikka perustuu vangille tehtyyn rangaistusajan suunnitelmaan, estäisi luvasta tai siirrosta päättämistä niissä tilanteissa, joissa vangille ei ole tehty rangaistusajan suunnitelmaa. Ehdotettu siirtymäsäännös ei kuitenkaan estäisi suunnitelman tekemistä vangille, jos se esimerkiksi vangin olosuhteiden ja rangaistusajan pituuden perusteella olisi perusteltua ja vanki siihen suostuisi.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan myös nimenomaista säännöstä siitä, miten vangin oikeus hakea muutosta määräytyisi. Ehdotetussa vankeuslaissa niistä päätöksistä, joista vangilla olisi oikeus hakea oikaisua, tai joista hänellä olisi oikeus valittaa, annettaisiin oikaisu- tai valitusosoitus. Tämän vuoksi py-

kälään ehdotetaan myös muutoksenhakua koskevaa siirtymäsäännöstä. Vankeuslain muutoksenhakua koskevia säännöksiä sovellettaisiin haettaessa muutosta sellaisiin päätöksiin, jotka on tehty vankeuslain voimaantulon jälkeen.

Vankeuslaissa ja edellä yleisperustelujen kohdassa 6.1. tarkoitetussa Vankeinhoitolaitoksen organisaatiota ja toimintatapoja uudistavassa hallituksen esityksessä on luovuttu käsitteestä ”rangaistuslaitos” ja korvattu se käsitteellä ”vankila”. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan selventävää säännöstä siitä, että muussa laissa tai asetuksessa olevalla maininnalla rangaistuslaitoksesta tarkoitettaisiin lain voimaantulon jälkeen vankilaa.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi tavanomainen säännös, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen edellyttämiin toimenpiteisiin.

1.2. Tutkintavankeuslaki

Lain nimike. Ehdotettu laki koskee tutkintavankeuden toimeenpanoa vankilassa. Lain nimeksi ehdotetaan tutkintavankeuslakia, koska se olisi selkeä ja lyhyt ja kuvaisi samalla myös säädöksen sisältöä.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin oikeuksista ja velvollisuuksista nykyistä lakia täsmällisemmin ja selkeämmin. Säättely vastaisi monilta osin vankeusrangaistusta suorittavan vangin oikeuksien ja velvollisuuksien säätelyä. Vankeusvangin oikeusaseman säätelystä poikettaisiin, kun se syyttömyysolettaman perusteella tai tutkintavankeuden toimeenpanon tarkoituksen turvaamiseksi on perusteltua.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi kattavasti säännökset tutkintavangin oikeusasemasta, vaikka säännökset vastaisivat vankeuslain säännöksiä. Tämä on perusteltua siitä syystä, että tutkintavangin on helpompaa selvittää oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa perusteet, kun ne on koottu samaan lakiin. Sama koskee tutkintavangin tapaa ja oikeusavustajaa. Viittaussäännöksiin kirjoitettu laki on myös lakiteknisesti ongelmallinen.

Ehdotettuun lakiin ei kuitenkaan ole perusteltua ottaa säännöksiä aluevankiloista, vankiloista, Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen

toimivaltuuksien käytöstä, toimivallan määräytymisestä eikä muista sellaisista asioista, joilla vankeinhoitoviranomaiselle, aluevankilalle tai vankilalle asetetaan velvollisuus jonkin toiminnan järjestämiseen. Näiltä osin lakiin otettaisiin viittaussäännös vankeuslakiin.

I OSA. YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku. Tutkintavankeuden toimeenpanon yleiset periaatteet

1 §. *Soveltamisala.* Lakia sovellettaisiin tuomioistuimen vangitseman henkilön vapaudenmenetyksen eli tutkintavankeuden toimeenpanoon.

Tutkintavankeja säilytetään nykyisin sekä vankiloissa että poliisin säilytystiloissa. Lain 2 luvun 1 §:n mukaan tutkintavankeja voitaisiin edelleen tietyin edellytyksin säilyttää poliisivankiloissa. Tutkintavankeuslakia ei kuitenkaan tulla soveltamaan poliisivankiloissa, sillä tutkintavankeuden toimeenpanosta poliisin säilytystilassa tullaan säätämään erikseen yleisperustelujen kohdassa 6.1. tarkoitettua laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (/).

On verraten yleistä, että vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta suorittava vangitaan jostakin uudesta rikoksesta. Nykyisin tällaisen vangin oikeusasema on säännelty tutkintavankeudesta annetun lain 18 §:ssä. Nykyinen säännös on soveltamisaltaan epäselvä.

Kuten edellä yleisperusteluissa on esitetty, tutkintavangin ja vankeusvangin oikeusasema on joiltakin osin erilainen ja heidän oikeutensa ja velvollisuutensa eroavat toisistaan. Tutkintavankeja koskevan syyttömyys-olettaman mukaan heidän kohtelunsa tulisi olla vähemmän rajoitettua ja oikeutensa eräiltä osin laajemmat kuin vankeusvangilla.

Toisaalta tutkintavankeuden tarkoituksesta eli esitutinnan ja oikeudenkäynnin turvaamisesta aiheutuu, että tutkintavangin oikeuksia tai etuuksia voidaan esitutinnan aikana rajoittaa. Koska kyse on vangin oikeuksista ja niiden rajoittamisesta, laissa ehdotetaan määriteltäväksi täsmällisesti, miltä osin tässä tilanteessa sovelletaan vankeuslakia ja miltä osin tutkintavankeuslakia.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavankiin, joka samalla suorittaa vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta, sovellettaisiin pääsääntöisesti vankeuslakia. Tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamisesta aiheutuu kuitenkin, että vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta suorittavan vangin, joka on samalla myös tutkintavanki, oikeudet ja velvollisuudet joiltakin osin poikkeavat pelkästään vankeusrangaistusta suorittavan vangin oikeuksista ja velvollisuuksista. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, mitä ehdotetun lain säännöksiä tällaisessa tilanteessa sovelletaan.

Pykälän 2 momentin mukaan tällaista vankia ei voitaisi sijoittaa avolaitokseen (2 luvun 1 §:n 2 momentti) eikä vanki voisi saada lupaa osallistua laitoksen ulkopuolella järjestettyyn toimintaan (4 luvun 1 §:n 3 momentti). Ehdotetun säännöksen mukaan tutkintavangille voitaisiin myöntää poistumislupa vain erittäin tärkeästä syystä (9 luvun 9 §).

Lisäksi tällaisen tutkintavangin yhteyksiä vankilan ulkopuolelle voitaisiin rajoittaa, jos yhteydenpito voisi vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen (pakkokeinolain 1 luvun 18 b §). Tällainen rajoitus voisi sisältää myös vapaa-ajan toimintaan (7 luvun 1 §), uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumiseen (7 luvun 2 §), kirjeenvvaihtoon (8 luvun 1 §), puhelimen käyttöön (8 luvun 6 §) ja tapaamisiin (9 luvun 1 §) liittyviä rajoituksia sekä myös rajoituksia yhteydenpitoon tiedotusvälineiden (9 luvun 6 §) ja edustuston (9 luvun 7 §) kanssa. Koska tällaiset rajoitukset määrätään suoraan ehdotetun pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n perusteella, pykälään ei ehdoteta erillisiä viittauksia näihin pykäliin.

Toisaalta tällaisella vangilla olisi muita laajempi oikeus puhelimen käyttöön ja pitää yhteyttä oikeusavustajaan (8 luvun 6 §).

Ehdotettu säännös vastaisi pääasialliselta sisällöltään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 18 §:n sisältöä.

Nykyisen lain 19 §:n 2 momentin mukaan tutkintavankeudesta annettua lakia sovelletaan myös muista syistä vapautensa menettäneisiin, jollei asianomaisista säännöksistä muuta johdu. Lain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettuina ryhminä hallituksen esityksen (HE 239/1972 vp) perusteluissa mainittiin

niskoitteleva todistaja ja velallinen, juopumuksen tai irtolaisuuden vuoksi säilöön otetut, ulkomaalaiset säilöön otetut ja rikoksen takia toiseen maahan tai rangaistuksen täytäntöönpanoa varten muuhun pohjoismaahan luovutettavat säilöön otetut henkilöt.

Pykälän 3 momentiksi ehdotetaan tutkintavankeudesta annetun lain 19 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä siitä, että lakia sovellettaisiin myös muun lain nojalla vapautensa menettäneen henkilön kohteluun, jos tällaista henkilöä pidetään vankilassa. Voimassa olevassa lainsäädännössä tällaisia erityissäännöksiä on oikeudenkäymiskaaressa ja konkurssilaissa (120/2004).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 37 §:n mukaan oikeus voi pakottaa niskoittelevan todistajan enintään kuuden kuukauden vankeudella täyttämään velvollisuutensa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §:n (690/1997) mukaan oikeuden istuntoon tuotavaksi määrätty saadaan ottaa säilöön edellisenä päivänä ennen kuljetuksen alkamista. Todistajan vapaudenmenetys ei saa kuljetuksineen kestää kolmea päivää kauempaa.

Nykyistä tutkintavankeudesta annettua lakia noudatetaan soveltuvin osin myös rikoksesta epäiltynä pidätettyjen kohtelussa. Ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin myös pidätettyihin, joten ehdotettuun tutkintavankeuslakiin ei sisälly säännöstä pidätettyjen kohtelusta.

Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annettua lakia (116/2002) sovelletaan myös poliisin pidätystiloihin sijoitettuihin ulkomaalaisiin. Säilöön otettu ulkomaalainen voidaan kuitenkin tieyissä ulkomaalaislain (301/2004) 123 §:ssä säädettyissä poikkeustilanteissa sijoittaa poliisin pidätystiloihin. Edellä mainitun pykälän mukaan pidätystilojen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi ulkomaalaiseen voidaan tarpeellisin osin soveltaa tutkintavankeudesta annetun lain 5—7 §:ää edellyttäen, että toimenpiteet ovat sopusoinnussa hänen säilöönottamisensa perusteen kanssa.

2 §. *Tutkintavankeuden päättyminen.* Pykälässä ehdotetaan määriteltäväksi se ajankohta, johon asti tutkintavanki säilyttää tutkintavangin asemansa. Edellä yleisperusteluissa (2.1.5.) on todettu, että tutkintavanki säilyttää tutkintavangin asemansa vielä alioikeuden

syyliseksi langettavan tuomion jälkeenkin, kunnes päätös on saanut lainvoiman. Jos päätöksestä valitetaan, tutkintavangin asema säilyy, kunnes hovioikeuden tuomio julistetaan tai annetaan. Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 22 §:n mukaan hovioikeuden päätös on täytäntöönpanokelpoinen mahdollisesta valitusluvan hakemisesta huolimatta.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavangin asema säilyisi, kunnes käräjäoikeuden päätös on saanut lainvoiman, jolloin tutkintavanki muuttuisi vankeusvangiksi. Vaikka tutkintavangin asema säilyisikin tuomion lainvoimaiseksi tuloon saakka, rangaistusajan laskeminen alkaisi käräjäoikeuden tuomion antamisajankohdasta ehdotetun vankeuslain 3 luvun 3 §:n mukaisesti, jos käräjäoikeuden päätöseen ei haeta muutosta. Jos päätökseen haetaan muutosta hovioikeudelta, tutkintavanki muuttuisi vankeusvangiksi hovioikeuden tuomion antamis- tai julistamispäivästä.

Käytännössä tutkintavangin oikeusasema voi muuttua vasta, kun päätöksestä on tullut tieto vankilalle ja siitä on annettu tieto tutkintavangille. Tämä saattaa kestää muutamasta päivästä viikkoon. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tiedon antamisesta tutkintavangille.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös vankeuslain 2 luvun 2 §:ään, jonka mukaan rangaistuksen täytäntöönpanoon voidaan vangin suostumuksella ryhtyä jo ennen käräjäoikeuden päätöksen lainvoimaisuutta. Edellytyksenä olisi kuten nykyisinkin, ettei vanki hae muutosta vankeusrangaistukseen, vaikka hän hakisikin muutosta esimerkiksi ajokieltoon tai hänelle määrättyihin korvauksiin. Vangille tulisi selvittää, mitä täytäntöönpanoon suostuminen sisältää.

3 §. *Tutkintavankeuden tarkoitus.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkintavankeuden tarkoituksesta. Tutkintavankeus on rikosprosessuaalinen pakkokeino, jonka tarkoitus voidaan johtaa pakkokeinolain 1 luvun 3 ja 8 §:ssä tarkoitetuista vangitsemisen edellytyksistä.

Vangitsemisen tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, syytteeseen asettaminen, tuomioistuinkäsittely ja täytäntöönpano (paonvaara) sekä estää todisteiden hävittämi-

nen (kolluusiovaara). Vangitsemisen tarkoituksena voi olla myös estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

Vangitsemisen edellytyksiin perustuen pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavankeuden tarkoituksena olisi esitutkinnan, tuomioistuinkäsittelyn ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaaminen sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Rikollisen toiminnan käsitteellä tarkoitetaan uusien rikosten estämisen lisäksi jo tapahtuneen rikoksen rankaisemattomia jälkitekoja.

4 §. *Tutkintavankeuden toimeenpanolle asetettavat vaatimukset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:n 1 momentin säännös vähäisin kielellisin täsmennyksin. Säännös sisältäisi syyttömyysolettamasta aiheutuvan yleisperiaatteen, jonka mukaan tutkintavangin oikeuksia voitaisiin rajoittaa vain siinä määrin kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestys edellyttävät.

5 §. *Tutkintavangin kohtelu.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 1 luvun 5 §:ää vastaava säännös tutkintavangin kohtelusta, yhdenvertaisuudesta ja nuoren tutkintavangin erityiskohtelusta. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä.

6 §. *Tutkintavangin kuuleminen.* Ehdotettu pykälä vastaisi vankeuslain 1 luvun 7 §:n säännöstä.

7 §. *Rikosseuraamusviraston ratkaistavat asiat.* Säännös vastaa sisällöltään ehdotetun vankeuslain 1 luvun 10 §:ää. Pykälässä ehdotetaan, että Rikosseuraamusvirasto voisi tiettyin edellytyksin yksittäistapauksissa ottaa ratkaistavakseen tutkintavankeuslain mukaan muutoin Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen toimivaltaan kuuluvan asian. Ehdotetusta vankeuslain 1 luvun 10 §:stä säännös eroaisi siten, ettei siinä olisi mainintaa toimintaan osallistumisesta vankilan ulkopuolella. Pidätystoimivalta olisi siten tutkintavangin sijoittamista, siirtoa ja poistumislupaa koskevaan asiaan.

II OSA. TUTKINTAVANKEUDEN ALOITTAMINEN

2 luku. Saapuminen vankilaan

1 §. *Tutkintavangin sijoittaminen.* Tutkintavankeja säilytetään Suomessa, toisin kuin useimmissa Euroopan maissa, poliisivankilassa vangitsemista koskevan oikeudenkäynnin jälkeenkin. Joissakin tapauksissa säilyttäminen saattaa kestää jopa kuukausia. Kuten edellä on todettu, tutkintavangeilla tulisi olla vapaammat olot kuin rangaistusta suorittavilla vangeilla.

Tutkintavangin toimintamahdollisuudet poliisivankiloissa ovat hyvin rajoitetut. Toisaalta esitutkinnan turvaaminen edellyttää, että tutkintavankia joissakin tilanteissa voidaan pitää erillään muista samassa rikosasiassa epäillyistä tutkintavangeista. Käytännössä tutkintavankien erillään pitäminen on vankiloissa vaikeampi järjestää kuin poliisin säilytystiloissa.

Koska poliisivankilassa pitäminen rajoittaa käytännössä huomattavasti tutkintavangin oikeuksia, laissa tulisikin säätää tarkemmin niistä perusteista, joilla tutkintavankia voidaan pitää poliisivankilassa. Laissa tulisi olla myös säännös poliisivankilassa säilyttämisen ohjeellisesta enimmäisajasta. Tällainen säännös on tarpeen nykyisen käytännön ohjaamiseksi.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin sijoittamisesta. Edellä yleisperusteissa (2.3.4.) esitetyillä perusteilla pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavangin ensisijainen sijoituspaikka olisi syyteasiaä käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitseva tutkintavankilana toimiva vankila tai erityisestä syystä muu tutkintavankilana toimiva vankila. Erityisellä syyllä tarkoitetaan esimerkiksi vankilan yliasutusta. Naistutkintavankeja ei aina myöskään voida sijoittaa lähimpään tutkintavankilana toimivaan vankilaan, koska kaikissa tällaisissa vankiloissa ei ole naistutkintavangeille paikkoja. Ehdotetulla säännöksellä muutettaisiin voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n 1 momenttia, jonka mukaan tutkintavanki voidaan sijoittaa myös oikeusministeriön hyväksymiin poliisin säilytystiloihin.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi selvyiden vuoksi säännös siitä, ettei tutkintavankia ei saa sijoittaa avolaitokseen. Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tuomioistuimien voisi päättää, että tutkintavanki sijoitetaan 1 momentissa säädetystä poiketen poliisin ylläpitämään säilytystilaan. Edellytyksenä olisi, että sijoittaminen olisi välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittäminen sitä erityisistä syistä vaatii.

Välttämättömyysedellytystä tulisi harkita kussakin tapauksessa erikseen ottaen huomioon vangitsemisen peruste, rikoksen laatu, esitutinnan vaihe ja esitutinnan turvaamisen tarve.

Koska tutkintavankeja ei vankiloissa voida käytännössä pitää samalla tavalla erillään muista, välttämätön tarve sijoittaa tutkintavanki poliisivankilaan useimmiten johtuu tutkintavangin erillään pitämisen tarpeesta. Sijoittaminen poliisivankilaan saattaa olla välttämätöntä esimerkiksi laajoissa rikosjutuissa, joissa on olemassa vaara, että todisteita hävitetään tai todistajiin taikka muihin samassa asiassa epäiltyihin pyritään vaikuttamaan.

Varsinkin tutkintavankeuden alkuvaiheessa, kun rikoksen esitutkinta on vasta aloitettu ja kuulusteluja suoritetaan päivittäin, saattaa myös rikoksen selvittäminen erityisesti vaatia sijoittamista poliisin säilytystilaan. Turvallisuudella tarkoitetaan yleensä tutkintavangin omaa turvallisuutta.

Pyynnön poliisivankilaan sijoittamiseksi esittäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies tai syyttäjä, joiden olisi pyynnön esittämisen yhteydessä tuotava esiin ne syyt, joihin sijoittaminen perustuu.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan, että tutkintavankia ei saisi säilyttää poliisivankilassa neljää viikkoa kauempaa kuin erittäin painavasta syystä. Tällaisella syyllä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa tutkintavanki on vangittu epäiltynä laajasta tai vaikeasti selvittävistä rikosjutusta, jossa on paljon osallisia. Kysymyksessä voisi olla myös vakava rikos. Tällaisena erittäin painavana syynä voitaisiin pitää myös tutkintavangin omaa pyyntöä tilanteessa, jossa tutkintavangilla on aihetta pelätä oman turvallisuutensa olevan

vaarassa.

Tutkintavangin sijoittamisesta päättäisi ehdotuksen mukaan vangitsemisasiaa käsittelevä tuomioistuin kuten nykyisinkin. Tuomioistuimen tulisi kuitenkin nykyistä tarkemmin tutkia sijoittamisen perusteet.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että jos tutkintavanki sijoitettaisiin poliisivankilaan, sijoittaminen ja sen perusteet tulisi ottaa käsiteltäväksi yhdessä pakkokeinolain 1 luvun 22 §:ssä (646/2003) säädetyn vangitsemisasian uudelleen käsittelyn kanssa.

Nykyisin tutkintavankien säilyttämiseen soveltuvat poliisivankilat hyväksyy oikeusministeriö tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n nojalla. Nykyinen järjestelmä, jossa oikeusministeriö hyväksyy sisäasiainministeriön hallinnonalalla ja valvonnassa olevan tilan soveltuvaksi tutkintavankien säilyttämiseen, on epätarkoituksenmukainen, koska oikeusministeriön mahdollisuudet valvoa tilojen asianmukaisuutta ovat vähäiset. Menettelystä ehdotetaan luovuttavaksi. Ehdotetussa laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta esitetään vastaavasti, että poliisin säilytystilan hyväksyisi lääninhallitus tai sisäasiainministeriö.

2 § *Vankilaan ottaminen.* Vankeuslain 4 luvun 2 §:ää vastaavasti pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin ottamisesta vankilaan. Tutkintavangin vankilaan ottamisen tulisi aina perustua tuomioistuimen vangitsemismääräykseen.

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan vankeuslain 4 luvun 2 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä siitä, että tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen vankilaan ottamisestaan.

Pykälän 3 momentin mukaan tieto tutkintavangin ottamisesta vankilaan olisi merkittävä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa tarkoitettuun täytäntöönpanorekisteriin.

3 §. *Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen.* Pykälään ehdotetaan vankeuslain 4 luvun 4 §:ää vastaavaa säännöstä, joka koskee velvollisuutta tiedottaa laitoksen oloista ja tutkintavankien oikeuksista. Voimassa olevassa tutkintavankeudesta annetussa laissa ei ole asiasta säännöksiä.

4 §. *Tulotarkastus.* Pykälässä säädettäisiin tutkintavangin tulotarkastuksesta, josta ny-

kyisin säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:ssä. Voimassa olevaa lakia ehdotetaan täsmennettäväksi ottamalla lakiin vankeuslain 4 luvun 5 §:ää vastaavasti tarkemmat säännökset tulotarkastuksen sisällöstä. Pykälään ehdotetaan lisäksi otettavaksi viittaussäännös omaisuusluetteloon ja tutkintavangin turvatarkastukseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin henkilötuntomerkkien ottamisesta.

5 §. *Tutkintavangin lapsen ottaminen vankilaan.* Tutkintavangin oikeudesta ottaa pieni lapsi hoidattavakseen säädetään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 4 §:n 2 momentissa (129/1995). Nykyistä lakia ehdotetaan täsmennettäväksi ehdotetun vankeuslain 4 luvun 10 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyin muutoksin.

Pykälän 2 momentin mukaan päätöksen tutkintavangin lapsen ottamisesta vankilaan ja pitämisestä siellä tekisi sijoittajayksikön johtaja vastaanottavan vankilan johtajaa ja lastensuojeluviranomaista kuultuaan. Sääntely olisi sama kuin ehdotettavassa vankeuslaissa.

6 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälään ehdotetaan säännöstä tarkempien säännösten antamisesta.

3 luku. **Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen**

1 §. *Sijoittaminen vankilassa.* Edellä yleisperusteluissa esitetyistä syistä tutkintavanki olisi sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin vankeusrangaistusta suorittavat vangit. Erillään pitämisestä on syytä säätää lain tasolla siitä syystä, että velvoitetta ei nykyisin Suomessa noudateta.

Erillään pitäminen sisältäisi eri vankilaan tai eri osastolle sijoittamisen. Sen sijaan se ei välttämättä estäisi vankilan toimintoihin osallistumista yhdessä vankeusvankien kanssa henkilökunnan valvonnan alaisena. Mahdollisuutta poiketa erillään pitämisestä voidaan perustella myös sillä, että vankeinhoidon vähimmäissääntöjen mukaan velvoitteesta voidaan poiketa tutkintavangin suostumuksella hyödyllisiin yhteistoimintoihin osallistumiseksi. Tämä edellyttäisi kuitenkin tutkintavangin omaa suostumusta. Edellytyksenä oli-

si myös, ettei tällöin vaarannettaisi tutkintavankeuden tarkoitusta.

Koska tutkintavankeusajat ovat viime vuosina pidentyneet, pykälässä ehdotetaan, että erilliselle osastolle sijoittamisen yleisperiaatteesta voitaisiin poiketa hovioikeuden päätöstä odotettaessa. Poikkeaminen edellyttäisi tutkintavangin nimenomaista suostumusta.

Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 16 §:n mukaan nuori rikoksentelejä on pidettävä, jos se katsotaan tarpeelliseksi, mahdollisuuksien mukaan erillään muista vangeista vankilassa ja muussa säilytystilassa. Kuljetuksen aikana ja tuomioistuimen odotushuoneessa tällainen vanki on pidettävä erillään muista vangeista ja yleisöstä. Nykyistä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että erillään pitämisen velvoite koskisi ainoastaan alle 18-vuotiaita tutkintavankeja. Säännös vastaisi vankeuslain 5 luvun 2 §:ää. Tällaisen vangin erillään pitämisestä kuljetuksen aikana säädettäisiin erikseen 14 luvun 3 §:ssä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä miesten ja naisten pitämisestä eri asunto-osastoissa. Säännös vastaisi nykyisen lain 6 §:n ja ehdotetun vankeuslain 5 luvun 1 §:n 3 momentin säännöstä.

2 §. *Asumaan sijoittaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin asumisesta. Tutkintavanki olisi mahdollisuuksien mukaan pyrittävä sijoittamaan yhden hengen huoneeseen. Säännös vastaisi nykyistä tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 1 momentin ensimmäistä lausetta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös voimassa olevan lain 6 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan tutkintavankia ei saisi sijoittaa asumaan yhdessä toisen tutkintavangin kanssa, jos siitä aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai tutkintavankeuden tarkoitukselle.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan tutkintavangille olisi varattava mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään toisista tutkintavangeista, jos hänellä on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna tai jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy. Ehdotuksen tarkoituksena on varmistaa tutkintavangin turvallisuus tilanteissa, joissa hän on vaarassa joutua esimerkiksi rikos-

kumppaniensa uhkailemaksi. Säännös vastaa ehdotetun vankeuslain 5 luvun 3 §:ää, jonka perusteluissa vangin oikeutta erillään asumiseen pidetään todistajansuojan kannalta tärkeänä oikeutena.

3 §. *Vaatetus.* Syyttömyysolettamasta aiheutuu, että tutkintavankia ei pääsääntöisesti voida velvoittaa käyttämään vankivaatteita.

Joissakin tilanteissa omien vaatteiden käyttämisen oikeutta tulee kuitenkin voida rajoittaa. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 9 §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että tutkintavangin omien vaatteiden käyttämisoikeutta voitaisiin rajoittaa, jos niiden käytöstä on vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai tutkintavangin terveydelle.

Omien vaatteiden käyttämisestä saattaa aiheutua vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle esimerkiksi silloin, kun tutkintavanki on karkaamisaltis. Vangin vaatetusta käyttävää tutkintavankia on helpompi valvoa. Vankilan järjestyksen vaarantumisen perusteella voitaisiin kieltää sellaiset vangin vaatteet, jotka ilmentävät kuulumista rikollisjärjestöön tai vastaavaan järjestöön taikka jengiin. Tällä perusteella voitaisiin kieltää esimerkiksi moottoripyöräjengiin kuuluvan tutkintavangin nahkaliivien käyttö. Tutkintavangin terveyden vaarantumisella tarkoitetaan lähinnä tilannetta, jossa tutkintavangin omat vaatteet ovat epäsiistit ja likaiset.

Pykälään ehdotetaan lisäksi säännöstä, jonka mukaan tutkintavanki vastaa omien vaatteidensa huollosta. Säännös vastaa ehdotetun vankeuslain 7 luvun 3 §:n säännöstä. Nykyisessä tutkintavankeudesta annetussa laissa asiasta ei ole säännöksiä.

Pykälässä säädettäisiin myös vankeuslain 7 luvun 3 §:ää vastaavasti, että vankilan on järjestettävä tutkintavangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun taikka niiden pestämiseen vankilassa tai tutkintavangin kustannuksella vankilan ulkopuolella. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan tutkintavangille, joka ei käytä omia vaatteitaan, tulisi antaa asianmukainen vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten. Ehdotettu säännös vas-

taisi vankeuslain 7 luvun 2 §:n 4 momenttia. Voimassa olevassa tutkintavankeudesta annetussa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Koska tutkintavangilla on keskenkäisiä oikeusasioita, säännöksellä on hänelle merkitystä käytännössä.

Myös tutkintavanki on velvollinen huolehtimaan omasta puhtaudestaan ja asuutilansa siisteydestä. Selvytyden vuoksi asiasta ehdotetaan säännöstä pykälän 3 momenttiin. Säännös vastaisi asiallisesti nykyisen lain 8 §:n säännöstä.

4 §. *Ruokahuolto.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkintavankien ruokahuollon järjestämisestä, josta ei ole nykyisin laissa säännöksiä. Säännös vastaisi vankeuslain 7 luvun 5 §:n säännöstä.

Ehdotetun pykälän mukaan perusruokavaliosta voidaan poiketa, jos tutkintavangin terveys, uskonnonlainen tai muu perusteltu vakaumus sitä edellyttää.

Vankeusvankien osalta pykälässä tarkoitettu perusteltu vakaumus selvitetään rangaistusajan suunnitelmaa tehtäessä. Koska tutkintavangille ei tällaista suunnitelmaa tehdä, perusruokavaliosta poikkeaminen tulisi selvittää muulla tavoin, mutta yhtä perusteellisesti. Koska perusruokavaliosta poikkeaminen aiheuttaa vankilassa käytännössä erityisjärjestelyjä, poikkeamisen tulisi olla samalla tavalla perusteltu kuin vankeusvangeilla.

5 §. *Ulkoilu.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 7 luvun 6 §:ää vastaava säännös tutkintavangin ulkoilusta. Ehdotettu säännös täsmentäisi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 10 §:n säännöstä.

6 §. *Tutkintavangin siirtäminen.* Tutkintavanki sijoitetaan yleensä siihen vankilaan, joka on lähinnä tutkintavangin syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta. Ehdotetun lain 2 luvun 6 §:n mukaan vankila määräytyisi oikeusministeriön asetuksella.

Tällä hetkellä tutkintavangin siirtämisestä ei ole lain tasoisia säännöksiä. Selvytyden vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 6 luvun 3 §:ää vastaava säännös tutkintavangin siirtämisestä. Pykälän 1 momentti eroaisi vankeuslain säännöksestä siten, ettei siinä mainittaisi rangaistusajan suunnitelmaa, koska tällaista suunnitelmaa tutkintavangille ei tehdä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä

tilanteista, joissa tutkintavanki siirretään vastoin tahtoaan toiseen vankilaan. Tutkintavanki tutlisi siirtää, jos tutkintavankeuden tarkoitus tai tutkintavangin oma tai muun henkilön turvallisuus sitä edellyttää. Tutkintavankeuden tarkoitus on määritelty lain 1 luvun 3 §:ssä. Tällä perusteella voitaisiin tutkintavanki siirtää esimerkiksi, jos se on tarpeen samassa rikosasiassa syytettyjen tutkintavankien erillään pitämiseksi. Vankilan käyttöä tason tasottamiseksi tutkintavanki voitaisiin siirtää vain painavista syistä. Säännös perustuu siihen, että tutkintavanki on yleensä sijoitettu syytettä käsittelevää tuomioistuinta lähimpään tutkintavankilana toimivaan vankilaan, jolloin siirrosta yleensä aiheutuisi aikaisempaa pitempi kuljetusmatka oikeuden istuntoon.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tutkintavangin siirtämisestä, kun tutkintavanki muuttuu vankeusvangiksi. Tällöin tutkintavanki voitaisiin siirtää sijoittajaysikköön sijoitusvankilan määräämistä varten. Vangin siirtämisestä päättäisi sijoittajaysikön johtaja. Pääätösvaltaa koskeva säännös sisältyisi luvun 9 §:ään.

7 §. *Siirrosta ilmoittaminen.* Ehdotettu säännös vastaisi vankeuslain 6 luvun 4 §:ää.

8 §. *Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.* Säännös vastaisi vankeuslain 6 luvun 6 §:ää. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin läsnäolosta tuomioistuimessa. Voimassa olevassa laissa asiasta ei ole säännöksiä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin läsnäolosta muussa viranomaisessa. Käytännössä muu viranomainen on useimmiten poliisi. Pääätösvalta määräytyisi luvun 9 §:n nojalla ja pääätösvalta noudattaisi vankeuslain 6 luvun 6 §:ssä ehdotettua toimivallan jakoa. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n 2 momentin mukaan tutkintavangin läsnäolosta muussa viranomaisessa päättää oikeusministeriö. Käytännössä päätös tehdään Rikosseuraamusvirastossa.

9 §. *Pääätösvalta.* Pykälässä ehdotetaan määriteltäväksi eräiden tutkintavankia koskevien päätösten tekemiseen oikeutetut virkamiehet. Säännökset vastaisivat pääosin vankeuslain 7 luvun 7 §:n ja 6 luvun 6 §:n säännöksiä.

10 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälään eh-

dotetaan otettavaksi tarkempien säännösten antamiseen oikeuttavat valtuussäännökset, jotka vastaisivat vankeuslain 6 luvun 7 §:ää ja 7 luvun 8 §:ää.

III OSA. TUTKINTAVANKEUDEN TOIMEENPANON SISÄLTÖ

4 luku. Toiminta

1 §. *Toimintaan osallistuminen.* Syytösmyysolettamasta aiheutuu, että tutkintavangit eivät ole velvollisia tekemään työtä tai osallistumaan vankilassa järjestettyyn toimintaan. Pykälän 1 momentin säännös vastaisi voimassa olevan lain 11 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan nykyisen tutkintavankeudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin säännöstä vähäisin täsmennyksin. Momenttiin ehdotetaan mainintaa siitä, että toimintaan osallistumisesta olisi tehtävä erillinen päätös.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan selvyiden vuoksi säädettäväksi, että tutkintavangille ei voida antaa lupaa osallistua toimintaan vankilan ulkopuolella.

2 §. *Oma työ.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan lain 11 §:n 3 momenttia vastaava säännös omasta työstä. Erona vankeuslain 8 luvun 7 §:n säännökseen olisi se, että oma työ voitaisiin kieltää tutkintavangilta, jos oman työn tekemisestä aiheutuisi vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa tutkintavanki on vangittu epäiltynä rikoksesta, joka liittyy oman työ tekemiseen.

3 §. *Rangaistustajan valmistelu.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavangin suostumuksella voitaisiin jo tutkintavankeusaikana aloittaa rangaistustajan suunnitelman laatiminen. Tähän liittyen jo tutkintavankeusaikana voitaisiin selvittää tutkintavangin riskejä syyllistyä uusiin rikoksiin sekä selvittää jo ennakolta tutkintavangin työ- ja toimintakykyä, olosuhteita, tarpeita ja sellaisia toimenpiteitä, joilla tutkintavangin uusintarikollisuutta voidaan vähentää.

4 §. *Pääätösvalta.* Pykälässä määriteltäisiin päätöksentekoon oikeutetut virkamiehet tutkintavangin omaa työtä ja toimintaan osallistumisesta koskevissa asioissa.

5 luku. Tutkintavangin omaisuus ja tulot

1 §. *Omaisuuksen hallussapito.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 9 luvun 1 §:ää vastaava säännös omaisuuden hallussapidosta mainitun pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyistä syistä. Uudella säännöksellä täsmennettäisiin voimassa olevan lain 7 §:n säännöstä.

2 §. *Omaisuuksien luettelo.* Pykälään ehdotetaan säädettäväksi vankeuslain 9 luvun 2 §:ää vastaavasti omaisuusluettelosta ja sen laatimisesta. Nykyisessä tutkintavankeudesta annetussa laissa asiasta ei ole säännöksiä.

3 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito.* Säännös vastaisi vankeuslain 9 luvun 3 §:n 1 ja 3 momenttia. Rahavarojen hallussapidosta säädetään nykyisin tutkintavankeudesta annetun asetuksen (701/1999) 10 §:ssä. Säännös ehdotetaan nostettavaksi lain tasolle vähäisin täsmennyksin.

4 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan otettavaksi lakiin samansisältöisenä kuin se on vankeuslain 9 luvun 4 §:n 1 momentissa.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin oikeudesta hankkia omalla kustannuksellaan sellaisia käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito vankilassa on sallittu. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 9 ja 14 §:n säännöksiä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joilla tutkintavangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä voitaisiin rajoittaa. Syyttömyysolettamasta aiheutuu, että rajoittamisen kynnys olisi korkeampi kuin vankeusvangeilla. Rajoittamisen olisi oltava välttämätöntä tutkintavankeuden tarkoituksen tai vankilan järjestyksen turvaamisen taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin rahan ja muiden maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille.

5 §. *Ilmoitus omaisuuden hoitamisesta.* Pykälään ehdotetaan nykyisen tutkintavankeudesta annetun lain 7 §:n 3 momenttia vastaavaa säännöstä tutkintavangin muualla ole-

van omaisuuden hoitamisesta. Säännös vastaisi vankeuslain 19 luvun 7 §:n säännöstä.

6 §. *Omaisuuksen palauttaminen.* Pykälän 1 momenttiin otettaisiin säännös tutkintavangin omaisuuden palauttamisesta hänen vapaututtuaan tutkintavankeudesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä siinä tapauksessa, että vapautuneen tutkintavangin omaisuutta jää vankilaan. Omaisuuden palauttamista koskeva 6 § vastaisi vankeuslain 9 luvun 5 §:ää.

7 §. *Toimintaraha ja käyttöraha.* Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan työhön tai muuhun toimintaan. Jos tutkintavanki kuitenkin haluaisi tehdä työtä tai osallistua muuhun toimintaan, hänelle tulisi maksaa siitä korvaus samojen perusteiden mukaan kuin vankeusvangeille. Tästä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 1—2 momentissa.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin voimassa olevan lain 11 §:n 4 momenttia vastaava säännös siitä, että tutkintavangille voidaan maksaa käyttörahaa. Käytännössä käyttörahaa on maksettu ulkomaisille tutkintavangeille, jotka eivät saa toimeentulotukea kotikunnaltaan. Toimeentulotuki olisi edelleen tutkintavangin ensisijainen tulonlähde.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälässä säädettäisiin toimivallasta tutkintavangin tuloja ja omaisuutta koskevissa asioissa.

9 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset annettaisiin valtioneuvoston asetuksella ja Rikosseuraamusviraston määräyksin.

6 luku. Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §. *Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito.* Pykälään ehdotetaan säännöstä tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoidosta, josta nykyisin säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 10 §:ssä. Ehdotetun pykälän 1 ja 3 momentti vastaisivat vankeuslain 10 luvun 1 §:n 1 ja 2 momenttia.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan vankeuslain 10 luvun 8 §:n säännöstä vastaavaa säännöstä tutkintavangin oikeudesta hankkia omalla kustannuksellaan valitsemaansa terveydenhuoltoa vankilassa. Säännös perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöissä ja Euroopan neuvoston

vankilasäännöissä tutkintavangille turvattuun oikeuteen. Erona vankeuslakiin pykälään ehdotetaan säännöstä tutkintavankeuden tarkoituksen vaarantumisesta.

2 §. *Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella.* Pykälässä säädettäisiin lähettämisestä hoidettavaksi vankilan ulkopuolelle. Säännös vastaa sisällöltään nykyisen lain 4 §:n 1 momenttia ja vankeuslain 10 luvun 2 §:ää. Tilapäisen hoidon aikana vastuu tutkintavangin valvonnasta olisi vankilalla.

3 §. *Synnytys.* Säännös vastaisi vankeuslain 10 luvun 4 §:n säännöstä. Selvyyden vuoksi säännös ehdotetaan otettavaksi myös tutkintavankeuslakiin.

4 §. *Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito.* Tutkintavankeus aiheuttaa usein psyykkisiä ongelmia, joihin vanki tarvitsee ammatillista apua. Nykyisen tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 3 momentin mukaan vangille on annettava tilaisuus henkilökohtaisia asioita koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa. Voimassa olevaa lakia koskevan hallituksen esityksen mukaan tällä tarkoitetaan psykologeja, huoltovierailijoita ja vankilavierailijoita. Lakivaliokunta (LaVM 6/1972 vp) lisäsi vankeusvankeja koskevan säännöksen koskemaan myös tutkintavankeja.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 10 luvun 5 §:ää vastaava säännös psykologin antamasta tai muusta vastaavasta neuvonnasta, tuesta ja hoidosta.

5 §. *Sosiaalinen kuntoutus.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin tukemisesta hänen sosiaalisessa kuntoutumisensa sekä tutkintavangin ohjaamisesta sosiaalipalveluihin liittyvissä asioissa. Tutkintavankia olisi tuettava myös suhteiden ylläpitämisessä lähiomaisiin tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin. Säännös vastaisi vankeuslain 10 luvun 6 §:ää.

6 §. *Terveystenhuollon kustannukset.* Vankeuslain 10 luvun 7 §:ää vastaava säännös terveystenhuollon kustannuksista ehdotetaan otettavaksi myös tutkintavankeuslakiin.

7 §. *Päätösvalta.* Pykälään ehdotetaan säännöstä päätösvalasta. Ehdotettu säännös vastaisi vankeuslain 10 luvun 10 §:ää.

8 §. *Tarkemmat määräykset.* Säännös vastaisi vankeuslain 10 luvun 11 §:ää. Rikosseuraamusvirasto antaisi tarkempia määräyk-

sia tutkintavankien terveydentilan tarkastamisesta sekä terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

7 luku. Vapaa-aika

1 §. *Vapaa-ajan toiminta.* Säännös sisältäisi sen yleisperiaatteen, että vangilla on oikeus viettää vapaa-aikaa yhdessä toisten tutkintavankien kanssa. Asiallisesti säännös vastaisi voimassa olevan lain 6 §:n 2 momentin säännöstä ja vankeuslain 11 luvun 2 §:ää. Säännös koskisi ohjattua vapaa-ajan toimintaa, harrastustoimintaa ja erilaisia vapaa-ajan tilaisuuksia.

Vapaa-ajan toimintoihin osallistumista voitaisiin rajoittaa lain 10 ja 13 luvun säännösten perusteella. Jos vangille olisi määrätty kurinpitorangeistuksena 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu yksinäisyysrangaistus, tutkintavangin oikeutta osallistua toimintoihin voitaisiin rajoittaa tai se voitaisiin kieltää. Selvää on myös, että jos tutkintavangille on määrätty kurinpitorangeistuksena lain 10 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu oikeuksien menetyk-
s, joka koskee vapaa-ajan toimintaa, tutkintavangilla ei olisi oikeutta osallistua vapaa-ajan toimintoihin yhdessä muiden tutkintavankien kanssa. Sen sijaan muut oikeuksien menetyksenä määrätty kurinpitorangeistukset, esimerkiksi omaisuuden hallussapidon rajoittaminen ei olisi osallistumisen este. Myös tietyt turvaamistoimenpiteet kuten yhteydenpidon rajoittaminen, kahlehtiminen, tutkintavangin sijoittaminen tarkkailuun, eristämistarkkailu sekä tutkintavangin pitäminen erillään voivat johtaa osallistumisen rajoittamiseen tai kieltämiseen. Yhteydenpidon rajoittamisesta tarkemmat säännökset ehdotetaan otettavaksi pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ään. Kieltäminen tai rajoittaminen ei kuitenkaan olisi tarpeen, jos yhteydenpitörajoitus koskisi ainoastaan yhteydenpitoa vankilan ulkopuoliseen henkilöön.

Osallistumista voitaisiin rajoittaa lisäksi silloin, kun tutkintavankia lain 10 luvun 14 §:n nojalla pidetään erillään järjestysrikkomusta tutkittaessa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tilanteista, joissa tutkintavanki häirit-

see vapaa-ajan toimintaa, vankilan järjestystä tai turvallisuutta. Näissä tilanteissa oikeus vapaa-ajan toimintaan voitaisiin kertaluonteisesti evätä. Sama koskisi tilanteita, joissa vanki on päihtynyt.

Vankilan velvollisuudesta järjestää vapaa-ajan toimintoja säädettäisiin vankeuslain 11 luvun 1 §:ssä.

2 §. *Uskonnonharjoitus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 6 §:n 2 momentin ja ehdotetun vankeuslain 11 luvun 3 §:n säännöksiä.

Osallistuminen olisi tutkintavangille vapaaehtoista, eikä velvollisuutta osallistua tällaisiin tilaisuuksiin voitaisi asettaa.

Vankilassa valvonnalliset ja turvallisuus-syyt ovat joskus esteenä tutkintavangin osallistumiselle yhteisiin jumalanpalveluksiin tai muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin. Tällainen rajoittaminen saattaisi vähäisessä määrin rajoittaa perustuslain 11 §:ssä turvatun oikeuden käyttämistä. Tämän vuoksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan vankeuslain 11 luvun 3 §:n 3 momenttia vastaavaa säännöstä siitä, että näissä tapauksissa tutkintavangin uskonnonharjoituksesta olisi huolehdittava muulla tavoin.

Pykälä sisältäisi viittaussäännökset niihin perusteisiin, joilla oikeutta voitaisiin rajoittaa. Tutkintavangeille yhteisesti järjestettyihin uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumista voitaisiin rajoittaa samoilla perusteilla kuin edellä 1 §:ssä tarkoitettuihin vapaa-ajan tilaisuuksiin osallistumista voidaan rajoittaa.

Velvollisuudesta järjestää jumalanpalveluksia, hartaushetkiä sekä muita uskonnollisia tilaisuuksia vankilassa säädettäisiin vankeuslain 11 luvun 3 §:ssä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä tutkintavangin oikeudesta tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa. Säännös vastaisi vankeuslain 11 luvun 3 §:n 1 momentin säännöstä.

3 §. *Kirjasto.* Pykälässä säädettäisiin tutkintavankien oikeudesta käyttää vankilan kirjastoa tai yleisiä kirjastopalveluita. Pykälässä säädettäisiin myös tutkintavankien ohjauksesta kirjaston käytössä. Lain 3 luvun 2 §:ssä tarkoitettujen omasta pyynnöstään eril-

lään asuvien ja 10 tai 13 luvussa tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena olevan kirjastopalveluista olisi huolehdittava muulla tavoin.

Vankilan velvollisuudesta ylläpitää kirjastoa tai turvata tutkintavankien mahdollisuudet käyttää yleisiä kirjastopalveluja säädettäisiin vankeuslain 11 luvun 4 §:ssä.

4 §. *Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen.* Vankeuslain 11 luvun 6 §:ää vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi myös tutkintavankeuslakiin. Nykyisin tutkintavankien oikeudesta seurata radio- ja televisio-ohjelmia säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 14 §:ssä. Säännöksen mukaan tutkintavangille olisi varattava tilaisuus seurata radio- ja televisio-ohjelmia ja sanomalehtiä. Tutkintavangilla olisi myös oikeus hankkia omalla kustannuksellaan kirjallisuutta ja aikakauslehtiä laitoksen ulkopuolelta.

5 §. *Päätösvalta.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vapaa-ajan toimintoihin osallistumisen ja uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisen epäämisen päätösvallasta. Tilaisuuden järjestäjää tulisi kuulla ennen päätöksen tekemistä.

IV OSA. TUTKINTAVANGIN YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE

8 luku. Kirjeenvaihto ja puhelut

1 §. *Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi periaatteellinen säännös, jossa ilmaistaan tutkintavangin oikeus kirjeenvaihtoon. Kirjeenvaihto-oikeutta voitaisiin esitutkinnan ollessa kesken rajoittaa pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä säädettäväksi ehdotetuilla perusteilla.

Nykyisen lain 13 §:n mukaan tutkintavangin kirje on tarkastettava, jollei se ole osoitettu oikeusavustajalle tai vankilan toimintaa valvovalle viranomaiselle. Nykyinen säännös ei ole perusoikeuksien rajoittamiselle asetettujen edellytysten mukainen.

Pykälää ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että siinä säädettäisiin tarkemmin tarkastamisesta. Ehdotuksen mukaan tutkintavangin suljettu kirjelähetys saataisiin läpivalaista ja avata sen tutkimiseksi, ettei siinä ole luvat-

tomia aineita tai esineitä. Niillä tarkoitetaan rahaa, muita maksuvälineitä, huumausaineita ja muita sellaisia aineita ja esineitä, joita tutkintavangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan ehdotuksen 5 luvun säännösten tai vankilan järjestyssäännön nojalla.

Tarkastus käsittäisi pinnallisen kirjekuoren tai muun päällisen ja kirjeen sisällön tutkimisen eikä oikeuttaisi kirjelähetyksen sisällön lukemista. Kirjeen lukemisesta säädettäisiin erikseen luvun 2 §:ssä.

Jos tarkastuksessa löydetään sinänsä luvalista tavaraa, jota tutkintavanki ei saa pitää hallussaan, se otettaisiin laitoksessa säilytettäväksi. Jos olisi syytä epäillä omaisuuden laillista alkuperää, asiasta olisi tehtävä ilmoitus poliisille. Löydettyjen huumausaineiden hävittämisestä noudatettaisiin huumusainelain 10 §:n säännöksiä.

2 §. *Kirjeen lukeminen ja jäljennöksen ottaminen.* Voimassa olevan lain mukaan tutkintavangin kirje saadaan lukea, jos se saattaa vaarantaa vangitsemisen tarkoituksen tai häiritä laitoksen järjestyä. Koska kirjeenvaihto-oikeuden säännös on monitulkintainen, se korvattaisiin selkeämmillä kriteereillä.

Pykälän 1 momentti koskisi tutkintavangille tulleen tai häneltä peräisin olevan kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin lukemista. Samoin kuin ehdotetussa vankeuslaissa lukeminen olisi mahdollista vain, jos se olisi tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, laitoksen järjestyksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Tutkintavangin kirje voitaisiin lisäksi lukea, jos se olisi perustellusta syystä tarpeen tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi.

Lukemisen edellytyksiä tulisi harkita kussakin yksittäisessä tapauksessa erikseen. Laitoksen järjestyksen turvaamisella tarkoitettaisiin tilanteita, joissa vankeinhoitoviranomaiset ovat saaneet perustellun syyn epäillä tutkintavangin karkaamisen tai laitoksesta poistumisen valmistelua tai muuta vankilan järjestyä vaarantavaa suunnitelmaa.

Tutkintavankeuden tarkoituksen turvaaminen koskisi esimerkiksi tilannetta, jossa samassa rikosasiassa syytetyt pyrkivät kirjeitse sopimaan todistelusta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin perus-

teista, joilla kirjeestä tai muusta viestistä voitaisiin ottaa jäljennös. Säännös vastaisi vankeuslain 12 luvun 2 §:ää.

Pykälän 3 momentin mukaan asiaa koskevan tiedon antamisesta esitutkintaviranomaisille säädetään lain 16 luvun 1 §:ssä.

3 §. *Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten kanssa.* Voimassa olevan lain 13 §:n 2 momentin säännöstä (128/1995) vastaavasti pykälässä säädettäisiin erikseen valvontaviranomaisista. Valvontaviranomaisilla tarkoitetaan Rikosseuraamusvirastoa, oikeusministeriä, oikeusministeriötä, eduskunnan oikeusasiamiestä ja apulaisoikeusasiamiestä, oikeuskansleria, Terveystieteiden tutkimuskeskusta, tietosuojavaltuutettua ja muita tällaisia vankilan toimintaa valvovia kansallisia viranomaisia. Kansainvälisillä valvontaelimillä tarkoitetaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta, Eurooppalaista kidutuksen vastaista komiteaa (CPT), Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastaista komiteaa ja ihmisoikeuskomiteaa sekä muita sellaisia kansainvälisiä valvontaelimiä, joiden valvontaan Suomi on kansainvälisesti sitoutunut. Suoja koskisi sekä tutkintavangin lähettämistä että kansainvälisen valvontaelimen lähettämistä kirjeitä. Kun vangin lähettämistä kirjekuoresta ilmenee vastaanottajaksi pykälässä tarkoitettu valvontaviranomainen tai -elin, kirjettä ei saa avata.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös yhteydenpidosta diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

4 §. *Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa.* Tutkintavangin ja hänen oikeusavustajansa välinen kirjeenvaihto nauttii erityistä suojaa. Nykyisen lain 12 §:n mukaan tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on sallittava kirjeitse pitää yhteyttä keskenään. Avustajan kirjeitä ei saa tarkastaa, ellei ole perustellua syytä epäillä väärinkäytöksiä.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin kirjeenvaihdosta asiamiehen kanssa nykyistä täsmällisemmin vankeuslain 12 luvun 4 §:ää vastaavasti.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan tutkintavangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei

saa tarkastaa eikä lukea. Ehdotettu säännös sisältäisi nykyistä lakia ehdottomamman tarkastus- ja lukemiskiellon, mutta rajaisi sen edellä mainittuun ryhmään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin edellä vankeuslain 12 luvun 4 §:n perusteluissa esitetyillä syillä, että tutkintavangille 1 momentissa tarkoitettulta asiamieheltä saapuneen kirjeen saisi avata vain vangin läsnä ollessa.

5 §. *Kirjeen tai postilähetyksen pidättäminen.* Pykälässä ehdotetaan nykyistä lakia selkeämmin säädettäväksi mahdollisuudesta pidättää vangin kirje. Mahdollisuudesta tutkintavangin kirjeen pidättämiseen säädetään nykyisin lain 12 §:ssä, jonka mukaan kirje voidaan pidättää, jos lähetyksen toimittaminen saattaa vaarantaa vangitsemisen tarkoituksen tai häiritä laitoksen järjestystä. Lähetys on näissä tilanteissa palautettava lähettäjälle tai annettava vangille hänen vapautuessaan.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kirjeen pidättämisen edellytyksistä, jotka olisivat samat kuin kirjeen lukemiselle asetetut. Kirje, muu postilähetys tai viesti voitaisiin pidättää, jos sen perille toimittaminen vaarantaisi tutkintavankeuden tarkoituksen, tai jos pidättäminen olisi tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Säännös vastaisi vankeuslain 12 luvun 5 §:ää sillä erolla, että tutkintavangin kirje voitaisiin pidättää myös, jos sen perille toimittaminen vaarantaisi tutkintavankeuden tarkoituksen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa samassa rikosasiassa vangitut henkilöt pyrkivät sopimaan rikosasian todistelusta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi menettelystä. Pidättämisestä olisi pääsääntöisesti annettava tieto lähettäjälle tai vastaanottajalle. Tietoa ei kuitenkaan tarvitsisi antaa, jos tiedon antaminen aiheuttaisi, että 1 momentissa tarkoitettujen tilanteiden torjuminen tai rikoksen selvittäminen vaarantuisi tai estyisi. Kirje tai muu postilähetys olisi palautettava lähettäjälle. Lähettäjä voi olla tutkintavanki tai ulkopuolinen henkilö. Koska lähettäjä ei aina ole tiedossa, vaihtoehtona olisi, että kirje olisi annettava tutkintavangille hänen vapautuessaan. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun kirje

on nimetön.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 12 luvun 5 §:n 3 momenttia vastaava säännös.

6 §. *Puhelimen käyttö.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi puhelimen käytöstä. Tutkintavangilla olisi oikeus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle sellaisina soveltuvina aikoina, jotka määritellään vankilan järjestyssäännössä. Säännös vastaisi vankeuslain 12 luvun 6 §:n säännöstä. Järjestyssäännöstä ehdotetaan säädettäväksi 10 luvun 1 §:ssä. Puhelun kustannukset vangin olisi itse maksettava. Tämä voidaan järjestää esimerkiksi siten, että vangille annetaan haluttuun maksukortti puheluita varten. Puhelimen käyttöoikeutta voitaisiin esitutinnan ollessa kesken rajoittaa pakkokeinoin lain 1 luvun 18 b §:ssä säädettäväksi ehdotetuilla perusteilla.

Tutkintavangilla on usein vankeusvankeja enemmän keskeneräisiä asioita hoidettavanaan vankilan ulkopuolella. Tutkintavangille on kansalaisoikeuksien ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklaan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan perustuen turvattava vankeusvankia laajempi oikeus pitää yhteyttä asiamieheensä. Tästä ehdotetaan nimenomaista säännöstä pykälän 2 momenttiin.

Vaikka puhelimen käyttö ei olisi luvanvaraista, sen ehdoksi voitaisiin asettaa, että tutkintavanki ilmoittaa kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Jos tutkintavanki ei pyynnöstä ilmoita, kenelle hänen on tarkoitus soittaa, puhelimen käyttö voitaisiin evätä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vankeuslain 12 luvun 6 §:n perusteluissa esitetyistä syistä, että puhelimen käyttö voitaisiin yksittäisessä tapauksessa keskeyttää tai evätä, jos se olisi tarpeen rikoksen estämiseksi tai vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi. Näin voitaisiin menetellä myös, jos puhelu vaarantaisi tutkintavankeuden tarkoituksen. Säännös vastaisi asialliselta sisällöltään tutkintavankeudesta annetun lain 13 a §:n säännöstä.

Pykälän 4 momentin mukaan tutkintavangille voitaisiin sallia puhelimen käyttö korvauksetta välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä.

7 §. *Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen.* Pykälässä säädettäisiin puhelun kuunte-

lemisen ja tallentamisen edellytyksistä. Asista säädetäisiin vankeuslain 12 luvun 7 §:ää vastaavasti.

Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 a §:n mukaan tutkintavangin ja muun kuin valvontaviranomaisen välistä puhelua saadaan kuunnella. Vaikka kysymyksessä ei olekaan salaa tapahtuva kuuntelu, vaan kuuntelusta on aina ilmoitettava, nykyistä säännöstä ei voida pitää perusoikeuksien rajoittamiselle asetettujen edellytysten mukaisena.

Edellytykset puhelun kuuntelemiselle määriteltäisiin pykälän 1 momentissa. Tutkintavangin puhelua saataisiin kuunnella, jos se olisi tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen tai vankilan järjestyksen turvaamiseksi taikka tutkintavangin tai jonkun muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Puhelun kuuntelu ei ole salaa tapahtuvaa kuuntelua, vaan puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta on ilmoitettava ennen puhelun alkamista tutkintavangille ja sille, johon vanki on puhelimitse yhteydessä. Kuuntelu voidaan suorittaa kuuntelemalla toisella puhelimella tai olemalla läsnä samassa huoneessa siten, että puhelun toista osapuolta kuunnellaan esimerkiksi kaiutinpuhelimen avulla.

Kuuntelulla ei tarkoiteta tilannetta, jossa tutkintavanki saa tietyn asian hoitamista varten luvan soittaa henkilökunnan virkahuoneesta. Tällöin virkamies on läsnä, jolloin hän kuulee tutkintavangin puheen. Valvo nollisista syistä tutkintavankia ei voida jättää yksin henkilökunnan työhuoneeseen. Kuuntelua ei myöskään olisi esimerkiksi vankilaosaston käytävälle sijoitetussa puhelimessa tapahtuvan puheen kuuleminen sattumalta ilman kuuntelutarkoitusta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi puhelun tallentamisen edellytyksistä, jotka olisivat samat kuin vankeuslain 12 luvun 7 §:n 2 momentissa ja kirjeen jäljentämiselle 2 §:ssä säädetyt edellytykset.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan vankeuslain 12 luvun 7 §:n 3 momenttia vastaavaa säännöstä kuuntelusta ja tallentamisesta ilmoittamisesta.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan nykyisen lain säännöstä siitä, ettei valvovien viranomaisten ja tutkintavangin välistä puhelua

saada kuunnella. Nykyistä lakia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, ettei myöskään tutkintavangin ja 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen välistä puhelua saisi kuunnella eikä tallentaa. Ehdotuksen mukaan puhelun kuuntelu on lopetettava ja tallenne hävitettävä siinä tapauksessa, että puhelu osoittautuisi edellä mainittujen valvontaviranomaisten tai asiamiehen ja tutkintavangin väliseksi.

8 §. *Tarkastamis- ja pidättämismenettely.* Vankeuslain 12 luvun 10 §:ssä esitetyillä perusteluilla luvussa säädetyt kirjeitä ja postilähetyksiä koskevat päätökset on tehtävä kirjallisesti.

Tarkastamisessa, lukemisessa tai puheluiden kuuntelemisessa ei tulisi puuttua enempää tutkintavangin oikeuksiin tai aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi, että tarkastus ja lukeminen ei saisi kestää pitempään kuin on välttämätöntä.

9 §. *Päätösvalta.* Kirjeen, viestin tai muun postilähetyksen tarkastamisesta päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Kirje- tai muun postilähetyksen pidättämisestä, jäljennöksen ottamisesta ja puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättäisi turvallisuudesta vastaava virkamies.

10 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

9 luku. Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

1 §. *Tapaaminen.* Pykälään ehdotetaan vankeuslain 13 luvun 1 ja 2 §:ää vastaavaa yleissäännöstä tapaamisesta. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vangin tapaamisoikeudesta. Vangilla olisi tapaamisoikeus sellaisina aikoina, jotka vankilassa on varattu tapaamisiin. Tutkintavangin tapaamisoikeutta voitaisiin kuitenkin esitutkinnan, syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken rajoittaa pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä säädettäväksi ehdotetuilla perusteilla. Tapaamisajoista tulisi antaa tarkemmat määräykset 10 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa vankilan järjestyssäännössä. Tapaaminen voitaisiin järjestää myös muina aikoina, jos siihen on

syytä.

Pääsääntönä olisi, että tapaamista valvotaan kuten nykyisin voimassa olevan lain 13 §:n 3 momentin mukaan. Tapaaminen voisi olla myös valvomaton tapaaminen, josta säädetäisiin 2 §:ssä tai erityisvalvottu tapaaminen, josta säädetäisiin 3 §:ssä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan viittaussäännöstä tapaajan tarkastamista koskevaan 12 lukuun.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädetäväksi tapaamisten valvonnasta. Valvonnalla tarkoitetaan sitä, että henkilökunta valvoo tapaamista olemalla läsnä tapaamistilassa, mutta valvontaa voitaisiin järjestää myös välillisenä valvontana, videolaitteiden avulla. Koska videovalvonnan voidaan katsoa vähäisessä määrin rajoittavan tapaajan ja vangin yksityiselämän suojaa, asiasta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin. Videovalvonnalla tapahtuvasta valvonnasta tulisi ilmoittaa siitä kertovalla kyltillä.

2 §. *Valvomaton tapaaminen.* Vankeuslain 13 luvun 3 §:ää vastaavasti pykälässä ehdotetaan säädettäväksi valvomattomasta tapaamisesta. Säännös vastaisi asialliselta sisällöltään voimassa olevan lain 13 §:n 3 momentin säännöstä.

Päihteiden käyttämisen ehkäisemiseksi valvomattoman tapaamisen ehdoksi voitaisiin asettaa, että tutkintavanki sitoutuu ennen tapaamista päihteettömyyden valvontaan. Päihteettömyyden valvonnan, esimerkiksi virtsakokeen tai sylkinäytteen vaatiminen voisi olla pistokokeen omaista eikä sen tarvitsisi perustua päihteiden käyttämistä koskevaan epäilyyn.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös vangin muusta tarkastamisesta valvomattoman tapaamisen jälkeen. Ehdotetun lain 11 luvun 4 §:n mukaan vangille voitaisiin tehdä henkilöntarkastus valvomattoman tapaamisen jälkeen, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Henkilöntarkastuksessa voitaisiin tutkia, mitä vangilla on yllään tai vaatteissaan tai mahdollisesti vaatteiden ja ihon väliin piilotettuna. Tarkastus voitaisiin toimittaa myös siten, että vanki vaihtaa vaatteensa tapaamisen jälkeen.

3 §. *Tapaamisen epäminen ja erityisvalvottu tapaaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan lain 13 §:n 4 mo-

menttia vastaava säännös tapaamisen epämisestä ja erityisvalvotusta tapaamisesta edellytyksiltään täsmennettynä. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan koottavaksi ne perusteet, joilla tapaaminen voitaisiin evätä. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että tapaaminen voitaisiin näissäkin tilanteissa sallia erityisen valvotussa olosuhteissa. Pykälän 1 ja 2 momentti vastaisivat vankeuslain 13 luvun 4 §:n säännöksiä.

4 §. *Tavaroiden vastaanottaminen ja tarkastaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 13 luvun 5 §:ää vastaava säännös tavaroiden vastaanottamisesta ja tarkastamisesta tapaamisten yhteydessä. Nykyisin asiasta säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 14 §:ssä.

5 §. *Tapaamiskielto.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 13 luvun 6 §:ää vastaava säännös tapaamiskiellosta. Myös tutkintavangin tapaajalle voitaisiin antaa tapaamiskielto, mikä nykyisin ei ole mahdollista. Säännös on perusteltu siksi, että tapaamiskielto voidaan olosuhteista ja tapauksesta riippuen ulottaa koskemaan myös kokonaista vankilaa, jossa voi olla myös tutkintavangeille tarkoitettu osasto. Ei ole perusteltua, että tapaamiskieltoon määrätty henkilö voisi tulla tapaamaan samaan laitokseen, vaikkakin eri osastolle sijoitettua vankia.

6 §. *Yhteydet tiedotusvälineisiin.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vangin yhteyksistä tiedotusvälineisiin. Nykyisin yhteydenpidosta on annettu säännökset vankeinhoito-osaston ohjeella. Koska kysymys on perustuslain 12 §:ssä tarkoitettua sananvapaudesta, asiasta ehdotetaan lakiin nimenomaista säännöstä.

Ehdotettu säännös vastaisi vankeuslain 13 luvun 8 §:n säännöstä.

7 §. *Yhteydet edustustoon.* Edellä yleisperusteluissa on todettu, että konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen 36 artiklan mukaan konsulivirkamiehellä on oikeus käydä tapaamassa tutkintavankeudessa olevaa konsulivaltion kansalaista, keskustella ja käydä kirjeenvaihtoa hänen kanssaan. Yhteydenpito edellyttää kuitenkin tutkintavangin suostumusta.

Yleissopimuksen 36 artiklan mukaisesti pykälässä ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että ulkomaalaisella tutkintavangilla

on oikeus olla yhteydessä kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon. Yhteydenpidolla tarkoitetaan kirjeenvaihtoa, tapaamista ja keskusteluja. Velvollisuudesta ilmoittaa ulkomaiselle tutkintavangille hänen tässä pykälässä tarkoitetuista oikeuksistaan ehdotetaan säädettäväksi 2 luvun 3 §:ssä. Tutkintavangin oikeutta yhteydenpitoon voitaisiin rajoittaa pakkokeinoin 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Myös tutkintavangin kotimaansa edustustoon osoittamat lähetykset nauttivat erityistä suojaa. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi, että tutkintavangin diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon osoittamat lähetykset on toimittava viipymättä edelleen.

8 §. *Yksityiset keskustelut.* Voimassa olevan lain 6 §:n 3 momentin mukaan vangille on annettava mahdollisuuksien mukaan tilaisuus henkilökohtaisia asioitaan koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa.

Pykälää ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että tutkintavangille olisi mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus yksityisiin keskusteluihin seurakunnan, järjestön taikka muun vastaavan tahon kanssa. Tällaisia muita tahoja voisivat olla esimerkiksi Suomen Punainen Risti, AA- ja NA-järjestöt ja muut vastaavat vankilatyötä tekevät järjestöt. Toiminta voi sisältää ryhmätapaamisten ja tilaisuuksien lisäksi kahdenkeskisiä keskusteluja.

9 §. *Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä.* Voimassa olevan lain mukaan tutkintavangille voidaan antaa lupa poistua vartioituna laitoksesta vaikeasti sairaana olevan läheisen omaisen tapaamista tai, läheisen omaisen hautaan saattamista varten tai muusta erittäin tärkeästä syystä. Nykyistä säännöstä vastaava pykälä ehdotetaan otettavaksi uuteen lakiin. Luvan myöntäminen olisi edelleen harkinnanvaraista. Säännös on perusteltu inhimillisistä syistä.

10 §. *Päätösvalta.* Pykälässä säädettäisiin päätösvallassa tutkintavangin tapaamista koskevissa asioissa. Tapaamiskiellon määrittäminen koskee ulkopuolista henkilöä, joten päätösvalta asiasta ehdotetaan annettavaksi vankilan johtajalle. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epämisestä päättäisi

valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies, joka useimmiten on ylivartija. Päätösvalta valvomattomasta tapaamisesta olisi vankilan johtajalla tai hänen määräämällään toiminnoista tai turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä.

11 §. *Tarkemmat säännökset.* Vankeuslain 14 luvun 12 §:ää vastaavasti tarkemmat säännökset poistumisluvasta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat säännökset tapaamisten järjestämisestä antaisi Rikosseuraamusvirasto.

V OSA. KURINPITO, VALVONTA JA TARKASTAMINEN

10 luku. Vankilan järjestys ja kurinpito

1 §. *Vankilan järjestyssääntö.* Vankeuslain 15 luvun 1 §:ää vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi selvyyden vuoksi myös tutkintavankeuslakiin. Käytännössä tutkintavankeja usein säilytetään samassa vankilassa kuin vankeusvankeja, joskin ehdotetun lain mukaan heidät on pidettävä eri osastoissa kuin vankeusvangit.

2 §. *Tutkintavangin käytös.* Voimassa olevan lain 8 §:n mukaan tutkintavangin on noudatettava järjestystä. Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi täsmennettynä uuteen lakiin. Pykälä vastaisi vankeuslain 15 luvun 2 §:ää

3 §. *Järjestyksrikkomukset.* Nykyisin tutkintavankia ei voida kurinpidollisesti rangaista. Heitä koskevat kurinpitosäännökset poistettiin laista vuonna 1974, jolloin katsottiin, että tutkintavankien tekemät rikokset voitaisiin käsitellä tuomioistuimessa.

Tutkintavankeusajat ovat pidentyneet. Myös tutkintavankien on noudatettava laitoksen järjestystä ja henkilökunnan antamia määräyksiä. Esimerkiksi päihteiden käyttö on kielletty tutkintavangilta. Päihtynyt tutkintavanki on sijoitettava vankilan järjestyksen säilyttämiseksi erilleen toisista vangeista. Tällaiset turvaamistoimenpiteenä käytettävät rajoitukset ovat ongelmallisia, koska niiden määrittämisen edellytyksiä, toimivaltaa tai kestoja ei ole laissa tarkemmin määritelty. Vankien yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi ei ole perusteltua, että samasta teosta

voidaan määrätä kurinpitorangeistus vankeusvangille, muttei tutkintavangille. Toisaalta vähäisiä riko ksia ei ole tarkoituksenmukaista saattaa käsiteltäväksi käräjäoikeuteen, jossa käsittely saattaa kestää useita viikkoja ja jopa kuukausia.

Järjestelmä olisi selkeämpi, ennustettavampi ja oikeudenmukaisempi, jos tutkintavangille voitaisiin turvaamistoimenpiteiden sijasta määrätä jokin kurinpitorangeistus. Tällaisen järjestelmän käyttöönottoa voidaan perustella myös sillä, että tutkintavangeille ehdotetaan suotavaksi valitusoikeus kurinpitorangeistuksista.

Näillä perusteilla ehdotetaan, että lakiin lisättäisiin mahdollisuus määrätä kurinpitorangeistus tutkintavangille.

Ehdotettu säännös olisi sisällöllisesti sama kuin vankeuslain 15 luvun 3 §, sillä erolla, että pykälässä ei olisi 15 luvun 3 §:n 5 kohtaa vastaava säännöstä, koska tällaisia lupia tutkintavangille ei voida myöntää.

Pykälän 2 momentin mukaan rikoksesta, josta vankilan johtaja on tehnyt ilmoituksen poliisille, ei saa määrätä kurinpitorangeistusta. Säännös koskee myös tilanteita, joissa poliisi jättää ilmoitetun rikoksen tutkimatta esimerkiksi näytön puutteen vuoksi.

4 §. *Tutkintavangille määrättävät kurinpitorangeistukset.* Ehdotettu säännös vastaisi vankeuslain 15 luvun 4 §:n säännöstä sillä erolla, että vankeuslain 15 luvun 4 §:n 4 kohdassa tarkoitettua suoritettun ajan menetystä ei voitaisi tutkintavangille määrätä.

5—8 §. Pykäliin ehdotetaan säännökset yhteisen kurinpitorangeistuksen määrittämisestä, (5 §) ehdollisesta kurinpitorangeistuksesta (6 §), kurinpitorangeistuksen mittaamisesta (7 §) ja yksinäisyysrangaistuksesta (8 §). Säännökset olisivat samanlaisia sisällöltään kuin vankeuslain 15 luvun 5—8 §.

9 §. *Järjestysrikkomuksen selvittäminen.* Ehdotettu pykälä vastaisi vankeuslain 15 luvun 10 §:ää.

10 §. *Kurinpitoasian käsittely ja kurinpitorangeistuksen täytäntöönpano.* Ehdotettu pykälä vastaisi vankeuslain 15 luvun 11 §:ää sillä erolla, ettei säännöksessä olisi mainintaa avolaitoksesta.

11—18 §. Säännökset vastaisivat vankeuslain 15 luvun 12—19 §:n säännöksiä.

11 luku. Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkas taminen

1 §. *Valvonta vankilassa.* Tutkintavangin valvonnasta ei ole nykyisin laissa säännöksiä. Tutkintavankeudesta annetun asetuksen 1 §:n mukaan tutkintavankeja ja tutkintavankien käytössä olevia tiloja on valvottava siten kuin rangaistuslaitoksen järjestys, laitoksessa pitämisen varmuus ja tutkintavankien turvallisuuden takaaminen sitä edellyttävät. Erityistä huolta on pidettävä siitä, että laitoksessa on riittävät hälytyslaitteet ja muut turvalaitteet ja että nämä laitteet toimivat moitteettomasti.

Säännös ehdotetaan vähäisin täsmennyksin otettavaksi lakiin. Pykälä vastaisi vankeuslain 16 luvun 1 §:ää.

2 §. *Asuintilojen ja omaisuuden tarkastus.* Voimassa olevan lain 5 §:n mukaan tutkintavankien käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Säännös ehdotetaan täsmennettynä otettavaksi pykälään vankeuslain 16 luvun 2 §:ää vastaavasti.

3 §. *Tutkintavangin turvatarkastus.* Voimassa olevassa tutkintavankeudesta annetussa laissa ei ole säännöksiä tutkintavankien turvatarkastuksesta. Edellä vankeuslain yksityiskohtaisissa perusteluissa mainituista syistä turvatarkastusta koskeva säännös ehdotetaan lisättäväksi myös tutkintavankeuslakiin. Ehdotettua pykälää vastaava säännös vangin turvatarkastuksesta olisi vankeuslain 16 luvun 3 §:ssä.

4—6 §. Ehdotetuissa pykälissä säädettäisiin henkilöntarkastuksesta (4 §), erityistarkastuksesta (5 §) ja henkilönkatsastuksesta (6 §), joista nykyään säädetään lain 5 §:n 1 ja 3 momentissa. Vankeuslain yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyistä syistä pykäliin ehdotetaan tehtäväksi vastaavat täsmennykset kuin vankeuslain 16 luvun 4—6 §:ään.

7 §. *Päihitteettömyyden valvonta.* Tutkintavangin päihitteettömyyden valvonnasta säädetään voimassa olevan lain 5 §:n 4 momentissa (20/2001) ja tutkintavankeudesta annetun asetuksen 7 §:ssä (37/2001). Pykälään ehdotetaan tehtäväksi vastaavat täsmennykset kuin vankeuslain 16 luvun 7 §:ään. Ehdotettu pykälä eroaisi vankeuslain säännöksestä sii-

nä, että pykälän 3 momentissa ei säädettäisi mahdollisuudesta päihitteettömyyden valvontaan ulkopuolisten lupien eikä avolaitokseen sijoittamisen tai sopimusosastolle sijoittamisen edellytyksenä.

8 §. *Omaisuuuden erillään säilyttäminen.* Voimassa olevassa laissa säädetään ainoastaan tutkintavangin rahavarojen erillään pitämisestä. Tutkintavankeudesta annetun lain 7 §:n 2 momentin (365/1999) mukaan tutkintavangin hallusta tai muualta laitoksen tiloista löydetty hänelle kuuluvat rahavarat voidaan ottaa laitoksessa säilytettäväksi määräajaksi, kuitenkin enintään siihen asti, kun vanki vapautuu.

Säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että pykälään otetaan maininta maksuvälineistä ja muusta omaisuudesta. Pykälään ehdotetaan lisäksi otettavaksi viittaussäännös tämän lain 16 luvun 1 §:n 9 kohtaan. Mainittu säännös koskee ilmoituksen tekemistä poliisille.

9 §. *Menettely ja päätösten kirjaaminen.* Tarkastusten kirjaamisesta säädetään nykyään tutkintavankeudesta annetussa asetuksessa. Myös menettelyä koskevat säännökset ovat pääosin asetuksentasoiset.

Menettelysäännökset ja päätösten kirjaimista koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi lain tasolle. Ehdotettu säännös vastaisi vankeuslain 16 luvun 9 §:ää.

10 §. *Päätösvalta.* Päätösvalta ehdotetaan säädettäväksi samojen perusteiden mukaan kuin vankeuslain 16 luvun 10 §:ssä.

12 luku. Muun henkilön tarkastaminen

1—9 §. Luvussa säädettäisiin muuhun henkilöön kuin vankiin kohdistuvista tarkastuksista ja valvonnasta.

Nykyisin tutkintavankeudessa annetussa laissa säädetään ainoastaan tutkintavangin tapaajan henkilöntarkastuksesta. Tutkintavankeudesta annetun asetuksen 8 §:ssä säädetään tutkintavangin tapaajan henkilöllisyyden tarkastamisesta ja 9 §:ssä tutkintavangin tapaajaan kohdistuvan henkilöntarkastuksen päätösvallassa. Ulkopuolisia henkilöitä koskevana asetuksen tasoiset säännökset on syytä nostaa lain tasolle.

Säännökset muuhun henkilöön kuin van-

kiin kohdistuvasta valvonnasta ja tarkastuksista ehdotetaan otettavaksi selvyyden vuoksi myös tutkintavankeuslakiin. Säännökset vastaisivat kaikilta osin vankeuslain 17 luvun säännöksiä.

13 luku. Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

1 §. *Turvaamistoimenpiteet.* Vankeuslain yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyistä syistä pykälässä määriteltäisiin tarkemmin, millaisia turvaamistoimenpiteitä tutkintavankiin voidaan kohdistaa. Ehdotettu pykälä vastaisi vankeuslain 18 luvun 1 §:n säännöstä muutoin paitsi, että sen 3 momentissa viitattaisiin pakkokeinolakiin, jossa säädetään tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta.

2 §. *Kahlehtiminen.* Tutkintavangin kahlehtimisesta säädetään voimassa olevan lain 15 §:ssä. Vankeuslain 18 luvun 2 §:ssä esitetyillä perusteilla säännös ehdotetaan täsmennettynä otettavaksi ehdotettuun pykälään.

3 §. *Tarkkailu.* Vankeuslain 18 luvun 3 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyistä syistä säännös tarkkailuun sijoittamisesta ehdotetaan otettavaksi myös tutkintavankeudesta annettuun lakiin. Nykyisen lain mukaan tutkintavanki voidaan sijoittaa tarkoituksenmukaisesti järjestettyyn yksinäishuoneeseen ainoastaan ehdotetun pykälän 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetuilla perusteilla kahlehtimisen sijasta.

4 §. *Eristämistarkkailu.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös tutkintavangin sijoittamisesta eristämistarkkailuun. Tutkintavangin eristämisestä säädetään voimassa olevan lain 6 a §:ssä (365/1999) ja tutkintavankeudesta annetun asetuksen 5 §:ssä. Säännös vastaisi vähäisin täsmennyksin nykyisen lain ja asetuksen säännöstä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan kuitenkin mahdollisuutta jatkaa eristämistarkkailua seitsemän vuorokauden enimmäisajan kuluttakin, jos vangin kehossa on henkilöntarkastuksessa havaittu 1 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä. Lisäys on tarpeen siksi, että nykyinen seitsemän vuorokauden enimmäisaika on käytännössä joissakin tapauksissa osoittautunut riittämättömäksi. Säännös vastaisi vankeuslain 18 luvun 4

§:ää.

5 §. *Erillään pitäminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi sellaisesta tutkintavangin erillään pitämisestä, joka kestää pitempään kuin edellä 3—4 §:ssä tarkoitetuista syistä tapahtuva erillään pitäminen. Lisäksi erona mainittuihin säännöksiin on, että nyt käsiteltävässä pykälässä säädeltäisiin tahallisten tai suunniteltujen tekojen estämiseksi tarpeellisesti erillään pitämisestä, kun tämän luvun 3—4 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa on useimmiten kysymys myös tutkintavangin oman turvallisuuden suojelemisesta.

Säännös vastaisi vankeuslain 18 luvun 5 §:n säännöstä. Vastaavaa säännöstä ei ole nykyisessä tutkintavankeudessa annetussa laissa. Käytännössä tulisi olla mahdollista sijoittaa väkivaltainen tutkintavanki erilleen muista vangeista myös pitemmäksi aikaa eikä ainoastaan ehdotetun 3 §:n nojalla. Toisille vangeille tai henkilökunnalle vaarallisen, karkaamisalttiin tai päihdyttäviä aineita jatkuvasti käyttävän tutkintavangin ei voida antaa asua ja oleskella yhdessä toisten tutkintavankien kanssa. Vankilan järjestyksen säilyminen edellyttää, että vankia voidaan pitää erillään myös tilanteissa, joissa se on tarpeen rikoslain 50 luvun 1—4 §:ssä tarkoitettujen huumausainerikosten estämiseksi.

Tutkintavangin erilleen sijoittaminen on perusteltua senkin vuoksi, että tutkintavankia ei voida sijoittaa varmuusosastolle.

Näistä syistä vankeuslain 18 luvun 5 §:ää vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi myös tutkintavankeuslakii n.

6 §. *Voimakeinojen käyttö.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 18 luvun 6 §:ää vastaava säännös voimakeinojen käytöstä. Nykyään myös tutkintavankeihin kohdistuvaa voimakeinojen käyttöä koskee rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 11 b § (521/2003) tutkintavankeuslain 15 a §:ssä olevan viittaussäännöksen nojalla. Voimassa oleva säännös on soveltamisalaltaan jonkin verran epämääräinen. Uuteen tutkintavankeuslakiin ehdotetaan tulkintaongelmien välttämiseksi nykyistä täsmällisempää sääntelyä.

7 §. *Menettelysäännökset* Pykälä vastaisi sisällöltään täysin vankeuslain 18 luvun 7 §:ää.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälään koottaisiin pää-

tösvaltaa koskevat säännökset. Päätösvalta ehdotetaan vastaamaan vankeuslain 18 luvun 8 §:n säännöstä.

9 §. *Tarkemmat säännökset* Lakiin ehdotetaan otettavaksi vankeuslain 18 luvun 9 §:ää vastaava pykälä tarkempien säännösten antamisvaltuutuksesta.

VI OSA. MUUT SÄÄNNÖKSET

14 luku. Tutkintavangin kuljetus

Laki vankien kuljetuksesta (220/1925), vanginkuljetusasetus (165/1954) ja vangin kuljetusohjesääntö (272/1954) ovat vanhentuneita. Lisäksi asetuksen tasolla säädetään sellaisista vangin oikeuksista ja velvollisuuksista, joista perustuslain 80 §:n ja 7 §:n 3 momentin nojalla tulisi säätää lain tasolla.

Vanginkuljetusasetus sisältää säännökset poliisin ja vankeinhoitoviranomaisten kuljetusvastuun jakautumisesta, jonka muuttaminen edellyttäisi uuden lain säätämistä. Oikeusministeriössä on valmistunut edellä yleisperusteluissa mainittu työryhmän esitys uudeksi vanginkuljetuslaiksi.

Koska kuljetuksissa joudutaan rajoittamaan joitakin tutkintavangin oikeuksia, näistä rajoituksista ehdotetaan säädettäväksi 14 luvussa.

1 §. *Kuljetusvälineet.* Pykälässä säädettäisiin kuljetusvälineistä. Vangin kuljetukseen käytetään nykyisin lähinnä junaa, linja-autoa ja henkilöautoa. Kuljetusvälineiden tulisi olla tarkoitukseen sopivia ja niissä tulisi olla tarpeelliset turvalaitteet.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kuljetettavalla vangilla tulee olla mahdollisuus ilman aiheetonta viivytystä saada yhteys kuljetustilan ulkopuolelle. Säännöksessä tarkoitetaan lähinnä junanvaunua, johon tutkintavanki sijoitetaan kuljetuksen ajaksi. Vaunun tai junanvaunun hytin tulee olla varustettu vartijakutsujärjestelmällä, jonka avulla vanki saa yhteyden kuljetusta valvovaan viranomaiseen. Yleensä valvova viranomainen on Vankeinhoitolaitoksen virkamies tai poliisi.

2 §. *Kuljetuksen kesto.* Käytännössä on joskus ilmennyt tilanteita, joissa vangin kuljettaminen rautateitse on kestänyt useita päi-

viä. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös kuljetuksen kestosta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan yleissäännöstä, jonka mukaan kuljetus on suoritettava ilman aiheetonta viivytystä.

Pykälän 2 momentin mukaan kuljetus olisi suoritettava niin, ettei kuljetusajan pituus muodostu kohtuuttoman pitkäksi huomioon ottaen kuljetuksen syy, kuljetusmatkan pituus tai kuljetettavan terveydentila.

3 §. *Tutkintavangin erillään pitäminen kuljetuksen aikana.* Pykälän ensimmäisen virkkeen mukaan tutkintavanki olisi pidettävä erillään muista matkustajista, jos kuljetukseen käytetään yleisessä liikenteessä olevaa kulkuneuvoa. Velvoitetta pitää alaikäinen vanki erillään aikuisista tulisi noudattaa myös kuljetuksen aikana.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lähes nykyisen tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:n säännöstä vastaavasti, että kuljetus olisi pyrittävä järjestämään huomiota herättämättä.

4 §. *Tutkintavangin kohtelu kuljetuksen aikana.* Kuljetuksen aikana joudutaan käytännön syistä rajoittamaan joitakin vangin oikeuksia. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa säädettäisiin tällaisista rajoituksista.

5 §. *Kuljetuksen järjestämisvastuu.* Pykälään ehdotetaan viittaussäännöstä, jonka mukaan kuljetusvastuusta säädetään erikseen.

15 luku. Muutoksenhaku

1 §. *Oikaisuvaatimus aluevankilan johtajalle.* Tutkintavanki saisi tehdä oikaisuvaatimuksen aluevankilan johtajalle päätöksistä, jotka koskevat omaisuuden hallussapitoa, rahaa käyttöä ja muiden maksuvälineiden, kirjeen tai postilähetyksen pidättämistä, tapausmiskieltoa, erittäin tärkeästä syystä myönnettävää poistumislupaa, kurinpitorangeistusta ja erillään pitämistä. Säännösten yksityiskohtaiset perustelut ovat samat kuin vankeuslain yksityiskohtaisissa perusteluissa vastaavissa kohdissa esitetyt.

2 §. *Muutoksenhakumenettely.* Pykälä olisi viittaussäännös, jonka mukaan muutoin muu-

toksenhakuun sovellettaisiin vankeuslain 20 luvun säännöksiä oikaisumenettelystä ja valituksesta hallinto-oikeuteen.

16 luku. Erinäiset säännökset

1 §. *Vankeuslain soveltaminen.* Pykälään ehdotetaan viittaussäännöstä sellaisiin vankeuslain pykäliin, joista ei ole tarkoituksenmukaista säätää kahdessa laissa. Tällaiset asiat ovat suurimmalta osalta sellaisia pykälä, joissa asetetaan toimintavelvollisuus vankeinhoitoviranomaisille. Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovellettaisiin vankeuslain 1 luvun 4 §:n säännöstä aluevankilan tehtävästä ja vankilan oloista, 6 §:n säännöstä toimivaltuuksien käytön yleisistä periaatteista, 8 §:n säännöstä toimivallan määräytymisestä aluevankilassa ja 9 §:n säännöstä toimivallasta virka-ajan ulkopuolella. Selvyiden vuoksi pykälässä mainittaisiin myös virkaavun antamista koskeva 1 luvun 11 §:n säännös. Sovellettavaksi tulisi myös 4 luvun 1 §:n 1 momentin säännös vankilasta ja 3 §, jossa säädetään matkakustannusten korvaamisesta.

Tutkintavankeuden toimeenpanossa noudatettaisiin myös vankeuslain 5 luvun 8 §:n säännöstä osastojen päiväjärjestyksestä ja 9 §:n 1 momentin säännöstä osaston päiväjärjestyksen vahvistamisen päätösvallasta.

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovellettaisiin myös vankeuslain 7 luvun 1 §:n säännöstä asuintiloista.

Lisäksi sovellettaisiin 10 luvun 9 §:n säännöstä vangin kuolemasta sekä 11 luvun 1 §:n, 3 §:n 1 momentin, 4 §:n 1 momentin säännöksiä vapaa-ajan toimintojen, uskonnollisten tilaisuuksien ja kirjastopalvelujen järjestämisestä. Vankeuslain säännös tapausmiskieltorekisteristä koskisi myös tutkintavankeja. Lisäksi 14 luvun 11 §:n säännös poistumisluvan päätösvallasta ja vankeuslain 19 luvun säännökset ilmoituksista ja tiedon antamisesta koskisivat myös tutkintavankeja.

2 §. *Tarkemmat täytäntöönpanosäännökset.* Pykälään ehdotetaan säännöstä lain täytäntöönpanon kannalta välttämättömien täytäntöönpanosäännösten antovaltuudesta. Tällaisia säännöksiä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

17 luku. **Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset**

1 §. *Voimaantulo.* Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta. Lailla kumottaisiin tutkintavankeudesta 19 heinäkuuta 1974 annettu laki (615/1974) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

2 §. *Siirtymäsäännökset.* Vankeuslakia vastaavasti ehdotetaan säädettäväksi, että ehdotettua tutkintavankeuslakia ei pääsääntöisesti sovellettaisi ennen tutkintavankeuslain voimaantuloa tehdyn päätöksen täytäntöönpanoon. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi ennen uuden tutkintavankeuslain voimaantuloa tehtyä vankilaan tai sen osastolle sijoittamista taikka siirtoa koskevaa päätöstä.

Voimassa olevan lain mukaan tutkintavangin tapaaajalle ei voida määrätä tapaamiskieltoa, joten asiasta ei tarvita siirtymäsäännöksiä.

Uudesta laista aiheutuvat velvollisuudet ja uudessa laissa asetetut määräajat koskisivat myös kumottavaksi ehdotetun lain nojalla tehtyjen päätösten täytäntöönpanoa. Uutta lakia sovellettaisiin siten, jos päätös tulisi uudelleen harkittavaksi ehtojen rikkomisen, asiassa ilmenneiden uusien seikkojen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Tällainen tilanne syntyisi esimerkiksi, jos tutkintavanki rikkoisi omalle työlle asetettuja ehtoja tai hakisii siirtoa toiseen vankilaan.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan selvyyden vuoksi säännöstä vangin sijoittamisesta. Uusi laki tulisi sovellettavaksi, kun tuomioistuimien päätöksiä syytetyn vangitsemisesta tai tutkintavangin pitämisestä edelleen vangittuna pakkokeinolain 1 luvun 22 §:ssä tarkoitettavalla tavalla.

Voimassa olevan lain mukaan tutkintavangille ei voida määrätä kurinpitorangeistusta. Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan säännös siitä, että kurinpitorangeistus voitaisiin määrätä vain sellaisesta järjestysrikkomuksesta, joka on tehty lain voimaantulon jälkeen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan myös nimenomaista säännöstä siitä, miten tutkintavangin oikeus hakea muutosta määräytyisi. Yhdennukaisesti vankeuslain kanssa pykälään ehdotetaan myös muutoksenhakua kos-

kevaa siirtymäsäännöstä. Tutkintavankeuslain muutoksenhakua koskevia säännöksiä sovellettaisiin haettaessa muutosta sellaisiin päätöksiin, jotka on tehty lain voimaantulon jälkeen.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi tavanomainen säännös, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

1.3. **Pakkokeinolaki**

1 luku. **Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen**

18 b §. *Yhteydenpidon rajoittaminen.* Yleisperusteluissa mainituista syistä pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta.

Pykälässä säädettäisiin yhteydenpidon rajoittamisesta toisaalta esitutinnan aikana ja toisaalta syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana. Yhteydenpidon rajoittamiselle syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana olisi tiukemmat edellytykset.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintavangin yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa esitutinnan ollessa kesken. Rajoitukset voisivat koskea yhteydenpitoa muun tutkintavangin, vangin taikka muun henkilön kanssa.

Rajoittamisen edellytyksenä olisi, että on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Tutkintavankeuden tarkoituksesta ehdotetaan säädettäväksi tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:ssä. Mainitun pykälän mukaan tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikosten jatkaminen. Koska rajoituksia voitaisiin ehdotetun pykälän mukaan määrätä vain esitutinnan ollessa kesken, pykälää sovellettaisiin lähinnä sillä perusteella, että yhteydenpidosta aiheutuisi vaaraa esitutkinnalle, esimerkiksi todisteita hävittämällä tai todistajaan vaikuttamalla.

Syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksenä olisi, että olisi perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkinta-

vankeuden tarkoituksen.

Vakava vaara tulisi perustella yksittäisessä tapauksessa. Tutkintavangin yhteydenpitorajoitus voitaisiin määrätä koskemaan myös useampaa vankia, mutta rajoitus pitäisi tämentää riittävästi, jotta rajoituksen täytäntöönpano olisi mahdollista. Jos yhteydenpitorajoitus ulotettaisiin koskemaan koko vankiyhteisöä, rajoituksen tulisi olla mahdollisimman lyhytkestoinen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä henkilöistä, joiden kanssa käytävää yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa tai, joiden kanssa yhteydenpidon rajoittamiseen tulisi olla erityisen painavia syitä. Yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa tutkintavangin 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa. Lisäksi 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että ainoastaan erityisen painavista syistä yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa. Ehdotettu säännös merkitsisi muutosta nykyiseen lakiin, jonka mukaan yhteydenpitoa läheisen omaisen kanssa ei voida rajoittaa. Rikokseen liittyvillä erityisen painavilla syillä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa lähiomaiset ovat epäiltyjä samassa rikosasiassa, mutta kaikkia heistä ei ole vangittu. Tällainen erityisen painava rikokseen liittyvä syy voisi olla myös tilanne, jossa laajasta talousrikosjutusta vangittu pyrki lähiomaisensa tai läheisensä avulla hävittämään omaisuuttaan tai kirjanpitoaineistoa.

Samat edellytykset koskisivat yhteydenpidon rajoittamista edustuston kanssa. Yhteydenpitorajoitus saattaisi erityisen painavista syistä olla tarpeen esimerkiksi vakoilua tutkittaessa.

Ehdotettu säännös rajoittaisi jonkin verran vangin oikeutta perhe-elämän suojaan. Mahdollisuus rajoittaa yhteydenpitoa myös lähiomaisiin on kuitenkin käytännössä nähty välttämättömänä erityisesti huumausainerikoksissa ja laajoissa talousrikoksissa. Tällaisen rajoituksen tulisi olla mahdollisimman lyhytkestoinen.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, millaisia rajoitukset voivat olla. Rajoitus voisi koskea kirjeenvaihtoa, puhelimen käyttöä, tapaamisia tai muita yhteyksiä vankilan ulkopuolelle. Säännöksen perusteella voitaisiin rajoittaa myös tutkintavan-

keuslain 9 luvussa tarkoitettua yhteydenpitoa tiedotusvälineisiin. Rajoitus voisi koskea myös yhdessäoloa tietyn tutkintavangin tai tutkintavankien taikka vankien kanssa.

Pykälään ehdotetaan myös säännöstä siitä, että yhteydenpitoa ei voitaisi rajoittaa enempää tai pitempään kuin välttämätöntä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin päätösvallasta. Ehdotetun säännöksen mukaan rajoituksista päättäisi tuomioistuin, jonka tulisi harkita yhteydenpitorajoitukset pakkokeinolain 1 luvun 22 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian yhteydessä. Väliaikaisen rajoituksen voisi määrätä myös vankilan johtaja tai pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vankilan johtaja ei voisi päättää asiasta omasta aloitteestaan vaan päätös tehtäisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä.

Pykälän 5 momentissa ehdotetaan säädettäväksi pidätettyjen ja kiinni otettujen yhteydenpidon rajoittamisesta. Pidätettyjen ja kiinni otettujen yhteydenpidon rajoittaminen olisi lähtökohtaisesti mahdollista samoilla edellytyksillä, joita 1 – 4 momentin mukaan sovellettaisiin tutkintavankeihin. Myös pidätetyn tai kiinni otetun oikeussuojakeinot olisivat lähtökohtaisesti samat kuin tutkintavangeilla.

Päätös yhteydenpidon rajoittamisesta tehdään usein samaan aikaan kun päätetään henkilön pidättämisestä tai kiinni ottamisesta. Yhteydenpidon rajoituksen tai kiellon tehokkuus edellyttää, että se voidaan saattaa voimaan nopeasti. Pidätettyjen ja kiinni otettujen osalta kysymykseen tulee näin käytännössä 4 momentissa tarkoitettu väliaikainen yhteydenpitorajoitus, josta päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Pidätetyn osalta vapauden menettämistä koskeva asia tulee pakkokeinolain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitetun tuomioistuimen käsiteltäväksi pakkokeinolain 1 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla viimeistään neljän vuorokauden kuluessa henkilön pidättämisestä lukien, jollei pidätettyä ole tätä ennen vapautettu. Myös pidätetylle määrätty väliaikainen yhteydenpitorajoitus tulee näin tuomioistuimen käsiteltäväksi neljän vuorokauden kuluessa siitä, kun väliaikainen yhteydenpitorajoitus on määrätty. Tuomioistuimen tulee käsitellä pidätetylle määrätty

väliaikainen yhteydenpitorajoitus siinäkin tapauksessa, että vangitsemisasian käsittelyä poikkeuksellisesti lykättäisiin pakkokeinolain 1 luvun 17 §:n tarkoittamalla tavalla kolmeksi päiväksi tai pidätetyn suostumuksella pidemmäksi ajaksi.

Kiinni otettu on pääsääntöisesti vapautettava tai pidätettävä laissa säädetyn määräajan puitteissa. Tämä määräaika vaihtelee yleensä neljän tunnin ja yhden vuorokauden välillä. Kaikkiin kiinniottamista koskeviin säännöksiin ei kuitenkaan sisälly toimenpiteelle säädettyä enimmäiskestoja. Puolustustilalain (1083/1991) 9 §:n 2 momentin mukaan henkilö saadaan pitää kiinni siihen asti, kun tämän turvasäilöön ottamista koskeva asia on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ulkomaalaislain (301/2004) 121 §:n perusteella kiinni otettu säilöön otettu ulkomaalainen on lain 127 §:n mukaan päästettävä vapaaksi heti, kun edellytyksiä säilyksessä pitämiselle ei enää ole.

Puolustustilalain 9 §:n 3 momentin mukaan turvasäilöön ottamista koskevan asian käsittelyssä olisi noudatettava soveltuvien osin pakkokeinolain vangitsemista koskevan asian käsittelyä koskevia säännöksiä. Tämän on katsottava tarkoittavan sitä, että turvasäilöön ottamista koskeva asia on otettava pakkokeinolain 1 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tavoin tuomioistuimen käsiteltäväksi neljän vuorokauden kuluessa siitä, kun henkilö on otettu kiinni. Ulkomaalaislain 124 §:n mukaan käräjäoikeuden on otettava säilöön ottamista koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluessa säilöön ottamisesta.

Puolustustilalain ja ulkomaalaislain mukainen vapaudenmenetyksen saattaminen tuomioistuimen ratkaistaviksi vastaisivat tutkintavankien osalta 4 momentissa vangitsemisasian uudelleen käsittelyä, jonka yhteydessä myös yhteydenpitorajoitus tulisi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Näin ollen ei olisi tarvetta ottaa lakiin erillistä säännöstä siitä, miten näihin poikkeuksellisesti kestoajan rajoittamattomiin kiinniottamisperusteisiin mahdollisesti liittyvät yhteydenpitorajoitukset tulisi saattaa tuomioistuimen ratkaistaviksi.

28 §. *Vangitun, kiinniotetun ja pidätetyn kohtelu.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi

siten, että pykälä sisältäisi viittaussäännöksen uuteen tutkintavankeuslakiin ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaan lakiin. Se, kumpaa lakia sovellettaisiin, määräytyisi lakien soveltamissäännöksen perusteella.

6 luku. Muut pakkokeinot

4 §. *Henkilötuntomerkkien ottaminen.* Vankeuslain 4 luvun 5 §:ään ja tutkintavankeuslain 2 luvun 4 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös vankeinhoitoviranomaisten oikeudesta henkilötuntomerkkien ottamiseen vangista ja tutkintavangista. Tästä syystä pakkokeinolain samaa asia koskeva 6 luvun 4 §:n 4 momentti ehdotetaan kumottavaksi.

1.4. Tuloverolaki

92 §. *Verovapaat sosiaalietuudet.* Voimassa olevan pykälän 21 kohdan mukaan rangaistusta suorittavan vangin ja pakkolaitokseen eristetyn saama työ- ja käyttöraha eivät ole veronalaista tuloa. Vankeuslakiehdotuksessa työrahan käsitteestä on luovuttu ja se on myös suljetuissa vankiloissa korvattu toimintarahan käsitteellä. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei toimintarahaksi olisi veronalaista tuloa. Ehdotus muuttaisi nykyistä käytäntöä siinä, ettei avolaitoksessa maksettava toimintarahaksi olisi veronalaista tuloa, kuten se nykyisin on. Suljetussa vankilassa muutos koskisi ainoastaan maksettavan korvauksen nimeä. Käyttörahan veronalaisuuteen ei ehdoteta muutoksia.

Koska myös tutkintavangit voivat osallistua vankilassa järjestettäviin toimintoihin ja heille voidaan maksaa käyttörahaa, pykälää ehdotetaan täydennettäväksi tältä osin.

Koska edellä yleisperustelujen kohdassa 6.1. tarkoitettussa rikoslain 2 c luvun uudistuksessa on tarkoitus luopua pakkolaitosvangin käsitteestä pykälästä poistettaisiin maininta pakkolaitokseen eristetyn vangin saaman työ- tai käyttörahan verovapaudesta. Vangin käsite pitäisi sisällään myös koko rangaistusaikaa suorittavat vangit, kuten myös sakon muuntorangaistusta suorittavat vangit.

1.5. Kansanterveyslaki

14 §. Pykälän 2 momentissa säädetään kunnan velvollisuudesta antaa virka-apua vankeinhoitoviranomaisille oikeuslääketieteellisen tutkimuksen suorittamiseksi. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi muutos pykälässä oleviin viittaussäännöksiin. Ehdotuksen mukaan pykälässä viitattaisiin uuden vankeuslain ja uuden tutkintavankeuslain henkilönkatsastusta koskeviin säännöksiin.

1.6. Laki sakon täytäntöönpanosta

37 §. *Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen.* RTL:n 2 luvun 1 e §:n 1 momentissa säädetään sakon muuntorangaistuksen lykkäämisestä silloin, kun tuomittu on hoidettavana tai sijoitettuna päihdehuollon laitoksessa. Mainitun pykälän 3 momentissa ovat säännökset lykkäämisestä silloin, kun tuomittu on sijoitettu lastensuojelulaitokseen. Tämän pykälän korvaa uuden vankeuslain 2 luvun 9 §, jonka mukaan muuntorangaistusta ei saa panna täytäntöön sinä aikana, jolloin sakotettu on hoidettavana päihdehuollon laitoksessa tai lastensuojelulaitoksessa.

Pykälässä oleva viittaus rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetaan korvattavaksi viittauksella uuden vankeuslain asiaa koskevaan säännökseen.

1.7. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa

5 b §. Voimassa oleva 5 b §:n 2 momentti sisältää viittaussäännöksen tutkintavankeudesta annettuun lakiin. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi viittaus uuteen tutkintavankeuslakiin.

1.8. Laki Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta

rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa

5 b §. *Erinäiset menettelyä koskevat säännökset.* Voimassa oleva 5 b §:n 2 momentti sisältää viittaussäännöksen tutkintavankeudesta annettuun lakiin Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi viittaus uuteen tutkintavankeuslakiin.

1.9. Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todiistelutarkoituksessa rikosasioissa

9 §. Voimassa oleva 9 §:n 3 momentti sisältää viittaussäännöksen tutkintavankeudesta annettuun lakiin. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi viittaukset uuteen tutkintavankeuslakiin ja uuteen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin.

1.10. Rikoslaki

45 luku. Sotilasrikoksista

26 a §. *Voimakeinojen käyttö.* Voimassa oleva rikoslain 45 luvun 26 a §:n 3 momentti sisältää viittaussäännöksen rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 11 b §:ään (521/2003). Tässä pykälässä säädetään vartijan taikka muun vankia järjestykseen ohjaavan virkamiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja. Voimakeinojen käytöstä ehdotetaan säädettäväksi uuden vankeuslain 18 luvun 6 §:ssä. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi viittaus uuden vankeuslain kyseiseen voimankäytösäännökseen.

1.11. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa

10 §. *Tapaamiskieltorekisteri.* Voimassa olevassa pykälässä säädetään laitosjärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi pidettävistä tapaamiskieltorekisteristä. Nykyisin tapaamiskielloista säädetään RTL:n 2 luvun 9 e §:ssä. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään viittaukset uuden

vankeuslain 13 luvun 6 §:ään ja tutkintavankeuslain 9 luvun 5 §:ään.

1.12. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista

6 §. *Maksuttomat suoritteet.* Pykälän 1 momentissa säädetään valitusasioista, joista ei peritä kyseisessä laissa tarkoitettuja käsitelymaksuja. Sekä uusi vankeuslaki että uusi tutkintavankeuslaki tulisivat sisältämään säännökset muutoksenhausta. Pykälässä olevaan viittaussäännökseen ehdotetaan tehtäväksi tästä aiheutuva muutos.

1.13. Laki avioliittolain voimaannpanosta

1 §. Pykälän 2 momentti ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi. Vangilla ja tutkintavangilla on oikeus solmia avioliitto samoin edellytyksin kuin muillakin henkilöillä, eikä vängin oikeudesta mennä avioliittoon enää nykyisin tarvita erityistä säännöstä.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetussa vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa on täsmällisesti ja tarkkarajaisesti luvuittain ehdotettu asetuksen antovaltuutuksen sisältävää pykälää, jonka nojalla lain soveltamisen kannalta tarpeellisista asioista voidaan antaa tarkemmat säännökset valtioneuvoston tai oikeusministeriön asetuksella. Asialliselta merkitykseltään vähäisistä asioista on ehdotettu valtuussäännöksiä, joiden perusteella Rikosseuraamusvirasto voisi antaa tarkempia määräyksiä. Lisäksi vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin sisältyy säännös, jonka nojalla voidaan antaa toimeenpanoa koskevia yleisiä säännöksiä.

3. Voimaantulo

Vankien ja tutkintavankien perustuslain ja ihmisoikeussopimusten turvaamien oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi olisi tärke-

ää, että ehdotetut lait tulisivat voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Ehdotetut lait liittyvät läheisesti Vankeinhoitolaitoksen organisaation uudistamista koskevaan lakiehdotukseen rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta sekä uuteen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin. Tämän vuoksi ehdotetut lait tulisi saattaa voimaan samaan aikaan mainittujen lakien kanssa. Lakien voimaantuloajankohtaa arvioitaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon myös lakien voimaantulon aiheuttama henkilöstön koulutustarve. Näillä perusteilla ehdotetaan, että lait tulisivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

4. Säättämisjärjestys

Uudistuksen keskeisenä tarkoituksena on saattaa vankeusrangaistuksen ja tutkintavankeuden täytäntöönpanoa koskeva lainsäädäntö vastaamaan perusoikeusuudistuksessa ja perustuslaissa asetettuja vaatimuksia. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaisesti vankien ja tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin ja täsmällisemmin lain tasolla.

Vankeinhoidossa on voimassa lukuisia vankeinhoito-osaston (Rikosseuraamusviraston) määräyksiä ja ohjeita. Niiden antamismääräysvaltuus ei ole perustuslain vaatimusten mukaisesti riittävän täsmällinen. Määräyksiin on säännelty asioista, joiden oikea säädöstaso olisi laissa tai vähintään valtioneuvoston asetuksessa.

Esityksessä ehdotetaan, että säädöstasoa nostetaan ja vankien ja tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään kattavasti ja täsmällisesti lain tasolla. Verrattuna nykyiseen säätelyyn esityksessä ei ehdoteta uusia rajoituksia vankien ja tutkintavankien oikeuksiin. Ehdotetuissa laeissa asetetaan pääsääntöisesti nykyistä säätelyä tiukempia vaatimuksia vankien ja tutkintavankien perusoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi. Perustuslakivaliokunta on mietinnössään (Pe VM 25/1994 vp, s 4–5) katsonut, että perusoikeuksien rajoituksille tulee olla hyväksyttävä peruste, niiden tulee olla välttämättömiä hyväksytyn tarkoituksen saavuttami-

seksi sekä riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Lakiehdotuksissa on säännöksiä, joilla rajoitetaan vankien ja tutkintavankien perusoikeuksia. Rajoitukset kohdistuvat pääosin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, luottamuksellisen viestin suojaan, yksityiselämän suojaan, omaisuuden suojaan sekä liikkumisvapauteen. Ehdotetuissa laeissa ei ole kuitenkaan säännöksiä, joilla puututtaisiin perusoikeuksien ytimeen.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 10/1998 vp s. 7) katsonut, että perusoikeuksia koskevan säätelyn tulee olla sillä tavoin tarkkarajaista, että lain säännöksestä selviää muun muassa, kuka voi käyttää perusoikeuksien kannalta merkityksellistä toimivaltaa. Laista tulee ainakin ilmetä se alin virkamiestas, jolle laitoksen sisällä voidaan delegoida päätösvaltaa.

Ehdotettujen lakien kaikissa sellaisissa luvuissa, joissa säädetään perusoikeuksien rajoittamisesta, on erilliset päätöksenteon määräytymistä koskevat säännökset. Lisäksi lakikiedotukseen sisältyy säännös Vankeinhoitolaitoksen asteellisesta toimivallasta. Voimakkaimmin perusoikeuksiin puuttuvat päätökset olisivat ehdotuksen mukaan yksinomaan johtajan päätösvallassa. Vankilan johtajalle kuuluvaa toimivaltaa saisi virka-ajan ulkopuolella käyttää päivystävä virkamies, jollaisena saisi toimia ainoastaan riittävän koulutuksen saanut virkamies. Vankeuslakiehdotus sisältää myös kaikkea toimivaltuuksien käyttöä ohjaavan yleissäännöksen, jonka mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen vapaudenmenetyksen aikana. Voimassa olevat kirjeenvaihtoa ja puhelimen käyttöä koskevat säännökset ovat sanamuodoltaan avoimia ja jättävät sijaa harkintavallalle tavalla, jota ei voida pitää perusoikeusnäkökulmasta perusteltuna. Lisäksi nämä perusoikeuden rajoitukset eivät ole lain tasolla säädettyjä. Kirjeen tarkastaminen läpivalaisemalla ja avaamalla loukkaa

vähäisessä määrin vangin tai tutkintavangin luottamuksellisen viestin suojaa, mutta tällainen pinnallinen tarkastaminen on vankilassa välttämätön luvattomien esineiden ja aineiden löytämiseksi. Säännös ei oikeuttaisi kirjeen tai muun viestin lukemiseen. Kirjeen lukemiselle ja jäljentämiselle ehdotetaan nykyistä täsmällisemmät edellytykset. Myös puhelujen kuuntelemisesta ja tallentamisesta annettaisiin täsmälliset säännökset lain tasolla. Kirjeen lukeminen ja puhelun kuunteleminen edellyttäisivät yksittäisessä tilanteessa perusteltua syytä. Vankien ja tutkintavankien yhteydenpito valvontaviranomaisten ja elinten kanssa sekä asiamiehen kanssa nauttisi ehdotetuissa laeissa erityistä suojaa.

Yhteydenpidosta tiedotusvälineisiin säädetäisiin laissa, kun nykyiset säännökset ovat määräyksen tasolla.

Henkilökohtaisen vapauden tai koskemattomuuden rajoittamista tarkoittavien tarkastamis- ja valvontatoimivaltuuksien edellytykset ja asiallinen sisältö eivät ole nykyisin riittävän selkeästi ja täsmällisesti lain tasolla säädettyjä. Ehdotetut lait sisältävät täsmälliset ja tarkkarajaiset säännökset vankien ja tutkintavankien valvonnasta ja tarkastamisesta sekä muun henkilön tarkastamisesta. Lakiin lisättäisiin myös säännökset siitä, miten menetellään turvatarkastuksessa tai henkilöntarkastuksessa löydettyjen tavaroiden suhteen. Koska kyse on myös tapaa ja muun henkilön perustuslaissa turvasta omaisuuden suojasta, lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös asiasta. Laki sisältäisi myös säännökset tarkastamista ja valvontaa koskevien päätösten kirjaamisesta, jotka nykyisin ovat asetuksen tasolla.

Ehdotetut tarkastamista ja valvontaa koskevat säännökset ovat välttämättömiä vankilan turvallisuuden sekä vankien, tutkintavankien, Vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan ja muiden henkilöiden turvallisuuden takaamiseksi ja rikosten estämiseksi. Toimivaltuudet on mitoitettu suhteellisuusperiaatteen mukaisesti siten, että niillä puututaan vankien ja tutkintavankien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ainoastaan siinä määrin kuin kunkin tarkastamis- ja valvontatoimenpiteen tarkoitus välttämättä vaatii.

Nykyisessä laissa turvaamistoimenpiteitä koskeva säätely on puutteellista eikä joista-

kin tosiasiallisesti käytetyistä turvaamistoi-
menpiteistä ole laintasoisia säännöksiä lain-
kaan. Koska turvaamistoi-
menpiteillä puutu-
taan voimakkaasti henkilökohtaiseen koske-
mattomuuteen, ehdotetut lait sisältäisivät
täsmälliset lain tasoiset säännökset näistä
toimenpiteistä.

Siltä osin kuin tarkastamissäännökset ulot-
tavat ulkopuolisiin henkilöihin, henkilö voisi
päättää alistuuko hän tarkastukseen vai ei.

Turvallisuus on jokaisen perusoikeus.
Voimassa oleva RTL:n 3 luvun 9 a §:n sään-
nös, jonka mukaan vanki voidaan pitää eril-
lään muista vangeista omasta pyynnöstään,
jos siihen on perusteltu syy, on väljästi muo-
toiltu eikä turvaa riittävällä tavalla vankien
oikeutta turvallisuuteen.

Vankien muutoksenhaku on säännelty ku-
rinpitorangaistuksista ja ehdonalaisten va-
pauttamisen lykkäämistä koskevista päätök-
sistä. Muista vangin oikeuksia ja velvolli-
suuksia koskevista päätöksistä muutoksen-
haku tapahtuu perustuslain 21 §:n perusteel-
la. Muutoksenhaun selkeyttämiseksi ja perus-
tuslain suoran soveltamisen vähentämiseksi
ehdotukseen sisältyy tarkat säännökset muu-
toksenhausta vangin oikeuksia ja velvolli-
suuksia koskeviin päätöksiin.

Tutkintavankien ja vankien yhdenverta-
suutta parantaa ehdotus tutkintavankien ku-
rinpitorangaistuksista. Ehdotus myös selkeyt-
tää nykyistä käytäntöä ja parantaa tutkinta-
vankien oikeusturvaa. Tutkintavankien oike-
usturvaa parantaa myös ehdotus yhteydenpi-
torajoituksista, joista laissa säädetyin edelly-
tyksin päättäisi tuomioistuin.

Nykyiset voimakeinojen käyttöä koskevat
säännökset ovat RTL:n 2 luvun 11 b §:ssä.
Erityisesti suhteessa ulkopuolisiin henkilöi-
hin säännös ei ole riittävän täsmällinen asia-
liselta, alueelliselta eikä henkilölliseltä käyt-
töalaltaan.

Perusoikeuksiin liittyvän oikeusturvavaa-
timuksen täyttämisen on katsottu edellyttäv-
än, että rajoittamisvaltuuksia käyttävien
henkilöiden koulutus ja pätevyys on varmis-
tettu (PeVL 17/1998 vp). Tämän vuoksi esi-
tyksessä edellytetään, että voimankäyttöväli-
neiden käyttöön olisi oikeutettu ainoastaan
koulutuksen saanut virkamies.

Ehdotuksen mukaan vankilassa tai sen alu-
eella voitaisiin ottaa kiinni muu henkilö kuin
vanki, jos se on välttämätöntä henkilölle tai
omaisuudelle aiheutuvan vaaran torjumisek-
si, rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tai
jos henkilö kieltäytyy poistumasta. Jos kiinni
otettua henkilöä ei voida viipymättä luovut-
taa poliisille, hän voitaisiin pitää vankilassa
poliisin ohjeiden mukaan säilössä enintään
neljä tuntia. Säännös laajentaisi jonkin verran
pakkokeinolaissa säädettyä jokamiehen kiin-
notto-oikeutta, joka oikeus Vankeinhoitolai-
toksen virkamiehilläkin on. Koska henkilön
säilössä pitämisellä puututaan voimakkaasti
henkilökohtaiseen vapauteen, toimivalta
päättää säilössäpidosta olisi yksinomaan
vankilan johtajalla ja virka-ajan ulkopuolella
päivystävällä virkamiehellä.

Ehdotuksen mukaan vankien tapaamisen
valvonta voitaisiin järjestää myös välillisenä
valvontana, videovalvonnalla. Koska video-
valvonnan voidaan katsoa vähäisessä määrin
rajoittavan tapaajan ja vangin yksityiselämän
suoja, asiasta ehdotetaan nimenomaista
säännöstä lakiin. Videovalvonnalla tapahtu-
vasta valvonnasta tulisi ilmoittaa siitä kerto-
valla kyltillä.

Ehdotetut lait tarkoittavat voimassa olevi-
en, vankien ja tutkintavankien oikeuksien ja
velvollisuuksien nykyisen osittain asetuksen
ja määräyksen tasolla olevan säätelyn nosta-
mista täsmällisesti säädeltynä lain tasolle.
Lakiehdotuksia valmisteltaessa on pyritty
huolehtimaan säätelyn vastaavuudesta ihmisoikeussopimuksiin nähden. Lakien ei
voida katsoa rajoittavan perustuslain 2 luvus-
sa säädettyjä perusoikeuksia laajemmin kuin
säätelyn perusteena olevien yhteiskunnalli-
sesti tärkeiden tavoitteiden saavuttamiseksi
on välttämätöntä.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdot-
ukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäät-
ämisjärjestyksessä. Koska asia voi kuitenkin
olla tulkinnanvarainen, olisi suotavaa, että
säättämisyjärjestyksestä hankittaisiin perustus-
lakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Edus-
kunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdot-
ukset:

1.

Vankeuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

I OSA

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku

Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen (*vankeus*) täytäntöönpanoon.

2 §

Vankeuden täytäntöönpanon tavoite

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

3 §

Vankeuden täytäntöönpanon sisällölle asetettavat vaatimukset

Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa

vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

4 §

Aluevankilat ja vankilat

Vankeinhoitolaitokseen kuuluu aluevankiloita ja terveydenhuollon yksikkö. Aluevankilan tehtävä on panna täytäntöön tuomioistuimen määräämä vankeus ja tutkintavankeus. Aluevankila koostuu sijoittajayksiköstä ja vankiloista.

Vankeinhoitolaitoksesta, aluevankiloista ja terveydenhuollon järjestämisestä Vankeinhoitolaitoksessa säädetään rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetussa laissa (135/2001).

5 §

Vankien kohtelu

Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Nuorelle tuomittua vankeutta täytäntöönpantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin.

6 §

Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen.

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta.

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

7 §

Vangin kuuleminen

Vankia on kuultava asumista, vankilaan ja toimintaan sijoittamista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä.

8 §

Toimivallan määräytyminen aluevankilassa

Tässä laissa tarkoitettua päätösvaltaa käyttää aluevankilassa Vankeinhoitolaitoksen virkamies. Tässä laissa tarkoitettuja Vankeinhoitolaitoksen virkamiehiä ovat:

- 1) aluevankilan johtaja;
- 2) sijoittajayksikön johtaja;
- 3) vankilan johtaja;
- 4) tuomioiden täytäntöönpanosta vastaava virkamies (*täytäntöönpanosta vastaava virkamies*);

- 5) vankilan toimintojen järjestämisestä vastaava virkamies (*toiminnoista vastaava virkamies*);

- 6) vankilan järjestyksestä ja turvallisuudesta vastaava virkamies (*turvallisuudesta vastaava virkamies*);

- 7) ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies;

- 8) ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies; ja

- 9) muu Vankeinhoitolaitoksen virkamies.

Aluevankilan johtajalla on oikeus yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen asia, josta päättäminen on tässä laissa uskottu 1 momentin 2—8 kohdassa tarkoitettulle virkamiehelle. Vankilan johtajalla on oikeus yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen asia, josta päättäminen on uskottu 1 momentin 4—8 kohdassa tarkoitettulle virkamiehelle. Turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä on oikeus yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen asia, josta päättäminen on uskottu 1 momentin 7 ja 8 kohdassa tarkoitettulle virkamiehelle. Valvonnan esimiestehtävissä toimivalla virkamiehellä on oikeus yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen asia, josta päättäminen on uskottu 1 momentin 8 kohdassa tarkoitettulle virkamiehelle.

9 §

Toimivalta virka-ajan ulkopuolella

Vankilan johtajalle kuuluvaa päätösvaltaa saa, jollei asia siedä viivytystä, virka-ajan ulkopuolella käyttää myös aluevankilan päyvästäv virkamies asiassa, joka koskee

- 1) ulkoilun epäämistä;

2) tilapäiseen tutkimukseen ja hoitoon vankilan ulkopuolelle lähettämistä;

3) erittäin tärkeästä syystä myönnettävää poistumis lupaa;

4) erityistarkastusta;

5) vangin henkilönkatsastusta;

6) säilössäpitoa; sekä

7) 19 luvun 1, 2, 4, 5 ja 8 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta.

Päivystävänä virkamiehenä saa toimia ainoastaan 8 §:n 1 momentin 1—6 kohdassa tarkoitettu virkamies tai muu riittävän koulutuksen saanut virkamies.

10 §

Rikosseuraamusviraston ratkaistavat asiat

Sen estämättä, mitä tässä laissa säädetään, Rikosseuraamusvirasto voi yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen päätösvaltaan kuuluvan vangin sijoittamista, siirtoa, vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumista ja poistumis lupaa koskevan asian, jos on syytä epäillä vangin osallistuvan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, vankeusaikanaan jatkavan rikollista toimintaa tai vaarantavan turvallisuutta, taikka jos se on perusteltua vangin turvallisuuden suojelemiseksi.

11 §

Virka-apu

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain (493/1995) mukaista virka-apua.

Virka-avun antamisesta poliisille on voimassa, mitä poliisilaissa säädetään.

12 §

Viittaussäännös

Vankeinhoitolaitoksen virkamiesten virkanimikkeistä ja kelpoisuusvaatimuksista sää-

detään rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (275/2001).

II OSA

TÄYTÄNTÖÖNPANON ALOITTAMINEN JA VANKILAAN SIOJITTAMINEN

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

1 §

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen

Rangaistus on pantava täytäntöön viipymättä. Kun vankeusrangaistusta koskeva tuomio on saanut lainvoiman tai se on pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio, Rikosseuraamusvirasto antaa täytäntöönpanomääräyksen sen paikkakunnan ulosottomiehelle, jolla tuomittu asuu tai oleskelee. Ulosottomiehen on otettava yhteyttä sijoittajyksikköön vankilaan määräämistä varten. Ulosottomiehen on määrättävä tuomittu ilmoittautumaan vankilaan sijoittajyksikön määräämänä ajankohtana. Jos tuomittua ei tavoiteta, Rikosseuraamusviraston on etsintäkuulutettava hänet.

Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymisestä säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002).

Vankiluvun tasoittamiseksi ja rangaistuksen asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi oikeusministeriön asetuksella voidaan säätää, että vankilat eivät ota tietynä ajanjaksona vastaan rangaistukseen tuomittuja, joilla on suoritettavanaan enintään kuuden kuukauden vankeus rangaistus tai sakon muuntorangaistus. Täytäntöönpanon alkaminen ei kuitenkaan tästä syystä saa siirtyä yli kahdeksaa kuukautta tuomion täytäntöönpanokelpoiseksi tulosta.

2 §

Täytäntöönpanon aloittaminen ennen lainvoimaista tuomiota

Jos tuomittu, joka on vangittuna, suostuu täytäntöönpanoon ja tyytyy tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu vankeusrangaistukseen, vankeusrangaistuksen täytäntöönpano voidaan kärkeäoikeuden tai hovioikeuden ensimmäisenä asteena antaman tuomion perusteella aloittaa ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman.

3 §

Täytäntöönpanon lykkääminen terveydellisistä syistä

Jos vankeusrangaistukseen tai muutorangaistukseen tuomitun vakavan sairauden tai vaikean vamman hoito vaarantuisi vankilaan toimittamisesta tai jos hänen hoitamisensa vankilassa aiheuttaisi huomattavia vaikeuksia, täytäntöönpanon aloittamista on lykättävä, kunnes tuomitun terveydentilasta aiheutuvia esteitä täytäntöönpanon aloittamiselle ei enää ole.

Jos tuomittu jo on vankilassa tai vankeinhoitoviranomaisten päätöksellä vankilan ulkopuolella hoidettavana, kun täytäntöönpano voisi alkaa, rangaistus saadaan panna täytäntöön.

Tuomitulle, joka on raskaana, voidaan myöntää lykkäystä täytäntöönpanoon, kunnes hän on toipunut synnytyksestä.

4 §

Täytäntöönpanon lykkääminen muista kuin terveydellisistä syistä

Tuomitulle voidaan hakemuksesta tai hänen suostumuksellaan myöntää lykkäystä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, jos lykkäyksellä voitaisiin olennaisesti vähentää viipymättä tapahtuvan täytäntöönpanon aiheuttamia menetyksiä tai vaikeuksia tuomitulle, hänen lähiomaiselleen tai muulle lähelle taikka tuomitun työnantajalle tai jolle-

kin muulle taholle, jolle tuomitun työsuoritus on erityisen tarpeellinen.

Lykkäys voi kestää enintään kuusi kuukautta siitä, kun täytäntöönpanomääräys on saapunut ulosottomiehelle Uusi, enintään kuuden kuukauden pituinen lykkäys voidaan myöntää vain poikkeuksellisesti ja sellaisella perusteella, jonka voimassaolon päättymisaika on tiedossa.

Edellä 1 momentissa mainituilla perusteilla voidaan sakon muutorangaistuksen täytäntöönpanoa lykätä enintään kolmella kuukaudella siitä, kun täytäntöönpanokirja on saapunut ulosottomiehelle tai, jollei täytäntöönpanoon voida tuolloin ryhtyä, kun täytäntöönpanon este on lakannut.

Lykkäystä ei saa myöntää, jos:

1) tuomittu on asian vuoksi vangittuna tai määrätty muun asian vuoksi vangittavaksi; tai

2) on perusteltua syytä olettaa, että tuomittu pakoilee täytäntöönpanoa tai jatkaa rikollista toimintaa.

5 §

Lykkäyshakemuksen vaikutus täytäntöönpanoon

Ensimmäisen, 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun lykkäyshakemuksen tekeminen lykkää vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa, kunnes hakemuksen johdosta on tehty päätös. Toimivaltainen täytäntöönpanoviranomainen ratkaisee, onko samaa rangaistusta koskevalta uudella hakemuksella tällainen vaikutus.

6 §

Lykkäyksen peruuttaminen

Täytäntöönpanon lykkäys on peruutettava, jos sen myöntämisen jälkeen ilmenee:

1) vaara, että tuomittu tulee pakoilemaan täytäntöönpanoa tai jatkamaan rikollista toimintaa; tai

2) että lykkäyksen edellytyksiä ei muutoin enää ole olemassa.

7 §

Maksuajan myöntäminen muuntorangaistukselle vankilassa

Muuntorangaistukselle voidaan myöntää maksuaikaa enintään kaksi kuukautta sakon maksamista varten, jos:

1) vankilassa olevan vangin suoritettavaksi tulee muuntorangaistus; tai

2) vankilaan tulevalle vangilla on suoritettavana muun rangaistuksen lisäksi muuntorangaistus.

Maksuaikaa ei saa myöntää niin pitkäksi ajaksi, että muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa ei voitaisi aloittaa ennen vangin vapautumista vankilasta.

Maksuajan myöntämistä koskevaa säännöstä sovelletaan myös tutkintavankeuslain (/) mukaiseen tutkintavankiin.

8 §

Sakon maksaminen vankilassa

Muuntorangaistus raukeaa, jos muuntorangaistukseen tuomittu vankilaan saavuttuaan viiden seuraavan arkipäivän kuluessa maksaa muunnetuista sako ista suorittamatta olevan rahamäärän kokonaan. Jos täytäntöön pantavana on useita muuntorangaistuksia, tuomitulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta, jolloin tämä muuntorangaistus raukeaa.

9 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanonkielto päihdehuollon ja lastensuojelun vuoksi

Muuntorangaistusta ei saa panna täytäntöön sinä aikana, jolloin sakotettu on hoidettavana päihdehuollon laitoksessa tai lastensuojelulaitoksessa.

10 §

Päätösvalta

Rikosseuraamusvirasto myöntää lykkäyksen terveydellisillä perusteilla. Muilla perusteilla lykkäyksen myöntää ulosottomies.

Edellä 7 §:ssä tarkoitettu muuntorangaistuksen maksuajasta päättää täytäntöönpanosta vastaava virkamies.

Lykkäyksen peruuttamisesta päättää lykkäyksen myöntänyt viranomainen.

11 §

Kiinniotto-oikeus ja virka-apu

Ulosottomies voi ottaa kiinni sen, joka välttelee vankeusrangaistuksensa täytäntöönpanoa. Kiinni otettu on viipymättä luovutettava poliisimiehelle.

Ulosottomiehellä on oikeus täytäntöönpanotehtävänsä suorittamiseksi saada poliisilta virka-apua.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset vankeuden täytäntöönpanon aloittamisesta ja lykkäämisestä sekä sakon maksamisesta vankilassa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

3 luku

Rangaistusajan laskeminen

1 §

Määräaikaisen vankeusrangaistuksen pituuden laskeminen

Määräaikaista vankeusrangaistusta täytän-

töönpantaessa rangaistusaika lasketaan vuosien ja kuukausien osalta kalenteriajan mukaan. Tuomioon mahdollisesti sisältyvät päivät lisätään näin saatuun aikaan. Päivissä tuomittu vankeusrangaistus muunnetaan kuukaussiksi siten, että kolmekymmentä päivää luetaan yhdeksi kuukaudeksi.

Rikoslain (39/1889) 6 luvun 13 §:ssä tarkoitettu vapaudenmenetystä vastaava vähennys otetaan rangaistuksen täytäntöönpanossa huomioon sen pituisena kuin tuomioistuimen päätöksessä on määrätty. Samaa kalenteriaikaa koskeva vähennys otetaan huomioon vain kerran. Jos tuomittu on mainittuna kalenteriaikana suorittanut vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta, vähennystä ei lasketa tältä ajalta. Vankeusrangaistus on kokonaisuudessaan suoritettu, kun rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä tarkoitettu koko rangaistus on suoritettu tai saman luvun 13 §:ssä tarkoitettu koeaika on päättynyt.

Rangaistusajalaskelma on annettava viipymättä vangille tiedoksi.

2 §

Muuntorangaistuksen pituuden laskeminen

Muuntorangaistuksen aika lasketaan päiväluvun mukaan.

3 §

Rangaistusajan alkamisajankohta

Jos tuomittu ei ole asian takia vangittuna, vankeus alkaa sinä päivänä, jona hän menettää vapautensa vankeuden täytäntöönpanoa varten.

Jos tuomittu on asian takia vangittuna, vankeusrangaistuksen suorittaminen alkaa sinä päivänä, jona täytäntöönpanon perusteena oleva tuomio on julistettu tai annettu. Jos tuomittu vangitsemismääräyksen perusteella menettää vapautensa myöhemmin, vankeusaika alkaa sinä päivänä, jona hänet on otettu kiinni.

Jos tuomittu menettää vapautensa muusta

syystä, vankeus alkaa sinä päivänä, jona vapaudenmenetys jatkuu hänen toimittamiseksi vankilaan. Jos tuomittu on etsintäkuulutettu, vankeus alkaa, kun hänet otetaan kiinni. Jos tuomittu on jo muusta syystä vankilassa, vankeus alkaa silloin, kun tuomio tulee täytäntöönpantavaksi.

Sama kalenteriaika luetaan rangaistusajaksi vain kerran.

4 §

Määräaikaisen vankeusrangaistuksen ja muuntorangaistuksen yhteenlaskeminen

Jos vankeusrangaistusten ohella tai erikseen suoritetaan muuntorangaistuksia, rangaistukset on laskettava yhteen. Tällöin tuomittu suorittaa ensin muuntorangaistuksen.

Siviilipalvelusrikoksia koskevista poikkeussäännöksistä säädetään siviilipalveluslaissa (1723/1991).

5 §

Rangaistusten yhteenlaskeminen

Muuntorangaistusten yhteenlaskettu aika saa olla samalla rangaistuskaudella enintään 120 päivää.

Vankeusrangaistusten yhteenlaskemisesta säädetään rikoslain 2 c luvun 4 §:ssä.

6 §

Muutoksenhaun vuoksi pidentynyt rangaistus

Jos täytäntöönpantavana on tuomitun vastapuolen muutoksenhakuvaatimuksen perusteella pidentynyt rangaistus, joka on aikaisemmin ollut täytäntöönpantavana silloisen tuomion perusteella lyhyempänä, suoritettava rangaistus on täytäntöönpantavana olevan ja aikaisemmin täytäntöönpantavana olleen rangaistuksen erotus.

7 §

Rangaistusajaksi lukeminen

Jos vanki karkaa tai poistuu luvatta vankilasta tai 8 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitusta sijoituspaikasta taikka 10 luvun 2—4 §:ssä tarkoitettusta hoidosta, rangaistusajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin vanki karkasi tai poistui luvatta, sen vuorokauden loppuun, jolloin hän palasi vankilaan tai otettiin kiinni vankilaan palauttamista varten.

Aika, jonka vanki 8 luvun 6 §:n tai 9 §:n 1 tai 3 momentin taikka 14 luvun 1 §:n nojalla on vankilan ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos vanki palaa vankilaan lupaehdoissa määrättyä ajankohtana. Jos vanki ei palaa määrättyä ajankohtana, rangaistusajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin vanki on määrätty palaamaan vankilaan, sen vuorokauden loppuun, jolloin hän palasi vankilaan tai otettiin kiinni vankilaan palauttamista varten.

Jos rangaistuksen alkaminen on viivästynyt tai täytäntöönpano on keskeytynyt vangin syyttä, tämä aika luetaan rangaistusajaksi.

8 §

Päätösvalta

Rangaistusajaksi lukemisesta päättää täytäntöönpanosta vastaava virkamies. Rikosseuraamusvirasto päättää kuitenkin 7 §:n 3 momentissa tarkoitettusta rangaistusajaksi lukemisesta.

9 §

Tarkemmat määräykset

Tarkemmat määräykset rangaistusajan lukemisesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

4 luku

Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

1 §

Vankilat

Vankilat ovat suljettuja vankiloita tai avolaitoksia. Vankilat voivat olla valvonnaltaan erilaisia.

Avolaitoksessa olevat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan tai sen osaston alueella, työpaikalla tai muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa.

2 §

Vankilaan ottaminen

Vangin ottaminen vankilaan perustuu kirjalliseen täytäntöönpanomääräykseen. Tutkintavangin ottamisesta vankilaan säädetään tutkintavankeuslaissa.

Vangille on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen vankilaan ottamisestaan.

Tieto vangin ottamisesta vankilaan on merkittävä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (422/2002) tarkoitettuun täytäntöönpanorekisteriin.

3 §

Matkakustannusten korvaaminen

Vankilaan saapuvan ja sieltä vapautuvan vangin matkakustannukset Suomen alueella maksetaan valtion varoista.

Muita kuin 1 momentissa tarkoitettuja vangin matkakustannuksia voidaan korvata, jos se matkan syy tai vangin varattomuus huomioon ottaen on perusteltua. Poistumislupa-matkojen kustannuksista säädetään 14 luvun 10 §:ssä.

Vangille määrätyn saattajan matkakulut voidaan korvata valtion varoista.

4 §

Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen

Vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan.

Ulkomaiselle vangille on tiedotettava 13 luvun 9 §:n mukaisesta mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon. Ulkomaiselle vangille on mahdollisuuksien mukaan annettava myös tulkitsemisapua. Viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille on annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua.

Vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä.

5 §

Tulotarkastus

Vankilaan saapunut vanki on tarkastettava todistajan läsnä ollessa (*tulotarkastus*). Tulotarkastus käsittää henkilöllisyyden toteamisen ja kirjaamisen, henkilötuntomerkkien ottamisen sekä vangin mukana olevan omaisuuden luetteloinnin ja tarkastamisen. Suljetussa vankilassa tulotarkastus käsittää vaatteiden vaihdon. Omaisuusluettelosta säädetään 9 luvun 2 §:ssä. Vangin turvatarkastuksesta säädetään 16 luvun 3 §:ssä.

Vankeinhoitoviranomainen saa ottaa vangista pakkokeinolaissa (450/1987) tarkoitetut henkilötuntomerkit.

6 §

Rangaistusajan suunnitelma

Vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten (*rangaistusajan suunnitelma*).

gaistusajan suunnitelma).

Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan edellytyksistä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. Valvontasuunnitelmaan sovelletaan, mitä ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetussa laissa (/) säädetään.

Rangaistusajan suunnitelman sisällössä ja laajuudessa otetaan huomioon vangin rangaistusajan pituus, aikaisemmat vankeusrangaistukset, vangin työ- ja toimintakyky sekä hänen henkilöstään, rikollisuudestaan ja olosuhteistaan saadut tiedot.

7 §

Suunnitelman laatimismenettely

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan sijoittajayksikössä. Suunnitelmaa tarkennetaan siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan.

Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä vangin kanssa. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä Krimeaalihuoltolaitoksen, sekä vangin suostumuksella hänen koti- tai asuinkuntansa viranomaisien, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Vangin yhteiskuntaan sijoittamisen parantamiseksi vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa on lisäksi vangin suostumuksella oltava tarpeen mukaan yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa.

Suunnitelman toteutumista on seurattava. Suunnitelma on otettava uudelleen käsiteltäväksi säännöllisin väliajoin sekä myös, jos sitä ei noudateta. Suunnitelman seuraamisesta vastaa tähän tehtävään määrätty Vankeinhoitolaitoksen virkamies.

8 §

Vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteet

Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Lisäksi on otettava huomioon, mitä 9 §:ssä säädetään.

Alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

9 §

Sijoittaminen avolaitokseen

Tuomittu voidaan suoraan vapaudesta sijoittaa avolaitokseen, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksenä on, että vanki sitoutuu päihitteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

Tuomittu on kuitenkin sijoitettava suljetuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän:

- 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä;
- 3) jatkaa rikollista toimintaa;
- 4) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai
- 5) ei tule noudattamaan päihitteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan.

Tuomittu tulee sijoittaa suljettuun vankilaan myös, jos avolaitoksissa ei ole tilaa tai jos vanki itse sitä pyytää.

10 §

Vangin lapsen ottaminen vankilaan

Vangin pieni lapsi voidaan ottaa vankilaan, jos se on lapsen edun mukaista ja vanki itse sitä haluaa. Lapsen hoito järjestetään lapsen edun mukaisella tavalla.

11 §

Päätösvalta

Rangaistusajan suunnitelmasta ja vangin sijoittamisesta vankilaan päättää sijoittajayksikön johtaja.

Lapsen ottamisesta vankilaan päättää sijoittajayksikön johtaja vastaanottavan vankilan johtajaa ja lastensuojelulaissa (683/1983) tarkoitettua viranomaista kuultuaan.

12 §

Tarkemmat säännökset

Täytäntöönpanoasiakirjoista, sijoittajayksiköiden tehtävistä, tuomittujen toimittamisesta vankilaan, tulotarkastuksen kirjaamisesta sekä rangaistusajan suunnitelman sisällöstä ja laatimisesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Tarkemmat määräykset tulotarkastuksesta ja sijoittajayksiköiden toiminnasta antaa Rikosseuraamusvirasto.

5 luku

Sijoittaminen vankilassa

1 §

Vankilan osastot

Vankilassa voi olla valvonnan asteeltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja.

Osastolle sijoittamisessa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin

yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen.

Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa.

2 §

Alaikäisen erillään pitäminen

Alle 18-vuotias vanki on pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

3 §

Erillään asuminen omasta pyynnöstä

Vangille on varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna tai jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy.

Omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä erillään asumisesta välttämättä aiheutuu.

4 §

Sopimusosasto

Vangille on varattava mahdollisuus asua osastolla, jolla vangit sitoutuvat osaston vangeille järjestettävään toimintaan sekä 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päiheteettömyyden valvontaan (*sopimusosasto*).

5 §

Varmuusosasto

Rikosseuraamusviraston päätöksellä voidaan vankilaan turvallisuussyistä perustaa muusta vankilasta eristetty osasto (*varmuusosasto*).

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia saadaan rajoittaa tässä laissa säädettyillä

perusteilla siinä määrin kuin sijoittaminen välttämättä vaatii.

Varmuusosastolle sijoitettua vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

6 §

Varmuusosastolle sijoittamisen edellytykset

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos on perusteltu syytä epäillä, että vanki:

1) syyllistyy tekijänä tai osallisena rikoslain 50 luvun 1, 2 tai 4 §:ssä tarkoitettuun rikokseen;

2) syyllistyy muuhun rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään 4 vuotta vankeutta;

3) karkaa tai yrittää karata; tai

4) yritetään vapauttaa.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos hän on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltu hänen oman turvallisuutensa taaksemiksi.

7 §

Varmuusosastolle sijoittamisen kesto ja perusteiden ilmoittaminen

Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittaviksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

Varmuusosastolle sijoittamisen perusteet on ilmoitettava vangille, jos niiden ilmoittamisesta ei aiheudu vaaraa muun henkilön turvallisuudelle taikka haittaa rikoksen selvittämiseksi.

8 §

Osaston päiväjärjestys

Vankilan osastoilla tulee olla päiväjärjestys.

9 §

Päätösvalta

Varmuusosaston päiväjärjestyksen vahvistaa aluevankilan johtaja. Muiden osastojen päiväjärjestyksen vahvistaa vankilan johtaja.

Osastolle sijoittamisesta päättää toiminoista vastaava tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies siten kuin vankilan työjärjestyksessä määrätään. Vankeinhoitolaitoksen sairaalaysikköön ottamisesta ja sieltä poistamisesta päättää sairaalaysikön toiminnasta vastaava ylilääkäri.

Vangin sijoittamisesta varmuusosastolle päättää Rikosseuraamusvirasto vankilan johtajan tai sijoittajaysikön johtajan esityksestä tai näitä kuultuaan.

6 luku

Siirtäminen vankilasta toiseen

1 §

Siirtäminen suljetusta vankilasta avolaitokseen

Vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan ottaen huomioon sen, mitä 4 luvun 8 §:ssä säädetään, jos:

1) avolaitokseen siirtäminen on perusteltua rangaistusajan suunnitelman perusteella;

2) vanki soveltuu avolaitoksessa järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan;

3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avolaitoksesta luvatta; ja

4) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihteitä ja dopingaineita sekä sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

2 §

Siirtäminen avolaitoksesta suljettuun vankilaan

Vanki voidaan siirtää avolaitoksesta suljettuun vankilaan, jos:

1) vanki syyllistyy rikokseen, jota ei rikoslain 2 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentin mukaan saa käsitellä kurinpitomenettelyssä taikka syyllistyy tämän lain 15 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun järjestyksirikkomukseen;

2) vanki kieltäytyy osallistumasta rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan taikka ei muutoin sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan;

3) vanki kieltäytyy 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua päihteettömyyden valvonnasta;

4) vanki vangitaan muun rikoksen johdosta tai hänen todetaan ennen avolaitokseen tuloaan syyllistyneen rikokseen, jonka johdosta 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettujen edellytykset eivät enää täyty;

5) siirtäminen on perusteltua vangin tai muun henkilön turvallisuuden takaamiseksi tai rikollisen toiminnan estämiseksi;

6) täytäntöön pantavaksi tulee uusi vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus ja 1 §:ssä tarkoitettujen edellytykset eivät tämän johdosta enää täyty; tai

7) vanki sitä pyytää.

Vanki voidaan välittömästi siirtää suljettuun vankilaan siksi ajaksi, jonka 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen rikosten esitutkintaan saattaminen tai järjestyksirikkomuksen selvittäminen vaatii. Vanki voidaan siirtää suljettuun vankilaan myös 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettujen edellytysten selvittämiseksi.

Vanki, joka ilman pätevää syytä jättää saapumatta avolaitokseen määräaikana, on toimitettava sijoittajaysikköön.

3 §

Vangin siirtäminen toiseen vankilaan

Vanki voidaan siirtää suljetusta vankilasta

toiseen suljettuun vankilaan tai avolaitoksesta toiseen avolaitokseen, jos se on perusteltua rangaistusajan suunnitelman tai muun syyn perusteella ja voidaan olettaa, että vanki sopeutuu toisen vankilan olosuhteisiin.

Vanki tulee siirtää toiseen vankilaan, jos vankilassa pitämisen varmuus, vankilan järjestys, täytäntöönpanon turvallisuus, vangin oma tai muun henkilön turvallisuus, rikollisen toiminnan estäminen taikka muu vastaava syy sitä edellyttää. Vanki voidaan siirtää toiseen vankilaan myös vankiloiden käyttöasteen tasoittamiseksi.

Vangin on siirrosta huolimatta voitava mahdollisuuksien mukaan jatkaa rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintaa, ja hänen on siirrosta huolimatta saatava tarvitsemaansa hoitoa.

4 §

Siirrosta ilmoittaminen

Vangille on varattava viipymättä hänen saavuttuaan toiseen vankilaan tilaisuus ilmoittaa siirrosta lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen.

5 §

Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Vanki on kutsusta toimitettava tuomioistuimeen siten kuin siitä erikseen säädetään.

Jos vanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, vanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi.

Tässä pykälässä tarkoitettu syystä vankilan ulkopuolella olevalle vangille on järjestettävä tarpeellinen valvonta. Aika, jonka vanki on tämän pykälän nojalla vankilan ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi.

6 §

Siirtämisestä päättäminen

Vangin siirtämisestä aluevankilassa päättää sijoittajayksikön johtaja, jollei hän ole siirtänyt päätösvaltaa asiassa rangaistusajan suunnitelmassa nimetylle vankilan johtajalle. Jos vanki siirretään toiseen aluevankilaan, siirto edellyttää vastaanottavan aluevankilan sijoittajayksikön johtajan suostumusta.

Aluevankiloiden käyttöasteen tasoittamiseksi tapahtuvasta vangin siirtämisestä voi päättää myös Rikosseuraamusvirasto.

Vankilan johtaja päättää 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua kuulemisesta. Jos vankilan ulkopuolella olemisen kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta, asiasta päättää sijoittajayksikön johtaja tai hänen määräämänsä täytäntöönpanosta vastaava virkamies.

7 §

Tarkemmat säännökset

Vangin siirtoa koskevasta menettelystä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset vangin siirtämisestä antaa Rikosseuraamusvirasto.

8 §

Vangin kuljetus

Vangin kuljetuksessa noudatetaan, mitä siitä erikseen säädetään.

III OSA

VANKEUDEN TÄYTÄNTÖÖNPANON SI-
SÄLTÖ

7 luku

Perushuolto ja asuminen

1 §

Vankien asuintilat

Vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vankiloita rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava niin, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia.

Vankilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vankeja, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan.

2 §

Vaatetus

Avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteitaan.

Suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa vankilan järjestyksen tai valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimuksesta.

Vangille, joka työssä ei saa käyttää omia vaatteitaan tai joka työn luonteen vuoksi tarvitsee suojavaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus.

Vangille, jolla ei ole asianmukaista omaa vaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimissa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

3 §

Vaatteiden huolto

Vanki vastaa käytössään olevien omien

vaatteidensa huollosta. Vangin on pidettävä vankilan antama vaatetus asianmukaisessa kunnossa.

Vankilan on järjestettävä vangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun taikka niiden pesettämiseen vankilassa tai vangin kustannuksella vankilan välityksellä vankilan ulkopuolella.

4 §

Puhtaanapito

Vangin on vapaa-aikanaan huolehdittava asuinhuoneensa ja oleskelutilojen siivouksesta ja puhtaanapidosta sekä taloustöistä.

5 §

Ruokahuolto

Vankien ruokahuolto on järjestettävä siten, että vangit saavat terveellisen, monipuolisen ja riittävän ravinnon.

Perusruokavaliosta poiketaan, jos se on perusteltua vangin terveyden taikka uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi.

6 §

Ulkoilu

Vangille on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei vangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä.

7 §

Päätösvalta

Vangin ulkoilun epäämisestä ja omien vaatteiden käytön rajoittamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Perusruokavaliosta poikkeamisesta uskonnollisen tai

muun perustellun vakaumuksen perusteella päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies.

8 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat määräykset ruoka- ja perushuollosta sekä asumisesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

8 luku

Toimintaan osallistuminen

1 §

Toiminnan tarkoitus ja sisältö

Vankilan järjestämän tai hyväksymän toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan:

- 1) vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan;
- 2) ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä; ja
- 3) tukemalla vangin päihteetöntä elämäntapaa.

Toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja.

2 §

Osallistumisvelvollisuus

Vanki on rangaistusajan suunnitelman mukaisesti velvollinen vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan (*osallistumisvelvollisuus*).

Vanki on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa, toimintakykynsä tai ikänsä sitä vaatii.

3 §

Toiminnan järjestäminen

Vangille on annettava vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman mukaisessa toiminnassa.

Varmuusosastolle sijoitetulle vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuvissa toiminnoissa.

Lain 18 luvun 5 §:ssä tarkoitettu syystä erillään pidettävälle vangille on pyrittävä järjestämään tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa osaston päiväjärjestykseen soveltuvassa toiminnassa.

4 §

Toimintaan sijoittaminen

Vanki on sijoitettava toimintaan rangaistusajan suunnitelman mukaisesti ottaen lisäksi huomioon vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus.

5 §

Ammattityö ja valmentava työ

Rangaistusajana tehtävä työ on:

- 1) vangin työtaitoa ylläpitävää ja työllistymistä edistävää työtä (*ammattityö*); tai
- 2) kuntouttavaa, vangin työkykyä ja valmiuksia parantavaa työtä (*valmentava työ*).

Ammattityön järjestelyssä seurataan asianomaisen alan teknistä kehitystä sekä käytetään ajanmukaisia työtapoja ja -menetelmiä. Valmentavan työn järjestämisessä seurataan lisäksi ammatillisessa kuntoutuksessa yleisesti noudatettavia menetelmiä.

6 §

Siviilityö

Vangille voidaan antaa lupa varsinaisena työaikana tehdä työtä tai osallistua työharjoitteluun vankilan ulko puolella (*siviilityö*).

Siviilityön palkkaus ja muut työhön liittyvät ehdot eivät saa olennaisesti poiketa asianomaisessa työssä yleisesti noudatettavista ehdoista. Siviilityön tulee olla työpaikkaan ja työnantajaan liittyvät taloudelliset ja sosiaaliset tekijät huomioon ottaen tavanomaista taloudellista toimintaa.

7 §

Oma työ

Vangille voidaan osallistumisvelvollisuuden täyttämiseksi antaa lupa tehdä omaan lukuunsa vankilassa sellaista hyväksyttävää työtä, joka soveltuu vankilassa tehtäväksi (*oma työ*).

Omaa työtä varten vangille voidaan antaa korvauksetta käyttöön vankilan työvälineitä, jollei siitä aiheudu haittaa vankilan järjestykselle, turvallisuudelle tai toimintojen järjestämiselle.

Lupa omaan työhön voidaan peruuttaa, jos 1 momentissa tarkoitetut edellytykset eivät enää täyty taikka jos oman työn tekemisestä aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle.

8 §

Koulutus

Vanki voi osallistua vankilassa tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen. Koulutukseen osallistumisesta vankilan ulkopuolella noudatetaan, mitä 9 ja 10 §:ssä säädetään. Aluevankila tai vankila sopii vankilassa toteutettavasta tutkintoon johtavasta tai muusta koulutuksesta koulutuksen järjestäjien kanssa. Vankilassa järjestettävässä koulutuksessa noudatetaan lisäksi soveltuvin osin, mitä asianomaisesta koulutuksesta yleisesti säädetään. Vangille, joka ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää, on annet-

tava tilaisuus sen suorittamiseen.

Vangin opintoja on ohjattava ja tuettava sekä opiskelumenestystä seurattava.

Koulutuksesta annettavasta todistuksesta ei saa ilmetä, että opintoja on harjoitettu vankilassa.

9 §

Toimintaan osallistuminen vankilan ulkopuolella

Vangille voidaan antaa lupa opiskella vankilan ulko puolella (*opintolupa*).

Vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla arvioidaan olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määrääjäksi vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön (*sijoituspaikka*), jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan (*sijoitus ulkopuoliseen laitokseen*).

Vangille voidaan antaa lupa osallistua vankilan ulkopuolella riittävän valvonnan alaisena vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, joka tukee vangin kuntoutumista, yhteyksiä ja sijoittumista yhteiskuntaan (*lupa valvottuun ulkopuoliseen toimintaan*).

10 §

Luvan edellytykset

Edellä 6 ja 9 §:ssä tarkoitetun luvan tai sijoituksen edellytyksenä on, että:

1) lupa tai sijoitus perustuu vangille tehtyyn rangaistusajan suunnitelmaan;

2) vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymisestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudesta saatujen tietojen perusteella 3 momentissa tarkoitettujen luvan ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä;

3) luvan tai sijoituksen 3 momentissa tarkoitettujen ehtojen noudattamista voidaan soveltuvin tavoin valvoa; ja

4) vanki suostuu siihen, että vankeinhoitoviranomaiset ovat tarpeen mukaan yhteydessä viranomaisiin sekä yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin luvan tai sijoituksen edellytys-

ten selvittämistä taikka ehtojen noudattamista koskevilla asioissa.

Ulkopuoliseen laitokseen sijoituksen edellytyksenä on lisäksi, että vankila, sijoituspaikka ja vanki ovat tehneet kirjallisen sijoitus sopimuksen. Sijoituksen edellytyksenä on myös, että vanki suostuu siihen, että vankeinhoitoviranomaiset saavat antaa sijoituksen kannalta tarpeellisia tietoja sijoituspaikalle ja että sijoituspaikka saa ilmoittaa vankeinhoitoviranomaisille ehtojen rikkomisesta.

Luvan tai sijoittamisen ehtona on lisäksi, että:

1) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihteitä ja dopingaineita ja sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan; ja

2) vanki sitoutuu noudattamaan muita vankilan ulkopuolella liikkumiseen ja toimintaan osallistumiseen liittyviä välttämättömiä kirjallisia ehtoja.

11 §

Luvan tai sijoituksen peruuttaminen

Jos 6 tai 9 §:ssä tarkoitettun luvan tai sijoituksen edellytykset eivät enää päätöksen tekemisen jälkeen täyty, lupa voidaan peruuttaa. Jos vanki ei noudata 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuja ehtoja, vangille voidaan määrätä 15 luvun 4 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettu kurinpitörangaistus. Jos kurinpitörangaistusta ei pidetä riittävänä tai tarkoituksenmukaisena seuraamuksena, lupa voidaan myös peruuttaa. Rangaistusajaksi lukemisessa noudatetaan, mitä 3 luvun 7 §:ssä säädetään. Avolaitokseen sijoitetun vangin siirtämisessä noudatetaan lisäksi, mitä 6 luvun 2 §:ssä säädetään.

Jos vanki tekee vankilan ulkopuolella rikoksen, noudatetaan, mitä rikoslain 2 luvun 13 §:n 3 momentissa säädetään.

12 §

Työaika ja työsuojelu

Vankien työ- ja toiminta-ajan järjestämisessä noudatetaan soveltuvin osin työaikalainsäädäntöä.

Vangin työsuojelussa ja työturvalli-

suudessa noudatetaan työturvallisuuslainsäädäntöä.

13 §

Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen määräajaksi

Rangaistusajan suunnitelman mukaisesti säännöllisesti toimintaan osallistunut vanki voidaan vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta määräajaksi, enintään neljäksi viikoksi vuodessa.

Rikoksesta syytteessä olevalle vangille on annettava tarpeellinen vapautus osallistumisvelvollisuudesta puolustuksen valmistelun vuoksi. Vanki voidaan vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta myös muusta tärkeästä syystä.

Vanki on vapautettava osallistumisvelvollisuudesta myös, jos se on tarpeen määräaikaisen työkyvyttömyyden vuoksi.

14 §

Päätösvalta

Vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies päättää 4 §:n mukaisesta sijoittamisesta, 6 ja 9 §:n mukaisesta vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumisesta sekä 11 §:ssä tarkoitettua luvan tai sijoituksen peruuttamisesta.

Rikosseuraamusvirasto päättää kuitenkin elinkautista vankeusrangaistusta ja rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä tarkoitettun koko rangaistusta suorittavan vangin siviililyöluvasta, opintoluvasta ja sijoituksesta ulkopuoliseen laitokseen.

Rikosseuraamusviraston ilmoituksella 2 momentissa tarkoitettu päätösvalta voidaan siirtää 1 momentissa tarkoitettulle virkamiehelle.

Edellä 13 §:ssä tarkoitettua osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies.

15 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset vankien toimintaan sijoittamisesta, vankien työ- ja toiminta-ajasta sekä 6 ja 9 §:ssä tarkoitetun sijoituksen ja luvan ehdoista, pituudesta ja sijoitus-sopimuksesta sekä osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta määrääjäksi annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset menettelystä samoin kuin töiden luokittelusta sekä muista työn edellytyksistä antaa Rikosseuraamusvirasto.

9 luku

Vangin omaisuus ja tulot

1 §

Omaisuuksien hallussapito

Vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos:

1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle;

2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; taikka

3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle.

Vanki ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, dopingaineita eikä huumeaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä. Suljetussa vankilassa vanki ei saa pitää hallussaan toiselta vangilta ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa saamaansa omaisuutta.

Muu omaisuus, joka vangilla on mukanaan tullessaan vankilaan tai jonka vanki saa rangaistusaikana, voidaan ottaa vankilassa säilytettäväksi vangin vapaaksi pääsyyn saakka, jos se vankilan säilytystilat huomioon ottaen on mahdollista.

Jos omaisuutta ei voida säilyttää, se palautetaan taikka lähetetään vangin kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantunut tavara voidaan hävittää todistajan läsnä ollessa. Alkoholin tai muun alkoholipitoisen aineen hävittämisestä noudatetaan, mi-

tä alkoholilain (1143/1994) 60 §:ssä säädetään. Huumeaineiden toimittamisesta hävitettäväksi säädetään huumeainelain (1289/1993) 10 §:ssä.

Tavaraan, jolla ei ole omistajaa, sovelletaan löytötavaralakia (778/1988).

2 §

Omaisuuksien luettelo

Suljettuun vankilaan vastaanotetusta vangin omaisuudesta on laadittava omaisuusluettelo. Avolaitoksessa luettelo on laadittava ainoastaan avolaitokseen säilytettäväksi otetusta omaisuudesta ja vangin pyynnöstä hänen haltuunsa annetusta erityisen arvokkaasta omaisuudesta. Vangin ja läsnä olevan todistajan on allekirjoitettava omaisuusluettelo. Jos vanki ei allekirjoita luetteloa, kahden Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on todistettava luettelo oikeaksi.

Suljetussa vankilassa vangin haltuun annetusta omaisuudesta on tehtävä merkintä omaisuusluetteloon. Vangille on hänen pyynnöstään annettava kopio omaisuusluettelosta.

Vangin hallusta voidaan ottaa pois sellänsä ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa vastaanotettu omaisuus, joka on merkitty toisen vangin omaisuusluetteloon.

3 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito

Suljetussa vankilassa vangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Vangin hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan vankilassa säilytettäväksi tai talletetaan vangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Avolaitoksessa olevalla vangilla on oikeus pitää hallussaan rahaa ja muita maksuvälineitä. Ne voidaan hänen pyynnöstään ottaa vankilassa säilytettäväksi tai tallettaa hänen tililleen pankkiin.

Vangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta.

4 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö

Vankilan on järjestettävä vangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa.

Vanki saa hankkia vankilan välityksellä käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla sallittu.

Suljetussa vankilassa oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa ja muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se vankilan tai vankilan osaston turvallisuus huomioon ottaen on perustelua.

Perustellusta syystä vanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille.

5 §

Omaisuuksien palauttaminen

Kun vanki vapautuu vankilasta, hänen rahansa, muut maksuvälineensä ja omaisuutensa on luovutettava hänelle kuittausta vastaan. Jos vanki ei allekirjoita omaisuusluetteloa, kahden Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on todistettava luettelo oikeaksi.

Vankilaan jätetty omaisuus lähetetään vapautetulle hänen kustannuksellaan. Jos vapautunut ei nouda omaisuuttaan, omaisuus voidaan hävittää kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun omaisuus on palautettu vankilaan. Jos vapautunutta ei tavoiteta, omaisuus voidaan hävittää kolmen kuukauden kuluttua vangin vapautumisesta.

6 §

Palkka, toimintaraha ja käyttöraha

Ammattityöstä maksetaan avolaitoksessa käypä palkka ja suljetussa vankilassa toimintaraha.

Valmentavaan työhön, koulutukseen tai muuhun vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan osallistuvalla vangilla mak-

setaan toimintarahaa. Toimintaraha maksetaan kolmessa luokassa työn, koulutuksen tai muun toiminnan vaativuuden, osallistumisen säännöllisyyden ja keston sekä vangin henkilökohtaisen suorituksen mukaan.

Vangille, joka on vapautettu osallistumisvelvollisuudesta, maksetaan käyttörahaa. Työ- tai toiminta-ajalta, jolta ei makseta palkkaa tai toimintarahaa, maksetaan käyttörahaa.

Palkka sekä toiminta- ja käyttöraha on merkittävä vankilassa pidettävälle vangille vähintään kerran kuukaudessa.

7 §

Palkasta suoritettavat pidätykset

Veron ennakkoperintä ja ulosmittaus suoritetaan niitä koskevan lainsäädännön mukaisesti.

Palkasta suoritetaan vankilalle korvaus ruoka- ja ylläpitomenoista.

Palkasta suoritetaan pidätys vahvistetun elatusavun maksamiseen. Palkasta pidätetään enintään puolet sitten, kun 1 ja 2 momentissa tarkoitettavat pidätykset on suoritettu. Jos palkka on ulosmittauksen kohteena, elatukseen suoritettavan pidätyksen määrä lasketaan siitä osasta palkkaa, joka jää jäljelle ulosmittauksen jälkeen.

Tuottavaa omaa työtä tai muuta kuin työharjoitteluna tehtyä siviilityötä tekevän vangin on maksettava vankilalle korvaus ruoka- ja ylläpitomenoista. Jos vanki jättää korvauksen määräaikana suorittamatta, lupa voidaan peruuttaa.

8 §

Suorittamatta jättäminen

Toiminta- tai käyttöraha voidaan jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos maksaminen vangin muulta viranomaiselta kyseen toimintaan saama tuki huomioon ottaen taikka muista erityisistä syistä ei ole tarpeen. Näissä tapauksissa voidaan myös periä korvausta ylläpito- ja ruokakustannuksista.

9 §

Päätösvalta

Omaisuuuden hallussapidosta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Edellä 4 §:n 4 momentissa tarkoitettu rahan tai maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Toiminta- tai käyttörahan suorittamatta jättämisestä päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies.

Edellä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu vankilan ulkopuolelta tulevan rahan tai muiden maksuvälineiden käytön rajoittamisesta suljetussa vankilassa päättää aluevankilan johtaja.

10 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset vangin hallussaan pitämästä omaisuudesta, rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä sekä palkan, toiminta- ja käyttörahan sekä pidätysten määrätymisen perusteista ja määrästä sekä pidätysten suorittamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tarkemmat määräykset omaisuuden säilyttämisestä, lähettämisestä, hävittämisestä ja omaisuusluettelosta sekä toiminta- ja käyttörahan suorittamatta jättämisestä antaa Rikosseuraamusvirasto.

10 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Vangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankeinhoitolaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus.

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa (1116/1990) tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveys huoltolaissa (1383/2001) säädetään.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta vankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia vankilassa, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

Rangaistus aika kuluu hoidon aikana.

3 §

Vankilasta vapauttaminen hoitoa varten

Jos vanki on jatkuvasti vakavan sairauden tai vaikean vamman takia hengenvaarassa tai erikoishoitoa vaativassa tilassa ja hänen hoitamisensa vankilassa tai 2 §:n mukaisessa hoidossa olisi erityisen vaikeaa, hänet voidaan vapauttaa hoidettavaksi vankilan ulkopuolella.

Vaikka vanki on vapautettu vankilan ulkopuolella hoidettavaksi, rangaistusajan katsotaan kuluvan hoidon aikana.

Jos vapautettu toipuu ennen rangaistusajan päättymistä niin, että 1 momentin mukaisia edellytyksiä ei enää ole, hänet on toimitettava vankilaan suorittamaan rangaistuksen jäljellä olevaa osaa.

4 §

Synnytys

Raskaana oleva vanki siirretään tarpeellisen valvonnan alaisena synnytystä varten riittävän ajoissa sairaalaan tai muuhun tervey-

denhuollon toimintayksikköön vankilan ulkopuolelle.

Rangaistus aika kuluu 1 momentissa tarkoitettuna aikana.

5 §

Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito

Vangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon.

6 §

Sosiaalinen kuntoutus

Vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaaliin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa.

Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä noudatetaan lisäksi soveltuvin osin, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) annetussa laissa säädetään.

7 §

Terveystieteellisten kustannukset

Vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Vankeinhoitolaitoksen lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

8 §

Omalla kustannuksella järjestettävä hoito

Vangilla on oikeus Vankeinhoitolaitoksen lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa.

9 §

Vangin kuolema

Vangin kuoltua vainaja toimitetaan omaisten toivomalle paikkakunnalle Suomessa valtion kustannuksella. Vainaja, jota ei voida jättää omaisten huostaan, haudataan valtion kustannuksella.

10 §

Päätösvalta

Vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Vankeinhoitolaitoksen lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

Vankilan johtaja päättää, kuultuaan mahdollisuuksien mukaan lääkäreitä, lähettämistä 2 §:ssä tarkoitettuun hoitoon tai tutkimukseen. Rikosseuraamusvirasto päättää vankilan esityksestä Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäreitä kuultuaan 3 §:ssä tarkoitettua vankilasta vapauttamisesta.

11 §

Tarkemmat määräykset

Rikosseuraamusvirasto antaa tarkemmat määräykset vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

11 luku

Vapaa-aika

1 §

Vapaa-ajan toiminta

Vankilassa on järjestettävä vankilan oloihin soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa.

Vankilan ulkopuolisille henkilöille, yhteisöille ja säätiöille voidaan antaa lupa järjestää vankilan oloihin soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa.

Vangeille on annettava tilaisuus osallistua

vapaa-ajan toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen. Harrastustoiminnassa vankeja on ohjattava ja neuvottava.

2 §

Osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin

Vanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos vanki:

1) on sijoitettu sopimusosastolle tai varmuusosastolle;

2) suorittaa 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

3) on 15 luvun 15 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena.

Vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

3 §

Uskonnonharjoitus

Vankilassa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vankien tarpeiden mukaan jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia. Vangeille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa. Vankilassa on oltava uskonnonharjoitukseen soveltuvat tilat.

Vangilla on oikeus osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin, jollei:

1) vanki ole sijoitettu varmuusosastolle taikka suorita 15 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) vanki ole 15 luvun 15 §:ssä tai 18 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena.

Vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee 1 momentissa tarkoitettua tilaisuutta taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai tur-

vallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua tilaisuuteen. Jos vanki ei saa osallistua yhteisiin tilaisuuksiin, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin.

4 §

Kirjasto

Vankilassa on oltava kirjasto tai vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää yleisiä kirjastopalveluja. Vankilan kirjaston on toimittava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja sen toiminnan tulee vastata yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita.

Vangeille on varattava riittävän usein pääsy vankilan kirjastoon ja heitä on ohjattava kirjaston käytössä. Edellä 3 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen ja omasta pyynnöstään erillään asuvien vankien kirjastopalveluista on huolehdittava muulla tavoin.

5 §

Vapaa-ajan työ

Vanki saa vapaa-aikanaan tehdä omaan lukuunsa sellaista työtä, joka soveltuu vankilassa tehtäväksi ja josta ei aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vaaraa henkilön turvallisuudelle (*vapaa-ajan työ*).

Vapaa-ajan työtä varten vangille voidaan antaa korvauksetta käyttöön vankilan työvälineitä, jollei siitä aiheudu haittaa vankilan järjestykselle, turvallisuudelle tai toimintojen järjestämiselle.

6 §

Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen

Vangille on varattava tilaisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta.

Aikakauslehtien ja kirjallisuuden hallussapidosta noudatetaan, mitä 9 luvun 1 §:ssä

säädetään.

7 §

Kokoontuminen vankilassa

Vangeille voidaan antaa lupa tarpeellisen valvonnan alaisena kokoontua vankilassa vapaa-ajan toiminnan suunnittelua tai muiden yhteisten asioiden käsittelyä varten.

8 §

Päätösvalta

Vapaa-ajan toimintaan ja 3 §:ssä tarkoitettuun jumalanpalvelukseen, hartaushetkeen ja muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen osallistumisen epäämisestä päättää tilaisuuden järjestäjää kuultuaan valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Luvan 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun vapaa-ajan toimintaan ja 7 §:ssä tarkoitettuun kokoontumiseen myöntää vankilan johtaja, taikka hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

IV OSA

VANGIN YHTEYDET VANKILAN ULKO-PUOLELLE

12 luku

Kirjeenvaihto ja puhelut

1 §

Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen

Vangilla on oikeus kirjeenvaihtoon. Jos on syytä, vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva suljettu kirje tai muu postilähetys saadaan tarkastaa läpivalaisemalla tai avaamalla sen tutkimiseksi, ettei se sisällä luvattomia aineita tai esineitä.

Jos tarkastuksen yhteydessä löydetään aineita tai esineitä, joita vangilla ei ole 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentin mukaan lupa pitää hallussaan, ne on otettava vankilassa säilytettäväksi. Rahavarat on merkittävä vangin tilille. Omaisuuden alkuperän laillisuutta epäiltäessä tehtävästä ilmoituksesta säädetään 19 luvun 1 §:ssä.

2 §

Kirjeen lukeminen ja jäljennöksen ottaminen

Vangille saapunut tai häneltä peräisin oleva kirje, muu postilähetys tai viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Kirjeestä, muusta postilähetyksestä tai viestistä saadaan ottaa jäljennös, jos sitä luettaessa käy ilmi, että se saattaa sisältää suunnitelmia taikka tietoja:

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, tai sellaisen rikoksen rangaistavasta yrityksestä; taikka

2) huumausaineen käyttörikoksesta.

Tiedon ja jäljennöksen antamisesta poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle säädetään 19 luvun 2 §:ssä. Jäljennösten säilyttämisestä ja hävittämisestä säädetään henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa.

3 §

Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten kanssa

Vangin ja vankilan tai sen henkilökunnan toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien toteutumista valvovan toimielimen, jolle vangilla on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus, välistä kirjeenvaihtoa ei saa tarkastaa eikä lukea.

Ulkomaisen vangin yhteydenpidosta diplomaattiseen edustustoon tai konsuli-edustustoon säädetään 13 luvun 9 §:ssä.

4 §

Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Vangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitetulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea.

Vangille saapunut kirje tai muu postilähetyks, jonka kirjekuoresta tai muutoin käy luotettavasti ilmi, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vain vangin läsnä ollessa tarkastaa avaamalla, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 2 momentissa säädetään.

5 §

Kirjeen tai postilähetyksen pidättäminen

Vangin lähettämä tai hänelle saapunut kirje, muu postilähetyks tai viesti saadaan pidättää, jos pidättäminen on tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämisestä ja pidättämisen syystä on annettava viipymättä tieto vastaanottajalle tai lähettäjälle, jollei 1 momentissa mainitusta syystä muuta johdu. Kirje, muu postilähetyks tai viesti, jota ei 1 momentissa tarkoitettusta syystä toimiteta perille, on palautettava lähettäjälle tai annettava vangille hänen vapautuessaan.

Vangin lähettämä postiennakkotilaus tai muu luotolla tapahtuva tilaus voidaan pidättää, jos vangilla ei ole varoja tilauksen maksamiseen. Tilattu lähetys voidaan palauttaa lähettäjälle ilman vangin suostumusta.

6 §

Puhelimen käyttö

Vangille on annettava omalla kustannuksellaan mahdollisuus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle. Välttämättömiä asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä puhelimen käyttö voidaan sallia korvauksetta.

Vankilan järjestyssäännössä voidaan antaa vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämättömiä määräyksiä puhelimen käytöajoista. Puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa, että vanki ilmoittaa, kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä.

Puhelimen käyttö voidaan keskeyttää tai evätä, jos näin on tarpeen tehdä rikoksen estämiseksi tai vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi.

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Vangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Puhelu voidaan tallentaa, jos puhelua kuunneltaessa käy ilmi, että puhelu saattaa sisältää suunnitelmia taikka tietoja:

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, tai sellaisen rikoksen rangaistavasta yrityksestä; taikka

2) huumausaineen käyttöriko ksesta.

Puhelun kuuntelemisesta ja mahdollisuudesta sen tallentamiseen on ennen kuuntelemisen aloittamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Puhelun sisältöä koskevan tiedon, taltion tai tallenteen antamisesta poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle säädetään 19 luvun 2 §:ssä.

Vangin ja 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen tai 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen välistä puhelua ei saa kuunnella eikä tallentaa. Jos puhelua kuunneltaessa ilmenee, että kyse on vangin ja edellä mainitun henkilön välisestä yhteydestä, kuuntelu on lopetettava ja tallenne hävitettävä.

8 §

Kirjeenvaihto ja puhelut varmuusosastolla

Varmuusosastolla olevalta vangilta peräisin oleva ja vangille saapunut muu kuin 3 §:ssä tarkoitettu kirje ja muu postilähetys saadaan lukea, jos siihen yksittäisessä tapauksessa on syytä. Muutoin vangin kirjeenvaihdossa noudatetaan, mitä 1 §:ssä, 2 §:n 2 ja 3 momentissa ja 3—5 §:ssä säädetään.

Varmuusosastolla olevan vangin puhelimen käytönehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muutoin puhelun kuuntelemisessa noudatetaan, mitä 7 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

9 §

Sähköinen viestintä

Vangille voidaan antaa erityisestä syystä lupa olla yhteydessä vankilan ulkopuolelle sähköistä viestintää, televiestintää tai muuta tämänkaltaista teknistä yhteyttä käyttämällä, jollei yhteydenpito vaaranna vankilan turvallisuutta. Näiden yhteyksien valvonnassa noudatetaan soveltuvin osin 2—5, 7, 10 ja 11 §:n säännöksiä.

10 §

Tarkastamis- ja pidättämismenettely

Päätös kirjeen tai muun postilähetysten tai viestin lukemisesta, jäljentämisestä ja pidättämisestä sekä puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta on tehtävä kirjallisesti.

11 §

Päätösvalta

Kirjeen ja muun postilähetysten tarkastamisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Kirjeen, muun postilähetysten tai viestin lukemisesta, pidättämisestä ja 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua jäljennöksen ottamisesta sekä puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies.

Luvan 9 §:ssä tarkoitettuun sähköiseen viestintään myöntää vankilan johtaja.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset kirjeiden tarkastamis-, lukemis-, jäljentämis- ja pidättämismenettelystä sekä puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta sekä sähköisen viestinnän valvonnasta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

13 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa häiritsemättä on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vankia tapaamaan tulleen henkilön (*tapaaja*) tarkastamisesta säädetään 17 luvussa.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeutta tavata muita kuin lähiomaisiaan tai muuta läheistään taikka 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua henkilöä voidaan rajoittaa, jos on perusteltua

syytä epäillä väärinkäytöksiä.

2 §

Tapaamistilat ja tapaamisten valvonta

Vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat.

Vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Valvonnasta syntyneiden talenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

3 §

Valvottoman tapaaminen

Vangin lähiomaisen, muun läheisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen sekä jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (*valvottoman tapaaminen*), jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 12 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki suostuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

Vangin tarkastamisesta valvottoman tapaamisen yhteydessä säädetään 16 luvun 4 §:ssä.

4 §

Tapaamisen epäminen ja erityisvalvottu tapaaminen

Tapaaminen voidaan evätä, jos:

- 1) tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään;
- 2) tapaaja kieltäytyy 17 luvun 2:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta tai 17 luvun 3

§:ssä tarkoitetusta henkilöntarkastuksesta; taikka

3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa (*erityisvalvottu tapaaminen*), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua.

5 §

Tavaroiden vastaanottaminen ja tarkastaminen

Tapaamisen yhteydessä vangille voidaan antaa lupa ottaa vastaan kohtuullinen määrä sellaisia tavaroita tai esineitä, joiden hallussapito vankilassa on 9 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan sallittu. Tarkemmat määräykset vastaanotettavan omaisuuden määrästä annetaan 15 luvun 1 §:ssä tarkoitettua vankilan järjestys säännössä.

Tapaajan tuomat tavarat on tarkastettava ennen niiden luovuttamista vangille.

6 §

Tapaamiskielto

Jos tapaajan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumausaineita taikka 9 luvun 1 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä vankilaan taikka vaarantaneen turvallisuutta tai vakavasti häirinneen vankilan järjestystä, tapaajalle voidaan antaa olosuhteisiin nähden kohtuullinen, enintään kuuden kuukauden pituinen kielto vierailla vankilassa (*tapaamiskielto*). Tapaamiskieltoa voidaan jatkaa, jos se on edelleen tarpeen kiellon perusteena olevan toiminnan estämiseksi.

Tapaamiskielto voi sisältää kiellon tavata määrättyä vankia tai määrättyjä vankeja taikka tulla määrättyyn vankilaan tai määrättyihin vankiloihin.

Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle, muulle läheiselle, vangin 12 luvun 4 §:ssä

tarkoitettulle asiamiehelle eikä, jos tapaaminen voidaan vankilan järjestystä vaarantamatta järjestää 4 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Päätös tapaamiskiellosta tehdään kirjallisesti. Ennen tapaamiskiellon antamista tapaa-jaa ja vankia on mahdollisuuksien mukaan kuultava.

7 §

Tapaamiskieltorekisteri

Rikosseuraamusvirasto pitää tapaamiskielloista rekisteriä, josta säädetään henkilö-tietojen käsittelystä rangaistusten täytäntö-työpanossa annetussa laissa.

8 §

Yhteydet tiedotusvälineisiin

Jos vankia haastatellaan tai kuvataan vanki-lassa, noudatetaan soveltuvin osin tämän lu-vun tapaamista ja tapaaajaa koskevia säännö k-siä. Jos tiedotusvälineen edustaja haluaa haastatella vankia, on tiedusteltava vangilta suostuuko tämä haastatteluun.

9 §

Yhteydet edustustoon

Ulkomaisella vangilla on oikeus olla yh-teydessä hänen kotimaataan edustavaan dip-lomaattiseen edustustoon tai konsuliedustus-toon.

Vangin diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon osoittamat lähetykset on toimitettava viipymättä edelleen.

10 §

Yksityiset keskustelut

Vangille on mahdollisuuksien mukaan va-rattava tilaisuus henkilökohtaisia asioitaan koskeviin yksityisiin keskusteluihin seura-kunnan, vankilatyötä tekevän järjestön taikka muun vastaavan tahon edustajan kanssa.

11 §

Päätösvalta

Tapaamiskiellosta päättää vankilan johtaja. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäämisestä päättää valvonnan esimiestehtä-vissä toimiva virkamies. Valvomattomasta tapaamisesta päättää vankilan johtaja tai hän-en määräämänsä toiminnoista tai turvalli-suudesta vastaava virkamies.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tapaamiskiellosta ja sen sisällöstä annetaan valtioneuvoston ase-tuksella. Tarkemmat säännökset tapaamisten järjestämisestä annetaan Rikosseuraamusvi-raston määräyksellä.

14 luku

Poistumislupa

1 §

Poistumisluvan tarkoitus

Vangille voidaan hakemuksesta antaa ly-hyeksi aikaa lupa poistua vankilasta (*poistu-mislupa*).

Poistumisluvan tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapauden-menetyksestä aiheutuvia haittoja.

2 §

Poistumislupa rangaistusajan pituuden pe-rusteella

Rangaistusajan pituuden perusteella voi-daan hakemuksesta myöntää poistumislupa, jos:

- 1) luvan myöntäminen on perusteltua ran-gaistusajan suunnitelman perusteella;
- 2) vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymi-sestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuu-

destaan saatujen tietojen mukaan luvan ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä; ja

3) vanki sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan ja muuhun luvan ehtojen noudattamisen kannalta tarpeelliseen valvontaan.

3 §

Rangaistusajan pituuden perusteella myöntävän poistumisluvan aikaisin ajankohta

Poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella voidaan hakemuksesta myöntää, kun rangaistusajasta vangin rikoslain 2 c luvussa tarkoitettuun ehdonlaiseen vapauteen päästämiseen tai koko rangaistuksesta vapauttamiseen (*vankilassaoloaika*) on suoritettu kaksi kolmasosaa, kuitenkin vähintään kaksi kuukautta.

Elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan vangin mahdollisuus poistumislupaun määrättyy niin kuin vangin vankilassaoloaika olisi 12 vuotta. Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta elinkautiseen vankeuteen tuomitun vangin poistumislupa määrättyy kuin vangin vankilassaoloaika olisi kymmenen vuotta.

Poistumislupia voidaan 2 §:ssä tarkoitettujen perusteiden täyttyessä myöntää rangaistusajan suunnitelmaa huolellisesti noudattaen vangille ennen 1 momentissa tarkoitettua määräaika, jos se on tarpeen suunnitelman toteuttamiseksi taikka yksittäisessä tapauksessa vangin yhteyksien säilymisen, toimintakyvyn ylläpitämisen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Poistumislupaa ei tällä perusteella saa kuitenkaan myöntää ennen kuin puolet vankilassaoloajasta on suoritettu.

4 §

Poistumislupa tärkeästä syystä

Poistumislupa tärkeästä syystä tai ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista varten voidaan hakemuksesta myöntää, jos 2 §:n 2 ja 3 kohdan edellytykset täyttyvät ja luvan myöntäminen on tärkeää vangin perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon taikka työ-,

koulutus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvästä tai muusta vastaavasta syystä.

Jos vanki hakee poistumislupaa terveydenhuoltoon liittyvästä syystä, poistumisluvasta on pyydettävä lääkärin tai hänen poissa ollessaan terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan muun virkamiehen lausunto.

Jos luvan ehtojen noudattamista ei voida pitää riittävän todennäköisenä, vangille voidaan myöntää poistumislupa tarpeellisen valvonnan alaisena.

5 §

Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä

Vangille on annettava lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi aikaa poistua vankilasta Suomen alueelle vakavasti sairautta olevan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamista samoin kuin lähiomaisen tai muun läheisen hautaan saattamista varten taikka muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä.

Lupa voidaan evätä, jos epäminen on tarpeen karkaamisen, vapauttamisyrityksen tai uuden rikoksen estämiseksi taikka muusta vastaavasta painavasta syystä.

6 §

Lupa poistua saatettuna

Vangille voidaan 2 ja 3 §:n säännösten estämättä antaa poistumislupa saatettuna tai tarpeellisen valvonnan alaisena ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista varten tai muusta tällaisesta syystä enintään puoleksi vuorokaudeksi.

Lain 5 luvun 5 §:ssä tarkoitettulle varmuusosastolle sijoitetulle vangille poistumislupa voidaan myöntää 4 tai 5 §:ssä tarkoitettua syystä ainoastaan saatettuna.

Jos elinkautista vankeusrangaistusta suorittavalle vangille ei myönnetä poistumislupaa 3 §:ssä tarkoitettuna aikana, hänelle on myönnettävä lupa poistua saatettuna vähintään kerran vuodessa rangaistusajan suunnitelman mukaisesti.

7 §

Poistumisluvan pituus

Poistumislupia voidaan myöntää rangausajan pituuden perusteella enintään kolme vuorokautta kahden kuukauden ajanjaksoa kohden 3 §:ssä tarkoitetusta ajankohdasta alkaen.

Edellä 4 ja 5 §:ssä tarkoitettuja poistumislupia myönnetään siksi ajaksi, jota luvan perusteena olevien asioiden hoitaminen välttämättä vaatii.

Poistumisluvan kokonaiskeston lisätään kohtuullinen matka-aika.

8 §

Poistumisluvan ehdot

Poistumislupaan voidaan liittää ehtoja, jotka koskevat vankilan ulkopuolella liikkumista, poistumisluvan perustetta, päihitteettömyyttä, valvontaa, vangin käyttäytymistä ja vankilaan palaamista.

Poistumislupa annetaan kirjallisena. Päätöksessä mainitaan poistumisluvan ehdot sekä mahdolliset seuraamukset ehtojen rikkomisesta.

9 §

Poistumisluvan peruuttaminen ja ehtojen rikominen

Jos poistumisluvan myöntämisen edellytykset eivät enää päätöksen tekemisen jälkeen täyty, lupa voidaan peruuttaa. Vangille, joka rikkoo poistumisluvan ehtoja, voidaan määrätä 15 luvun 4 §:n 1—3 kohdassa tarkoitettu kurinpitorangaistus. Rangaistusajaksi lukemisesta säädetään 3 luvun 7 §:ssä.

Jos vanki tekee vankilan ulkopuolella rikoksen, noudatetaan, mitä rikoslain 2 luvun 13 §:ssä säädetään.

10 §

Kustannukset

Poistumislupamatkojen kustannuksista vastaa vanki.

Edellä 5 §:ssä ja 6 §:ssä tarkoitetusta syystä myönnetyn poistumisluvan matkakustannukset maksetaan valtion varoista. Myös muun poistumisluvan matkakustannukset voidaan maksaa valtion varoista, jos se vangin varattomuus tai poistumisluvan syy huomioon ottaen on perusteltua.

11 §

Päätösvalta

Poistumisluvasta, sen peruuttamisesta ja 3 §:n 3 momentissa tarkoitetusta aikaistamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta tai toiminnoista vastaava virkamies.

Rikosseuraamusvirasto päättää kuitenkin poistumisluvasta, jos lupaa:

1) hakee elinkautista rangaistusta tai koko rangaistusta suorittava vanki 2—5 §:n perusteella; tai

2) haetaan muuhun valtioon kuin Suomeen.

Rikosseuraamusviraston ilmoituksella 2 momentissa tarkoitettu päätösvalta voidaan siirtää vankilan johtajalle.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset matka-ajasta, poistumislupamatkojen korvaamisesta ja poistumislupamenettelystä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset poistumislupien määrän ja keston laskemisesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

V OSA

KURINPITO, VALVONTA JA TARKASTAMINEN

15 luku

Vankilan järjestys ja kurinpito

1 §

Vankilan järjestyssääntö

Vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä täydentäviä määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

2 §

Vangin käytös

Vangin on noudatettava vankilan järjestyssääntöä sekä vankilan henkilökunnan antamia kehoituksia ja käskyjä. Vangin on käytäyttyävä vankilan henkilökuntaa sekä muita vankeja ja henkilöitä kohtaan asiallisesti.

3 §

Järjestyserikkomukset

Vangille voidaan määrätä kurinpitorangeistus, jos vanki syyllistyy järjestyserikkomukseen. Järjestyserikkomuksia ovat:

- 1) syyllistyminen vankilassa tai muutoin Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikokseen, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;
- 2) luvaton poistuminen avolaitoksesta tai terveydenhuollon laitoksesta;
- 3) tässä laissa tai sen nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa taikka niistä täsmennyksessä annettujen säännösten rikkominen;
- 4) 1 §:ssä tarkoitetun vankilan järjestyssäännön rikkominen;

säännön rikkominen;

5) 8 luvun 6 tai 9 §:ssä tarkoitetulle luvulle tai sijoitukselle taikka 14 luvussa tarkoitettulle poistumisluvulle asetettujen ehtojen rikkominen; ja

6) Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen toimivaltansa rajoissa antaman kehoituksen tai käskyn noudattamatta jättäminen, jonka virkamies on antanut vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Rikoksesta, josta vankilan johtaja on tehnyt ilmoituksen poliisille, ei saa määrätä kurinpitorangeistusta.

4 §

Vangille määrättävät kurinpitorangeistukset

Jollei muistutusta pidetä riittävänä seuraamuksena, vangille voidaan määrätä kurinpitorangeistuksena:

- 1) varoitus;
- 2) vapaa-ajan toimintaan osallistumisen, rahan tai muiden maksuvälineiden käytön tai omaisuuden hallussapidon rajoittaminen enintään 30 vuorokauden ajaksi (*oikeuksien menetys*);
- 3) sijoittaminen yksinäisyyteen enintään 14 vuorokauden ajaksi (*yksinäisyysrangaistus*); tai
- 4) suoritettujen ajan menettäminen enintään 20 vuorokauden ajaksi (*suoritettujen ajan menetys*).

Oikeuksien menetys ei saa estää vangin mahdollisuuksia pitää yhteyksiä vankilan ulkopuolelle.

5 §

Yhteinen kurinpitorangeistus

Vangille, joka on syyllistynyt kahteen tai useampaan rikkomukseen, määrätään niistä yhteinen kurinpitorangeistus.

Jos kurinpitorangeistuksen määräämisen jälkeen ilmenee, että vanki on ennen kurinpitorangeistuksen määräämistä tehnyt toisen järjestyserikkomuksen, tästä rikkomuksesta määrätään kurinpitorangeistus erikseen, jollei aikaisemmin ilmi tulleesta rikkomuksesta määrättyä kurinpitorangeistusta pidetä riittävänä seuraamuksena.

6 §

Ehdollinen kurinpitorangeistus

Muu kurinpitorangeistus kuin varoitus voidaan määrätä ehdollisena vähintään yhden ja enintään kolmen kuukauden koeajalla. Jollei vanki koeaikana tee uutta rikkomusta, kurinpitorangeistus raukeaa.

Jos koeaikana tehdystä rikkomuksesta määrätään kurinpitorangeistus, on samalla päätettävä, pannaanko aikaisempi kurinpitorangeistus täytäntöön.

7 §

Kurinpitorangeistuksen mittaaminen

Päätettäessä kurinpitorangeistuksen määrittämisestä, mittaamisesta ja ehdollisuudesta on otettava huomioon järjestysrikkomuksen laatu, vakavuus, tahallisuus ja suunnitelmallisuus, vangin aikaisemmat järjestysrikkomukset, järjestysrikko mukseen johtaneet syyt, järjestysrikkomuksesta kulunut huomattavan pitkä aika, vangin pyrkimys estää tai poistaa järjestysrikkomuksen vaikutuksia, hänen pyrkimyksensä edistää järjestysrikkomuksensa selvittämistä, vangin terveydentila sekä rikkomuksesta vangille määrätty turvaamistoimenpiteet ja teosta aiheutuvat muut seuraukset.

8 §

Yksinäisyysrangaistus

Yksinäisyysrangaistus sisältää omaisuuden hallussapidon, yhteydenpidon, kirjaston käytön, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamisen sekä harrastus- ja vapaa-ajan toiminnan rajoittamisen. Rajoituksista voidaan poiketa, jos siihen on vangin olosuhteisiin nähden syytä. Vangin oikeutta tapaamiseen ja ulkoiluun voidaan rajoittaa vain, jos tapaamisesta tai ulkoilusta aiheutuu vaaraa vangin omalle tai muiden turvallisuudelle.

Jos vanki on yhtäjaksoisesti ollut yksinäis-

sydessä 14 vuorokautta, uutta yksinäisyysrangaistusta ei saa panna täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokautta on kulunut aikaisemman rangaistuksen päättymisestä.

Yksinäisyyteen sijoittamisesta tulee mahdollisimman pian ilmoittaa lääkärille tai muulle terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Jos vangille määrätään yli seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistus, terveydenhuoltohenkilökuntaa on kuultava. Jos täytäntöönpano aiheuttaa vaaraa vangin terveydelle, sitä on lykättävä tai jo alkanut täytäntöönpano keskeytettävä.

9 §

Suoritetun ajan menetys

Suoritettua aikaa voidaan määrätä menetettäväksi ainoastaan 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettusta rikoksesta ja 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettusta luvatta poistumisesta.

Samalla rangaistuskaudella määrättyjen suoritettun ajan menetysten yhteismäärä ei saa pituudeltaan ylittää puolta vankilassaoloajasta eikä yhdeksääkymmentä vuorokautta. Suoritetun ajan menettämisestä ei myöskään saa jatkaa sen jälkeen, kun tuomioistuimen määräämä rangaistusaika on suoritettu.

10 §

Järjestysrikkomuksen selvittäminen

Järjestysrikkomus on selvitettävä viipymättä. Järjestysrikkomuksen tapahduttua on toimitettava puolueeton ja tasapuolinen tutkinta, jossa rikkomus selvitetään sen laadun ja vakavuusasteen edellyttämällä tavalla.

Asiaan osallisia ja tarpeen mukaan myös muita henkilöitä on kuultava. Tutkinta on suoritettava siten, ettei ketään aiheettomasti saateta epäilyksen alaiseksi.

Järjestysrikkomuksen selvittämisen yhteydessä vangin esittämä perusteltu väite henkilökunnan syyllistymisestä tai osallisuudesta rikokseen on siirrettävä poliisiviranomaisen

tutkittavaksi.

11 §

Kurinpitoasian käsittely ja kurinpitorangeistuksen täytäntöönpano

Vangin kurinpitoasia on käsiteltävä ja vangille määrätty kurinpitorangeistus on pantava täytäntöön viipymättä ja tarpeetonta huomiota herättämättä.

Järjestysrikkomus käsitellään siinä vankilassa, johon vanki on sijoitettu. Vangin kuljetuksen aikana tekemä järjestysrikkomus käsitellään kuitenkin siinä vankilassa, johon vanki saapuu.

Jos vanki siirretään järjestysrikkomuksen vuoksi avolaitoksesta suljettuun vankilaan, järjestysrikkomus voidaan käsitellä ja kurinpitorangeistus määrätä myös sijoittajayksikössä tai siinä vankilassa, johon vanki siirretään.

12 §

Vangin kuuleminen

Järjestysrikkomusta selvittäessä vankia on kuultava. Vangille on varattava tilaisuus valmistella puolustustaan ja esittää näyttöä oman selvityksensä tueksi. Tulkitsemisesta säädetään 4 luvun 4 §:n 2 momentissa.

13 §

Kirjaaminen

Järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja kurinpitorangeistuksen määräämisestä pidetään pöytäkirjaa.

14 §

Kurinpitorangeistuksen raukeaminen

Jos vankia syytetään tuomioistuimessa rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangeistus, kurinpitorangeistus raukeaa siltä

osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

15 §

Vangin pitäminen erillään selvittämisen aikana

Vangin rikkomusta selvittäessä ja päätöstä kurinpitorangeistuksen määräämisestä odotettaessa vankia voidaan pitää erillään muista vangeista, jos se on tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta erityisestä syystä. Erillään pitäminen ei saa ylittää seitsemää vuorokautta.

Aika, jonka vanki on ollut erillään muista vangeista, on otettava huomioon vähennyksenä kurinpitorangeistusta määrättäessä.

16 §

Kurinpitorangeistuksen määrääminen

Kurinpitorangeistusta koskeva asia käsitellään suullisessa menettelyssä vankilan johtajan, turvallisuudesta vastaavan virkamiehen, vangin ja esteettömän todistajan läsnä ollessa.

Vangille on varattava tilaisuus esittää oma selvityksensä sekä näyttöä sen tueksi.

17 §

Päätösvalta

Järjestyssäännön vahvistaa aluevankilan johtaja.

Vankilan tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää vankilan johtaja.

Kurinpitorangeistuksesta päättää vankilan johtaja. Johtaja päättää myös, siirretäänkö rikos kurinpitorangeistuksen määräämisen sijasta poliisin tutkittavaksi.

Muistutuksesta ja järjestysrikkomuksen selvittämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Vangin 15 §:ssä tarkoitettua erillään pitämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Esteellisyteen sovelletaan, mitä esitutkin-

talain (449/1987) 16 §:ssä säädetään.

18 §

Muutoksenhaku ja täytäntöönpanon kielto

Vangin oikeudesta hakea muutosta hänelle määrättyyn kurinpitorangaistukseen ja muutoksenhaun vaikutuksesta kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoon säädetään 20 luvussa.

19 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tarkemmat määräykset kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta antaa Rikosseuraamusvirasto.

16 luku

Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

1 §

Valvonta vankilassa

Vankeja ja vankien käytössä oleva tiloja on valvottava siten kuin vankilan järjestys, vankilassa pitämisen varmuus, vankien ja muiden henkilöiden turvallisuus sekä karkaamisen tai avolaitoksesta luvatta poistumisen ja rikoksen estäminen edellyttävät.

Vankilassa on oltava turvallisuuden edellyttämät hälytys- ja muut tekniset turvajärjestelmät.

2 §

Asuintilojen ja omaisuuden tarkastus

Vankien asuintiloja sekä heidän käytössään ja vankilan alueella olevaa omaisuuttaan voidaan tarkastaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai epäillyn jär-

jestysrikkomuksen tutkimiseksi. Käyttöesineiden, rahan ja muiden maksuvälineiden sekä muun omaisuuden hallussapidosta säädetään 9 luvussa.

3 §

Vangin turvatarkastus

Vanki saadaan vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*vangin turvatarkastus*).

Turvatarkastuksessa voidaan metallinilmaisinta, muuta teknistä laitetta tai koulutettua koiraa käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vanki sen varmistamiseksi, ettei vangilla ole mukanaan esinettä tai ainetta:

1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle;

2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai

3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Vanki voidaan 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa.

4 §

Henkilöntarkastus

Vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos:

1) vankia epäillään 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta; tai

2) henkilöntarkastus on tarpeen karkaamisen tai avolaitoksesta luvatta poistumisen ehkäisemiseksi, vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi, epäillyn järjestysrikkomuksen tutkimiseksi, vankilaan saapumisen tai palaamisen johdosta taikka valvo mattoman tapaamisen yhteydessä.

Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

5 §

Erityistarkastus

Vankilassa, sen osastolla tai muussa tilassa voidaan suorittaa erityistarkastus, jos se on tarpeen vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi.

Kun vankilan osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus, henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoituille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille.

6 §

Henkilönkatsastus

Vangille voidaan tehdä rikoksen selvittämiseksi henkilönkatsastus, jos vankia todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikoksesta.

Henkilönkatsastus käsittää kehon tarkastamisen, näytteen ottamisen tai muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen.

Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan toimenpiteen saa suorittaa ainoastaan lääkäri.

7 §

Päihteettömyyden valvonta

Jos on syytä epäillä, että vanki on alkoholin, muun päihdyttävän aineen taikka dopin-gaineen vaikutuksen alainen, vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsa- taikka sylkinäyte taikka suorittamaan puhalluskoe.

Jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, näytettä ei edellytetä, ellei vanki sitä vaadi.

Valvomattoman tapaamisen, sopimusosastolle sijoittamisen, poistumisluvan, opintoluvan ja siviilityöluvan, ulkopuolista valvottua

toimintaa koskevan luvan sekä avolaitokseen sijoittamisen tai ulkopuoliseen laitokseen sijoituksen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyä antaa virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittaa puhalluskokeen.

Vangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

8 §

Omaisuuuden erillään säilyttäminen

Jos vankeinhoitoviranomaisella on syytä epäillä rahan ja muiden maksuvälineiden tai muun omaisuuden laillista alkuperää, omaisuus voidaan ottaa erillään säilytettäväksi, kunnes poliisi tekee asiasta päätöksen 19 luvun 1 §:ssä tarkoitettun ilmoituksen johdosta.

9 §

Menettely ja päätösten kirjaaminen

Henkilöntarkastus suoritetaan todistajan läsnä ollessa. Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Vangin ollessa vankilan ulkopuolella Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen välittömässä valvonnassa henkilöntarkastus saadaan kuitenkin suorittaa ilman todistajan läsnäoloa, jos asia ei siedä viivytystä.

Jos henkilönkatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa sovelletaan, mitä pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

Päätös henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta on tehtävä kirjallisesti. Vangille on ilmoitettava toimenpiteen peruste.

Henkilöntarkastuksesta, henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa, joiden tarkemmasta sisällöstä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Päihtymystilaa koskevat havainnot ja turvatarkastuksen toimittaminen kuljetuksen aikana on kirjatta-

va Rikosseuraamusviraston vahvistaman kaavan mukaiselle lomakkeelle.

10 §

Päätösvalta

Turvatarkastuksesta, henkilöntarkastuksesta ja päihitteettömyyden valvonnasta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaintai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Erityistarkastuksesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Yksittäistapauksessa Rikosseuraamusvirastolla on oikeus päättää erityistarkastuksen toimittamisesta.

Henkilöntarkastuksesta päättää vankilan johtaja.

17 luku

Muun henkilön tarkastaminen

1 §

Pääsy vankilaan

Vankilaan ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa tai syytä.

Vankilaan pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen vankilassa säilytettäväksi vankilan määräämällä tavalla. Myös henkilöllisyyden todistaminen voidaan asettaa vankilaan pääsyn ja vankilan alueella liikkumisen ehdoksi. Alueella liikkuvalla voidaan asettaa muitakin järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia ehtoja.

Pääsy vankilaan voidaan evätä tai oleskelu vankilan alueella kieltää siltä, joka ei noudata hänelle 2 momentissa tarkoitettua määräystä tai ehtoa taikka kieltäytyy 2 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta. Vankilaan ei saa myöskään päästää ketään, joka päihtymyksen, uhkaavan käytöksen tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa vaarantaa vankilan järjestyksen tai turvallisuutta. Tapaajan pääsyn epäämisestä noudatetaan lisäksi, mitä 13 lu-

vun 4 §:ssä säädetään.

2 §

Turvatarkastus vankilan alueella

Henkilö voidaan tarkastaa vankilassa ja sen alueella turvallisuuden ylläpitämiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*turvatarkastus*).

Turvatarkastuksessa voidaan metallinilmaisinta, muuta teknistä laitetta tai koulutettua koiraa käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vankilaan saapuva taikka vankilassa tai sen alueella oleva henkilö, hänen mukanaan olevat tavarat ja hänen käyttämänsä, vankilan alueella oleva kulkuneuvo sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta:

1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vankilan järjestykselle;

2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai

3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa henkilö voidaan velvoittaa luovuttamaan mukanaan tuomansa omaisuus tarkastettavaksi, jollei tarkastusta voida suorittaa 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

3 §

Tapaajan henkilöntarkastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa pyritään luovuttamaan 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, vangin tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tapaaja suostuu henkilöntarkastukseen.

Jos tapaaja kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, noudatetaan, mitä 13 luvun 4 §:ssä säädetään.

Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä tapaajalla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

4 §

Esineiden ja aineiden pois ottaminen

Turvatarkastusta tai henkilöntarkastusta suorittavalla ohjaus- tai valvontatehtävissä toimivalla virkamiehellä on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu esine tai aine.

Pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jollei siihen ole lain mukaan esitettyä, palautettava tarkastetulle henkilölle hänen poistuessaan vankilasta.

5 §

Vankilan alueelta poistaminen

Se, joka kieltäytyy turvatarkastuksesta taikka ei noudata hänelle 1 §:n 3 momentin tai 13 luvun 4 §:n nojalla annettua kehotusta poistua vankilasta, voidaan poistaa vankilasta tai sen alueelta.

Poistettavalle on ilmoitettava poistamisen peruste.

6 §

Kiinniottaminen ja säilöissäpito

Vankilan johtajalla, turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä, valvonnan esimiestehtävissä toimivalla virkamiehellä sekä ohjaus- tai valvontatehtävissä toimivalla virkamiehellä on vankilassa ja sen alueella oikeus ottaa kiinni siellä oleva henkilö, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilölle tai omaisuudelle aiheutuvan vaaran torjumiseksi taikka rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Jos kiinni otettua henkilöä ei voida viipymättä luovuttaa poliisille, hänet voidaan poliisin antamien ohjeiden mukaan pitää säilössä, kunnes poliisi saapuu paikalle, kuitenkin enintään neljä tuntia.

Päätös säilöissäpidosta on tehtävä kirjallisesti. Henkilölle on ilmoitettava kiinniottamisen ja säilössä pitämisen peruste.

7 §

Menettely ja päätösten kirjaaminen

Turvatarkastus ja henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti. Tarkastuksesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.

Tarkastuksen peruste on ilmoitettava tarkastettavalle. Henkilöntarkastuksessa on oltava läsnä todistaja. Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, se on suoritettava erillisessä tilassa ja henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa.

Henkilöntarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa.

8 §

Päätösvalta

Turvatarkastuksesta ja vankilaan pääsyn epäämisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, vankien ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Tapaaajan henkilöntarkastuksesta ja vankilasta poistamisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Kiinni otetun henkilön säilöissäpidosta päättää vankilan johtaja.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset henkilöntarkastuksen pöytäkirjasta sekä alueelta poistamisesta, kiinniottamisesta ja säilöissäpitoa koskevan päätöksen kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

18 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

1 §

Turvaamistoimenpiteet

Turvaamistoimenpiteitä ovat kahlehtiminen, tarkkailu, eristämistarkkailu sekä erillään pitäminen sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään.

Turvaamistoimenpiteiden sijasta on pyrittävä käyttämään ensisijaisesti muita kuin vapautta rajoittavia keinoja vangin rauhoittamiseksi tai rikoksen tai vaaraa aiheuttavan tapahtuman estämiseksi.

2 §

Kahlehtiminen

Vanki saadaan kahlehtia, jos se on välttämätöntä:

1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;

2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;

3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai

4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Kahlehtimista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos vanki kahlehditaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, kahleet on poistettava, jollei puheenjohtaja erityisestä syystä toisin määrää. Kahleet on poistettava, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

3 §

Tarkkailu

Vanki saadaan sijoittaa tarkkailuun, jos se on välttämätöntä:

1) päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi;

2) itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi; taikka

3) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Tarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Vankia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin.

Tarkkailuun sijoittaminen ei saa kestää pitempään kuin on välttämätöntä, eikä yli seitsemää vuorokautta. Tarkkailuun sijoittamista saadaan kuitenkin jatkaa, jos se on välttämätöntä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta syystä. Tarkkailuun sijoittaminen on otettava uudelleen käsiteltäväksi enintään seitsemän vuorokauden väliajoin.

4 §

Eristämistarkkailu

Vanki saadaan sijoittaa eristämistarkkailuun, jos on perusteltua syytä epäillä, että hänellä vankilassa tai sinne tullessaan on kehoonsaan päihteitä taikka muita 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämistarkkailua saadaan jatkaa, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet vangin elimistöstä tai kunnes eristämiseen ei enää muuten ole syytä. Eristämistarkkailu ei saa kuitenkaan kestää yli seitsemää vuorokautta. Jos eristämistarkkailusta aiheutuu vaaraa vangin terveydelle, eristäminen on keskeytettävä. Jos vangin kehoon on henkilönkatsastuksessa havaittu 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, eristämistarkkailua saadaan jatkaa seitsemän vuorokauden enimmäisajan jälkeenkin, kuitenkin enintään seitsemän vuorokautta.

Eristämistarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Vankia on tarkoin seurattava teknillä valvonnalla ja muulla tavoin.

5 §

Erillään pitäminen

Vanki saadaan pitää erillään muista vankeista, jos se on välttämätöntä:

1) sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä tai terveyttä;

2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrityksen estämiseksi;

3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1—4 §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi; tai

4) muun 1—3 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.

Erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enemmän kuin erillään pitämisestä välttämättä aiheutuu. Vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

Erillään pitämistä ei saa jatkaa kauemmin kuin on välttämätöntä. Erillään pitämistä koskeva päätös on otettava uudelleen harkittavaksi enintään 30 vuorokauden väliajoin.

6 §

Voimakeinojen käyttö

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vangin kuljetuksen aikana sekä Vankeinhoitolaitoksen valvomassa toiminnassa oikeus käyttää voimakeinoja:

1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja 16 ja 18 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;

2) 17 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinnittämisen ja säilöissäpidon toimittamiseksi; sekä

3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

Sillä, joka 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella avustaa tässä tarkoitetun virkatoimen suorittamisessa, on oikeus mainitun virkamiehen ohjauksessa sellaisten tarpeellisten voimakeinojen käyttämiseen, joita voidaan olosuhteisiin nähden pitää puolustettavina.

7 §

Menettelysäännökset

Päätös vangin eristämistarkkailuun sijoittamisesta ja erillään pitämisestä on tehtävä kirjallisesti. Erillään pitämistä koskevaa päätöstä tehtäessä vankia on kuultava. Vangille on ilmoitettava toimenpiteen perusteet.

Kun päätetään 2 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitetusta kahlehtimisesta, voimankäyttövälineen käytöstä taikka eristämistarkkailuun sijoittamisesta, toimenpiteen syy ja kesto on kirjattava.

8 §

Päätösvalta

Kahlehtimisesta päättää valvonnan esimies-tehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Tarkkailuun sijoittamisesta ja eristämistarkkailusta päättää tur-

vallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Vangin erillään pitämisestä päättää vankilan johtaja.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tarkkailun, eristämistarkkailun ja erillään pitämisen täytöntöönpanosta sekä voimankäyttövälineistä, kahlehtimisvälineistä ja 8 §:ssä tarkoitettujen päätösten kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset turvaamistoimenpiteiden käytön sekä voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käytön koulutuksesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

1 §

Ilmoitus omaisuudesta, rahoista, muista maksuvälineistä ja sosiaalietaudesta

Jos vankien valvonnan tai muun Vankeinhoitolaitoksen tehtävien hoidon yhteydessä ilmi tulleiden seikkojen nojalla on syytä epäillä rahan ja muiden maksuvälineiden tai muun omaisuuden laillista alkuperää, asiasta on ilmoitettava poliisille.

Jos 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien yhteydessä ilmi tulleiden seikkojen nojalla on syytä epäillä, että vangille on perustetomasti maksettu työttömyyskorvausta, kansaneläkettä tai muuta vastaavaa sosiaalietautta, siitä on asian selvittämiseksi ilmoitettava etuuden myöntäneelle viranomaiselle.

2 §

Ilmoitus kirjeen, puhelun tai muun viestin sisällöstä

Vangilta peräisin olevan tai hänelle saapu-

neen kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin taikka vangin puhelun sisällöstä saadaan antaa tieto poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi. Samoin edellytyksin voidaan antaa 12 luvun 2 §:ssä tarkoitettu jäljennös tai saman luvun 7 §:ssä tarkoitettu tallenne.

3 §

Ilmoitus vangin terveydentilasta ja kuolemasta

Vangin terveydentilasta ilmoitettaessa noudatetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännöksiä.

Vangin kuolemasta on ilmoitettava asianomaisille viranomaisille sekä lähiomaiselle, muulle läheiselle tai vangin nimeämälle henkilölle.

4 §

Ilmoitus poistumisluvasta ja vapauttamisesta

Vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto.

Ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitettun, vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

5 §

Ilmoitukset poliisille

Vankeinhoitoviranomaiset voivat ilmoittaa poliisille:

- 1) vangin ottamisesta vankilaan;
- 2) vangin siirtämisestä toiseen vankilaan;
- 3) vangin osallistumisesta toimintaan vankilan ulkopuolella;
- 4) kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämisestä;
- 5) vangin tapaamisesta, tapaamisen epäamisestä, erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamiskiellosta;
- 6) vangin poistumisluvasta;
- 7) vangille määrätystä kurinpitorangaistuksesta,
- 8) vangille tai muulle henkilölle tehdystä turvatarkastuksesta;
- 9) kiinniottamisesta ja säilössäpidosta;
- 10) vangin erillään pitämisestä;
- 11) vangin karkaamisesta tai luvatta poistumisesta; sekä
- 12) vangin vapauttamisesta.

6 §

Ilmoitus syyttäjälle

Jos vankia syytetään tuomioistuimessa rikoksesta, josta määrätyn kurinpitorangaistuksen tämä on kokonaan tai osaksi suorittanut taikka rikoksesta, josta vangille on vankilassa määrätty kurinpitorangaistus, kurinpitorangaistuksesta ja sen täytäntöönpanosta on ilmoitettava syyttäjälle.

Syyttäjälle on tehtävä ilmoitus rikoslain 2 c luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitettusta, määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettua enimmäisaikaa koskevan säännöksen soveltamista koskevasta tilanteesta.

7 §

Ilmoitus omaisuuden hoitamisesta

Jos vanki ei voi itse huolehtia muualla olevasta omaisuudestaan, asiasta on ilmoitettava holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettulle viranomaiselle.

8 §

Tietojen antaminen mielentilatutkimusta suorittavalle yksikölle

Vankeinhoitoviranomaisilla on oikeus antaa mielentilatutkimusta suorittavalle yksikölle vangista tietoja, jotka ovat tarpeellisia mielentilatutkimuksen toimeenpanemiseksi.

9 §

Ilmoitus henkilö- ja omaisuusvahingosta

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on viivytyksettä ilmoitettava vankilan johtajalle tai muulle esimiehelleen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä syntyneestä henkilö- tai omaisuusvahingosta. Henkilövahingon yhteydessä on huolehdittava siitä, että vahingoittunut saa viipymättä tarvitsemansa ensiavun ja hoidon. Henkilölle, joka ilmoittaa saaneensa vammoja Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen suorittaman toimenpiteen johdosta, on ilman tarpeetonta viivytystä järjestettävä tilaisuus päästä lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan tutkittavaksi.

Kustannukset, jotka aiheutuvat 1 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä, maksetaan valtion varoista.

10 §

Vaitiolo-oikeus

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä ei todistajana oikeudenkäynnissä tai esitutkinnassa kuultaessa ole velvollisuutta ilmaista virkatehtävässä saatua luottamuksellista vihjetiedon antajan henkilöllisyyttä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai rikoslain 50 luvun 1—4 §:ssä tarkoitettua huumausainerikoksesta. Vaitiolo-oikeutta ei kuitenkaan ole, jos vihjetiedon antanut suostuu henkilöllisyytensä ilmaisemiseen tai jos on ilmeistä,

ettei tällaisen tiedon ilmaiseminen aiheuta vaaraa hänen, hänen lähiomaisensa tai muun läheisen turvallisuudelle.

Tuomioistuimien voi kuitenkin määrätä vihjetiedon antaneen vangin henkilöllisyyden ilmaisemiseksi, kun syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta saattaa seurata kuusi vuotta vankeutta tai tätä ankarampi rangaistus, edellyttäen että rikoksen selvittäminen tätä välttämättä vaatii eikä tiedon ilmaisemisesta voida perustellusti olettaa aiheutuvan vakavaa vaaraa tietoja antaneen, tämän lähiomaisen tai muun läheisen turvallisuudelle.

11 §

Päätösvalta

Vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies päättää 1, 2, 4, 5 ja 9 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen tai tiedon antamisesta.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset ilmoituksista ja tiedon antamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

VI OSA

MUUT SÄÄNNÖKSET

20 luku

Muutoksenhaku

Valitus käräjäoikeuteen

1 §

Valitusoikeus käräjäoikeuteen

Vangilla on oikeus hakea muutosta valittamalla käräjäoikeuteen seuraavista päätöksistä:

1) 15 luvun 4 §:ssä 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu suoritetun ajan menetyksestä; ja

2) rikoslain 2 c luvun 9 §:ssä tarkoitettu ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämisestä.

Oikaisuvaatimuksesta aluevankilan johtajalle säädetään 9 §:ssä ja valitusoikeudesta hallinto-oikeuteen säädetään 12 §:ssä.

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Toimivaltainen tuomioistuin on sen paikakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu päätös on tehty. Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestyksellisen tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvitykseen, käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

3 §

Valituksen tekeminen

Valitus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Valituskirjelmä toimitetaan vankilan johtajalle.

Johtajan on viipymättä toimitettava valituskirjelmä käräjäoikeuden kansliaan sekä liitettävä siihen jäljennökset kertyneestä asiakirja-aineistosta ja oma selvityksensä. Kun Rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa Rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja käräjäoikeudelle toimitettaessa on ilmoitettava, milloin valituskirjelmä on saapunut.

Valitus tulee vireille käräjäoikeudessa silloin, kun 2 momentissa tarkoitettujen asiakirjain saapuvien tuomioistuimen kansliaan. Tuomioistuimen on viivytyksettä annettava valittajalle ja päätöksen tekijälle tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä valittajan poissaolon seurauksista.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän

määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

4 §

Uuden määräajan asettaminen

Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, kärjäoikeus asettaa hakemuksesta uuden määräajan valituksen tekemistä varten.

Uutta määräaikaa on pyydetävä kärjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä vankilan johtajalle. Hakemukseen on liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän uudessa määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

5 §

Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Valitus ei keskeytä 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun päätöksen täytäntöönpanoa, ellei tuomioistuin toisin määrää.

6 §

Päätöksen tekijän velvollisuudet

Kun tehdään 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu päätös, vangille on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin ja määräpäivä valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava.

Vankilan johtajan tulee huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi osallistua valituksen käsittelyyn tuomioistuimesa.

7 §

Pääkäsittely kärjäoikeudessa

Päätöksen tekijän tai häntä edustavan virkamiehen on oltava läsnä kärjäoikeudessa valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijällä on oikeus olla läsnä kärjäoikeudessa. Valitus voidaan käsitellä valituksen tekijän poissaolosta huolimatta, jollei kärjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeellisenä.

Kärjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsiteltyksi. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään.

8 §

Muutoksenhakukielto

Kärjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Oikaisuvaatimus aluevankilan johtajalle ja valitus hallinto-oikeuteen

9 §

Muutoksenhaun alaiset asiat

Oikaisuvaatimus aluevankilan johtajalle ja valitus hallinto-oikeuteen voidaan tehdä seuraavista päätöksistä:

1) 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettu täytäntöönpanon lykkäämisestä terveydellisistä syistä, 4 §:ssä tarkoitettu täytäntöönpanon lykkäämisestä muista kuin terveydellisistä syistä, 6 §:ssä tarkoitettu lykkäyksen peruuttamisesta ja 7 §:ssä tarkoitettu maksuajan myöntämisestä muuntorangaistukselle vankilassa,

2) 4 luvun 10 §:ssä tarkoitettu vangin lapsen ottamisesta vankilaan,

3) 5 luvun 3 §:n tarkoitettu erillään asumisesta omasta pyynnöstä ja 6 §:n mukaisesti varmuusosastolle sijoittamisesta,

4) 6 luvun 2 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettua siirtämisestä avolaitoksesta suljettuun vankilaan,

5) 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettua omaisuuden hallussapidosta ja 4 §:n 1, 2 ja 4 momentissa tarkoitettua rahan käytöstä,

6) 12 luvun 5 §:ssä tarkoitettua kirjeen tai postilähetyksen pidättämisestä,

7) 13 luvun 6 §:ssä tarkoitettua tapaamiskiellosta,

8) 14 luvun 5 §:ssä tarkoitettua poistumisluvasta erittäin tärkeästä syystä,

9) 15 luvun 4 §:n 1—3 kohdassa tarkoitettua varoituksesta, oikeuksien menetyksestä ja yksinäisyysrangaistuksesta,

10) 18 luvun 5 §:ssä tarkoitettua erillään pitämisestä ja

11) rikoslain 2 c luvun 8 §:ssä tarkoitettua valvotun koevapauden peruuttamisesta.

Vangin tapaajalla on oikeus hakea oikaisua ja valittaa 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettua päätöksestä.

10 §

Oikaisuvaatimus

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös oikaisuosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle.

11 §

Oikaisuvaatimuksesta päättäminen

Oikaisuvaatimuksen ratkaisee aluevankilan johtaja.

Oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä on muutoin voimassa, mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään.

12 §

Valituksen tekeminen

Aluevankilan johtajan päätöksestä saa va-

littamalla hakea muutosta hallinto-oikeuteen. Valitus tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä aluevankilan johtajan päätös on tehty.

Kun valituksen kohteena olevan päätöksen tekee aluejohtaja tai Rikosseuraamusvirasto, valitus tehdään Helsingin hallinto-oikeuteen ilman 10 ja 11 §:ssä tarkoitettua oikaisuvaatimusmenettelyä.

Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

13 §

Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen ei keskeytä 9 §:ssä tarkoitettua päätöksen täytäntöönpanoa, ellei aluevankilan johtaja tai hallinto-oikeus toisin päättä.

14 §

Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa

Valitusta käsitellessään hallinto-oikeus on päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valitus ei keskeytä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei hallinto-oikeus toisin määrää. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Asian käsittelystä on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

15 §

Oikeusapu

Vangille voidaan 1 ja 9 §:ssä tarkoitettussa asiassa myöntää oikeusapua niin kuin oikeusapulaissa (257/2002) säädetään. Oikeusapulain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteista ei tarvitse esittää. Oikeusavun myöntämisestä päättää tuomioistuin.

16 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksen tekemisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

21 luku

Vapauttaminen

1 §

Vangin vapauttamisajankohdan määräytyminen

Vanki vapautetaan 3 luvun 1—7 §:n sekä rikoslain 2 c luvun ehdonalaista vapauttamista koskevien säännösten perusteella määrättyyn vankilassaoloajan viimeisenä päivänä.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, muu kuin sakon muuntorangaistusta suorittava vanki voidaan päästää rikoslain 2 c luvun 8 §:ssä tarkoitettuun valvottuun koevapauteen ennen 1 momentissa tarkoitettua vapauttamisajankohtaa.

Ehdonalaisesta vapauttamisesta ja valvotusta koevapaudesta säädetään rikoslain 2 c luvussa. Vangin armahtamisesta säädetään perustuslaissa.

2 §

Päätösvalta

Vankilan johtaja päättää rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaisesta ehdonalaisesta vapauttamisesta, saman luvun 9 §:n 1 momentin mukaisesta ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua valvontaan asettamisesta sekä valvotun koevapauden rikkomisen seuraamuksista.

Sijoittajayksikön johtaja päättää rikoslain 2 c luvun 8 §:n mukaisesta valvottuun koevapauteen sijoittamisesta ja sen peruuttamisesta.

Rikosseuraamusvirasto päättää rikoslain 2 c luvun 9 §:n 2 momentin mukaisesta ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä ilman vangin suostumusta. Rikosseuraamusvirasto päättää myös saman luvun 8 §:n mukaisesta valvottuun koevapauteen määräämisestä sekä valvotun koevapauden peruuttamisesta ja valvotun koevapauden rikkomisen muista seuraamuksista, kun kyse on saman luvun 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua elinkautisesta vankeudesta tai saman luvun 11 ja 12 §:ssä tarkoitettua koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa.

Kriminaalihuoltolaitos vastaa ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 5 §:ssä tarkoitettua valvontasuunnitelman laatimisesta.

3 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset rikoslain 2 c luvussa tarkoitettua valvotun koevapauden ja ehdonalaisen vapauttamisen valvonnasta ja toimeenpanosta sekä vankilassaoloajan ja vapauttamisajankohdan määräytymisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset vangin vapauttamisesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

22 luku

Voimaantulo - ja siirtymäsäännökset

1 §

Tarkemmat täytäntöönpanosäännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

2 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta

20 .

Tällä lailla kumotaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annettu laki (39/1889) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

3 §

Siirtymäsäännökset

Vangin kohtelua ja tapaamiskieltoa koskevan päätöksen täytäntöönpanossa sovelletaan päätöstä tehtäessä voimassa olleita säännöksiä. Tämän lain säännöksiä sovelletaan kuitenkin, jos asia tulee ehtojen rikkomisen, edellytysten muuttumisen, laissa asetetun määräajan taikka muun vastaavan syyn vuoksi uudelleen käsiteltäväksi. Ennen lain

voimaantuloa määrättyyn kurinpitorangais-
tukseen ja vireille tulleeeseen lykkäyshake-
mukseen sovelletaan lain voimaan tullessa
voimassa olleita säännöksiä.

Tämän lain säännöksiä rangaistusajan
suunnitelmasta sovelletaan lain voimaan tu-
lon jälkeen täytäntöön pantavaksi tulleen
vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa.
Muutoksenhakua koskevia säännöksiä sovel-
letaan haettaessa muutosta lain voimaantulon
jälkeen tehtyyn päätökseen.

Mitä laissa tai asetuksessa säädetään ran-
gaistuslaitoksesta, tarkoitetaan tämän lain
voimaantulon jälkeen vankilaa.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan
ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin
toimiin.

2.

Tutkintavankeuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

I OSA

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku

Tutkintavankeuden toimeenpanon yleiset periaatteet

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan tutkintavankeuden toimeenpanoon

Tutkintavankiin, joka samalla suorittaa vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta, sovelletaan, mitä tämän lain 2 luvun 1 §:n 2 momentissa, 4 luvun 1 §:n 3 momentissa, 8 luvun 6 §:ssä sekä 9 luvun 9 §:ssä säädetään. Tällaiseen vankiin sovelletaan lisäksi, mitä pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 18 b §:ssä yhteydenpidon rajoittamisesta ja rikoslain (39/1889) 2 c luvun 5 §:ssä ehdonalaisesta vapauttamisen määräytymisestä säädetään. Muutoin tässä momentissa tarkoitettuun tutkintavankiin sovelletaan, mitä vangista vankeuslaissa (/) säädetään.

Lakia sovelletaan myös muun lain nojalla vapautensa menettäneen, vankilassa pidettävän henkilön kohteluun, jollei muualla laissa toisin säädetä.

Tutkintavankeuden toimeenpanosta poliisin säilytystilassa säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/). Tutkintavankeuden toimeenpanosta mielentilatutkimusta tehtäessä säädetään myös mielenterveyslaissa (1116/1990).

2 §

Tutkintavankeuden päättymisen

Rikoksen johdosta vangittu henkilö on tutkintavanki siihen päivään saakka, jona kärkeä oikeuden tuomio saa lainvoiman taikka jona hovioikeuden tuomio annetaan tai julistetaan ja vankila on antanut siitä tiedon tutkintavangille.

Tutkintavanki voi kuitenkin suostua täytäntöönpanoon ja tyytyä tuomioon noudattaen vastaavasti, mitä vangittuna olevasta tuomistusta vankeuslain 2 luvun 2 §:ssä säädetään.

3 §

Tutkintavankeuden tarkoitus

Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

4 §

Tutkintavankeuden toimeenpanolle asetettavat vaatimukset

Tutkintavangin oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen vaativat.

5 §

Tutkintavangin kohtelu

Tutkintavankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Tutkintavankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Nuoren tutkintavankeutta toimeenpantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin.

6 §

Tutkintavangin kuuleminen

Tutkintavankia on kuultava vankilaan sijoittamista, asumista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä.

7 §

Rikosseuraamusviraston ratkaistavat asiat

Sen estämättä, mitä tässä laissa säädetään, Rikosseuraamusvirasto voi yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen päätösvaltaan kuuluvan tutkintavangin sijoittamista, siirtoa ja poistumislupaa koskevan asian, jos on syytä epäillä vangin osallistuvan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, vankeusaikanaan jatkavan rikollista toimintaa tai vaarantavan turvallisuutta, taikka jos se on perusteltua vangin turvallisuuden suojelemiseksi.

II OSA

TUTKINTAVANKEUDEN ALOITTAMINEN

2 luku

Saapuminen vankilaan

1 §

Tutkintavangin sijoittaminen

Rikoksen johdosta vangittu henkilö on viipymättä vietävä syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilana toimivaan vankilaan tai erityisestä syystä muuhunkin tutkintavankilana toimivaan vankilaan.

Tutkintavankia ei saa sijoittaa avolaitokseen.

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinoin lain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syystä vaatii.

Tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pitempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä. Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian kanssa pakkokeinoin lain 1 luvun 22 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

2 §

Vankilaan ottaminen

Tutkintavangin ottaminen vankilaan perustuu tuomioistuimen antamaan vangitsemismääräykseen.

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen vankilaan ottamisestaan.

Tieto tutkintavangin ottamisesta vankilaan

on merkittävä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (422/2002) tarkoitettuun täytäntöönpanorekisteriin.

3 §

Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen

Tutkintavangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien tutkintavankien tarpeiden mukaan.

Ulkomaiselle tutkintavangille on tiedotettava 9 luvun 7 §:n mukaisesta mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon. Ulkomaiselle tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua. Viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille on annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua.

Tutkintavankien saatavilla on oltava kokoluokka tutkintavangeja koskevista laeista, ase- ja muista säännöksistä.

4 §

Tulotarkastus

Vankilaan saapunut tutkintavanki on tarkastettava todistajan läsnä ollessa (*tulotarkastus*). Tulotarkastus käsittää henkilöllisyyden toteamisen ja kirjaamisen, henkilötuntemerkkien ottamisen sekä tutkintavangin mukana olevan omaisuuden luetteloinnin ja tarkastamisen sekä tarvittaessa vaatteiden vaihdon. Omaisuusluettelosta säädetään 5 luvun 2 §:ssä. Tutkintavangin turvatarkastuksesta säädetään 11 luvun 3 §:ssä.

Vankeinhoitoviranomainen saa ottaa tutkintavangista pakkokeinolaissa tarkoitetut henkilötuntemerkit.

5 §

Tutkintavangin lapsen ottaminen vankilaan

Tutkintavangin pieni lapsi voidaan ottaa vankilaan, jos se on lapsen edun mukaista ja tutkintavanki itse sitä haluaa. Lapsen hoito järjestetään lapsen edun mukaisella tavalla.

Lapsen ottamisesta vankilaan ja pitämisestä vankilassa päättää sijoittajayksikön johtaja vastaanottavan vankilan johtajaa ja lastensuojelulaissa (683/1983) tarkoitettua viranomaista kuultuaan.

6 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tulotarkastuksen kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat säännökset tutkintavankilana toimivista vankiloista annetaan oikeusministeriön asetuksella.

Tarkemmat määräykset tulotarkastuksesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

1 §

Sijoittaminen vankilassa

Tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottava tutkintavanki saadaan tutkintavangin suostumuksella sijoittaa samalle osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit, jollei sijoittaminen vaaranna tutkintavankien tarkoitusta.

Alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa.

2 §

Asumaan sijoittaminen

Tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava yhden hengen huoneeseen. Tutkintavankia ei saa sijoittaa asumaan toisen tutkintavangin kanssa, jos siitä aiheutuu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle tai vankilan järjestykselle.

Tutkintavangille on varattava mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään toisista tutkintavangeista, jos tutkintavangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna tai jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy.

Omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä erillään asumisesta välttämättä aiheutuu.

3 §

Vaatetus

Tutkintavanki saa käyttää omia vaatteitaan, jollei siitä aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai tutkintavangin terveydelle. Tutkintavanki vastaa käytössään olevien omien vaatteidensa huollosta. Vankilan on järjestettävä tutkintavangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun, niiden pesettämiseen vankilassa tai tutkintavangin kustannuksella vankilan välityksellä vankilan ulkopuolella.

Tutkintavangille, joka ei käytä omia vaatteitaan, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

Tutkintavangin on huolehdittava omasta puhtaudestaan ja asuintilansa siisteydestä.

4 §

Ruokahuolto

Tutkintavankien ruokahuolto on järjestettävä siten, että he saavat terveellisen, moripuolisen ja riittävän ravinnon.

Perusruokavaliosta poiketaan, jos se on perusteltua tutkintavangin terveyden taikka us-

konnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi.

5 §

Ulkoilu

Tutkintavangille on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei tutkintavangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä.

6 §

Tutkintavangin siirtäminen

Tutkintavanki voidaan siirtää toiseen vankilaan, jos siihen on perusteltu syy ja voidaan olettaa, että tutkintavanki sopeutuu toisen vankilan olosuhteisiin.

Tutkintavanki tulee siirtää toiseen vankilaan, jos tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuus, vankilan käyttöaste tai muu vastaava syy sitä edellyttää. Vankilan käyttöasteen tasoittamiseksi tutkintavanki voidaan siirtää vain painavista syistä.

Jos tutkintavangin suoritettavaksi tulee vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus, tutkintavanki voidaan siirtää sijoittajayksikköön sijoitusvankilan määräämistä varten.

7 §

Siirrosta ilmoittaminen

Tutkintavangille on varattava viipymättä hänen saavuttuaan toiseen vankilaan tilaisuus ilmoittaa siirrosta lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen.

8 §

Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Tutkintavanki on kutsusta toimitettava tuomioistuimeen siten kuin siitä erikseen

säädetään.

Jos vankilassa oleva tutkintavanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, tutkintavanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi.

Tässä pykälässä tarkoitettu syystä vankilan ulkopuolella olevalle tutkintavangille on järjestettävä tarpeellinen valvonta.

9 §

Päätösvalta

Tutkintavangin ulkoilun epäamisestä päättää vankilan johtaja. Tutkintavangin vaateuksesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Perusruokavaliosta poikkeamisesta uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen perusteella päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies.

Tutkintavangin siirtämisestä päättää vankeuslain 1 luvun 4 §:ssä tarkoitetun sijoittajayksikön johtaja.

Vankilan johtaja päättää 8 §:ssä tarkoitettu kuulemisesta. Jos vankilan ulkopuolella olo kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta, asiasta päättää sijoittajayksikön johtaja.

10 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat määräykset ruoka- ja perushuollosta sekä asumisesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

Tutkintavangin siirtoa koskevasta menettelystä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset tutkintavangin siirtämisestä antaa Rikosseuraamusvirasto.

III OSA

TUTKINTAVANKEUDEN TOIMEENPÄÄNON SISÄLTÖ

4 luku

Toiminta

1 §

Toimintaan osallistuminen

Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Jos tutkintavanki osallistuu toimintaan, ennen toiminnan aloittamista on sovittava toimintarahen perusteista. Toimintaan osallistumisesta tehdään erillinen päätös.

Tutkintavangille ei saada antaa vankeuslain 8 luvun 6 tarkoitettua lupaa siviilityöhön eikä saman luvun 9 §:ssä tarkoitettua opintolupaa tai lupaa valvottuun ulkopuoliseen toimintaan. Tutkintavankia ei saa myöskään sijoittaa viimeksi mainitussa pykälässä tarkoitettuun ulkopuoliseen laitokseen.

2 §

Oma työ

Tutkintavangille voidaan antaa lupa tehdä omaan lukuunsa vankilassa sellaista hyväksyttävää työtä, joka soveltuu vankilassa tehtäväksi (*oma työ*).

Omaa työtä varten vangille voidaan antaa korvauksetta käyttöön vankilan työvälineitä, jollei siitä aiheudu haittaa vankilan järjestykselle, turvallisuudelle tai toimintojen järjestämiselle taikka vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle.

Lupa omaan työhön voidaan peruuttaa, jos 1 momentissa tarkoitettut edellytykset eivät enää täyty taikka jos oman työn tekemisestä aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle.

3 §

Rangaistusajan valmistelu

Tutkintavangin suostumuksella voidaan tutkintavankeusaikana aloittaa vankeuslain 4 luvun 6 §:ssä tarkoitetun rangaistusajan suunnitelman laatiminen rangaistusajan suorittamista ja ehdonlaista vapautta varten.

4 §

Päätösvalta

Tutkintavangin osallistumisesta toimintaan ja 2 §:ssä tarkoitetusta omasta työstä päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä vankilan toiminnoista vastaava virkamies.

5 luku

Tutkintavangin omaisuus ja tulot

1 §

Omaisuuksien hallussapito

Tutkintavanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaisia omaisuuksia. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos:

- 1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle;
- 2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; taikka
- 3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle.

Tutkintavanki ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, dopingaineita eikä huumeaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä. Tutkintavanki ei saa pitää hallussaan toiselta vangilta ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa saamaansa omaisuutta.

Muu omaisuus, joka tutkintavangilla on mukanaan vankilaan tullessaan tai jonka hän saa tutkintavankeusajan kuluessa, voidaan ottaa vankilassa säilytettäväksi vangin va-

paaksi pääsyyn saakka, jos se vankilan säilytystilat huomioon ottaen on mahdollista.

Jos omaisuutta ei voida säilyttää, se palautetaan taikka lähetetään tutkintavangin kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantunut tavara voidaan hävittää todistajan läsnä ollessa. Alkoholiuoman tai muun alkoholipitoisen aineen hävittämisestä noudatetaan, mitä alkoholilain (1143/1994) 60 §:ssä säädetään. Huumeusaineen toimittamisesta hävitettäväksi säädetään huumeusainelain (1289/1993) 10 §:ssä.

Tavaraan, jolla ei ole omistajaa, sovelletaan löytötavaralakia (778/1988).

2 §

Omaisuusluettelo

Vankilaan vastaanotetusta tutkintavangin omaisuudesta on laadittava omaisuusluettelo. Tutkintavangin ja läsnä olevan todistajan on allekirjoitettava omaisuusluettelo. Jos tutkintavanki ei allekirjoita luetteloa, kahden Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on todistettava luettelo oikeaksi.

Tutkintavangin haltuun annetusta omaisuudesta on tehtävä merkintä omaisuusluetteloon. Tutkintavangille on hänen pyynnöstään annettava kopio omaisuusluettelosta.

Tutkintavangin hallusta voidaan ottaa pois sellainen ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa vastaanotettu omaisuus, joka on merkitty toisen vangin omaisuusluetteloon.

3 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito

Tutkintavangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Tutkintavangin hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan vankilassa säilytettäväksi tai talletetaan tutkintavangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Tutkintavangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta.

4 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö

Vankilan on järjestettävä tutkintavangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa.

Tutkintavanki saa omalla kustannuksellaan vankilan ulkopuolelta hankkia sellaisia käytösesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla vankilassa sallittu.

Tutkintavangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä tutkintavankeuden tarkoituksen tai vankilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Perustellusta syystä tutkintavanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille.

5 §

Ilmoitus omaisuuden hoitamisesta

Jos tutkintavanki ei voi itse huolehtia muulla olevasta omaisuudestaan, asiasta on ilmoitettava holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitetulle viranomaiselle.

6 §

Omaisuuden palauttaminen

Kun tutkintavanki vapautuu vankilasta, hänen rahansa, muut maksuvälineensä ja omaisuutensa on luovutettava hänelle kuittausta vastaan. Jos tutkintavanki ei allekirjoita omaisuusluetteloa, kahden Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on todistettava luettelo oikeaksi.

Vankilaan jätetty omaisuus lähetetään vapautetulle hänen kustannuksellaan. Jos vapautunut ei nouda omaisuuttaan, omaisuus voidaan hävittää kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun omaisuus on palautettu vankilaan. Jos vapautunutta ei tavoiteta, omaisuus voidaan hävittää kolmen kuukauden kuluttua

tutkintavangin vapautumisesta.

7 §

Toimintaraha ja käyttöraha

Työhön, koulutukseen tai muuhun vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan osallistuvalla tutkintavangilla maksetaan toimintarahaa.

Toimintarahan määräytymisestä ja maksamisesta on voimassa, mitä vankeuslain 9 luvun 6 ja 8 §:ssä säädetään.

Tutkintavangille voidaan maksaa käyttörahaa, jos se vangin varattomuus tai muu erityinen syy huomioon ottaen on perusteltua.

8 §

Päätösvalta

Omaisuuksien hallussapidosta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Edellä 4 §:n 4 momentissa tarkoitetusta rahan tai maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Toiminta- tai käyttörahan maksamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnasta vastaava virkamies.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tutkintavangin hallussa pitämästä omaisuudesta sekä rahan ja maksuvälineiden käytöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tarkemmat määräykset omaisuuden lähettämistä ja hävittämistä sekä toiminta- ja käyttörahan suorittamista jättämisestä antaa Rikosseuraamusvirasto.

6 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankeinhoitolaitoksen on järjestettävä tai muuten turvattava tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus.

Tutkintavangilla on oikeus Vankeinhoitolaitoksen lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa, jollei siitä aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle.

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) mielenterveyslaissa, tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveyshuolto-laissa (1383/2001) säädetään.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta tutkintavankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia vankilassa, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

3 §

Synnytys

Raskaana oleva tutkintavanki siirretään tarpeellisen valvonnan alaisena synnytystä varten riittävän ajoissa sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön vankilan ulkopuolelle.

4 §

Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito

Tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon.

5 §

Sosiaalinen kuntoutus

Tutkintavankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin henkilöihin sekä ohjattava asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa.

Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä noudatetaan lisäksi soveltuvin osin, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) säädetään.

6 §

Terveydenhuollon kustannukset

Tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Vankeinhoitolaitoksen lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

7 §

Päätösvalta

Tutkintavangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Vankeinhoitolaitoksen lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

Vankilan johtaja päättää, kuultuaan mahdollisuuksien mukaan lääkäriä, lähettämistä 2 §:ssä tarkoitettuun hoitoon tai tutkimuk-

seen.

8 §

Tarkemmat määräykset

Rikosseuraamusvirasto antaa tarkemmat määräykset tutkintavankien terveydentilan tarkastuksen ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

7 luku

Vapaa-aika

1 §

Vapaa-ajan toiminta

Tutkintavanki saa osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa.

Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, jos tutkintavanki:

1) suorittaa 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) on 10 luvun 14 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena.

Tutkintavangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen.

2 §

Uskonnonharjoitus

Tutkintavangilla on oikeus osallistua vankilassa järjestettyihin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin, jollei

1) tutkintavanki suorita 10 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisyysrangaistusta; taikka

2) tutkintavanki ole 10 luvun 14 §:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen toi-

menpiteiden kohteena.

Tutkintavangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee 1 momentissa tarkoitettua tilaisuutta taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua tilaisuuteen. Jos tutkintavanki ei voi osallistua yhteisiin tilaisuuksiin, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin.

Tutkintavangille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa.

3 §

Kirjasto

Tutkintavangille on varattava riittävän usein pääsy vankilan kirjastoon tai mahdollisuus käyttää yleisiä kirjastopalveluita. Tutkintavankeja on ohjattava kirjaston käytössä. Edellä 3 luvun 2 §:ssä ja 2 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen tutkintavankien kirjastopalveluista on huolehdittava muulla tavoin.

4 §

Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuraaminen

Tutkintavangille on varattava tilaisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta.

Aikakauslehtien ja kirjallisuuden hallussapidosta noudatetaan, mitä 5 luvun 1 §:ssä säädetään.

5 §

Päätösvalta

Vapaa-ajan toimintaan, jumalanpalvelukseen, hartaushetkeen ja muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen osallistumisen epäämisestä päättää tilaisuuden järjestäjää kuultuaan valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies taikka, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

IV OSA

TUTKINTAVANGIN YHTEYDET VANKI-
LAN ULKOPUOLELLE

8 luku

Kirjeenvaihto ja puhelut

1 §

Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen

Tutkintavangilla on oikeus kirjeenvaihtoon, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinoin lain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettulla tavalla rajoitettu.

Jos on syytä, tutkintavangille saapunut tai tutkintavangilta peräisin oleva suljettu kirje tai muu postilähetys saadaan tarkastaa läpivalaisemalla tai avaamalla sen tutkimiseksi, ettei se sisällä luvattomia aineita tai esineitä.

Jos tarkastuksen yhteydessä löydetään aineita tai esineitä, joita tutkintavangilla ei ole 5 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentin mukaan lupa pitää hallussaan, ne on otettava vankilassa säilytettäväksi. Rahavarat on merkittävä tutkintavangin tilille. Omaisuuden alkuperän laillisuutta epäiltäessä tehtävästä ilmoituksesta säädetään 16 luvun 1 §:n 9 kohdassa.

2 §

Kirjeen lukeminen ja jäljennöksen ottaminen

Tutkintavangille saapunut tai häneltä peräisin oleva kirje, muu postilähetys tai viesti saadaan lukea, jos se on tarpeen tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi, rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Kirjeestä, muusta postilähetyksestä tai viestistä saadaan ottaa jäljennös, jos sitä luettaessa käy ilmi, että se saattaa sisältää suunnitelmia taikka tietoja:

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vuotta vankeutta, tai tällaisen rikoksen rangaistavasta yrityksestä; taikka

2) huumausaineen käyttörikoksesta.

Tiedon ja jäljennöksen antamisesta poliisil-

le tai muulle esitutkintaviranomaiselle säädetään 16 luvun 1 §:n 9 kohdassa. Jäljennösten säilyttämisestä ja hävittämisestä säädetään henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa.

3 §

Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten kanssa

Tutkintavangin ja vankilan tai sen henkilökunnan toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien toteutumista valvovan toimielimen, jolle tutkintavangilla on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus, välistä kirjeenvaihtoa ei saa tarkastaa eikä lukea.

Ulkomaisen tutkintavangin yhteydenpidosta diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon säädetään 9 luvun 7 §:ssä.

4 §

Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Tutkintavangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea.

Tutkintavangille saapunut kirje tai muu postilähetys, jonka kirjekuoresta tai muutoin käy luotettavasti ilmi, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vain tutkintavangin läsnä ollessa tarkastaa avaamalla, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 5 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 3 momentissa säädetään.

5 §

Kirjeen tai postilähetyksen pidättäminen

Tutkintavangin lähettämä tai hänelle saapunut kirje, muu postilähetys tai viesti saadaan pidättää, jos sen perille toimittaminen vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen tai jos pidättäminen on tarpeen rikoksen estämi-

seksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämisestä ja pidättämisen syystä on annettava viipymättä tieto vastaanottajalle tai lähettäjälle, jollei 1 momentissa mainitusta syystä muuta johdu. Kirje, muu postilähetyksen tai viesti, jota ei 1 momentissa tarkoitusta syystä toimiteta perille, on palautettava lähettäjälle tai annettava tutkintavangille hänen vapautuessaan.

Tutkintavangin lähettämä postiennakkotilaus tai muu luotolla tapahtuva tilaus voidaan pidättää, jos tutkintavangilla ei ole varoja tilauksen maksamiseen. Tilattu lähetys voidaan palauttaa lähettäjälle ilman vangin suostumusta.

6 §

Puhelimen käyttö

Tutkintavangille on annettava omalla kustannuksellaan mahdollisuus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinoin 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettulla tavalla rajoitettu. Vankilan järjestysäänessä voidaan antaa vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämättömiä määräyksiä puhelimen käyttöajoista.

Tutkintavangille on lisäksi varattava tilaisuus olla puhelimitse yhteydessä 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa sekä muutoinkin vankilan ulkopuolelle sellaisten asioiden hoitamiseksi, joita ei voida toimittaa kirjeitse tai tapaamisella.

Puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa, että tutkintavanki ilmoittaa, kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Puhelimen käyttö voidaan keskeyttää tai evätä, jos näin on tarpeen tehdä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi tai jos puhelu vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä puhelimen käyttö voidaan sallia korvauksetta.

7 §

Puhelun kuunteleminen ja tallentaminen

Tutkintavangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, tutkintavankeuden tarkoituksen tai vankilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Puhelu voidaan tallentaa, jos puhelua kuunneltaessa käy ilmi, että puhelu saattaa sisältää suunnitelmia taikka tietoja:

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, tai sellaisen rikoksen rangaistavasta yrityksestä; taikka

2) huumausaineen käyttörikoksesta.

Puhelun kuuntelemisesta ja mahdollisuudesta sen tallentamiseen on ennen kuuntelemisen aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Puhelun sisältöä koskevan tiedon, tation tai tallenteen antamisesta poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle säädetään 16 luvun 1 §:n 9 kohdassa.

Tutkintavangin ja 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen tai 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen välistä puhelua ei saa kuunnella eikä tallentaa. Jos puhelua kuunneltaessa ilmenee, että kyse on tutkintavangin ja edellä mainitun henkilön välisestä yhteydestä, kuuntelu on lopetettava ja tallenne hävitettävä.

8 §

Tarkastamis- ja pidättämismenettely

Päätös kirje- tai muun postilähetyksen tai viestin lukemisesta, jäljentämisestä ja pidättämisestä sekä puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta on tehtävä kirjallisesti.

9 §

Päätösvalta

Kirjeen ja muun postilähetyksen tarkastamisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin

lukemisesta, pidättämisestä ja 2 §:n 2 momentissa tarkoitettusta jäljennöksen ottamisesta sekä puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies.

10 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset kirjeiden tarkastamis-, lukemis-, jäljentämis- ja pidättämisenetelystä sekä puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

9 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa häiritsemättä on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole pakokokeinoin 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettulla tavalla rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuna aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Tutkintavankia tapaamaan tulleen henkilön (*tapaaja*) tarkastamisesta säädetään 12 luvussa.

Tutkintavangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisestä ja hävittämisestä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

2 §

Valvomatonta tapaamista

Tutkintavangin lähiomaisen, muun lähe-

sen, 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen ja, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (*valvomatonta tapaamista*), jos se on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 8 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tutkintavanki suostuu 11 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

Tutkintavangin tarkastamisesta valvomatonta tapaamista yhteydessä säädetään 11 luvun 4 §:ssä.

3 §

Tapaamisen epäminen ja erityisvalvottu tapaaminen

Tapaaminen voidaan evätä, jos:

1) tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään;

2) tapaaja kieltäytyy 12 luvun 2 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta tai 12 luvun 3 §:ssä tarkoitettua henkilöntarkastuksesta; taikka

3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tapaaminen voidaan järjestää kuitenkin erityisen valvotuissa olosuhteissa (*erityisvalvottu tapaaminen*), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua.

4 §

Tavaroiden vastaanottaminen ja tarkastaminen

Tapaamisen yhteydessä tutkintavangille voidaan antaa lupa ottaa vastaan kohtuullinen määrä sellaisia tavaroita tai esineitä, joiden hallussapito vankilassa on 5 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan sallittu. Tarkemmat määräykset vastaanotettavan omaisuuden määrästä ja laadusta annetaan 10 luvun 1

§:ssä tarkoitettussa vankilan järjestys-säännössä.

Tapaajan tuomat tavarat on tarkastettava ennen niiden luovuttamista vangille.

5 §

Tapaamiskielto

Jos tapaajan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumausaineita taikka 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä taikka vaarantaneen turvallisuutta tai vakavasti häirinneen vankilan järjestystä, tapaajalle voidaan antaa olosuhteisiin nähden kohtuullinen, enintään kuuden kuukauden pituinen kielto vierailta vankilassa (*tapaamiskielto*). Tapaamiskieltoa voidaan jatkaa, jos se on edelleen tarpeen kiellon perusteena olevan toiminnan estämiseksi.

Tapaamiskielto voi sisältää kiellon tavata määrättyä tutkintavankia tai määrättyjä tutkintavankeja taikka tulla määrättyyn vankilaan tai määrättyihin vankiloihin.

Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle, muulle läheiselle, vangin 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettulle asiamiehelle eikä, jos tapaaminen voidaan vankilan järjestystä vaarantamatta järjestää 3 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Päätös tapaamiskiellosta tehdään kirjallisesti. Ennen tapaamiskiellon antamista tapaajaa ja tutkintavankia on mahdollisuuksien mukaan kuultava.

6 §

Yhteydet tiedotusvälineisiin

Jos tutkintavankia haastatellaan tai kuvataan vankilassa, noudatetaan soveltuvin osin tämän luvun tapaamista ja tapaajaa koskevia säännöksiä. Jos tiedotusvälineen edustaja haluaa haastatella tutkintavankia, on tiedusteltava vangilta, suostuuko tämä haastatteluun.

7 §

Yhteydet edustustoon

Ulkomaisella tutkintavangilla on oikeus olla yhteydessä hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon, jollei yhteyksiä ole pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetuilla perusteilla rajoitettu.

Tutkintavangin diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon osoittamat lähe-tykset on toimitettava viipymättä edelleen.

8 §

Yksityiset keskustelut

Tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus henkilökohtaisia asioita koskeviin yksityisiin keskusteluihin seurakunnan, vankilatyötä tekevän järjestön taikka muun vastaavan tahon edustajan kanssa.

9 §

Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä

Tutkintavangille voidaan antaa lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi aikaa poistua vankilasta Suomen alueelle vakavasti sairaana olevan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamista samoin kuin lähiomaisen tai muun läheisen hautaan saattamista varten taikka muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä.

10 §

Päätösvalta

Tapaamiskiellon määrittämisestä ja poistumisluvasta päättää vankilan johtaja. Erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäamisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvomattomasta tapaamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

11 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset poistumisluvasta, tapaamiskiellosta ja sen sisällöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat säännökset tapaamisten järjestämisestä annetaan Rikosseuraamusviraston määräyksellä.

V OSA

KURINPITO, VALVONTA JA TARKASTAMINEN

10 luku

Vankilan järjestys ja kurinpito

1 §

Vankilan järjestyssääntö

Vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä täydentäviä määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

2 §

Tutkintavangin käytös

Tutkintavangin on noudatettava vankilan järjestyssääntöä ja vankilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Tutkintavangin on käyttäydyttävä vankilan henkilökuntaa sekä muita vankeja ja henkilöitä kohtaan asiallisesti.

3 §

Järjestysrikkomukset

Tutkintavangille voidaan määrätä kurinpit torangaistus, jos tutkintavanki syyllistyy jär-

jestysrikkomukseen. Järjestysrikkomuksia ovat:

1) syyllistyminen vankilassa tai muutoin Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikokseen, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;

2) luvaton poistuminen terveydenhuollon laitoksesta;

3) tässä laissa tai sen nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa taikka niitä täsmäntävässä Rikosseuraamusviraston määräyksessä annettujen säännösten rikkominen;

4) 1 §:ssä tarkoitetun vankilan järjestyssäännön rikkominen; ja

5) Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen toimivaltansa rajoissa antaman kehotuksen tai käskyn noudattamatta jättäminen, jonka virkamies on antanut vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Rikoksesta, josta vankilan johtaja on tehnyt ilmoituksen poliisille, ei saa määrätä kurinpit torangaistusta.

4 §

Tutkintavangille määrättävät kurinpit orangaistukset

Jollei muistutusta pidetä riittävänä seuraamuksena, tutkintavangille voidaan määrätä kurinpit orangaistuksena:

1) varoitus;

2) vapaa-ajan toimintaan osallistumisen, rahan tai muiden maksuvälineiden käytön taikka omaisuuden hallussapidon rajoittaminen enintään 30 vuorokauden ajaksi (*oikeuksien menetys*); tai

3) sijoittaminen yksinäisyyteen enintään 14 vuorokauden ajaksi (*yksinäisyysrangaistus*).

Oikeuksien menetys ei saa estää vangin mahdollisuuksia pitää yhteyksiä vankilan ulkopuolelle.

5 §

Yhteinen kurinpit orangaistus

Tutkintavangille, joka on syyllistynyt kahteen tai useampaan rikkomukseen, määrätään niistä yhteinen kurinpit orangaistus.

Jos kurinpit orangaistuksen määräämisen

jälkeen ilmenee, että tutkintavanki on ennen kurinpitorangeistuksen määräämistä tehnyt toisen järjestyksikkomuksen, tästä rikkomuksesta määrätään kurinpitorangeistus erikseen, jollei aikaisemmin ilmi tulleet rikkomuksesta määrättyä kurinpitorangeistusta pidetä riittävänä seuraamuksena.

6 §

Ehdollinen kurinpitorangeistus

Muu kurinpitorangeistus kuin varoitus voidaan määrätä ehdollisena vähintään yhden ja enintään kolmen kuukauden koeajaksi. Jollei tutkintavanki koeaikana tee uutta rikkomusta, kurinpitorangeistus raukeaa.

Jos koeaikana tehdystä rikkomuksesta määrätään kurinpitorangeistus, on samalla päätettävä, pannaanko aikaisempi kurinpitorangeistus täytäntöön.

7 §

Kurinpitorangeistuksen mittaaminen

Päätettäessä kurinpitorangeistuksen määrittämisestä, mittaamisesta ja ehdollisuudesta on otettava huomioon järjestyksikkomuksen laatu, vakavuus, tahallisuus ja suunnitelmallisuus, vangin aikaisemmat järjestyksikkomukset, järjestyksikko mukseen johtaneet syyt, järjestyksikkomuksesta kulunut huomattavan pitkä aika, tutkintavangin pyrkimys estää tai poistaa järjestyksikkomuksen vaikutuksia, hänen pyrkimyksensä edistää järjestyksikkomuksensa selvittämistä, tutkintavangin terveydentila sekä rikkomuksesta tutkintavangille määrätty turvaamistoimenpiteet ja teosta aiheutuvat muut seuraukset.

8 §

Yksinäisyysrangaistus

Yksinäisyysrangaistus sisältää omaisuuden hallussapidon, yhteydenpidon, kirjaston käytön, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamisen sekä harrastus- ja vapaa-ajan toiminnan rajoittamisen. Rajoituksista voidaan poiketa, jos siihen on tutkintavangin olosuhteisiin

nähten syytä. Tutkintavangin oikeutta tapaamiseen ja ulkoiluun voidaan rajoittaa vain, jos tapaamisesta tai ulkoilusta aiheutuu vaaraa vangin omalle tai muiden turvallisuudelle.

Jos tutkintavanki on yhtäjaksoisesti ollut yksinäisyydessä 14 vuorokautta, uutta yksinäisyysrangaistusta ei saa panna täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokautta on kulunut aikaisemman rangaistuksen päättymisestä.

Yksinäisyyteen sijoittamisesta tulee mahdollisimman pian ilmoittaa lääkärille tai muulle terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Jos tutkintavangille määrätään yli seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistus, terveydenhuoltohenkilökuntaa on kuultava. Jos täytäntöönpano aiheuttaa vaaraa vangin terveydelle, sitä on lykättävä tai jo alkanut täytäntöönpano keskeytettävä.

9 §

Järjestyksikkomuksen selvittäminen

Järjestyksikkomus on selvitettävä viipymättä. Järjestyksikkomuksen tapahduttua on toimitettava puolueeton ja tasapuolinen tutkinta, jossa rikkomus selvitetään sen laadun ja vakavuusasteen edellyttämällä tavalla.

Asiaan osallisia ja tarpeen mukaan myös muita henkilöitä on kuultava. Tutkinta on suoritettava siten, ettei ketään aiheettomasti saateta epäilyksen alaiseksi.

Järjestyksikkomuksen selvittämisen yhteydessä tutkintavangin esittämä perusteltu väite henkilökunnan syyllistymisestä tai osallisuudesta rikokseen on siirrettävä poliisiviranomaisen tutkittavaksi.

10 §

Kurinpitoasian käsittely ja kurinpitorangeistuksen täytäntöönpano

Tutkintavangin kurinpitoasia on käsiteltävä ja tutkintavangille määrätty kurinpitorangeistus on pantava täytäntöön viipymättä ja tarpeetonta huomiota herättämättä.

Järjestyksikkomus käsitellään siinä vankilassa, johon tutkintavanki on sijoitettu. Tutkintavangin kuljetuksen aikana tekemä jär-

jestysrikkomus käsitellään kuitenkin siinä vankilassa, johon tutkintavanki saapuu.

11 §

Tutkintavangin kuuleminen

Järjestysrikkomusta selvitetäessä tutkintavankia on kuultava. Tutkintavangille on varattava tilaisuus valmistella puolustustaan ja esittää näyttöä oman selvityksensä tueksi. Tulkitsemisesta säädetään 2 luvun 3 §:ssä.

12 §

Kirjaaminen

Järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja kurinpitorangaistuksen määräämisestä pidetään pöytäkirjaa.

13 §

Kurinpitorangaistuksen raukeaminen

Jos tutkintavankia syytetään tuomioistuimessa rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangaistus, kurinpitorangaistus raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

14 §

Tutkintavangin pitäminen erillään selvittämisen aikana

Tutkintavangin rikkomusta selvitetäessä ja päätöstä kurinpitorangaistuksen määräämisestä odotettaessa tutkintavankia voidaan pitää erillään muista vangeista, jos se on tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta erityisestä syystä. Erillään pitäminen ei saa ylittää seitsemää vuorokautta.

Aika, jonka tutkintavanki on ollut erillään muista vangeista, on otettava huomioon vähennyksenä kurinpitorangaistusta määrättäessä.

15 §

Kurinpitorangaistuksen määrääminen

Kurinpitorangaistusta koskeva asia käsitellään suullisessa menettelyssä vankilan johtajan, turvallisuudesta vastaavan virkamiehen, tutkintavangin ja esteettömän todistajan läsnä ollessa.

Tutkintavangille on varattava tilaisuus esittää oma selvityksensä sekä näyttöä sen tueksi.

16 §

Päätösvalta

Järjestyssäännön vahvistaa aluevankilan johtaja.

Vankilan tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää vankilan johtaja.

Kurinpitorangaistuksesta päättää vankilan johtaja. Johtaja päättää myös, siirretäänkö rikos kurinpitorangaistuksen määräämisen sijasta poliisin tutkittavaksi.

Muistutuksesta ja järjestysrikkomuksen selvittämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Tutkintavangin 14 §:ssä tarkoitetusta erillään pitämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, asia ei sie-dä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Esteellisyyteen sovelletaan, mitä esitutkintalain (449/1987) 16 §:ssä säädetään.

17 §

Muutoksenhaku ja täytäntöönpanon kieltö

Tutkintavangin oikeudesta hakea muutosta hänelle määrättyyn kurinpitorangaistukseen ja muutoksenhaun vaikutuksesta kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoon säädetään 15 luvussa.

18 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja kirjaamisesta annetaan valtionneuvoston asetuksella.

Tarkemmat määräykset kurinpitorangaisuksen täytäntöönpanosta antaa Rikosseuraamusvirasto.

11 luku

Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen

1 §

Valvonta vankilassa

Tutkintavangeja ja tutkintavankien käytössä oleva tiloja on valvottava siten kuin tutkintavankeuden tarkoitus, vankilan järjestys, vankilassa pitämisen varmuus, karkaamisen tai laitoksesta luvatta poistumisen estäminen, tutkintavankien ja muiden henkilöiden turvallisuus ja rikoksen estäminen edellyttävät.

Vankilassa on oltava turvallisuuden edellyttämät hälytys- ja muut tekniset turvajärjestelmät.

2 §

Asuintilojen ja omaisuuden tarkastus

Tutkintavankien asuintiloja ja heidän hallussaan ja vankilan alueella olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai epäillyn järjestyksirikkomuksen tutkimiseksi. Käyttöesineiden, rahan ja muiden maksuvälineiden sekä muun omaisuuden hallussapidosta säädetään 5 luvussa.

3 §

Tutkintavangin turvatarkastus

Tutkintavanki saadaan vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*tutkintavangin turvatarkastus*).

Turvatarkastuksessa voidaan metallinilmaisinta, muuta teknistä laitetta taikka koulutettua koiraa käyttäen, vaatteita tunnustele-

malla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa tutkintavanki sen varmistamiseksi, ettei tutkintavangilla ole mukanaan esinettä tai ainetta:

1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle;

2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai

3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Tutkintavanki voidaan 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa.

4 §

Henkilöntarkastus

Tutkintavangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos:

1) tutkintavankia epäillään 5 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta; tai

2) henkilöntarkastus on tarpeen karkaamisen tai laitoksesta luvatta poistumisen ehkäisemiseksi, vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi, epäillyn järjestyksirikkomuksen tutkimiseksi tai vankilaan saapumisen tai palaamisen johdosta taikka valvomattoman tapaamisen yhteydessä.

Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

5 §

Erityistarkastus

Vankilassa, sen osastolla tai muussa tilassa voidaan suorittaa erityistarkastus, jos se on tarpeen vankilan järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka 5 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi.

Kun vankilan osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus, henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville tutkintavangeille.

6 §

Henkilönkatsastus

Tutkintavangille voidaan tehdä rikoksen selvittämiseksi henkilönkatsastus, jos tutkintavankia todennäköisin syin epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikoksesta.

Henkilönkatsastus käsittää kehon tarkastamisen, näytteen ottamisen tai muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen.

Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan toimenpiteen voi suorittaa ainoastaan lääkäri.

7 §

Päihteettömyyden valvonta

Jos on syytä epäillä, että tutkintavanki on alkoholin, muun päihdyttävän aineen tai dopingaineen vaikutuksen alainen, tutkintavanki voidaan velvoittaa antamaan virtsa- tai sylkinäyte taikka suorittamaan puhalluskoe.

Jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, näytettä ei edellytetä, ellei tutkintavanki sitä vaadi.

Valvomattoman tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tutkintavanki pyydettyään antaa virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittaa puhalluskokeen.

Tutkintavangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

8 §

Omaisuuksien erillään säilyttäminen

Jos vankeinhoitoviranomaisella on syytä epäillä rahan ja muiden maksuvälineiden tai muun omaisuuden laillista alkuperää, omaisuus voidaan ottaa erillään säilytettäväksi, kunnes poliisi tekee asiasta päätöksen. Ilmoituksen tekemisestä poliisille säädetään 16 luvun 1 §:n 9 kohdassa.

9 §

Menettely ja päätösten kirjaaminen

Henkilöntarkastus suoritetaan todistajan läsnä ollessa. Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Tutkintavangin ollessa vankilan ulkopuolella Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen välittömässä valvonnassa henkilöntarkastus saadaan kuitenkin suorittaa ilman todistajan läsnäoloa, jos asia ei siedä viivytystä.

Jos henkilönkatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

Päätös henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta on tehtävä kirjallisesti. Tutkintavangille on ilmoitettava toimenpiteen peruste.

Henkilöntarkastuksesta, henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa, joiden tarkemmasta sisällöstä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Päihtymystilaa koskevat havainnot ja turvatarkastuksen toimittaminen kuljetuksen aikana on kirjattava Rikosseuraamusviraston vahvistaman kaavan mukaiselle lomakkeelle.

10 §

Päätösvalta

Tutkintavangin turvatarkastuksesta, henkilöntarkastuksesta ja päihteettömyyden valvonnasta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Erityistarkastuksesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Yksittäistapauksessa Rikosseuraamusvirastolla on oikeus päättää erityistarkastuksen toimittamisesta.

Henkilönkatsastuksesta päättää vankilan johtaja.

12 luku

Muun henkilön tarkastaminen

1 §

Pääsy vankilaan

Vankilaan ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa tai syytä.

Vankilaan pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen vankilassa säilytettäväksi vankilan määrämällä tavalla. Myös henkilöllisyyden todistaminen voidaan asettaa vankilaan pääsyn ja vankilan alueella liikkumisen ehdoksi. Alueella liikkumiselle voidaan asettaa muitakin järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia ehtoja.

Pääsy vankilaan voidaan evätä tai oleskelu vankilan alueella kieltää siltä, joka ei noudata hänelle 2 momentissa tarkoitettua määräystä tai ehtoa taikka kieltäytyy 2 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta. Vankilaan ei saa myöskään päästää ketään, joka päihtymyksen, uhkaavan käytöksen tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa vaarantaa vankilan järjestyksen tai turvallisuutta. Tapaajan pääsyn epäamisesta noudatetaan lisäksi, mitä 9 luvun 3 §:ssä säädetään.

2 §

Turvatarkastus vankilan alueella

Henkilö voidaan tarkastaa vankilassa ja sen alueella turvallisuuden ylläpitämiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*turvatarkastus*).

Turvatarkastuksessa voidaan metallinilmaisinta, muuta teknistä laitetta taikka koulutettua koiraa käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vankilaan saapuva tai vankilassa taikka sen alueella oleva henkilö, hänen mukanaan olevat tavarat ja hänen käyttämänsä, vankilan alueella oleva kulkuneuvo sen var-

mistamiseksi, ettei henkilöllä ole mukanaan esinettä tai ainetta:

1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vankilan järjestykselle;

2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai

3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa henkilö voidaan velvoittaa luovuttamaan mukanaan tuomansa omaisuus tarkastettavaksi, jollei tarkastusta voida suorittaa 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

3 §

Tapaajan henkilöntarkastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa pyritään luovuttamaan 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, vangin tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tapaaja suostuu henkilöntarkastukseen.

Jos tapaaja kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, noudatetaan, mitä 9 luvun 3 §:ssä säädetään.

Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä tapaajalla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

4 §

Esineiden ja aineiden pois ottaminen

Turvatarkastusta tai henkilöntarkastusta suorittavalla ohjaus- tai valvontatehtävissä toimivalla virkamiehellä on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu esine tai aine.

Pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jollei siihen ole lain mukaan esitettyä, palautettava tarkastetulle henkilölle hänen poistuessaan vankilasta.

5 §

Vankilan alueelta poistaminen

Se, joka kieltäytyy turvatarkastuksesta taikka ei noudata hänelle 1 §:n 3 momentin tai 9 luvun 3 §:n nojalla annettua kehotusta poistua vankilasta, voidaan poistaa vankilasta.

ta tai sen alueelta.

Poistettavalle on ilmoitettava poistamisen peruste.

6 §

Kiinniottaminen ja säilöissäpito

Vankilan johtajalla, turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä, valvonnan esimiestehtävissä toimivalla virkamiehellä sekä ohjaus- tai valvontatehtävissä toimivalla virkamiehellä on vankilassa ja sen alueella oikeus ottaa kiinni siellä oleva henkilö, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilölle tai omaisuudelle aiheutuvan vaaran torjumiseksi taikka rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Jos kiinni otettua henkilöä ei voida viipymättä luovuttaa poliisille, hänet voidaan poliisin antamien ohjeiden mukaan pitää säilössä, kunnes poliisi saapuu paikalle, kuitenkin enintään neljä tuntia.

Päätös säilöissäpidosta on tehtävä kirjallisesti. Henkilölle on ilmoitettava kiinniottamisen ja säilöissäpitämisen peruste.

7 §

Menettely ja päätösten kirjaaminen

Turvataarkastus ja henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti. Tarkastuksesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.

Tarkastuksen peruste on ilmoitettava tarkastettavalle. Henkilöntarkastuksessa on oltava läsnä todistaja. Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, se on suoritettava erillisessä tilassa ja henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa.

Henkilöntarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa.

8 §

Päätösvalta

Turvataarkastuksesta ja vankilaan pääsyn epäamisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä

viivytystä, vankien ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Tapaajan henkilöntarkastuksesta ja vankilasta poistamisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Kiinni otetun henkilön säilöissäpidosta päättää vankilan johtaja.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset henkilöntarkastuksen pöytäkirjasta sekä alueelta poistamista, kiinniottamista ja säilöissäpitoa koskevan päätöksen kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

13 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

1 §

Turvaamistoimenpiteet

Turvaamistoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, kahlehtiminen, tarkkailu, eristämistarkkailu ja tutkintavangin pitäminen erillään sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään.

Turvaamistoimenpiteiden sijasta on pyrittävä käyttämään ensisijaisesti muita kuin vapautta rajoittavia keinoja tutkintavangin rauhoittamiseksi tai rikoksen tai vaaraa aiheuttavan tapahtuman estämiseksi.

Tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään pakkokeinolaissa.

2 §

Kahlehtiminen

Tutkintavanki saadaan kahlehtia, jos se on välttämätöntä:

1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;

2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;

3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai

4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Kahlehtimista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos vanki kahlehditaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Kun tutkintavanki on kuultavana tuomioistuimessa, kahleet on poistettava, jollei puheenjohtaja erityisistä syistä toisin päättä. Kahleet on poistettava, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

3 §

Tarkkailu

Tutkintavanki saadaan sijoittaa tarkkailuun, jos se on välttämätöntä:

1) päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi;

2) itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi; taikka

3) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa tutkintavangin tai muiden henkilöiden turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle

Tarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkemiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia tutkintavangin terveydentila. Tutkintavankia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin.

Tarkkailuun sijoittaminen ei saa kestää pitempään kuin on välttämätöntä eikä yli seitsemää vuorokautta. Tarkkailuun sijoittamista saadaan kuitenkin jatkaa, jos se on välttämätöntä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta syystä. Tarkkailuun sijoittaminen on otettava uudelleen käsiteltäväksi enintään seitsemän

vuorokauden väliajoin.

4 §

Eristämistarkkailu

Tutkintavanki saadaan sijoittaa eristämistarkkailuun, jos on perusteltua syytä epäillä, että hänellä vankilassa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä taikka muita 5 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämistarkkailua saadaan jatkaa, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet tutkintavangin elimistöstä taikka kunnes eristämiseen ei enää muuten ole syytä. Eristämistarkkailu ei kuitenkaan saa kestää yli seitsemää vuorokautta. Jos eristämistarkkailusta aiheutuu vaaraa tutkintavangin terveydelle, eristämistarkkailu on keskeytettävä. Jos tutkintavangin kehossa on henkilönkatsastuksessa havaittu 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, eristämistarkkailua saadaan jatkaa seitsemän vuorokauden enimmäisajan jälkeenkin, kuitenkin enintään seitsemän vuorokautta.

Eristämistarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkemiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltoon kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Tutkintavankia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla tai muulla tavoin.

5 §

Erillään pitäminen

Tutkintavanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

1) sen estämiseksi, että tutkintavanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä ja terveyttä;

2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrittksen estämiseksi;

3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1—4 §:ssä tarkoitetun huumausainerikoksen estämiseksi; tai

4) muun 1—3 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.

Erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin erillään pitämisestä välttämättä aiheutuu. Tutkintavankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

Erillään pitämistä ei saa jatkaa kauemmin kuin on välttämätöntä. Erillään pitämistä koskeva päätös on otettava uudelleen harkittavaksi enintään 30 vuorokauden väliajoin.

6 §

Voimakeinojen käyttö

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vangin kuljetuksen aikana sekä Vankeinhoitolaitoksen valvomassa toiminnassa oikeus käyttää voimakeinoja:

1) tutkintavangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murta-
miseksi ja 11 ja 13 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;

2) 12 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinnittämisen ja säilöissäpidon toimittamiseksi; sekä

3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen taikka muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

Sillä, joka 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella avustaa tässä tarkoitetun virkatoimen suorittamisessa, on oikeus mainitun virkamiehen

ohjauksessa sellaisten tarpeellisten voimakeinojen käyttämiseen, joita voidaan olosuhteisiin nähden pitää puolustettavina.

7 §

Menettelysäännökset

Päätös tutkintavangin eristämistarkkailuun sijoittamisesta ja erillään pitämisestä on tehtävä kirjallisesti. Erillään pitämistä koskeva päätöstä tehtäessä tutkintavankia on kuultava. Tutkintavangille on ilmoitettava toimenpiteen perusteet.

Kun päätetään 2 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetusta kahlehtimisesta, voimankäyttövälineen käytöstä tai 4 §:ssä tarkoitettuun eristämistarkkailuun sijoittamisesta, toimenpiteen syy ja kesto on kirjattava.

8 §

Päätösvalta

Kahlehtimisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Tarkkailuun sijoittamisesta ja eristämistarkkailusta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Vangin erillään pitämisestä päättää vankilan johtaja.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tarkkailun, eristämistarkkailun ja erillään pitämisen täytäntöönpanosta sekä voimankäyttövälineistä, kahlehtimisvälineistä ja 8 §:ssä tarkoitettujen päätösten kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset turvaamistoimenpiteiden käytön sekä voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käytön koulutuksesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

VI OSA

MUUT SÄÄNNÖKSET

14 luku

Tutkintavangin kuljetus

1 §

Kuljetusvälineet

Kuljetuksessa on käytettävä tarkoitukseen sopivia, tarpeellisin turvalaittein varustettuja kuljetusvälineitä.

Tutkintavangilla tulee olla mahdollisuus ilman aiheetonta viivytystä saada yhteys kuljetusta valvovaan viranomaiseen.

2 §

Kuljetuksen kesto

Tutkintavangin kuljetus on suoritettava ilman aiheetonta viivytystä.

Kuljetus on suoritettava niin, ettei kuljetuksen pituus muodostu kohtuuttoman pitkäksi huomioon ottaen kuljetuksen syy, kuljetusmatkan pituus ja kuljetettavan terveydentila.

3 §

Tutkintavangin erillään pitäminen kuljetuksen aikana

Jos kuljetuksessa käytetään yleisessä liikenteessä olevaa kulkuneuvoa, kuljetettava on pyrittävä pitämään erillään muista matkustajista. Alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista ja vangeista, jollei hänen etunsa mukaista ole menetellä toisin.

Kuljetus on pyrittävä järjestämään huomiota herättämättä.

4 §

Tutkintavangin kohtelu kuljetuksen aikana

Tutkintavangin kohtelussa kuljetuksen aikana noudatetaan soveltuvin osin, mitä tässä

laissa säädetään. Tutkintavangin oikeutta ulkoiluun, osallistumista toimintaan tai vapaa-ajan toimintaan, oikeutta omaisuuden hallussapitoon ja käyttöön, oikeutta tapaamisiin sekä puhelimen käyttöön saadaan kuljetuksen aikana rajoittaa, jos niiden toteuttaminen kuljetuksen kestäessä on erityisen vaikeaa järjestää.

5 §

Kuljetuksen järjestämisvastuu

Kuljetuksen järjestämisvastuusta säädetään erikseen.

15 luku

Muutoksenhaku

1 §

Oikaisuvaatimus aluevankilan johtajalle

Oikaisuvaatimus aluevankilan johtajalle voidaan tehdä seuraavista päätöksistä:

1) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu omaisuuden hallussapidosta ja saman luvun 4 §:ssä tarkoitettu rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä;

2) 8 luvun 5 §:ssä tarkoitettu kirjeen tai postilähetyksen pidättämisestä;

3) 9 luvun 5 §:ssä tarkoitettu tapaamiskiellosta ja saman luvun 9 §:ssä tarkoitettu poistumisluvasta erittäin tärkeästä syystä;

4) 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettu kurinpitorangaistuksesta; ja

5) 13 luvun 5 §:ssä tarkoitettu erillään pitämisestä.

Vangin tapaajalla on oikeus hakea oikaisua 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu tapausmiskiellosta.

2 §

Muutoksenhakumenettely

Muutoksenhakuun sovelletaan muutoin vankeuslain 20 luvun säännöksiä oikaisumenettelystä ja valituksesta hallinto-oikeuteen.

töönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan vastaavasti, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain:

1) 1 luvun 4 §:ssä aluevankilan tehtävästä ja vankilan oloista, 6, 8 ja 9 §:ssä toimivaltuuksista ja toimivallasta sekä 11 §:ssä virkaavusta;

2) 4 luvun 1 §:n 1 momentissa vankilasta ja 3 §:ssä matkakustannusten korvaamisesta;

3) 5 luvun 1 §:n 1 momentissa osastoista, 8 §:ssä osaston päiväjärjestyksestä ja 9 §:n 1 momentissa osaston päiväjärjestyksen vahvistamisen päätösvallasta;

4) 7 luvun 1 §:ssä asuintiloista;

5) 10 luvun 9 §:ssä vangin kuolemasta,

6) 11 luvun 1 §:ssä vapaa-ajan toiminnasta, 3 §:n 1 momentissa uskonnollisten tilaisuuksien järjestämisestä, 4 §:n 1 momentissa kirjastoista;

7) 13 luvun 7 §:ssä tapaamiskieltoeriksestä;

8) 14 luvun 11 §:ssä poistumisluvan päätösvallasta; sekä

9) 19 luvussa ilmoituksista, tiedon antamisesta ja vaitiolo-oikeudesta.

2 §

Tarkemmat täytäntöönpanosäännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytän-

17 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

1 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

Lailla kumotaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annettu laki (615/1974) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

2 §

Siirtymäsäännökset

Tutkintavangin kohtelua koskevan päätöksen täytäntöönpanossa sovelletaan päätöstä tehtäessä voimassa olleita säännöksiä. Tämän lain säännöksiä sovelletaan kuitenkin, jos asia tulee ehtojen rikkomisen, edellytysten muuttumisen, laissa asetetun määrääjän taikka muun vastaavan syyn vuoksi uudelleen käsiteltäväksi.

Tämän lain säännöksiä tutkintavangin sijoittamisesta sovelletaan, kun tuomioistuimien päättyä lain voimaantulon jälkeen vangittuudesta tai pitämisestä edelleen vangittuna. Kurinpitörangaistuksia koskevia säännöksiä sovelletaan lain voimaantulon jälkeen tehtyyn järjestyserikkomukseen. Muutoksenhakua koskevia säännöksiä sovelletaan haettaessa muutosta lain voimaantulon jälkeen tehtyyn päätökseen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

3.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 6 luvun 4 §:n 4 momentti,
muutetaan 1 luvun 28 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 213/1995, sekä
lisätään 1 lukuun uusi 18 b § seuraavasti:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

18 b §

Yhteydenpidon rajoittaminen

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (/) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen, muun läheisen taikka tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa saadaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä.

Yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn tutkintavangin tai tiettyjen tutkintavankien taikka tietyn vangin tai tiettyjen vankien kanssa.

Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättää vangitsemisvaatimuksen tekijän, syyttäjän tai vankilan johtajan esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Väliaikaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä päättää myös vankilan johtaja taikka, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies. Yhteydenpitoa koskeva rajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäväksi 1 luvun 22 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Mitä 1—4 momentissa säädetään tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta, sovelletaan vastaavasti pidätetyn ja kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamiseen.

28 §

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelu

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään tutkintavankeuslaissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

tuloverolain 92 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä joulukuuta 1992 annetun tuloverolain (1535/1992) 92 §:n 21 kohta seuraavasti:

92 §

Verovapaat sosiaalietuudet

Veronalaista tuloa eivät ole:

21) rangaistusta suorittavan vangin tai tutkintavangin saama toiminta- tai käyttöraha;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä tammikuuta 1972 annetun kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 367/1999, seuraavasti:

14 §

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Kunta on lisäksi velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan vankeinhoitoviranomaisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutki-

muksen osalta vankeuslain (/) 16 luvun 6 §:ssä ja tutkintavankeuslain (/) 11 luvun 6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Samoin kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n 1 momentissa tarkoitettulta toimielimeltä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 37 §:n 1 momentti seuraavasti:

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvele-
 massa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön

velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna vankeuslain (/) 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

7.

Laki**kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16 päivänä tammikuuta 1987 annetun lain (21/1987) 5 b §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 236/2001, seuraavasti:

5 b §

Säilöön ottamisesta ja säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisesta ja tutkintavankeudesta pakkokeino-

laissa (450/1987) ja tutkintavankeuslaissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

8.

Laki**Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 20 päivänä kesäkuuta 1963 annetun lain (326/1963) 5 b §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 237/2001, seuraavasti:

5 b §

laissa (450/1987) ja tutkintavankeuslaissa (/) säädetään.

Säilöön ottamisesta ja säilössä pitämisestä on soveltuvien osin voimassa, mitä vangitsemisesta ja tutkintavankeudesta pakkokeino-

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

9.

Laki**vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa 20 päivänä helmikuuta 2004 annetun lain (150/2004) 9 §:n 3 momentti seuraavasti:

9 §

Erinäiset menettelyä koskevat säännökset

on soveltuvien osin noudatettava, mitä tutkintavankeuslaissa (/) ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään.

Suomeen siirretty tai Suomen kautta kuljettava henkilö on pidettävä säilössä, jollei vieras valtio, josta henkilö on siirretty, pyydä hänen vapauttamistaan. Säilössä pitämisessä

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

10.**Laki****rikoslain 45 luvun 26 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 45 luvun 26 a §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 515/2003, seuraavasti:

45 luku

Sotilasrikoksista

26 a §

Voimakeinojen käyttö

Sotavangin paetessa on sillä, jonka tehtävänä on estää pakeneminen, oikeus käyttää vankeuslain (/) 18 luvun 6 §:ssä säädettyjä voimakeinoja.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

11.**Laki****henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa 24 päivänä toukokuuta 2002 annetun lain (422/2002) 10 § seuraavasti:

10 §

Tapaamiskieltorekisteri

Laitosjärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi pidetään tapaamiskieltorekisteriä. Rekisteri sisältää tietoja henkilöistä, joille on annettu vankeuslain (/) 13 luvun 6 §:n tai tutkintavankeuslain (/) 9 luvun 5 §:n

mukainen tapaamiskielto. Rekisteriin kerätään tapaamiskieltoon asetetun henkilön yksilöintitietojen lisäksi tiedot tapaamiskiellon sisällöstä ja perusteesta sekä tapaamiskiellon voimassaoloaika.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

12.

Laki**tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 23 kohta, sellaisena kuin se on laissa 582/2001, seuraavasti:

6 §	23) vankeuslain (/) 20 luvun ja tutkintavankeuslain (/) 15 luvun mukaisessa valitusasiassa.
<i>Maksuttomat suoritteet</i>	_____
Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:	_____
_____	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20_____
_____	_____

13.

Laki**avioliittolain voimaannpanosta annetun lain 1 §:n 2 momentin kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §	2 §
Tällä lailla kumotaan avioliittolain voimaannpanosta 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun lain (235/1929) 1 §:n 2 momentti.	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20_____.
_____	_____

Helsingissä 14 päivänä joulukuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

3.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 6 luvun 4 §:n 4 momentti,
muutetaan 1 luvun 28 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 213/1995, sekä
lisätään 1 lukuun uusi 18 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

18 b §

Yhteydenpidon rajoittaminen

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (/) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen, muun läheisen taikka tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitetun

edustuston kanssa saadaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä.

Yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn tutkintavangin tai tiettyjen tutkintavankien taikka tietyn vangin tai vankien kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättää vangitsemisvaatimuksen tekijän, syyttäjän tai vankilan johtajan esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuim. Väliaikaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä päättää myös vankilan johtaja taikka, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies. Yhteydenpitoa koskeva rajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäväksi 1 luvun 22 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Mitä 1–4 momentissa säädetään tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta, sovelletaan vastaavasti pidätetyn ja kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamiseen.

28 §

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelu

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974).

28 §

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelu

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään tutkintavankeuslaissa (/) ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/).

6 luku

Muut pakkokeinot

4 §

Henkilötuntomerkkien ottaminen

Vankeinhoitoviranomainen saa ottaa henkilö-
tuntomerkit rangaistuslaitoksessa olevasta.
(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

4.

Laki**tuloverolain 92 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä joulukuuta 1992 annetun tuloverolain (1535/1992) 92 §:n 21 kohta
 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

92 §

Verovapaat sosiaalietuudet

Veronalaista tuloa eivät ole:

Veronalaista tuloa eivät ole:

21) rangaistusta suorittavan vangin tai
 pakkolaitokseen eristetyin vangin saama
 työ- tai käyttöraha;

21) rangaistusta suorittavan vangin tai
tutkintavangin saama *toiminta-* tai käyttöra-
 ha;

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .*

5.

Laki**kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä tammikuuta 1972 annetun kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 367/1999, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Kunta on lisäksi velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan vankeinhoitoviranomaisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen osalta rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 9 b §:n 2 momentissa ja tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 5 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Samoin kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n 1 momentissa tarkoitetulta toimielimeltä.

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Kunta on lisäksi velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan vankeinhoitoviranomaisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen osalta *vankeuslain* (/) 16 luvun 6 §:ssä ja *tutkintavankeuslain* (/) 11 luvun 6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Samoin kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n 1 momentissa tarkoitetulta toimielimeltä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

6.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 37 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

37 §

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitetussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa.

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna vankeuslain (/) 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

7.

Laki**kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16 päivänä tammikuuta 1987 annetun lain (21/1987) 5 b §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 236/2001, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 b §

Säilöön ottamisesta ja säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisesta ja tutkintavankeudesta pakkokeinolaissa ja tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) säädetään.

Säilöön ottamisesta ja säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisesta ja tutkintavankeudesta pakkokeinolaissa (450/1987) ja *tutkintavankeuslaissa* (/) säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

8.

Laki

Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 5 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 20 päivänä kesäkuuta 1963 annetun lain (326/1963) 5 b §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 237/2001, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 b §

Säilöön ottamisesta ja säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisesta ja tutkintavankeudesta pakkokeinolaissa (450/1987) ja tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) säädetään.

Säilöön ottamisesta ja säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisesta ja tutkintavankeudesta pakkokeinolaissa (450/1987) ja *tutkintavankeuslais-
sa* (/) säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

9.

Laki**vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa 20 päivänä helmikuuta 2004 annetun lain (150/2004) 9 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

Erinäiset menettelyä koskevat säännökset

 Suomeen siirretty tai Suomen kautta kuljetettava henkilö on pidettävä säilössä, jollei vieras valtio, josta henkilö on siirretty, pyydä hänen vapauttamistaan. Säilössä pitämisessä on soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) säädetään.

 Suomeen siirretty tai Suomen kautta kuljetettava henkilö on pidettävä säilössä, jollei vieras valtio, josta henkilö on siirretty, pyydä hänen vapauttamistaan. Säilössä pitämisessä on soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavankeuslaissa (/) ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään.

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

10.

Laki**rikoslain 45 luvun 26 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 45 luvun 26 a §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 515/2003, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

45 luku

Sotilasrikoksista

26 a §

Voimakeinojen käyttö

 Sotavangin paetessa on sillä, jonka tehtävänä on estää pakeneminen, oikeus käyttää rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 11 b §:ssä säädettyjä voimakeinoja.

 Sotavangin paetessa on sillä, jonka tehtävänä on estää pakeneminen, oikeus käyttää *vankeuslain* (/) 18 luvun 6 §:ssä säädettyjä voimakeinoja.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .*

11.

Laki**henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa 24 päivänä touko-
kuuta 2002 annetun lain (422/2002) 10 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §

10 §

Tapaamiskieltorekisteri

Tapaamiskieltorekisteri

Laitosjärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi pidetään tapaamiskieltorekisteriä. Rekisteri sisältää tietoja henkilöistä, joille on annettu rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 9 a §:n mukainen tapaamiskiello. Rekisteriin kerätään tapaamiskieltoon asetetun henkilön yksilöintitietojen lisäksi tiedot tapaamiskiellon sisällöstä ja perusteesta sekä tapaamiskiellon voimassaoloaika.

Laitosjärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi pidetään tapaamiskieltorekisteriä. Rekisteri sisältää tietoja henkilöistä, joille on annettu *vankeuslain* (/) *luvun 13 luvun 6 §:n tai tutkintavankeuslain* (/) *9 luvun 5 §:n* mukainen tapaamiskiello. Rekisteriin kerätään tapaamiskieltoon asetetun henkilön yksilöintitietojen lisäksi tiedot tapaamiskiellon sisällöstä ja perusteesta sekä tapaamiskiellon voimassaoloaika.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

12.

Laki**tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 23 kohta, sellaisena kuin se on laissa 582/2001, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

6 §

Maksuttomat suoritteet

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

23) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

23) vankeuslain (/) 20 luvun ja tutkintavankeuslain 15 luvun (/) mukaisessa valitusasiassa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .